T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU

XX. TÜRK TARİH KONGRESİ

THE XXth TURKISH HISTORY CONGRESS

ÖZET KİTAPÇIĞI
BOOK OF ABSTRACTS

26 EKİM
30 OCTOBER
2026
ANKARA

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU BİLKENT YERLEŞKESİ
Üniversiteler Mahallesi Toplum Caddesi No.: 5 06800 Çankaya / ANKARA

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU

XX. Türk Tarih Kongresi

The XXth Turkish History Congress

26 - 30 Ekim 2026

26 - 30 October 2026

ANKARA, 2026

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI

XX. Türk Tarih Kongresi

The XXth Turkish History Congress

Metin Denetimi
Ebru Onay
Kadir Demirel
Mehmet Ali Özkan
Muhammed Özler
Zeynep İnceciköz

İngilizce Tashih
Nagihan Ebru Cambaz Togaç
Elif Yağmur Kara

Sayfa Tasarımı
Burcu Baş

Kapak Tasarımı
Emine Çakır

Türk Tarih Kurumu
Sıhhiye Yerleşkesi
Hacettepe Mahallesi Kızılay Caddesi No. 1 06230 Altındağ/ANKARA
Bilkent Yerleşkesi
Üniversiteler Mahallesi Toplum Caddesi No. 5 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: +90 312 310 23 68 ♦ Fax: +90 312 310 16 98
ttk.gov.tr ♦ emagaza-ttk.ayk.gov.tr

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre bu eserin bütün yayın, tercüme ve iktibas hakları Türk Tarih Kurumuna aittir.

XX. Türk Tarih Kongresi

Cumhurbaşkanı

Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın

Koruyucu Başkanlığı'nda

Türk Tarih Kurumu tarafından düzenlenmiştir.

The XXth Turkish History Congress
has been organized by
Turkish Historical Society
Under the High Patronage of
His Excellency
President Recep Tayyip Erdoğan

KURULLAR/COMMITTEES

ONUR KURULU/HONORARY COMMITTEE

Mehmet Nuri Ersoy	Kültür ve Turizm Bakanı/*Minister of Culture and Tourism*
BE Prof. Dr. Derya Örs	Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanı/*President of the Atatürk Supreme Council for Culture, Language and History*
Prof. Dr. Haluk Selvi	Türk Tarih Kurumu Başkanı/*President of the Turkish Historical Society*

XX. TÜRK TARİH KONGRESİ DÜZENLEME KURULU

THE ORGANIZING COMMITTEE OF THE XXth TURKISH HISTORY CONGRESS

Prof. Dr. Haluk Selvi
Doç. Dr. Yunus Pustu
Prof. Dr. Ahmet Özcan
Prof. Dr. Ahmet Taşağıl
Prof. Dr. Arif Bilgin
Prof. Dr. Arzu Terzi
Prof. Dr. Azmi Özcan
Prof. Dr. Cengiz Tomar
Prof. Dr. Dilşen İnce Erdoğan
Prof. Dr. Ebru Altan
Prof. Dr. Fatma Gül Demirel
Prof. Dr. Feridun M. Emecen
Prof. Dr. Gazi Osman Özgüdenli
Prof. Dr. Gülçin Yahya Kaçar
Prof. Dr. Hatice Oruç
Prof. Dr. Hikmet Öksüz
Prof. Dr. Hüseyin Çınar
Prof. Dr. İbrahim Tellioğlu
Prof. Dr. Kayhan Orbay
Prof. Dr. Levent Kayapınar
Prof. Dr. Mahmut Ak
Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın
Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal
Prof. Dr. Mehmet Özdemir
Prof. Dr. Musa Kadıoğlu
Prof. Dr. Mustafa Hamdi Sayar
Prof. Dr. Necdet Hayta
Prof. Dr. Nejla Günay
Prof. Dr. Sefer Solmaz
Prof. Dr. Selim Karahasanoğlu
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Yunus Koç
Prof. Dr. Yücel Yiğit
Prof. Dr. Yüksel Özgen
Doç. Dr. Ahmet Demir
Doç. Dr. Hasan Yılmazyaşar
Doç. Dr. Yunus Uğur
Dr. Öğr. Üyesi Şükrü Aktaş
Yüksek Kurum Uzmanı Akif Arslan
Yüksek Kurum Uzmanı Selin Adile Eren
Uzman Dr. Ebru Onay
Uzman Dr. Muhammed Özler
Uzman Mehmet Ali Özkan
Uzman Zeynep İnceciköz

BİLİM KURULU / SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Abdulvahap Kara
Prof. Dr. Abdurrahman Bozkurt
Prof. Dr. Ahmet Yüksel
Prof. Dr. Akın Bingöl
Prof. Dr. Ali Fuat Örenç
Prof. Dr. Ali Merthan Dündar
Prof. Dr. Arif Sarı
Prof. Dr. Bilal Söğüt
Prof. Dr. Billur Tekkök Karaöz
Prof. Dr. Bülent Bakar
Prof. Dr. Bülent Yıldırım
Prof. Dr. Casim Avcı
Prof. Dr. Cenk Reyhan
Prof. Dr. Cihat Aydoğmuşoğlu
Prof. Dr. Dinçer Koç
Prof. Dr. Enis Şahin
Prof. Dr. Erhan Afyoncu
Prof. Dr. Erol Özvar
Prof. Dr. Esma Öz Kiriş
Prof. Dr. Esma Reyhan
Prof. Dr. Fatih Durgun
Prof. Dr. Fatih Ünal
Prof. Dr. Fatih Yahya Ayaz
Prof. Dr. Fatih Yeşil
Prof. Dr. Fehmi Yılmaz
Prof. Dr. Fevzi Çakmak
Prof. Dr. Fikri Kulakoğlu
Prof. Dr. Funda Selçuk Şirin
Prof. Dr. Hacer Sancaktar
Prof. Dr. Hakan Uzun
Prof. Dr. Hakkı Uyar
Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Hasan Babacan
Prof. Dr. Hasan Mert
Prof. Dr. Hüseyin Kalemli
Prof. Dr. İbrahim Üngör
Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu
Prof. Dr. İlhan Şahin
Prof. Dr. İlknur Taş
Prof. Dr. İlyas Kemaloğlu
Prof. Dr. İsmail Yaşayanlar
Prof. Dr. Kahraman Şakul
Prof. Dr. Kaya Tuncer Çağlayan
Prof. Dr. Kenan Yıldız
Prof. Dr. Konuralp Ercilasun
Prof. Dr. Mahmud Erol Kılıç
Prof. Dr. Mehmet Akif Kireçci
Prof. Dr. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya
Prof. Dr. Mehmet Bayartan
Prof. Dr. Mehmet Pınar
Prof. Dr. Mehmet Serhat Yılmaz
Prof. Dr. Mesut Çapa
Prof. Dr. Mesut Karakulak
Prof. Dr. Mevlüt Çelebi
Prof. Dr. Mualla Uydu Yücel
Prof. Dr. Mucize Ünlü
Prof. Dr. Murat Karataş
Prof. Dr. Murat Keçiş

Prof. Dr. Murat Özkan
Prof. Dr. Murat Tuğluca
Prof. Dr. Mustafa Çolak
Prof. Dr. Mustafa Daş
Prof. Dr. Mustafa Edip Çelik
Prof. Dr. Mustafa Sarı
Prof. Dr. Mustafa Uyar
Prof. Dr. Mükerrem Bedizel Aydın
Prof. Dr. Nadir Yurtoğlu
Prof. Dr. Namıg Musalı
Prof. Dr. Nedim İpek
Prof. Dr. Nejdet Bilgi
Prof. Dr. Nesrin Güllüdağ
Prof. Dr. Oğuz Tekin
Prof. Dr. Olcay Pullukçuoğlu Yapucu
Prof. Dr. Orhan Kılıç
Prof. Dr. Ömer Soner Hunkan
Prof. Dr. Özlem Sir Gavaz
Prof. Dr. Ramazan Erhan Güllü
Prof. Dr. Sadullah Gülten
Prof. Dr. Salih Tunç
Prof. Dr. Selim Argun
Prof. Dr. Selim Ferruh Adalı
Prof. Dr. Selim Tezcan
Prof. Dr. Serkan Tuna
Prof. Dr. Sezgin Güçlüay
Prof. Dr. Sherzodhon Mahmudov
Prof. Dr. Şayan Ulusan
Prof. Dr. Şükrü Özen
Prof. Dr. Tahir Kodal
Prof. Dr. Taner Aslan
Prof. Dr. Togay Seçkin Birbudak
Prof. Dr. Uğur Üçüncü
Prof. Dr. Uğur Ünal
Prof. Dr. Vural Genç
Prof. Dr. Yasemin Avcı
Prof. Dr. Yavuz Günaşdı
Prof. Dr. Yıldız Deveci Bozkuş
Prof. Dr. Yılmaz Selim Erdal
Prof. Dr. Zafer Duygu
Prof. Dr. Zafer Tangülü
Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Prof. Dr. Zeynep Çizmeli Öğün
Prof. Dr. Zeynep Dörtok Abacı
Doç. Dr. İlker Yiğit
Doç. Dr. Mustafa Tanrıverdi
Doç. Dr. Özgür Kolçak
Doç. Dr. Özgür Oral
Doç. Dr. Ülkü Köksal
Doç. Dr. Yücel Öztürk
Dr. Yasin Yıldız

1931

İÇİNDEKİLER

Haluk Selvi: Paramaz ve Arkadaşları Neden İdam Edildi? 1915 Tehcir Kararından Bağımsız Bir Terör ve Suikast Yargılaması 2

Why Were Paramaz and His Comrades Executed? A Trial for Terrorism and Assassination Independent of the 1915 Deportation Decree 3

Fikrettin Yavuz: Osmanlı'da İlk Protestan Ermenilerden (Jacob) Gregory Wortabet'in Hatıratı Üzerine Bir Değerlendirme 4

An Evaluation of the Memoir of (Jacob) Gregory Wortabet, One of the First Protestant Armenians in the Ottoman Empire 5

Mustafa Sarı: Osmanlı Bürokrasisinde Ermeni Memurlar: İzmit Örneği 6

Armenian Officials in the Ottoman Bureaucracy: The Case of İzmit 7

Zeynep İskefiyeli: American Board'un Misyoner Profili: Osmanlı'daki Öncü Misyonerler Üzerine Bir Değerlendirme 8

The Missionary Profile of the American Board: An Assessment on Pioneer Missionaries in the Ottoman Empire 9

Mustafa Erkan Fidan: Ticaret Kolonileri Çağı'nda Batı Anadolu'da Yeni Yollar ve Rotalar Olabilir mi? 10

Could There Be New Routes and Itineraries in Western Anatolia During the Age of Trade Colonies? 11

Onur Sadık Karakuş: Ekonomik Dönüşüm Paradigması: III. Yüzyıl Krizi ve Sonrasında Batı Anadolu Kentlerinde Pazarlar ve Kırsal-Kentsel Ağlar 12

Economic Transformation Paradigm: Marketplaces and Rural-Urban Networks in Western Anatolian Cities During and After the IIIrd Century Crisis 13

Benet Salway: Roma İmparatorluğu'nun İktisat Tarihinden Bir Kesit: Diocletianus'un Aphrodisias'taki (Geyre) Fiyat Fermanı 14

A Moment in the Economic History of the Roman Empire: Diocletian's Prices Edict at Aphrodisias (Geyre) 15

Michael Alexander Speidel: Roma İmparatorluk Dönemi'nde Anadolu ve Karadeniz Üzerinden Yapılan "İpek Yolu" Ticareti 16

"Silk Route" Trade through Anatolia and the Black Sea during the Roman Imperial Period 17

Galibe Hacıyeva: Çağdaş Azerbaycan-Türk Onomastik Sisteminde Kengerlerin Tarihî İzleri 18

Historical Traces of the Kenger in the Contemporary Azerbaijani-Turkic Onomastic System 19

Şahlar Şarifov: Arapça Kaynaklarda Azerbaycan'ın Şemkir Şehrinin Erken Orta Çağ Tarihi 20

The Early Medieval History of the City of Shamkir in Azerbaijan in Arabic Sources 21

İsmayil Hacıyev - Fatma Hacıyev: Kengerlilerin Azerbaycan'ın Nahçıvan Bölgesinin Etnik, Siyasi ve Askerî Tarihindeki Rolü 22

The Role of the Kangarli in the Ethnic, Political and Military History of the Nakhchivan Region of Azerbaijan 23

Naim Ürkmez: Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde Diplomasız Tabipler 24

Unlicensed Physicians During the Reign of Sultan Abdulhamid II 25

Burcu Kurt: Meşrutiyet Rejimine Isındırma Aracı Olarak Kamu Sağlığı: Irak Kıtasında Seyyar Frengi Tabipleri Görevlendirilmesi Teşebbüsü 26

Public Health as a Tool to Warm Up to the Constitutional Regime: The Attempt to Assign Mobile Syphilis Physicians to the Iraq Region 27

Pınar Güray: Tıbbiyeli Kadınların Kariyer Dinamikleri (1914-1935) 28

Career Dynamics of Women Medical Graduates (1914–1935) 29

Ülkü Köksal: Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Himaye-i Etfal Cemiyeti İstanbul Merkezi Anneler Birliğinin Anne ve Çocuk Sağlığına Yönelik Sosyal Yardım Faaliyetleri 30

Social Assistance Activities of the Mothers' Union of the Himaye-i Etfal Society Istanbul Headquarters for Maternal and Child Health in the Early Years of the Republic 31

Muamer Hodžić: Merkez ile Taşra Arasında Bir Osmanlı Şehri: Saraybosna'nın Oluşumu ve Dönüşümü 32

An Ottoman City Between Center and Periphery: The Making and Transformation of Sarajevo 33

Ahmet Demir: Osmanlı Döneminde Bosna-Hersek Tarihine Işık Tutan Bir Kaynak: Enverî Kadiç Kronikası 34

A Source Shedding Light on the History of Bosnia and Herzegovina in the Ottoman Period: Enverî Kadic Chronicle 35

Dženan Handžić: Muhammed Enverî Kadić'in Tarih-i Enverî'si: Bosna Kroniği ve Çağdaş Bir Akademik İş Birliği Projesi 36

Tarihi-Enveri by Muhammed Enveri Kadić: A Chronicle of Bosnia and a Contemporary Scholarly Collaboration Project..... 37

Adnan Kadrić: XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Bosna Eyaleti'nin Kuzeybatısındaki Kalelerin Jeostratejik Önemi, Savunma Fonksiyonu ve Askerî Potansiyeli 38

Geostrategic Importance, Defensive Function and Military Potential of Fortresses in Northwestern Bosnian Eyalet During the XVIIth and XVIIIth Centuries 39

Özlem Sir Gavaz: Hitit Siyasi Tarihinde Önemli Bir Propaganda Aracı Olarak Bayramlar 40

Feasts as an Important Propaganda Tool in Hittite Political History..... 41

Tolga Pelvanoğlu: Hitit Ordusu'nun Temel Askerî Birimi: UKU.UŠ Birlikleri ve GAL UKU.UŠ Makamı..... 42

The Hittite Army's Basic Military Unit: the UKU.UŠ Units and the GAL UKU.UŠ Office..... 43

Gülgüney Masalcı Şahin: Hitit Devletinde Kraliyet Meşruiyetinin Tesisi İçin Gerçekleştirilen Sürgün Politikaları: III. Hattušili Dönemi Belgelerinden Örnekler 44

Exile as a Tool for Royal Legitimacy in Hittite Politics: Evidence from the Reign of Hattušili III 45

Christian Mann: Antik Anadolu'da Spor: Sporcular, Para ve Prestij 46

Sport in Ancient Anatolia: Athletes, Money and Prestige..... 47

İlhami Tekin Cinemre: Aristokrasi, Kilise ve İktidar: Geç Antik Çağ Armenia'sında Çok Katmanlı Bir Dönüşüm 48

Aristocracy, Church, and Power: A Multilayered Transformation in Late Antique Armenia..... 49

Rostyslav Oreshko: Eski Frigce Yazıtların Paleografisi ve Tarihlenmesi: Gordion, Midas Şehri ve Kerkenes Anıtları Üzerine Gözlemler 50

Palaeography and Dating of Old-Phrygian Inscriptions: Observations on Monuments from Gordion, Midas City and Kerkenes..... 51

Luisa Migliorati: İmparator Claudius'un Orta İtalya'daki Faaliyetleri..... 52

Emperor Claudius' Activity in Central Italy..... 53

Kutalmış Görkay: Bir Deprem ve Sonrası: MS 13 Aralık 115 Depremi ve Zeugma'da Mimari ve Sosyal Değişim..... 54

An Earthquake and Its Aftermath: The Earthquake of 13 December 115 CE and Architectural and Social Change in Zeugma..... 55

Fatich Toumpan: Zeugma Nekropolünde Bulunan Bir Geç Roma Definesi ve Julianus'un Doğu Seferi ile Olası Bağlantıları..... 56

A Late Roman Hoard from the Zeugma Necropolis and Its Possible Connection to Julian's Eastern Military Campaign..... 57

Mehmet İpşirli: Ahmed Cevdet Paşa'nın Viyana Kongresi Tahlili ve Değerlendirmesi... 58

Ahmed Cevdet Pasha's Analysis and Assessment of the Congress of Vienna 59

Ömer Gezer: Osmanlı Diplomasi Tarihinden Bir Kesit: Viyana'ya Şehbender Tayini .. 60

A Fragment from Ottoman Diplomatic History: Appointment of a Consul to Vienna ... 61

Mehmet Yılmaz Akbulut: İklîm-i Avrupa ve Ahvâl-i Avrupa: 1718-1736 Arasında Osmanlı'nın Avrupa Dengesinde Yer Arayışında İki Risale, İki Fikir 62

İklim-i Avrupa and Ahvâl-i Avrupa: Two Treatises, Two Visions in the Ottoman Quest for a Role in the European Balance (1718-1736)..... 63

Mehmet Solak: Triplex Confinium'un Oluşumu ve Dönüşümü: Osmanlı-Habsburg-Venedik Sınırında Jeopolitik Bir Mikrokozmos (1699-1791) 64

The Formation and Transformation of Triplex Confinium: A Geopolitical Microcosm on the Ottoman-Habsburg-Venetian Border (1699-1791) 65

Alpaslan Ceylan: Doğu Anadolu Kaya Resimlerinin Tematik Açıdan

Değerlendirilmesi..... 66

Thematic Evaluation of Eastern Anatolian Rock Paintings 67

Muzaffer Demir: Arkaik Dönem (MÖ 577-475) Atina Kırmızı-Siyah Figür Vazo Görselleri Bağlamında İskit Okçularının Atina'daki Varlıkları Meselesi 68

The Issue of the Existence of Scythian Archers in Athens within the Context of the Athenian Red-Black Figure Vase Images During the Archaic Period (577-475 BC) 69

Nezahat Ceylan: Avrasya Erken Dönem Türk Heykel Sanatının Doğu Anadolu'daki Örneklerine Olan Etkisi..... 70

The Influence of Eurasian Early Period Turkish Sculpture Art on Examples in Eastern Anatolia..... 71

Oktay Özgül: Avrasya Kaya Resimlerindeki Bazı Figürlerin Sembolleşme Süreci ve Türk Halklarının Millî Kimlik İnşasındaki Rolü 72

The Symbolization Process of Certain Figures in Eurasian Rock Art and Their Role in the Construction of National Identity among Turkic Peoples 73

Salih Akın: 1905 Nüfus Defterlerine Göre Han Yunus'ta Sosyal ve Demografik Yapı .. 74

Social and Demographic Structure of Khan Yunis According to the 1905 Population Registers 75

Tahir Kodal: Türk Diplomatik Belgelerinde İsrail Devleti'nin Kurulması-Tanınması ve "Yeni İsrail Devleti" 76

The Establishment and Recognition of the State of Israel and the "New State of Israel" in Turkish Diplomatic Documents 77

Arda Baş: Demokrat Parti Döneminde Türkiye-İsrail İlişkilerini Sınırlayan Faktörler.. 78

Factors Limiting Türkiye-Israel Relations During the Democratic Party Era 79

Yaşam Karaçay Çelik: 1948 Zorunlu Göç Sürecinin Stratejik Temelleri: Dalet Planı ... 80

The Strategic Foundations of the 1948 Forced Migration Process: The Dalet Plan 81

Klaus Herbers: XV. Yüzyılda Papalık Tarihi ve Osmanlı Genişlemesi 82

Papal History and the Ottoman Expansion in the XVth Century 83

Hava Önalan: Osmanlı Esaretinde Portekizliler: Esirlik ve İhtidâ Süreci Üzerine Bir Araştırma 84

The Portuguese in Ottoman Captivity: A Study on Enslavement and Conversion Processes 85

Vera Costantini: Leonardo Donà, Nicolò Contarini ve XVII. Yüzyılın Başlarında Venedik'te "Türk Hayranlığı"nın Doğuşu 86

Leonardo Donà, Nicolò Contarini and the Dawn of "Turcophilia" in Early XVIIth Century Venice 87

Brandon D. Johnson: Türkler İçin Yürütülen Çalışmalara Adanmışlık: ABCFM'nin Türkleri Hristiyanlaştırma Misyonunun Devamlılığını Gösteren Kanıtlar 88

Absorbed in Work for the Turks: Evidence for the ABCFM's Enduring Mission to Christianize the Turks 89

Yılmaz Kurt: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kadim Hanedanlar 90

Ancient Dynasties from the Ottoman Empire to the Republic 91

Sevil Gözübüyük - Mehmet Ali Ünal: Osmanlı Klasik Döneminde Veziriazamın Kapı Halkı 92

The Household of the Grand Vizier in the Classical Ottoman Period 93

Sevgi Akkoyun: Osmanlı İlmiye Teşkilatında Güç, Akrabalık ve Atama Ağları: XVII. Yüzyıl Galata Kadılığı Üzerine Sosyal Ağ Temelli Bir İnceleme 94

Power, Kinship and Appointment Networks in the Ottoman Ilmiye Organization: A Social Network-Based Analysis of the Galata Qadiship in the XVIIth Century 95

Teuta Shala Peli - Donika Avdulli: XIX. Yüzyılda İstanbul'daki Arnavut Liderlerin Siyasi ve Ulusçu Faaliyetleri 96

The Political and Patriotic Activity of Albanian Leaders in Istanbul During the XIXth Century 97

Nevzat Artuç: Millî Mücadele'de Talat Paşa - Mustafa Kemal Paşa İlişkisine Dair Bazı Önemli Tespitler 98

Some Important Findings About the Relationship Between Talat Pasha and Mustafa Kemal Pasha in the National Struggle 99

Mehmet Emin Elmacı: Arapların Gözünden Çanakkale Muharebeleri ve Mustafa Kemal Atatürk (1916) 100

The Battles of Gallipoli and Mustafa Kemal Atatürk Through the Eyes of Arabs (1916) 101

Mustafa Budak: Mustafa Kemal Paşa'nın 1920-1923 Yılları Arasında TBMM'deki Konuşmalarının Nutuk ile Karşılaştırmalı Analizi 102

A Comparative Analysis of Mustafa Kemal Pasha's Speeches in the TBMM Between 1920-1923 and the Nutuk 103

Yücel Yiğit: Yusuf Akçura Mustafa Kemal Paşa Tarafından Niçin Aktif Siyasete Davet Edildi? 104

Why Was Yusuf Akçura Invited into Active Politics by Mustafa Kemal Pasha? 105

Mirian Makharadze: Gürcü Kaynaklarına Göre Lala Mustafa Paşa'nın Gürcistan Seferi 106

Lala Mustafa Pasha's Georgia Campaign Based on Georgia Sources 107

Zaza Shashikadze: 1830'lu Yıllarda Batum 108

Batumi in the 1830s 109

Zurab Khonelidze: Gürcistan'ın Barış Paradigması: Güney Kafkasya'da Bölgesel İş Birliğinin Yeni Bir Formatı Olarak Üniversite Diplomasisi 110

The Georgian Paradigm of Peace: University Diplomacy as a New Format of Regional Cooperation in the South Caucasus 111

Feyza Kurnaz Şahin: Siperdeki Ayaklar: 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nde Ordunun Çorap İhtiyacına Çözüm Arayışları 112

Feet in the Trenches: Efforts to Solve the Army's Sock Need During the 1877-1878 Russo-Ottoman War 113

Gürsoy Şahin: "Bir Mıh Bir Nalı Bir Nal da Bir Atı Kurtarır mı?" Osmanlı Devleti'nde Askerî Nakliyede Yük Hayvanları için Nal, Mıh ve Semer Temini (1877-1913) 114

Does a Nail Save a Horseshoe, and a Horseshoe Save a Horse?" The Supply of Horseshoes, Nails and Pack Saddles for Pack Animals in Ottoman Military Transport (1877-1913) 115

Ahmet Sefa Özkaya: Türk Kurmaylık Sisteminde Bir Askerî Eğitim-Öğretim Metodu: Kurmay Gezisi ve Harp Oyunu 116

A Military Education Method in the Turkish Staff System: Staff Ride and War Game 117

Recep Karacakaya: Moskova Büyükelçisi Ahmet Muhtar Bey'in Raporlarında Türkiye Ermenistan İlişkileri (1922-1924) 118

Türkiye-Armenia Relations in the Reports of the Ambassador to Moscow Ahmet Muhtar Bey (1922-1924) 119

Nejla Günay: Lozan Antlaşması'ndan Sonra Ermenistan'da Kalan Türklerin Türkiye'ye Göçü 120

The Migration of Turks Remaining in Armenia to Türkiye After the Treaty of Lausanne 121

Dilşen İnce Erdoğan: Lozan Barış Görüşmeleri Öncesinde İtilaf Devletleri İçin Son Dönemeç: Paris (1922) 122

The Final Turn for the Allied Powers Before the Lausanne Peace Negotiations: Paris (1922) 123

Esra Özsüer: Paris Barış Konferansı'nda Yunan Başbakan Venizelos'un İkilemi: İzmir mi, İstanbul mu? 124

The Dilemma of Greek Prime Minister Venizelos at the Paris Peace Conference: Izmir or Istanbul? 125

Ziya Çağrı Yazgan - İlker Yiğit: Tarihî Ulaşım Coğrafyası: Antalya Körfezi ve Hinterlandında Kervansarayların Taşıma Kapasitesinin CBS Tabanlı Analizi (XII-XIV. Yüzyıl) 126

Historical Transport Geography: A GIS-Based Analysis of the Carrying Capacity of Caravanserais in the Gulf of Antalya and Its Hinterland (XIIth-XIVth Centuries)..... 127

Emirhan Kurtboğan: Modernitenin Mekânsal Kurgusu: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Demiryolu Altyapısının CBS Tabanlı Tarihsel Analizi 128

The Spatial Construction of Modernity: A GIS-Based Historical Analysis of Railway Infrastructure from the Ottoman Empire to the Republic..... 129

Paulina Andonova: XVI. Yüzyıl Ortalarından XVII. Yüzyıl Başlarına Konaklama ve Ticaret Mekânları: Sofu Mehmed Paşa Vakfı ile Sofya, Edirne ve Selânik'teki Kervansaray ve Hanları..... 130

Halting and Trading Places from the mid-XVIth to the early XVIIth Century: Sofu Mehmed Pasha's Waqf and its Caravanserais and Hans in Sofia, Edirne and Thessaloniki 131

Murat Küçükuğurlu: Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Doğu Anadolu Demiryolları Meselesi..... 132

The Eastern Anatolian Railways Issue in the Early Years of the Republic 133

Hacer Topaktaş Üstüner: Michał Kleofas Ogiński'nin İstanbul Misyonu Ekseninde Polonya'nın Üçüncü Taksimi ve Babıali 134

The Third Partition of Poland and the Sublime Porte in the Context of Michał Kleofas Ogiński's Mission to Istanbul 135

Danuta Chmielowska: Polonyalı Jean Lepkowski'nin Bilinmeyen Mektuplarında Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve İnkılapları..... 136

The Foundation and Reforms of the Republic of Türkiye in the Unknown Letters of Polish Jean Lepkowski..... 137

Harun Yılmaz - Sevilay Demirezen: Atatürk'ün Doktoru Nihad Reşat Belger'in Biyografisine Bir Katkı: Hindistan Mektupları 138

A Biographical Contribution on Atatürk's Physician Nihad Reşat Belger: Letters from India 139

Sadık Erdaş: Filistin'den Mustafa Kemal Atatürk'e Mektuplar 140

Letters from Palestine to Mustafa Kemal Atatürk (1922-1938) 141

Nedim İpek: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Köy 142

Village from the Ottoman Empire to the Republic 143

Nejdet Bilgi: Cumhuriyet Dönemi Yerel Tarih Araştırmaları İçin Önemli Bir Kaynak Grubu Olarak Meclis-i Umumi Tutanakları 144

Minutes of the General Assembly as an Important Source Group for Local History Research in the Republican Era 145

Asil Kaya: Türk İdare Tarihi'ne Bir Katkı: Türk Belediyecilik Derneği'nin (TBD) Kuruluşu ve Erken Dönem Faaliyetleri (1945-1950) 146

A Contribution to Turkish Administrative History: Establishment and Early Activities of the Turkish Municipality Association (1945-1950)..... 147

Mehmet Balyemez: İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türklerinin İlk Yerel Örgütlenmesi: Lefkoşa Türk Belediyesi (1958-1960)..... 148

The First Local Organization of Turkish Cypriots During the British Administration: Nicosia Turkish Municipality (1958-1960) 149

Ramazan Erhan Güllü: II. Dünya Savaşı'na Giden Süreçte Türkiye'de Bir Milliyetçilik Akımı: Yeni Ananecilik 150

A Nationalist Movement in Türkiye in the Lead-Up to World War II: New Traditionalism 151

Celil Bozkurt: Türk Aydınlarının Atatürk Devrimlerini Koruma Projesi: Türk Devrim Ocakları..... 152

Turkish Intellectuals' Project to Protect Atatürk's Revolutions: Turkish Revolutionary Hearths..... 153

Hassan Hazrati: Mustafa Kemal Atatürk'ün Modernleşme Politikalarının İran Dışişleri Bakanlığı Belgelerine Yansımaları ve Tepkiler: Örnek: Şapka Olayı 154

Reflections of and Reactions to Mustafa Kemal Atatürk's Modernization Policies in the Documents of the Iranian Ministry of Foreign Affairs: Example: The Hat Incident 155

Tülay Köseoğlu: Rusyalı Türklerden Osmanlı Başkentine Sunulan Bir Millî Uyanış Raporu ve Tahlili 156

A National Awakening Report Presented to the Ottoman Capital by the Turks of Russia and Its Analysis 157

Francesco Guizzi: Lykos Vadisi: Tarihin Kesişme Noktası 158

The Lykos Valley: A Crossroads of History 159

Serdar Hakan Öztaner: Nysa Nymphaea 160

Nymphaea of Nysa 161

Thekla Schulz Brize - Martin Steskal: Efes'te Serapis Olarak Adlandırılan Tapınak .. 162

The So-Called Serapis Temple in Ephesos 163

Nobuo Misawa: Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminde Japonya'nın Yakınlaşma Politikası: 1910'larda Çeşitli Girişimler 164

Japan's Rapprochement Policy Towards the Late Ottoman Empire: Various Initiatives in the 1910s 165

Ferdi Uyanıker: Türk-Japon İlişkilerine Denizden Bakış: Cumhuriyet'in Kuruluş Sürecinde Türk-Japon Donanma Temasları 166

A Maritime Perspective on Turkish-Japanese Relations: Naval Contacts During the Founding Era of the Turkish Republic 167

Engin Çağdaş Bulut: Kore Yarımadasında Barış, Birleşme ve Kalkınma Sürecinde Türkiye'nin Rolü 168

The Role of Türkiye in the Process of Peace, Unification and Rehabilitation on the Korean Peninsula 169

Ahmed Çağrı İnan: Türkiye-Malezya Diplomatik ve Kültürel İlişkileri: Malezya Milli Arşivleri Kayıtları Üzerinden Bir İnceleme (1892-2023) 170

Türkiye-Malaysia Diplomatic and Cultural Relations: An Examination through the Records of the National Archives of Malaysia (1892-2023) 171

Hüseyin Göcen: Osmanlı İmparatorluğu'nda 1600-1800 Yılları Arası Farklı Kenar Müftülerinin Fetva Mecmualarından Dinî Sapkınlık Üzerine Sorular 172

Questions on Heresy in the Fatwa Collections of Provincial Muftis from Different Regions of the Ottoman Empire, 1600-1800 173

Kerima Filan: Toplumun Bir Yansıması Olarak Günlük: Osmanlı Saraybosnası'ndan Kayıtlar (1757-1805) 174

The Diary as a Reflection of Society: Records from Ottoman Sarajevo (1757-1805) ... 175

Gülsüm Mamaş: Osmanlı'da Ferdî ve Toplu Şikâyetlerin Bürokrasideki Yolculuğu: Rize Örneği - Ali Ağa Hadisesi 176

The Bureaucratic Journey of Individual and Collective Petitions in the Ottoman Empire: The Case of Rize and the Ali Ağa Incident 177

Yunus Özger: Osmanlı'da Şehrâyin Geleneği: Saray ile Halk Arasında Törensel Bir Köprü 178

The Tradition of Şehrâyin in Ottoman Times: A Ceremonial Bridge Between the Palace and the People 179

Muhammed Özler: İstanbul'dan Geçen İki Sicilya (Napoli) Krallığı Tüccar Gemileri Üzerine Bir Değerlendirme (1827-1835) 180

An Evaluation of Merchant Ships of the Two Sicilies (Naples) Kingdom Transiting Istanbul (1827-1835) 181

Fatih Ertaş: Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Rusya'nın Karadeniz'den Akdeniz'e Buğday Sevkiyatı (1800-1812) 182

Russian Wheat Shipments from the Black Sea to the Mediterranean According to Ottoman Archival Documents (1800-1812) 183

Ahmet Çaparlar - Akif Bayğın: Karadeniz'de Savaş, Sofralarda Kıtlık: Osmanlı-Rus Savaşlarının Hububat Ticareti Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkileri (1768-1878) 184

War on the Black Sea, Famine at the Table: The Socio-Economic Impact of the Ottoman-Russian Wars on the Grain Trade (1768-1878) 185

Duygu Saygın: Simgesel Gücün Çatışması: II. Abdülhamid Döneminde Rusya Konsoloslarıyla Yaşanan Protokol Krizleri 186

Conflict of Symbolic Power: Protocol Crises with Russian Consuls During the Reign of Abdülhamid II 187

Ahmet Şimşek: Türk Tarihçilerinin Dijital ve Yapay Zekâ Tabanlı Araçlara Yaklaşımı: Betimsel Bir Alan Araştırması 188

The Approach of Turkish Historians to Digital and AI-Based Tools: A Descriptive Field Study 189

Yıldız Deveci Bozkuş - Eda Bekci Arı: Tarihte Dijital Dönüşüm: LLM Kullanımıyla Kanıta Dayalı Tarih ÖğretimUygulamaları 190

Digital Transformation in History: Evidence-Based History Teaching Practices through the Use of LLMs 191

Yunus Uğur: İklim, Mekân, Veri: Dijital Yöntemlerle Osmanlı İstanbul'unun Yerel ve Küresel Tarihini İncelemek 192

Climate, Space, Data: Examining the Local and Global History of Ottoman Istanbul Through Digital Methods..... 193

Ahmet Acıduman: Hekim Buhtîşû' b. Cibrâîl'den Abbasi Halifesi el-Me'mûn Abdullah b. Hârûn er-Reşîd'e Sağlığın Korunması Üzerine Tavsiyeler 194

Advice on the Preservation of Health from Physician Bukhtîshû' b. Jibrâîl to the Abbasid Caliph al-Ma'mûn Abdallâh b. Hârûn al-Rashîd 195

Enes Şanal: Katalonya'da Endülüs-İslâm Bilim Mirası (X-XIII. Asırlar) 196

Andalusian-Islamic Scientific Heritage in Catalonia (Xth-XIIIth Centuries)..... 197

Kostas Buraselis: Pers ve Osmanlı Hükümdarlarının Rum Hekimleri veya Tıbbi Bilginin Ulus Ötesi Değeri..... 198

Persian & Ottoman Monarchs' Greek Doctors or the Supranational Value of Medical Knowledge..... 199

Anastasiya Baukova: Antik Çağ Mitolojik Mirasında Lidya'nın Dağ Tanrıları 200

The Mountain Gods of Lydia in the Mythopoetic Heritage of Antiquity..... 201

Ayşe Gül Akalın: Erythrai'da Herakles Kültü ve Etnik Bağlantıları..... 202

The Cult of Heracles and Ethnic Connections in Erythrai 203

Mustafa Hamdi Sayar: Eski Çağ'da Kadınların Siyaset ve Sosyal Hayata Katkılarının Örneklerinden Biri Olarak Antonia Tryphaina..... 204

Antonia Tryphaina as an Example of Women's Contributions to Political and Social Life in Antiquity..... 205

María-Paz de Hoz: Zihniyet Tarihinde Kültürel Etkileşim: Hellenistik ve Roma Dönemi Küçük Asya Grek Epigrafisinde Felsefe ve Popüler Ahlak 206

Cultural Interaction in the History of Mentalities: Philosophy and Popular Morality in the Greek Epigraphy of Hellenistic and Roman Asia Minor..... 207

Funda Selçuk Şirin: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Çocuk Kavramı ve Tarihsel Gelişimi 208

The Concept of Child and Its Historical Development from the Ottoman Empire to the Republic..... 209

Mustafa Gündüz: Osmanlı Son Döneminde "Terbiye, İlm-i Terbiye" (Pedagoji) Dersleri ve Müfredata Girişi (1870-1920) 210

"Terbiye, İlm-i Terbiye" (Pedagogy) Courses and Their Introduction into the Curriculum in the Late Ottoman Period (1870-1920)..... 211

Mustafa Serhan Yücel: Erken Cumhuriyet Döneminde Dinî Eğitimin Kurumsal Serüveni: İmam ve Hatip Mektepleri (1924-1930)..... 212

The Institutional Trajectory of Religious Education in the Early Republican Era: Imam and Hatip Schools (1924-1930) 213

Mehmet İnbaşı: Kayseri Sancağı Yöneticileri Üzerine Bir Değerlendirme (1750-1800)..... 214

An Evaluation on the Governor of Kayseri Sanjak (1750-1800)..... 215

Halim Kılıç: Mülkiyet ve Modernite: Tanzimat Devri Kent Reformlarının Uygulama Alanı Olarak Karaköy (1858-1859)..... 216

Property and Modernity: Karaköy as an Implementation Area of Tanzimat Urban Reforms (1858-1859) 217

Ayla Efe: 1864 Öncesi Tanzimat'ın Taşra Bürokrasisine Analitik Bir Yaklaşım..... 218

An Analytical Approach to the Pre-1864 Provincial Bureaucracy of the Tanzimat..... 219

Aydın Çakmak: Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Karasularının Belirlenmesi Meselesi..... 220

The Question of Determining Territorial Waters in the Last Period of the Ottoman Empire..... 221

Yılmaz Selim Erdal: I. Haçlı Seferi Olayları Kurgu Muydu? İznik İnsan İskelet Kalıntılarından Bir Bakış..... 222

Were the Incidents of the First Crusade Fiction? A View from the Human Skeletal Remains of Nicaea 223

Siren Çelik: Georgios Pakhymeres'in Tarih Eserini (Syngraphikōn Historiōn=Tarihsel İlişkiler) Kaynak Olarak Değerlendirmek 224

Evaluating the History (Syngraphikōn Historiōn=Historical Relations) of George Pachymeres as Historical Source 225

Murat Keçiş: XIV. Yüzyılda Bir Bizans İmparatorunun İslâm Anlayışı: VI. İoannes Kantakouzenos, Tarihler ve Apologia 226

A Byzantine Emperor's Perception of Islam in the XIVth Century: John VI Kantakouzenos, Histories and Apologia 227

Zeynep İnan Aliyazıcıoğlu: Beşik Devri (İnkunabel) Almanca Matbuatında Türklere Karşı Haçlı Seferi Propagandası: 1478 Kutsal Mezar Takvimi 228

Crusade Propaganda Against the Turks in German Incunabula: The 1478 Holy Grave Calendar 229

İlker Dere - Barış Ecer: Türk Tarih Kongrelerinin Akademik, Tematik ve Niceliksel Değişimi Üzerine Bir İnceleme (1932-2022) 230

A Study on the Academic, Thematic, and Quantitative Transformation of the Turkish History Congresses (1932-2022) 231

İbrahim Baş: Tarih Araştırmalarında Kurum Arşivlerindeki Arşivcilik Çalışmasının Önemi (Türk Tarih Kurumu Örneği) 232

The Importance of Archival Work in Institutional Archives for Historical Research (The Case of the Turkish Historical Society) 233

Selami Kurt: Türk Tarih Encümeninden Türk Tarih Kurumuna İntikal Eden Kütüphane 234

The Library Transferred from the Turkish History Committee to the Turkish Historical Society 235

Uğur Cenk Deniz İmamoğlu: Türk Tarih Kurumunun Faaliyetlerine Dair Alternatif Bir Kaynak: Uluğ İğdemir'in Gezi Raporları 236

An Alternative Source on the Activities of the Turkish Historical Society: Uluğ İğdemir's Travel Reports 237

Ercüment Yıldırım: Ebla Metinlerine Göre Anadolu'nun Güneydoğusunun İlk Krallığı: Armi 238

According to Ebla Texts, the First Kingdom of Southeastern Anatolia: Armi 239

Marina Pucci: Hatti Krallığı'ndan Önce Surların Ötesi: Orta Tunç Çağı Kınık Höyük'te Aşağı Şehir Tahkimatı ve Kent Dışı Faaliyetler 240

Beyond the Walls before the Kingdom of Ḫatti: Lower-Town Fortifications and Extra-Urban Practices at Middle Bronze Age Kınık Höyük 241

Eberhard Zangger: Luviler: Anadolu Tunç Çağı'nın Kayıp Bir Bölümünü Yeniden Keşfetmek 242

The Luwians: Rediscovering a Lost Chapter of Anatolia's Bronze Age 243

Aslı Çiçek Özbek Bilgili: Kültepe Tabletlerinde Geçen Arhālum, Tuzinnum ve Ubadinnum Terimlerinin Feodal Yapı Bağlamında Analizi ve Sonraki Dönemlere Yansımaları 244

Analysis of the Terms Arhālum, Tuzinnum and Ubadinnum in the Kültepe Tablets in the Context of Feudal Structure and Their Reflections on Later Periods 245

İbrahim Şirin: Osmanlı-Türk Modernleşmesinde Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi 246

The Historical Development of the Concept of Family in Ottoman-Turkish Modernization 247

Duygu Yılmaz: Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Evlenme ve Boşanma Kurumları Üzerinden Kadının Aile İçindeki Statüsünün Yeniden İnşası Hakkında Bir Değerlendirme 248

An Assessment of the Reconstruction of Women's Status in the Family through the Institutions of Marriage and Divorce in the Early Years of the Republic 249

Cihan Osmanağaoğlu Karahasanoğlu: Erken Cumhuriyet Döneminin Aile Hukuku Alanındaki Evlilik ve Boşanmaya İlişkin Düzenlemelerinin Dikkate Alınarak Türk Hukuk Tarihi Bağlamında Analizinin Yapılması 250

An Analysis of the Marriage and Divorce Regulations of the Early Republican Era in the Field of Family Law within the Context of Turkish Legal History 251

Emin Alp Malkoç: Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi Belgeleri Üzerine Bir İnceleme: Karikatürlerin Perspektifinden Dış Dünyanın Türkiye Okuması 252

A Study on the Documents of the Turkish Diplomatic Archives of the Ministry of Foreign Affairs: The Outside World's Reading of Türkiye from the Perspective of Cartoons..... 253

Fahri Kılıç: Cumhuriyet Dönemi'nde Afişlerle Yaygın Halk Eğitimi (1923-1938)..... 254

Non-Formal Public Education with Posters in the Republican Period (1923-1938) 255

Oya Kasap Ortaklan: İran Şahı Türkiye'de (1934) Belgesel Film, Sinema ve Tarih..... 256

The Shah of Iran in Türkiye (1934) Documentary Film, Cinema and History..... 257

Suna Altan: Erken Cumhuriyet Dönemi Basın Yayıncılığının Geliştirilmesine Yönelik Ekonomik Teşvikler: Gazete Kâğıdında Gümrük Muafiyeti Uygulaması 258

Economic Incentives for the Development of the Publishing Industry in the Early Republican Era: The Implementation of a Customs Exemption on Newsprint 259

Anvarbek Mokeev: Sibirya Kırgızlarının IX-XII. Yüzyıllardaki "Unutulmuş Devleti" Hakkında..... 260

On the "Forgotten State" of the Siberian Kyrgyz in the IXth - XIIth Centuries 261

Aykut Buğra Derin: Deşt-i Kıpçak'ta Tamma Kuvvetleri ve Altın Orda'nın Askerî Teşkilâtındaki İzleri..... 262

Tamma Forces in Desht-i Qipchaq and Their Traces in the Military Organization of the Golden Horde 263

Yusuf Akbaba: Esaretten Sadakate: Rus Arşiv Belgelerine Göre Küçüm Han Oğlu Ebulhayr'ın Hayatı 264

From Captivity to Loyalty: The Life of Küçüm Han's Son Ebulhayr According to Russian Archival Documents 265

Elma Korıć: Bosna Valisi Ferhad Paşa Sokolović'in 1584'te Kırım'da Osmanlı Sultanına Karşı Çıkan İsyanın Bastırılmasındaki Rolü..... 266

The Role of the Governor of Bosnia Ferhad Pasha Sokolović in Pacification the Rebellion in Crimea Against the Ottoman Sultan in 1584..... 267

Yunus Özdurğun: Amerikan Diplomatik Raporlarına Göre Türkiye'de Bolşevik/Komünist Faaliyetleri (1921-1929) 268

Bolshevik/Communist Activities in Türkiye According to American Diplomatic Reports (1921-1929) 269

Vladan Viriyeviç: 1930 Yılında Yugoslavya Krallığı'nın Diplomatik Çevrelerinde ve Kamuoyunda Kürt Ayaklanmasının Yansımaları 270

Reflections of the 1930 Kurdish Uprising in the Diplomatic Circles and Public Opinion of the Kingdom of Yugoslavia 271

Hüseyin Şensoy: Soğuk Savaş Gölgesinde Etnik Dayanışma: Suriye ve Lübnan'da Kürt-Ermeni İş Birliği ve SSCB'nin Etnik Politikaları 272

Ethnic Alliances under Cold War Tensions: Soviet Policies and Kurdish-Armenian Collaboration in Syria and Lebanon 273

Nihal Esen: Gelenekten Güce: Aşiretlerin Cumhuriyet Dönemi'nde Meşruiyet Aracı Olarak Kullanılması (1923-1960) 274

From Tradition to Power: The Use of Tribes as a Tool of Legitimacy in the Republican Era (1923-1960) 275

Nusret Çolo: Bosnalı Atik Ali Paşa: 915/1509 Tarihli Vakfiyesi ve Hayratları 276

Bosnian Atik Ali Pasha: The 915/1509 Waqf Deed and His Charitable Foundations .. 277

Abdulla Rexhepi: Osmanlı Dönemi Kosova'sında Sa'dî Tarikatı'nın Varlığı ve Yayılışı 278

The Presence and Spread of the Sa'dī Sufi Order in Kosovo During the Ottoman Period 279

Zekirja Shabani: Osmanlı'nın Son Döneminde Kosova Vilayeti'nde Ulaşım ve Haberleşme 280

Transportation and Communication in the Vilayet of Kosovo During the Late Ottoman Period 281

Pervin Hayrullah: Batı Trakya Türk Azınlığının Kurumsallaşmasında Mehmet Hilmi'nin Mücadelesi 282

Mehmet Hilmi's Struggle in the Institutionalization of the Western Thrace Turkish Minority 283

Kayrat Belek: Erken Dönem Türk-İslam Yazıtları Üzerinden Güneydoğu Yedisu Bölgesindeki Karahanlı Şehirlerinin Tespitine Dair Yeni Bir İnceleme 284

A New Study on the Localization of Karakhanid Cities in the Southeastern Seven Rivers Region Based on Early Turkic-Islamic Inscriptions 285

Sabira Nematzade - Sabina Nematzade: Sovyet Türkolojisi Dergisinin Türk Halkların Tarihyazımındaki Rolü 286

The Role of the Journal Soviet Turkology in the Historiography of the Turkic Peoples 287

Ayşegül İnginar Kemaloğlu: II. Dünya Savaşı'nda Mısır'da Bir Yunan Mülteci Kampı: Musa Kuyuları 288

A Greek Refugee Camp in Egypt During World War II: The Wells of Moses 289

Muhsin Ertürk Budak: Türkiye-Balkan Siyasi İlişkilerinde Gizli Savaş: Demokrat Parti Döneminde Casusluk Faaliyetleri (1950-1960) 290

The Secret War in Türkiye-Balkan Political Relations: Espionage Activities During the Democrat Party Era (1950-1960) 291

Edip Öncü: İhtilalden Zafere: 1960 Roma Olimpiyatları ve Türkiye 292

From Coup to Glory: 1960 Rome Olympics and Türkiye 293

Behçet Kemal Yeşilbursa: İngiliz Bakış Açısından İki Askerî Müdahale Arasında Türk Dış Politikası (12 Mart 1971-12 Eylül 1980) 294

Turkish Foreign Policy Between Two Military Interventions from a British Perspective (March 12, 1971-September 12, 1980) 295

Esma Öz Kiriş: Eski Mezopotamya Ritüellerinde Bal Libasyonları: Tanrılar, Ölüler ve Büyüsel Arınma 296

Honey Libations in Ancient Mesopotamian Rituals: Gods, the Dead and Magical Purification 297

Gökhan Kağnıcı: Çivi Yazılı Kültürlerde Duyusal Engellilik: Eski Mezopotamya'da Görme ve İşitme Engelliler 298

Sensory Disability in Cuneiform Cultures: The Visually and Hearing Impaired in Ancient Mesopotamia 299

Bahadır İkican - Kutlu Akalın: Hagiografi Yazımının Doğuşu: Smyrnalı Polycarpus ve Şehadeti 300

The Emergence of Hagiography: Polycarp of Smyrna and His Martyrdom 301

Ceren Pilevneli Çubuk: Ira Dei: Geç Antik Çağ Tarihyazımında Doğal Afetler ve Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlaşması 302

Ira Dei: Natural Disasters in Late Antique Historiography and Christianization of the Roman Empire 303

İlhan Şahin: Cemele Kalesi ve Yörükleri: Beyliklerden Osmanlı'ya 304

Cemele Fortress and the Yörüks: From the Principalities to the Ottoman Empire 305

Hacı Mustafa Eravcı: Osmanlı-Safevî Çatışma Sürecinde Osmanlıların Koalisyon Unsuru Olarak Şirvanşahlar ve Yaka Türkmenlerinin Oynadığı Roller 306

The Roles Played by the Shirvanshahs and Yaka Turkmens as the Coalition

Element of the Ottomans in the Ottoman-Safavid Conflict Process 307

Murat Alanoğlu: XVI. Yüzyılda Osmanlıların İran'daki Haberleşme Ağları, Espiyonaj ve Casusluk Faaliyetleri 308

Ottoman Intelligence Networks, Espionage, and Spying Activities in XVIth Century Iran 309

Mortoza Firuzi: Nadir Şah'ın Osmanlılara Gönderdiği Diplomatik Mektuplarda Türkçenin Kullanımı: Türkçe Beyitler Üzerine Bir İnceleme 310

The Use of Turkish in the Diplomatic Letters Sent by Nader Shah to the Ottomans: A Study of Turkish Couplets 311

Hikmet Öksüz: Türk Diplomatik Arşivi Belgelerine Göre II. Dünya Savaşı Sırasında Bosna Meselesi 312

The Question of Bosnia During the World War II in Light of Turkish Diplomatic Archival Records 313

Ali Engin Oba: Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nın Dışında Kalmaya Yönelik Diplomasi Mücadelesini Bir Alman Diplomatının Değerlendirmesi 314

An Assessment by a German Diplomat of Türkiye's Diplomatic Struggle to Stay Out of World War II 315

Selma Göktürk Çetinkaya: II. Dünya Savaşı'na Türkiye'nin Dahil Edilmesi Çabalarına Bir Örnek: Quadrant Konferansı 316

An Example of Efforts to Include Türkiye in World War II: The Quadrant Conference 317

Karolina Olszowska: Savaşın Gölgesinde Diplomasi: 1939-1945 Yılları Arasında Polonya-Türkiye İlişkileri * 318

Diplomacy in the Shadow of War: Polish-Turkish Relations Between 1939 and 1945 319

Mesut Karakulak: Doğu'da Batı'yı Kurmak: Taşkent'te Rus Kolonyal Modernleşmesi, Kimlik, Mekân ve İnsan (1865-1917) 320

Constructing the West in the East: Russian Colonial Modernization, Identity, Space, and People in Tashkent (1865-1917) 321

Nazgul Isabaeva: Çarlık Rusyası Dönemi'nde Kuzey Kırgızistan'da İskân Politikaları ve Rus Yerleşimlerinin Kurulması 322

Settlement Policies and the Establishment of Russian Settlements in

Northern Kyrgyzstan during the Tsarist Russian Period 323

Fatih Yavuz: Sovyetler Birliği'nin Türkistan Politikalarında Trans-Hazar Demiryolu'nun Önemi 324

The Importance of The Trans-Caspian Railway in The Soviet Union's Turkestan Policies 325

Sherzodhon Mahmudov: Hokand-İstanbul Yazışmaları Bağlamında Hokand Hanlığının Uluslararası Statüsü ve Meşruiyetine Dair Yeni Değerlendirmeler 326

New Assessments on the International Status and Legitimacy of the Khoqand Khanate in the Context of Khoqand-Istanbul Correspondence 327

Mustafa Uyar - Mehmet Yurt: Selçuklu Anadolu'sunda Teknik ve Zanaata Dair Bilginin Dolaşımı: Beyânü's-Sınâ'ât Örneği 328

The Circulation of Technical and Craft-Related Knowledge in Seljukid Anatolia: The Case of Bayān al-Ṣināʿāt 329

Gazi Osman Özgüdenli: Oğuz Destanı'nın XIV. Yüzyıl Başlarına Ait Bilinmeyen Bir Versiyonu 330

An Unknown Version of the Oghuz Epic from the Early XIVth Century 331

Ayşe Dudu Kuşçu: Tarihçi Bir Selçuklu Şehzadesi İbn Aybek ve Eseri Kenzü'd-Dürer'de Oğuznâme'ye Dair Verdiği Malumat 332

Ibn Aybek, a Seljuk Prince and Historian and His Account of the Oghuzname in His Work Kanz al-Durar 333

Yaşar Ertaş: Akkoyunlu Sarayında Anlatı ve Kimlik: Oğuz Söylemi Üzerinden Meşruiyet İnşası 334

Narrative and Identity in the Aq Qoyunlu Palace: Constructing Legitimacy through the Oghuz Discourse 335

Şirinay Aziz: Yuan Hanedanı Dönemine Ait Bir Kaynak: "Yuan Tüzüğü" (Yuan Dianzhang 元典章) 336

A Source from the Yuan Dynasty Period: The Yuan Code (Yuan Dianzhang 元典章) 337

İlyas Kemaloğlu: Çağatay Hanlığı'ndan Kalan Tek Kaynak: Cemâleddin Karşî'nin Mülhakâtü's-Surah Adlı Eseri 338

The Only Surviving Source from the Chagatai Khanate: Jamāl al-Dīn al-Qarshī's

Mulḥaqāt al-Ṣurāḥ 339

Bedrettin Aytaç: İbn Fadlullah el-Ömerî'nin el-Mustalahu'ş-Şerîf'inde Türk Tarihine Dair Kayıtlar 340

Records on Turkish History in Ibn Fadl Allah al Omari's al-Mustalah al-Sharif 341

Tofiq Necefli: Şah Tahmasp Safevî'nin Bilinmeyen "Kanunnâmesi" 342

The Unknown "Qanunname" of Shah Tahmasp Safavi 343

Melek Çolak: Macar Kont Jenő Zichy'nin Asya'daki Keşif Gezileri ve Önemi (Orijinal Fotoğraflarla Birlikte) 344

Hungarian Count Jenő Zichy's Explorations in Asia and Their Significance (With Original Photos) 345

Muhammed Bilal Çelik: Tarikatten Siyasete Uzanan Yolda Afak Hoca 346

Afak Khoja on the Path from the Sufi Order to Politics 347

Azamat Ziyo: Turan Uygarlığı 348

Turan Civilization 349

Eray Bayramol: Rus Halkının Birliği Örgütü ve Faaliyetleri (1905-1917) 350

Union of the Russian People Organization and its Activities (1905-1917) 351

Roin Kavrelishvili: Gürcü Sefiri Simon Mdivani'nin Raporlarına Göre Türkiye-Gürcistan İlişkilerinin Diplomatik Yönleri (1921) 352

Diplomatic Aspects of Türkiye-Georgia Relations According to the Reports of Georgian Ambassador Simon Mdivani (1921) 353

Nebahat Arslan: TBMM'nin Tiflis Temsilciliği ve Batum Başkonsolosluğunun Raporlarında Acara Muhtariyeti Meselesi: 1921 354

The Issue of Adjarian Autonomy in the Reports of the TBMM's Tbilisi Mission and Batumi Consulate General: 1921 355

Musa Qasımlı: Azerbaycan ve Rus Arşiv Belgelerinin Işığında Türkiye'nin Rusya Politikasında Türklerin ve Müslümanların Hakları Meselesi (1920-1923) 356

In Light of Azerbaijani and Russian Archival Documents The Question of the Rights of Turks and Muslims in Türkiye's Russia Policy (1920-1923) 357

Yasin Ercilsin: Reisicumhur Mustafa Kemal Paşa'nın Ortadoğu Stratejisinde Kritik Bir Süreç: Kazım Paşa'nın Afganistan'daki Askerî Mücadelesi (1928-1929) 358

A Critical Period in President Mustafa Kemal Pasha's Middle East Strategy:

Kazim Pasha's Military Struggle in Afghanistan (1928-1929) 359

Fatih Durgun: Manastır Tarih Yazıcılığının Esnekliği: Geç Orta Çağ İngilteresinde Değişen Koşullara Uyum ve Dönüşüm 360

The Flexibility of Monastic Historiography: Adaptation to the Changing Conditions and Transformation in Late Medieval England 361

Serkan Yazıcı: Tarihî İşletmelerin Tarihyazımı: Kaynaklar, Metodoloji, Problemler 362

Historiography of Historical Enterprises: Sources, Methodology, Problems 363

Coşkun Çakır: Bir Açıklama Modeli Olarak "Great Divergence-Büyük Kopuş/Ayrışma" Yaklaşımının Osmanlı ve Dünya Ekonomik Tarihyazımında Sağladığı İmkânlar ve Kısıtlar 364

The Opportunities and Limitations of the "Great Divergence" as an Explanatory Model in Ottoman and Global Economic Historiography 365

Fatma Akkuş Yiğit: Harem-i Şerif Vesikaları ve Kudüs Tarihyazımındaki Yeri 366

The Documents of Haram al-Sharif and Its Place in the Historiography of Jerusalem 367

Bülent Özkuzugüdenli: Sultan Alp-Arslan'ın Nizâmü'l-Mülk'ü Oğlu Melikşâh'a Vezir Tayin Etmesine Dair Bir Menşûr 368

A Manshûr from Sultan Alp-Arslan Concerning the Appointment of Nizâm al-Mulk as Vizier to His Son Malikshâh 369

Nuran Ünal: Ulema ve İktidar Arasında Kurumsal Bir Bağ: Eyyûbîlerde Kâdılkudâtlığın Stratejik Konumu 370

An Institutional Link Between the Ulama and Political Power: The Strategic Position of the Qāḍī al-Quḍāt in the Ayyubid Period 371

Zühal Şen - Sefer Solmaz: Kolektif Narsisizme Bir Örnek: Malazgirt Savaşı'nda Bizans İmparatorluğu ve Romanos Diogenes'in Tutumu 372

An Example of Collective Narcissism: The Byzantine Empire and the Attitude of Romanos Diogenes in the Battle of Manzikert 373

Ahmet Ocak: Dinin Siyasete Alet Edilmesinin Siyasi ve Toplumsal Sonuçları (Selçuklular Dönemi: Kundurî ve Dergezînî Örneği) 374

Political and Social Consequences of Using Religion as a Tool for Politics

(Seljuk Period: The Examples of Kundurî and Dergezînî)..... 375

Öner Tolan: Palinolojik ve Arkeolojik Yeni Bulgular Işığında Erken Orta Çağ'da Makedonya'da Türk (Avar ve Bulgar) Varlığı..... 376

Turkish (Avar and Bulgar) Presence in Macedonia in the Early Middle Ages in Light of New Palynological and Archaeological Findings..... 377

Atakan Çiçek: Avarların Avrupa'daki Son Direnişi: Karolenj-Avar Savaşı (788-803)..... 378

The Avars' Last Resistance in Europe: The Carolingian-Avar War (788-803)..... 379

Tolga Ersoy: Avarların Çöküşüne Dair Şarlman Biyografilerinin ve Karolenj Kroniklerinin Değerlendirilmesi..... 380

An Evaluation of Charlemagne Biographies and Carolingian Chronicles on the Fall of the Avars..... 381

Cihan Yalvar: Yazılı Kaynaklar ve Arkeolojik Bulgular Işığında Kuzey Kafkasya'da Peçeneklerin Varlığı ve Türk Tarihi Bakımından Önemi..... 382

The Presence of Pechenegs in North Caucasus in the Light of Written Sources and Archaeological Findings and Importance in Terms of Turkish History..... 383

Karim Shukurov: XIX. Yüzyılın Sonları ve XX. Yüzyılın Başlarında Türkiye'nin Nüfusu: Çarlık Rusyasındaki Türkiye Araştırmaları Üzerine..... 384

The Population of Türkiye in the Late XIXth and Early XXth Centuries: On Studies of Türkiye in Tsarist Russia..... 385

Nikolay Telitsin: St. Petersburg Üniversitesinde Osmanlı Çalışmaları..... 386

Ottoman Studies at St. Petersburg University..... 387

Ema Miljković Petrović: Stojan Novaković'ten 130 Yıl Sonra: Belgrad'daki Türk Tarihi Çalışmalarını Yeniden Değerlendirmek..... 388

130 Years After Stojan Novaković: Reassessing Turkish History Studies in Belgrade... 389

Naim Berisha - Nuridin Ahmeti: Kosova'daki Okul ve Üniversite Ders Kitaplarında Şemseddin Sami'nin (Sami Fraşeri Şahsiyeti (1945-2024)..... 390

The Figure of Sami Frashëri in School and University Textbooks in Kosovo (1945-2024)..... 391

Ömer Faruk Karaman: XIX. Yüzyıldan Günümüze Sibirya'da Tatar Mahalleleri (Sloboda): Mekânsal ve Toplumsal Dönüşüm..... 392

Tatar Neighborhoods (Sloboda) in Siberia from the XIXth Century to the Present: Spatial and Social Transformation 393

Galina Miskiniene: Litvanya Tatarlarına Ait Efsaneler: Önemi ve Özellikleri 394

Lithuanian Tatar Stories: Significance and Features 395

Derya Derin Paşaoğlu: Kırım Hanlığı Yerli Kaynaklarında Yer Alan Boylar ve Kabilelerin Kimlik ve Oluşum Analizi 396

Identity and Formation Analysis of Tribes and Tribes in the Crimean Khanate Local Sources 397

İsmet Zaatov: Kırım'daki Türk Boylarının Varlığı ve Tatar Müzik Kültürünün Tarihsel Gelişimi 398

The Presence of Turkic Tribes in Crimea and the Historical Evolution of Tatar Musical Culture 399

Yavuz Günaşdı: Tunç ve Demir Çağlarında Avrasya Kökenli Konar-Göçerlerin Doğu Anadolu'daki Arkeolojik İzleri ve Yerleşik Kültürlere Etkileri 400

The Archaeological Traces of Eurasian Nomads in Eastern Anatolia During the Bronze and Iron Ages and Their Impact on Sedentary Cultures.. 401

Bakhtiyar Jalilov: Amirvar Megalitik Kurganları ve Son Tunç - Erken Demir Dönemi Mezarlıklarında Ritüel Çizimler: Göçebe Toplumların Kültürel Mirası 402

Ritual Depictions in the Amirvar Megalithic Kurgans and Late Bronze - Early Iron Age Cemeteries: The Cultural Heritage of Nomadic Societies 403

Lola Huseynova: Azerbaycan'daki Hocalı-Gedebey Kültüründe Geç Tunç ve Demir Çağı Taş Sanduka Mezarları ve Kurgan Geleneği 404

Late Bronze and Iron Age Stone Cist Graves and the Kurgan Tradition in the Khojaly-Gadabay Culture of Azerbaijan 405

Şükrü Aktaş: Siyasi ve Genel Tarihsel Durumları ile Batı Göçleri Bağlamında Eski Çin Kuzeybatı Komşusu Yueshi (月氏) Ulusu 406

Ancient Chinese Northwest Neighbor Yueshi (月氏) Nation in the Context of Political and General Historical Aspects and Western Migration 407

Zekeriya Kurşun: Türk-Arap İlişkileri Tarihyazımında Bazı Kavramlar Üzerine Mülahazalar: Türkleştirme (Tetrik), Ademimerkeziyet (el-Lâ Merkeziyye), Milliyet (el-Kavmiyye) 408

Considerations on Some Concepts in the Historiography of Turkish-Arab Relations: Turkification, Decentralization, Nationality 409

Faruk Bilici: Ortadoğu'nun Kaderini Değiştiren Müdahale: Napolyon'un Mısır'ı İşgali 410

The Intervention That Altered the Destiny of the Middle East: Napoleon's Invasion of Egypt 411

Süleyman Kızıltoprak: Bir Sömürgecinin Kaleminden İktidar ve Uygarlık: Lord Cromer'ın Mısır Anlatısı Üzerinden Emperyal Retoriğin İzini Sürmek 412

Power and Civilization From the Pen of a Colonizer: Tracing the Imperial Rhetoric Through Lord Cromer's Egyptian Narrative 413

Emine Şahin: Basra Körfezi'nde Amerikan Misyonerlik Faaliyetleri: "Arap Misyonu" Cemiyeti (1888-1932) 414

American Missionary Activities in the Persian Gulf: The "Arabian Mission" Society (1888-1932) 415

İnan Kopçuk: Doğu Akdeniz'de Mikro-Bölgesel Materyal Kültür Etkileşimleri: Roma Dönemi Sofra Kapları ve Varsayımsal Bir Lojistik Rotası Olarak Kıbrıs-Aspendos Hattı 416

Micro-Regional Material Culture Interactions in the Eastern Mediterranean: Roman Tableware and the Cyprus-Aspendos Route as a Hypothetical Logistics Corridor 417

Sercan Akiniz: Orta Çağ Akdeniz'inde Kırmızı Boyarmaddeler: Üretim, Kullanım ve Ticaret Süreçlerine Dair Tarihsel Bir İnceleme 418

Red Dyestuffs in the Medieval Mediterranean: A Historical Study on Their Production, Use, and Trade Processes 419

Arslan Kılıç: Sakız Ceneviz Kolonisi'nde Emek, İş Gücü ve Meslekler 420

Labor, Workforce, and Professions in the Genoese Colony of Chios 421

Hans Georg Majer: Ortodoks Keşişler, Yahudi Tüccarlar ve Osmanlı Otoriteleri: Aynoroz Dağı'nda Ticaret, Para ve Suç 422

Orthodox Monks, Jewish Merchants, and Ottoman Authorities: Commerce, Money, and Crime on Mount Athos 423

Sevgi Badur: Kraliçe Mâviye ve Bizans'ın Doğu Sınırları 424

Queen Mavia and the Eastern Frontiers of Byzantium 425

Feruza Djumaniyazova: el-Hint'te "İran Asıllı Hunlar": Hunalar, Alhonlar, Hingilalar 426

"Iranian Huns" in al-Hind: Hunas, Alkhans, and Khingilas 427

Ahmet Nurullah Özdal: Selçukluların Hint Okyanusu'ndaki Ticari Faaliyetleri ve Song Hanedanlığı ile Tecimsel Etkileşimler 428

Seljuk Commercial Activities in the Indian Ocean and Commercial Interactions with the Song Dynasty 429

Kainat Siddiqui: Batı Bengal Özelinde Hindistan'daki Vakıf Mülklerinin Tarihi, Mirasları ve Siyaseti 430

The History, Legacies, and Politics of Waqf Properties in India with Special Reference to West Bengal 431

Nataliya Zub: Odessa'daki Türk Konsolosluğunun Faaliyeti: Ekonomik ve Sosyal Yönler (XIX. Yüzyıl - XX. Yüzyıl Başı) 432

Activities of the Consulate of Türkiye in Odesa: Economic and Social Aspects (XIXth - Early XXth Century) 433

İsmet Türkmen: Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri Çerçevesinde Karadeniz'de Güç Dengesi Arayışları: Karadeniz Paktı Meselesi 434

In Search of a Balance of Power in the Black Sea within the Framework of Türkiye-Soviet Union Relations: The Question of the Black Sea Pact 435

Liliana Elena Boscan: COMEB Kapsamında Romanya-Türkiye İş Birliği İstanbul-Köstence Deniz Yolunda Yasadışı Ticaret (1934-1940) 436

Romanian-Turkish Collaboration Within COMEB Illegal Trafficking on the Istanbul-Constanța Maritime Route (1934-1940) 437

Dorota Dukwicz: Lehistan-Litvanya Birliği'nin Birinci Taksimine İlişkin Rusya-Prusya Müzakerelerinde Osmanlı Meselesi 438

The Ottoman Question in Russo-Prussian Negotiations for the First Partition of the Polish-Lithuanian Commonwealth 439

Zabit Acer: İstanbul ve Taşrada Askerî ve Ecnebi Kuvvetlerce İşgal Edilen Binaların İadesi Süreci: Arşiv Belgeleri Işığında Bir İnceleme (1918-1923) 440

The Process of Restitution of Buildings Occupied by Military and Foreign Forces in Istanbul and the Provinces: An Archival Analysis (1918-1923) 441

Yahya Akyüz: Edremit Kaymakamı ve Kuvâ-yı Milliye Kahramanı Şehit Hamdi Bey 442

District Governor of Edremit and Hero of the National Forces, Martyr Hamdi Bey ... 443

Şaduman Halıcı: Çerkes Çeteleriyle Hesaplaşma: Bursa Köylerinde Mağdur ve Tanık İfadeleri 444

Reckoning with Circassian Gangs: Victim and Witness Testimonies from Villages of Bursa 445

Murat Kaya: Yunan Parlamentosu'nda Bir Türk: Kemalettin Salih Bey'in Siyasi Faaliyetleri (1915-1922) 446

A Turk in the Greek Parliament: The Political Activities of Kemalettin Salih Bey (1915-1922) 447

Uğur Akbulut: Sultan II. Abdülhamid Devri'nde Turist Rehberliği: Temsil Sorunu ve Kurumsallaşma Süreci 448

Tourist Guiding During the Reign of Sultan Abdulhamid II: The Problem of Representation and the Process of Institutionalization 449

Özge Togral Akiniz: Osmanlı Devleti'nde Posta Güvenliği ve Soygunculuk Vakaları (1846-1912) 450

Postal Security and Robbery Cases in the Ottoman Empire (1846-1912) 451

Oral Avcı: Egemenliğin Pulları: Osmanlı Kudüs'ü Posta Tarihi Bağlamında Alman İmparatorluk Sembolizmi 452

Stamps of Sovereignty: German Imperial Symbolism in the Postal History of Ottoman Jerusalem 453

Emre Çelik: Modern Osmanlı Toplumunda Cesetlere ve Mezarlara Yönelik Saldırılar 454

Attacks on Corpses and Graves in Modern Ottoman Society 455

Osman Akandere: Millî Mücadele Yıllarında Faaliyet Gösteren İstiklal Mahkemelerince Yayınlanan Beyannamelerdeki Tehdit Dili 456

The Threatening Language in the Proclamations Published by the Independence Tribunals Operating During the Years of National Struggle 457

Oktay Bozan: Sebîlürreşâd'ın Millî Mücadele'ye Bakışı 458

Sebîlürreşâd's Perspective on the National Struggle 459

Mevlüt Çelebi: Millî Mücadele'nin Bilinmeyen Bir Gazetesi: Anadolu'da İnkılab..... 460

An Unknown Newspaper of the Natıonal Struggle: Anadolu'da İnkılab..... 461

Lütfi Arslan: İstiklal Mahkemelerinin Yozgat'taki İzleri: Akdağmadeni Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme..... 462

The Traces of the Independence Tribunals in Yozgat: An Evaluation Through the Case of Akdağmadeni 463

Chakib Benafri: Osmanlı Döneminde Cezayir Eyaleti'ne Yerleşen Türk Yeniçerilerinin Kökenleri ve Memleketleriyle İlişkileri Üzerine Toplu Bir Değerlendirme (1519-1830)..... 464

A Collective Evaluation on the Origins and Relations with the Homeland of Turkish Janissaries Settling in the Regency of Algiers During the Ottoman Era (1519-1830) 465

Bünyamin Punar: XVIII. Yüzyıl Başlarında Timara Nizam Vermek: Timarlı Asker Celbinde Yeni Bir Deneme 466

Regulating Timar at the Beginning of the XVIIIth Century: A New Trial in Timariot Conscription 467

Sándor Papp: Muhteşem Süleyman'ın Macaristan Seferinin Sebeplerine Dair 468

On the Reasons for Suleiman the Magnificent's Hungarian Campaign 469

Selim Parlaz: Ceneviz Arşiv Belgelerine Göre Malta Kuşatması Hakkında Bazı Notlar 470

Some Notes About the Siege of Malta According to Genoese Archive Documents..... 471

Tuncay Öğün: I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne Yönelik Münferit Sulh Teklifleri: Pilling ve Mizrahi'nin Girişimleri..... 472

Separate Peace Proposals Directed at the Ottoman Empire During World War I: The Initiatives of Pilling and Mizrahi..... 473

Erwin A. Schmidl: I. Dünya Savaşı'nda Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu 474

Austria-Hungary and the Ottoman Empire in World War I 475

Sir Hew Strachan: Mondros Mütarekesi: Savaşın Başka Yollarla Devamı 476

The Armistice of Mudros: The Continuation of War by Other Means 477

Benjamin C. Fortna: İstanbul'u Yeniden Kazanmak, Viyana'yı Kaybetmek:
İki Savaş Arası Döneme Mikro-Tarihsel Bir Yaklaşım 478

Regaining Istanbul, Losing Vienna: A Micro-Historical Approach
to the Interwar Period 479

İbrahim Tellioğlu: Ermenilerin Kafkasya Tarihindeki Yeri 480

The Position of Armenians in Caucasian History 481

Shirinbey Aliyev: Ersuhi Savaşı 482

The Battle of Ersukhi 483

Samet Kalyoncu: Moğol Topraklarında Mançu Hâkimiyetinin
Kuruluşu ve Genişlemesi 484

The Foundation and Expansion of Manchu Rule in Mongolian Territories 485

Ali Temizel: Kaşkay Türklerinin Kültür ve Tarihi Hakkında Bazı Eserler 486

Some Works on the Culture and History of the Qashqai Turks 487

İbrahim Yılmazçelik: II. Abdülhamid Dönemi'nde İstanbul ve Çevresinde
Yangınların Önlenmesine Yönelik Alınan Tedbirler 488

Measures Taken to Prevent Fires in Istanbul and its Surroundings
During the Reign of Abdulhamid II 489

Melek Öksüz: Ankara/Tahtakale Yangını (18-19 Temmuz 1929) 490

Ankara/Tahtakale Fire (July 18-19, 1929) 491

Okan Ceylan: 1930'lu Yıllarda Türkiye'de Devletçiliğin Zirai, Sanayi ve
Ticari İşlevselliğinde Okaliptüs Yetiştiriciliğinin Önemi 492

The Importance of Eucalyptus Cultivation in the Agricultural, Industrial, and
Commercial Functionality of Statism in Türkiye in the 1930s 493

Zeynep Kayhan: Rockefeller Vakfının Türkiye'deki Tarım Yatırımları:
Buğday Araştırma ve Eğitim Projesi Üzerinden Eleştirel Bir Değerlendirme 494

The Rockefeller Foundation's Agricultural Investment in Türkiye:
A Critical Assessment of the Wheat Research and Education Project 495

XX. Türk Tarih Kongresi Bildiri Özetleri

The XXth Turkish History Congress: Abstracts of Papers

Paramaz ve Arkadaşları Neden İdam Edildi? 1915 Tehcir Kararından Bağımsız Bir Terör ve Suikast Yargılaması

Haluk Selvi*

Özet

Bu çalışma, I. Dünya Savaşı yıllarında, 15 Haziran 1915 tarihinde İstanbul Beyazıt Meydanı'nda idam edilen Paramaz (Mateos Serkisyan) liderliğindeki yirmi Hınçak Cemiyeti mensubunun yargılanma ve infaz sürecini tarihsel belgeler ışığında değerlendirmektedir. Çalışmanın ana ekseni bu idamların 1915 Mayıs ayında alınan tehcir (sevk ve iskân) kararıyla herhangi bir organik bağının bulunmadığı gerçeği üzerine kuruludur. Arşiv belgeleri ve mahkeme zabıtları yargılama sürecinin tehcirden çok önce, 1913 Köstence Kongresi'nde alınan "ihtilal ve devlet ricaline suikast" kararlarıyla başladığını ispatlamaktadır. Köstence'de düzenlenen suikast planları, Atina ve Mısır üzerinden İstanbul'a sızdırılan silahlı hücreler ve örgüt içi infazlar (Arşavir Suikastı), davanın bir fikir yargılaması değil somut bir terör operasyonu olduğunu belgelemektedir. Bildiri, özellikle Kadir Akın gibi modern araştırmacıların sanıkları "enternasyonalist ve barışçıl sosyalistler" olarak niteleyen romantik kurgularını ve sözde 1915 soykırımının bu yargılamalarla başladığını reddetmektedir. Soykırım tezini savunanların iddialarının aksine Hınçak Partisi'nin "legalite" söylemini bir kamuflaj olarak kullandığı, asıl hedefin Rusya desteğiyle Osmanlı Devleti'nden koparılmış bağımsız bir Ermenistan olduğu Köstence tutanaklarıyla kanıtlanmıştır. Sonuç olarak çalışma Paramaz ve arkadaşlarının idamını bir imparatorluğun can havliyle başkentinde kurgulanan uluslararası destekli bir suikast şebekesine karşı verdiği "meşru beka refleksi" olarak tanımlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ermeni Komiteleri, Hınçak Partisi, Paramaz (Matteos Sarkisyan), Köstence Kongresi, Devlet Adamlarına Suikast.

* Prof. Dr., Türk Tarih Kurumu Başkanı, Ankara/TÜRKİYE, hselvi@ttk.gov.tr
https://orcid.org/0000-0003-3669-8378

Why Were Paramaz and His Comrades Executed? A Trial for Terrorism and Assassination Independent of the 1915 Deportation Decree

Abstract

This study evaluates the trial and execution of twenty members of the Hunchakian Party, led by Paramaz (Mateos Sarkissian), who were executed in Istanbul's Bayezid Square on June 15, 1915 during the World War I, in light of historical archives. The central thesis of this article is that these executions were not organically or causally linked to the deportation (sevk ve iskân) decision of May 1915. Primary sources and court transcripts demonstrate that the judicial process originated from the "revolutionary and assassination" resolutions adopted at the 1913 Constanta Congress, long before the deportation policy was formulated. The assassination plans finalized in Constanta, the infiltration of armed cells into Istanbul via Athens and Egypt and internal executions (the Arshavir Assassination) prove that the trial was not an ideological prosecution but a legal response to a concrete terrorist operation. The article specifically rejects the romanticized narratives of modern researchers, such as Kadir Akın, who characterize the defendants as "internationalist and peaceful socialists", and further refutes the assertion that the so-called 1915 genocide originated with these trials. Contrary to who advocate the genocide thesis assertions, the Constanta protocols reveal that the Hunchakian Party utilized its "legal" status as a camouflage, while its ultimate goal remained the foundation of an independent Armenia through armed insurgency and Russian support. In conclusion, the study defines the execution of Paramaz and his associates as a "legitimate reflex for survival" by an empire struggling against an internationally supported assassination network within its own capital.

Keywords: Armenian Committees, Hunchakian Party, Paramaz (Matteos Sarkisyan), Constanta Congress, Assassination of State Officials.

Osmanlı'da İlk Protestan Ermenilerden (Jacob) Gregory Wortabet'in Hatıratı Üzerine Bir Değerlendirme

Fikrettin Yavuz*

Özet

American Board of Commissioners for Foreign Missions'a (ABCFM) mensup misyonerler Harrison Gray Otis Dwight ve William Goodell'in 1833 yılında genç bir İstanbul Ermenisi olan Hovhannes Der Sahakyan ile tanışması, genellikle Osmanlı Ermenilerine yönelik misyonerlik faaliyetlerinin resmî başlangıcı olarak kabul edilir. Bu tanışma, Amerikan Protestan misyonerlik hareketinin Osmanlı topraklarında kurumsallaşmasının ilk adımı olması bakımından önemlidir. Ancak bu tarihten önce, Protestanlığı benimsemiş Osmanlı Ermenileri de mevcuttur. 1820 yılında öncü misyoner Levi Parsons'un Kudüs'e ulaşmasıyla birlikte American Board, Osmanlı topraklarındaki ilk doğrudan faaliyetlerine başlamıştır. Parsons'un 1821'de Kudüs'te Ermenilerle kurduğu temas, misyonerlerin Ermenilere yönelik çalışmalarına öncelik vermelerine neden olmuştur. 1823'te ise William Goodell ve Isaac Bird Beyrut'ta bir misyon istasyonu kurmuş; burada iki Ermeni din adamının Protestanlığa geçişi, ABCFM'nin Osmanlı coğrafyasındaki ilk somut başarısı olarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı bu iki isimden biri olan Jacob Gregory Wortabet'in 1828 yılında teşkilatın resmi yayın organı olan *Missionary Herald* dergisinde yayımlanan hatıratı üzerinden, onun Protestanlığa geçiş sürecini değerlendirmektir. Bolu'da doğan Gregory, çocuk yaşta annesini kaybettikten sonra İstanbul'a gönderilmiş, burada ruhban eğitimi alarak genç yaşta manastır hayatına katılmıştır. Bu süreçte "Wortabet" (Ermeni ruhban hiyerarşisinde üst düzey bir dini paye) unvanını alan Gregory, Ermeni Kilisesi'ndeki gelişmeleri de yakından takip etme fırsatı bulmuştur. Öncü misyonerlerden William Goodell tarafından İngilizceye çevrilerek yayımlanan hatıratında, bu süreçte yaşadıklarını, bir anlamda neden Protestan olduğunu anlatmaktadır.

Bu çalışma, Gregory Wortabet'in hatıratını merkeze alarak, Protestan olmasındaki temel sebeplerin neler olduğu sorusuna cevap aramayı hedeflemektedir. Böylece Osmanlı coğrafyasında Protestanlığın yayılmasında Amerikalı misyonerlerin takip ettikleri stratejilerin genel çerçevesinin de anlaşılmasına katkı yapılmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Ermeni, Protestanlık, ABCFM, Missionary Herald, Mezhep Değiştirme.

* Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Sakarya/TÜRKİYE, fyavuz@sakarya.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-3161-457X

An Evaluation of the Memoir of (Jacob) Gregory Wortabet, One of the First Protestant Armenians in the Ottoman Empire

Abstract

The meeting in 1833 between Harrison Gray Otis Dwight and William Goodell missionaries representing the American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM) and Hovhannes Der Sahakyan, a young Istanbul Armenian, is widely recognized as the formal beginning of missionary activities targeting Ottoman Armenians. This encounter holds significant historical weight, as it marks the first step toward the institutionalization of the American Protestant missionary enterprise within the Ottoman Empire. However, a number of Ottoman Armenians had already embraced Protestantism prior to this date. With the arrival of pioneer missionary Levi Parsons in Jerusalem in 1820, the American Board launched its initial direct operations in Ottoman lands. Parsons's engagement with Armenians in Jerusalem in 1821 prompted the Board to prioritize its endeavors among Armenian communities. In 1823, William Goodell and Isaac Bird established a mission station in Beirut, where the conversion of two Armenian ecclesiastics was hailed as the ABCFM's first tangible success in the Ottoman world.

This study focuses on the case of one of these two figures-Jacob Gregory Wortabet- and seeks to examine his transition to Protestantism through his memoir, published in The *Missionary Herald* in 1828. Born in Bolu, Gregory lost his mother at a young age and was sent to Istanbul, where he received clerical training and entered monastic life early. During this period, he received the title "Wortabet" (a high-ranking ecclesiastical title within the Armenian clerical hierarchy) and had the opportunity to closely follow developments within the Armenian Church. In his memoir, translated and published by one of the pioneering missionaries, William Goodell, he recounts his experiences and, in effect, conveys the reasons behind his confessional transformation.

By placing Gregory Wortabet's memoir at the centre, this study aims to identify the fundamental motivations behind his embrace of Protestantism. In doing so, it also contributes to a broader understanding of the general strategies employed by American missionaries in the dissemination of Protestantism throughout the Ottoman domains.

Keywords: Ottoman, Armenian, Protestantism, ABCFM, Missionary Herald, Confessional Change.

Osmanlı Bürokrasisinde Ermeni Memurlar: İzmit Örneği

Mustafa Sarı*

Özet

Bu çalışma, Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılda gerçekleştirilen idarî reformlar neticesinde şekillenen modern bürokratik yapı içerisinde İzmit doğumlu Ermeni memurların idarî, meslekî ve sosyal profillerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel kaynaklarını *Sicill-i Ahvâl Defterleri* ile ilgili Osmanlı arşiv belgeleri oluşturmaktadır. Sicill-i ahvâl kayıtları, Osmanlı bürokrasisinde görev yapan memurların kimlik, eğitim, görev, maaş, terfi ve disiplin durumlarına dair ayrıntılı bilgiler ihtiva etmesi bakımından, Osmanlı idarî tarihinin en önemli kaynak gruplarından birini teşkil etmektedir. Bu çerçevede çalışmada, İzmit ve çevresinde doğmuş 26 Ermeni memurun doğum yerleri, aile yapıları, eğitim durumları, bildikleri yabancı diller, görev sahaları, maaşları, memuriyete giriş yaşları, tayin ve terfi süreçleri ile ödül ve disiplin durumları değerlendirilmiştir.

Araştırma neticesinde, İzmitli Ermeni memurların özellikle belediye tabipliği ve Düyûn-ı Umûmiye teşkilatında yoğunlaştıkları, bunun yanında adliye ve mülkî idare alanlarında da görev aldıkları tespit edilmiştir. Memurların önemli bir kısmının Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye veya Darülfünun Tıp Fakültesi mezunu olması, Osmanlı Devleti'nin son döneminde tıp eğitiminin gayrimüslim unsurlar açısından önemli bir meslekî yükselme vasıtası hâline geldiğini göstermektedir. Bunun yanında Fransızcanın memurlar arasında en yaygın yabancı dil olması, Tanzimat sonrası Osmanlı modernleşmesinin eğitim ve bürokrasi alanındaki etkilerini açık biçimde yansıtmaktadır. Çalışmada ayrıca İzmitli Ermeni memurların yalnızca İzmit ve çevresinde değil Balkanlardan Anadolu'nun iç bölgelerine kadar uzanan geniş bir coğrafyada görev yaptıkları ortaya konulmuştur. Bu durum, Osmanlı taşra bürokrasisinde gayrimüslim memurların idarî hareketliliğini ve devlet hizmetindeki etkin konumlarını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Araştırma, Osmanlı bürokrasisinde Ermeni memurların yeri ve taşra idarî yapısındaki rolleri hakkında literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Bürokrasisi, Sicill-i Ahvâl Defterleri, Ermeni Memurlar, İzmit, Çok Kültürlülük.

* Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Sakarya/TÜRKİYE msari@sakarya.edu.tr https://orcid.org/0000-0003-0883-1995

Armenian Officials in the Ottoman Bureaucracy: The Case of İzmit

Abstract

This study aims to examine the administrative, professional, and social profiles of Armenian officials born in İzmit within the modern bureaucratic structure that emerged from the administrative reforms carried out in the Ottoman Empire during the XIXth century. The main sources of the research consist of the *Sicill-i Ahvâl* Registers and related Ottoman archival documents. As they contain detailed information regarding the identity, education, duties, salaries, promotions, and disciplinary records of officials serving in the Ottoman bureaucracy, the Sicill-i Ahvâl records constitute one of the most significant source groups for Ottoman administrative history. Within this framework, the study evaluates the birthplaces, family backgrounds, educational status, foreign language skills, fields of service, salaries, ages of entry into public service, appointment and promotion processes, as well as the awards and disciplinary records of twenty-six Armenian officials born in and around İzmit.

The research reveals that İzmit-born Armenian officials were particularly concentrated in municipal medical services and the Düyûn-ı Umûmiye administration, while also serving in judicial and civil administrative positions. The fact that a considerable number of these officials graduated from the Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye or the Medical Faculty of the Darülfünun demonstrates that medical education became an important means of professional advancement for non-Muslim subjects in the late Ottoman period. In addition, the prevalence of French as the most widely known foreign language among these officials clearly reflects the influence of post-Tanzimat Ottoman modernization on education and bureaucracy. The study further demonstrates that İzmit-born Armenian officials served not only in İzmit and its surroundings but also across a broad geographical area extending from the Balkans to the interior regions of Anatolia. This situation is noteworthy for illustrating both the administrative mobility of non-Muslim officials within the Ottoman provincial bureaucracy and their active role in state service.

The study aims to contribute to the existing literature on the place of Armenian officials in the Ottoman bureaucracy and their roles within the provincial administrative structure.

Keywords: Ottoman Bureaucracy, Sicill-i Ahvâl Registers, Armenian Officials, İzmit, Multiculturalism.

American Board'un Misyoner Profili: Osmanlı'daki Öncü Misyonerler Üzerine Bir Değerlendirme

Zeynep İskefiyeli*

Özet

XIX. yüzyılda Amerikan Protestan misyonerlik faaliyetleri sadece dini inançların yayılmasıyla sınırlı kalmamış aynı zamanda kurumsal bir akıl ve insan kaynağı yönetimi stratejisiyle de şekillenmiştir. American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM) tarafından hazırlanan misyoner kılavuzları ve el kitapları, bu stratejinin uygulama esaslarını açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Board'un literatüründe "misyoner", özünde Tanrı'nın hizmetinde vaaz veren bir din adamı olduğu gibi Board'un doğrudan denetimi altında görev yapan, gönüllülük esasıyla atanan, özellikleri ve yeterlilikleri belirli kriterlere göre değerlendirilen bir birey olarak tanımlanmıştır. Bu bildiride, American Board'un hazırladığı kılavuzlar temel alınarak "Bir misyoner nasıl olmalıdır?" sorusu incelenmektedir. Söz konusu kılavuzlar ve konuyla ilgili board belgeleri, misyoner adaylarının seçimi, eğitimi, görevlendirilmesi ve sahadaki faaliyet alanları ile Board ile olan ilişkilerine dair ayrıntılı bilgiler içermektedir. Boston merkezli Board'un misyonerlerden beklediği nitelikler sadece teolojik bilgi ve güçlü bir inançla sınırlı değildi; misyonerin fiziksel dayanıklılık, yerel dillere hâkimiyet, liderlik kabiliyeti ve diplomatik becerilere de sahip olması beklenirdi. Bu güçlü misyoner profili, Osmanlı Devleti'ne gönderilen öncü misyonerlerde somut biçimde karşılık bulmuştur. Başta Pliny Fisk ve Levi Parsons gibi erken dönem öncü misyonerler olmak üzere, William Goodell, H. O. Dwight, Elias Riggs, Benjamin Schneider gibi isimler, ABCFM'in ideal misyoner profilini sahada temsil etmiş kişilerdi. Goodell'in İstanbul'daki vaaz ve yayın faaliyetleri, Riggs'in Ermenice ve Bulgarca üzerindeki çalışmaları ve diğer öncü misyonerlerin katkıları, bu çok yönlü profilin sahadaki yansımaları olarak öne çıkmaktadır. Söz konusu misyonerler sahada din adamı, öğretmen ve doktor gibi çeşitli roller üstlenerek Protestanlığın yayılmasının önünü açmışlardır. Board'un el kitapları, misyonerlik faaliyetlerini kurumsal düzeyde sistemleştiren ve sahadaki uygulamaları yönlendiren metinler olarak birincil kaynak niteliği taşımaktadır.

Bu bildiride, söz konusu kılavuzlar ve öncü misyonerler üzerinden, Osmanlı'daki misyonerlik çalışmalarının arkasındaki profilinin nasıl kurgulandığı değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Protestanlık, Misyonerlik, ABCFM, Misyoner Profili.

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü Sakarya/TÜRKİYE, zcumhur@sakarya.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-3841-815X

The Missionary Profile of the American Board: An Assessment on Pioneer Missionaries in the Ottoman Empire

Abstract

In the XIXth century, American Protestant missionary activities were not limited solely to the dissemination of religious beliefs, they were also shaped by an institutional strategy of intellectual and human resource management. The missionary manuals and guidebooks prepared by the American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM) clearly articulated the principles of this strategy.

In the Board's literature, the term "missionary" referred not only to a preacher serving God, but also to an individual operating under the direct supervision of the Board, appointed on a voluntary basis, and evaluated according to specific criteria regarding their personal attributes and competencies. This paper examines the question, "What should a missionary be like?", based on the instructional materials produced by the American Board. These guides and related institutional documents contain detailed information concerning the selection, training, deployment, and fieldwork of missionary candidates, as well as their relationship with the Board. The qualities expected of missionaries by the Boston-based Board were not confined to theological knowledge and strong faith, missionaries were also expected to possess physical endurance, fluency in local languages, leadership skills, and diplomatic acumen. This well-defined missionary profile found concrete expression in the pioneer missionaries sent to the Ottoman Empire. Notably, early pioneer figures such as Pliny Fisk and Levi Parsons, alongside individuals like William Goodell, H. O. Dwight, Elias Riggs, and Benjamin Schneider, embodied the ideal missionary type envisioned by the ABCFM. Goodell's preaching and publishing efforts in Constantinople, Riggs's linguistic work in Armenian and Bulgarian, and the contributions of other pioneers stand out as practical manifestations of this multifaceted profile. These missionaries assumed diverse roles in the field as clergymen, teachers, and physicians thereby facilitating the spread of Protestantism. The Board's manuals serve as primary sources that institutionalized missionary activities and guided their practical implementation in the field.

This paper evaluates how the missionary profile behind Ottoman missionary activities was formulated and embodied, based on these institutional guides and the work of key pioneering missionaries.

Keywords: Ottoman, Protestantism, Missionary Work, ABCFM, Missionary Profile.

Ticaret Kolonileri Çağı'nda Batı Anadolu'da Yeni Yollar ve Rotalar Olabilir mi?

Mustafa Erkan Fidan*

Özet

Assur Ticaret Kolonileri Çağı olarak adlandırılan ve kabaca MÖ 1950-1750 arasına tarihlendirilen Anadolu'nun en geniş ve kapsamlı ticaret ağlarının oluştuğu dönem, temelde Kuzey Mezopotamya'daki Assur kenti ile günümüzde Kayseri ili sınırlarında kalan Kültepe arasındaki ilişkilerle anılır. Bunun sebebi, Anadolu'nun da ilk defa yazıyla tanışıp tarih öncesi dönemden tarihi dönemlere geçmesine vesile olan ve çok büyük çoğunluğu söz konusu Kültepe yerleşmesinde bulunan yazılı belgelerdir. 20.000'in üzerindeki çivi yazılı tablet, Assurlu tüccarlarla ilişkilidir. Bu ticari mektuplar sayesinde Anadolu'da dönemin ekonomik faaliyetleri ve ticaret ağının yayılımı ile ilgili fikir yürütülebilmektedir.

Bu dönemde Assur'la olan ilişkilerin Orta Anadolu ve çok yakın çevresi ile sınırlı kaldığı düşünülmekteydi. Ancak son yıllarda bu organizasyonun daha batısında, tamamı Türk Tarih Kurumu tarafından desteklenen Kütahya, Eskişehir ve Afyon gibi İç Batı Anadolu olarak tanımlanan coğrafyada yapılan yeni yüzey araştırmaları ile Afyon Bolvadin'de Üçhöyük ve Kütahya Tavşanlı'da Tavşanlı Höyük'te başlayan kazı çalışmalarında bu döneme yeni bir boyut kazandıracak düzeyde sonuçlara ulaşılmıştır. Bu yeni çalışmalarla, yazılı belgelerin aktardığı filolojik bilgiler doğrultusunda daha batıda olduğu düşünülen bazı ticaret merkezlerine ilişkin önemli arkeolojik ipuçları açığa çıkmaya başlamıştır.

Bu çalışma ile son on yılda yapılan yeni araştırma ve kazı sonuçları ışığında, günümüzden yaklaşık 4.000 sene önce ticaretin ve ticari ilişkilerin Batı Anadolu'ya olan yansımaları konu edilmiştir. Söz konusu yeni verilerle ulaşılan sonuçlarla bölgenin Assur Ticaret Kolonileri'ne ait ağın bir parçası olup olmadığı irdelenmekte, Ege Dünyası'nı da kapsayacak şekilde, Anadolu'nun batı yarısında bugüne kadar hiç bilmediğimiz başka ticari organizasyonların varlığına ilişkin yeni bir tartışma ortaya atılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Batı Anadolu, Ticaret, Assur Ticaret Kolonileri Çağı, Kültepe, Üçhöyük, Tavşanlı Höyük.

* Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Bilecik/TÜRKİYE, erkan.fidan@bilecik.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-6777-927X

Could There Be New Routes and Itineraries in Western Anatolia During the Age of Trade Colonies?

Abstract

The period referred to as the Assyrian Trade Colonies Period, broadly dated to c. 1950-1750 BCE, which marks the emergence of Anatolia's most extensive and organised commercial networks, is primarily associated with the relationship between the city of Assur in northern Mesopotamia and the settlement of Kültepe in present-day Kayseri province. The reason behind this association is the large corpus of more than 20,000 cuneiform tablets, found mostly at Kültepe, which not only mark Anatolia's first encounter with writing but also signal the transition from prehistory to historical times. These tablets, related to Assyrian merchants, provide substantial insight into the economic activities and the distribution of trade networks in Anatolia during this period.

Until recently, it was believed that Assur's commercial interactions were limited to Central Anatolia and its immediate surroundings. However, recent surveys conducted in the region known as Inner Western Anatolia, including the provinces of Kütahya, Eskişehir and Afyon which are supported by the Turkish Historical Society, and excavations in Üçhöyük in Afyon, Bolvadin and Tavşanlı Höyük in Kütahya, Tavşanlı have produced evidence that may significantly expand this narrative and reshape our understanding of the period. In light of philological evidence from the written records, these recent studies have revealed important archaeological implications about certain trade centres that were likely located further west.

This study explores the reflections of trade and commercial relations in Western Anatolia approximately 4.000 years ago, in light of new research and excavation results from the past decade. Based on these new findings, this paper examines whether the region was part of the Assyrian Trade Colonies network and introduces a new line of inquiry regarding the possible existence of previously unknown trade systems in the western half of Anatolia extending to the Aegean world.

Keywords: Western Anatolia, Trade, Assyrian Trade Colonies Period, Kültepe, Üçhöyük, Tavşanlı Höyük.

Ekonomik Dönüşüm Paradigması:
III. Yüzyıl Krizi ve Sonrasında Batı Anadolu Kentlerinde Pazarlar ve Kırsal-Kentsel Ağlar

Onur Sadık Karakuş*

Özet

Eski Çağ Roma tarihinde MS III. yüzyıl krizi olarak anılan ve İmparator Severus Alexander'in 235 yılındaki ölümüyle başlatılıp 284 yılında kadar devam ettirilen süreç, genellikle başta politik istikrarsızlık olmak üzere, mali yapı, din, kültür, demografi gibi pek çok konuda sorunların görüldüğü bir dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde ekonomik durgunluk ve gerileme de büyük oranda kabul gören hâkim bir görüştür. Gerek epigrafik buluntulardaki azalma gerekse de kentlerin "pseudo-otonom" sikke basımının sınırlandırılması bu görüşü desteklemek için kullanılan argümanların da temel kaynakları arasındadır. Bu yüzyıl aynı zamanda Constantinus ve ardılları dönemi başta olmak üzere başarılı ve kalkınmaya imkân veren bir ortam yaratmıştır.

Bu çalışma da söz konusu tarihsel süreçlerde ve sonrasında Batı Anadolu kentlerindeki ticari merkezler olan pazar yerleri (agoralar ve emporia) ile kırsal-kentsel ekonomik ağları, "ekonomik dönüşüm paradigması" bağlamında değerlendirmektedir. Kimi kentlerde tarihsel gelişmelerin yarattığı ekonomik gerilemeler açıkça tespit edilebilirken, kimi bölgelerde ise ekonomik canlılığın ve pazar ortamının aksine uzun bir süre ayakta kaldığı ve üretim-ticaret ağının da sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Epigrafik ve arkeolojik buluntulara ek olarak, döneme dair değerli bilgiler veren çeşitli antik yazarların eserleri ışığında eski önemini kaybeden, ayakta kalan, toparlanan veya önemini artıran çeşitli yerleşimlerin durumu da yine bu bağlamda ele alınmaktadır. Sonuç olarak, "Ekonomik Dönüşüm Paradigması: III. Yüzyıl Krizi ve Sonrasında Batı Anadolu Kentlerinde Pazarlar ve Kırsal-Kentsel Ağlar" başlığı taşıyan bu çalışmada, Roma İmparatorluğu'nun önemli dönüşümler ve değişimler geçirdiği yüzyıllarda iktisadi yapının ne ölçüde bu değişime paralel seyrettiği ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Roma İmparatorluğu, Batı Anadolu, Ticaret, Pazar, Ekonomik Ağlar.

* Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Düzce/TÜRKİYE, onursadikkarakus@duzce.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-6169-266X

Economic Transformation Paradigm:

Marketplaces and Rural-Urban Networks in Western Anatolian Cities During and After the IIIrd Century Crisis

Abstract

The period in Ancient Roman History known as the "Third Century Crisis", starting with the death of Emperor Severus Alexander in 235 AD and lasting until 284 AD, is generally regarded as an era characterized by multifaceted problems, primarily political instability, as well as issues in fiscal structure, religion, culture, and demography. The prevailing view for this period is one of widespread economic stagnation and decline. The decrease in epigraphic findings and the restriction of pseudo-autonomous mintage in cities are among the fundamental sources of arguments used to support this perspective. This century also paved the way for a successful and prosperous environment, particularly during the reign of Constantine and his successors.

This study also evaluates the marketplaces (*agoras* and *emporia*) that served as commercial centres in Western Anatolian cities during and after the aforementioned historical processes, along with rural-urban economic networks, within the framework of the "economic transformation paradigm". While economic decline caused by historical developments can be clearly identified in some cities, in other regions it is understood that economic vitality and the market environment persisted for a long time, and the production-trade network was maintained. In addition to epigraphic and archaeological finds, the status of various settlements that lost their former importance, remained standing, recovered, or increased in importance is also addressed in this context, in light of the works of various ancient authors who provide valuable information about the period. In conclusion, this study, entitled "The Economic Transformation Paradigm: Markets and Rural-Urban Networks in Western Anatolian Cities during the Third Century Crisis and After," will examine the extent to which the economic structure paralleled this change during the centuries of significant transformation and change in the Roman Empire.

Keywords: Roman Empire, Western Anatolia, Trade, Market, Economic Networks.

Roma İmparatorluğu'nun İktisat Tarihinden Bir Kesit: Diocletianus'un Aphrodisias'taki (Geyre) Fiyat Fermanı

Benet Salway*

Özet

MS 301 yılında, Nikomedia (İzmit) merkezli ve Hristiyanlara karşı uyguladığı zulümle ünlü olan Roma İmparatoru Diocletianus, dönemin temel ekonomik sorunu olan yüksek enflasyonu kontrol altına almak için iddialı bir yasa çıkarmıştır. Yasalar, dolaşımdaki madeni paraların değerinin iki katına çıkarılacağını duyuran bir fermanı ve piyasadaki mallar için maksimum fiyatları belirleyen ünlü Maksimum Fiyat Fermanını içermektedir. Hristiyan yorumcu Lactantius, "fiyat kontrol önleminin utanç verici derecede başarısız olduğunu ancak terk edilmeden önce ne kadar süre yürürlükte kaldığını bilmediğimizi" söyler. Maksimum Fiyat Fermanı, doğu Roma eyaletlerinde halka açık olarak sergilenmek üzere yazılmıştır; ancak hem Yeniden Değerleme hem de Maksimum Fiyatlar mevzuatının kopyaları yalnızca Karya'daki antik Aphrodisias (Geyre) kentinde günümüze ulaşmıştır ve 1300'den fazla fiyatın yer aldığı listenin yazımı yalnızca Aphrodisias'ta tamamlanmış gibi görünmektedir. Son dönemde yapılan arkeolojik kazılar sayesinde, yazıt oymacılarının çalışma yöntemlerini analiz edebiliyor ve böylece işin tamamlanması için gereken minimum süreyi tahmin edebiliyoruz. Buradan Azami Fiyatlar Fermanının uygulandığı asgari süreyi hesaplayabiliriz. Bu şekilde, bu Türk arkeolojik alanı, Roma'nın ekonomik ve siyasi tarihindeki bu önemli olaya yeni bir ışık tutabilir.

Anahtar Kelimeler: Diocletianus, Aphrodisias, Nikomedia, Enflasyon, Roma Ekonomik Tarihi, Arkeolojik Kazılar.

* Dr., Londra Üniversitesi Koleji (UCL), Sosyal ve Tarihî Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, Londra/BİRLEŞİK KRALLIK, r.salway@ucl.ac.uk https://orcid.org/0000-0001-8070-4136

A Moment in the Economic History of the Roman Empire: Diocletian's Prices Edict at Aphrodisias (Geyre)

Abstract

In AD 301 the Roman emperor Diocletian, based at Nicomedia (Izmit) and most notorious for his persecution of the Christians, promulgated ambitious legislation designed to control the main economic problem of the time, high inflation. The laws included an edict announcing the doubling the value of the coins in circulation, and the famous Edict on Maximum Prices, setting maximum prices for goods in the marketplace. The Christian commentator Lactantius tells us that "the price control measure was an embarrassing failure but we do not know how long it remained in force before being abandoned". The Edict on Maximum Prices was inscribed for public display throughout the eastern Roman provinces but it is only at the site of the ancient city of Aphrodisias (Geyre) in Caria that copies of both Revaluation and Maximum Prices legislation have survived and only at Aphrodisias that the inscribing of the list of over 1,300 prices seems to have been completed. Thanks to the recent archaeological excavations, we can analyse the working methods of the carvers of the inscription and, thus, estimate the minimum length of time needed to complete the task. From this we can calculate the minimum length of time that the Edict on Maximum Prices was enforced. In this way this Turkish archaeological site can shed new light on this important event in Roman economic and political history.

Keywords: Diocletian, Aphrodisias, Nicomedia, Inflation, Roman Economic History, Archaeological Excavations.

Roma İmparatorluk Dönemi'nde Anadolu ve Karadeniz Üzerinden Yapılan "İpek Yolu" Ticareti

Michael A. Speidel*

Özet

Antik İpek Yolu üzerine yapılan araştırmalar son yıllarda son derece popüler hâle gelmiştir. Bununla birlikte, İpek Yolu'nun tali kollarının birçoğunun güzergâhı ve somut işlevleri ya da münferit uzun mesafe tüccar gruplarının fiilen ne kadarlık bir mesafe katettiği gibi hususlar da dahil olmak üzere pek çok açık soru varlığını korumaktadır. Fakat MS I. ve II. yüzyıllara ait kanıtların yeniden değerlendirilmesi; tüccarların henüz Roma İmparatorluk Dönemi'nde Orta Asya ve ötesiyle yapılan uzun mesafeli ticaret için Karadeniz ve Anadolu üzerinden geçen güzergâhları büyük bir olasılıkla kullandıklarını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Antik Uzun Mesafe Ticareti, İpek Yolu, Roma İmparatorluğu, Antik Çin, Antik Çağ'da Hareketlilik ve Coğrafi Bilgi, MS I. ve II. Yüzyıllar.

* Prof. Dr., Zürih Üniversitesi, Felsefe Fakültesi, Tarih Bölümü, Zürih/İSVİÇRE, michael.speidel@hist.uzh.ch https://orcid.org/0000-0003-2201-6567

"Silk Route" Trade through Anatolia and the Black Sea during the Roman Imperial Period

Abstract

Studies of the ancient Silk Road have become immensely popular in recent years. Nevertheless, many open questions remain, including the course and specific purpose of many of the side strands of the Silk Road or the distance single groups of long-distance merchants actually travelled. A reassessment of the evidence from the Ist and IInd centuries CE, however, shows with great likelihood that merchants used routes through the Black Sea and through Anatolia for long-distance trade with Central Asia and beyond already during the Roman imperial period.

Keywords: Ancient Long-Distance Trade, Silk Road, Roman Empire, Ancient China, Mobility and Geographical Knowledge in Antiquity, Ist and IInd Centuries CE.

Çağdaş Azerbaycan-Türk Onomastik Sisteminde Kengerlerin Tarihî İzleri

Galibe Hacıyeva*

Özet

Osmanlı dönemi *Tapu Tahrir Defterleri*nde ve çeşitli dillerdeki antik kaynaklarda Kang, Gang, Kanglı, Kangli, Kaglı, Kangar ve Kenger gibi biçimlerde kaydedilen, Kangarlar olarak bilinen antik Türk boyunun adının tarihsel-etimolojik analizi, en erken dönemlerden itibaren geniş topraklara yerleşmiş olan Türk halklarının tarihsel ve etno-coğrafi sınırlarını belirlemek açısından büyük önem taşımaktadır. Tarihinin MÖ VI. bine ve Sümer kültür küresine kadar uzandığı iddia edilen antik Türk etnosu Kang/Kanglı/Kangar'ın adı, Türk tarihi boyunca önemli bir rol oynamış ve Azerbaycan-Türk onomastik sisteminde benzersiz bir yer işgal etmiştir. MÖ'ye ait en erken kaynaklarda, özellikle de Erken Orta Çağ'a tarihlenen yazılı taş kitabelerde ve çeşitli dillerdeki antik kaynaklarda zikredilen Kangarlar; Oğuzlar, Kıpçaklar, Bulgarlar, Peçenekler, Keçili ve Kulas gibi diğer Türk boylarıyla birlikte günümüz Azerbaycan Türklerinin etnogenezinde müstesna bir yere sahiptir. Çeşitli dillerdeki antik kaynaklarda olduğu gibi, Osmanlı dönemi *Tapu Tahrir Defterleri*nde etnonim, oykonim, oronim ve hidronim olarak kaydedilen Kang/Kangar/Kongar/Kengiri/Kangars isimleri, günümüz Azerbaycan'ında ve Türk dünyasının onomastik sisteminin genelinde antroponim, etnonim, oykonim, hidronim ve diğer özel ad biçimlerinde de bulunmaktadır.

Çeşitli dillerdeki antik kaynaklara, özellikle MÖ 6.000 yıla kadar uzandığı iddia edilen antik Sümer kitabelerine, Osmanlı İmparatorluğu'nun resmi tarihsel belgelerine ve günümüz Türk halklarının yaşadığı farklı coğrafi bölgelerde aynı adı taşıyan paralel etno-toponimlere dayanan son araştırmalar, Kangarların yaşadığı alanların geniş bir coğrafi bölgeyi kapsadığını göstermektedir. Yerleşmelerinin ana bölgeleri Kafkasya'da, özellikle Nahçıvan, Şirvan, Karabağ, Gürcistan ve Revan Hanlığı'nda (günümüz Ermenistan'ı) yer alırken, daha geniş coğrafi dağılımları Harezm'in kuzeyinden Seyhun boyunca İdil bölgesine ve Aral bozkırlarına kadar uzanmaktaydı. Bu coğrafi alan, İran ve Irak gibi ülkelerdeki toprakların yanı sıra Doğu Türkistan ve Çin'i ve günümüz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan topraklarını da içermekteydi. Bu durum, antik kaynaklarda bahsedilen bölgelerde ve günümüz Türk dünyasının çeşitli yerlerinde Kangarların adını yansıtan onomastik birimlerin varlığıyla da kanıtlanmaktadır. Bunlar arasında Nahçıvan'daki Kengerli, Azerbaycan'ın Ağdam bölgesindeki bir dağ adı olan Kengerli, Kazakistan'daki Kaŋğa (Қаңға), Türkiye'deki Erzurum'un Hınıs ilçesine bağlı Kongur köyü ve 1728 yılında İrevan eyaletinin Kırkbulak nahiyesinde kaydedilen Kengi köyü yer almaktadır. Günümüz Türk halklarının yaşadığı coğrafi alanlar genelinde bu tür onomastik birimlerin bulunması, Kangarların tarihsel izlerinin ve adlarının Türk dünyasının onomastik mirasında varlığını sürdürdüğünün kanıtını sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Türk, Osmanlı, Kafkasya, Kang, Kangar, Toponim, Etnonim.

* Prof. Dr., Nahçıvan Devlet Üniversitesi, Tarih ve Filoloji Fakültesi, Azerbaycan Dilbilimi Bölümü, Nahçıvan/AZERBAYCAN, oguz.haciyev@gmail.com https://orcid.org/0009-0000-2837-7289

Historical Traces of the Kenger in the Contemporary Azerbaijani-Turkic Onomastic System

Abstract

The historical-etymological analysis of the name of the ancient Turkic tribe known as the Kangars, whose name is recorded in Ottoman-period *Tapu Tahrir Defterleri* and in ancient sources in various languages in forms such as Kang, Gang, Kanglı, Kangli, Kaglı, Kangar, and Kenger, is of great importance for determining the historical and ethno-geographical boundaries of the Turkic peoples who inhabited vast territories from the earliest periods. The name of the ancient Turkic ethnos Kang//Kanglı/Kangar, whose history is claimed to extend as far back as the sixth millennium BCE and the Sumerian cultural sphere, played an important role throughout Turkic history and occupies a unique place in the Azerbaijani-Turkic onomastic system. The Kangars, mentioned in the earliest BCE sources, particularly in written stone inscriptions and ancient sources in various languages dating from the Early Middle Ages, hold a distinctive place in the ethnogenesis of contemporary Azerbaijani Turks, together with other Turkic tribes such as the Oghuz, Kipchaks, Bulgars, Pechenegs, Keçili, and Kulas. As in ancient sources in various languages, the names Kang/Kangar/Kongar/Kengiri/Kangars, recorded in Ottoman-period *Tapu Tahrir Defterleri* as ethnonyms, oikonyms, oronyms, and hydronyms, are also found in contemporary Azerbaijan and throughout the onomastic system of the Turkic world as anthroponyms, ethnonyms, oikonyms, hydronyms, and other forms of proper names.

Recent research based on ancient sources in various languages particularly ancient Sumerian inscriptions claimed to date back six thousand years BCE, official historical documents of the Ottoman Empire, and parallel ethno-toponyms bearing the same name in different geographical regions inhabited by contemporary Turkic peoples indicates that the areas inhabited by the Kangars encompassed a vast geographical territory. Their principal areas of settlement were located in the Caucasus, particularly Nakhchivan, Shirvan, Karabakh, Georgia, and the Iravan Khanate (present day Armenia), while their wider geographical distribution extended from north of Khwarazm along the Syr Darya to the Volga region and the Aral steppes. This geographical area also included territories in countries such as Iran and Iraq, as well as East Turkestan and China, and the present-day territories of Russia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, and Turkmenistan. This is further demonstrated by the existence of onomastic units reflecting the name of the Kangars in the regions mentioned in ancient sources and in various parts of the contemporary Turkic world. These include Kengerli in Nakhchivan, Kengerli, a mountain name in the Aghdam region of Azerbaijan, Kaŋğa (Қаңға) in Kazakhstan, Kongur, a village in the Hınıs district of Erzurum, Türkiye, and Kengi, a village recorded in 1728 in the Kırkbulak district of the Iravan province. The existence of such onomastic units across the geographical areas inhabited by contemporary Turkic peoples provides evidence of the historical traces of the Kangars and the persistence of their name in the onomastic heritage of the Turkic world.

Keywords: Azerbaijan, Turkic, Ottoman, Caucasus, Kang, Kangar, Toponym, Ethnonym.

Arapça Kaynaklarda Azerbaycan'ın Şemkir Şehrinin Erken Orta Çağ Tarihi

Şahlar Şarifov*

Özet

Makale, Azerbaycan'ın eski şehirlerinden Şemkir'in Erken Orta Çağlardaki tarihî gelişimini, siyasi, ekonomik ve askeri önemini IX-XIV. yüzyıllara ait Arapça yazılı kaynaklar temelinde incelemektedir. Araştırmada, el-Belazuri, el-Taberî, İbn Havkel, İbn el-Esir, Yâkût el-Hâmevî ve diğer Müslüman yazarların eserlerine atıf yapılarak, Şemkir'in Arap halifeliği dönemindeki konumu, halkının etnik ve dini yapısı, şehrin yönetim sistemi ve bölgedeki işlevi analiz edilmektedir.

Makale ayrıca, Şemkir'in Müslüman fetihleri, halifeliğe bağlanması ve sonraki dönemlerde çeşitli boylar ve devletlerin hakimiyeti altına geçme sürecini de izlemektedir. Araştırmalar, Arapça kaynakların Şemkir'i yalnız askeri ve siyasi açıdan değil, aynı zamanda bir ticaret ve kültür merkezi olarak da sunduğunu göstermektedir. Makale sonucunda, söz konusu dönem için Şemkir'in bölgesel ve uluslararası önemi net bir şekilde ortaya konmakta ve şehrin Kafkasya tarihi bağlamındaki yeri daha kapsamlı biçimde belirlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Ermeniye, er-Ran, Arran, Şemkir, Salman bin Rebîa, Buğa el-Kebîr, Mütevekkiliyye.

* Doç. Dr., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, A.A. Bakıhanov Tarih Enstitüsü, Bakü/AZERBAYCAN, shahlarsharifov@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-0395-5174

The Early Medieval History of the City of Shamkir in Azerbaijan in Arabic Sources

Abstract

The article examines the historical development of Shamkir, one of the ancient cities of Azerbaijan, during the early Middle Ages, focusing on its political, economic, and military significance based on Arabic-language written sources dating from the IXth to the XIVth centuries. The study analyzes Şemkir's position during the era of the Arab Caliphate, the ethnic and religious composition of its population, the city's administrative system, and its role in the region, drawing on the works of al-Baladhuri, al-Tabari, Ibn Hawqal, Ibn al-Athir, Yaqut al-Hamawi, and other Muslim authors.

The article also traces Şemkir's history through the Muslim conquests, its incorporation into the caliphate, and its subsequent transition under the rule of various tribes and states. The research demonstrates that Arabic sources portray Şemkir not only from a military and political perspective but also as a center of trade and culture. As a result, the article clearly highlights Şemkir's regional and international significance for the period in question and more comprehensively defines the city's place within the context of Caucasian history.

Keywords: Azerbaijan, Arminiya, ar-Ran, Arran, Shamkir, Salman ibn Rabia, Buga al-Kabir, Mutawakkiliya.

Kengerlilerin Azerbaycan'ın Nahçıvan Bölgesinin Etnik, Siyasi ve Askerî Tarihindeki Rolü

İsmayil Hacıyev*-Fatma Hacıyev**

Özet

Nahçıvan toprakları tarihsel olarak, nüfusun çoğunluğunu oluşturan Türkçe konuşan boyların ağırlıkta olduğu etnik açıdan zengin bir birikime sahip olmuştur. Kutiler, Lullubiler, Subarlar ve Turukkiler gibi antik topluluklar bu toprakların en eski sakinleri arasında yer almaktaydı. Türkçe konuşan boylar arasında İskitler (Sakalar), Bulgarlar, Gargarlar, Albanlar, Şiraklar, Goruslar ve diğer Türk klanları seçkin bir yere sahipti. Erken Hristiyanlık döneminde Nahçıvan'a yerleşen diğer Türkçe konuşan gruplar arasında Peçenekler ve Kengerliler (Kengarlar) bulunmaktaydı. Kenger Türk boyunun adı IV. ve V. yüzyıllara tarihlenen kaynaklarda sıklıkla geçmektedir. Erken Antik Çağ'dan itibaren bölgede yaşayan Kengerli boyları, bölgenin gelişiminde belirleyici bir tarihsel rol oynamıştır. XIII. yüzyıla ait *Aca'ib al-Dunya* (Dünyanın Harikaları) adlı eser ile XVIII. yüzyıla ait *Nahçıvan Sancağı Mufassal Defteri*, Nahçıvan'ın etnik tarihi ve demografik özellikleri hakkında son derece tutarlı ve değerli veriler sunmaktadır. Araştırmacı ve devlet memuru Ivan Chopin, Nahçıvan eyaletinde 1.022 Kengerli aile, Nahçıvan şehrinde ise 411 aile olmak üzere toplam 1.433 aile (6.473 birey) bulunduğunu not etmiştir. Chopin, Kengerlilerin mavi gözlü ve sarı saçlı özellikleri taşıyan antik Kanglı ve Peçeneklerin soyundan geldiğini kaydetmiştir. Genel olarak Kengerliler, Nahçıvan'daki Türk nüfusunun dörtte birini oluşturmaktaydı. 1830'larda yapılan Kameral sayım; Nahçıvan eyaleti ve Ordubad kazası genelinde 37 klandan oluşan 1.451 Kengerli ailenin varlığını, bunların sadece Nahçıvan ve Ordubad şehir merkezlerinde değil, aynı zamanda çevrelerindeki 40'tan fazla köyde yaşadığını ortaya koymuştur. Azerbaycan halkının etnogenezinde ayrılmaz bir parçayı temsil eden Kengerliler, Orta Çağ siyasi olayları üzerinde de önemli bir etkiye sahip olmuştur. Kengerli Türk boyundan gelen Salur hanedanı, X. yüzyılda Deylem eyaletini yönetmiştir. Safevi döneminde Ustaclı boyunun bir parçası olarak askerî ve idari alanlarda son derece aktif hale gelmişlerdir. Kengerli soyundan gelen birkaç han Nahçıvan'ı yönetmiş ve daha sonraki bir aşamada Nahçıvan, Kengerlilere tiyul (fief) tasarrufu altında verilerek bölgesel yönetim kendilerine devredilmiştir. Han soyundan gelen üyeler Nahçıvan alt bölgesinin valileri olarak görev yaparken, bey soyundan gelen temsilciler muavin olarak hizmet vermiştir. İrsi lider aynı zamanda Nahçıvan Hanı'ydı. XVIII. yüzyılın ortalarından 1920'lere kadar Kengerli hanedanı Nahçıvan bölgesi üzerinde hakimiyetini sürdürmüştür. Kengerli süvarileri (Vahşi Tümen), Çarlık döneminde yaygın bir ün kazanmış ve Çar II. Nikolay'ı askerî harekâtlarını denetlemek üzere cephe hattını bizzat ziyaret etmeye sevk etmiştir. Hem Çarlık hem de Sovyet yönetimi altında Kengerli generaller; Çar'ın yaveri, tümen komutanı ve kolordu komutanı da dahil olmak üzere prestijli askerî rütbelerde görev yapmış, liderlikleri ve askerî başarılarıyla sürekli olarak kendilerini kanıtlamışlardır.

Anahtar Kelimeler: Nahçıvan, Kengerliler, Etnik Tarih, Nahçıvan Hanlığı, Azerbaycan Tarihi, Askerî Tarih.

* Prof. Dr., Nahçıvan Devlet Üniversitesi, Tarih ve Filoloji Fakültesi, Azerbaycan Tarihi Bölümü, Nahçivan/AZERBAYCAN, haciyev.i1951@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-6217-7619

** Doç. Dr., Nahçıvan Devlet Üniversitesi, Fizik ve Matematik Fakültesi, Matematik Bölümü, Nahçıvan/AZERBAYCAN

The Role of the Kangarli in the Ethnic, Political and Military History of the Nakhchivan Region of Azerbaijan

Abstract

The land of Nakhchivan has historically possessed an ethnically rich background, predominantly inhabited by Turkic-speaking tribes who constituted the majority of the population. Ancient tribes such as the Gutians, Lullubis, Subarians, and Turukkis were among the earliest inhabitants of this territory. Among the Turkic-speaking tribes, the Scythians (Sakas), Bulgars, Gargars, Albanians, Shiraks, Gorus, and other Turkic clans held a prominent place. Other Turkic-speaking groups that settled in Nakhchivan during the early Christian era included the Pechenegs and the Kangarli (Kengars). The name of the Kangar Turkic tribe appears frequently in sources dating back to the IVth and Vth centuries. Inhabiting the region since early antiquity, the Kangarli tribes played a decisive historical role in the development of the region. According to records dating from the early IXth century, 920 out of 2,791 Azerbaijani-Turkic families in the province of Nakhchivan were of Kangarli origin. The XIIIth-century work *Aja'ib al-Dunya (Wonders of the World)* and the XVIIIth century *Detailed Register of the Sanjak of Nakhchivan* provide remarkably consistent and valuable data on the ethnic history and demographic characteristics of Nakhchivan. Researcher and civil servant Ivan Chopin noted that there were 1,022 Kangarli families in the Nakhchivan province and 411 families in the city of Nakhchivan, totaling 1,433 families (6,473 individuals). He recorded that the Kangarli were descendants of the ancient Kangly and Pechenegs, characterized by blue eyes and blond hair. Overall, the Kangarli constituted a quarter of the Turkic population in Nakhchivan. The Cameral census conducted in the 1830s revealed 1,451 Kangarli families comprising 37 clans across the Nakhchivan province and Ordubad district, inhabiting not only the urban centers of Nakhchivan and Ordubad but also more than 40 surrounding villages. Playing an integral part in the ethnogenesis of the Azerbaijani people, the Kangarli also had a significant influence on medieval political affairs. The Salur dynasty, descending from the Kangarli Turkic tribe, ruled the Daylam province in the Xth century. During the Safavid era, as part of the Ustajlu tribe, they became highly active in military and administrative domains. Several khans of Kangarli descent governed Nakhchivan, and at a later stage, Nakhchivan was granted to the Kangarli under the tiyul (fief) tenure, assigning them regional governance. Khan-descended members acted as governors of the Nakhchivan sub-region, while bey-descended representatives served as deputies. The hereditary leader was simultaneously the Khan of Nakhchivan. From the mid-XVIIIth century to the 1920s, the Kangarli dynasty held sovereignty over the Nakhchivan region. The Kangarli cavalry (Savage Division) achieved widespread acclaim during the Tsarist period, prompting Tsar Nicholas II to personally visit the front line to inspect their military operations. Under both Tsarist and Soviet rule, Kangarli generals served in prestigious military ranks, including aide-de-camp to the Tsar, division commanders, and corps commanders, distinguishing themselves consistently through their leadership and military achievements

Keywords: Nakhchivan, Kangarli Tribe, Ethnic History, Nakhchivan Khanate, Azerbaijani History, Military History.

Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde Diplomasız Tabipler

Naim Ürkmez*

Özet

II. Abdülhamid Dönemi'nde diplomasız tabipler meselesi, Osmanlı Devleti'nin merkezîleşme, görünürlük ve modern devlet anlayışının sağlık alanındaki en somut tezahürlerinden biridir. Bu çalışma meseleyi sadece bir denetim ihmali, bireysel sahtekârlık veya arz yetersizliği olarak değil devletin halkla doğrudan temas içerisinde olan bir mesleği denetim altına alarak otoritesini her idari birimde görünür kılma çabası çerçevesinde okumaktadır. Geçiş döneminde klasik dönemin icazet sistemi zayıflayıp icazetnameli tabip kuşağı zamanla azaldıkça devletin muhatapları, hiç tıp eğitimi olmadığı hâlde tabiplik yapanlar ile diploması olduğu hâlde Mekteb-i Tıbbiyeden ruhsat almadan tabiplik yapanlar olmak üzere iki gruba indirgenmiştir. İkinci grubun içerisinde sefaret himayesi dışında Osmanlı topraklarına gelmiş olan yabancı tabipler ile yabancı ülkede tıp öğrenimi gören Osmanlı tebaasından tabipler bulunmaktadır. Her iki alt grup üzerinde de devletin ruhsat tescili mekanizması fiilen işletilmiştir. Sefaret himayesindeki yabancı tabiplerle ise mesele diplomatik bir gerilime dönüşmüştür.

15 Mart 1888 Meclis-i Vükelâ kararıyla Bâbıâli, eski kuşak için sınav şartını yumuşatarak ortayı bulmuş ve diplomatik bir kriz çıkmasının önüne geçmeye çalışmıştır. 1861 *Tababet-i Belediyye Nizamnâmesi*, 1867 Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye, 1888 *Memleket Etıbbası ve Eczacıları Hakkında Nizamnâme* ile sicil defterleri, fotoğraflı diploma ve matbu reçete uygulamaları, devletin tabiplik üzerinden kendisini topluma her bakımdan hissettirme stratejisinin parçalarıdır. Ancak bu görünürlük rejimi kendi içinde bir çelişki taşımaktadır. Yasakla ortaya çıkan boşluk, yeteri sayıda diplomalı tabip yetiştirilemediği için doldurulamamış dolayısıyla devletin merkezîleşme talebi ile pratik kapasitesi arasında bir gerilim oluşmuştur. Sultan II. Abdülhamid bu boşluğu telafi etmek üzere 1903'te Şam Tıbbiyesini açmış, benzer bir girişim Selanik için de gündeme gelmiş ancak bu mümkün olamamıştır.

Çalışma, dönemin sağlık politikasını başarı/başarısızlık ikiliğinin dışında, Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nin merkezîleşme ve modern hâkimiyet inşası çerçevesinde okumayı önermektedir. Bu dönemde tüm yasal ve idari tedbirlere rağmen tabip açığı kapatılamadığı için diplomasız tabipler varlığını sürdürmüştür. Ancak atılan adımlar, sağlık hizmetlerinde standardizasyon ve denetim anlayışının kurumsallaşmasını sağlamış ve Cumhuriyet Dönemi sağlık politikalarına zemin hazırlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, II. Abdülhamid Dönemi, Mekteb-i Tıbbiye, Diplomasız Tabipler, Merkezîleşme.

* Prof. Dr., Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE, naimurkmez@erzurum.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-2356-6301

Unlicensed Physicians During the Reign of Sultan Abdulhamid II

Abstract

The issue of unlicensed physicians during the reign of Abdulhamid II is one of the most tangible manifestations of the Ottoman Empire's centralization, visibility, and modern conception of the state in the field of healthcare. This study examines the issue not merely as a failure of oversight, individual fraud, or a shortage of medical personnel, but within the framework of the state's effort to assert its authority by bringing a profession in direct contact with the public under its control, thereby making its authority visible in every administrative unit. During the transitional period, as the classical era's traditional certification system weakened and the generation of traditional licensed physicians gradually dwindled, the state's counterparts were reduced to two groups: those practicing medicine without any medical education, and those practicing medicine with a diploma but without a license from the Imperial Medical School. The second group included foreign physicians who had arrived in Ottoman territories outside of embassy protection, as well as Ottoman subjects who had studied medicine in abroad. The state's licensing registration mechanism was effectively applied to both sub-groups. However, the issue with foreign physicians under embassy protection escalated into a diplomatic tension.

With the March 15, 1888 decision of the Council of Ministers, the Sublime Porte sought a middle ground by relaxing the examination requirement for the older generation, thereby attempting to avert a diplomatic crisis. The 1861 *Regulation on Municipal Medical Practice*, the establishment of the Civil Medical School in 1867, and the 1888 *Regulation Concerning Provincial Physicians and Pharmacists*, alongside official registers, photo-bearing diplomas, and printed prescription forms, were all integral components of the state's strategy to assert its presence in society through the medical profession in every respect. However, this regime of visibility contained an inherent contradiction. The void created by the prohibition could not be filled due to the inability to train a sufficient number of licensed physicians, thereby generating a tension between the state's drive for centralization and its practical capacity. To compensate for this gap, Sultan Abdulhamid II established the Damascus Medical School in 1903, a similar initiative was proposed for Salonica but could not be realized.

This study proposes interpreting the healthcare policy of the period beyond the binary of success/failure, within the framework of centralization and the construction of modern sovereignty during the reign of Sultan Abdulhamid II. Despite all legal and administrative measures, the shortage of physicians could not be eliminated during this period, allowing unlicensed practitioners to persist. However, the steps taken ensured the institutionalization of standardization and supervision in healthcare services, laying the groundwork for the health policies of the Republican era.

Keywords: Ottoman Empire, Abdulhamid II Era, Imperial Medical School, Unlicensed Physicians, Centralization.

Meşrutiyet Rejimine Isındırma Aracı Olarak Kamu Sağlığı: Irak Kıtasında Seyyar Frengi Tabipleri Görevlendirilmesi Teşebbüsü

Burcu Kurt*

Özet

Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi, XIX. yüzyılda dünyada siyasi ve iktisadi açıdan köklü dönüşümlere neden olduğu gibi sosyal alanda da büyük kırılmaları beraberinde getirmiştir. Bu dönemde sosyal alandaki kırılma noktalarından biri de vatandaşlık kavramıyla eşzamanlı bir şekilde kamu sağlığı düşüncesinin gelişimidir. Avrupa'da kısa zamanda yaygınlaşan bu düşünce kısa süre içerisinde Osmanlı İmparatorluğu tarafından da benimsenmiş ve sağlıklı bireyler yetiştirilmesi ve kamu sağlığının korunması hususu Osmanlılar için devlet tarafından üstlenilmesi gereken bir vazife hâlini almıştır. Avrupa'daki gelişmelere paralel bir biçimde Osmanlı İmparatorluğu tarafından da benimsenen vatandaşlarının sağlığını koruma politikası başlangıçta payitaht İstanbul'da başlamış, kısa süre içerisinde taşrayı kapsayacak şekilde genişletilmeye çalışılmıştır.

XIX. yüzyılda kamu sağlığı düşüncesi etrafında Osmanlı sağlık bürokrasisini en çok meşgul salgın hastalıklardan bir tanesi frengi olmuştur. Osmanlı'da frenginin topyekûn mücadele edilmesi gereken bir hastalık olduğu düşüncesi de kamu sağlığı düşüncesi ile paralel bir seyir izlemiş ve Osmanlıların frengiyi ciddi bir tehdit olarak ele alması II. Abdülhamid Dönemi'ne tekabül etmiştir. Frengi ile mücadele II. Meşrutiyet Dönemi'nde anlam ve kısmen amaç değiştirerek devam etmiştir. Irak kıtası, II. Meşrutiyet ilan edildiğinde hâlen hem kamu sağlığı politikalarının hem de frengi ile mücadelenin etkin yürütülemediği bölgelerdendi. Bu nedenle meşrutiyet yönetimleri hem her daim tetikte olunması gereken İran hududunda kamu sağlığını korumak hem de bu stratejik coğrafya halkının yeni rejime ısındırılmasını sağlamak amacıyla halk arasında giderek yayılan frengi ile mücadele etmek için farklı yöntemlere başvurmuştur. Nitekim halkı büyük oranda göçebe aşiretlerden oluşan ve Bağdad ile Basra gibi vilayet merkezleri dışında belediye tabibi bile bulunamayan Irak kıtasının coğrafi ve sosyo-ekonomik özelliklerini göz önünde bulunduran meşrutiyet rejimi, bir dizi tartışmadan sonra bölgede seyyar doktorlar gezdirilerek hasta olanların tespiti ve ilacın ücretsiz olarak dağıtılmasına karar vermiştir. Bu tebliğ, meşrutiyet hükûmetlerinin bir teşebbüs olarak kalan ve hayata geçirilemeyen, Irak kıtasında frengi ile mücadele için bölgeye seyyar frengi tabipleri gönderilmesi çabalarını ve bunun altında yatan nedenleri mercek altına alacaktır.

Anahtar Kelimeler: Irak, Basra, Bağdat, Musul, Frengi, Kamu Sağlığı, Salgın.

* Doç. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Rektörlük, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, burcukurt@itu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-5924-1779

Public Health as a Tool to Warm Up to the Constitutional Regime: The Attempt to Assign Mobile Syphilis Physicians to the Iraq Region

Abstract

The French Revolution and the Industrial Revolution caused radical political and economic transformations in the world in the XIXth century, while also bringing about major fractures in the social sphere. One of the breaking points in the social sphere during this period was the development of the idea of public health simultaneously with the concept of citizenship. This idea, which quickly spread in Europe, was soon adopted by the Ottoman Empire as well and the matter of raising healthy individuals and protecting public health became a duty to be undertaken by the state for the Ottomans. In parallel with the developments in Europe, the policy of protecting the health of its citizens, which was also adopted by the Ottoman Empire, initially began in the capital city of Istanbul and was attempted to be expanded to include the provinces in a short time.

In the XIXth century, one of the epidemic diseases that most preoccupied the Ottoman health bureaucracy around the idea of public health was syphilis. In the Ottoman Empire, the idea that syphilis was a disease that needed to be fought against in an all-out struggle followed a parallel course with the idea of public health, and the Ottomans' handling of syphilis as a serious threat corresponded to the Reign of Abdulhamid II. The fight against syphilis continued during the Second Constitutional Monarchy period by changing its meaning and partly its purpose. When the IInd Constitutional Monarchy was declared, the region of Iraq was still among the regions where both public health policies and the fight against syphilis could not be conducted effectively. For this reason, the constitutional governments resorted to different methods to combat syphilis, which was gradually spreading among the public, both to protect public health on the Iranian border where one had to be constantly vigilant and to warm the people of this strategic geography to the new regime. As a matter of fact, taking into account the geographical and socio-economic characteristics of the region of Iraq, whose population largely consisted of nomadic tribes and where not even a municipal doctor could be found outside provincial centers like Baghdad and Basra, the constitutional regime decided, after a series of discussions, to dispatch mobile doctors throughout the region to identify those who were ill and to distribute medicine free of charge. This paper will examine under the microscope the efforts which remained an initiative and could not be implemented of the constitutional governments to send mobile syphilis doctors to the region to combat syphilis in the region of Iraq, as well as the underlying reasons behind it.

Keywords: Iraq, Basra, Baghdad, Mosul, Syphilis, Public Health, Pandemic.

Tıbbiyeli Kadınların Kariyer Dinamikleri (1914-1935)

Pınar Güray*

Özet

Bu çalışma, 1914-1935 yılları arasında kadınların tıp eğitimine kabulü ve mezuniyet sonrası mesleki konumlanma süreçlerini, kurumsal dönüşüm ve devlet kapasitesi perspektifinden incelemektedir. Kadınların hekimlik mesleğine girişinin savaş koşulları, sağlık politikaları, hukuki düzenlemeler ve akademik yapılanmadaki dönüşümlerle şekillenen çok katmanlı bir süreç olduğu ortaya konulmaktadır.

Nitel araştırma desenine dayanan çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmış; Osmanlı ve Cumhuriyet arşiv fonları, TBMM Zabıt Cerideleri, Sıhhiye Salnameleri, Darülfünun kayıtları, İstatistik Yıllıkları ve dönemin süreli yayınları başlıca birincil kaynaklar olarak incelenmiştir. Bu kaynaklar, hukuki düzenlemeler ile kurumsal uygulamalar arasındaki süreklilik ve dönüşümün karşılaştırmalı değerlendirilmesine imkân sağlamıştır.

Araştırma bulguları, 1914-1918 yılları arasında artan sağlık personeli ihtiyacının kadın emeğini başlangıçta geçici ve zorunlu bir çözüm olarak görünür kıldığını göstermektedir. 1917'de kadınların tababet icrasına ilişkin hukuki engeller kaldırılmasına rağmen Darülfünun Tıp Fakültesi'ne fiili kabulün 1922'de gerçekleşmesi, hukuki düzenleme ile kurumsal uygulama arasındaki gecikmenin ve meslek alanındaki cinsiyet temelli sınırların sürekliliğini göstermektedir.

1928 tarihli 1219 sayılı Tababet Kanunu ile 1929 tarihli Ettiba Odaları Nizamnamesi, hekimliği ruhsat ve meslek örgütlenmesi temelinde düzenleyerek kadın hekimlerin kamu sağlık teşkilatında resmi ve hukuki statü kazanmalarında belirleyici olmuştur. Bu kurumsal yerleşme kadın mezun sayısının 1928'de altıdan 1935'te yirmi ikiye yükselmesiyle niceliksel olarak da izlenebilmektedir.

Öncü kadın hekimlerin laboratuvar ve klinik faaliyetleri, kadınların fiziksel ve meslekî yeterliliklerine ilişkin tartışmaları aşındırarak hekimliğin cinsiyete dayalı sınırlarının yeniden tanımlanmasına katkı sağlamıştır. Çalışma, 1935'e gelindiğinde tıbbiyeli kadınların sembolik bir istisna olmaktan çıkarak sağlık hizmetlerinde kurumsal bir yer edindiklerini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle araştırma, erken Cumhuriyet sağlık tarihini cinsiyete dayalı meslekî yapılanma perspektifinden ele alarak kadınların profesyonelleşme sürecine ilişkin bütüncül bir değerlendirme sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tıbbiyeli Kadınlar, Darülfünun Tıp Fakültesi, Kadın Hekimler, 1219 Sayılı Tababet Kanunu, Erken Cumhuriyet Sağlık Politikaları.

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, İzmir/TÜRKİYE,
gpinarguray@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-1134-6491

Career Dynamics of Women Medical Graduates (1914–1935)

Abstract

This study examines women's admission to medical education and their post-graduation professional positioning between 1914 and 1935 from the perspective of institutional transformation and state capacity. It demonstrates that women's entry into the medical profession was a multilayered process shaped by wartime conditions, health policies, legal regulations, and transformations in academic structures.

Based on a qualitative research design, the study employs document analysis and draws primarily on Ottoman and Republican archival collections, the proceedings of the Grand National Assembly of Türkiye, health yearbooks (Sıhhiye Salnameleri), Darülfünun records, statistical yearbooks, and periodicals of the era. These sources enable a comparative assessment of continuity and change between legal regulations and institutional practices.

The findings indicate that the growing demand for healthcare personnel between 1914 and 1918 initially made women's labor visible as a temporary and necessary response to wartime needs. Although the legal barriers to women's practice of medicine were removed in 1917, their actual admission to the Darülfünun Faculty of Medicine did not occur until 1922, revealing both the gap between legal reform and institutional practice and the persistence of gender-based boundaries within the profession.

Law No. 1219 on the Practice of Medicine and Its Branches (1928) and the Regulation on Medical Chambers (1929) reorganized the medical profession around licensing and professional organization and played a decisive role in establishing the formal and legal status of women physicians within the public health system. This institutional integration is also reflected quantitatively in the increase in the number of female medical graduates from six in 1928 to twenty-two in 1935.

The laboratory and clinical activities of pioneering women physicians helped challenge prevailing debates over women's physical and professional suitability for medicine and contributed to redefining the gendered boundaries of the profession. By 1935, women in medicine had ceased to constitute symbolic exceptions and had secured an institutional place within healthcare services. By approaching early Republican health history through the lens of gendered professional organization, this study offers a comprehensive assessment of women's professionalization in medicine.

Keywords: Women in Medicine, Darülfünun Faculty of Medicine, Women Physicians, Law No. 1219 on the Practice of Medicine, Early Republican Health Policies.

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Himaye-i Etfal Cemiyeti İstanbul Merkezi Anneler Birliğinin Anne ve Çocuk Sağlığına Yönelik Sosyal Yardım Faaliyetleri

Ülkü Köksal*

Özet

XX. yüzyılın başlarında, çocukların korunması ve sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri, Türkiye'de diğer pek çok ülkede olduğu gibi öncelikli toplumsal meselelerden biri hâline gelmiştir. Uzun süren savaş yıllarının doğrudan etkisiyle İstanbul ve Anadolu vilayetleri ciddi bir nüfus kaybına uğramış, önemli sayıda çocuk ise yetim ve kimsesiz kalmıştır. Bu bağlamda, özellikle doktorların öncülüğünde hem salgın hastalıklarla mücadele etmek hem de muhtaç çocukların daha sağlıklı koşullarda yaşamalarını sağlamak amacıyla çeşitli yardım dernekleri kurulmuş, bu kurumlar aracılığıyla yardım faaliyetleri daha geniş kitlelere ulaştırılmıştır. Himaye-i Etfal Cemiyeti (HEC) bu derneklerin başında gelmektedir.

Cemiyetin İstanbul merkezine bağlı olarak 16 Ocak 1925 tarihinde kurulan Anneler Birliği, çocuk ölümlerini azaltmak, yoksul gebelerin doğum öncesi ve sonrası sağlık hizmetlerine erişimini sağlamak, gerekli araç-gereç ve gıda desteği sunmak gibi amaçlarla faaliyet göstermeye başlamıştır. Aynı zamanda çalışan annelere lohusalık döneminde maddi destek sağlamak ve özlük haklarının iyileştirilmesi yönünde girişimlerde bulunmak da birliğin görevleri arasında yer almıştır. Cağaloğlu'ndaki Süt Damlası teşkilatında aktif olarak faaliyet yürüten birlik, Cumhuriyet'in ilk yıllarında özellikle bayramlarda yüzlerce çocuğa ve annelerine giysi ve erzak yardımında bulunmuştur. 23 Nisan'da düzenlenen çocuk baloları ve çeşitli kültürel etkinlikler de bu kapsamda yürütülmüştür. HEC İstanbul Merkezi Anneler Birliğinin mevcut talimatnamesi artan faaliyetler karşısında yetersiz kalması nedeniyle 1936 yılında tadil edilmiştir.

Anneler Birliği; Dr. Safiye Ali (Krekeler), Safiye Hüseyin (Elbi), Dr. Semiramis Ekrem (Tezel), Dr. Tevfik Salim (Sağlam) Bey'in eşi Naile Hanım, Dr. Hulusi (Behçet) Bey'in eşi Refika Hanım gibi dönemin sağlık ve sosyal yardım çevrelerinden kadınların yer aldığı idare heyetleri öncülüğünde yönetilmiş ve zamanla diğer vilayetlere (Edirne, İzmit, Mardin vb.) de örnek teşkil etmiştir.

Bu bildiride Türkiye Cumhuriyeti hükûmetlerinin pronatalist politikalarına katkı bağlamında önemli bir misyon üstlenen, anne ve çocuk sağlığı temelli sosyal yardım anlayışının kurumsallaşmasında etkili olan Anneler Birliğinin faaliyetleri dönemin ulusal basını ve HEC'nin yayınları başta olmak üzere çeşitli kitap, makale ve tezlerden yararlanarak ele alınacak, yönetim kurulu üyelerinin biyografik bilgilerine de yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Himaye-i Etfal Cemiyeti, İstanbul, Anneler Birliği, Çocuk Sağlığı, Sosyal Yardım.

* Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü, Trabzon/TÜRKİYE, ulkukoksal@gmail.com https://orcid.org/0000-0003-0796-2491

Social Assistance Activities of the Mothers' Union of the Himaye-i Etfal Society Istanbul Headquarters for Maternal and Child Health in the Early Years of the Republic

Abstract

In the early XXth century, the protection of children and ensuring their ability to lead healthy lives became one of the primary social concerns in Türkiye, as in many other countries. As a direct consequence of prolonged years of war, both Istanbul and the provinces of Anatolia experienced significant population losses, and a substantial number of children were left orphaned and destitute. In this context, various charitable associations were established-particularly under the leadership of physicians-with the aim of both combating infectious diseases and ensuring that vulnerable children could live in healthier conditions. These organizations played a key role in extending aid activities to wider segments of society. Among the foremost of these associations was the Himaye-i Etfal Society (HEC).

Affiliated with the HEC's central office in Istanbul, the Mothers' Union was founded on January 16, 1925. It began operating with the aim of reducing child mortality, facilitating access to prenatal and postnatal healthcare services for impoverished pregnant women, and providing essential equipment, supplies, and nutritional support. Additionally, the union took on the task of offering financial assistance to working mothers during the postpartum period and advocating for improvements in their employment rights. Actively conducting its activities at the Süt Damlası (Milk Drop) organization in Cağaloğlu, the union distributed clothing and food aid to hundreds of children and their mothers, particularly during holidays in the early years of the Republic. Children's balls and various cultural events organized on April 23 were also carried out within this scope. As the existing regulations of the HEC Istanbul Headquarters Mothers' Union proved insufficient in the face of growing activities, they were amended in 1936.

The Mothers' Union was directed under the leadership of executive boards comprising prominent women from the medical and social welfare circles of the period, such as Dr. Safiye Ali (Krekeler), Safiye Hüseyin (Elbi), Dr. Semiramis Ekrem (Tezel), Naile Hanım (wife of Dr. Tevfik Salim Sağlam), and Refika Hanım (wife of Dr. Hulusi Behçet); over time, it set an example for other provinces (Edirne, İzmit, Mardin, etc.).

In this paper, the activities of the Mothers' Union -which undertook an important mission in the context of contributing to the pro-natalist policies of the Turkish Republican governments and played an effective role in institutionalizing a social assistance approach based on maternal and child health- will be addressed by drawing upon the national press of the period and HEC publications in particular, as well as various books, articles, and theses; biographical information regarding the executive board members will also be included.

Keywords: Society For The Protection Of Children, Istanbul, Mothers' Union, Child Health, Social Assistance.

Merkez ile Taşra Arasında Bir Osmanlı Şehri: Saraybosna'nın Oluşumu ve Dönüşümü

Muamer Hodžić*

Özet

Bu çalışma, Saraybosna'nın XV. yüzyıl ortalarındaki Osmanlı kuruluşundan XIX. yüzyıl sonuna kadar olan gelişimini, şehri İstanbul'daki siyasi merkez -Bâb-ı Âlî- ile Balkanlardaki eyalet çevresi arasındaki ilişki dinamiklerinin tipik bir örneği olarak ele almaktadır. Saraybosna, Bosna Sancağı'nın, ardından Bosna Eyaleti'nin merkezi olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun güneydoğu Avrupa'daki önemli idari, askerî ve ekonomik merkezlerinden biri olmuştur.

Bu çalışmanın temel sorusu, Bâb-ı Âlî'den gelen siyasi kararların ve yönlendirmelerin Saraybosna'nın kentsel dokusunu nasıl şekillendirdiğidir. Kentleşme burada yalnızca yerel ihtiyaçların bir sonucu olarak değil aynı zamanda devlet politikasının ifadesi ve toplumsal düzenin kurulmasının bir aracı olarak ele alınmaktadır.

Analiz, üç temel kentsel gelişim aşamasının tanımlanmasına dayanmaktadır. Birinci aşama, XV. ve XVI. yüzyıllarda, temel idari, dinî ve ticari kurumların kurulmasıyla desteklenen planlı inşaat ve kentsel kalkınma dönemidir. İkinci aşama, 1697 yılında Eugene Savoyalı'nın saldırısı sonrası yaşanan yıkım ve demografik düşüş ile karakterizedir ki bu olay şehrin kentsel yapısı üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Üçüncü aşama ise XVIII. ve XIX. yüzyılları kapsamakta olup Tanzimat reformları ve merkezî otoritenin yavaş yavaş zayıflaması sonucunda yeniden yapılanma, dönüşüm ve uyum süreçlerini içermektedir.

Bu çalışma, kent tarihi perspektifinden siyasi stratejiler, reform girişimleri ve kurumsal krizlerin, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki en önemli idari merkezlerinden biri olan Saraybosna'nın mekânsal organizasyonu, demografik yapısı ve kurumsal çerçevesinde nasıl somut yansımalar bulduğunu analiz etmektedir.

Çalışma, Osmanlı İmparatorluğu'nda merkez ve çevre ilişkilerinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmakta, Saraybosna'yı bir vaka çalışması olarak sunarak Osmanlı yönetimindeki diğer Balkan şehirleriyle karşılaştırmalı analizler için olanak sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Saraybosna, Kent Tarihi, Balkanlar, Osmanlı İmparatorluğu, Bâb-ı Âlî, Saraybosna'nın 1697 Yıkımı, Ayan.

* Doç. Dr., Saraybosna Üniversitesi, Şarkiyat Enstitüsü, Saraybosna/BOSNA-HERSEK, hodmuamer@hotmail.com https://orcid.org/0000-0001-5989-0544

An Ottoman City Between Center and Periphery: The Making and Transformation of Sarajevo

Abstract

This paper analyzes the urban development of Sarajevo from the establishment of Ottoman rule in the mid-XVth century until the late XIXth century, viewing the city as a representative example of the dynamic relationship between the political center – the Porte in Istanbul – and the provincial periphery in the Balkans. For more than four centuries, Sarajevo functioned as a significant administrative, military, and economic center of the Ottoman Empire in Southeastern Europe.

The central research question is how political decisions and impulses originating from the Ottoman center shaped Sarajevo's urban space. Urbanization is examined not only as a response to local needs but also as a means of expressing state policy and an instrument for establishing social order.

The analysis identifies three key phases of urban development. The first phase involves planned construction and urban flourishing during the XVth and XVIth centuries, driven by the establishment of key administrative, religious, and commercial institutions. The second phase is marked by destruction and demographic decline following the invasion of Eugene of Savoy in 1697, which had lasting effects on the city's spatial structure. The third phase covers the XVIIIth and XIXth centuries, characterized by reconstruction, transformation, and adaptation resulting from the Tanzimat reforms and the gradual weakening of central authority.

From the perspective of urban history, this study analyzes how political strategies, reform initiatives, and institutional crises found concrete expression in the spatial organization, demographic structure, and institutional framework of Sarajevo, one of the most important administrative centers of the Ottoman Empire in the Balkans.

The study contributes to a better understanding of center-periphery relations within the Ottoman Empire and, by presenting Sarajevo as a case study, provides opportunities for comparative analyses with other Balkan cities under Ottoman rule.

Keywords: Sarajevo, Urban History, The Balkans, Ottoman Empire, The Sublime Porte, The Destruction of Sarajevo in 1697, Ayan.

Osmanlı Döneminde Bosna-Hersek Tarihine Işık Tutan Bir Kaynak: Enverî Kadiç Kronikası

Ahmet Demir*

Özet

Osmanlılar 1354 yılında Çimpe Kalesini aldıktan sonra Rumeli'de gerçekleştirdikleri fetihlerle Avrupa'nın içlerine ilerlerken bir taraftan da iskân siyasetiyle kendi sistemlerini kurdular. Bosna-Hersek de bu bölgelerden birisiydi. Fatih Sultan Mehmed'in 1463'te fethettiği Bosna-Hersek, Osmanlı Devleti açısından zamanla en stratejik noktalardan biri haline geldi. Bölge 1878 Osmanlı-Rus savaşına kadar kesintisiz Osmanlı yönetiminde kaldı. 1908'de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bölgeyi ilhak etse de Osmanlı etkisi varlığını sürdürmeye devam etti.

Rumeli'deki Osmanlı hakimiyeti sırasında bürokrasiden mimariye, şiirden musikiye, tasavvuftan kültürel hayatın birçok safhasına ait eserler üretildi. Bosna-Hersek'te bu kapsamda önemli bir eser de Muhammed Enverî Kadic tarafından oluşturuldu. 1855'te Saraybosna'da doğan ve Gazi Hüsrev Bey Medresesi'nde yetişen müellif, meslek hayatına 1871 yılından itibaren arşivde devam etmiştir. Bu dönemde ulaşabildiği 9.000 civarındaki Osmanlıca belgeyi kendi hattıyla kronolojik olarak kopyalamıştır. 1363-1928 yılları arasındaki binlerce belgeden oluşturduğu muazzam koleksiyonu, Bosna-Hersek'in ve dolayısıyla Rumeli'nin Osmanlı dönemindeki idari, siyasi, askeri, iktisadi, dini ve içtimai yapısına şahit bir kaynak olmuştur.

Enverî Kadiç Kronikası olarak bilinen kaynakta ferman, berat, buyruldu gibi bürokratik vesikalardan, ilam, hüccet, vakfiye gibi hukuki vesikalara kadar çok geniş yelpazede bir belge zenginliği bulunmaktadır. 28 ciltten oluşan ve özelde Bosna-Hersek, genelde Osmanlı dönemi Rumeli tarihi için önemli bir kaynak olan bu eser Türk Tarih Kurumu ve Saraybosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nin ortaklaşa projesi çerçevesinde tamamlanarak bilim camiasının hizmetine sunulmuştur. Bu yazıda bahsedilen öneminden dolayı bu hacimli eser etraflı şekilde tanıtılmış ve içerdiği belge türleri dönemsel gelişmeler çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Böylelikle Bosna-Hersek üzerinden Osmanlı dönemi Rumeli'sinin kapsamlı tarihi için alternatif bir kaynak önerisi sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bosna-Hersek, Rumeli, Osmanlı Tarihi, Enverî Kadiç Kronikası, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi, Vesika, Tarihyazımı.

* Doç. Dr., Türk Tarih Kurumu/Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Kırıkkale/TÜRKİYE, ademir38@gmail.com https://orcid.org/0000-0003-3272-775X

A Source Shedding Light on the History of Bosnia and Herzegovina in the Ottoman Period: Enverî Kadic Chronicle

Abstract

After capturing Çimpe Castle in 1354, the Ottomans advanced into the heart of Europe through conquests in Rumelia while simultaneously establishing their own systems through a policy of settlement. Bosnia-Herzegovina was one such region. Conquered by Mehmed the Conqueror in 1463, Bosnia-Herzegovina eventually became one of the most strategic points for the Ottoman Empire. The region remained under uninterrupted Ottoman rule until the Russo-Turkish War of 1878. Although the Austro-Hungarian Empire annexed the region in 1908, Ottoman influence persisted.

During the period of Ottoman rule in Rumelia, works were produced across many facets of cultural life ranging from bureaucracy to architecture, poetry to music, and Sufism. In this context, a significant work was created in Bosnia-Herzegovina by Muhammed Enverî Kadiç. Born in Sarajevo in 1855 and educated at the Gazi Husrev-bey Madrasa, the author pursued a career in archival work starting in 1871. During this time, he chronologically transcribed in his own handwriting approximately 9,000 Ottoman-language documents to which he had access. The vast collection he compiled from thousands of documents spanning the years 1363 to 1928 serves as a testament to the administrative, political, military, economic, religious, and social structures of Bosnia-Herzegovina and by extension, Rumelia during the Ottoman era.

The source known as the *Enverî Kadiç Chronicle* contains a rich array of documents covering a wide spectrum, ranging from bureaucratic records such as fermâns (imperial decrees), berâts (patents of appointment), and buyruldus (official orders) to legal documents such as ilâms (court rulings), hüccets (legal deeds), and vakfiyes (endowment charters). This 28-volume work is a significant source for the history of Rumelia during the Ottoman era in general, and Bosnia-Herzegovina in particular was completed as a joint project between the Turkish Historical Society and the Gazi Husrev-bey Library in Sarajevo and made available to the scholarly community. Given its importance, this voluminous work is presented here in detail, and the types of documents it contains are analyzed within the context of historical developments. Thus, an alternative source is proposed for a comprehensive history of Ottoman-era Rumelia, viewed through the lens of Bosnia-Herzegovina.

Keywords: Bosnia-Herzegovina, Rumelia, Ottoman History, Enverî Kadic Chronicle, Gazi Husrev Bey Library, Document, Historiography.

Muhammed Enverî Kadić'in Tarih-i Enverî'si: Bosna Kroniği ve Çağdaş Bir Akademik İş Birliği Projesi

Dženan Handžić*

Özet

Bu bildiri; Boşnak tarihçi, kronik yazarı ve epigrafi uzmanı Muhammed Enveri Kadić'in (1855-1936) hayatını ve çalışmalarını ele almaktadır. Kadić'in el yazması *Tarih-i Enverî (Bosna Tarihi)* adlı eseri, bölgedeki en kapsamlı özel arşiv çalışmalarından biri olarak kabul edilmektedir. Osmanlı Türkçesi, Arapça ve Farsça kaleme alınmış 11.000'den fazla sayfadan oluşan bu kronik; imparatorluk fermanları, kadı sicilleri, vakıfnameler, edebî metinler, kitabeler ve fotoğraflar gibi çok çeşitli tarihî malzemeleri muhafaza etmektedir. Bunların önemli bir bölümü günümüze yalnızca Kadić'in titiz biçimde yaptığı transkripsiyonlar sayesinde ulaşmıştır.

Kronik, Bosna-Hersek'te Osmanlı yönetiminden Avusturya-Macaristan yönetimine geçişin kültürel ve siyasi boyutunu yansıtmaktadır ve bilimsel değeri hem içeriğinde hem de titiz kaynak atıflarında yatmaktadır. Eser ayrıca Boşnak yazarlar tarafından Doğu dillerinde yazılmış 40'tan fazla eseri içermekte olup, bu da onu yerel entelektüel tarihin eşsiz bir deposu haline getirmektedir.

Bildiri ayrıca, *Tarih-i Enveri*'nin modern Türkçe ve Boşnakça özetlerini hazırlamayı amaçlayan, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi (Saraybosna) ile Türk Tarih Kurumu (TTK) arasındaki ortak projeyi tanıtmaktadır. Bu çaba, kroniği çağdaş araştırmacıların erişimine sunmayı ve Bosna tarihyazımı ile arşivciliğinde önemli bir dönüm noktasını temsil eden 50 ciltlik bir yayınla nihayete ermeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Muhammed Enveri Kadić, Târih-i Enverî, Bosna Tarihyazımı, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi, Türk Tarih Kurumu, XIX. ve XX. Yüzyıllar.

* Dr. , Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi, Saraybosna/BOSNA-HERSEK, dzenan.handzic@ghb.ba https://orcid.org/0000-0003-3787-7810

Tarihi-Enveri by Muhammed Enveri Kadić: A Chronicle of Bosnia and a Contemporary Scholarly Collaboration Project

Abstract

This paper presents the life and work of Muhammed Enveri Kadić (1855–1936), a Bosnian chronicler, historian, and epigrapher, whose manuscript *Tarih-i Enveri (The History of Bosnia)* stands as one of the most extensive private archival efforts in the region. Comprising over 11,000 pages written in Ottoman Turkish, Arabic, and Persian, the chronicle preserves a wide range of historical materials imperial decrees, judicial records, waqf deeds, literary texts, epigrams, and photographs many of which survive solely through Kadić's meticulous transcription.

The chronicle reflects the cultural and political transition from Ottoman to Austro-Hungarian rule in Bosnia and Herzegovina, and its scholarly value lies in both its content and its rigorous source referencing. It also includes over 40 works by Bosnian authors in oriental languages, making it a unique repository of local intellectual history.

The paper further introduces a collaborative project between the Gazi Husrev Beg Library (Sarajevo) and the Turkish Historical Society (TTK), aimed at producing summaries of *Tarihi-i Enveri* in modern Turkish and Bosnian. This effort aims to make the chronicle accessible to contemporary researchers and culminate in a 50 volume publication, representing a major milestone in Bosnian historiography and archival preservation.

Keywords: Muhammed Enveri Kadić, Tarihi-Enveri, Bosnian Historiography, Gazi Husrev Beg Library, Turkish Historical Society, XIXth and XXth Centuries.

XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Bosna Eyaleti'nin Kuzeybatısındaki Kalelerin Jeostratejik Önemi, Savunma Fonksiyonu ve Askerî Potansiyeli

Adnan Kadrić*

Özet

Bu çalışma, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Bosna Eyaleti'nin kuzeybatı kısmında yer alan kalelerin jeostratejik önemini, savunma rolünü ve askerî potansiyelini incelemektedir. Araştırma, özellikle Habsburg Monarşisi ile yaşanan sık çatışmalar bağlamında, bu tahkimatların Osmanlı İmparatorluğu'nun batı sınırındaki savunma sisteminin kilit unsurları olarak üstlendiği role odaklanmaktadır. Defterler, buyuruldular ve askerî siciller gibi Osmanlı arşiv kaynaklarının analizine dayanarak, makale, kalelerin etkin çalışmasını sağlayan askerî organizasyonu, garnizon yapılarını, silah türlerini ve lojistik destek sistemlerini ayrıntılı biçimde incelemektedir. Bu katkı, Bosna Eyaleti'nin güvenliği ve istikrarının sürdürülmesinde ve erken modern dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun genel savunma sisteminde kalelerin oynadığı rolün daha derinlemesine anlaşılmasını sağlamaktadır. Bosna Eyaleti'ndeki kaleler yalnızca savunma yapıları değildi; Osmanlı İmparatorluğu'nun kuzeybatı sınırındaki otoritesinin sürdürülmesinde merkezi bir rol oynamışlardır. XVII. ve XVIII. yüzyıllar boyunca bu kalelerin güçlendirilmesi, yeniden silahlandırılması ve lojistik olarak desteklenmesi için sistematik çabalar gösterilmiş, bu da sınır garnizonlarının ülke savunmasındaki kritik rolüne dair stratejik bir anlayışı yansıtmıştır. Bu kalelerde görev yapan askerler son derece disiplinli, iyi organize edilmiş ve onur ile görev bilincine derinden bağlıydılar; bu nitelikler hem çağdaş Osmanlı kaynaklarında hem de sözlü epik halk şiirinin kalıcı mirası vasıtasıyla tanınmıştır. Avusturya ve Venedik ile tekrarlanan çatışmalar, kalelerin operasyonel önemini vurgulamış; sayıca üstün kuvvetlerle karşılaşılsa veya bazı müstahkem mevkiler geçici olarak kaybedilse bile, sınır askerlerinin koordineli savunma ve karşı saldırılarıyla toprak bütünlüğünün korunabileceğini göstermiştir. XVIII. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, müstahkem garnizonlar önemli ve deneyimli bir askerî güç haline gelmiş, Bosna Eyaleti'ni dikkat çekici bir dayanıklılıkla savunabilecek kapasiteye ulaşmışlardır. Bu dönemin ardından, Osmanlı yönetimi sona erene kadar (1878), Bosna'nın sınırları büyük ölçüde istikrarlı kalmış, kalelerin ve garnizonlarının imparatorluk sınırlarının korunmasındaki uzun süreli stratejik etkisini doğrulamıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Bosnası, Bosna Eyaleti, Askerî Tarih, Kaleler, Jeostratejik Önem.

* Prof. Dr., Saraybosna Üniversitesi, Şarkiyat Enstitüsü, Saraybosna/BOSNA-HERSEK, adnan.kadric@ois.unsa.ba https://orcid.org/0000-0002-8060-4116

Geostrategic Importance, Defensive Function and Military Potential of Fortresses in Northwestern Bosnian Eyalet During the XVIIth and XVIIIth Centuries

Abstract

This study examines the geostrategic importance, defensive role, and military potential of fortresses located in the northwestern part of the Bosnia Eyalet during the XVIIth and XVIIIth centuries. The research focuses on the role of these fortifications as key components of the Ottoman Empire's defense system along its western frontier, particularly in the context of frequent conflicts with the Habsburg Monarchy. Through the analysis of Ottoman archival sources, including defters, buyruldus, and military registers, the paper investigates the military organization, garrison structures, types of armaments, and logistical support that enabled the fortresses' effective operation. This contribution deepens the understanding of the role of fortifications in maintaining the security and stability of the Bosnia Eyalet and the broader defense system of the Ottoman Empire in the early modern period. The fortresses of the Bosnia Eyalet were not merely defensive structures; they were central to the maintenance of the Ottoman Empire's authority along its northwestern frontier. Throughout the XVIIth and XVIIIth centuries, systematic efforts were made to strengthen, rearm, and provision these fortresses, reflecting a strategic understanding of the crucial role of frontier garrisons in territorial defense. The soldiers stationed within these fortresses were highly disciplined, well-organized, and deeply committed to honor and duty, qualities that were recognized both in contemporary Ottoman sources and through the lasting legacy of oral epic poetry. Repeated conflicts with Austria and Venice underscored the fortresses' operational significance, demonstrating that even when facing superior numbers or the temporary loss of certain strongholds, the coordinated defense and counter-offensives of frontier soldiers could preserve territorial integrity. By the late XVIIIth century, the fortified garrisons had become a substantial and experienced military force, capable of defending the Bosnia Eyalet with remarkable resilience. From this period until the end of Ottoman rule in 1878, the borders of Bosnia remained largely stable, confirming the enduring strategic impact of the fortresses and their garrisons on the preservation of the Empire's frontier.

Keywords: Ottoman Bosnia, Bosnia Eyalet, Military History, Fortresses, Geostrategic Significance.

Hitit Siyasi Tarihinde Önemli Bir Propaganda Aracı Olarak Bayramlar

Özlem Sir Gavaz*

Özet

MÖ II. binyılda Anadolu coğrafyasında güçlü bir merkezi otorite inşa eden Hitit Devleti, yalnızca askeri ve idari yapılanma ile değil aynı zamanda kültürel ve dinsel ritüeller aracılığıyla da egemenliğini tesis etmiş ve sürdürmüştür. Hitit metinlerinde detaylı olarak anlatılan bayram metinleri, kraliyet ideolojisinin nasıl ritüelleştirildiğini açık bir biçimde gösterir. Bayramlarda kral, yalnızca bir yönetici değil, aynı zamanda tanrıların yeryüzündeki temsilcisi ve başrahip olarak konumlandırılır. Bu durum, yöneticinin tanrılarla olan özel ilişkisini görünür kılarak ilahi meşruiyeti güçlendirir.

Çivi yazılı metinler ve arkeolojik veriler incelendiğinde, bayramların yalnızca dinî değil, aynı zamanda siyasi anlamda da tasarlandığını ortaya koymaktadır. Bayramların işlevi sadece belirli bir anın kutlamasıyla sınırlı değildir; aksine bu törenler, Hitit Devleti'nin bütün ideolojik, siyasi ve toplumsal yapı taşlarını yeniden üretme ve pekiştirme işlevi gören planlı, düzenli ve stratejik uygulamalardır. Öyle ki krallığın ideolojik sürekliliği bu bayramlar aracılığıyla sağlanmaktadır. Hitit siyasi sisteminde bayramlar, bir propaganda aracı olmanın bile ötesinde; iktidarın performans yoluyla desteklendiği, halkın katılımıyla meşruiyetin güçlendirildiği ve kraliyet ideolojisinin sahnelendiği temel kurumlardan biri haline gelmiştir. Nitekim geniş katılımlı törenler, geçit alayları, kurban sunuları ve kült objelerinin taşınması gibi unsurlarla bayramlar, hem dinsel hem de sosyal bağlamda etkili olmuştur. Bu bayram ritüelleri, bir yandan toplumun tüm katmanlarını bir araya getirerek kolektif aidiyet duygusunu pekiştirirken, diğer yandan kralın tanrılara olan sadakatini ve halk üzerindeki otoritesini görünür kılmıştır. Ayrıca bayramlar, yabancı delegasyonların ağırlandığı, krallığın zenginliği ve düzeninin sergilendiği önemli diplomatik zeminler de olmuştur.

Bu çalışma, Hitit bayramlarını salt birer dinî tören değil, çok boyutlu birer politik argüman olarak değerlendirerek; kralın halkla, tanrılarla ve dış dünyayla olan ilişkisini nasıl sembolik olarak yeniden kurguladığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca, Hitit devlet aklının dinsel meşruiyet stratejileriyle nasıl örtüştüğünü analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hititler, Hititlerde Bayram Ritüelleri, Hitit Siyasi Tarihi, Propaganda, Meşruiyet.

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, gavaz@ankara.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-6671-6691

Feasts as an Important Propaganda Tool in Hittite Political History

Abstract

The Hittite State, which established a strong central authority in the Anatolian geography in the IInd millennium BC, established and maintained its sovereignty not only through military and administrative structuring, but also through cultural and religious rituals. The festival texts, which are described in detail in Hittite texts, clearly show how the royal ideology was ritualized. During the festivals, the king is positioned not only as a ruler, but also as the representative of the gods on earth and the archpriest. This strengthens the divine legitimacy by making the ruler's special relationship with the gods visible.

When cuneiform texts and archaeological data are examined, it is revealed that the festivals were designed not only in a religious but also in a political sense. The function of the festivals is not limited to the celebration of a certain moment; on the contrary, these ceremonies are planned, regular and strategic practices that serve to reproduce and reinforce all the ideological, political and social building blocks of the Hittite state. Thus, the ideological continuity of the kingdom was maintained through these festivals. In the Hittite political system, festivals went beyond serving merely as instruments of propaganda and became one of the fundamental institutions through which power was reinforced through performance, legitimacy was strengthened through public participation and royal ideology is staged. Indeed, festivals have been effective in both religious and social contexts with elements such as large-scale ceremonies, processions, sacrificial offerings, and the carrying of cult objects. These festival rituals, on the one hand, brought together all layers of society and reinforced a sense of collective belonging, while, on the other hand, making the king's loyalty to the gods and his authority over the people visible. In addition, festivals were important diplomatic grounds where foreign delegations were hosted and the wealth and order of the kingdom were exhibited.

This study aims to reveal how the Hittite festivals were not merely religious ceremonies but also multidimensional political arguments; and to reveal how the king symbolically reconstructed his relationship with the people, the gods, and the outside world. It also analyzes how the Hittite state mind overlapped with religious legitimacy strategies.

Keywords: Hittites, Hittite Festival Rituals, Hittite Political History, Propaganda, Legitimacy.

Hitit Ordusu'nun Temel Askerî Birimi: UKU.UŠ Birlikleri ve GAL UKU.UŠ Makamı

Tolga Pelvanoğlu*

Özet

Hitit Ordusu içerisinde yer alan UKU.UŠ birlikleri, šarikuwa- birlikleri gibi Hitit Ordusu'nun temel askerî birlikleri arasında yer alır. İlgili makam çivi yazılı belgelerde genellikle UKU.UŠ ve GAL UKU.UŠ olarak belgelenir. Anadolu hiyeroglifli metinlerde ise UKU.UŠ birliğinin karşılığı *L 254 işareti, GAL UKU.UŠ 'un ise *L. 490 (* L. 254+ MAGNUS) olduğu düşünülür. UKU.UŠ birliklerinin başı konumunda olan GAL UKU.UŠ birlikleri, Hitit devlet teşkilatı içerisinde yüksek konumda yer alan askeri bir makamdır. Hitit yazılı belgeleri incelendiğinde, UKU.UŠ makamının Eski Hitit zamanını içeren belgelerde Hitit ordusunun bir parçası değil düşman ordularının bir parçası olarak yer aldığı görülür.

Metinlerden anlaşıldığı kadarıyla, ilgili makam Mezopotamya etkisiyle Hitit ordusu içerisinde yer almıştır ve zamanla devletin büyümesi sonucu UKU.UŠ birlikleri de büyüyerek Hitit ordusu içindeki önemini arttırmıştır. Ordunun büyümesiyle birlikte emir-komuta zincirinin sağlıklı işlemesi amacıyla UKU.UŠ birliklerinin başına GAL UKU.UŠ makamı getirilmiştir. İmparatorluğun ilerleyen yıllarında yaklaşık MÖ 1235 tarihinde ise makam Sağ ve Sol GAL UKU.UŠ olarak iki ayrı bölüme ayrılır. Söz konusu çalışmada Hitit Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına kadar olan süreçte Hitit Devleti'nin gelişen ve değişen yapısı ile UKU.UŠ birliklerinin gelişimi; ilgili makamın Hitit ordusu ve devlet teşkilatı içerisindeki rolü ve fonksiyonu ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hititoloji, Eski Anadolu, Eskiçağ Tarihi, Ordu, Hititler.

* Arş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, tlgpelvanoglu@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-7436-6687

The Hittite Army's Basic Military Unit: the UKU.UŠ Units and the GAL UKU.UŠ Office

Abstract

The UKU.UŠ units, along with the šarikuwa- units, were among the basic military units of the Hittite Army. The office in question is generally attested in cuneiform documents as UKU.UŠ and GAL UKU.UŠ.

In Anatolian hieroglyphic inscriptions, the equivalent of the UKU.UŠ unit is thought to be the sign *L 254, while that of GAL UKU.UŠ is considered to be L. 490 (L. 254 + MAGNUS). The GAL UKU.UŠ units, which were in command of the UKU.UŠ units, constituted a high-ranking military office within the Hittite state administration. A review of Hittite written documents reveals that the UKU.UŠ office, in texts dating to the Old Hittite period, appears not as a component of the Hittite army, but as part of enemy armies.

As far as can be understood from the texts, the office in question was incorporated into the Hittite army under Mesopotamian influence, and, as the state expanded over time, the UKU.UŠ units also grew in size and increased in importance within the Hittite army. As the army expanded, the office GAL UKU.UŠ was established to ensure the effective functioning of the chain of command over the UKU.UŠ units. In the later period of the Empire, around 1235 BC, this office was divided into two positions: the Right GAL UKU.UŠ and the Left GAL UKU.UŠ. This study will examine the development and transformation of the Hittite state from its foundation to its collapse, together with the development of the UKU.UŠ units, as well as the role and function of the office in question within the Hittite army and state administration.

Keywords: Hittitology, Ancient Anatolia, Ancient History, Army, Hittites.

Hitit Devletinde Kraliyet Meşruiyetinin Tesisi İçin Gerçekleştirilen Sürgün Politikaları: III. Hattušili Dönemi Belgelerinden Örnekler

Gülgüney Masalcı Şahin*

Özet

Gerek insan psikolojisini gerekse toplumu pek çok yönden etkileyen sürgün uygulaması, Eski Çağ toplumlarında sıkça karşımıza çıkmaktadır. Özellikle hükümdarın kendi meşruiyeti, siyasi otoritesi ve aile güvenliği açısından gerçekleştirdiği sürgünler yazılı belgelerde yer etmiştir. MÖ II. binyılda Anadolu'da siyasi birlik kuran Hititlerin hemen her döneminde bu durumla karşı karşıya kalındığı bilinmektedir. Gasıp kralların sıkça kendini aklamak için sürgünlerini meşru kıldığı belgeler ile sarayda huzursuzluk çıkaran krali aileden bazı üyelerin ülke dışına gönderildiği meseleler, çivi yazılı tabletlerden bilinir. Bu örneklerin büyük çoğunluğunda, sürgüne gönderilen kişi ya da kişilerin canlarının bağışlanarak ülke dışında iyi şartlarda yaşanmasına izin verildiği ifade edilmiştir. Onlara ev, arazi ve yaşamak için gerekli teçhizat sağlandıktan sonra istenen, ülkeden uzak durmaları olmuştur. Hitit-Mısır Dostluk Antlaşması'nda mührü bulunan Kral III. Hattušili Dönemi'ne ait belgelerde de bu örnekler karşımıza çıkmaktadır.

III. Hattušili, henüz tahta çıkmadan önce Kadeş Savaşı'nın ardından ülkeye döndüğünde hükümdarlık hırsları söz konusuydu. Kardeşi Kral Muwatalli henüz hayatta idi ve Hattušili'den önce Yukarı Ülke'nin yöneticisi ise Arma-Tarhunda'ydı. Hattušili, Arma-Tarhunta'nın Šamuha şehrine kara büyü yapmasını bahane ederek kendini Hakpiš Kralı ve eşini kraliçe ilan etmiştir. Meseleyle bizzat ilgilenen dönemin Hitit kralı Muwatalli Arma-Tarhunta'nın oğlunun suçsuzluğunu öne sürmüştür. Arma-Tarhunta'nın diğer oğulları ve eşini Kıbrıs'a o dönemdeki adıyla Alašiya'ya sürgüne göndermiş ve Arma-Tarhunta'nın mal varlığının büyük çoğunluğuna da el koymuştur. III. Hattušili ağabeyi Kral Muwatalli'nin ölümünden sonra tahta geçen yeğeni III. Muršili (Urhi- Tešup) için de benzer hırslarla harekete geçti ve kralı tahttan azlederek Hatti ülkesi kralı olduğunu duyurdu. Yeğeni Kuzey Suriye bölgesindeki Nuhašše'ye sığınmış olsa da onu kendisinin sürgüne gönderdiğini ileri sürmüştür. Hitit tahtına geçen Hattušili tüm bu sürgün ve ardından gerçekleştirdiği uygulamalar III. Hattušili'nin otobiyografisinde ve çeşitli belgelerde kendini aklamak üzere aktarılmıştır. Bu çalışmada Hitit tarihinde görülen bu krali aileden kimselerin uzaklaştırılmaları ya da kralların azledilmeleri meselesine genel bir bakışın ardından III. Hattušili dönemi belgelerindeki uygulamalar ve bunların krali meşruiyet tesisindeki rolü üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hititler, Sürgün, Meşruiyet, Arma-Tarhunta, Urhi Tešup, III. Hattušili.

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, gmasalci@ankara.edu.tr https://orcid.org/0000-0003-2692-874X

Exile as a Tool for Royal Legitimacy in Hittite Politics: Evidence from the Reign of Hattušili III

Abstract

The practice of exile, which profoundly impacts both individual psychology and social structures, is frequently observed in ancient societies. In particular, exiles imposed by rulers to secure their own legitimacy, political authority, and dynastic stability are well documented in written sources. Such instances are attested throughout nearly every period of the Hittite state, which established political unity in Anatolia during the second millennium BCE. Cuneiform tablets reveal that usurper kings often sought to legitimize their actions through narratives justifying the exile of individuals, especially members of the royal family who were perceived as sources of unrest within the palace. In many of these cases, it is noted that the lives of the exiled individuals were spared, and they were permitted to live under favorable conditions outside the kingdom. Once provided with housing, land, and the necessary resources for sustenance, they were expected to remain away from the Hatti land. Such examples are also found in documents dating to the reign of King Hattušili III, whose seal is affixed to the Hittite-Egyptian Peace Treaty.

Before ascending the throne, following his return to the kingdom after the Battle of Kadesh, Hattušili III harbored ambitions of kingship. At that time, his brother, King Muwatalli II, was still alive, and Arma-Tarhunta ruled the Upper Land. Hattušili declared himself King of Hakpiš and proclaimed his wife as queen, justifying this move by accusing Arma-Tarhunta of having performed black magic against the city of Šamuha. King Muwatalli, who personally intervened in the matter, declared Arma-Tarhunta's son innocent, but exiled Arma-Tarhunta's other sons and his wife to Cyprus, then known as Alašiya, and confiscated much of his property. Later, Hattušili III undertook similar actions against his nephew, Mursili III (also known as Urhi Tešub), who had ascended the throne following the death of Muwatalli II. Hattušili deposed his nephew and proclaimed himself King of the Land of Hatti Although his nephew had sought refuge in Nuhašše in the Northern Syrian region, he claimed that he had exiled him. These events, along with subsequent actions, are narrated in Hattušili III's autobiography and other contemporary documents, in which he attempts to justify his rule. This study will focus on the exile practices as reflected in the documents from the reign of Hattušili III, following a general overview of the removal of royal family members and deposition of kings in Hittite history, with particular emphasis on their role in the construction of royal legitimacy.

Keywords: Hittites, Exile, Legitimacy, Arma-Tarhunta, Urhi Tešup, Hattusili III.

Antik Anadolu'da Spor: Sporcular, Para ve Prestij

Christian Mann*

Özet

MÖ III. yüzyıldan itibaren Küçük Asya bir atletizm merkezine dönüştü. Olimpia, Delfi ve Yunanistan'daki diğer yerlerdeki geleneksel yarışmalar en prestijli yarışmalar olmaya devam etti, ancak ünlü koşucular, güreşçiler ve boksörler de artık becerilerini kanıtlamak için Asya'ya seyahat ediyorlardı. Ve Anadolu'dan birçok atlet Olimpia'da ve diğer Panhelenik yarışmalarda zaferler kazandı. Bölgenin sportif patlaması kıyıdaki kentlerle sınırlı kalmayıp iç Anadolu'daki bölgeleri de kapsadı.

Bu bildiri, atletlerin parasına ve prestijine odaklanacak, zengin epigrafik kanıtlara dayanacaktır. Efes'te, MÖ 300 civarında, genç atletler için kamusal bir yetenek geliştirme sistemi dünya tarihinde ilk kez uygulandı. Afrodisias'tan elde edilen ödül listeleri, antik atletlerin kazanabileceği muazzam miktardaki paraları göstermektedir. Yazıtlar ayrıca katılımcı çevresinin yüzyıllar içinde nasıl genişlediğini de göstermektedir: Yarışma imkanı başlangıçta zenginlerle sınırlıyken, alt sınıflardan atletlerin katılımı MÖ III. yüzyıldan itibaren kanıtlanabilmektedir. Atletizm şampiyonları, siyasi makamlar ve daha yüksek bir sosyal statü elde etmek için zaferlerinin prestijini kullandılar. Ve özgür erkek grubu dışındaki katılımcılara dair kanıtlar mevcuttur. Likaonya'daki Misthia'dan (günümüz Beyşehir yakınları) bir yazıt, kölelerin bile yerel bir yarışmaya katılmasına, yani özgür erkeklere karşı yarışmasına izin verildiğini kanıtlamaktadır. MS I. yüzyıldan itibaren Küçük Asya'dan kızların yarışlarda koşucu olarak yer almak üzere Delfi, Nemea ve hatta İtalya'daki Napoli'ye kadar seyahat ettiklerine dair kanıtlar bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atletizm, Rekabet, Sosyal Tarih, Kölelik.

* Prof. Dr., Mannheim Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Mannheim/ALMANYA, mann@uni-mannheim.de https://orcid.org/0000-0003-4553-7170

Sport in Ancient Anatolia: Athletes, Money and Prestige

Abstract

Since the IIIrd century BC, Asia Minor developed into a center of athletics. The traditional competitions in Olympia, Delphi and other places in Greece continued to be the most prestigious ones, but famous runners, wrestlers and boxers now also travelled to Asia to prove their skills. And many athletes from Anatolia gained triumphal victories in Olympia and other panhellenic competitions. The region's sporting boom was not limited to the cities at the coast but also included the regions in inner Anatolia.

The paper will focus on the money and on the prestige of athletes, it will be based on the rich epigraphic evidence. In Ephesus, around 300 BC, a public system of talent promotion for young athletes was implemented, for the first time in world history. Prize lists from Aphrodisias show the immense sums of money ancient athletes could win. The inscriptions also show how the circle of participants expanded over the centuries: While the possibility of competing was originally restricted to the wealthy, the participation of athletes from lower classes can be proven since the IIIrd century BC. Athletic champions used the prestige of their victories to gain political offices and a higher social status. And there is evidence for participants outside the group of free men. An inscription from Misthia in Lycaonia (near present-day Beyşehir) proves that even slaves were allowed to participate in a local contest, which means: to compete against free men. Since the Ist century AD there is evidence that girls from Asia Minor traveled to Delphi, Nemea, and even as far as Naples in Italy to participate as runners in races.

Keywords: Athletics, Competition, Social History, Slavery.

Aristokrasi, Kilise ve İktidar: Geç Antik Çağ Armenia'sında Çok Katmanlı Bir Dönüşüm

İlhami Tekin Cinemre*

Özet

428 yılında Aršak hanedanının Sâsânî otoritesi tarafından ortadan kaldırılması, Armenia tarihinde yalnızca bir hanedanın sona ermesi değil, siyasal iktidarın, meşruiyetin ve toplumsal düzenin yeniden yapılandığı tarihsel bir eşiktir. Söz konusu tasfiyeye zemin hazırlayan iç dinamikler ile bölgesel güç dengelerinin birlikte ele alındığı bu çalışma, krallığın ilgasını ve Geç Antik Çağ'da Armenia'nın siyasal yeniden yapılanmasını analiz etmektedir. Mamikoneanların askerî ve dinî meşruiyet üretimi, Siwnik` hanedanının Sâsânî idari yapısıyla kurduğu uyum ve Bagratunilerin uzun vadeli stratejisi, krallık döneminde başlayıp krallık sonrası döneme sarkan Armenia'daki iktidarın çok merkezli biçimde yeniden üretildiğini ortaya koymaktadır. Aynı dönemde Armenia Kilisesi, aristokratik ağlarla kurduğu ittifaklar ve tarihyazımı yoluyla kolektif kimliği yeniden tanımlayarak siyasal meşruiyetin temel taşıyıcısı hâline gelmiştir. Bu çerçevede, Mamikonean, Siwnik` ve Bagratuni gibi aristokratik ailelerin yükselişi ile kilisenin kurumsal olarak güçlenmesi, 428'i bir siyasal çöküşten ziyade Armenia'da aristokrasi ve kilise merkezli yeni bir iktidar düzeninin kurucu gücü olarak okumayı mümkün kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Armenia, Aršak Hanedanı, Marzpanlık, Naxarar.

* Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Trabzon/TÜRKİYE, ilhamitekincinemre@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-2760-0976

Aristocracy, Church, and Power: A Multilayered Transformation in Late Antique Armenia

Abstract

The abolition of the Arsacid dynasty by Sasanian authority in 428 was not merely the end of a royal house, but a historical threshold in which political power, legitimacy, and social order in Armenia were fundamentally reconfigured. By examining both the internal dynamics that paved the way for this abolition and the regional balance of power, this study analyzes the abolition of the monarchy and the political reorganization of Armenia in Late Antiquity. The Mamikoneans' production of military and religious legitimacy, the Siwnikʿ dynasty's accommodation with the Sasanian administrative system, and the long-term strategies of the Bagratunis demonstrate that political authority in Armenia was reproduced in a multi-centered form that extended from the late royal period into the post-monarchical era. At the same time, the Armenian Church, through its alliances with aristocratic networks and its shaping of historical memory, redefined collective identity and became the principal carrier of political legitimacy. In this context, the rise of aristocratic families such as the Mamikoneans, Siwnik`s, and Bagratunis, together with the institutional strengthening of the Church, allows 428 to be understood not as a political collapse but as the founding moment of a new power order centered on aristocracy and ecclesiastical authority in Armenia.

Keywords: Armenia, Aršak Dynasty, Marzpanate, Naxarar.

Eski Frigce Yazıtların Paleografisi ve Tarihlenmesi: Gordion, Midas Şehri ve Kerkenes Anıtları Üzerine Gözlemler

Rostyslav Oreshko*

Özet

Alfabetik yazı Frigya'ya oldukça erken bir tarihte ulaşmıştır. Keramik parçaları üzerindeki ilk graffitiler, Gordion'da yaklaşık MÖ 800 yılına tarihlenen Tahribat Tabakası'ndan gelmektedir ve MÖ VIII. yüzyılın ortalarına gelindiğinde yazının burada yetkin ve tam teşekküllü bir sisteme dönüştüğü görülmektedir. Frig yazı geleneğinin, Yunan dünyasının farklı bölgelerinde bulunan geleneklerden daha az kadim olmadığı açık olmakla birlikte, Orta Frig dönemini (yaklaşık MÖ 800–540) kapsayan kronolojik gelişimini bütünüyle kavramak güçtür. Bu durum, hem erken dönem Frig epigrafik malzemesinin genel yetersizliğinden ve parçalı yapısından, hem de tarihlendirmelerine dair net ipuçları sunan Frig yazıtlarının oldukça az sayıda olmasından kaynaklanmaktadır. Gordion'dan ele geçen 250'den fazla keramik graffitosu ve bir düzine taş yazıtı içeren nispeten zengin malzeme bile, belirli harf formlarının tarihlendirilmesi için yalnızca birkaç dayanak noktası sunmaktadır.

Sonuç olarak, Frig yazıtlı anıtlarının tarihlendirilmesi tartışılırken, yazıtların paleografik özelliklerine neredeyse hiç dikkat edilmemiştir. Bununla birlikte, Frig harf formlarındaki değişimlerin en azından genel bir taslağını oluşturmak için yeterli malzemenin bulunduğu ileri sürülebilir. Bu bildiride, Frig yazıtlarının kronolojisi ve Frig alfabesinin zaman içindeki gelişimi meselelerine ışık tutan can alıcı kanıtlar ele alınacaktır. İkinci kısımda ise Midas Anıtı üzerindeki yazıtlar, Areyastis yazıtı ve Kerkenes yazıtı gibi bazı mühim metinlerin tarihlendirilmesi tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Frigler, Epigrafi, Paleografya, Alfabe, Demir Çağı Kronolojisi.

* Dr., Paris Yüksek Araştırmalar Uygulama Okulu, Nadir Diller Enstitüsü, Paris/FRANSA, rostyslav.oreshko@gmail.com https://orcid.org/0000-0003-1500-9115

Palaeography and Dating of Old-Phrygian Inscriptions: Observations on Monuments from Gordion, Midas City and Kerkenes

Abstract

Alphabetic writing came to Phrygia at a very early date: the first graffiti on pottery sherds come from the so-called Destruction Level at Gordion dated to ca. 800 BCE, and by the middle of the VIIIth century BCE writing appears to have developed here into a full-fledged system. While it is clear that the Phrygian writing tradition is no less ancient than those found in different parts of the Greek world, its chronological development over the span of the Middle Phrygian period (ca. 800–540 BCE) is difficult to grasp. This is due both to general scarcity of early Phrygian epigraphical material and its fragmentary character, and to the fact that there are only few Phrygian inscriptions offering unambiguous clues about their chronology. Even the relatively abundant material from Gordion, which includes more than 250 pottery graffiti and a dozen of stone inscriptions, offers only a few anchor points for dating specific letter forms.

As a result, when discussing dating of Phrygian inscribed monuments one barely paid any attention to palaeographical features of a given inscription. It can be argued, however, that there is enough material to establish at least a rough line of changes of Phrygian letter forms. In this paper, it will be adressed the crucial pieces of evidence bearing on the question of chronology of Phrygian inscriptions and the development of the Phrygian alphabet in time. In the second part, I will discuss dating of several important texts, such as the inscriptions on the Midas Monument, the Areyastis inscription, and the inscription from Kerkenes.

Keywords: Phrygians, Epigraphy, Palaeography, Alphabet, Iron Age Chronology.

İmparator Claudius'un Orta İtalya'daki Faaliyetleri

Luisa Migliorati*

Özet

Claudius, antik çağlardan beri olumsuz olarak tanımlanan fiziksel ve psikolojik özellikleriyle hatırlanmaktadır: Topaldı, kekeliyordu ve tikleri vardı. Aslında, imparatorluğun çeşitli bölgelerindeki büyük altyapı projelerinin inşasını içeren verimli ve koordineli bir bölgesel planlama sistemini borçlu olduğumuz kişi odur. Doğal olarak büyük ilgi gören Roma bir yana, Orta İtalya karmaşık kalkınma projelerinin odağıydı: Fucino Gölü'nün kurutulması, iç yol bağlantılarının inşası ve Roma ile Adriyatik arasında iyi organize edilmiş bir ulaşım bağlantısının tamamlanması.

İmparatorun bu iç bölgeye olan ilgisi, şimdiye kadar sadece Roma'yı etkilediği bilinen bir depremle bağlantılı yoğun bir inşaat faaliyeti sergileyen kentlere de yansımaktadır. Bu bildiri, Claudian altyapı politikasının kapsamını yeniden değerlendirmekte, Orta İtalya'daki bölgesel planlama ve kentsel rehabilitasyonun erken Roma İmparatorluğu'nun sosyo-ekonomik manzarasını nasıl dönüştürdüğünü göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: İmparator Claudius, Orta İtalya, Roma İmparatorluğu, İmar Faaliyetleri, Altyapı Projeleri.

* Prof. Dr., Uluslararası Akademiler Birliği (UAI), Roma/İTALYA,
luisa.migliorati@uniroma1.it https://orcid.org/0000-0001-7235-1414

Emperor Claudius' Activity in Central Italy

Abstract

Claudius has been remembered since ancient times for his physical and psychological traits, which were described as negative: he was lame, stammered and had tics. In fact, it is to him that we owe an efficient and coordinated system of regional planning, involving the construction of major infrastructure projects in various regions of the Empire. Apart from Rome, which naturally received a great deal of attention, Central Italy was the focus of complex development projects: the draining of Lake Fucino, the construction of internal road links, and the completion of a well-organised transport link between Rome and the Adriatic.

The Emperor's interest in this inland region is also reflected in towns revealing an intense building activity linked to an earthquake hitherto known only to have affected Rome. This paper re-evaluates the scope of Claudian infrastructural policy, demonstrating how regional planning and urban rehabilitation in Central Italy transformed the socio-economic landscape of the early Roman Empire.

Keywords: Emperor Claudius, Central Italy, Roman Empire, Building Activity, Infrastructure.

Bir Deprem ve Sonrası: MS 13 Aralık 115 Depremi ve Zeugma'da Mimari ve Sosyal Değişim

Kutalmış Görkay*

Özet

Fırat Nehri'nin üzerinde, stratejik öneme sahip bir geçit noktasında yer alan Zeugma, Seleukos Krallığına ait önemli, askerî ve ticari bir merkezdir. Karşılıklı iki kent şeklinde konumlanmış olan Zeugma, Hellenistik Dönem'de Seleukeia (bugün Fırat'ın batı kıyısında su üstünde görülebilen kent) ve Apameia (Fırat'ın doğu kıyısında bulunan ve bugün baraj gölü altında kalmış olan kent) olarak adlandırılmıştır. Seleukeia için MÖ I. yüzyıl sonlarından itibaren "geçit" anlamına gelen "Zeugma" ismi kullanılmıştır. MÖ 300 civarında Seleukos Krallığı'nın kurucusu I. Seleukos Nikator tarafından kurulan iki kente, kralın kendisinin ve Baktria/Pers asıllı karısı Apama'nın adları verilmiştir (Seleukeia-Apameia). MS I. yüzyılda Roma İmparatorluğu'nun önemli bir sınır yerleşimi olan Zeugma'da aynı yüzyıl içinde "legio X Fretensis" ve "legio IIII Scythica" lejyonları konuşlandırılmıştır. MS 13 Aralık 115 yılında Antiokheia'da meydana gelen ve İmparator Traianus, Hadrianus ve Roma lejyonlarının da etkilendiği büyük deprem sonrasında, Zeugma Antik kentinde büyük mimari değişikliklerin meydana geldiği son yıllarda yürütülen araştırmalar sayesinde tespit edilmiştir.

Sunum, MS 13 Aralık 115 yılında meydana gelmiş ve geniş bir coğrafyayı etkilemiş olan bu depremin Zeugma'da da Roma konutlarındaki fiziki izlerini ortaya koyması yanında, konutlardaki değinilen depreme dayalı mimari ve dekorasyondaki yeni düzenlemelerin araştırılması, bu verilere dayalı yeni tarihlendirme kriterlerinin irdelenmesi ile ilgili yeni önerileri sunmaktadır. Bu araştırmalara yönelik elde edilen sonuçlar, Zeugma'da MS 1. yüzyılda var olan konut yapılarının söz konusu deprem sonrasında yeniden tasarlanarak, mozaik, fresk ve duvar dekorasyonları ile zenginleştirildiğini göstermektedir. Aynı zamanda arkeolojik veriler, deprem sonrasında Antiokheia'da var olan büyük bir grup mozaik sanatçısının Zeugma'ya gelerek çalışmalarını burada devam ettirdiğini, özellikle figürlü mozaik dekorasyonunun Zeugma'da bu tarihten sonra yaygınlaştığını ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zeugma, Antik Roma Mozaikleri, Roma Mimarlığı, Antiokheia, Roma Dönemi Konutları.

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, kgorkay@yahoo.com https://orcid.org/0000-0003-2680-0439

An Earthquake and Its Aftermath:
The Earthquake of 13 December 115 CE and Architectural and Social Change in Zeugma

Abstract

Located on the Euphrates River at a strategically important crossing point, Zeugma was a significant military and commercial center of the Seleucid Kingdom. Situated as two opposing settlements, Zeugma was known during the Hellenistic Period as Seleukeia (the city whose remains can still be seen above the water on the western bank of the Euphrates) and Apameia (the city located on the eastern bank of the Euphrates, now submerged beneath the reservoir). From the late Ist century BCE onward, the name "Zeugma," meaning "crossing" or "bridge", began to be used for Seleukeia. The two cities, founded around 300 BCE by Seleucus I Nicator, the founder of the Seleucid Kingdom, were named after the king himself and his Bactrian/Persian wife, Apama (Seleukeia-Apameia). In the Ist century CE, Zeugma was an important frontier settlement of the Roman Empire, where the legions legio X Fretensis and legio IIII Scythica were stationed during the same century. Recent research has established that significant architectural changes took place in the Ancient City of Zeugma following the major earthquake that struck Antioch on 13 December 115 CE and affected Emperor Trajan, Hadrian, and the Roman legions in the region.

aims to reveal not only the physical traces in the Roman domestic architecture of Zeugma of the earthquake that occurred on 13 December 115 CE and affected a vast geographical area, but also to investigate the earthquake-related architectural and decorative modifications in the houses and to propose new approaches to dating criteria based on these findings. The findings indicate that residential buildings dating to the first century CE were substantially redesigned after the earthquake, incorporating extensive mosaic pavements, frescoes, and wall revetments. Archaeological evidence further suggests that a group of mosaicists from Antioch relocated to Zeugma in the aftermath of the disaster and continued their work there. This development appears to mark the beginning of the widespread adoption of figurative mosaic decoration in the city.

Keywords: Zeugma, Ancient Roman Mosaics, Roman Architecture, Antioch, Roman Houses.

Zeugma Nekropolünde Bulunan Bir Geç Roma Definesi ve Julianus'un Doğu Seferi ile Olası Bağlantıları

Fatich Toumpan*

Özet

Gaziantep ili Nizip ilçesinde yer alan Zeugma Antik Kenti, sahip olduğu stratejik konum sayesinde özellikle Roma Dönemi'nde siyasi ve ekonomik açıdan bölgenin önde gelen yerleşimlerinden biri olmuştur. 2019 yılında, kentin güneybatısında yer alan nekropol alanında tespit edilen kaçak kazıların ardından, kazı başkanlığının gerçekleştirdiği sistematik kazılarda Geç Roma Dönemi'ne tarihlendirilen bir define tespit edilmiştir. Kayaya oyulmuş "hypogeum" tipi mezarın "vestibulum"una basamaklı geçiş sağlayan alanın tabanında ortaya çıkarılan define, toplamda 121 bronz sikkeden oluşmaktadır. Sikkeler üzerinde yapılan detaylı inceleme sonucunda saptanan kumaş izleri, bu sikkelerin bir kese içerisinde saklandığını göstermektedir. İlk değerlendirmelere göre, sikkeler arasında en erken örnekler II. Constantius Dönemi'ne (MS 337-361), en geç tarihlenebilenler ise Julianus Dönemi'ne (MS 361-363) aittir.

Definenin tipolojik dağılımı incelendiğinde, sikkelerin önemli bölümünü (74 adet), arka yüzünde özellikle doğu sınır hattındaki askerî kitleye yönelik tasarlanmış FEL TEMP REPARATIO lejantlı yere düşen atlı tipi taşıyan AE3 biriminde sikkeler oluşturmaktadır. MS 348 yılında II. Constantius ve Constans tarafından başlatılan sikke reformu kapsamında piyasaya sürülen bu tip sikkeler, düşük nominal değere sahip oldukları için genellikle gündelik alışveriş ve küçük ölçekli ticari işlemlerde kullanılmıştır ancak sınır bölgelerinde ve garnizon kentlerinde küçük bronz sikkelerin askerî lojistiğin parçası olarak dağıtıldığına dair kanıtlar da vardır. Bu nedenle, makalede sikkelerin kente Julianus'un MS 363 yılındaki doğu seferiyle bağlantılı olarak gelmiş olabileceği değerlendirilmektedir. Sikkelerin düşük nominal değerleri ve buluntu konumu, kasıtlı bir şekilde saklanmış olmaktan çok, kaybolmuş ya da gelişen ani bir durum karşısında terk edilmiş olabileceğine işaret etmektedir. Kesin nedeni belirsizliğini korusa da buluntunun bölgede nadir rastlanan örneklerden biri olması ve Julianus Dönemi'nin doğu sınırındaki ekonomik ilişkilerin anlaşılmasına ışık tutma potansiyeli definenin önemini artırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Zeugma, Sikke, Define, Geç Antik Dönem, Nekropol, Julianus, Doğu Seferi.

* Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, toumpan@ankara.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-2059-3427

A Late Roman Hoard from the Zeugma Necropolis and Its Possible Connection to Julian's Eastern Military Campaign

Abstract

The Ancient City of Zeugma, situated in the Nizip district of Gaziantep, stood out as a major political and economic center in the region, particularly during the Roman era, thanks to its strategic location. In 2019, following the detection of illegal excavations in the necropolis area located in the south-west of the city, systematic excavations revealed a hoard dating to the Late Roman Period. The hoard uncovered on the floor of the area providing stepped access to the vestibulum of the rock-cut hypogeum tomb consists of a total of 121 bronze coins. Detailed examination of the coins revealed fabric traces, indicating that these coins were stored in a pouch. According to the first assessments, the earliest examples among the coins date back to the reign of Constantius II (337-361 AD), while the latest ones date back to the reign of Julianus (361-363 AD).

When the typological distribution of the hoard is examined, a significant proportion of the coins (74 pieces) consists of AE3 denomination coins bearing the falling horseman type with the legend FEL TEMP REPARATIO on the reverse, a type specifically designed for the military forces stationed along the eastern frontier. Introduced in 348 AD as part of the coinage reform initiated by Constantius II and Constans, coins of this type were generally used for everyday purchases and small-scale commercial transactions due to their low nominal value. However, there is also evidence that small bronze coins were distributed as part of military logistics in border regions and garrison towns. Therefore, the article suggests that the coins may have arrived in the city in connection with Julianus' eastern campaign in 363 AD. The low denominations and the context of the find suggest that they were not deliberately hidden but rather lost or abandoned as a result of a sudden event. While its precise cause remains unclear, the rarity of the find within the region and its potential to contribute to our understanding of economic relations along the eastern frontier during the reign of Julian further increase its importance.

Keywords: Zeugma, Coin, Hoard, Late Antiquity, Necropolis, Julian, Eastern Campaign.

Ahmed Cevdet Paşa'nın Viyana Kongresi Tahlili ve Değerlendirmesi

Mehmet İpşirli*

Özet

Ahmed Cevdet Paşa'nın *Tarih-i Cevdet*'te 1815 Viyana Kongresi'ne dair verdiği bilgiler ve yaptığı değerlendirmeler, XIX. yüzyıl başlarında Avrupa'da meydana gelen siyasî ve diplomatik dönüşümün Osmanlı tarihçiliğindeki dikkat çekici yorumlarından birini teşkil etmektedir. Cevdet Paşa, Viyana Kongresi'ni yalnızca Napolyon savaşlarının ardından ortaya çıkan meselelerin görüşüldüğü bir barış konferansı olarak değil Avrupa devletler sistemini yeniden düzenleyen ve devletlerarası münasebetlere kalıcı esaslar kazandıran bir "meclis-i düvelî" olarak değerlendirmektedir. Kongrede kabul edilen prensiplerin zamanla birer "usûl ve düstûr" hâline gelmesi, Paşa'nın Viyana düzenine atfettiği kurucu niteliği açıkça göstermektedir.

Cevdet Paşa'nın anlatımında Paris Barışı ile Viyana Kongresi birbirini tamamlayan fakat farklı işlevlere sahip iki diplomatik safhadır. Paris Barışı, savaşı hukuken sona erdirip Fransa'yı yeniden Avrupa sistemine dâhil ederken, Viyana Kongresi savaş sonrasında Avrupa'nın hangi siyasî ve hukukî esaslara göre düzenleneceğini belirlemiştir. Bu yeni düzenin temelini eski statükoya bütünüyle dönmekten ziyade, ihtilal ve savaşların yeniden ortaya çıkmasını önleyecek bir güç dengesi oluşturmak teşkil etmiştir. Toprak taksimlerinde de mutlak adaletten çok siyasî gerçekçilik ve "ehven-i şer" anlayışı belirleyici olmuştur.

Paşa'nın "asrın en mâhir diplomatları" olarak nitelendirdiği Metternich ve Talleyrand, kongrenin büyük devlet diplomasisini temsil eden başlıca şahsiyetlerdir. Talleyrand'ın meşruiyet ve hukuk esaslarına dayanan siyaseti, mağlup Fransa'nın yeniden büyük devletler arasına girmesinde etkili olmuştur. Cevdet Paşa ayrıca protokol ve teşrifat meselelerini devletlerin itibar, eşitlik ve üstünlük mücadelelerinin diplomatik göstergeleri olarak ele almakta; imza sırası ve takaddüm gibi ayrıntıların dahi siyasî sonuçlar doğurabileceğine işaret etmektedir.

Kongrede köle ticaretinin kaldırılmasının gündeme gelmesini insanlık ve ahlâk bakımından değerlendiren Paşa, böylece yeni Avrupa düzeninin yalnız siyasî değil normatif bir yönüne de dikkat çekmektedir. Osmanlı Devleti'nin kongreye katılmamasını ise hukukî bir dışlanmadan ziyade III. Selim'in hal'i sonrasında yaşanan iç buhranlar, devlet adamlarının kaybı ve diplomatik kapasitenin zayıflamasıyla açıklamaktadır.

Sonuç olarak Cevdet Paşa, Viyana Kongresi'ni güç dengesi, meşruiyet, hukuk, diplomasi, teşrifat ve ahlâk unsurlarının birleştiği yeni Avrupa devletler sisteminin kuruluş safhası olarak yorumlamakla birlikte aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin bu yeni sistem karşısındaki konumunu anlamaya imkân veren çok boyutlu ve dikkat çekici bir tarih perspektifi ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Cevdet Paşa, Viyana Kongresi, Paris Barış Antlaşması, Osmanlı Diplomasisi, Avrupa.

* Prof. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, mipsirli@medipol.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-1665-1620

Ahmed Cevdet Pasha's Analysis and Assessment of the Congress of Vienna

Abstract

Ahmed Cevdet Pasha's account and assessment of the Congress of Vienna of 1815 in his *Tarih-i Cevdet* constitute a noteworthy Ottoman interpretation of the political and diplomatic transformation that took place in Europe in the early XIXth century. Cevdet Pasha regards the Congress of Vienna not merely as a peace conference convened to resolve the issues arising in the aftermath of the Napoleonic Wars, but as an international congress that reorganized the European state system and established enduring principles for interstate relations. His observation that the principles adopted at the Congress, gradually acquired the status of established "rules and principles" clearly demonstrates the foundational significance he attributed to the Vienna settlement.

In Cevdet Pasha's account, the Peace Treaty of Paris and the Congress of Vienna represent two complementary yet functionally distinct stages of the post-Napoleonic diplomatic settlement. While the Peace of Paris formally brought the war to an end and reintegrated France into the European system, the Congress of Vienna determined the political and legal principles upon which post-war Europe was to be reorganized. Rather than seeking a complete restoration of the pre-revolutionary status quo, the new order was primarily designed to establish a balance of power capable of preventing the recurrence of revolutionary upheaval and large-scale warfare. Likewise, territorial settlements were shaped less by considerations of absolute justice than by political realism and the principle of choosing the "lesser evil".

Metternich and Talleyrand, whom Cevdet Pasha describes as "the most skilful diplomats of the age", emerge as the principal representatives of great-power diplomacy at the Congress. Talleyrand's policy, grounded in the principles of legitimacy and law, played an important role in restoring defeated France to the ranks of the European great powers. Cevdet Pasha also treats questions of diplomatic protocol and ceremonial precedence as manifestations of states' struggles for prestige, equality, and superiority, emphasizing that seemingly minor matters such as the order of signatures and precedence could have significant political consequences.

Evaluating the emergence of the abolition of the slave trade on the agenda of the Congress from the standpoint of humanity and morality, Pasha thus draws attention not only to a political but also to a normative dimension of the new European order. He explains the Ottoman Empire's non-participation in the Congress not as a legal exclusion, but rather in terms of the internal crises experienced after the deposition of Sultan Selim III, the loss of statesmen, and the weakening of diplomatic capacity.

In conclusion, while interpreting the Congress of Vienna as the formative stage of the new European state system in which elements of the balance of power, legitimacy, law, diplomacy, protocol, and morality converged, Cevdet Pasha at the same time presents a multidimensional and remarkable historical perspective that allows for an understanding of the position of the Ottoman Empire towards this new system.

Keywords: Ahmed Cevdet Pasha, the Congress of Vienna, the Peace Treaty of Paris, Ottoman Diplomacy, Europe.

Osmanlı Diplomasi Tarihinden Bir Kesit: Viyana'ya Şehbender Tayini

Ömer Gezer*

Özet

1725 Ekim'inin son günlerinde Kazgancızâde Ömer Ağa Viyana'ya şehbender olarak tayin edildi. Ömer Ağa, 29 Temmuz 1726'da VI. Karl tarafından resmen kabul edildi ve 1732'ye kadar görevini sürdürdü. Osmanlı diplomasi tarihinin derkenarında kalmış Ömer Ağa'nın tayini, 27 Temmuz 1718'de imzalanan Osmanlı-Habsburg Ticaret Antlaşması'nın 6. maddesine dayanıyordu. Osmanlılar, antlaşmanın müzakere sürecinde, diplomaside mütekabiliyet ilkesi gereğince, Viyana'ya ve lüzumu hâlinde diğer Habsburg şehirlerine şehbender namıyla konsolos tayin etmek hakkında ısrar etmişti. Osmanlı sarayı, kısa süre sonra, ilk olarak 1720'de Viyana'ya şehbender göndermeyi gündemine aldı. Evvela Sungur Ali Ağa'nın (1721'de), daha sonra Musa Ağa'nın (1724'te) isimleri gündeme geldiyse de bir atama olmadı. Tarihî vesikalar, bir yandan bu atamayı engellemek için talimat alan Habsburg Kapı Kethüdası Joseph von Dirling'in diğer yandan da bu makamı kendisi için arzu eden Ömer Ağa'nın girişimlerinin şehbender tayini meselesini sürüncemede bıraktığına işaret etmektedir. Oysa III. Ahmed Viyana'ya şehbender tayini meselesini önemsiyor; anlaşıldığı kadarıyla şehbenderin konsolosluk işlerini yürüten bir memurdan ziyade sağlıklı siyasî ve askerî istihbarat gönderecek bir elçi görevi görmesini bekliyordu. Nitekim Kazgancızâde Ömer Ağa'nın tayini hakkında malumat veren kronik yazarı Çelebizâde İsmail Asım da şehbenderden bekleneni böylece tanımlıyordu.

Bu tebliğde, Osmanlı ve Habsburg kaynaklarına dayanarak, Osmanlı sarayı ve Bâbıâli'nin niyetlerine rağmen Viyana'ya bir şehbender atanmasının neden bu kadar uzun sürdüğü incelenecek; özellikle de "Lale Devri"nde Osmanlı diplomasisinin karar alma sürecine odaklanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Diplomasi Tarihi, Osmanlı-Habsburg İlişkileri, Lale Devri, Kazgancızade Ömer Ağa, Viyana'da Osmanlı Şehbenderi.

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, omergezer@hacettepe.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-6678-5777

A Fragment from Ottoman Diplomatic History: Appointment of a Consul to Vienna

Abstract

In the final days of October 1725, Kazgancızâde Ömer Ağa was appointed as Consul General to Vienna. He was officially received by Karl VI on 29 July 1726 and remained in office until 1732. His appointment, a hitherto neglected aspect of Ottoman diplomacy, was based on Article 6 of the Ottoman-Habsburg Trade Treaty signed on 27 July 1718. During the negotiations, the Ottomans had insisted, invoking the principle of reciprocity, on the right to appoint a consul to Vienna and, if necessary, to other Habsburg cities. Shortly afterward, the Ottomans began formal preparations for sending a consul to Vienna for the first time in 1720. Initially, the names of Sungur Ali Ağa (in 1721) and later Musa Ağa (in 1724) were considered, but no appointment was made. Documents suggest that the delay in the appointment was due, on the one hand, to the efforts of Joseph von Dirling, the Habsburg resident, who had been instructed to obstruct the appointment, and on the other hand, to Ömer Ağa's own maneuvers to secure the position for himself. However, Sultan Ahmed III attached great importance to the appointment of a consul to Vienna. It appears that he expected the consul not merely to perform routine consular duties but also to act as an envoy capable of providing reliable political and military intelligence. Indeed, the chronicler Çelebizâde İsmail Asım, who recorded the appointment of Kazgancızâde Ömer Ağa, defined the consul's expected role in precisely these terms.

This paper examines, through Ottoman and Habsburg sources, the reasons behind the prolonged appointment of a consul to Vienna despite the intentions of the Ottoman court and the Sublime Porte, while special attention is given to the decision-making process of Ottoman diplomacy during the "Tulip Era".

Keywords: Ottoman Diplomatic History, Ottoman-Habsburg Relations, Tulip Era, Kazgancızade Omer Ağa, Ottoman Consul in Vienna.

İklîm-i Avrupa ve Ahvâl-i Avrupa: 1718-1736 Arasında Osmanlı'nın Avrupa Dengesinde Yer Arayışında İki Risale, İki Fikir

Mehmet Yılmaz Akbulut*

Özet

Osmanlı Devleti 1718 Pasarofça Barışı'ndan 1736 Avusturya-Rus Harbi'ne kadar Avrupa'daki büyük devlet çatışmalarından sistemli biçimde uzak durmuştur. Bu hâl, 1736-1739 savaşlarıyla inkıtaa uğramış fakat sonra 1768'e dek sürmüştür. Bu bildiride, Pasarofça sonrası hariciye siyasetinin zihnî ve askerî temelleri analiz edilecek, güç dengeleri karşısında Osmanlıların büyük strateji arayışı değerlendirilecektir. Osmanlıların 1724 Cambrai Kongresi ve 1726 Avusturya-Rus ittifakına verdikleri diplomatik tepkiler ve Bosna-Azak hattındaki askerî yığınakları yeni stratejinin ilk işaretleridir. 1730 İsyanı ile Damad İbrahim Paşa dönemi sona ermiş olsa da Osmanlılar 1733'te başlayan Lehistan Veraset Harbi'nde taraf olmayı reddetmiş, Fransa'nın ittifak tekliflerine sistematik olarak menfi cevaplar vermiştir. İbrahim Paşa devrinin bürokratlarından Hâlisâ Osman Efendi 1735 yılında sadaret kethüdası olarak Avusturya-Rus savaşını önlemek amacıyla diplomatik girişimlerde bulunmuştur.

Bu zihniyetin entelektüel arka planı, 1725 ve 1726 tarihli iki anonim risalede -*İklim-i Avrupa* ve *Ahvâl-i Avrupa*- berraklaşır. İlk risale Osmanlıların Avrupa'daki askerî çatışmalarından uzak durmasını, kıtadaki mezhep ve hanedan çekişmelerini müdahale etmeden lehine kullanmasını savunur. İkinci risale Avrupa tarzı askerî-teknik reformlara yönelmeyi ve askerî çatışmalara müdahil olmayı önerir. İbrahim Müteferrika ve Bonneval gibi aktörler bu reformcu yaklaşımı temsil eder. Lehistan Veraset Harbi esnasında ve 1735'te bu iki siyasi görüşün muarızlığı başka telhis ve takrirlerde de görünür.

1720'lerden itibaren Avrupa devletler sistemi önce 'kongreler' sistemine ardından da 1748 Aix-la-Chapelle Barışı ve 1756'da başlayan Yedi Yıl Savaşlarıyla sonradan "düvel-i muazzama" arasındaki "güçler dengesi" ve "diplomatik devrim" sistemine evrildi. Bu evrimin ilk aşamalarında Osmanlıların geliştirdikleri hariciye zihniyetinin kökenleri bu ve müteakip asırda Osmanlı Devleti'nin dünya siyasetindeki konumunu anlamlandırma için gereklidir. Bildiride bu sistemin erken evrelerinde Osmanlıların dengeleri nasıl yorumladıkları; mevzubahis risaleler ve bu döneme ait âmedî kalemi olmak üzere merkez divan evrakı, elçilik raporları ve voyvodalık muhaberatı üzerinden takip edilecek, askerî yatırımların ve iç sorunların bu siyasete etkisi incelenecektir. Avrupa'nın küresel hegemonluğu arifesinde Osmanlı hariciye siyasetinin muarız taraflarını tahlil etmek bu bildirinin öncelikli gayesidir.

Anahtar Kelimeler: Diplomatik Devrim, Osmanlı Diplomasi Tarihi, Sadaret Kethüdalığı, Âmedî Kalemi, Hâlisâ Osman Efendi.

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, mehmetyilmazakbulut@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-9299-7498

İklim-i Avrupa and Ahvâl-i Avrupa: Two Treatises, Two Visions in the Ottoman Quest for a Role in the European Balance (1718-1736)

Abstract

The Ottoman Empire systematically stayed out of major European conflicts from the 1718 Treaty of Passarowitz to the 1736 Austro-Russian War. This situation was disrupted by the wars of 1736-1739 but continued until 1768. This paper analyzes the intellectual and military foundations of foreign policy after 1718 and evaluates the Ottomans' search for a "grand strategy" in the face of power balances. The Ottomans' diplomatic responses to the 1724 Congress of Cambrai and the 1726 Austro-Russian alliance, as well as their military mobilization along the Bosnian-Azak frontier are the first signs of a new strategy. Although the Damad İbrahim Pasha period ended with the 1730 Revolt, the Ottomans refused to take sides in the Polish Succession War (1733-35) and systematically rejected France's offers of alliance. Halisâ Osman Efendi, a bureaucrat from the era of Ibrahim Pasha, made diplomatic efforts in 1735 to prevent the Austro-Russian war.

The intellectual background of this mindset becomes clear in two anonymous treatises authored in 1725 and 1726: *İklîm-i Avrupa and Ahvâl-i Avrupa*. The first one argued that the Ottomans should refrain from military conflicts in Europe and exploit sectarian and dynastic rivalries on the continent to their advantage without direct intervention. The second recommended adopting European-style military-technical reforms and actively engaging in military conflicts. Key figures such as İbrahim Müteferrika and Bonneval represented this reformist approach. The conflict between these two political viewpoints was also evident in other official memoranda and submissions produced during the War of the Polish Succession and in 1735.

From the 1720s onward, the European state system evolved first into a system of "congresses" and subsequently with the 1748 Peace of Aix-la-Chapelle and the Seven Years War starting in 1756 into a system defined by the "balance of power" and the "diplomatic revolution" among the "Great Powers". Understanding the origins of the foreign policy mindset developed by the Ottomans during the early stages of this evolution is essential for comprehending the Ottoman Empire's position in world politics in this and subsequent centuries. This paper examines how the Ottomans interpreted these balances during the early phases of the system, tracing the issue through the aforementioned treatises, central imperial council records particularly documents from the Âmedî Office, embassy reports, and voivodeship correspondence, while analyzing the impact of military investments and internal challenges on this policy. The primary objective of this paper is to analyze the opposing facets of Ottoman foreign policy on the eve of Europe's global hegemony.

Keywords: Diplomatic Revolution, History of Ottoman Diplomacy, Chief Secretary of Grand Vizirate, Âmedî Office, Hâlisâ Osman Efendi.

Triplex Confinium'un Oluşumu ve Dönüşümü: *Osmanlı-Habsburg-Venedik Sınırında Jeopolitik Bir Mikrokozmos (1699-1791)*

Mehmet Solak*

Özet

Söz konusu bildiri, erken modern dönemde Osmanlı, Habsburg ve Venedik İmparatorluklarının kesişim noktasında teşekkül eden Triplex Confinium (Üçlü Sınır) bölgesini, 1699 Karlofça Antlaşması'ndan 1791 Ziştovi Antlaşması'na kadar uzanan zaman diliminde jeopolitik bir mikrokozmos olarak mercek altına almaktadır. Çalışma, bu coğrafyayı üç büyük imparatorluğun egemenlik anlayışlarının, askerî stratejilerinin ve iktisadi pratiklerinin iç içe geçtiği çok katmanlı bir etkileşim alanı olarak kavramsallaştırmasıyla özgün bir değer kazanmaktadır. Fernand Braudel'in *longue durée* perspektifi ile Max Weber'in patrimonyal bürokrasi analizini birleştiren yazar, sınırın oluşum sürecini diplomatik antlaşmalarla sınırlandırmayarak uzun vadeli toplumsal süreçlerle ilişkilendiren bütüncül bir açıklama sunmaktadır. Bu bağlamda 1606 Zitvatorok Antlaşması'nı imparatorlukların karşılıklı bağımlılığını ortaya koyan bir kırılma anı olarak yorumlaması ve "Türk Hırvatistanı" gibi hibrit bölgelerin analizi literatüre önemli katkılar sağlamaktadır.

Araştırmada benimsenen temel yöntem, tarihsel fenomenolojik tahlil olup birincil arşiv belgeleri, antlaşma metinleri ve kapsamlı ikincil literatürün eleştirel sentezi üzerine inşa edilmiştir. Zira çalışma mikro ölçekteki yerel isyanlar ve göç hareketleri ile makro ölçekteki imparatorluklar arası rekabeti eş zamanlı ele alarak çok düzeyli bir analiz gerçekleştirmektedir. Metnin organizasyonu kronolojik bir hat izlemekle birlikte tematik yoğunlaşmalara imkân tanıyacak esneklikte yapılandırılmış olup her bir antlaşmanın (Karlofça, Pasarofça, Belgrad, Ziştovi) bölgenin jeopolitiği ve demografisi üzerindeki etkileri titizlikle incelenmektedir.

Bildiri, erken modern devlet oluşumu, sınır çalışmaları ve imparatorluklar arası diplomasi gibi geniş bir yelpazedeki akademik alanlara kuramsal katkılar sağlamaktadır. Nitekim günümüzde Hırvatistan ile Bosna-Hersek arasındaki sınırın tarihsel temellerini aydınlatarak modern Balkan sınırlarının anlaşılmasına ışık tutmakta, diğer taraftan *uti possidetis* ilkesinin erken modern dönemdeki uygulamasını inceleyerek uluslararası hukuk literatürüne değerli bir tarihsel vaka sunmaktadır. Çalışmanın vardığı sonuçlar, benzer çok imparatorluklu sınır bölgelerinin analizi için karşılaştırmalı bir model oluşturma potansiyeli taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Triplex Confinium, Uti Possidetis, Jeopolitik Dönüşüm, Sınır Kimliği, Askerî-İdarî Yapılanmalar.

* Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Bolu/TÜRKİYE, mehmetsolak09@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-5304-7353

The Formation and Transformation of Triplex Confinium:
A Geopolitical Microcosm on the Ottoman-Habsburg-Venetian Border (1699-1791)

Abstract

The present article examines the Triplex Confinium (Triple Frontier) region, which emerged at the intersection of the Ottoman, Habsburg, and Venetian empires during the early modern period, as a geopolitical microcosm spanning the period from the 1699 Treaty of Karlowitz to the 1791 Treaty of Sistova. The study gains its originality by conceptualizing this geography as a multilayered arena of interaction in which the sovereignty frameworks, military strategies, and economic practices of the three great empires were deeply intertwined. By integrating Fernand Braudel's longue durée perspective with Max Weber's analysis of patrimonial bureaucracy, the author offers a holistic account of the border's formation process, situating it not solely within diplomatic treaties but in relation to long-term social dynamics. In this context, the interpretation of the 1606 Treaty of Zsitvatorok as a critical juncture revealing inter-imperial interdependencies, along with the analysis of hybrid regions such as "Turkish Croatia" constitutes a significant contribution to the literature.

The principal methodology adopted in this research is historical-phenomenological analysis, grounded in a critical synthesis of primary archival sources, treaty texts, and an extensive secondary literature. The study undertakes a multi-scalar analysis, simultaneously addressing local revolts and migratory movements at the micro-level alongside inter-imperial competition at the macro-level. While the text is organized chronologically, it is structured with sufficient flexibility to allow for thematic concentrations, meticulously examining the effects of each treaty (Karlowitz, Passarowitz, Belgrade, Sistova) on the region's geopolitics and demography.

The article contributes theoretically to a broad range of scholarly fields, including early modern state formation, border studies, and inter-imperial diplomacy. Indeed, by illuminating the historical foundations of the present-day border between Croatia and Bosnia-Herzegovina, the study contributes to an understanding of modern Balkan boundaries, while also providing a valuable historical case study for examining the application of the *uti possidetis* principle in the early modern period and thus contributing to the literature on international law. The study's findings hold potential as a comparative model for the analysis of similar multi-imperial border regions.

Keywords: Triplex Confinium, Uti Possidetis, Geopolitical Transformation, Borderland Identity, Military-Administrative Structures.

Doğu Anadolu Kaya Resimlerinin Tematik Açıdan Değerlendirilmesi

Alpaslan Ceylan*

Özet

Doğu Anadolu Bölgesi, tarih öncesi çağlardan itibaren birçok kültürün geçiş ve etkileşim sahası olması nedeniyle zengin kaya resimleri mirasına sahiptir. Bölgede özellikle Kars, Erzurum, Erzincan, Ardahan, Van, Ağrı ve Bitlis illerinde tespit edilen kaya resimleri hem kronolojik çeşitlilik hem de tematik zenginlik açısından dikkat çekicidir.

Kaya resimlerinde en çok karşılaşılan temalar arasında av sahneleri, yaban hayvanları, dans eden insan figürleri, kurt, at ve süvari figürleri ile çeşitli sembolik işaretler öne çıkmaktadır. Bu temalar, sadece sanatsal bir anlatım olmanın ötesinde, o döneme ait inanç sistemi, toplumsal yapı, iktisadi faaliyetler ve kültürel kimliğe dair önemli ipuçları sunmaktadır. Özellikle konar-göçer toplulukların göç yolları üzerinde yer alan kaya resimleri, bu grupların kültürel izlerini takip etmede ve yaşam biçimlerini anlamada kritik veriler sağlamaktadır.

Çalışmada arkeolojik bulguların yanı sıra etnografik karşılaştırmalar ve tarihsel coğrafya verilerinden de kapsamlı bir şekilde yararlanılmış; kaya resimlerinin dağılımı, sanatsal stili ve içeriği üzerinden sembolik ve işlevsel anlamları derinlemesine tartışılmıştır. Ayrıca, temaların dönemsel değişimi incelenerek, bu betimlemelerin yalnızca estetik bir ifade değil, aynı zamanda iletişimsel ve ritüel bir değer taşıdığı vurgulanmıştır.

Tematik sahnelerde yer alan av ve tuzak sahneleri ile ritüel ve törensel içerikli tasvirler, Türkistan coğrafyasının değişik bölgelerindeki uygulama örnekleri ile göçlerle beraber Anadolu'ya kadar gelmiştir. Üslup ve kronolojik bakımdan birtakım farklılıklar olsa da bu farklılıkların ekosistem ve fauna ile alakalı olduğunu belirtmek gerekir. Bununla birlikte Doğu Anadolu yayla kültürünün zenginliği ön Türklerin Anadolu'ya gelişlerinde bir dönüm noktası olmuştur.

Sonuç olarak, Doğu Anadolu kaya resimleri, sadece sanat tarihi açısından değil, bölgenin tarih öncesi kültürel değişimi ve toplumsal değişimi açısından da paha biçilmez bir belge niteliğindedir. Bu çalışma, söz konusu kaya resimlerini tematik bağlamda analiz ederek, bölgenin zengin tarihsel ve kültürel dokusunu ortaya koymayı ve Türkistan ile Anadolu coğrafyaları arasındaki güçlü ilişkiye göstererek bilimsel katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Orta Asya, Doğu Anadolu, Türk Tarihi, Kaya Resimleri.

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE, acceylan@atauni.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-0533-905X

Thematic Evaluation of Eastern Anatolian Rock Paintings

Abstract

The Eastern Anatolia Region possesses a rich heritage of rock art, owing to its role as a crossroads and area of interaction for numerous cultures since prehistoric times. The rock art identified in the region—particularly in the provinces of Kars, Erzurum, Erzincan, Ardahan, Van, Ağrı and Bitlis—is notable for both its chronological diversity and thematic richness.

The most common themes in the rock art include hunting scenes, wild animals, figures of people dancing, wolves, horses and horsemen, as well as various symbolic signs. These themes go beyond mere artistic expression, offering important clues regarding the belief systems, social structures, economic activities and cultural identity of that period. In particular, rock art situated along the migration routes of nomadic communities provides critical data for tracing the cultural traces of these groups and understanding their way of life.

In addition to archaeological findings, the study makes extensive use of ethnographic comparisons and historical geographical data; the symbolic and functional meanings of the rock paintings are discussed in depth through their distribution, artistic style and content. Furthermore, by examining the temporal evolution of themes, it has been emphasised that these depictions represent not merely an aesthetic expression, but also possess communicative and ritualistic value.

Hunting and trapping scenes, along with depictions of ritual and ceremonial content found in thematic scenes, have reached Anatolia alongside migrations, along with examples from various regions of the Turkestan geography. Although there are certain stylistic and chronological differences, it should be noted that these differences are related to the ecosystem and fauna. Furthermore, the richness of the Eastern Anatolian highland culture marked a turning point in the arrival of the Proto-Turks in Anatolia.

In conclusion, the rock paintings of Eastern Anatolia constitute an invaluable record not only from the perspective of art history, but also in terms of the region's prehistoric cultural and social change. This study aims to make a scientific contribution by analysing these rock paintings within a thematic context, thereby revealing the region's rich historical and cultural fabric and demonstrating the strong relationship between the geographies of Turkestan and Anatolia.

Keywords: Central Asia, Eastern Anatolia, Turkish History, Rock Paintings.

Arkaik Dönem (MÖ 577-475) Atina Kırmızı-Siyah Figür Vazo Görselleri Bağlamında İskit Okçularının Atina'daki Varlıkları Meselesi

Muzaffer Demir*

Özet

MÖ 577-475 tarihlerine dayanan ve sayıları 10.498'e ulaşan Atina kırmızı-siyah figürlü vazo külliyatının yaklaşık %5'inde, karakteristik İskit kuşamı (sivri veya yuvarlak başlık, kaftan ve pantolon) ve silahlarıyla (eğri/kompozit yay, *gorytos, sagaris, akinakes*) donatılmış okçu figürlerine rastlanmaktadır. Kataloglanan yaklaşık 700 okçu figürünün %93'ünün İskit görünümüne sahip olduğu saptanmıştır. Bu figürler nadiren müstakil olarak, çoğunlukla ise savaş arabası sahneleri, hoplites (ağır piyade) birlikleri, muharebe mizansenleri, süvari grupları, kehanet ritüelleri ve mitolojik anlatılar içerisinde tasvir edilmektedir. İstatistiksel veriler, söz konusu betimlemelerin MÖ 530-490 yılları arasında belirgin bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Batılı araştırmacıların önemli bir bölümü, İskit kurgan buluntularını analize dâhil etmeksizin, bu figürlerin "barbar/öteki" algısının bir yansıması olarak kurgulanmış hayalî tasvirler olduğunu ileri sürmektedir. Buna karşın, kıyafetin bir kimlik göstergesi olduğu ilkesinden hareketle, vazo ikonografisindeki İskit kostümlerinin somut birer kimlik tanımı teşkil ettiği değerlendirilmektedir. Bu çalışma kapsamında, vazo görselleri; arkeolojik, edebî ve epigrafik verilerle desteklenerek İskitli okçuların en geç MÖ VI. yüzyılın başlarından itibaren Atina'da tarihsel bir gerçeklik olarak var oldukları tezi savunulacaktır.

Bu tezin temellendirilmesinde iki ana izlek takip edilmektedir: (i) vazolar üzerindeki tasarımların, Persepolis kabartmaları ve İskit kurganlarından gün ışığına çıkarılan maddi kültür kalıntıları (özellikle eğri/kompozit yay, gorytos, sagaris tasarımları) ile gösterdiği tipolojik paralellikler ortaya konulacaktır. (ii) Kuzey Karadeniz'deki Hellen yerleşimlerinin yerel halklarla kurduğu ilişkiler ve MÖ VI. yüzyılın başında Solon döneminde İskitli Anakharsis'in ziyareti gibi edebi/tarihsel kayıtlar incelenerek Atinalıların İskit okçuları ve askerî öğretilerine Peisistratos hanedanlığı (MÖ 560-510) döneminden de önce aşinalığı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: İskitler, Atina, Vazo, Anakharsis, Peisistratos.

* Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Muğla/TÜRKİYE, dmuzaffer@mu.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-7270-2317

The Issue of the Existence of Scythian Archers in Athens within the Context of the Athenian Red-Black Figure Vase Images During the Archaic Period (577-475 BC)

Abstract

Approximately 5% of the Athenian red-and-black figure vase collection, dating from 577-475 BC and numbering 10,498, depict archer figures equipped with characteristic Scythian attire (pointed or rounded headdress, caftan, and trousers) and weapons (curved/composite bow, *gorytos, sagaris, akinakes*). It has been determined that 93% of the approximately 700 cataloged archer figures possess Scythian outlook. These figures are rarely depicted independently, but mostly within chariot scenes, hoplitees (heavy infantry) units, battle scenes, cavalry groups, divination rituals, and mythological narratives. Statistical data reveals a significant increase in these depictions between 530-490 BC. A significant number of Western researchers argue that these figures, without including Scythian burial mound finds in their analysis, are imaginary depictions constructed as a reflection of the perception of "barbarian/other." However, based on the principle that clothing is an indicator of identity, it is considered that the Scythian costumes in vase iconography constitute concrete definitions of identity. Within the scope of this study, the vase images will be supported by archaeological, literary, and epigraphic data to defend the thesis that Scythian archers existed as a historical reality in Athens from at least the beginning of the VIth century BC.

Two main approaches are followed in substantiating this thesis: (i) demonstrating the typological parallels between the designs on the vases and the material culture remains (especially curved bows and gorytos designs) unearthed from Persepolis reliefs and Scythian burial mounds; (ii) By examining the relations established between Hellenic settlements in the Northern Black Sea region and local populations, as well as literary and historical records such as the visit of the Scythian Anacharsis during the reign of Solon at the beginning of the VIth century BC, the Athenians' familiarity with Scythian archers and their military practices even before the Peisistratid dynasty (560–510 BC) will be discussed.

Keywords: Scythians, Athens, Vase, Anacharsis, Peisistratus.

Avrasya Erken Dönem Türk Heykel Sanatının Doğu Anadolu'daki Örneklerine Olan Etkisi

Nezahat Ceylan*

Özet

Avrasya bozkır kültürleri, erken dönem Türk topluluklarının sanatsal üretiminde olduğu kadar inanç, kimlik ve siyasi temsil biçimlerinde de derin izler bırakmıştır. Bu bildiride, özellikle erken dönem Türk heykel sanatının, Doğu Anadolu'daki arkeolojik buluntular üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir. Konar-göçer toplulukların taşıdığı simgesel anlatım biçimleri, özellikle taş heykeller, kurgan yapıları ve kült objeleri aracılığıyla hem Orta Asya'dan batıya uzanan kültürel etkileşim hatlarında hem de yerel kültürlerle olan karşılaşmalarda izlenebilmektedir. Doğu Anadolu'daki bazı taş heykel örnekleri tipolojik, ikonografik ve stilistik açıdan Avrasya bozkır sanatıyla dikkat çekici paralellikler göstermektedir. Özellikle Erzurum, Hakkari ve Bitlis çevresinde tespit edilen buluntular bu bağlamda oldukça önemlidir. Bu heykellerde yüz ifadesi, kıyafet detayları, silah ve kap tutuş pozisyonları gibi unsurlar, Avrasya kökenli konar-göçer kültürlerin sanatsal diliyle doğrudan ilişkilidir. Ayrıca bu örnekler yalnızca bir estetik aktarımı değil, aynı zamanda bir dünya görüşünün, ölüm sonrası yaşama dair inanç sistemlerinin ve toplumsal statü göstergelerinin de maddi yansımalarını içermektedir.

Bildiri kapsamında hem arkeolojik hem ikonografik yöntemlerle yapılan karşılaştırmalar aracılığıyla, Doğu Anadolu'daki bu heykellerin hangi kültürel kanallar yoluyla Avrasya etkisi taşıdığı tartışılacaktır. Ayrıca, söz konusu etkileşimin hangi dönemlerde yoğunlaştığı, bölgedeki diğer yerel sanat gelenekleriyle nasıl bir senteze ulaştığı değerlendirme konusu yapılacaktır. Bu çalışma, erken dönem Türk heykel sanatının karakteristik özelliklerini ana hatlarıyla ortaya koyduktan sonra, bu unsurların Doğu Anadolu'daki yansımalarını çok katmanlı ve karşılaştırmalı bir bakış açısıyla analiz etmektedir. Böylece Avrasya'dan Anadolu'ya uzanan kültürel süreklilik, konar-göçer kültürlerin estetik anlayışı ve taş heykel geleneği çerçevesinde yeniden yorumlanmakta, Türk sanat tarihinin bu önemli evresine disiplinler arası bir katkı sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrasya, Doğu Anadolu, Türk Tarihi, Sanat, Heykel.

* Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Balıkesir/TÜRKİYE, nezahat.ceylan@balikesir.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-9889-7279

The Influence of Eurasian Early Period Turkish Sculpture Art on Examples in Eastern Anatolia

Abstract

Eurasian steppe cultures left deep traces in the artistic production of early Turkic communities as well as in their beliefs, identities and political representations. This paper evaluates the impact of early Turkish sculpture on archaeological finds in Eastern Anatolia. The symbolic forms of expression carried by nomadic communities, especially through stone sculptures, kurgan structures and cult objects, can be traced both in the lines of cultural interaction extending from Central Asia to the west and in encounters with local cultures. Some stone sculpture examples from Eastern Anatolia show remarkable typological, iconographic and stylistic parallels with Eurasian steppe art. Especially the finds found around Erzurum, Hakkari and Bitlis are very important in this context. In these sculptures, elements such as facial expression, clothing details, weapon and vessel holding positions are directly related to the artistic language of Eurasian nomadic cultures. Moreover, these examples not only convey aesthetics, but also the material reflections of a worldview, belief systems about life after death and social status indicators.

Within the scope of this paper, the cultural channels through which these sculptures in Eastern Anatolia bear Eurasian influence will be discussed through comparisons conducted using both archaeological and iconographic methods. Furthermore, the periods during which this interaction intensified and how it reached a synthesis with other local artistic traditions in the region will also be evaluated. After outlining the characteristic features of early Turkish sculpture art, this study analyzes the reflections of these elements in Eastern Anatolia from a multilayered and comparative perspective. Thus, the cultural continuity extending from Eurasia to Anatolia is reinterpreted within the framework of the aesthetic understanding of nomadic cultures and the stone sculpture tradition, thereby offering an interdisciplinary contribution to this important phase of Turkish art history.

Keywords: Eurasia, Eastern Anatolia, Turkish History, Art, Sculpture.

Avrasya Kaya Resimlerindeki Bazı Figürlerin Sembolleşme Süreci ve Türk Halklarının Millî Kimlik İnşasındaki Rolü

Oktay Özgül*

Özet

Avrasya coğrafyasında Paleolitik Çağ'dan itibaren görülen kaya resimleri, yalnızca birer sanat ürünü değil aynı zamanda dönemin insanlarının inançlarını, yaşam tarzlarını ve dünyayı algılayış biçimlerini yansıtan kültürel belgeler olarak kabul edilir. Bu resimlerde at, geyik, dağ keçisi gibi çeşitli hayvan figürleri, oz (şaman), damgalar ve mitolojik tasvirler dikkat çeker. Özellikle 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetleri ve diğer Türk toplulukları, kimlik arayışlarında bu zengin tarihî mirasa yönelmişlerdir. Kaya resimlerinde görülen figürler, bu süreçte yeniden anlam kazanarak, millî kimliğin inşasında sembolik unsurlar hâline dönüşmüştür. Örneğin, at figürü şehir meydanlarına dikilen heykellerde, geyik ve keçi tasvirleri kamu binalarının cephelerinde, oz ve boy damgaları ise bayrak, arma ve flamalarda yer almaya başlamıştır. Bu durum, kaya resimlerinin sadece tarihî değil, aynı zamanda güncel bir kimlik aracına dönüştüğünü de göstermektedir. 2008 yılından itibaren Türk dünyasının farklı bölgelerinde gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırmaları, müze çalışmaları ve halk kültürü gözlemleri, kaya resimlerinin taşıdığı kültürel anlamı ve bu resimlerin halk belleğindeki yerini daha iyi anlamamıza yardımcı olmuştur.

Bu çalışmalar göstermektedir ki kaya resimleri sadece tarihsel birer kalıntı değil, aynı zamanda Türk halklarının kökenlerini, ortak sembollerini ve tarihsel sürekliliğini yansıtan güçlü kimlik araçlarıdır. Bu görsel öğelerin sembolleşme süreci, Türk halklarının kendi kimliklerini yeniden inşa ederken başvurdukları tarihsel dayanaklardan biri olmuş ve millet olma bilincini güçlendirmiştir. Kaya resimlerinin hem birer sanat eseri hem de kültürel kimliğin taşıyıcısı olarak günümüzde yeniden yorumlanması, bu mirasın geleceğe taşınmasını sağlamaktadır. Bu bildiride Türk dünyasının değişik coğrafyalarında yer alan kaya resimlerinin ve damgaların zamanla birer sembole dönüşmesi ve millî kimlik inşasına olan etkisi tarihi-arkeolojik veriler ışığında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eski Çağ Tarihi, Avrasya Kaya Resim Sanatı, Türk Dünyası, Millî Kimlik, Semboller, Grafiti, Mitoloji.

* Prof. Dr., Yalova Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Yalova/TÜRKİYE, oktayozgul@hotmail.com https://orcid.org/0000-0003-0575-0436

The Symbolization Process of Certain Figures in Eurasian Rock Art and Their Role in the Construction of National Identity among Turkic Peoples

Abstract

Rock art found across the Eurasian continent since the Palaeolithic Age is regarded not merely as works of art, but also as cultural artefacts reflecting the beliefs, lifestyles and worldviews of the people of that era. These images feature various animal figures such as horses, deer and mountain goats, as well as shamans, symbols and mythological depictions. In particular, following the dissolution of the Soviet Union in 1991, the Turkic Republics and other Turkic communities, having gained their independence, have turned to this rich historical heritage in their search for identity. The figures depicted in the rock art have taken on new meaning during this process, transforming into symbolic elements in the construction of national identity. For example, the horse figure has begun to appear in statues erected in city squares; depictions of deer and goats on the façades of public buildings; and the 'oz' and 'boy' seals on flags, coats of arms and banners. This demonstrates that rock art has become not merely a historical artefact, but also a contemporary tool for identity. The surface surveys, museum studies and observations of folk culture that we have carried out in various regions of the Turkic world since 2008 have helped us to better understand the cultural significance of rock art and its place in the collective memory of the people.

These studies demonstrate that rock art is not merely a historical relic; it is also a powerful tool of identity that reflects the origins, shared symbols and historical continuity of the Turkic peoples. The process of symbolisation of these visual elements has served as one of the historical foundations to which the Turkic peoples have turned whilst reconstructing their own identities, thereby strengthening their sense of nationhood. The reinterpretation of rock art today, both as works of art and as bearers of cultural identity, ensures that this heritage is passed on to future generations. This paper examines, in the light of historical and archaeological data, how rock art and engravings found across various regions of the Turkic world have evolved into symbols over time and their impact on the construction of national identity.

Keywords: Ancient History, Eurasian Rock Art, Turkic World, National Identity, Symbols, Graffiti, Mythology.

1905 Nüfus Defterlerine Göre Han Yunus'ta Sosyal ve Demografik Yapı

Salih Akın*

Özet

Nüfus defterleri Osmanlı toplumu hakkında bilgi veren temel kaynaklar arasında yer almaktadır. Yerleşim yerlerinin toplumsal yapısının çözümlenmesinde kullanılabilecek en uygun araçlardan biridir. Osmanlı Devleti'nde modern manada ilk nüfus sayımı II. Mahmud Dönemi'nde, son nüfus sayımı ise 1905-1906 yıllarında gerçekleştirilmiş ve bunların sonucunda nüfus defterleri oluşmuştur. Son yıllarda bu malzeme araştırmacılar tarafından ilgi görmüş olmakla birlikte Osmanlı sonrası Türkiye toprakları dışında kalan Osmanlı taşrası aynı ilgiye mazhar olmamıştır. Bunun sebebi söz konusu defterlerin çoğunlukla taşrada kalmış olmasındandır. Günümüzde yurtdışı arşivlerinde bulunan bu kayıtlardan biri de 1905-1906 tarihli Filistin coğrafyasını kapsayan nüfus defteridir.

İsrail Devlet Arşivleri'nde bulunan defter, bu tebliğin konusunu oluşturmaktadır. Osmanlı coğrafyası içerisinde önemli bir yer tutan Filistin'de stratejik konumuyla öne çıkan Gazze'ye bağlı Han Yunus nahiyesinin toplumsal ve demografik yapısı incelenecektir. Zira günümüzde İsrail saldırılarına maruz kalmasıyla gündeme gelen bu bölge, esasında tarih boyunca dikkat çeken bir yerleşim yeri olduğu kadar askerî ve ekonomik faaliyetler ve aynı zamanda toplumsal hareketlilik açısından da canlı bir yapıya sahiptir. Başka bir ifade ile boş bir alan değil Osmanlı Devleti ekosisteminin bir parçasıdır. Bu çalışmada, sözü edilen nüfus defteri üzerinden Han Yunus'un XX. yüzyılın başındaki sosyal ve demografik yapısı nicel verilerin ışığında analiz edilecektir.

İsrail Devlet Arşivleri'nden temin edilen nüfus defterinden yola çıkarak, Han Yunus ve ona bağlı köylere dair veriler incelenecektir. Defterde verilen hane, birey, yaş ve cinsiyet dağılımı, meslek grupları ve dinî kimlikler gibi verilerden hareketle bölgedeki toplumsal yapı ortaya konulacaktır. Bu çalışma Osmanlı nüfus defterlerini, yalnızca istatistiki kaynaklar olarak değil, aynı zamanda Osmanlı taşrası hakkında bilgi üretme araçları olarak ele almaktadır. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunmayan bir defter üzerinden yürütülen bu araştırma, aynı zamanda bir mikro-tarih çalışması olacaktır. Tebliğ hem bölge tarihine hem de Osmanlı Dönemi sosyal tarihyazımında nüfus defterlerinin metodolojik kullanımına mütevazi bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Tarihi, Şehir Tarihi, Gazze, Filistin, Han Yunus.

* Doktora Öğrencisi, FSMVÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, İstanbul/TÜRKİYE, slhakn60@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-5399-0034

Social and Demographic Structure of Khan Yunis According to the 1905 Population Registers

Abstract

Population registers are among the fundamental sources that provide information on Ottoman society. They serve as one of the most suitable tools for analyzing the social structure of settlements. In the Ottoman Empire, the first modern census was conducted during the reign of Sultan Mahmud II, while the last census was carried out in 1905-1906, resulting in the creation of these population registers. Although this material has attracted the interest of researchers in recent years, the former Ottoman provinces lying outside the borders of post-Ottoman Türkiye have not received equivalent attention. This is largely because the registers in question mostly remained in the provinces. Today, one such record preserved in foreign archives is the population register dating from 1905-1906, which covers the geography of Palestine.

The register preserved in the Israel State Archives forms the subject of this paper. It will be examined the social and demographic structure of Khan Yunis that is a subdistrict (nahiye) attached to Gaza, which occupies a strategically prominent position in Palestine, an important region within the Ottoman Empire. Indeed, this region, which frequently comes to the fore today due to Israeli attacks, historically functioned not only as a noteworthy settlement, but also as a vibrant center of military and economic activity, as well as social mobility. In other words, far from being an empty space, it constituted an integral part of the Ottoman ecosystem. Within this framework, this study analyzes the social and demographic structure of Khan Yunis at the beginning of the twentieth century in the light of quantitative data derived from the aforementioned population register.

Drawing upon the population register obtained from the Israel State Archives, it will be examined the data regarding Khan Yunis and its dependent villages. Based on information provided in the register such as the distribution of households, individuals, age, gender, occupational groups, and religious identities the social fabric of the region will be reconstructed. This study treats Ottoman population registers not merely as statistical sources, but also as vital instruments for generating knowledge about the Ottoman periphery. Conducted on the basis of a register not available in the Ottoman Archives of the Directorate of State Archives, this research also constitutes a micro-historical inquiry. Ultimately, the paper aims to offer a modest contribution both to regional historiography and to the methodological utilization of population registers in Ottoman social history.

Keywords: Ottoman History, Urban History, Gaza, Palestine, Khan Yunis.

Türk Diplomatik Belgelerinde İsrail Devleti'nin Kurulması-Tanınması ve "Yeni İsrail Devleti"

Tahir Kodal*

Özet

Bu çalışmada, Türk diplomatik belgelerinde İsrail Devleti'nin kurulması, uluslararası alanda tanınması, bu bağlamda Türkiye'nin İsrail'i resmen tanıması ve "Yeni İsrail Devleti" konu edilmiştir. Bu kapsamda çalışmanın giriş kısmında Filistin'e Yahudi göçlerinden ve İsrail Devleti'nin kurulması öncesinde yaşanan gelişmelerden kısaca bahsedilecektir.

Çalışmanın asıl bölümünün birinci kısmında, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşiv Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşivi'nde yer alan ve ilk defa araştırmacıların hizmetine sunulan belgelere dayanılarak İsrail Devleti'nin kurulması, İsrail Devleti'nin uluslararası alanda tanınması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin takınmış olduğu tutum, takip etmiş olduğu politika ve Türkiye'nin İsrail Devleti'ni şartlı olarak tanıması ortaya konulmuştur. Çalışmanın asıl bölümünün ikinci kısmında Türkiye'nin Kudüs Başkonsoloslu-ğu ve Tel Aviv Elçilik raporları temel alınarak "Yeni İsrail Devleti"ne ilişkin bilgiler verilmiş, Türkiye'nin penceresinden İsrail Devleti ortaya konulmuş, yorumlar yapılmış ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu yapılırken de devletin unsurları olan ülke, egemenlik ve millet dikkate alınmış, raporlarda yer alan başka bilgiler üzerinde durulmamıştır.

Çalışmanın sonuç kısmında ise bu konulara ilişkin sonuçlar ortaya konulmuş, tartışmalar yapılmış, yorumlar, öneriler ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk, Diplomatik, Arşiv, Türkiye, İsrail, Orta Doğu.

* Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Denizli/TÜRKİYE, tkodal@pau.edu.tr https://orcid.org/0000-0003-0383-1195

The Establishment and Recognition of the State of Israel and the "New State of Israel" in Turkish Diplomatic Documents

Abstract

This study examines the establishment and international recognition of the State of Israel, Türkiye's official and conditional recognition of Israel within this context, and the concept of the "New State of Israel" as reflected in Turkish diplomatic documents. To provide context, the introduction briefly addresses Jewish immigration to Palestine and the key developments preceding the declaration of the State of Israel.

Drawing upon newly declassified documents made available to researchers for the first time from the Directorate of State Archives of the Presidency of the Republic of Türkiye Republican Archives and the Diplomatic Archives of the Ministry of Foreign Affairs, the first section of the main body analyzes the founding of Israel, its international recognition, and the diplomatic posture and policies pursued by Türkiye, including its conditional recognition of the new state. The second section focuses on the "New State of Israel" as documented in dispatch reports from Türkiye's Consulate General in Jerusalem and Embassy in Tel Aviv. It offers an assessment of Israel through Türkiye's diplomatic lens, concentrating specifically on the core constituent elements of a state, namely territory, sovereignty, and population, while excluding unrelated administrative details contained in the reports.

Finally, the conclusion synthesizes the findings, frames the broader historical arguments, and offers interpretive insights and assessments based on the archival evidence.

Keywords: Turkish, Diplomatic, Archive, Türkiye, Israel, Middle East.

Demokrat Parti Döneminde Türkiye-İsrail İlişkilerini Sınırlayan Faktörler

Arda Baş*

Özet

İsrail Devleti, Orta Doğu'da kendisine karşı oluşan Arap ittifakına karşı bölgesel partnerler bulmayı dış politikasındaki en önemli önceliklerden biri kılmıştır. Ancak bu konuda bölge ülkeleri içinde çok fazla seçeneğe sahip değildi. Türkiye, tarihsel, kültürel, ekonomik ve stratejik bakımdan en önemli partnerlerden biri olma potansiyeline sahipti. Nitekim 1948'de kurulan İsrail Devleti'nin Orta Doğu'da en önemli partneri Türkiye olmuştur. Türkiye'nin 1949'da İsrail Devleti'ni tanıması ile başlayan ilişkilerin kurumsallaşmasında ve stratejik bir bağlama oturmasında Türkiye'de 1950-1960 arası dönemde iktidarda olan Demokrat Parti hükûmetlerinin önemli rolü olmuştur. Demokrat Parti, Türk sağ siyasetinin önemli temsilcilerinden biridir. Sağ muhafazakâr kimliğine rağmen Türkiye-İsrail ilişkileri bu dönemde önce ekonomik ardından stratejik bağlamda gelişmiş ancak iki ülke arasındaki ilişkilerin siyasi boyutu sınırlı kalmıştır. Demokrat Parti hükûmetlerinin İsrail ile açık siyasi teması sınırlı kılmasında çeşitli iç ve dış politik faktörler etkili olmuştur. Demokrat Parti iç politikada sağ muhafazakâr tabanı ile karşı karşıya gelmek istememiştir. Dış politikada ise Arap ülkeleri ile geliştirilmek istenen ilişkiler nedeniyle açık iş birliği sınırlı tutulmuştur. Siyasi ilişkilerin ekonomik, kültürel, stratejik ilişkilerle karşılaştırıldığında sınırlı kalması, Orta Doğu'daki yalnızlığını bölgesel müttefikler edinerek aşmaya çalışan İsrail'de rahatsızlık yaratmıştır.

Bu çalışmada Demokrat Parti hükûmetleri döneminde Türkiye-İsrail ilişkilerinin ekonomik ve stratejik alanda sağlanan ilerlemeye rağmen bir ittifaka dönüşememesinde etkili olan faktörler ve bunun Türkiye-İsrail ilişkileri üzerinde yarattığı olumsuz etki incelenmiştir. Konu Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, İngiliz Devlet Arşivinden temin edilen birinci el kaynakların yanında ABD ve İsrail Devleti tarafından açık erişime sunulan bilgi ve belgeler ile incelenecektir. Bunun yanında Türkiye-İsrail ilişkilerinin dönemin basınına yansıması ele alınacak, dönemin tanıklarının hatıratlarından ve bu konudaki araştırma inceleme eserlerden yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dış Politikası, İsrail, Ortadoğu, Arap-İsrail Savaşları, Süveyş Krizi.

* Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Bolu/TÜRKİYE, arda_bas@yahoo.com https://orcid.org/0000-0003-4789-9220

Factors Limiting Türkiye-Israel Relations During the Democratic Party Era

Abstract

The State of Israel made finding regional partners against the Arab alliance in the Middle East one of its top foreign policy priorities. However, it had limited options among the countries in the region. Türkiye, on the other hand, possessed the potential to become one of its most important historical, cultural, economic, and strategic partners, a potential realized as Türkiye became Israel's primary partner in the region following its establishment in 1948. The Democrat Party governments, which were in power in Türkiye between 1950 and 1960, played a key role in institutionalizing these relations and placing them within a strategic context following Türkiye's recognition of Israel in 1949. The Democrat Party was a prominent representative of Turkish right-wing politics. Despite its right-wing conservative identity, Türkiye-Israel relations developed first economically and then strategically during this period; however, the political dimension of these relations remained limited. Various internal and external political factors influenced the Democrat Party governments to keep open political contacts with Israel restricted. Domestically, the Democrat Party sought to avoid confrontation with its right-wing conservative base. In foreign policy, open cooperation was kept limited due to the desire to improve relations with Arab nations. The limited nature of political relations compared to economic, cultural, and strategic ties caused unease in Israel, which was striving to overcome its regional isolation by acquiring allies.

The present study aims to analyze the factors that prevented Türkiye-Israel relations from turning into a formal alliance during the Democrat Party period despite the progress made in the economic and strategic fields, as well as the negative impacts this situation had on bilateral relations. The topic is examined using primary source materials obtained from the Directorate of State Archives of the Presidency of the Republic of Türkiye and The National Archives (UK), alongside publicly accessible documents released by the United States and Israel. In addition, the reflection of Türkiye-Israel relations in the press of the period, memoirs of contemporary witnesses, and scholarly literature on the subject are utilized.

Keywords: Turkish Foreign Policy, Israel, Middle East, Arab-Israeli Wars, Suez Crisis.

1948 Zorunlu Göç Sürecinin Stratejik Temelleri: Dalet Planı

Yaşam Karaçay Çelik*

Özet

1948 Arap-İsrail Savaşı öncesinde kabul edilen Dalet Planı (Plan D), Filistin'in yerli Arap nüfusuna yönelik sistematik bir tehcir ve yerinden etme sürecinin temelini oluşturan stratejik bir belgedir. 10 Mart 1948 tarihli bu plan hem kırsal hem kentsel alanları kapsayan yönergeler içermiştir. Planın temel amacı, Filistinli Arapların askeri ve sivil direniş ihtimalini ortadan kaldırmak, nüfusun zorla tahliyesini sağlamak ve söz konusu alanlarda Yahudi hakimiyetini tesis etmektir. Bu bağlamda, köylerin kuşatılması, bombalanması, evlerin yakılıp yıkılması ve halkın geri dönüşünü engellemeye yönelik yöntemler ayrıntılı şekilde planlanmıştır. 1940-1947 yılları arasında oluşturulan "Köy Dosyaları" projesi kapsamında, her bir Arap köyü için demografik, sosyal ve askeri veriler toplanmış ve bu veriler operasyonel kararlar için kullanılmıştır. Planın uygulaması neticesinde 750.000'den fazla Filistinli yerinden edilmiş, 531 köy tamamen yok edilmiş ve 11 kentsel mahalle boşaltılmıştır. Planın hazırlanmasında ve icrasında David Ben-Gurion, Moshe Dayan, Yigael Yadin ve Yitzhak Rabin gibi üst düzey siyasi ve askeri figürler doğrudan rol oynamıştır. Bu çalışmada, Dalet Planı'nın içeriği, uygulanma süreci ve sonuçları, İsrail devlet arşivlerinden elde edilen diplomatik belgelerden de yararlanılarak ele alınacaktır. Planın sadece askeri bir strateji değil, aynı zamanda demografik yapıyı kalıcı olarak değiştirmeyi amaçlayan ve yerli Filistinli Arap nüfusu hedef alan kapsamlı girişim olduğu ortaya konacaktır. Bu bağlamda, köylerin haritaya işlenerek sınıflandırılması, sivil nüfusun tehcirine yönelik adımların tasarlanması ve geri dönüşlerin engellenmesine yönelik yıkım emirleri, uluslararası hukukta "etnik temizlik" olarak tanımlanan eylemler bütünüyle örtüşmektedir. Filistinli Arapların yalnızca savaşın genel koşulları nedeniyle değil, doğrudan ve bilinçli bir devlet stratejisiyle yerlerinden edildikleri ve böylelikle, Siyonist propagandanın temel iddialarından biri olan "Arapların kendi liderlerinin çağrısıyla evlerini terk ettiği" söyleminin temelsiz olduğu ortaya konacaktır.

Bu çalışma, Filistin halkının yaşadığı trajediyi, yalnızca insani bir felaket değil, aynı zamanda siyasal bir suç olarak kavramsallaştırma çabasıyla Filistin Meselesinin tarihsel kökenlerine ışık tutmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Filistin, 1948, Zorunlu Göç, Dalet Planı, Arap-İsrail Savaşı.

* Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Artvin/TÜRKİYE, yasamkaracay48@artvin.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-3637-8211

The Strategic Foundations of the 1948 Forced Migration Process: The Dalet Plan

Abstract

The Dalet Plan (Plan D), adopted prior to the 1948 Arab-Israeli War, is a strategic document that laid the foundations for a systematic process of deportation and displacement targeting the indigenous Arab population of Palestine. Dated 10 March 1948, this plan contained guidelines applicable to both rural and urban areas. The primary objective of the plan was to eliminate the possibility of military and civil resistance by Palestinians, ensure the forced evacuation of the population, and establish Jewish control over the areas in question. In this context, a range of methods was meticulously planned, including the siege of villages, bombardment, the destruction of homes, and the prevention of the population's return. As part of the "Village Files" project established between 1940 and 1947, demographic, social, and military data were collected for each Arab village and subsequently utilized for operational decisions. The implementation of the plan resulted in the displacement of over 750,000 Palestinians, the destruction of 531 villages, and the evacuation of 11 urban neighborhoods. High-ranking political and military figures, including David Ben-Gurion, Moshe Dayan, Yigael Yadin, and Yitzhak Rabin, played a direct role in the formulation and execution of the plan. Drawing on diplomatic documents obtained from Israeli state archives, this study examines the content, implementation process, and consequences of the Dalet Plan. It demonstrates that the plan was not merely a military strategy, but rather a comprehensive initiative aimed at permanently altering the demographic structure. In this context, the mapping and classification of villages, the steps designed for the deportation of civilians, and the demolition orders executed to prevent their return align fully with actions defined as "ethnic cleansing" under international law. Ultimately, this study reveals that Palestinian Arabs were displaced not merely due to the general conditions of war, but through a direct and deliberate state strategy, thereby exposing the baselessness of the core Zionist narrative claiming that "Arabs left their homes at the call of their leaders".

This study aims to shed light on the historical roots of the Palestine Question with the effort of conceptualizing the tragedy lived by the Palestinian people not only as a humanitarian disaster, but at the same time as a political crime.

Keywords: Palestine, 1948, Forced Migration, Plan Dalet, Arab-Israeli War.

XV. Yüzyılda Papalık Tarihi ve Osmanlı Genişlemesi

Klaus Herbers*

Özet

Bu bildiri, XV. yüzyılda başta Akdeniz dünyası olmak üzere ortaya çıkan yeni oluşumların bazı temel yönlerini ele almaktadır. Papalık tarihi uzmanları sıklıkla yalnızca 1453 yılı olaylarına odaklanmaktadır. Oysa tüm Akdeniz havzasını dikkate alan daha kapsamlı bir inceleme, çok daha geniş bakış açıları ve perspektifler sunmaktadır. Bu çalışma, papalık beratları ve mektupları, hitabetler, papalık binalarındaki sanatsal tezyinat veya arşiv ve kaynakların yeniden teşkilatlandırılması gibi doğrudan ve dolaylı sonuçları tahlil edecektir. Böylece Osmanlı genişlemesi, Akdeniz'de yalnızca yeni bir coğrafi düzen yaratmakla kalmamış, aynı zamanda yeni davranış kalıpları ve kültürel faaliyet biçimlerini de tetiklemiştir.

Anahtar Kelimeler: Papalık, XV. Yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu, Akdeniz, 1453, Kültür Tarihi.

* Prof. Dr., Friedrich-Alexander Üniversitesi, Felsefe Fakültesi, Tarih Bölümü, Erlangen/ALMANYA, klaus.herbers@fau.de

Papal History and the Ottoman Expansion in the XVth Century

Abstract

This paper treats some basic aspects of the new formations, above all in the Mediterranean World during the XVth century. Historians of Papal History often focus exclusively on the events of 1453. However, a more thorough study, taking into consideration the entire Mediterranean area, enables broader views and perspectives. The paper analyzes direct and indirect consequences, such as papal charters and letters, speeches, the artistic decoration in papal buildings, and the new organization of archives and sources. Thus, the Ottoman expansion provoked not only a new geography in the Mediterranean, but also new forms of behavior and cultural activities.

Keywords: Papacy, XVth Century, Ottoman Empire, Mediterranean, 1453, Cultural History.

Osmanlı Esaretinde Portekizliler: Esirlik ve İhtidâ Süreci Üzerine Bir Araştırma

Hava Önalan*

Özet

Bu çalışma, XVI ila XVIII. yüzyıllar arasında Osmanlılar tarafından esir alınan Portekizlilerin kimi zaman ihtidâ ile sonuçlanan esaret süreçlerine odaklanmaktadır. İncelenen dönem, özellikle Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'nda yoğunlaşarak Akdeniz'e kadar uzanan Osmanlı-Portekiz rekabetinin yalnızca askerî çatışmalarla sınırlı kalmadığını aynı zamanda bireylerin yaşamlarını doğrudan etkileyen sosyal ve dinî sonuçlar doğurduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Portekiz Ulusal Arşivi (Arquivo Nacional da Torre do Tombo) bünyesindeki belgeler, Osmanlı hâkimiyetindeki bölgelerde esaret altında bulunan Portekizlilerin karşılaştıkları zorlukları belgelendirmekte olup bu kişilerin çoğu zaman kendi iradeleri dışında İslamiyet'i kabul etmeye zorlandıklarına dair ifadelere yer vermektedir. Aynı belgelerde, din değiştiren bazı esirlerin daha sonra fidye karşılığında serbest bırakılmak amacıyla Portekizli yetkililere başvurduklarına dair bilgilere de rastlanmaktadır. Çalışmanın temel amacı, bu çok yönlü tarihsel süreci Osmanlı ve Portekiz kaynaklarında yer alan birincil belgeler ışığında karşılaştırmalı olarak incelemektir. Esaret ve ihtidâ süreçlerinin ardından esirlerin Osmanlı toplumundaki sosyal ve hukuki konumları, din değiştirmeye zorlandıkları iddiaları, İslamiyet'i kabul ettikten sonra toplum içindeki yerleri ile fidye sürecinin nasıl işlediği gibi konular da incelenecektir. Bu inceleme esnasında Osmanlı ve Portekiz kaynaklarında yer alan anlatımlar arasındaki farklılıklar dikkate alınarak karşılaştırmalı bir anlatım yapılacaktır. Böylece esaret ve ihtidâ olgusunun her iki devletin tarihyazımında ne şekilde temsil edildiği sorgulanacaktır. Bu çalışmada özellikle Portekiz arşiv belgeleri ile Engizisyon Mahkemesi kayıt ve kadı sicilleri incelenecektir. Dönemin kronikleri ve ilgili ikincil literatür de değerlendirilerek, Portekizli esirlerin Osmanlı topraklarındaki varlıklarına dair özgün bir çalışma ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Portekiz, Esir, Esaret, İhtidâ.

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, İstanbul/TÜRKİYE, havvaonalan@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-7759-1142

The Portuguese in Ottoman Captivity: A Study on Enslavement and Conversion Processes

Abstract

This study examines the captivity experiences of Portuguese individuals captured by the Ottomans between the XVIth and XVIIIth centuries with particular attention to cases that resulted in forced conversion (ihtidâ). The period under investigation illustrates that the Ottoman-Portuguese rivalry-spanning from the Red Sea and the Indian Ocean to the Mediterranean-was not confined to military confrontations but also produced profound social and religious consequences for individuals. In this context, archival sources from the Portuguese National Archive (Arquivo Nacional da Torre do Tombo) provide detailed documentation of the conditions faced by Portuguese captives under Ottoman rule often indicating that conversions to Islam were compelled rather than voluntary. The same documents also contain evidence that some captives who had converted to Islam later applied to Portuguese authorities seeking to secure their release through ransom. The primary objective of this study is to examine this multifaceted historical process comparatively in light of the primary sources found in Ottoman and Portuguese archives. The social and legal status of the captives within Ottoman society following the processes of captivity and conversion to Islam, allegations that they were forced to convert, their place in society after embracing Islam, and how the ransom process operated will also be examined. In the course of this study, a comparative analysis will be conducted by taking into account the differences between the accounts found in Ottoman and Portuguese sources. Thus, the ways in which captivity and conversion to Islam were represented in the historiographies of the two states will be examined. In this study, particular attention will be paid to Portuguese archival documents, Inquisition court records, and kadı court registers. By also examining contemporary chronicles and relevant secondary literature, the study aims to provide an original contribution to the study of the presence of Portuguese captives in Ottoman territories.

Keywords: Ottoman Empire, Portuguese, Captive, Captivity, Conversion to Islam.

Leonardo Donà, Nicolò Contarini ve XVII. Yüzyılın Başlarında Venedik'te "Türk Hayranlığı"nın Doğuşu

Vera Costantini*

Özet

Osmanlılar ve Venedikliler, yüzyıllara uzanan köklü tarihsel geçmişlerinin ve ilişkilerinin bilincindeydiler. Ömer Lütfi Barkan ve Fernand Braudel gibi önceki kuşak tarihçileri, iki devlet arasındaki iktisadi ortaklığın niteliklerini ve doğurduğu sonuçları derinlemesine incelemişlerdir. Bununla birlikte Osmanlılar ve Venedikliler aynı zamanda sınır komşusuydu ve bilhassa Habsburg İmparatorluğu'na karşı müşterek stratejik çıkarlara sahiptiler. 1520'lerde ve takip eden yüzyılın ilk iki on yılında gerçekleşen çeşitli vesilelerle kaynaklar, Viyana ve müttefiklerine karşı Osmanlı ve Venedik askerî harekâtlarının koordine edildiğini bildirmektedir. Özellikle Protestan Reformu'nun Hristiyan Avrupa'nın birliğini geri dönülemez biçimde bozduğu 17. yüzyılda, ortak bir Osmanlı-Venedik stratejisinin oluşturulması önemli kültürel etkileri de beraberinde getirmiştir: Venedik aristokrasisinin en gelişmiş kanadı, İslam kültür sisteminin ve Osmanlı kurumlarının, geleneklerinin ve göreneklerinin kültürel olarak normalleşmesi sürecini başlatmıştır. Bu bildirinin temelini, söz konusu tarihsel sürecin başlıca temsilcileri olan Leonardo Donà ve Nicolò Contarini'nin metinlerine dair tahliller oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı-Venedik İttifakı, Leonardo Donà, Nicolò Contarini, Türk Hayranlığı (Türkofili), Kültürel Meşrulaştırma.

* Doç. Dr., Venedik Ca' Foscari Üniversitesi, Beşerî Bilimler Fakültesi, Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Bölümü, Venedik/İTALYA, vera@unive.it https://orcid.org/0000-0002-8367-5913

Leonardo Donà, Nicolò Contarini and the Dawn of "Turcophilia" in Early XVIIth Century Venice

Abstract

Ottomans and Venetians were aware of the historical profoundness of their centuries-long relationship. A generation of past historians, such as Ömer Lütfi Barkan and Fernand Braudel, has inquired in depth into the features and implications of their economic partnership. Nevertheless, Ottomans and Venetians were also neighbouring countries and shared strategic interests, especially against the Habsburg Empire. On several occasions, such as in the 1520s and in the first two decades of the following century, sources report the coordination of Ottoman and Venetian military actions against Vienna and its allies. Particularly in the XVIIth century, when the Protestant Reformation had inexorably broken the unity of Christian Europe, the creation of a joint Ottoman-Venetian strategy brought along significant cultural effects: the most advanced faction of the Venetian aristocracy started a process of cultural normalisation of the Islamic cultural system and of Ottoman institutions, customs, and traditions. The major interpreters of this process were Leonardo Donà and Nicolò Contarini, the analysis of whose writings constitutes the core of this study.

Keywords: Ottoman-Venetian Alliance, Leonardo Donà, Nicolò Contarini, Turcophilia, Cultural Normalisation.

Türkler İçin Yürütülen Çalışmalara Adanmışlık: ABCFM'nin Türkleri Hristiyanlaştırma Misyonunun Devamlılığını Gösteren Kanıtlar

Brandon D. Johnson *

Özet

Tarihçiler, XIX. yüzyıl boyunca Türkiye'de Amerikan Yurt Dışı Misyonerlik Komisyonu'nun (ABCFM) öncelikle Osmanlı Hristiyan azınlıkları arasında aktif olduğu konusunda hemfikirdir. Bu doğru olmakla birlikte, ABCFM Osmanlı Türkleri arasında da faaliyet göstermiştir. Tarihyazımında genellikle ABCFM'nin Osmanlı Hristiyanları üzerindeki çok yönlü etkisine odaklanılmakta ve bu diğer kanıtlar genellikle göz ardı edilmektedir. Bununla birlikte Amerikan misyonerler, Türkleri Hristiyanlaştırma hedefi doğrultusunda fiilen faaliyet göstermeyi sürdürmüşlerdir.

Bu bildiri, Amerikan misyonerlerin ikincil nitelikte olmakla birlikte etkin biçimde sürdürdükleri bu yönelime ilişkin kanıtların özgün bir incelemesini sunmaktadır. Burada ele alınan kanıtlar arasında (i) Türkler arasında misyonerlik faaliyetlerine ilişkin genel iddialar, (ii) Türkler arasında misyonerlik faaliyetlerine ilişkin tartışmalar, (iii) sözde Türk Edebiyatı Programı, (iv) din değiştiren Türkler ve Hristiyanlık hakkında bilgi edinmek isteyen Türkler ve (v) Türkler arasında aktif olduğu söylenen belirli misyonerler bulunmaktadır. Bir dizi geçici misyonerlik karşılaşmasıyla sınırlı olmayan bu kanıtlar, ABCFM'nin Türklere yönelik misyonunun XIX. yüzyıl boyunca sürdüğünü ve bunun sonucunda birkaç projenin devam ettiğini göstermektedir. Bunların en önemlileri, Osmanlı Türkçesi Kitab-ı Mukaddes'in (yani Tevrat, Zebur ve İncil) ve Redhouse Sözlüğü'nün yayımlanmasıdır. Bu eserler, ABCFM'nin Türklere yönelik misyonunun ürünleri olup Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinin tarihini ve tarihyazımını şekillendirmiştir. Bu konuya gösterilen ilginin sınırlı olmasına rağmen, ABCFM'nin Türkler arasında yürüttüğü misyonerlik faaliyeti, daha derinlemesine incelenmeyi hak eden önemli ve sonuçları olan bir konudur. Sonuç olarak, ABCFM'nin Türklere yönelik misyonunun devamlılığı, Amerikan misyonerlerin sadece Osmanlı Hristiyan azınlıkları üzerinde değil XIX. yüzyıl boyunca Türkler üzerinde de doğrudan ve çok yönlü bir etkiye sahip olduğu yönündeki soruları meşrulaştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: ABCFM, Misyonerler, XIX. Yüzyıl, Türkler, Osmanlı-Amerika İlişkileri.

* Doktora Öğrencisi, Groningen Üniversitesi, Ortadoğu Çalışmaları, Groningen/HOLLANDA, johnson.brandon.david@gmail.com https://orcid.org/0000-0003-0900-8095

Absorbed in Work for the Turks: Evidence for the ABCFM's Enduring Mission to Christianize the Turks

Abstract

Historians agree that in Türkiye during the nineteenth-century the American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM) was primarily active among the Ottoman Christian minorities. While true, the ABCFM was also active among the Ottoman Turks. This other evidence is routinely overlooked in the historiography, which typically focuses on the influence of the ABCFM on the Ottoman Christians. Yet the American missionaries remained practically committed to the Christianization of the Turks.

This article is an original survey of the evidence for this secondary but vibrant commitment of the American missionaries. Among the pieces of evidence considered herein are (i) general claims of missionary activity among the Turks; (ii) controversies over missionary activity among the Turks; (iii) the so-called Turkish Literature Scheme; (iv) the presence of Turkish converts and inquirers; and (v) specific missionaries reported active among the Turks. Not limited to a series of passing missionary encounters, these bits of evidence show that the ABCFMs mission to the Turks was persistent across the nineteenth century, resulting in several projects that endured. The greatest of these were the publication of the Ottoman Turkish Bible and the Redhouse Lexicon, products of the ABCFMs mission to the Turks that shaped both the history and historiography of the late Ottoman Empire. Despite the limited attention given to the subject, therefore, the missionary activity of the ABCFM among the Turks is a subject of consequence and importance, meriting deeper consideration. Further still and by way of a conclusion, the endurance of the ABCFMs mission to the Turks legitimizes questions about the direct and polyvalent influence of the American missionaries not only on the Ottoman Christian minorities but on the Turks themselves during the nineteenth century.

Keywords: ABCFM, Missionaries, XIXth Century, Turks, Ottoman-American Relations.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kadim Hanedanlar

Yılmaz Kurt*

Özet

Bu tebliğde, Çukurova'da yaşamış hanedanların Cumhuriyet'e geçiş serüvenleri ve 1693 sonrası ortaya çıkan derebeyi-ayan ailelerinin yeni rejime entegre olma süreçlerini inceleyeceğiz. Çapanoğulları, Dulkadiroğulları, Bayezitoğulları, Karaosmanoğulları gibi tanınmış a'yân ailelerinin bu geçiş sürecinde karşılaştırılmasının yapılması yakın tarihimize ışık tutacaktır.

Ramazanoğulları soyundan geldiklerini iddia edenler, devlete yazdıkları dilekçelerde, mezar taşlarında kendilerinin "akdem hânedânından" yani "en kadim, en eski hanedanından" olduklarını ileri sürmüşlerdir. Bu elbette devlet katında da halk nazarında da kendilerine bir ayrıcalık tanınmasına yardımcı olmaktaydı. 1730'larda Adana'ya gelen Karslızâde Hacı Ali Ağa kısa sürede Adana vali vekili olacak, kardeşi Hüseyin Efendi ve onun oğlu İshak Efendi Adana müftülüğü yaparak ilmiye sınıfını temsil edecektir. XIX. yüzyıl ortalarında Adana valisi olan Abidin Paşa bunlarla iş birliği yaparak 110 bin dönüm arazi sahibi olacak ve Karslızâdeler de binlerce dönüm arazide modern tarım yapmaya, bataklıkları kurutmaya başlayacaklardır.

1750 yıllarında Çukurova'da "süvari sürücülüğü" ünvanıyla asayişi temine memur edilen Habib Çelebi'nin torunu Menemencioğulları Boybeyi Ahmet Bey, İstanbul'a "maaşlı sürgün" olarak gönderilse de oğlu Rifat Paşa "A'yân Meclisi Reisliği" yapacak, torunları Muvaffak Menemenci ve Numan Menemenci Türkiye Cumhuriyeti'nde bakanlık makamına kadar yükselecekler ve aile günümüze kadar ulaşacaktır. XVIII. yüzyılda Payas ve Dörtyol çevresinde hakimiyet kuran Küçükalioğulları a'yân ailesinden Halil Bey devletten (zorla) beylerbeyilik ünvanı alacak; oğulları dahi hac ve ticaret yollarını keserek buralardan bac alarak geçimlerini sürdürecekti. Bağımsızlıklarına son derecede düşkün olan bu insanlar Hatay'ın anavatana bağlanması sırasında devletin yanında yer alarak kendilerine yeni bir kimlik bulacaklardır.

Kozan Dağları'nda yurt tutan Kozanğulları a'yân ailesi buradaki yöneticilik ayrıcalıklarını Cumhuriyet döneminde de kısmen sürdürecekler Cumhuriyet'e devlete vergi ve asker veren bir Türkmen taifesi olarak devredileceklerdir. Manisa yöresinde Karaosmanoğulları yıllarca devlete asker ve erzak temin ederek bölgedeki varlıklarını sürdürdükleri gibi Cumhuriyet döneminde bakanlık koltuğu alabilmek başarısı göstereceklerdir. Çapanoğullarının devlete olan hizmetleri ve bağlılıkları Cumhuriyet döneminde büyük bir sarsıntı geçirse de Bozok'tan Salih Bozok, Atatürk'ün yanında milletvekilliği kürsüsüne yürümeyi bilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Cumhuriyet, Ayanlar, Hanedanlar, Çukurova.

* Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, ykurt@ankara.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-9595-7398

Ancient Dynasties from the Ottoman Empire to the Republic

Abstract

In this paper, we will examine the transition journeys of the dynasties that lived in Çukurova into the Republican era, as well as the integration processes of the derebeyi–a'yân (local warlord / notable) families that emerged after 1693 into the new regime. A comparative analysis of well-known a'yân families such as the Çapanoğulları, Dulkadiroğulları, Bayezitoğulları, and Karaosmanoğulları during this transition period will shed significant light on our modern history.

Those who claimed descent from the Ramazanoğulları dynasty asserted in petitions submitted to the state and on their gravestones that they belonged to the "akdem hânedânı"—that is, the "most ancient, earliest dynasty." This assertion undoubtedly helped them secure a privileged standing both in the eyes of the state and among the public. Karslızâde Hacı Ali Ağa, who arrived in Adana in the 1730s, soon became the Deputy Governor of Adana; his brother Hüseyin Efendi and nephew İshak Efendi served as the Muftis of Adana, thereby representing the learned/scholarly (ilmiye) class. In the mid-XIXth century, Abidin Pasha, the Governor of Adana, collaborated with them to acquire 110,000 decares of land, while the Karslızâdes began practicing modern agriculture on thousands of decares and draining the surrounding marshes.

Ahmet Bey, the Chieftain (Boybeyi) of the Menemencioğulları and grandson of Habib Çelebi who had been commissioned to maintain public security around 1750 in Çukurova under the title of "cavalry commander" (süvari sürücülüğü) was sent to Istanbul into "salaried exile." Nevertheless, his son Rifat Pasha would serve as the President of the Senate (A'yân Meclisi Reisliği), and his grandsons Muvaffak Menemencioğlu and Nu'man Menemencioğlu would rise to ministerial ranks in the Republic of Türkiye, ensuring the family's prominence down to the present day. Halil Bey, hailing from the Küçükalioğulları a'yân family that established dominance around Payas and Dörtyol in the XVIIIth century, managed to extract the title of beylerbeyi (governor-general) from the state by force; his sons continued to sustain their livelihood by cutting off pilgrimage and trade routes and levying tolls (bac). Highly fiercely devoted to their independence, these people found a new identity for themselves by siding with the state during the accession of Hatay to the motherland.

The Kozanoğulları a'yân family, who settled in the Kozan Mountains, partially maintained their administrative privileges during the Republican period as well, and were integrated into the Republic as a Turkmen community providing taxes and conscripts to the state. In the Manisa region, the Karaosmanoğulları maintained their local presence for years by supplying troops and provisions to the state, and successfully secured cabinet minister posts during the Republican era. While the Çapanoğulları's record of service and loyalty to the state suffered severe disruptions in the Republican era, Salih Bozok from Bozok nevertheless succeeded in taking his seat in parliament alongside Atatürk.

Keywords: Ottoman Empire, Republic, A'yân (Local Notables), Dynasties, Çukurova.

Osmanlı Klasik Döneminde Veziriazamın Kapı Halkı

Sevil Gözübüyük*-Mehmet Ali Ünal**

Özet

Osmanlı Devleti'nde veziriazam, padişahın mutlak vekili sıfatıyla devlet idaresinin en önemli makamını temsil etmekteydi. Veziriazamın resmî ikametgâhı olan Paşa Kapısı (Bâb-ı Âsafî), yalnızca idari faaliyetlerin yürütüldüğü bir mekân değil aynı zamanda çok sayıda görevli, asker ve hizmetkârın bulunduğu geniş bir teşkilatın merkeziydi. Bu teşkilatı meydana getiren topluluk kaynaklarda genel olarak "kapı halkı" şeklinde adlandırılmaktadır.

Bu çalışmada, XVI. yüzyılın sonlarından XVIII. yüzyılın sonlarına kadar uzanan süreçte veziriazam kapısı ve kapı halkı, arşiv belgeleri, kronikler ve mevcut araştırmalar ışığında incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı, veziriazam kapısının teşkilat yapısını, kapı halkını oluşturan unsurları ve bunların Osmanlı idari yapısı içerisindeki yerini ortaya koymaktır.

İncelenen kayıtlar, veziriazam kapısının padişah sarayını örnek alan kurumsal bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Harem, enderun ve birun esasına dayanan teşkilatlanma anlayışı, farklı ölçülerde olmakla birlikte veziriazam ve diğer ümera kapılarında da görülmektedir. Bunun yanında kapı halkının yalnızca hizmet ve güvenlik amacıyla oluşturulmuş bir topluluk olmadığı; askerî kuvvetlerin teşkil edildiği, idari kadroların yetiştirildiği ve siyasi nüfuzun üretildiği bir yapı niteliği taşıdığı anlaşılmaktadır.

Masraf ve muhasebe kayıtları kapı halkının Osmanlı idari sisteminin önemli gider kalemlerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Ümeraya tahsis edilen yüksek gelirlerin önemli bir kısmı maiyetin iaşesine, ücretlerine ve diğer giderlerine ayrılmıştır. Ayrıca farklı dönemlere ait kayıtların karşılaştırılması, görevlerde ve kişi sayılarında bazı değişiklikler meydana gelmesine rağmen kapı halkının temel teşkilat yapısının klasik dönem boyunca büyük ölçüde korunduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Veziriazam, Kapı Halkı, Bâb-ı Âsafî, Osmanlı Bürokratik Yapısı, Osmanlı Merkezî İdaresi.

* Arş. Gör. Dr., Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Denizli/TÜRKİYE, sevildogan@pau.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-6900-2894

** Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi, Türk Tarih Kurumu, Bilim Kurulu Üyesi, Ankara/TÜRKİYE, maunalus@yahoo.com https://orcid.org/0000-0001-8311-7965

The Household of the Grand Vizier in the Classical Ottoman Period

Abstract

In the Ottoman Empire, the grand vizier, as the absolute deputy of the sultan, represented the highest office of state administration after the ruler himself. The Pasha's Gate (Bâb-ı Âsafî), the official residence of the grand vizier, was not only a space where administrative affairs were conducted but also the center of a vast organization comprising numerous officials, soldiers, and attendants. This community forming the organization was generally referred to in the sources as the "household of the gate" (kapı halkı).

This study examines the grand vizier's household and its administrative organization from the late XVIth to the late XVIIIth century in light of archival documents, chronicles, and existing scholarship. Its primary aim is to reveal the institutional structure of the grand vizier's household, the constituent groups that formed it, and their place within the Ottoman administrative system.

The sources examined demonstrate that the grand vizier's household possessed an institutional structure modeled on the imperial palace. This organizational scheme, based on the harem, enderun, and birun divisions, can be observed albeit on different scales in both the grand vizier's household and those of other members of the Ottoman ruling elite. The findings further indicate that the household of the gate was not merely a body established for service and security purposes; rather, it functioned as a vital structure where military forces were organized, administrative personnel were trained, and political influence was cultivated.

Expense and accounting registers reveal that the household constituted one of the major expenditure items of the Ottoman administrative system. A considerable portion of the substantial revenues allocated to members of the ruling elite was spent on the maintenance, salaries, and various expenses of their retainers. Furthermore, a comparison of records from different periods suggests that, despite changes in personnel numbers and certain offices, the fundamental organizational structure of the household remained largely intact throughout the classical period.

Keywords: Grand Vizier, Household of the Gate, Pasha's Gate, Ottoman Bureaucratic Structure, Ottoman Central Administration.

Osmanlı İlmiye Teşkilatında Güç, Akrabalık ve Atama Ağları: XVII. Yüzyıl Galata Kadılığı Üzerine Sosyal Ağ Temelli Bir İnceleme

Sevgi Akkoyun*

Özet

Bu bildiri, Osmanlı ilmiye teşkilatının temel kurumlarından biri olan kadılığın XVII. yüzyıldaki işleyişini, Galata Kadılığı örneği üzerinden ailevi bağlar ve akrabalık temelli güç ağları bağlamında analiz etmeyi amaçlamaktadır. Osmanlı adli ve idari yapısında merkezî bir konumda bulunan Galata, ilmiye mensuplarının kariyer rotaları, atama süreçleri ve sosyal ilişkilerinin bütüncül biçimde izlenebilmesine imkân tanıyan dikkat çekici bir örnek sunmaktadır.

Çalışmada, ruûs defterleri ve biyografik kaynaklardan elde edilen veriler kullanılarak, Galata Kadılığı'na tayin edilen kadıların aile bağları, akrabalık ilişkileri ve nesiller boyunca devam eden ilmiye mensubiyetleri tespit edilmiş; elde edilen veriler sosyal ağ analizi yöntemiyle görselleştirilmiştir. Bu analiz, özellikle belirli ailelerin ilmiye teşkilatı içerisinde yoğunlaşmış bir temsil gücüne sahip olduğunu ve kadılık atamalarında bu ailelerin süreklilik arz eden bir nüfuz alanı oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, kadılık müessesesinin yalnızca liyakat ve kurumsal hiyerarşi üzerinden değil aynı zamanda ailevi sermaye, sosyal yakınlık ve akrabalık temelli ilişkiler üzerinden de şekillendiğini göstermektedir. Bildiri, sosyal ağ analizinin tarihsel prosopografik verilerle bütünleştirilmesi yoluyla Osmanlı ilmiye teşkilatındaki aile temelli yapısal süreklilikleri görünür kılmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Galata, Kadılık, İlmiye Teşkilatı, XVII. Yüzyıl, Prosopografi, Sosyal Ağ Analizi.

* Arş. Gör. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Çarşamba İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Samsun/TÜRKİYE, akkoyunsevgi@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-6819-7098

Power, Kinship and Appointment Networks in the Ottoman Ilmiye Organization: A Social Network-Based Analysis of the Galata Qadiship in the XVIIth Century

Abstract

This paper aims to analyze the functioning of the qadi institution one of the fundamental components of the Ottoman ilmiye organization in the XVIIth century, through the case of the Galata qadiship within the framework of familial ties and kinship-based power networks. As a central district in the Ottoman judicial and administrative structure, Galata provides a remarkable case that allows for a comprehensive examination of the career trajectories, appointment processes, and social relations of members of the Ilmiye.

Drawing on data obtained from ruus registers and biographical sources, the study identifies the family ties, kinship relations and intergenerational Ilmiye affiliations of the cadis appointed to the Galata cadiship, visualizing the findings through social network analysis. The collected data are visualized through social network analysis. This analysis reveals that certain families held a concentrated representation within the Ilmiye hierarchy, establishing a sustained sphere of influence over qadi appointments.

This study demonstrates that the institution of the qadiship was shaped not only by merit and institutional hierarchy but also by familial capital, social proximity, and kinship-based relations. By integrating social network analysis with historical prosopographical data, the paper aims to reveal the family-based structural continuities within the Ottoman Ilmiye organization.

Keywords: Galata, Qadiship, Ottoman Ilmiye Organization, XVIIth Century, Prosopography, Social Network Analysis.

XIX. Yüzyılda İstanbul'daki Arnavut Liderlerin Siyasi ve Ulusçu Faaliyetleri

Teuta Shala-Peli*-Donika Avdulli**

Özet

XIX. yüzyıl, özellikle kurtuluş hareketleri ve millî bilincin oluşumuyla ilgili gelişmeler nedeniyle Arnavutların siyasi ve millî tarihinde belirleyici bir dönemi temsil etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezi ve aynı zamanda dönemin siyasi ve entelektüel elitlerinin odak noktası olan İstanbul'da faaliyet gösteren Arnavut aydınları, bu süreçte önemli bir rol oynamıştır.

Bu bildiri, Abdyl, Naim ve Sami Frashëri (Şemseddin Sami), Konstantin Kristoforidhi, Pashko Vasa (Paşko Vasa) gibi XIX. yüzyılda İstanbul'da bulunan önde gelen Arnavut şahsiyetlerin faaliyetlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, bu isimlerin millî kimliğin korunmasına, Arnavutça eğitimin teşvik edilmesine ve siyasi örgütlenmeye ne şekilde katkıda bulunduklarına odaklanmaktadır. Çalışma ayrıca, onların Prizren Arnavut Birliği'nin (1878) kurulması üzerindeki etkilerini ve uluslararası alanda Arnavut davasını ilerletme çabalarını da incelemektedir.

Arşiv kaynaklarına ve tarih literatürüne dayanan bildiride bu liderlerin faaliyetlerinin yalnızca Arnavut millî hareketinin pekişmesine katkıda bulunmakla kalmayıp aynı zamanda Arnavutlar ile Osmanlı siyasi karar alma mekanizmasının merkezi yapıları arasında bir köprü görevi gördüğünü savunmaktadır. Bu bakımdan İstanbul, Arnavutluk'un bağımsızlığının arifesinde Arnavutların yurtsever fikirlerini ve siyasi platformlarını dile getirdikleri en önemli merkezlerden biri haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ulusçu Hareketler, Elitler, Entelektüeller, Bağımsızlık, Kültür.

* Prof. Dr., Ali Hadri Tarih Enstitüsü, Priştine/KOSOVA, teuta_shala@hotmail.com
https://orcid.org/0000-0003-2231-4775
** Doktora Öğrencisi, Ali Hadri Tarih Enstitüsü, Priştine/KOSOVA, donika.avdulli16@gmail.com
https://orcid.org/0009-0006-9400-7191

The Political and Patriotic Activity of Albanian Leaders in Istanbul During the XIXth Century

Abstract

The XIXth century represents a decisive period in the political and national history of the Albanians, particularly due to developments related to liberation movements and the formation of national consciousness. Albanian intellectuals who operated in Istanbul, a center of the Ottoman Empire and simultaneously a hub for the political and intellectual elites of the time, played a significant role in this process.

This paper aims to analyze the activities of prominent Albanian figures in Istanbul during the XIXth century, such as Abdyl, Naim and Sami Frashëri, Konstantin Kristoforidhi, Pashko Vasa, among others, focusing on the ways in which they contributed to the preservation of national identity, the promotion of education in the Albanian language, and political organization. The study also examines their impact on the establishment of the Albanian League of Prizren (1878) and on efforts to advance the Albanian cause in the international arena.

Drawing upon archival sources and historical literature, the paper argues that the activity of these leaders not only contributed to the consolidation of the Albanian national movement but also served as a bridge between Albanians and the central structures of Ottoman political decision-making. In this respect, Istanbul became one of the key spaces for the articulation of patriotic ideas and political platforms of Albanians on the eve of Albania's independence.

Keywords: National Movements, Elites, Intelligentsia, Independence, Culture.

Millî Mücadele'de Talat Paşa - Mustafa Kemal Paşa İlişkisine Dair Bazı Önemli Tespitler

Nevzat Artuç*

Özet

Talat Paşa, M. Şükrü Hanioğlu'nun ifadesiyle farklı özelliklere sahip kişileri bir araya getirebilme meziyetleri nedeniyle yakın tarihimizin ele alınıp incelenmesi gerekli tarihi şahsiyetlerinin başında gelmektedir. Talat Paşa ayrıca, II. Meşrutiyet Dönemi'ne damga vurmuş olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin neredeyse bütün politikalarına yön veren bir lider olarak da dikkat çekmektedir. 23 Ocak 1913 tarihinde Bâb-ı Âli Baskını'nın planlanması, Birinci Dünya Savaşı'na giriş, 1915 Sevk ve İskân Kanunu'nun çıkartılması, İttihat ve Terakki'nin İttihad-ı İslam siyasetinin yönlendirilmesi gibi tarihi olayların perde arkasında hep Talat Paşa vardır. Talat Paşa'yı farklı kılan bir diğer özellik, Mustafa Kemal Paşa ve Millî Mücadele hakkında beslemiş olduğu müspet düşüncelerdir. Talat Paşa sanılanın aksine ülkenin kurtuluşunu gerçekleştirecek yegâne lider olarak Enver Paşa yerine Mustafa Kemal Paşa'yı görmüştür. Bu sebeple İttihatçı kadroları onun etrafında birleşmeye davet etmiştir.

Talat Paşa'nın Millî Mücadele'deki rolü ve Mustafa Kemal Paşa'ya vermiş olduğu destek yakın tarihimizin açıklanmaya muhtaç konularının başında gelmektedir. Konuya ilişkin olarak İlhan Tekeli- Selim İlkin tarafından 1980 yılında Belleten'de yayınlanan makalede Mustafa Kemal Paşa ile Talat Paşa'nın birbirlerine yazmış oldukları birer mektup değerlendirilmiştir. Ancak söz konusu çalışmada Talat Paşa'nın Millî Mücadele hakkındaki düşünce ve faaliyetlerine değinilmemiş olup sadece Mustafa Kemal Paşa ile Talat Paşa arasında bir kıyaslama yoluna gidilmiştir. Bu nedenle Talat Paşa'nın Millî Mücadele'deki rolü, önemi ve Mustafa Kemal Paşa hakkındaki düşünceleri tam olarak açıklanamamıştır. Takip eden yıllarda yapılan akademik çalışmalarda bu eksiklik yeterince giderilememiştir.

Bu çalışmada Mustafa Kemal Paşa'dan Talat Paşa'ya yazılan 7 Ocak 1920 tarihli mektup ile Talat Paşa'dan Mustafa Kemal Paşa'ya yazılan 24 Ocak 1921 tarihli mektuplar, Talat Paşa ile İttihatçı liderler arasındaki mektuplaşmalardan, olaylara şahitlik eden tarihi şahsiyetlerin hatıralarından ve nihayet Cumhurbaşkanlığı Arşivi'nde yer alan belgelerden istifadeyle sağlıklı bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır. Söz konusu mektupların bir kısmının ilk kez kullanılacak olması çalışmaya artı değer katacaktır. Son olarak yabancı literatürlerde Talat Paşa hakkında ortaya atılan "Millî Mücadele'nin Babası" şeklindeki iddialara da açıklık getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Talat Paşa, Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Cavid Bey.

* Prof. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Adıyaman/TÜRKİYE, nartuc27@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-5405-4862

Some Important Findings About the Relationship Between Talat Pasha and Mustafa Kemal Pasha in the National Struggle

Abstract

Talat Pasha, in the words of M. Şükrü Hanioğlu, is one of the foremost historical figures of our recent history owing to his ability to bring together individuals with distinct characteristics. He also stands out as a leader who directed almost all policies of the Committee of Union and Progress (CUP), which left its mark on the Second Constitutional Monarchy Period. Talat Pasha was consistently behind the scenes of critical historical events, such as the planning of the January 23, 1913 Sublime Porte Coup, entry into World War I, the enactment of the 1915 Dispatch and Settlement Law, and the direction of the CUP's Pan-Islamic policies. Another feature that sets Talat Pasha apart is the positive regard he held for Mustafa Kemal Pasha and the National Struggle. Contrary to popular belief, Talat Pasha viewed Mustafa Kemal Pasha, rather than Enver Pasha, as the sole leader capable of achieving the country's liberation. For this reason, he invited the Unionist cadres to unite around him.

Talat Pasha's role in the Turkish National Struggle and his support for Mustafa Kemal Pasha remain among the primary issues requiring clarification in our recent history. In an article published by İlhan Tekeli and Selim İlkin in Belleten in 1980, a pair of letters exchanged between Mustafa Kemal Pasha and Talat Pasha was evaluated. However, that study did not address Talat Pasha's thoughts and activities regarding the National Struggle, restricting itself to a comparison between the two leaders. Consequently, Talat Pasha's role, importance in the National Struggle, and his true views on Mustafa Kemal Pasha could not be fully explained.

In subsequent years, academic studies failed to sufficiently address this gap. This study aims to provide a sound evaluation utilizing the letter dated January 7, 1920 from Mustafa Kemal Pasha to Talat Pasha, the letter dated January 24, 1921 from Talat Pasha to Mustafa Kemal Pasha, the correspondence between Talat Pasha and Unionist leaders, the memoirs of historical figures who witnessed the events, and relevant documents from the Presidential Archives. The fact that some of these letters will be used for the first time adds significant value to the study. Finally, the claims in foreign literature referring to Talat Pasha as the "Father of the National Struggle" will also be clarified.

Keywords: Talat Pasha, Mustafa Kemal Pasha, National Struggle, Committee of Union and Progress, Cavid Bey.

Arapların Gözünden Çanakkale Muharebeleri ve Mustafa Kemal Atatürk (1916)

Mehmet Emin Elmacı*

Özet

I. Cihan Harbi sırasında Çanakkale Muharebeleri ile kazanılan zaferin Türk tarihi açısından önemi büyüktür. Dönemin yerli yabancı belgelerinin ışığında Çanakkale'deki bu başarının en önemli kişilerinden birisi de hiç kuşkusuz Mustafa Kemal Atatürk idi. Deniz savaşlarında da tepeden kuvvetleriyle savaşı izlediğini ve geçiş olsaydı karadan müdahale emri aldığını da belirten Mustafa Kemal Paşa, İtilaf kuvvetlerinin karaya çıkışı sırasında en kritik anda aldığı tedbirlerle "Çanakkale'yi geçilmez" yapmıştır.

Cephede savaşın son aylarında daha rahat bir ortam oluşmuş ve Anafartalar Grubu Kumandanı olan Mustafa Kemal (Atatürk) mebusları, edebiyatçıları ve son noktada da Suriye, Filistin ve Lübnan'dan Arap gazeteci ve din alimlerinden oluşan bir heyeti misafir etmişti. Paşa tüm misafirlerine farklı günlerde cepheyi gezdirmiş ve hala kurşun seslerinin olduğu bir ortamda misafirlerini ağırlamıştı.

İşte bu misafirlerden bir grup da Suriye, Filistin ve Lübnan gibi Arapça konuşan Osmanlı topraklarından gelen bir Arap heyetiydi. 27 Eylül 1915'te özel bir trenle Halep'ten yola çıkan ve 17 Ekim 1915 tarihinde Çanakkale'ye geçen bu heyetin içindeki dört gazete sahibi, evlerine döndüğünde 1916'da kendi izlenimlerini anlatmış ve bu izlenimler Arapça bir kitapta, "El-Bi'setü'l İlmiye İla Darü'l Hilafet'il İslamiyye" adıyla Beyrut'ta basılmıştır.

Bu çalışma, I. Dünya Savaşı'nın en kritik safhalarından biri olan Çanakkale Muharebelerini ve Mustafa Kemal Atatürk'ün buradaki liderliğini, dönemin Arap entelektüellerinin perspektifinden ele almaktadır. Araştırmanın temel kaynağını, 1915 yılında bölgeyi ziyaret eden Suriyeli, Filistinli ve Lübnanlı gazeteci ve alimlerden oluşan heyetin izlenimlerini içeren "El-Bi'setü'l İlmiye İla Darü'l Hilafet'il İslamiyye" (1916) adlı eser oluşturmaktadır. Makalede, Mustafa Kemal Paşa'nın askeri dehasının ve Anafartalar'daki başarısının, henüz savaş devam ederken Arap kamuoyunda nasıl bir yankı uyandırdığı ve "İslam'ın Kahramanı" olarak nasıl tescil edildiği analiz edilmektedir. Ayrıca, bu tarihi vesikanın Türk kamuoyuna yansımaları ve günümüz tarihyazımındaki önemi kronolojik bir yaklaşımla değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale, Enver Paşa, ANZAK, Suriye, Filistin.

* Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir/TÜRKİYE, emin.elmaci@deu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-7336-3561

The Battles of Gallipoli and Mustafa Kemal Atatürk Through the Eyes of Arabs (1916)

Abstract

The victory achieved during the Gallipoli Campaign holds immense significance in Turkish history. In light of domestic and foreign documents of the era, one of the most pivotal figures in this success at Gallipoli was undoubtedly Mustafa Kemal Atatürk. Having observed the naval operations from vantage points alongside his troops while holding orders to intervene on land in the event of an Allied breakthrough, Mustafa Kemal Pasha rendered Gallipoli "impassable" through the decisive measures he implemented at the most critical juncture of the Allied landings.

During the final months of the campaign at the front, as conditions stabilized, Mustafa Kemal (Atatürk) then Commander of the Anafartalar Group, hosted delegations comprising members of parliament, literary figures, and ultimately Arab journalists and religious scholars from Syria, Palestine, and Lebanon. The Pasha personally guided all his guests across the battlefield on various days, extending hospitality in an environment where gunfire still echoed.

Among these visitors was an Arab delegation representing the Arabic-speaking Ottoman provinces of Syria, Palestine, and Lebanon. Departing from Aleppo on a special train on 27 September 1915 and arriving in Gallipoli on 17 October 1915, this delegation included four newspaper proprietors. Upon returning home, they published their impressions in 1916 in an Arabic volume titled *al-Ba`thah al-`Ilmiyyah ilā Dār al-Khilāfah al-Islāmiyyah* printed in Beirut.

This study examines the Gallipoli Campaign, one of the most critical phases of World War I and Mustafa Kemal Atatürk's leadership therein from the perspective of contemporary Arab intellectuals. The primary source of this research is the 1916 work *al-Ba`thah al-`Ilmiyyah ilā Dār al-Khilāfah al-Islāmiyyah,* which records the observations of the delegation of Syrian, Palestinian, and Lebanese journalists and scholars who visited the region in 1915. The article analyzes how Mustafa Kemal Pasha's military genius and triumph at Anafartalar resonated within the Arab public while the war was still ongoing, and how he came to be acclaimed as the "Hero of Islam" (Ba`al al-Islām). Furthermore, it evaluates the reflections of this historical document in Turkish historiography and its significance in modern historical writing through a chronological approach.

Keywords: Gallipoli, Enver Pasha, ANZAC, Syria, Palestine.

Mustafa Kemal Paşa'nın 1920-1923 Yılları Arasında TBMM'deki Konuşmalarının Nutuk ile Karşılaştırmalı Analizi

Mustafa Budak*

Özet

Bilindiği gibi Nutuk, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi'nin temel kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu özelliğinden dolayı Nutuk, Türkiye Cumhuriyeti tarihi araştırmalarında bir "doğrulayıcı/sağlamacı eser" olarak kabul görmektedir. Oysa Nutuk, bir tarihi kişiliğin liderliğini yaptığı tarihî olaylar ve kişiler hakkındaki görüşlerini anlatan/yorumlayan bir eserdir. Bu bakımdan Nutuk, "belgelerle örülü bir siyasi hatıra" niteliğindedir. Nutuk'un bir başka özelliği, Mustafa Kemal Paşa'nın TBMM'de yaptığı konuşmalarla Nutuk'ta yer alan ilgili kısımlar arasında farklılıkların olmasıdır. Bunun sebebi, birincisinde konuşmaların olaylar cereyan ederken "anlık" veya "sıcağı sıcağına"; ikincisinde ise değerlendirme ve yorumların olayların üzerinden bir süre geçtikten sonra yapılmış olmasıdır. Bu durum, Nutuk'un siyasi niteliğini ortaya koymaktadır.

Bildirimizin temel amacı, Mustafa Kemal Paşa'nın 1920-1923 yılları arasında TBMM'de yaptığı konuşmalar ile Nutuk'ta yer alan benzer konularla ilgili görüşlerini, karşılaştırmalı tarih yöntemiyle analiz etmektir. Böylece tarih açısından anlık konuşmalar ile sonraki değerlendirmelerin tarihî ve siyasi açılardan gerçek değeri ortaya konulmuş olacaktır. Bu analiz çalışması, iki bölüm halinde yapılacaktır. Birinci bölümde, M. Kemal Paşa'nın TBMM'de yaptığı uzun konuşması, Nutuk'taki ilgili bölümler -özellikle 24 Nisan 1920 konuşması- karşılaştırılacak, ikinci bölümde ise TBMM'de yaptığı önemli bazı konuşmaları Nutuk'taki metinlerle karşılaştırmalı analize tabi tutulacaktır. Ön analiz olarak ifade edelim ki Mustafa Kemal Paşa, 1920-1923 yılları arasında mecliste yaptığı bazı konuşmalarda değindiği konuları Nutuk'ta yeniden yorumlamış; meclis konuşmalarında yer verdiği İslami referansları kullanmadığı gibi bazı durumlarda ise asıl konuşma metinlerinde hiç yer almayan ifadeler kullanmıştır. Anlaşılan o ki Mustafa Kemal Paşa'nın farklı zamanlarda yaptığı aynı konularda dair konuşmalarındaki farklılık sebebiyle Nutuk'un ciddi bir edisyon kritiğe ihtiyacı bulunmaktadır.

Bu analizde, TBMM'nin açık ve gizli zabıt cerideleri asıl kaynaklar olacaktır. Ayrıca konuyla ilgili hatıralar ile hem BMM ve hem de Nutuk üzerine yapılan araştırma eserler de gözden geçirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Karşılaştırmalı Analiz, Mustafa Kemal Paşa, Cumhuriyet Halk Fırkası, Türkiye Cumhuriyeti, Nutuk, Türkiye Büyük Millet Meclisi.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul/TÜRKİYE, mubudak@hotmail.com
https://orcid.org/0000-0002-7519-6832

A Comparative Analysis of Mustafa Kemal Pasha's Speeches in the TBMM Between 1920-1923 and the Nutuk

Abstract

As is well known, the Speeches (Nutuk) is accepted as one of the main sources of the history of the Republic of Türkiye. Due to this feature, the Nutuk is accepted as a "confirmatory/ corroborative" in the research on the History of the Republic of Türkiye. However, the Nutuk is a work that describes/interprets the views of a historical personality about the historical events and people he led. In this respect, the Nutuk is a "political memoir with documents". Another feature of the Nutuk is that there are differences between Mustafa Kemal Pasha's speeches in the Grand National Assembly of Türkiye and the relevant parts of the Nutuk. The reason for this is that the former speeches were made "spontaneously" or "in the heat of the moment" as events unfolded, whereas in the latter, the evaluations and interpretations were formulated after a certain period had elapsed. This situation clearly demonstrates the political nature of the Nutuk.

The main purpose of this paper is to analyze Mustafa Kemal Pasha's speeches made in the Grand National Assembly of Türkiye between 1920 and 1923 and his views on similar issues in the Nutuk through the method of comparative history. Thus, the real value of these speeches and subsequent evaluations in terms of history and politics will be revealed. This analysis will be conducted in two parts. In the first part, M. Kemal Pasha's long speech delivered in the TBMM -specifically his speech of April 24, 1920- will be compared with the relevant sections in the Nutuk. In the second part, certain other significant speeches he made in the TBMM will be subjected to a comparative analysis against the texts in the Nutuk As a preliminary analysis, it should be noted that Mustafa Kemal Pasha reinterpreted in the Nutuk the topics he had touched upon in some of his speeches in the Parliament between 1920 and 1923; he did not use the Islamic references he had included in his parliamentary speeches, and in some cases he employed expressions that were entirely absent from the original speech texts. Evidently, due to the differences in Mustafa Kemal Pasha's speeches on the same topics at different times, the Nutuk stands in need of a serious critical edition.

In this analysis, the open and secret parliamentary minutes of the TBMM will serve as the primary sources. Additionally, memoirs related to the subject and research works conducted on both the TBMM and the Nutuk will be reviewed.

Keywords: Comparative Analysis, Mustafa Kemal Pasha, Republican People's Party, Republic of Türkiye, Speeches (Nutuk), The Grand National Assembly of Türkiye.

Yusuf Akçura Mustafa Kemal Paşa Tarafından Niçin Aktif Siyasete Davet Edildi?

Yücel Yiğit*

Özet

Üç farklı kıtada bulunarak karakteri yoğrulan ve fikirleri olgunlaşan Osmanlı mütefekkiri Yusuf Akçura'nın siyasi kimliği, kaleminin gölgesinde kalmıştır. Türkçülüğü ve tarihçiliği hep ön planda olmuştur. Aslında bu kadar donanımlı bir münevverin, çöküşü çare arayan ve tasfiye olan bir imparatorlukta siyasetten uzak kalması düşünülemez. Hep siyasetin içerisinde yer almış; fikirleriyle ve kalemiyle merhem olmaya çalışmıştır. Lakin uygun siyasi atmosfer oluşmadan doğrudan siyasette aktif rol almamıştır.

Halbuki kalem erbabı Akçura'nın siyasete ilgisi ilk defa Cumhuriyet Dönemi'nde ortaya çıkmamıştır. Doğduğu ve fikirlerinin beslendiği topraklarda Rusya Müslümanlarının mücadelesinde onları yalnız bırakmamıştır. Rusya'daki bu ilk teşebbüsünden sonra Osmanlı Devleti'nde çok partili siyasi yaşamın başladığı II. Meşrutiyet Dönemi'nde de 5 Temmuz 1912 tarihinde kurulan "Milli Meşrutiyet Fırkası"nın kurucuları arasındadır. Fırka, 1912 seçimine katılmışsa da Yusuf Akçura, Osmanlı Mebusan Meclisine seçilememiştir. Kazanlı Akçura'nın siyasete ilgisi Millî Mücadele Dönemi'nde de devam etmiş ve son Osmanlı Mebusan Meclisi çalışmalarına başlarken bazı Türkçü arkadaşlarıyla Ekim 1919 senesinde "Millî Türk Fırkası"nı kurmuştur. Seçimlerde İstanbul'dan ve Eskişehir'den aday olmuştur. Fakat işler planladıkları gibi gitmemiş ne fırkası ne de kendisi başarı gösterememiştir.

Millî Mücadele'yi zaferle bitiren Türkiye Büyük Millet Birinci Meclisi (TBMM), 1 Nisan 1923 tarihinde seçim kararı almış ve 15 Nisan 1923'te de son oturumunu yaparak hukuken sona ermiştir. Yusuf Akçura, ülkeyi işgalden kurtaran I. Mecliste mebus değildir. Çünkü o dönemde Ankara'da Hariciye Vekâletinde görev yapmakta ve serbest dersler vermektedir. Mütareke günlerinde ve Millî Mücadele yıllarında değişik kamu görevlerini ifa ettikten sonra II. Meclise, İstanbul mebusu olarak seçilmiştir. Akçura'nın mebusluğu, hayata gözlerini yumduğu 11 Mart 1935 tarihine kadar aralıksız 12 yıl devam etmiştir. II.-III. ve IV. dönem İstanbul, V. dönem Kars mebusu olarak yasama faaliyetlerine katılmıştır. Yerine de ünlü tarihçi, edebiyatçı ve devlet adamı Mehmet Fuat Köprülü, Kars mebusu olmuştur.

Bu çalışmanın temel amacı, Mustafa Kemal Paşanın Yusuf Akçura'yı neden mebus seçilmesine kapı araladığının gerekçelerini ortaya koymaktır. Böylelikle onun fikir adamı karakterinin ötesinde bir siyasi kimliğinin olgunlaşmasındaki tarihi zemin de gözler önüne serilecektir. Araştırmamızın kronolojik çerçevesi, 1876-1923 yılları arası kapsamaktadır. Araştırmadaki belgeler, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı ve Cumhuriyet ile Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) Arşivleri'nden alınacaktır. Yine bazı hâtıralar ile telif eserlerden de istifade edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Mustafa Kemal Paşa, Yusuf Akçura, Mebus.

* Prof. Dr., Türk Tarih Kurumu/Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Muğla/TÜRKİYE, yigit21@hotmail.com https://orcid.org/0000-0003-0268-1965

Why Was Yusuf Akçura Invited into Active Politics by Mustafa Kemal Pasha?

Abstract

Shaped through his experiences across three continents, the political identity of the prominent Ottoman intellectual Yusuf Akçura remained largely overshadowed by his prolific authorship. His advocacy of Turkism and his contributions as a historian were consistently at the forefront of his legacy. Yet, it is unimaginable that such a well-equipped intellectual, living through the collapse of an empire in search of remedies, would remain detached from politics. He was continuously engaged in political life, striving to offer solutions through his ideas and writings, however, he refrained from assuming an active political role until a favorable political climate emerged.

Akçura's political engagement did not begin during the Republican era. In the lands of his birth where his intellectual foundations were laid he actively supported the struggle of Russia's Muslims. Following this initial endeavor in Russia, he became one of the founders of the "National Constitutional Party", established on July 5, 1912, during the Second Constitutional Era, which marked the advent of multi-party politics in the Ottoman Empire. Although the party participated in the 1912 elections, Akçura failed to secure a seat in the Ottoman Parliament. His political interest persisted during the Turkish War of Independence, as the final Ottoman Parliament convened, he co-founded the "National Turkish Party" in October 1919 alongside fellow Turkist thinkers. He ran for office in both Istanbul and Eskişehir, but neither the party nor Akçura achieved electoral success.

The First Grand National Assembly of Türkiye, which led the War of Independence to victory, resolved to hold new elections on April 1, 1923, and legally dissolved itself following its final session on April 15, 1923. Akçura was not a deputy in this founding Assembly, as he was then serving at the Ministry of Foreign Affairs in Ankara while also delivering independent lectures. Having held various public posts during the Armistice and National Struggle periods, he was subsequently elected as a deputy for Istanbul in the Second Parliament. Akçura served continuously as a parliamentarian for twelve years until his death on March 11, 1935, participating in legislative activities as a deputy for Istanbul in the 2nd, 3rd, and 4th terms, and for Kars in the 5th term. Following his passing, he was succeeded as deputy for Kars by the renowned historian, scholar, and statesman Mehmed Fuad Köprülü.

The primary objective of this study is to elucidate why Mustafa Kemal Pasha paved the way for Yusuf Akçura's election as a parliamentarian. In doing so, it aims to uncover the historical context that nurtured the maturation of his political identity alongside his persona as a man of letters. The chronological scope of this research spans from 1876 to 1923. The primary sources are drawn from the Directorate of State Archives and the Archives of the General Directorate of Security, supplemented by memoirs and published secondary literature.

Keywords: Ottoman Empire, Grand National Assembly of Türkiye, Mustafa Kemal Pasha, Yusuf Akçura, Deputy.

Gürcü Kaynaklarına Göre Lala Mustafa Paşa'nın Gürcistan Seferi

Mirian Makharadze*

Özet

1578'de Osmanlı Devleti tarafından yapılan Gürcistan seferleri üzerine bilgiler hem Osmanlı hem de Gürcü kaynaklarında yer almaktadır. Bu bağlamda *Kartlis Tskhovreba* (Gürcistan Tarihi) adlı kroniklerde ve Vakhuşti Batonişvili tarafından kaleme alınan *Gürcü Krallığı* adlı tarihî eser dikkate değerdir. Yukarıda bahsedilen metinlere ek olarak Lala Mustafa Paşa'nın seferi hakkındaki bilgiler *Meskhuri Kronikleri, Jamni, Ekderi, Müze Fonları,* Kançaeti'nin *Gulani'si, Mtskheta Tarihi Belgeleri,* "Sulta Matiane" gibi belgelerde mevcuttur.

Gürcü kaynakları Lala Mustafa Paşa'nın seferi için farklı tarihler verse de verdikleri bilgiler oldukça dikkat çekicidir ve bunları Osmanlı kaynaklarıyla karşılaştırdığımızda meydana gelen birçok olayın yeniden değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır.

1578 Doğu Seferi için Osmanlı hazırlıkları Mühimme defterlerinde ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Lala Mustafa Paşa'nın Samtskhe'ye gelmesinden önce adı geçen topraklarda Samtskhe'nin atabeyleri olan Cakeliler ve çeşitli feodal hanedanlar arasında iç çekişmelerin yaşandığı dikkat çekmektedir. *Meskhuri Kroniği* ve diğer Gürcü kaynaklarının analizinden hareketle Lala Mustafa Paşa'nın seferinden önce Samtskhe'deki bazı derebeyliklerin Osmanlılara bağlılıkları ve onlardan destek aldıkları düşünülebilir. Bundan dolayı Osmanlı askerî güçleri bu derebeylere destek sağlamış olabilirlerdi. *Meskhuri Kroniği*'nde Samtskhe ileri gelenlerinin gönüllü olarak Osmanlı komutanına devrettikleri kaleler sıralanmaktadır.

Osmanlı ve Gürcü kaynaklarına dayalı Samtskhe'nin fiili hükümdarı olan Manuçar'ın Osmanlılara karşı tutumunun farklı olduğu belli olmaktadır. Osmanlı belgelerinde Osmanlılara itaatini bildirmesinden sonra Manuçar'ın Samtskhe hükümdarı olarak atanacağı kaydedilmiştir. Gürcü kaynaklarına göre ise Manuçar, Osmanlılardan yalnızca mevcut mülkünü değil aynı zamanda 1650'lerde Osmanlılar tarafından ele geçirilen Samskhe-Saatabago'nun güney bölgelerini, yani 1574 tarihli Gürcistan Vilayeti Mufassal Defteri'nde yer alan bölgeleri de talep etmişti.

Osmanlı ve Gürcü kaynaklarında Lala Mustafa Paşa'nın Tiflis hükümdarı olan Davut Han'la, İmereti Kralı ve Kaheti Hükümdarı Aleksandrey'le yaptığı görüşmelerde onlara karşı farklı davranışları belli olmaktadır. Adı geçen kaynaklarda bu yaklaşımlar birbirinden farklı olarak anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gürcistan, Osmanlı İmparatorluğu, Lala Mustafa Paşa, Manuçar, Tiflis.

* Prof. Dr., Gürcistan Tiflis Devlet Üniversitesi, Beşeri Bilimler Fakültesi, Türkoloji Bölümü, Tiflis/GÜRCİSTAN, mirian.makharadze@su.ge https://orcid.org/0000-0003-1931-0570

Lala Mustafa Pasha's Georgia Campaign Based on Georgia Sources

Abstract

Information regarding the 1578 Ottoman military campaigns in Georgia is documented in both Ottoman and Georgian sources. In this context, the chronicles known as *Kartlis Tskhovreba* (The History of Georgia) and Vakhushti Bagrationi's *Kingdom of Georgia* are particularly noteworthy. In addition to these primary texts, details about Lala Mustafa Pasha's campaign are preserved in various historical documents, including the *Meskhetian Chronicles,* the Jamni (Annals), *museum collections, the Gulani (Liturgical Codex) of Kanchaeti, the Historical Documents of Mtskheta,* and *the Sulta Matiane* (Book of Souls), among others.

Although Georgian sources provide differing dates for Lala Mustafa Pasha's campaign, the information they present is remarkably noteworthy. When cross-referenced with Ottoman sources, these details enable the re-evaluation, nuanced interpretation, and supplementation of numerous historical events.

Ottoman preparations for the Eastern Campaign of 1578 are detailed in the Registers of Important Affairs (Mühimme defterleri). Notably, prior to Lala Mustafa Pasha's arrival in Samtskhe, the region was marked by internal strife among the ruling Jaqeli family and various local feudal houses. Analysis of the *Meskhetian Chronicles* and other Georgian sources suggests that certain feudal lords of Samtskhe had pledged allegiance to and received support from the Ottomans even before Lala Mustafa Pasha's expedition. Consequently, the Ottoman military forces may have provided backing to these local lords to bolster their positions. Indeed, the *Meskhetian Chronicle* enumerates the fortresses that the Samtskhe nobles voluntarily surrendered to the Ottoman commander.

Based on Ottoman and Georgian sources, it becomes evident that Manuchar's attitude as the de facto ruler of Samtskhe toward the Ottomans differed across traditions. Ottoman documents record that following his submission, Manuchar was to be appointed as the ruler of Samtskhe. According to Georgian sources, however, Manuchar not only demanded recognition of his existing domains but also lay claim to the southern regions of Samtskhe-Saatabago seized by the Ottomans in the 1550s specifically the territories documented in the 1574 Detailed Register of the Gurjistan Vilayet (Defter-i Mufassal-ı Vilâyet-i Gürcistan).

Discrepancies between Ottoman and Georgian sources are also evident regarding Lala Mustafa Pasha's distinct attitudes toward Daud Khan the ruler of Tbilisi, the King of Imereti, and Aleksandre II ruler of Kakheti during their diplomatic negotiations. These differing approaches are portrayed with notable variances across the respective narrative traditions.

Keywords: Georgia, Ottoman Empire, Lala Mustafa Pasha, Menucher, Tbilisi.

1830'lu Yıllarda Batum

Zaza Shashikadze*

Özet

1830'lu yıllarda Sultan II. Mahmud (1808-1839), Osmanlı Devleti'nde yaşanan bunalımı yeni reformlarla aşmaya çalışmıştır. Bu reformlardan biri olan nüfus sayımı 1831 yılında başlamış ve 1847 yılına kadar devam etmiştir. Söz konusu sayımlarda yaşa bakılmaksızın yalnızca erkek nüfus kayıt altına alınmış, Müslüman ve gayrimüslim nüfus ise ayrı ayrı sayılmıştır. Müslüman erkeklerin sayımı devletin askerî potansiyelini belirlemeye, gayrimüslimlerin sayımı ise cizye vergisinin tespitine yönelik gerçekleştirilmiştir. Dönemin siyasî şartları nedeniyle Arap toprakları başta olmak üzere bazı bölgelerde nüfus sayımı yapılamamıştır. 1829 Edirne Antlaşması uyarınca Ahıska Beylerbeyiliği'ne bağlı on sancağın Rusya İmparatorluğu'na bırakılması sebebiyle bu sancaklarda da nüfus sayımı gerçekleştirilememiştir. Ahıska Paşalığı'nın Osmanlı hâkimiyetinde kalan kısmı Çıldır Eyaleti'ne bağlanmış ve bu eyaletin nüfus sayımı 1835 yılında yapılmıştır. Bu dönemde Batum Sancağı, Acara-i Ülya, Acara-i Sufla, Maçaheli ve Çürüksu (Kobuleti) sancaklarıyla birlikte Çıldır Eyaleti'ne bağlı bulunmaktaydı.

Bu bildiride, 1835 tarihli Batum Nüfus Defteri esas alınarak Batum Sancağı'nın demografik yapısı değerlendirilmektedir. Batum ve çevresine ilişkin çok sayıda bilgi içeren bu defter, dönemin durumunun yeniden değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır. Defterde yer alan bilgiler, Batum Sancağı'nın demografik yapısını ortaya koymakta; günümüzde eski Batum'un bulunduğu alanın Liman Köyü (Kariye-i Liman) olarak anıldığı ve burada yalnızca 92 erkek nüfusun yaşadığı görülmektedir. Buna karşılık şehrin kuzeydoğusunda yer alan Ortabatumi ve çevre köylerde nüfusun oldukça yoğun olduğu anlaşılmaktadır. Diğer Osmanlı kaynaklarında, özellikle Batum Livası'nın İcmal Defteri'nde, günümüz Batum'un oluşumunun limanın stratejik öneminin artmasına bağlı olarak Kırım Savaşı sonrasında, 1860'lı yıllarda başladığı belirtilmektedir.

1830'lu yıllarda Batum Sancağı, Karadeniz kıyısında Çakvi köyünden başlayarak Makrial'dan (Hopa/Kemalpaşa) itibaren Çoruh Nehri boyunca Borçka'ya kadar uzanmaktaydı. Sancak; Batum ve Gonio kazaları ile Beğlevan, Gonio Erge ve Çakvi nahiyelerinden oluşmakta olup toplam 45 köyde 6.500'den fazla erkek nüfus kayıt altına alınmıştır. Tanzimat öncesinde Batum'un durumu bu veriler ışığında ortaya konulurken Tanzimat Dönemi'nde gerçekleştirilen idarî düzenlemeler sonucunda Batum farklı idarî sınırlar içerisinde yer almış ve Lazistan Sancağı'nın merkezi hâline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Batum Sancağı, 1835 Nüfus Defteri, Çıldır Eyaleti, Osmanlı Nüfus Sayımı, Demografi.

* Prof. Dr., Batum Şota Rustaveli Devlet Üniversitesi, Beşeri Bilimler Fakültesi, Doğu Bilimleri Bölümü, Batum/GÜRCİSTAN, zaza.shashikadze@bsu.edu.ge
https://orcid.org/0000-0002-5406-577X

Batumi in the 1830s

Abstract

During the 1830s, Sultan Mahmud II (1808–1839) sought to overcome the crisis facing the Ottoman Empire through a series of reforms. One of these reforms was the population census, which began in 1831 and continued until 1847. In these censuses, only the male population was registered regardless of age, while the Muslim and non-Muslim populations were recorded separately. The registration of Muslim males aimed to determine the Empire's military potential, whereas the enumeration of the non-Muslim population was conducted for the assessment of the cizye (poll tax). Owing to the political circumstances of the period, no population census was carried out in certain regions, including the Arab provinces. Following the Treaty of Adrianople (1829), ten sanjaks belonging to the Ahıska (Akhaltsikhe) Province were ceded to the Russian Empire, and consequently no census was undertaken there. The remaining Ottoman territory of the Ahıska Pashalik was incorporated into the Çıldır Province, whose population census was conducted in 1835. At that time, Batum Sanjak, together with the sanjaks of Acara-i Ülya, Acara-i Sufla, Maçaheli, and Çürüksu (Kobuleti), formed part of the Çıldır Province.

This paper examines the demographic structure of Batum Sanjak on the basis of the 1835 Batum Population Register. Containing extensive information on Batum and its surrounding area, this register provides valuable evidence for reassessing the conditions of the period. The register reveals the demographic composition of Batum Sanjak and shows that the area corresponding to present-day Old Batum was recorded as Liman Village (Karye-i Liman), where only ninety-two males resided. By contrast, Ortabatumi, located to the northeast of the town, and its surrounding villages had a considerably larger population. Other Ottoman sources, particularly the İcmal Register of Batum Sanjak, indicate that the development of present-day Batum began in the 1860s, following the Crimean War, as a result of the increasing strategic importance of its port.

In the 1830s, Batum Sanjak extended along the Black Sea coast from the village of Çakvi to Makrial (today Kemalpaşa, Hopa) and from there along the Çoruh River as far as Borçka. The sanjak comprised the districts (kazas) of Batum and Gonio together with the subdistricts (nahiyes) of Beğlevan, Gonio Erge, and Çakvi. More than 6,500 males were recorded in a total of forty-five villages. The paper concludes by demonstrating the administrative and demographic situation of Batum prior to the Tanzimat reforms and notes that, following the administrative reorganization of the Tanzimat period, Batum was incorporated into a new administrative framework and became the center of the Lazistan Sanjak.

Keywords: Batum Sanjak, 1835 Population Register, Çıldır Province, Ottoman Population Census, Demography.

Gürcistan'ın Barış Paradigması: Güney Kafkasya'da Bölgesel İş Birliğinin Yeni Bir Formatı Olarak Üniversite Diplomasisi

Zurab Khonelidze*

Özet

Bu çalışma üniversiteyi barış inşası, uyuşmazlık çözümü ve bölgesel iş birliğinde aktif bir aktör olarak konumlandırarak modern uluslararası ilişkilerin yeni bir boyutu niteliğindeki "Üniversite Diplomasisi" kavramını sunmaktadır. Kökenini Gürcistan'ın eğitim ile diplomasi arasındaki tarihsel sentezinden alan bu yaklaşım, üniversitenin geleneksel öğretim ve araştırma misyonunu arabuluculuk ve diyaloğu da kapsayacak şekilde genişletmektedir. Hristiyan hümanizmini, hoşgörüyü ve ulusal kimliği tarihsel süreçte harmanlayan Gürcü eğitim geleneğinden beslenen çalışma, eğitim kurumlarının medeniyetler arasında nasıl diplomatik ve kültürel köprüler kurduğunu ortaya koymaktadır.

Çağdaş bağlamda bu model, Abhazya ve Güney Osetya'daki çözülmemiş ihtilafların ortasında uzlaşı ve diyaloğu simgeleyen "yerinden edilmiş bir üniversite" konumundaki Sohum Devlet Üniversitesi ile somutlaşmaktadır. Üniversite Diplomasisi; akademik özgürlüğü, gençlik katılımını ve bilimsel araştırmayı barış için tarafsız araçlar olarak bütünleştirmekte ve daha geniş sosyopolitik kapsamıyla Bilim Diplomasisinden ayrışmaktadır.

Bildiri, söz konusu kavramı Güney Kafkasya jeopolitiği çerçevesine oturtarak Gürcistan'ın gelecekteki istikrarının; AB ve ABD'nin dengeleyici aktörler olarak desteklediği, eğitim, kültür ve ortak değerlere dayalı yeni bir bölgesel iş birliği formatına bağlı olduğunu savunmaktadır. Böylece Gürcistan'ın Barış Paradigması iki yönlü bir vizyon sunmaktadır: (1) Üniversite Diplomasisi – barışın stratejik bir aracı olarak eğitim; ve (2) Gürcistan'ın Tercihi – Doğu ile Batı arasında köprü rolü. Bu yaklaşımlar müştereken, bilgi ve diyalog yoluyla sürdürülebilir bir bölgesel barış ve entegrasyon modeli teklif etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Üniversite Diplomasisi, Gürcistan Barış Paradigması, Eğitim ve Çatışma Çözümü, Güney Kafkasya, Bölgesel İş Birliği, II. Hat Diplomasisi.

* Prof. Dr., Sokhumi Devlet Üniversitesi, Hukuk ve Diplomasi Fakültesi, Diplomasi ve Uluslararası Politika Bölümü, Tiflis/GÜRCİSTAN, z.khonelidze@sou.edu.ge
https://orcid.org/0000-0002-4625-7632

The Georgian Paradigm of Peace: University Diplomacy as a New Format of Regional Cooperation in the South Caucasus

Abstract

The paper introduces the concept of "University Diplomacy" as a new dimension of modern international relations, positioning the university as an active actor in peacebuilding, conflict resolution, and regional cooperation. Rooted in Georgia's historical synthesis of education and diplomacy, this approach extends the university's traditional mission beyond teaching and research to include mediation and dialogue. Drawing on the Georgian educational tradition, which historically fused Christian humanism, tolerance, and national identity, the study highlights how educational institutions served as diplomatic and cultural bridges between civilizations.

In the contemporary context, the model is exemplified by Sokhumi State University, a "displaced university" that symbolizes reconciliation and dialogue amid unresolved conflicts in Abkhazia and South Ossetia. University Diplomacy integrates academic freedom, youth engagement, and scholarly inquiry as neutral instruments for peace differentiating it from Science Diplomacy by its broader sociopolitical scope.

The paper further situates this concept within the South Caucasus geopolitical framework, arguing that Georgia's future stability depends on a new regional cooperation format grounded in education, culture, and shared values, supported by the EU and the United States as balancing actors. The Georgian Paradigm of Peace thus presents a dual vision: (1) University Diplomacy - education as a strategic instrument of peace; and (2) Georgia's Choice - its role as a bridge between East and West. Together, these ideas propose a sustainable model for regional peace and integration through knowledge and dialogue.

Keywords: University Diplomacy, Georgian Paradigm of Peace, Education and Conflict Resolution, South Caucasus, Regional Cooperation, Track II Diplomacy.

Siperdeki Ayaklar: 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nde Ordunun Çorap İhtiyacına Çözüm Arayışları

Feyza Kurnaz Şahin*

Özet

Bu çalışmanın amacı, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nde ordu lojistiğinin önemli nesnelerinden biri olan çorap ihtiyacının akut hâle gelmesi üzerine bu meselenin çözümü için alınan tedbirleri ve bu tedbirlerin esnekliğini irdelemektir. Bu şekilde Osmanlı imalat sektörünün kendi mekanizmasını savaş üretimine dönüştürmedeki yeterliliği/yetersizliği çorap örneklemi üzerinden değerlendirilmiştir. Çorap askerlerin menzil hatlarında çamurlu, ıslak ve nemli bölgelerde savaşması ve günlerce süren yürüyüşlerde ayak sağlığının korunması açısından önemliydi. Askerlerin temiz ve kuru çoraplara ulaşabilmesi hastalıkları önlemek açısından da elzemdi. Zira ıslak kalan ayaklarda "siper ayağı" hastalığı oluştuğundan kangren ve uzuv kaybı yaşanabiliyordu.

1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı da dâhil olmak üzere Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde girdiği savaşlarda ordunun giyim kuşam ihtiyacının karşılanmasında ciddi eksikliklerin bulunduğu veya bu alanda kötü bir şöhretinin olduğu değerlendirilebilir. Bu kötü şöhret esasen tarihsel literatürde de sembolik anlatılar hâlinde örneklendirilmektedir. Devletin yaşadığı finansal krizler yanında endüstriyel seferberliğin gecikmesi ve imalat sektörünün kendi mekanizmasını savaş üretimine dönüştürmede yetersiz kalması savaş lojistiğini sıkıntıya sokmuştur. Ülkenin üretim kapasitesinin düşük olması nedeniyle savaş gibi büyük organizasyonlarda çorap gibi basit nitelendirilebilecek ihtiyaçlar bir yokluk haline dönüşmüştür. Bu nedenle Osmanlı savaşları aynı zamanda "giyim krizi"nin baş gösterdiği dönemler olarak da değerlendirilebilir. Benzer eksiklikler mühimmat ve diğer teçhizatın tedarikinde de yaşanmıştır. Askerlerin ihtiyaç duyduğu giyim kuşam eksikliği halkın seferber edilmesiyle kısmen aşılabilmiştir.

Çalışmada T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Millî Savunma Bakanlığı Askeri Tarih Arşivi ATASE Fonu ve Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi verilerinden yararlanıldı.

Anahtar Kelimeler: Çorap, Giyim-Kuşam, Siper Ayağı, Lojistik, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi.

* Prof. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Afyon/TÜRKİYE, fsahin@aku.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-4858-1639

Feet in the Trenches: Efforts to Solve the Army's Sock Need During the 1877-1878 Russo-Ottoman War

Abstract

The purpose of this study is to examine the measures taken to solve the need for socks, one of the significant items in army logistics during the 1877-1878 Ottoman-Russian War, when the need became acute, and the flexibility of these measures. In this way, the competence/incompetence of the Ottoman manufacturing sector in converting its own mechanism into war production was evaluated through a sock sample. For protecting their foot health, socks were important for soldiers fighting in muddy, wet, and damp areas along the front lines and during marches lasting for days. Soldiers' access to clean and dry socks was also crucial for preventing diseases, as gangrene and limb loss might be experienced because "trench foot" disease occurred in feet that remained wet.

It can be evaluated that the Ottoman State had serious shortcomings in the army's clothing needs, or had a poor reputation in this field during the wars it entered in its final years, including the 1877-1878 Ottoman-Russian War. This poor reputation has also been exemplified essentially in historical literature in the form of symbolic narratives. Along with the financial crises the state experienced, the delay in industrial mobilisation and the manufacturing sector's inability to transform its own mechanism into war production disrupted war logistics. Due to the country's low production capacity, in large-scale organisations like wars, even basic necessities like socks became scarce. For this reason, the Ottoman wars could also be considered as periods when the "clothing crisis" emerged. Similar shortcomings also occurred in the supply of ammunition and other equipment. The shortcomings in the clothing that the soldiers needed could be partially overcome by mobilising the public.

The study benefited from the data of the Directorate of State Archives of the Presidency of the Republic of Türkiye, the Military History Archive of the Ministry of National Defence, the ATASE Fund, and the Ottoman Archive of the Directorate of State Archives of the Presidency.

Keywords: Sock, Clothing, Trench Foot, Logistics, 1877-1878 Ottoman-Russian War.

"Bir Mıh Bir Nalı Bir Nal da Bir Atı Kurtarır mı?" Osmanlı Devleti'nde Askerî Nakliyede Yük Hayvanları için Nal, Mıh ve Semer Temini (1877-1913)

Gürsoy Şahin*

Özet

XIX. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı askerî ulaştırma sistemi, demiryolu ağındaki sınırlı genişlemeye rağmen büyük ölçüde yük hayvanlarına dayanmaya devam etmiştir. Bu durum, sefer lojistiğinin sürekliliğini yalnızca hayvan tedarikine değil, aynı zamanda bu hayvanların etkin kullanımını mümkün kılan nal, mıh ve semer gibi tamamlayıcı unsurların teminine de bağımlı kılmıştır. Nitekim 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sırasında ortaya çıkan belgeler, söz konusu malzemelerdeki yetersizliklerin nakliye kapasitesini doğrudan sınırlandırdığını ve bu eksikliklerin giderilmesine yönelik yoğun fakat çoğu zaman geçici nitelikte tedbirler alındığını göstermektedir.

Benzer sorunlar 1897 Osmanlı-Yunan Harbi'nde de gözlemlenmiş; ancak bu deneyim, kurumsal düzeyde daha kalıcı çözümler üretilmesini teşvik etmiştir. Bu bağlamda 1907'de Taksim'de Askerî Nalbant Mektebi'nin açılması, özellikle nal ve mıh temininde standardizasyon ve süreklilik sağlama yönünde önemli bir adım teşkil etmiştir. Nitekim 1912-1913 Balkan Savaşlarına gelindiğinde nal ve mıh tedarikinde kısmi bir iyileşme gözlenirken, semer temininin yapısal bir sorun olarak devam ettiği anlaşılmaktadır. Arşiv belgeleri, semerlerin hayvan anatomisine uygun üretilmemesi, eski ve uygunsuz semerlerin yaralanmalara yol açması ve standart dışı kullanımın nakliye verimliliğini düşürmesi gibi sorunlara işaret etmektedir. Bu çerçevede, özellikle İngiliz menşeli semerlerin daha işlevsel bulunduğu ve hasta/yaralı hayvanların teçhizatlarıyla birlikte tedavi süreçlerine dâhil edilmesinin gerekliliğinin vurgulandığı görülmektedir.

Bu çalışma, 1877-1878 Osmanlı-Rus, 1897 Osmanlı-Yunan ve 1912-1913 Balkan Harpleri bağlamında, askerî lojistiğin çoğu zaman ihmal edilen bir boyutu olarak yük hayvanlarına ilişkin tamamlayıcı malzeme teminini karşılaştırmalı bir perspektifle analiz etmeye çalışmaktadır. Böylece lojistik kapasitenin yalnızca yük hayvanı sayısıyla değil, bu unsurun sürdürülebilirliğini sağlayan koşum malzemeleriyle yakından ilişkili olduğu ileri sürülmektedir. Araştırma, başta Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Millî Savunma Bakanlığı Askerî Tarih Arşivi (ATASE) belgeleri olmak üzere süreli yayınlara dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Askerî Lojistik, Yük Hayvanları, Nal, Mıh, Semer, Osmanlı Ordusu.

* Prof. Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Afyon/TÜRKİYE, gsahin@aku.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-7817-2043

Does a Nail Save a Horseshoe, and a Horseshoe Save a Horse?" The Supply of Horseshoes, Nails and Pack Saddles for Pack Animals in Ottoman Military Transport (1877-1913)

Abstract

In the last quarter of the nineteenth century, the Ottoman military transportation system continued to rely predominantly on pack animals despite the limited expansion of the railway network. This situation rendered the continuity of campaign logistics dependent not only on the procurement of animals but also on the provision of complementary equipment—such as horseshoes, nails, and saddles—that enabled their effective use. Archival documents from the 1877-1878 Russo-Ottoman War demonstrate that shortages of these materials directly constrained transport capacity and prompted intensive, yet often temporary, remedial measures.

Similar problems were also observed during the 1897 Greco-Ottoman War; however, these experiences encouraged the development of more permanent, institutional solutions. In this context, the establishment of the Military Farriery School in Taksim in 1907 marked a significant step toward ensuring standardization and continuity in the supply of horseshoes and nails. By the time of the Balkan Wars of 1912-1913, a partial improvement in the provision of horseshoes and nails can be observed, while the supply of saddles persisted as a structural problem. Archival records point to issues such as the production of saddles incompatible with animal anatomy, injuries caused by old and unsuitable equipment, and the decline in transport efficiency due to non-standardized usage. In this regard, saddles of British origin were noted as more functional, and the necessity of treating sick or injured animals together with their equipment was emphasized.

This study analyzes, from a comparative perspective, the procurement of auxiliary equipment for pack animals as a frequently neglected dimension of military logistics in the context of the 1877-1878 Russo-Ottoman War, the 1897 Greco-Ottoman War, and the Balkan Wars of 1912-1913. It argues that logistical capacity was closely linked not only to the number of pack animals but also to the harnessing materials that ensured their operational sustainability. The study draws primarily on documents from the Military History Archive (ATASE) of the Ministry of National Defense under the Presidency of State Archives of the Republic of Türkiye, as well as contemporary periodicals.

Keywords: Military Logistics, Pack Animals, Horseshoes, Nails, Saddles, Ottoman Army.

Türk Kurmaylık Sisteminde Bir Askerî Eğitim-Öğretim Metodu: Kurmay Gezisi ve Harp Oyunu

Ahmet Sefa Özkaya*

Özet

Askerî eğitim-öğretimin en yüksek seviyesi kurmay subaylık eğitimi, kurmay subaylık eğitiminin en önemli safhası ise harp oyunudur. Prusya'da General Scharnhorst tarafından ilan edilen 1806 Prusya Konvansiyonu'ndan sonra ortaya çıkan modern subaylık anlayışı çerçevesinde 1812 yılında baba Reiswitz tarafından "Kriegsspiel" adıyla icat edilen "harp oyunu", oğul Reiswitz, Gneisenau, Clausewitz, von Boyen ve Moltke gibi Alman subaylar tarafından geliştirilmiş, 1867'de deniz versiyonunun da eklenmesiyle muharebe sahasının tamamının simüle edebilen bir kapasiteye ulaşmıştır.

Harp oyunu; "etki-tepki-karşı etki" prensipleri ve oyunun durdurularak geri alınabilmesi, farklı "faraziye"lerin aynı oyun içinde denenebilmesi bakımından tatbikatın veremediği esnekliği sağlamış, böylelikle kurmay subaylara beklenmedik durumlarda muhakeme, "taktik mesele çözümü" ve Askerî Karar Verme Süreçleri'ni (AKVES) sevk-idare etme kabiliyeti kazandırması bakımından oldukça önemli bir fonksiyon görevi görmüştür. Türkiye'ye ilk defa 1830'larda Moltke tarafından "masabaşı harp oyunu" versiyonuyla getirilen "harp oyunu", 1883'te Türkiye'de bulunan Alman askerî heyetinin başkanı olan Goltz Paşa'nın teşebbüsleri sonucu kalıcı olarak Türk askerî tedrisatında yer edinmiştir. Goltz Paşa, "kuru talim" yapma kuralının dışında kalan ve "arazi tatbikatı" esaslarıyla icra edilen "harp oyunu" için Sultan II. Abdülhamid'den özel izin almış ve Türk askerî tarihinde arazide icra edilen ilk harp oyunlarını oynatmaya başlamıştır. İlk sonuçlarını 1897 Türk-Yunan Harbi'nde veren "harp oyunu", gerçek muharebe sahasındaki son sonuçlarını da İstiklal Harbi'nde vermiştir.

Cumhuriyet'i kuran kurmay kadroların tamamını yetiştiren bir sistem olan "harp oyunu", sadece askerî değil, siyasi mesaj verme işlevine de sahip olmuş, 1925 yılında karada ve 1928 yılında denizde yapılan manevralarla Türk Silahlı Kuvvetleri nezdinde Türkiye Cumhuriyeti'nin muhasım unsurlara karşı caydırıcılığının bir göstergesi olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kurmay Subay, Askeri Eğitim, Harp Oyunu, Harp Akademisi, Harp Oyunlaması.

* Öğr. Gör Dr., Milli Savunma Üniversitesi, Fatih Harp Tarihi Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul/TÜRKİYE, a.sefa.ozkaya@gmail.com https://orcid.org/0000-0003-4747-1363

A Military Education Method in the Turkish Staff System: Staff Ride and War Game

Abstract

The highest level of military education and training is staff officer education, and the most critical phase of staff officer education is the war game. Within the framework of the modern military officer concept that emerged after the 1806 Prussian Convention declared by General Scharnhorst in Prussia, the "war game," invented in 1812 by Father Reiswitz under the name "Kriegsspiel", was developed by German officers such as Son Reiswitz, Gneisenau, Clausewitz, von Boyen, and Moltke, and reached a capacity to simulate the entire battlefield with the addition of its naval version in 1867.

The war game provided a level of flexibility that real exercises could not offer in terms of the principles of "action–reaction–counteraction," the ability to pause and rewind the game, and the testing of different "hypotheses" within the same game. As such, it served a very important function in equipping staff officers with the capacity for judgment in unexpected situations, the ability for "tactical problem-solving", and competence in managing Military Decision-Making Processes (MDMP). Introduced to Türkiye for the first time in the 1830s in its "tabletop war game" version by Moltke, the "war game" became a permanent fixture in Turkish military education as a result of the initiatives of Goltz Pasha, head of the German military mission in Türkiye in 1883. Goltz Pasha received special permission from Sultan Abdulhamid II for the "war game", which fell outside the rule of conducting "dry drills" and was executed according to the principles of "field exercises" and he began to conduct the first war games played in the field in Turkish military history. The "war game", which yielded its initial results in the 1897 Greco-Turkish War, gave its final results on the real battlefield during the War of Independence.

As a system that trained all of the staff cadres who founded the Republic, the "war game" served not only a military but also a political messaging function, becoming a demonstration of the Republic of Türkiye's deterrence against hostile elements through the maneuvers conducted on land in 1925 and at sea in 1928 under the auspices of the Turkish Armed Forces.

Keywords: Staff Officer, Military Training, War Game, War College, Wargaming.

Moskova Büyükelçisi Ahmet Muhtar Bey'in Raporlarında Türkiye-Ermenistan İlişkileri (1922-1924)

Recep Karacakaya*

Özet

Bu tebliğde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin seçkin ve önemli diplomatlarından biri olan Ahmet Muhtar (Mollaoğlu) Bey'in, 1922-1924 yılları arasında Moskova'da yaptığı büyükelçilik görevi sırasındaki faaliyetleri incelenecek, özellikle Sovyet Birliği'nin izlediği politikaların, Türkiye-Ermenistan ilişkilerine yansıması hakkındaki düşünceleri ele alınacaktır. Tebliğin kaynakları Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı ve Cumhuriyet arşivleri ile beraber Türk Diplomatik Arşivi belgeleri olacaktır. Ahmet Muhtar Bey'in kendi imzası ile Hariciye Vekaletine gönderdiği raporlar incelenecek, konuyla ilgili düşünceleri ortaya konulacaktır.

Ahmet Muhtar Bey'in bu büyükelçilik görevi fazla incelenmemiştir. Oysa Ahmet Muhtar Bey'in büyükelçilik dönemi, Türk-Sovyet ilişkilerinin yeniden yapılanmaya başladığı, Milli Mücadelenin kazanıldığı, Kafkaslar da yeni bir yapılanmanın oluştuğu, Sovyetler Birliği'nin, 12 Mart 1922'de Tiflis'te Transkafkasya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Federe Birliğini kurduğu, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri'ni, Aralık 1922'de Transkafkasya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nin bayrağı altın birleştirdiği ve Sovyetler Birliğine dahil ettiği, Lozan görüşmelerinin yapıldığı önemli bir dönemdir. Üstelik bu dönemde, Moskova Büyükelçisi Ali Fuat Paşa, büyükelçilik görevinden ayrılarak Türkiye'ye dönmüştür.

Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği'nin nüfuzu altına girdikten sonra, Ermenistan'ın dünya ile teması kesilmiştir. Bundan sonra Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkiler, Türkiye ile Sovyet Birliği ilişkileri çerçevesinde şekillenmiştir.

Ahmet Muhtar Bey, Türk Ermeni ilişkileri ve Ermenistan ile ilgili gerek Hariciye Vekaletine vekalet ettiği dönemlerde gerek mebusluğu sırasında ve gerekse Gürcistan Mümessilliği döneminde sürekli olarak ilgilenmiş, Rusya'nın arabuluculuğu hakkında Çiçerin ile görüşmelerde bulunmuş, ona mektuplar yazmıştır. Yine Ahmet Muhtar Bey Türkiye ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği arasında imzalanan Kars Muahedesinin tasdiknamelerini Erivan'a götüren kişidir. Erivan'daki Türk Mümessilliğine yapılan saldırı sonrasındaki gelişmelerde, Sovyet Hariciye Komiseri Çiçerin ile birçok görüşme yapmıştır. Bu hadise Sovyet Birliği Hariciye Komiseri Çiçerin'in Ermeni yanlısı tutumu nedeniyle Türk-Sovyet ilişkilerinde hafif bir sarsıntı yaratsa da, tarafların sağduyusu sayesinde her iki tarafın da kabul ettiği bir çözüme ulaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Muhtar, Çiçerin, İsmet (İnönü), Ermenistan, Sovyetler Birliği, Türkiye.

* Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, recepkaracakaya@gmail.com https://orcid.org/0000-0003-1640-7596

Türkiye-Armenia Relations in the Reports of the Ambassador to Moscow Ahmet Muhtar Bey (1922-1924)

Abstract

In this paper, the activities of Ahmet Muhtar (Mollaoğlu) Bey, one of the distinguished and important diplomats of the Republic of Türkiye, during his ambassadorship in Moscow between 1922 and 1924 will be examined, and especially his thoughts on the reflection of the policies pursued by the Soviet Union on Türkiye-Armenia relations will be discussed. The sources of the paper will be the Ottoman and Republican archives of the Presidency of State Archives and the documents of the Turkish Diplomatic Archives. The reports sent by Ahmet Muhtar Bey to the Ministry of Foreign Affairs with his own signature will be analyzed and his thoughts on the subject will be revealed.

This ambassadorship of Ahmet Muhtar Bey has not been analyzed much. But Ahmet Muhtar Bey's ambassadorship period was the period when Turkish-Soviet relations began to restructure, the National Struggle was won, a new structure was formed in the Caucasus, and the Soviet Union established the Federated Union of Transcaucasian Soviet Socialist Republics in Tbilisi on March 12, 1922. It was an important period because the Soviet Socialist Republics of Azerbaijan, Armenia and Georgia were united under the flag of the Transcaucasian Soviet Federative Socialist Republic in December 1922 and incorporated into the Soviet Union, and the Lausanne negotiations continued. Moreover, during this period, Ali Fuat Pasha, the Ambassador to Moscow, left his post as ambassador and returned to Türkiye.

After the Soviet Socialist Republic of Armenia came under the influence of the Soviet Union, Armenia's contact with the world was cut off. From then on, the relations between Türkiye and Armenia were shaped within the framework of the relations between Türkiye and the Soviet Union.

Ahmet Muhtar Bey was constantly interested in Turkish-Armenian relations and Armenia both when he was the Deputy Minister of Foreign Affairs, during his parliamentary representation and when he was the Representative of Georgia; he had meetings with Chicherin about Russia's mediation and wrote letters to him. Ahmet Muhtar Bey was also the person who took the ratification certificates of the Treaty of Kars signed between Türkiye and the Union of Soviet Socialist Republics to Yerevan. In the aftermath of the attack on the Turkish Mission in Yerevan, he had many meetings with the Soviet Foreign Commissioner Chicherin. Although this incident caused a slight shake in Turkish-Soviet relations due to the pro-Armenian stance of the Soviet Union's Foreign Commissioner Chicherin, it reached a solution accepted by both sides thanks to the common sense of the parties.

Keywords: Ahmet Muhtar, Chicherin, İsmet (İnönü), Armenia, Soviet Union, Türkiye.

Lozan Antlaşması'ndan Sonra Ermenistan'da Kalan Türklerin Türkiye'ye Göçü

Nejla Günay*

Özet

Güney Kafkasya, XX. yüzyılın başlarından itibaren etnik çatışmalara sahne oldu. Bölgede Ermeni, Gürcü ve Türkler arasında yaşanan çatışmalar, homojen olmayan nüfus yapısı nedeniyle geniş bir alana yayıldı. Çarlık rejiminin yıkılmasından sonra 1918 yılında Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan devletleri kuruldu. Ancak bu devletlerin sınırlarının nasıl çizileceği konusunda anlaşmazlıklar yaşandı. Bölgenin birçok yerinde nüfus üstünlüğü olan ve bölgeyle tarihsel bağları en güçlü olan unsur Azerbaycan Türkleriydi. Buna rağmen Ermenistan, daha fazla toprak elde etmek ve bölgede homojen bir nüfus yapısı oluşturmak istedi.

Ermenistan ordusu ve çeteleri, Müslümanlarla Türklerin yaşadığı köylere baskınlar düzenleyerek köylülerin can ve mallarına kastettiler. Onları yurtlarını terk etmeye zorladılar. Bunun sonucunda bölgede büyük bir nüfus hareketliliği yaşandı ve Ermenistan idaresi altında kalan yerlerde yaşayan Türkler, Türkiye ve Azerbaycan topraklarına göç etmek zorunda kaldı. Göç etmek istemeyenler Ermenilerin sistematik saldırılarına maruz kaldı. Öte yandan Ermenistan, Bolşevik idaresine geçtikten sonra Moskova Konferansı'nda, Azerbaycan toprağı olan Karabağ'ın dağlık kesimleri ile Zengezur Bolşevik Rusya tarafından tartışmalı bölge ilan edildi. Bundan cesaretlenen Ermeniler buralarda hak iddia etmek suretiyle bölgede yaşayan Türkleri baskı ve katliam yoluyla bunaltmaya ve göçe zorlamaya başladı. Ermenistan sınırlarında yaşayan Türklerin bölgeden ayrılmasına imkân veren bir düzenleme Kars Antlaşması'nın 13. maddesinde yer aldı. Bunun sonucunda Türkiye'ye göç etme isteğini bildirenler Erivan Şehbenderliği aracılığıyla Türkiye'ye getirildi. Bölgede Ermenistan'ın Türklere yönelik baskısı devam etti. Lozan Antlaşması ile Türkiye'nin doğu sınırları da kesinleşti ve uluslararası kabul gördü. Sınırın Ermenistan tarafında kalan Türkler Türkiye'ye göç etmek istediler.

Bu çalışmada, Ermenilerin Ermenistan'da homojen bir nüfus elde etmek için Türklere yönelik baskı ve sindirme politikasıyla bunun sonucunda Türklerin bölgeden göç etmesi konusu araştırılmıştır. Çalışmada Cumhurbaşkanlığı Arşivleri'nde yer alan belgeler ana kaynak olarak kullanılmıştır. Ayrıca dönemin Türk ve Ermeni aktörlerinin anıları ile konuyla ilgili yapılmış çeşitli araştırmalar başvurulan kaynaklar arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Ermenistan, Azerbaycan, Göç, Zengezur, Karabağ, Sürmeli.

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, ngunay@gazi.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-5895-8359

The Migration of Turks Remaining in Armenia to Türkiye After the Treaty of Lausanne

Abstract

Starting from the early XXth century, the South Caucasus witnessed ethnic conflicts. Clashes among Armenians, Georgians, and Turks spread across a wide area due to the non-homogeneous population structure of the region. After the collapse of the Tsarist regime, the states of Armenia, Georgia, and Azerbaijan were established in 1918. However, disputes arose regarding how the borders of these states would be drawn. In many parts of the region, the element with population superiority and the strongest historical ties to the region was the Azerbaijani Turks. Despite this, Armenia sought to acquire more territory and create a homogeneous population structure in the region.

The Armenian army and armed bands carried out raids on villages inhabited by Muslims and Turks, targeting the lives and properties of the villagers. They forced them to abandon their homelands. As a result, significant population mobility occurred in the region, and Turks living in areas remaining under Armenian administration were compelled to migrate to the territories of Türkiye and Azerbaijan. Those who did not wish to migrate were subjected to systematic attacks by Armenians. On the other hand, after Armenia transitioned to Bolshevik rule, the mountainous parts of Karabakh and Zangezur, which were Azerbaijani territories, were declared disputed areas by Bolshevik Russia at the Moscow Conference. Encouraged by this, Armenians began asserting claims over these places, attempting to overwhelm the Turks living in the region through pressure and massacres, and forcing them to migrate. A regulation allowing the departure of Turks living within the borders of Armenia was included in Article 13 of the Treaty of Kars. Consequently, those who declared their desire to migrate to Türkiye were brought to Türkiye through the Yerevan Consulate. Armenian pressure against Turks continued in the region. With the Treaty of Lausanne, Türkiye's eastern borders were also finalized and gained international recognition. Turks remaining on the Armenian side of the border wished to migrate to Türkiye.

In this study, the policy of pressure and intimidation directed by Armenians toward Turks to achieve a homogeneous population in Armenia, and the resulting migration of Turks from the region, have been researched. Documents in the State Archives of the Presidency of the Republic of Türkiye were used as the primary source in the study. Additionally, the memoirs of Turkish and Armenian figures of the period, as well as various studies conducted on the subject, are among the consulted sources.

Keywords: Armenia, Azerbaijan, Migration, Zangezur, Karabakh, Sürmeli.

Lozan Barış Görüşmeleri Öncesinde İtilaf Devletleri İçin Son Dönemeç: Paris (1922)

Dilşen İnce Erdoğan*

Özet

Mudanya Mütarekesi sonrasında Lozan Barış Konferansı'na giden süreçte, Müttefikler arasındaki diplomatik müzakereler, Türk heyetine karşı izlenecek ortak tutumun belirlenmesi bakımından önemlidir. Kasım 1922'de Paris'te gerçekleşen ve Lozan görüşmeleri öncesi izlenecek politikaların belirlendiği bu müzakerelere, Fransa Başbakanı Raymond Poincaré, İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon ve Mareşal Ferdinand Foch'un yanında İtalyan temsilciler Baron Avezzano, Fransız diplomat Maurice Bompard ve Amiral Lacaze'de katılmıştır. Söz konusu görüşmeler, Müttefik devletlerin Türk Millî Mücadelesi'nin askerî ve diplomatik kazanımları karşısında izleyecekleri politikaları, aralarındaki görüş ayrılıklarını ve ortak bir müzakere zemini oluşturma çabalarını ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

Çalışmanın temel amacı, 15 Kasım 1922'de Paris'te gerçekleşen diplomatik ve askerî görüşmelerde İngiltere, Fransa ve İtalya'nın Türk delegasyonuna yönelik yaklaşımını belirleyen temel meseleleri ve bu meseleler etrafında şekillenen diplomatik strateji temelinde incelemektir. Bu bağlamda Paris'te gerçekleşen toplantının tutanakları; Boğazlar, kapitülasyonlar, Osmanlı borçları, azınlıklar, sınırlar ve ekonomik imtiyazlar gibi Lozan Barış Konferansı'nın başlıca gündem maddeleri çerçevesinde ele alınıp değerlendirilecektir. Ayrıca tarafların Türkiye karşısında ortak bir politika oluşturma girişimleri ile özellikle İngiltere ve Fransa arasında ortaya çıkan görüş farklılıkları üzerinde de durulacaktır. Görüşmelerin odağında Müttefiklerin İstanbul'daki askeri varlığı yer almaktadır ki bu konuda da taraflar farklı yaklaşımlara sahiptir. Tutanaklar incelendiğinde görüşmelere katılan tarafların Lozan Barış Görüşmelerine ortak bir tutumla gitmek istediklerini de göstermektedir.

Çalışma, Paris toplantısının sadece Lozan öncesi yapılan ve hazırlık mahiyeti taşıyan bir görüşme olmadığını; aynı zamanda Müttefik devletlerin Türkiye ile yapılacak barış müzakerelerinde hangi sınırlar içerisinde hareket edeceklerini belirlemeye yönelik önemli bir diplomatik istişare toplantısı olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır. Bu çerçevede toplantı tutanaklarının incelenmesiyle Lozan Konferansı'nda gerçekleşecek müzakerelerin arka planı ve Müttefik devletlerin Türkiye karşısındaki diplomatik hesapları daha açık biçimde ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Lozan Barış Konferansı, Millî Mücadele, Paris Görüşmeleri, Türk Delegasyonu, Diplomasi.

* Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İzmir/TÜRKİYE, dilsen.inceerdogan@deu.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-6669-5966

The Final Turn for the Allied Powers Before the Lausanne Peace Negotiations: Paris (1922)

Abstract

Following the Armistice of Mudanya, the diplomatic negotiations among the Allied Powers during the process leading to the Lausanne Peace Conference were of particular importance in determining a common policy towards the Turkish delegation. The negotiations held in Paris in November 1922, during which the policies to be pursued prior to the Lausanne Conference were discussed, were attended by Raymond Poincaré, Prime Minister of France; Lord Curzon, British Foreign Secretary; and Marshal Ferdinand Foch, as well as the Italian representative Baron Avezzano, the French diplomat Maurice Bompard, and Admiral Lacaze. These discussions are significant in revealing the policies that the Allied Powers intended to pursue in response to the military and diplomatic achievements of the Turkish National Struggle, the differences of opinion among the Allies, and their efforts to establish a common negotiating position.

The primary aim of this study is to examine the fundamental issues that shaped the approaches of Britain, France, and Italy towards the Turkish delegation during the diplomatic and military discussions held in Paris on November 15, 1922 and to analyze the diplomatic strategy that emerged around these issues. In this context, the minutes of the Paris meeting will be analysed within the framework of the principal issues on the agenda of the Lausanne Peace Conference, including the Straits, capitulations, Ottoman debts, minorities, territorial boundaries, and economic privileges. Moreover, the study will focus on the efforts of attempts to formulate a common policy toward Türkiye as well as the differences in opinion that emerged particularly between Britain and France. The focus of the negotiations was the Allied millitary presence in İstanbul, a matter on which the parties held differing views. An examination of the minutes demonstrates that the participating parties sought to enter the Lausanne Peace Negotiations with a coordinated position.

This study is important in showing that the Paris meeting was not merely a preparatory talk held prior to Lausanne, but also a crucial diplomatic consultation aimed at determining the limits within which the Allied powers would act during the peace negotiations with Türkiye. In this framework, analyzing the meeting minutes reveals the background of the upcoming negotiations at the Lausanne Conference and the diplomatic calculations of the Allied powers toward Türkiye more clearly.

Keywords: Lausanne Peace Conference, Turkish National Struggle, Paris Negotiations, Turkish Delegation, Diplomacy.

Paris Barış Konferansı'nda Yunan Başbakan Venizelos'un İkilemi: İzmir mi, İstanbul mu?

Esra Özsüer*

Özet

I. Dünya Savaşı sona erdiğinde yeni dünya düzeninin tesisi ve karmaşık meselelerin barış yoluyla çözümlenmesi amacıyla Paris'te düzenlenen konferans aynı zamanda Avrupa ve Yakın Doğu haritasının yeniden çizilmesi noktasında da çeşitli dava adamlarını aynı şehirde bir araya getirmişti. Bu önemli siyasi yüzlerden biri de 1917 yılında I. Dünya Savaşı'na Antant ile birlikte giren Yunanistan'ın sözcüsü Eleftherios Venizelos idi. Giritli politikacı Paris Barış Konferansı'nda ülkesini kazananların yanında temsil etmekten fazlasıyla umutluydu. Zira kuruluşundan itibaren topraklarını kuzey yönünde genişleten Yunanistan, maksimalist politikasını şimdi de Anadolu toprakları yönünde devam ettirebilme fırsatı yakalamıştı. Büyük Yunanistan hayalinde Anadolu toprakları Hellenizm olarak adlandırılan bir mirasın da önemli kara parçasını oluşturmaktaydı. Venizelos'un Paris Barış Konferansı'na sunduğu memorandumda da başta İzmir ve art bölgesi olmak üzere hak iddia ettiği yerlerin çok büyük bir kısmı Ege havzası içinde yer alıyordu. Daha önce Saint Jean de Maurienne Antlaşması'yla İtalya'ya vaat edilen bu bölge, Büyük Devletlerin çıkar çatışmaları içinde yeniden tasarlanarak Yunanistan'a bırakılmak isteniyordu. Özellikle Lloyd George ve Venizelos'un Paris'te gerçekleştirdiği kısa görüşmede İzmir'de kesinlikle bir İtalyan nüfuzunun istenmediği sonuca bağlanmıştı. Ancak Venizelos'a İzmir dışında önerilen bir diğer teklif de İstanbul'da Yunanlar tarafından kurulması planlanan "mandater" bir yönetim idi. Her ne kadar İstanbul Yunan tahayyülünde "Bizans mirası" olarak görülse de Venizelos'un tavizsiz kararı tartışmaya bile girmeden İzmir yönünde oldu.

Bu bildiride, Paris Barış Konferansı sırasında Yunan başbakanı Eleftherios Venizelos'un neden İstanbul yerine İzmir'e askeri çıkarma yapmak istediği incelenecektir. Yunan arşiv kaynaklarından yararlanılacak bu bildiride İzmir'in tercih edilmesindeki temel gerekçeler hazırlanan İngiliz raporları üzerinden de tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İzmir, İstanbul, Paris Barış Konferansı,Yunanistan.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Avrasya Siyasi, Sosyal, Ekonomi ve Kültür Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul/TÜRKİYE, ozsueresra@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-6299-5929

The Dilemma of Greek Prime Minister Venizelos at the Paris Peace Conference: Izmir or Istanbul?

Abstract

Following the conclusion of World War I, the conference convened in Paris aimed to establish a new world order and resolve complex issues through diplomatic means, while simultaneously bringing together various political figures to redraw the map of Europe and the Near East. One of these prominent political figures was Eleftherios Venizelos, the spokesman for Greece, which had entered the war in 1917 on the side of the Entente. The Cretan politician was highly optimistic about representing his country alongside the victorious powers at the Paris Peace Conference. Indeed, Greece, which had continuously expanded its territory northward since its independence, now saw an opportunity to pursue its maximalist ambitions toward Anatolia. In the vision of a Greater Greece, Anatolian lands represented a vital component of the heritage defined as Hellenism. In the memorandum Venizelos submitted to the Paris Peace Conference, the vast majority of the claimed territories most notably Izmir and its hinterland were located within the Aegean basin. This region, previously promised to Italy under the Agreement of Saint-Jean-de-Maurienne, was now being reassigned to Greece amid the conflicting interests of the Great Powers. In a brief meeting between Lloyd George and Venizelos in Paris, it was definitively agreed that Italian influence in Izmir was entirely undesirable. However, another option proposed to Venizelos alongside Izmir was the establishment of a "mandatory" administration in Istanbul run by the Greeks. Although Istanbul was viewed as the core of "Byzantine heritage" in the Greek political imagination, Venizelos firmly prioritized Izmir without even entertaining the alternative.

This paper will analyse the reasons why the Greek Prime Minister, Eleftherios Venizelos, sought to deploy troops in Izmir as opposed to Istanbul during the Paris Peace Conference. The present study employs Greek archival sources to explore the primary motivations behind Izmir's appeal, as elucidated in British reports.

Keywords: Izmir, Istanbul, Paris Peace Conference, Greece, World War I.

Tarihî Ulaşım Coğrafyası: Antalya Körfezi ve Hinterlandında Kervansarayların Taşıma Kapasitesinin CBS Tabanlı Analizi (XII-XIV. Yüzyıl)

Ziya Çağrı Yazgan* - İlker Yiğit**

Özet

Hanlar ve kervansaraylar, konaklama ihtiyacını karşılayan yapılar olmakla birlikte ticaretin, ulaşımın ve güvenliğin örgütlenmesinde kilit rol oynayan mekânsal düğüm noktalarıdır. Bu yapılar, seyahat eden bireylerin, kervanlara eşlik eden ulaşım araçlarının (at, deve vb.) barınma, dinlenme ve ikmal ihtiyaçlarını karşılamaları bakımından, kara yolu ağlarının etkinliğini ve işlevselliğini doğrudan etkileyen lojistik merkezler işlevi görmüşlerdir. Bu doğrultuda, hanların fiziksel kapasite özellikleri (özellikle oda sayıları ve hayvan konaklama alanları), tarihsel güzergâhların taşıma kapasitesine dair dolaylı fakat anlamlı göstergeler sunmaktadır.

Bu çerçevede çalışmanın temel amacı, stratejik bir liman bölgesi olan Antalya Körfezi'nin, iç kesimlerle bağlantısını sağlayan ana kara güzergâhları üzerindeki XII. ve XIV. yüzyıl han ve kervansarayların mekânsal dağılımını ve fiziksel kapasitelerini analiz etmektir. Coğrafi sınırlama, Antalya ve çevresindeki liman yerleşimlerinden başlayarak, bu limanları iç bölgelere (Konya havzası gibi) bağlayan ulaşım hatları ve bu hatlar üzerinde konumlanan konaklama yapıları ile sınırlandırılmıştır. Söz konusu hanların konumsal yoğunlukları, oda sayıları ve hayvan barınak kapasiteleri gibi ölçülebilir özellikleri Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) aracılığıyla değerlendirilerek, güzergâhların konaklama altyapısı üzerinden taşıma kapasitelerine dair dolaylı çıkarımlar yapılması hedeflenmektedir. Bu sayede, Antalya Körfezi'nin XII ve XIV. yüzyıl arasındaki lojistik işleyişi ile hinterlant ilişkileri arasında anlamlı mekânsal bağlantılar kurulması amaçlanmaktadır.

Yöntemsel açıdan çalışma, arşiv belgeleri, seyahatnameler ve ikincil literatürden derlenen han ve kervansaray verilerinin Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ortamına aktarılmasıyla kurgulanacaktır. Bu veriler aracılığıyla hanların mekânsal yoğunlukları, fiziksel kapasiteleri ve güzergâhlara göre dağılımları analiz edilecektir. CBS tabanlı bu analiz süreci, özellikle oda ve hayvan barınma kapasitesi gibi nicel göstergeler üzerinden güzergâhların konaklama altyapısını ortaya koymayı, buradan hareketle de liman-hinterlant ilişkilerinin lojistik yönlerine dair çıkarımlar geliştirmeyi hedeflemektedir. Böylece, Antalya Körfezi'nden iç bölgelere uzanan ulaşım hatlarının tarihsel taşıma kapasiteleri hanlar üzerinden dolaylı biçimde değerlendirilecek,

Anahtar Kelimeler: Tarihî Ulaşım Coğrafyası, Tarihî Coğrafya, Kervansaray, Taşıma Kapasitesi, Antalya Körfezi.

* Öğr. Gör., Bitlis Eren Üniversitesi, Turizm İhtisaslaşma Koordinatörlüğü, Bitlis/TÜRKİYE, zyazgan@beu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-9331-5428

** Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, iyigithg@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-1473-3438

Historical Transport Geography: A GIS-Based Analysis of the Carrying Capacity of Caravanserais in the Gulf of Antalya and Its Hinterland (XIIth-XIVth Centuries)

Abstract

Caravanserais and inns, while serving to meet accommodation needs, also played a pivotal role as spatial hubs in the organization of trade, transportation, and security. These structures functioned as logistical centers that directly influenced the efficiency and effectiveness of road networks by providing shelter, rest, and resupply for travelers and the pack animals (e.g., horses, camels) accompanying caravans. In this context, the physical capacity of caravanserais, particularly the number of rooms and areas designated for animals, offers indirect yet significant indicators of the transportation capacity of historical land routes.

The primary objective of this study is to analyze the spatial distribution and physical capacities of caravanserais and inns dating from the XIIth to XIVth centuries, situated along the main land routes that connected the strategic port region of the Gulf of Antalya with its inland territories. The geographical scope is defined by transportation routes linking the port settlements in and around Antalya to interior regions such as the Konya Basin, including the accommodation structures located along these routes. Quantifiable features, such as room numbers and animal shelter capacities, will be assessed using Geographic Information Systems (GIS) to draw indirect inferences about the carrying capacity of the historical transport infrastructure. In doing so, the study aims to uncover meaningful spatial connections between the logistical dynamics of the Gulf of Antalya and its hinterland during the XIIth to XIVth centuries.

Methodologically, the research involves transferring data on inns and caravanserais, gathered from archival documents, travelogues, and secondary sources, into a GIS environment. Through spatial analysis, the study will examine the density, capacity, and route-based distribution of these structures. This GIS-based approach, by relying on quantitative indicators such as the number of rooms and animal accommodation areas, aims to illuminate the lodging infrastructure of historical transport routes and develop insights into the logistical dimensions of port–hinterland interactions. Ultimately, the carrying capacities of the routes extending from the Gulf of Antalya to the interior will be assessed indirectly through caravanserai infrastructure, contributing to a comparative and spatial understanding of historical network functionality.

Keywords: Historical Transportation Geography, Historical Geography, Caravanserai, Transportation Capacity, Antalya Gulf.

Modernitenin Mekânsal Kurgusu: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Demiryolu Altyapısının CBS Tabanlı Tarihsel Analizi

Emirhan Kurtboğan*

Özet

Bu çalışma, tarihsel mekân analizlerinde Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin (CBS) sunduğu yöntemsel olanakları tartışmaya açmakta ve CBS tabanlı yaklaşımların tarihyazımı için kurucu bir yöntem haline gelebileceğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda, 1830–1930 yılları arasında Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde inşa edilen demiryolu hatları, CBS temelli tarihsel analizlerin potansiyelini örneklemek üzere vaka çalışması olarak ele alınmaktadır.

Araştırmanın veri seti, Osmanlı arşiv haritalarının dijitalleştirilmesi ve yerinde gerçekleştirilen arazi çalışmalarıyla elde edilen mekânsal tespitlerin sayısallaştırılması yoluyla oluşturulmuştur. Elde edilen mekânsal veri, CBS ortamına aktarılmış ve çeşitli analiz teknikleriyle işlenmiştir. Uygulanan yöntemler arasında Öklid Mesafe Analizi ile demiryollarının yerleşimlerle olan mesafeleriyle ilgili ilişkileri ölçülmüş; Yoğunluk Analizi ile istasyon kümelenmeleri görselleştirilmiş, Zamansal Katmanlaştırma yöntemiyle altyapının kronolojik yayılımı analiz edilmiştir. Ayrıca Hizmet Alanı (Service Area) ve Görünürlük (Viewshed) analizleriyle demiryollarının bölgesel erişim ve topografik hakimiyet düzeyleri analiz edilebilmesine olanak tanımaktadır.

Bu yöntemsel çerçeve aracılığıyla, demiryolu altyapısının yalnızca ulaşım ve lojistik açısından değerlendirilmemiş, mekânsal modernitenin inşasında işlevsel bir araç olarak nasıl konumlandığı analiz edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın temel katkısı, Coğrafi Bilgi Sistemlerinin tarihsel araştırmalarda yalnızca görselleştirme amaçlı destekleyici bir araç, aynı zamanda geçmişin mekânsal örüntüler üzerinden yeniden inşasını mümkün kılan bağımsız ve analitik bir yöntem olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktır. Bu bağlamda önerilen model, özellikle tarihsel coğrafya, dijital beşerî bilimler ve altyapı tarihçiliği gibi alanlarda metodolojik bir yenilik sunmaktadır.

Bu çalışma ile Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Türkiye'deki tarihyazımı pratiklerinde yaratabileceği dönüşümü tartışarak, dijital insani bilimlerin tarihsel mekâna yönelik düşünme biçimlerini nasıl yeniden yapılandırabileceğine dair kuramsal bir zemin sunmayı hedeflenmektedir. Türkiye'de dijital insani bilimler yaklaşımının henüz sınırlı örneklerle temsil edildiği bir bağlamda, bu çalışma hem şehir tarihi hem de altyapı üzerinden şekillenen modernite tartışmalarına yöntemsel ve kuramsal bir katkı sunmayı hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafi Bilgi Sistemleri, Dijital İnsani Bilimler, Demiryolu Altyapısı, Mekânsal Analiz, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Osmanlı Tarihi.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, İzmir/TÜRKİYE, emrhnkrbgn@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-6961-5335

The Spatial Construction of Modernity: A GIS-Based Historical Analysis of Railway Infrastructure from the Ottoman Empire to the Republic

Abstract

This study opens a discussion on the methodological possibilities offered by Geographic Information Systems (GIS) in the analysis of historical space and argues that GIS-based approaches can become a constitutive method in historiography. In this context, railway lines constructed during the transition from the Ottoman Empire to the Republic between 1830 and 1930 are examined as a case study to demonstrate the analytical potential of GIS-based historical research.

The dataset of the study was created through the digitization of Ottoman archival maps and the quantification of spatial observations obtained through on-site fieldwork. The resulting spatial data were transferred into a GIS environment and processed using various analytical techniques. The methods employed include Euclidean Distance Analysis to measure the spatial relationships between railway lines and settlements; Density Analysis to visualize the clustering of railway stations; and Temporal Layering to analyze the chronological expansion of infrastructure. In addition, Service Area and Viewshed analyses enable the analysis of the regional accessibility and topographical dominance of railway infrastructure.

Through this methodological framework, the study aims to analyze not only the transportation and logistical functions of railway infrastructure but also how it was positioned as a functional instrument in the construction of spatial modernity. The main contribution of the study is to demonstrate that GIS should be regarded in historical research not merely as a supporting tool for visualization, but also as an independent analytical method that enables the reconstruction of the past through spatial patterns. In this context, the proposed model offers a methodological innovation, particularly in the fields of historical geography, digital humanities, and the history of infrastructure.

This study aims to discuss the transformation that Geographic Information Systems may bring to historiographical practices in Türkiye and to provide a theoretical basis for understanding how digital humanities can reshape approaches to historical space. In a context where digital humanities approach is still represented by limited number of examples in Türkiye, the study seeks to make both methodological and theoretical contribution to debates on modernity shaped by urban history and infrastructure.

Keywords: Geographic Information Systems, Digital Humanities, Railway Infrastructure, Spatial Analysis, History of the Republic of Türkiye, Ottoman History.

XVI. Yüzyıl Ortalarından XVII. Yüzyıl Başlarına Konaklama ve Ticaret Mekânları: Sofu Mehmed Paşa Vakfı ile Sofya, Edirne ve Selânik'teki Kervansaray ve Hanları

Paulina Andonova*

Özet

Osmanlı döneminde kervansaraylar, devletin ticareti desteklemek amacıyla kullandığı başlıca araçlardan biri olup gezginlere ve tüccarlara yiyecek ile barınma imkânı sağlamakta, ayrıca hayvanlarının bakımını üstlenmekteydi. Büyük şehirlerde hanlar ticaret, konaklama ve hatta üretim merkezleri olarak işlev görmekte olup çoğunlukla vakıflar tarafından inşa edilmiş ve desteklenmiştir.

Bu çalışma Sofya, Edirne ve Selanik'te bulunan, önemlerine rağmen yeterince araştırılmamış bazı hanların yapısını, özelliklerini ve ekonomik rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Söz konusu hanlar, Osmanlı veziri Sofu Mehmed Paşa'nın vakfı tarafından inşa edilmiş olup XVI. yüzyılın ilk yarısından itibaren Balkanların kentsel ve ticaret altyapısında önemli bir yer edinmiştir. Makale, Osmanlı arşiv kaynakları ile seyyah anlatılarının karşılaştırmalı analizine dayanmakta ve bu yapılar hakkında mimarileri ile işlevlerine ilişkin ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Seçilen örnekler aynı zamanda padişahlar ve Osmanlı devlet adamlarının ticaret alanlarını genişletme ve Balkanlardaki başlıca şehir merkezlerinin altyapısını oluşturma yönünde benimsedikleri belirli bir modeli ortaya koymakta, bu süreçte vakfın oynadığı rolü de açıklığa kavuşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kervansaray, Han, Ticaret, Vakıf, Balkanlar.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bulgar Bilimler Akademisi, Tarih Araştırmaları Enstitüsü, Sofya/BULGARİSTAN, paulinaandonova@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-6682-9434

Halting and Trading Places from the mid-XVIth to the early XVIIth Century: Sofu Mehmed Pasha's Waqf and its Caravanserais and Hans in Sofia, Edirne and Thessaloniki

Abstract

During the Ottoman period, caravanserais served as a primary source through which the state supported trade, providing food and lodging for travelers and merchants, as well as caring for their animals. In major cities, hans functioned as centers of commerce, accommodation, and even production, often constructed and maintained by charitable foundations (waqfs).

This study aims to present the structure, characteristics, and economic role of some significant but poorly researched hans in Sofia, Edirne, and Thessaloniki. They were constructed by the donation of the Ottoman vizier Sofu Mehmed Pasha and occupied a key place in the urban and trade infrastructure of the Balkans from the first half of the XVIth century. The article is based on a comparative analysis of Ottoman archival sources and travelers' accounts, providing detailed information about the architecture and functions of these structures. The selected examples also outline a specific model followed by the sultans and Ottoman functionaries of expanding the commercial area and building the infrastructure of major Balkan urban centers, illuminating the role of the waqf in this process.

Keywords: Caravanserais, Khan, Trade, Waqf, Balkans.

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Doğu Anadolu Demiryolları Meselesi

Murat Küçükuğurlu*

Özet

Türkiye'nin doğusu ile batısını demiryolu hatları ile birbirine bağlamak meselesi, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde gündeme gelmiş ve bunun için çeşitli projeler hazırlanmıştı. Fakat bu projeler hayata geçirilemedi. I. Dünya Savaşı'nın başlarında yaşanan Sarıkamış Harekâtı sırasında Ankara'nın doğusunda demiryolu bulunmaması, Osmanlı ordusu için olumsuz sonuçlar doğurdu. Bu nedenle Millî Mücadele yıllarında Ankara'yı Erzurum'a demiryolu ile bağlamak konusunda bazı teşebbüslerde bulunuldu. Fakat bunlardan da bir sonuç alınamadı.

Cumhuriyet dönemine girildiğinde Doğu Anadolu'da Ruslar tarafından I. Dünya Savaşı sürecinde yapılmış hatlar bulunuyordu. Bunlar Kars-Sarıkamış-Erzurum dar hattı, Trabzon-Zigana dar hattı ve Bayezit-Karaköse dar hattıydı. Cumhuriyet'in ilk yıllarında işte bu hatların tamamlanması ve Türkiye'nin batısındaki demiryolu ağına bağlanması için bazı adımlar atıldı. Diğer taraftan Bayezit-Karaköse hattını Trabzon'a bağlamak suretiyle, Türkiye ile İran arasındaki transit ticaretin bu hatta çekilmesi gündeme gelmişti. Bunun sağlanması halinde Kafkasya'daki Rus demiryoluna kaymış olan İran transit ticaretinin tekrar Erzurum-Trabzon yoluna çekilmesi planlanıyordu. Fakat bütün bu teşebbüslerden istenilen sonuç alınamadı. Yukarıda bahsedilen Rus hatlarından Trabzon-Zigana hattı ile Bayezit-Karaköse hattı zaman içinde ortadan kayboldu. Sarıkamış-Erzurum hattı ise uzun süre kullanıldı. Bu dar hat savaş ortamında yapılmış olan ve daha çok askeri amaçlarla kullanılan dar bir hattı.

Dekovil hattı denilen bu hat, 1939'da Ankara-Erzurum normal hattının tamamlanması ve ilerleyen yıllarda Rus sınırına doğru uzatılması sürecinde ortadan kaldırılarak geniş hatta dönüştürüldü.

Anahtar Kelimeler: Doğu Anadolu, Erzurum Demiryolu, Trabzon, İran, Bayezid.

* Prof. Dr., Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE, kucukugurlu@erzurum.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-4128-5116

The Eastern Anatolian Railways Issue in the Early Years of the Republic

Abstract

The issue of connecting the east and west of Türkiye with railway lines came to the agenda in the last years of the Ottoman Empire and various projects were prepared for this purpose. However, these projects could not be implemented. During the Sarıkamış Operation at the beginning of World War I, the absence of a railway east of Ankara had negative consequences for the Ottoman army. For this reason, some attempts were made to connect Ankara to Erzurum by railway during the years of the National Struggle. However, no results were obtained from these either.

When the Republic period began, there were lines in Eastern Anatolia built by the Russians during World War I. These were the Kars-Sarıkamış-Erzurum narrow line, the Trabzon-Zigana narrow line, and the Bayezit-Karaköse narrow line. In the early years of the Republic, some steps were taken to complete these lines and connect them to the railway network in the west of Türkiye. On the other hand, by connecting the Bayezit-Karaköse line to Trabzon, it was on the agenda to draw transit trade between Türkiye and Iran to this line. If this was achieved, it was planned to reroute the Iranian transit trade, which had shifted to the Russian railway in the Caucasus, back to the Erzurum-Trabzon route. However, none of these attempts yielded the desired results. Of the Russian lines mentioned above, the Trabzon-Zigana line and the Bayezit-Karaköse line disappeared over time. The Sarıkamış-Erzurum line was used for a long time. This narrow line was built in a war environment and was used mostly for military purposes.

This line, called the Decauville line, was eliminated in 1939 during the completion of the Ankara-Erzurum standard line and its extension towards the Russian border in the following years, and was converted into a broad line.

Keywords: East Anatolia, Erzurum Railway, Trabzon, Iran, Bayezid.

Michał Kleofas Ogiński'nin İstanbul Misyonu Ekseninde Polonya'nın Üçüncü Taksimi ve Babıali

Hacer Topaktaş Üstüner*

Özet

Polonya'nın 1772, 1793 ve 1795 yıllarında gerçekleşen taksimleri XVIII. yüzyıl Avrupa tarihinin en önemli gelişmelerindendir. Komşuları Rusya, Prusya ve Avusturya tarafından paylaşıma uğrayan Polonya, üçüncü taksimle bağımsızlığını kaybetmiş ve 1918 yılına kadar tekrar kazanamamıştır. Fransız İhtilali'nin bütün Avrupa'yı etkilediği bir dönemde ve Polonya'nın üçüncü taksimi sürecinde Leh vatanperverlerin iş birliği arayışında bulunduğu devletlerden birisi Osmanlı Devleti olmuştur. Bu doğrultuda Lehler taksime karşı çıkarken çeşitli şekillerde teşkilatlanmış, İstanbul'a da temsilciler göndermek suretiyle dünya arenasında destek aramıştır. Babıali Polonya'da olup bitenleri yakından takip ederken Osmanlı topraklarına sığınan Lehleri kabul etmiş, Leh vatanperverlerin temsilcileriyle görüşmeler yapmıştır. İşte bunlardan birisi de Leh vatanperver ve besteci Michał Kleofas Ogiński'dir. Kendisine atfedilen "pożegnanie ojczyzny" yani "vatana veda" bestesi dolayısıyla dünyaca tanınan Ogiński'nin pek bilinmeyen İstanbul misyonu (1796) bu bildiri çerçevesinde analiz edilirken bu dönemde Babıali'nin Polonya'nın taksimi karşısında yürüttüğü siyaset irdelenecektir. Osmanlı Devleti'nin Polonya'nın taksimine bakışı nedir? Babıali bu dönemde nasıl bir siyaset yürütmüştür? Ogiński'nin misyonu neyi amaçlar ve nasıl sonuçlanmıştır gibi sorulara cevap aranırken Osmanlı Devleti'nin bu dönemde yürüttüğü dış politikaların Polonya'nın taksimine yansımaları ortaya konulacaktır. Bildirinin ana kaynakları Leh ve Türk arşivlerinin yanında Ogiński'nin günlüğünden müteşekkildir.

Anahtar Kelimeler: Polonya, Lehistan, Osmanlı Devleti, Avrupa.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, hacer.topaktas@istanbul.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-6292-5282

The Third Partition of Poland and the Sublime Porte in the Context of Michał Kleofas Ogiński's Mission to Istanbul

Abstract

The partitions of Poland in 1772, 1793 and 1795 are among the most important developments in XVIIIth century European history. Poland, which was partitioned by its neighbors Russia, Prussia and Austria, lost its independence with the third partition and did not regain it until 1918. At a time when the French Revolution affected all of Europe and during the third partition of Poland, one of the states that Polish patriots sought cooperation with was the Ottoman Empire. In line with this, the Poles organized themselves in various ways while opposing the partition and sought support in the world arena by also sending representatives to Istanbul. While the Sublime Porte closely followed the events in Poland, it accepted the Poles who had taken refuge in Ottoman lands and held meetings with the representatives of Polish patriots. One of these was the Polish patriot and composer Michał Kleofas Ogiński. Ogiński, who is known worldwide for the composition "pożegnanie ojczyzny", or "farewell to the homeland" attributed to him, and his little-known Istanbul mission (1796) will be analyzed in this paper, while the policies pursued by the Sublime Porte against the partition of Poland during this period will be examined. Questions such as what was the Ottoman Empire's view on the partition of Poland was, what kind of a policy the Sublime Porte pursued during this period, what the purpose of Ogiński's mission was and how it ended will be answered, and the reflections of the Ottoman Empire's foreign policies on the partition of Poland during this period will be revealed. The main sources of the paper consist of Polish and Turkish archives, as well as Ogiński's diary.

Keywords: Poland, The Ottoman Empire, Europe.

Polonyalı Jean Lepkowski'nin Bilinmeyen Mektuplarında Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve İnkılapları

Danuta Chmielowska*

Özet

1831'den sonra birçok Polonyalı, Ruslara karşı gerçekleşen ayaklanma nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. Bunların bir kısmı Osmanlı İmparatorluğu'na gitmiştir. Çoğu genç, eğitimli mühendisler, subaylar ve doktorlar olan bu kişilerin büyük bölümü, Tanzimat ilan edildiğinde reformlara katkıda bulunmaya çalışmıştır.

1876 yılında, İstanbul'da Fransız bir kadınla evlenen Polonyalı göçmen Antoni Lepkowski'nin Jean Lepkowski adında bir oğlu olmuştur. Aydın bir ailenin çocuğu olarak ilkokul, lise ve üniversite eğitimini tamamlamıştır.

Polonya'nın Krakow kentindeki Polonya Beceri Akademisi (Polska Akademia Umiejętności) Arşivleri'nde "Jean Lepkowski'den Prof. Tadeusz Kowalski'ye Mektuplar" yeni bulunmuştur. Bu mektuplar, Polonyalı Jean Lepkowski tarafından Krakow'daki Jagiellon Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışan Türkolog Prof. Tadeusz Kowalski'ye yazılmıştır. Prof. Tadeusz Kowalski'ye yazılan 100 mektupta, Yeni Cumhuriyet'in ilk yılları bir yabancının gözünden anlatılmaktadır. Arşivdeki ilk metin 1925, son metin ise 1948 yılına aittir. Mektuplar İstanbul'daki yaşam koşulları, yaşam düzeni ve eğitim hakkında bilgi vermektedir. XX. yüzyılın başında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Atatürk döneminin tablosu çizilmektedir. Yeni düzenin halk tarafından benimsenmesi, sosyal sorunlar ve günlük yaşam koşulları analiz edilmekte, yeni reformlar ve modernleşme tartışılmaktadır. Mektuplarda, yapılan reformlarla birlikte Batı kültürüne yaklaşım değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tadeusz Kowalski, Jean Lepkowski, Polonya, Mektup, Türkiye Cumhuriyeti.

* Prof. Dr, Varşova Üniversitesi, Türkoloji Bölümü, Varşova/POLONYA, dchmielowska@uw.edu.pl https://orcid.org/0000-0002-0077-2954

The Foundation and Reforms of the Republic of Türkiye in the Unknown Letters of Polish Jean Lepkowski

Abstract

After 1831, many Poles were forced to leave their country due to the uprising against the Russians. Some of them went to the Ottoman Empire. Most of them, young, educated engineers, officers, doctors, tried to contribute to the reforms when the Tanzimat was declared.

In 1876, Antoni Lepkowski, a Polish immigrant who married a French girl in Istanbul, had a son named Jean Lepkowski. As he was the child of an enlightened family, he completed primary school, high school and university.

In the Krakow Akademia Umiejętności Archives in Poland, "Letters from Jean Lepkowski to Prof. Tadeusz Kowalski" were newly found. These letters were written by Polish Jean Lepkowski to Turkologist Prof. Tadeusz Kowalski, who was working as a lecturer at Jagiellonian University in Krakow. Polish Prof. In 100 letters written to Tadeusz Kowalski, the first years of the New Republic are described through the eyes of a foreigner. The first text in the archive is from 1925, and the last text is from 1948. The letters provide information about living conditions, living arrangements, and education in Istanbul. The picture of the newly founded Republic of Türkiye at the beginning of the XXth century and the Atatürk era are drawn. The acceptance of the new order by the people, social problems, and daily living conditions are analyzed, and new reforms and modernization are discussed. The letters comment on the approach to Western culture with the reforms made.

Keywords: Tadeusz Kowalski, Jean Lepkowski, Poland, Letter, Republic of Türkiye.

Atatürk'ün Doktoru Nihad Reşat Belger'in Biyografisine Bir Katkı: Hindistan Mektupları

Harun Yılmaz* - Sevilay Demirezen**

Özet

XIX. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan ve kısa sürede küresel çapta etkili olan veba salgını, yalnızca bir sağlık krizi olmamış aynı zamanda modern tıbbın gelişimi, imparatorluk siyasetleri ve uluslararası bilimsel bilgi dolaşımının kesiştiği bir tarihsel olgu olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışma, Osmanlı Devleti tarafından salgın hastalıkları yerinde incelemek amacıyla Hindistan'a gönderilen askerî tabiplerden Dr. Nihad Reşat Belger'in mektuplarını inceleyerek geç Osmanlı döneminde tıp, bürokrasi ve bireysel deneyim arasındaki ilişkileri analiz etmeyi amaçlamaktadır. 1901 ve 1902 yılında kaleme alınan söz konusu mektuplar, Dr. Belger'in İstanbul'dan başlayarak İzmir, Pire, Atina ve İskenderiye üzerinden Bombay'a uzanan yolculuğunu ve burada yürüttüğü bilimsel faaliyetleri kronolojik ve tematik bir çerçevede ortaya koymayı hedeflemektedir.

Mektuplarda Bombay'ın kent yapısı, iklim koşulları, gündelik hayat pratikleri ve sağlık kurumlarına dair gözlemler yer almakta ve aynı zamanda veba ile mücadele kapsamında yürütülen tıbbi incelemeler ve laboratuvar çalışmaları hakkında bilgiler sunulmaktadır. Dr. Belger'in Haffkine Laboratuvarı ile kurduğu ilişki, Osmanlı hekimlerinin uluslararası bilimsel çevrelerle kurduğu temasın somut bir örneğini teşkil etmektedir. Bununla birlikte mektuplar, maaş ödemelerindeki aksaklıklar ve kurumsal destek eksikliği gibi sorunlar üzerinden Osmanlı bürokrasisinin pratik işleyişine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Gurbet deneyimi, aile özlemi ve kültürel yabancılık gibi unsurlar ise metinlere güçlü bir insani boyut kazandırmaktadır. Bu bağlamda Dr. Belger'in mektupları, Osmanlı modernleşmesinin bilimsel, kurumsal ve bireysel boyutlarını birlikte değerlendirmeye imkân veren özgün bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dr. Nihad Reşat Belger, Veba, Salgın, Osmanlı Tıbbı, Hindistan.

* Dr./Akademik Editör, Orta Asya Araştırmaları Forumu Kitap Serisi, Taylor & Francis (Routledge), Londra/BİRLEŞİK KRALLIK, harun.yilmaz@seh.oxon.org
https://orcid.org/0009-0006-8814-3429

** Uzman, Türk Tarih Kurumu, Bilimsel Çalışmalar Müdürlüğü; Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara/TÜRKİYE, sdemirezen@ttk.gov.tr
https://orcid.org/0000-0002-4400-5394

A Biographical Contribution on Atatürk's Physician Nihad Reşat Belger: Letters from India

Abstract

The plague pandemic that emerged in the late XIXth century and rapidly spread worldwide was not merely a public health crisis, but a multifaceted historical phenomenon at the intersection of modern medical development, imperial statecraft, and the transnational circulation of scientific knowledge. By examining the correspondence of military physician Dr. Nihad Reşat Belger who was dispatched to India by the Ottoman government to conduct epidemiological investigations on epidemic diseases, this study analyzes the interplay between medicine, bureaucracy, and individual experience during the late Ottoman era. Written between 1901 and 1902, these letters delineate, in a chronological and thematic framework, Dr. Belger's journey from Istanbul to Bombay via Smyrna, Piraeus, Athens, and Alexandria, alongside his scientific endeavors in India.

The correspondence offers rich observations regarding Bombay's urban structure, climatic conditions, daily life, and medical infrastructure, while providing detailed accounts of laboratory research and clinical studies conducted to combat the plague. Dr. Belger's collaboration with the Haffkine Institute serves as a concrete manifestation of the engagement between Ottoman medical professionals and international scientific networks. Furthermore, the letters illuminate the operational dynamics and systemic shortcomings of the Ottoman bureaucracy, highlighting issues such as delayed salary payments and inadequate institutional support. Personal narratives encompassing the expatriate experience, longing for family, and cultural estrangement impart a poignant human dimension to the records. In this context, Dr. Belger's letters represent an invaluable primary source for evaluating Ottoman modernization across its scientific, institutional, and human dimensions.

Keywords: Dr. Nihad Reşat Belger, Plague, Pandemic, Ottoman Medicine, India.

Filistin'den Mustafa Kemal Atatürk'e Mektuplar

Sadık Erdaş*

Özet

1917 Balfour Beyannamesi'nin ortaya koyduğu "Yahudi Millî Yurdu" hedefinin 1920'de Filistin üzerinde oluşturulan İngiliz Manda yönetiminden itibaren üretilen 1922 ve 1930 Beyaz Kitabı, Shaw Komisyonu, Peel Komisyonu ve Woodhead Komisyonu raporlarının Filistin halkında meydana getirdiği tepkiler ve bu tepkilerden hareketle Türkiye'den ve Mustafa Kemal Atatürk'ten yardım taleplerinin olup olmadığının araştırılmasıdır. Araplar, Filistin'de kurulacak müstakil bir Yahudi Devletinin, istikbalde genişleyip etrafa yayılarak, memlekette mevcut bilcümle servet kaynaklarını eline geçireceği gibi, Filistin hudutlarını aşıp mücavir devletler için de bir tehlike teşkil edeceğine kani bulunduklarından, böyle bir devletin doğmasından endişe etmekte ve bu itibarla bunun teşekkülüne mâni olmak istemektedirler.

Çalışmada kullanılacak temel kaynaklar: Yafa eski müftüsü Mehmet Tevfik el Deccani ve Kudüs Müftüsü M. Emin el Hüseyni gibi Arap toplum liderleri ile Kudüs Arap Kadınlar Komitesi başta olmak üzere sivil toplum kuruluşlarının Mustafa Kemal Atatürk'e gönderdikleri Cumhurbaşkanlığı Arşivi (Çankaya) ve Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi'nde bulunan ve tespit ettiğimiz kadarıyla çoğu yayımlanmayan 13 mektup üzerinden bir değerlendirme yapılacaktır.

Çalışmada cevap aranacak temel sorular: Mektuplar üzerinden İngiltere'ye rağmen bağımsızlığını kazanmış Türkiye'ye ve Mustafa Kemal Atatürk'e Filistin halkı ve liderleri nasıl bakıyor ve ne istiyorlar sorusu cevaplanmaya çalışılacaktır. "İnsaniyetin müdafii olmak ve arazi mukaddese ile pek samimi alakadar bulunmak sıfatıyla" Mustafa Kemal Atatürk'e gönderilen bu mektuplarda önerilen raporlarda Arap memleketlerine ve bilhassa Filistin Arapları için siyasi iktisadi ve içtimai büyük tehlikeler bulunduğunu, İngilizlerin tazip ve şiddet siyaseti takip ederek ahaliyi katil ve tevkif ederek evlerini yıkmakta ve ağır vergiler tarh etmekte olduğu, Siyonistlerin izlediği emperyalizm siyasetinin Filistin'i istila etmiş olduğu gibi önemli tespit ve iddialar dile getirildiği gibi bir Müslüman lider sıfatını haiz bulunması hasebiyle Mustafa Kemal Atatürk'ten müzaheret ve yardım talep etmekte oldukları görülmektedir. Bu mektupların incelenip değerlendirilmesi Filistin liderlerinin ve sivil toplum kuruluşlarının Türkiye'ye ve Mustafa Kemal Atatürk'e nasıl baktıkları ve ne istedikleri sorusunun cevaplanmasında oldukça önemli olup Filistin meselesi ve Mustafa Kemal Atatürk literatürüne de katkı yapacaktır.

Anahtar Kelimeler: Filistin Meselesi, Atatürk, Mektup, Emin el Hüseyni, Filistin.

* Doç. Dr., Sadık Erdaş, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara/TÜRKİYE, serdas@hacettepe.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-7539-5655

Letters from Palestine to Mustafa Kemal Atatürk (1922-1938)

Abstract

The purpose of this study is to investigate the reactions of the Palestinian people to the 1922 and 1930 White Papers, the Shaw Commission, the Peel Commission, and the Woodhead Commission reports produced under the British Mandate established in Palestine in 1920 -which grew out of the "Jewish National Home" objective set forth by the 1917 Balfour Declaration- and to examine whether there were requests for help directed to Türkiye and Mustafa Kemal Atatürk arising from these reactions. The Arabs were convinced that an independent Jewish State to be established in Palestine would expand and spread into the surrounding areas in the future, seize all existing wealth resources in the country, and pose a threat to neighboring states by crossing Palestinian borders; thus, they were concerned about the emergence of such a state and wished to prevent its establishment.

Main sources to be used in the study: In this context, an evaluation will be made based on 13 letters -most of which, as far as we have determined, remain unpublished- found in the Presidential Archives (Çankaya) and the Turkish Diplomatic Archives of the Ministry of Foreign Affairs. These letters were sent to Mustafa Kemal Atatürk by Arab community leaders, such as the former Mufti of Jaffa, Mehmet Tevfik el-Deccani, and the Mufti of Jerusalem, M. Emin el-Hüseyni, as well as non-governmental organizations, primarily the Jerusalem Arab Women's Committee.

The main questions to be answered in the study: The questions of how the Palestinian people and leaders view Türkiye, which gained its independence despite Britain, and Mustafa Kemal Atatürk, and what they want, will be answered through the letters. In the reports suggested in these letters sent to Mustafa Kemal Atatürk, "in the capacity of defending humanity and having a sincere interest in the sacredness of the land", it is seen that there are great political, economic and social dangers for the Arab countries and especially for the Palestinian Arabs, that the British are pursuing a policy of oppression and violence, killing and arresting the people, destroying their homes and imposing heavy taxes, that the imperialist policy pursued by the Zionists has invaded Palestine, and that they are requesting support and assistance from Mustafa Kemal due to his status as a Muslim leader. The examination and evaluation of these letters is quite important in answering the question of how Palestinian leaders and civil society organizations view Türkiye and Mustafa Kemal Atatürk and what they want, and will also contribute to the literature on the Palestinian issue and Mustafa Kemal Atatürk.

Keywords: Palestine Question, Atatürk, Letter, Amin al-Husseini, Palestine.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Köy

Nedim İpek*

Özet

Vilayet kanununa göre köy nüfusu iki binden az olan; ibadethane, mektep, mera, yaylak, koruluk gibi ortak malları bulunan toplu veya dağınık evlerde oturan tarım, hayvancılık veya gurbetçilikle geçimlerini temin eden kişilerin oluşturduğu yerleşmelere denir. Bu yerleşmeleri resmî makamlar "karye", halk ise "köy" kelimesiyle tanımlamaktaydı.

Köyler konumları itibarıyla toplu, dağınık, dağ, ova köyü; köylünün dinine göre Müslim, gayrimüslim veya karma köyler; üretim tarzına göre tımar, vakıf, derbentçi, küreci, çeltükçü, köprücü, güherçileci, doğancı, atçı köyleri şeklinde tasnif edilmekteydi. Nüfus hareketleri mevcut yerleşmelerin ortadan kalkmasına, birkaç köyün birleşmesine, mevcut köyün bölünmesine, yeni yerleşmelerin kurulmasına veya yerleşim birimlerinin nüfus yapılarının değişmesine neden olmuştur. Muhacir ve konar-göçer iskânı sonucu yeni köyler kurulmuştur. Göçebe durumunda olan oymaklar mevcut kasaba ve köylerin mücavir sahalarında bulunan vakıf veya çiftlik arazilerini mekân tutmuşlardır. Buraları zamanla köye dönüşmüştür. Nüfus artışı sonucu köye tabi mahalle veya mahalleler müstakil köy halini almıştır. Veya nüfusu azalan köyün karye statüsü sona erdirilerek mücavir alandaki bir diğer köye mahalle olarak bağlanmıştır. Bu durumda söz konusu yerleşmenin karye statüsü hukuki açıdan sona ermekle birlikte sosyolojik açıdan varlığını korumuştur. Zaman içerisinde nüfusu artan köy nahiye veya kaza merkezi olurken kasaba özelliği de kazanabilmiştir.

Mevcut köylerin bağlı bulunduğu idari birim zaman içerisinde değiştirilebilmiştir. Klasik dönemde köyün idaresinden sipahi, kethüda, imam veya papaz sorumluydu. Tanzimat döneminde ise köyün yönetimi muhtar adı verilen kişilere bırakılmıştır. Köylerin güvenliğinden klasik dönemde köy subaşısı, sekban, sipahi ve köy delikanlıları sorumluydu. Başlarında "yiğitbaşı" adı verilen bir genç bulunmaktaydı. Tanzimat döneminde ise bu sorumluluğu muhtarlık çatısı altında bekçi veya korucu olarak tanımlanan kişiler üstlenmiştir. Bildiri metninde özellikle Osmanlı ve Cumhuriyet arşivinden ve yerel arşivlerden temin edilen verilerden hareketle sosyolojik ve mülki idare açısından köy kavramı değerlendirilmeye çalışılacaktır. Elde edilen tespitler ve yapılan değerlendirmeler kongreye iştirak eden katılımcılarla tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Köy, Osmanlı İmparatorluğu, Yerleşme, Yerel İdare, Nüfus.

* Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi, Samsun/TÜRKİYE, nedimipek@hotmail.com
https://orcid.org/0000-0001-9239-1333

Village from the Ottoman Empire to the Republic

Abstract

According tho the provincial law, village are settlements formed by people with a population of less than two thousand, living in collective or scattered houses with common properties such as places of worship, schools, pastures, summer pastures, and groves, and earning their living through agriculture, animal husbandry, or expatriation. Official authorities defined these settlements as "karye", while the public defined them as village.

Villages were classified as collective, scattered, mountain, plain villages in terms of their locations; Muslim, non-Muslim or mixed villages in terms of the villager's religion; and timar, foundation, derbentçi, küreci, çeltükçü, köprücü, güherçileci, doğancı, atçı villages in terms of production style. Population movements caused the disappearance of existing settlements, the merging of several villages, the division of existing village, the establishment of new settlements or changing the demography of the settlements. New villages were established as a result of the settlement of immigrants and nomads. Nomadic tribes settled on foundation or farm lands in the areas adjacent to existing towns and villages. These areas turned into villages over time. As a result of the population increase, neighborhoods or quarters subject to village became independent villages. Or, the village with a decreasing population's karye status was terminated and connected to another village in the adjacent area as a neighborhood. In this case, the settlement in question's village status ended legally, but it maintained its existence sociologically. Over time, the village with an increasing population became a sub-district or district center and could also gain the characteristics of a town.

The administrative unit to which the existing villages are affiliated has changed over time. In the classical period, the village administration was carried out by the sipahi, kethida, imam or priest. In the Tanzimat period, the village administration was left to people called muhtars. In the classical period the village subaşı, sekban, sipahi and village young men were responsible for the security of the villages. They were headed by a young man called "yiğitbaşı". In the Tanzimat period, this responsibility was taken over by people defined as watchmen or guards under the roof of the muhtar. In the text of the declaration, the concept of village will be evaluated in terms of sociology and civil administration, especially by using data obtained from the Ottoman and Republic arcives and local archives. The findings obtained and the evaluations made will be discussed with the participants attending the congress.

Keywords: Village, Ottoman Empire, Settlement, Local Administration, Population.

Cumhuriyet Dönemi Yerel Tarih Araştırmaları İçin Önemli Bir Kaynak Grubu Olarak Meclis-i Umumi Tutanakları

Nejdet Bilgi*

Özet

Osmanlı'nın son zamanlarında uygulanmaya başlayan vilayet sistemi dolayısıyla illerin veya bağımsız sancakların yıllık olarak sorunlarının görüşüldüğü ve karara bağlandığı meclis-i umumilerin tutanakları hakkında çok az bilgiye sahibiz. Bu tutanaklardan basılı olarak günümüze ulaşanların sayısı gerçekten çok azdır ve çoğu II. Meşrutiyet Dönemi'ne aittir.

1923 yılında bütün sancakların vilayet olarak tanımlanması ile meclis-i umumilerin sayısı da artmış oldu. Dolayısıyla tutanak sayısı da artmış oldu. Bu tutanakların çok azı basılmıştır. Basılmamış haldeki tutanakların akıbetleri meçhuldür. Meclis-i umumilerin veya günümüzdeki adıyla il genel meclislerinin tutanakları, il arşivlerinde korunuyor olmalıdır. Şimdiye kadar basılı olmayan meclis-i umumi tutanaklarından araştırmalarda yararlanıldığına şahit olunamamıştır. Sınırlı da olsa basılı tutanakların kullanıldığı görülüyor. Fakat içerdiği bilgileri bütünüyle değerlendirmiş araştırma yok denecek kadar azdır. Ayrıca meclis-i umumilerin 1921 anayasası ile 1924 anayasası dönemlerinde kullandıkları yetkiler arasındaki farkın tutanaklardaki yansımaları hiç dikkati çekmemiştir. Halbuki basılı tutanaklardan izlenebildiği kadarıyla 1920'lerin sonlarına doğru bu tutanakların içeriklerinde bir daralmanın başladığını ve giderek arttığını söyleyebiliriz. Bu durumun meclis-i umumilerin 1920'lerde kullandığı yetkilerle 1920'lerin sonlarından itibaren 1930'larda kullandığı yetkilerin farklılığından kaynaklandığı söylenebilir. Bunun da 1920'lerdeki uygulamanın büyük ölçüde 1921 anayasasının öngördüğü çerçevede gerçekleşmiş olma ihtimalinden kaynaklandığı düşünülmektedir. 1920'lerin sonundan itibaren ise 1924 anayasası bağlamında yetki kullanımı devreye girmiş olmalıdır. Bu durumun tutanaklara içerik olarak yansıdığını düşünüyoruz.

Nitekim 1920'lerin tutanakları yerel tarih açısından sonraki yıllara ait tutanaklardan çok daha zengin malzeme içermektedir. Bu yüzden Cumhuriyet'in ilk yıllarına ilişkin araştırmalar için meclis-i umumi tutanaklarının benzersiz bir yere sahip oldukları iddia edilebilir. Bu bildiride özellikle 1920'lere ait tutanaklar ve içerikleri, sözü edilen bağlamda incelecek ve hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Meclis-i Umumi, Cumhuriyet, Mülki İdare, Vilayet, Yerel Yönetim.

* Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi, Manisa/TÜRKİYE, nejdet.bilgi@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-2288-616X

Minutes of the General Assembly as an Important Source Group for Local History Research in the Republican Era

Abstract

Due to the provincial system introduced during the late Ottoman era, our knowledge remains extremely limited regarding the minutes of the provincial general assemblies, where the annual issues of provinces and independent sanjaks were deliberated and resolved. The number of these proceedings that have survived in printed form is remarkably small, with the majority dating from the IInd Constitutional Era.

Following the administrative reclassification of all sanjaks as provinces in 1923, the number of general assemblies expanded, leading to a corresponding rise in the volume of proceedings. However, only a fraction of these minutes were published, while the fate of the unprinted records remains largely unknown; presumably, they reside within local provincial archives. To date, there is no tangible evidence of unprinted assembly minutes being utilized in academic research. Even where printed records have been employed, comprehensive studies evaluating their content in full remain virtually nonexistent. Furthermore, the historiography has overlooked how the shift in powers exercised by general assemblies under the 1921 and 1924 Constitutions affected the scope of these proceedings. As evidenced by the published records, a notable contraction in the content of these minutes began toward the late 1920s and progressively deepened. This thematic narrowing stems from the divergence between the broad administrative authority exercised by general assemblies during the early 1920s largely structured around the decentralized framework of the 1921 Constitution and the more centralized exercise of power under the 1924 Constitution from the late 1920s onward.

Consequently, the minutes from the 1920s offer a significantly richer repository of primary source material for local history than those of subsequent decades. Thus, it can be asserted that general assembly minutes hold a paramount place for research into the foundational years of the Republic. Within this context, this paper aims to examine and analyze the minutes of the 1920s, shedding light on their thematic content and historical significance.

Keywords: General Assembly, Republic, Civil Administration, Province, Local Government.

Türk İdare Tarihi'ne Bir Katkı: Türk Belediyecilik Derneği'nin (TBD) Kuruluşu ve Erken Dönem Faaliyetleri (1945-1950)

Asil Kaya*

Özet

Türkiye'de yerel yönetimlerin oluşumu, Tanzimat Dönemi'ne kadar uzanmaktadır. 1877 tarihli Vilayat Belediye Kanunu'yla nispeten sistematik görünüme kavuşan yerel yönetimler, 1913'te revize edilen kanunla gelişimini sürdürmüştür.

Yıkıcı savaşların ardından Cumhuriyet Dönemi'nde şehirlerin yeniden inşasının hedeflenmesi, yerel yönetimlerin önemini arttırmıştır. 1930'da 1580 sayılı Belediye Kanunu'yla yerel yönetimler yeniden yapılandırılırken, 1934'te yerel yöneticilerin sorunlarıyla ilgilenecek bir derneğin kurulması düşünülmüştür. Ancak bu düşünce hayata geçirilememiştir. Buna rağmen yerel yöneticilerin sorunlarını tartışabilecekleri ortamların oluşturulmasına çalışılmış ve Ekim 1935'te "Türk Uraylar Kurultayı" adıyla bir kongre düzenlenmiştir. Bayındırlık, hayat pahalılığı, belediye bütçe ve hesap usullerinin tartışıldığı kongre Türk İdarî Tarihi açısından önem taşımaktadır.

17 Temmuz 1945'te Ankara'da Türk Belediyecilik Derneği'nin kurulması bir başka önemli gelişmedir. Günümüzdeki Türkiye Belediyeler Birliği'nin nüvesini oluşturan ve kurucu başkanlığını Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Profesörü Süheyp Derbil'in üstlendiği Türk Belediyecilik Derneği'nin kurucuları çoğunlukla bilim insanlarından oluşmuştur. Derneğin üyeleri arasında belediye başkanları, belediye meclis üyeleri, il genel meclis üyeleri, milletvekilleri, gazeteciler, sağlıkçılar, hukukçular, mimarlar, mühendisler ve çeşitli meslek mensupları yer almıştır. Ernest Mamboury, Prof. Dr. Henry Prost ve Prof. Dr. Ernest Reuter gibi şehircilik alanında uzman isimler de derneğin onursal üyesi olmuşlardır. Üstelik merkezi idareye mensup bürokratların üyelikleriyle derneğe bürokratik destek sağlanmıştır. "1" numaralı üyelik İçişleri Bakanı Hilmi Uran'a ayrılmıştır.

Dernek, Bakanlar Kurulu'nun 4 Şubat 1949 tarihli toplantısında "Genel Menfaatlere Yarar" dernek statüsü kazanmıştır. Kuruluşundan itibaren yerel yönetimlere bütçeden hukuksal süreçlere, turizmden sağlığa, konut projelerinden altyapı hizmetlerine değin birçok alanda danışmanlık yapan ve yurtdışında temaslarda bulunan dernek, bu yönüyle "siyasi" değil, "ilmî" niteliğe sahip olduğunu vurgulamıştır. Ancak Cumhuriyet Halk Partisi iktidarında gerçekleştirdiği kongrelerde CHP'lilerin ağırlığı hissedilirken, Demokrat Parti'nin iktidara gelişinin ardından bu tablo DP lehine dönüşecektir.

Bu çalışmada Türk İdarî Tarihi'nde önemli bir yere sahip Türk Belediyecilik Derneği'nin kuruluş süreci ve faaliyetleri hakkında bilgiler verilecektir. Arşiv belgeleri, derneğin yayın organı olan dergi ve diğer süreli yayınlar ile telif eserler, çalışmanın kaynakçasını oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Tarihi, Türk İdare Tarihi, Yerel Yönetimler, Türk Belediyecilik Derneği, Çok Partili Dönem.

* Doç. Dr., Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ardahan/TÜRKİYE, asilkaya@ardahan.edu.tr https://orcid.org/0000-0003-2593-5622

A Contribution to Turkish Administrative History: Establishment and Early Activities of the Turkish Municipality Association (1945-1950)

Abstract

The formation of local governments in Türkiye dates back to the Tanzimat Period. Local governments, which gained a relatively systematic structure with the Provincial Municipality Law of 1877, continued their development with the revised law of 1913.

Following the devastating wars, the objective of rebuilding cities during the Republican Era increased the importance of local governments. While local governments were restructured through the Municipality Law No. 1580 in 1930, the establishment of an association to address the issues of local administrators was considered in 1934. Although this idea could not be realized, efforts continued to create platforms where local administrators could discuss their problems, leading to a convention held in October 1935 under the name of the "Turkish Uraylar Congress" (Congress of Turkish Municipalities). The congress during which public works, the cost of living, municipal budgets, and accounting procedures were discussed, holds significant importance for Turkish Administrative History.

The establishment of the Turkish Municipal Association in Ankara on July 17, 1945, was another significant development. Forming the nucleus of today's Union of Turkish Municipalities, the association was chaired by its founding president, Süheyp Derbil, Professor of Administrative Law at Ankara University Faculty of Law, and its founders consisted mostly of academics. The association's members included mayors, municipal council members, provincial council members, members of parliament, journalists, health professionals, lawyers, architects, engineers, and professionals from various fields. Urban planning experts such as Ernest Mamboury, Prof. Dr. Henry Prost, and Prof. Dr. Ernst Reuter also became honorary members of the association. Furthermore, bureaucratic support was provided through the memberships of bureaucrats from the central administration; membership card No. "1" was reserved for the Minister of the Interior, Hilmi Uran.

The association gained the status of an "Association Serving Public Interest" at the meeting of the Council of Ministers on February 4, 1949. Since its establishment, the association provided consultancy to local governments across numerous fields, ranging from budgetary and legal processes to tourism, health, housing projects, and infrastructure services, and conducted international contacts, emphasizing its "scholarly" rather than "political" nature. However, while the influence of CHP members was heavily felt in the congresses held during the Republican People's Party rule, this picture would shift in favor of the DP following the Democrat Party's rise to power.

This study provides an analysis of the establishment process and activities of the Turkish Municipal Association, which holds a significant place in Turkish Administrative History. Archival documents, the journal and other periodicals serving as the association's publication organs, alongside scholarly literature, constitute the main sources of this study.

Keywords: History of the Republic, Turkish Administrative History, Local Governments, Turkish Association of Municipalities, Multi-Party Period.

İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs Türklerinin İlk Yerel Örgütlenmesi: Lefkoşa Türk Belediyesi (1958-1960)

Mehmet Balyemez*

Özet

Halkın demokratik katılımı yoluyla yönetime dahil olmasının temel araçlarından biri de belediyelerdir. Belediyeler, mahallî müşterek ihtiyaçların karşılanması amacıyla iş birliği ve uzlaşı temelinde faaliyet gösteren ve bu yönüyle yerel demokrasinin en somut uygulama alanlarından birini oluşturan kurumlardır. Belediyeler XIX. yüzyılın ortalarında Avrupa'da kurulmaya başlanmış ve eş zamanlı olarak Osmanlı Devleti de yerel yönetim sistemini buna uyarlamıştır.

Osmanlı Devleti'nde ilk belediye 1855 yılında İstanbul'da kurulmuş ve kısa sürede diğer şehirler ile Kıbrıs'a da yayılmıştır. Kıbrıs'taki belediyeler, Ada'daki cemaatlerin belediye karar organı olan meclislerde birlikte görev yapmalarından dolayı farklı bir özellik göstermiştir. Kıbrıs'ın yönetiminin İngiltere'ye devredilmesinden sonra yapılan hukuki düzenlemeler sonucunda belediye meclislerindeki üyelerin çoğunluğunu Rumlar oluşturmuş, Türkler ise azınlıkta kalmıştır. Bu durum hem tüm etnik toplumların belediye hizmetlerini adil ve etkili almalarını engellemiş hem de birlikte yönetebilme iradesinin gelişimini doğrudan etkilemiştir. Kıbrıs Türkleri, 1882 yılından itibaren belediye meclislerinde daha çok sayıda yer alan Rumların adil olmayan ve tarafgir tutum ve davranışları ile İngiliz yönetiminin bu duruma karşı duyarsız olması üzerine 1958 yılında kendi belediyelerini kurmuşlar ve bir bakıma hem Rumların hem de İngiliz yönetiminin duyarsızlığına kurumsal bir karşılık üretmişlerdir.

Bildirinin amacı Lefkoşa Türk Belediyesi özelinde Kıbrıs'taki belediye meclislerinde etnik çokluğun temsilcisi olan Rumların, yerel ihtiyaçların karşılanması amacıyla bir arada yaşadıkları/çalıştıkları Türklerle iş birliği yapıp yapmadıklarını ve birlikte yönetebilme iradelerini tartışmaktır. Bu amaçla yapılan çalışmada Osmanlı ve İngiliz arşiv belgeleri de dâhil olmak üzere birinci ve ikinci elden kaynaklarla Kıbrıs Türk basını taranmış ve objektif bir sonuca ulaşılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Yerel Örgütlenmeler, Belediyeler, Birlikte Yönetme, Lefkoşa Türk Belediyesi, Federasyon.

* Doç. Dr., Başkent Üniversitesi, İletişim Fakültesi, İletişim ve Tasarım Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, mbalyemez89@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-1532-0643

The First Local Organization of Turkish Cypriots During the British Administration: Nicosia Turkish Municipality (1958-1960)

Abstract

Municipalities are one of the primary mechanisms for public participation in governance through democratic means. Operating on the basis of cooperation and consensus to meet common local needs, they represent one of the most concrete practical applications of local democracy. Municipalities began to be established in Europe in the mid-XIXth century and the Ottoman Empire simultaneously adapted its own local government system to this model.

The first municipality in the Ottoman Empire was established in Istanbul in 1855 and soon spread to other cities, as well as to Cyprus. Municipalities in Cyprus displayed a unique character, as the island's distinct communities served together on the municipal councils, which acted as the decision-making bodies. Following the transfer of Cyprus's administration to Great Britain, legal arrangements resulted in Greek Cypriots forming the majority of municipal council members, while Turkish Cypriots remained a minority. This situation not only prevented all ethnic communities from receiving fair and effective municipal services but also directly hindered the development of a mutual willingness for co-governance. Due to the unfair and biased attitudes of the Greek Cypriot majority in municipal councils since 1882, combined with the British administration's indifference to the issue, Turkish Cypriots established their own municipalities in 1958. This act served, in a sense, as an institutional response to the apathy of both the Greek Cypriots and the British administration.

Focusing specifically on the case of the Nicosia Turkish Municipality, the aim of this paper is to examine whether the Greek Cypriots, representing the ethnic majority in Cypriot municipal councils, cooperated with the Turkish Cypriots with whom they lived and worked to meet local needs, and to evaluate their commitment to joint administration. To this end, Ottoman and British archival documents, primary and secondary literature, and the Turkish Cypriot press of the period have been examined to reach an objective conclusion.

Keywords: Cyprus, Local Organizations, Municipalities, Co-governance, Nicosia Turkish Municipality, Federation.

II. Dünya Savaşı'na Giden Süreçte Türkiye'de Bir Milliyetçilik Akımı: Yeni Ananecilik

Ramazan Erhan Güllü*

Özet

Cumhuriyet'in ilk yıllarında modernleşme ile gelenek arasındaki fikrî tartışmalar içinde ortaya çıkan "Ananecilik", gelenekçi ve muhafazakâr görüşlerin hâkim olduğu yapısı nedeniyle dönemin konjonktüründe kısa sürede etkisini kaybetmiş; geniş bir kamuoyu ve aydın desteği bulamayarak daha çok Anadoluculuk içinde değerlendirilen bir düşünce hâline gelmiştir. II. Dünya Savaşı öncesinde yeniden canlanan ve önceki Ananecilikten bazı fikrî farklılıklar taşıyan "Yeni Ananecilik" ise anane düşüncesini yalnızca muhafazakârlıkla özdeşleştirmemiş; geleneklerin korunmasını Osmanlı modernleşmesi ve Cumhuriyet inkılaplarının savunusu olarak da ele almıştır. Bu yaklaşım, resmî milliyetçilik ile savaş yıllarında daha belirgin hâle gelecek muhalif Türkçülük akımları arasında yeni bir milliyetçilik teorisi olarak zikredilmiştir.

İş, Ar ve İnsan mecmuaları Yeni Ananeciliğin sözcüsü konumundayken Ziyaeddin Fahri, Hilmi Ziya, Suud Kemaleddin, Sabahaddin Eyuboğlu, Mustafa Şekib ve Mahmut Sadi cereyanın temsilci ve destekçileri arasında yer almıştır. Hasan Âli (Yücel)'in de akımı desteklediği ileri sürülmüş ancak kendisi bu iddiaları yazılarıyla reddetmiştir. Bürokratik kadrolar ve resmî milliyetçilik taraftarı entelektüeller ise Yeni Ananeciliği önceki Ananecilikten farklı görmemiş; taraftarlarının muhafazakâr görüşlere yönelik tepkiler nedeniyle kültür sahasına daha yumuşak bir söylemle girmeye çalıştıklarını ve görüşlerinin "inkılapçılık" ilkesiyle çeliştiğini savunmuşlardır. Bu eleştiriler çerçevesinde zamanla "inkılapçı milliyetçilik" söylemi de gelişmiştir.

Bu tebliğde Yeni Ananeciliğin temel görüşleri, akımı başlatan entelektüellerin yazıları üzerinden açıklanacak; akıma yönelik eleştiriler dönemin siyasi bağlamında değerlendirilerek her iki kesimin haklı ve tutarlı yanları ile haksız ve çelişkili tarafları belirlenmeye çalışılacaktır. Temel kaynaklar olarak *İş, Ar* ve *İnsan*'ın yanı sıra *Cumhuriyet, Ulus, Akşam, Ulusal Birlik* ve *Servet-i Fünun (Uyanış)* kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Ananecilik, Milliyetçilik, Muhafazakârlık, İnkılapçılık, Türkiye'de Fikrî Akımlar.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, ramazan.gullu@istanbul.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-6819-4003

A Nationalist Movement in Türkiye in the Lead-Up to World War II: New Traditionalism

Abstract

During the early years of the Turkish Republic, "Traditionalism" emerged within intellectual debates between modernization and tradition. Predominantly shaped by traditionalist and conservative views, it rapidly lost its influence within the political and cultural context of the period and, failing to gain broad support among intellectuals and the public, came to be regarded largely within Anatolianism. "New Traditionalism," which revived before World War II and differed intellectually in certain respects from the earlier Traditionalism, did not identify tradition solely with conservatism; it also regarded the preservation of traditions as a defense of Ottoman modernization and Republican reforms. This approach was mentioned as a new theory of nationalism between official nationalism and the opposition Turkist currents that would become more prominent during the war years.

The periodicals İş, Ar, and İnsan served as the mouthpieces of New Traditionalism, while Ziyaeddin Fahri, Hilmi Ziya, Suud Kemaleddin, Sabahaddin Eyuboğlu, Mustafa Şekib, and Mahmut Sadi were among its representatives and supporters. Hasan Âli (Yücel) was also claimed to support the movement, although he rejected these allegations in his writings. Bureaucratic cadres and intellectuals advocating official nationalism, however, did not regard New Traditionalism as different from the earlier Traditionalism. They argued that its supporters, aware of the reactions conservative views would provoke, sought to enter the cultural sphere through a softer discourse and that their views conflicted with the principle of "revolutionism." Within these criticisms, a discourse of "revolutionary nationalism" also developed over time.

This paper will explain the core tenets of New Traditionalism through the writings of the intellectuals who initiated the movement and evaluate the criticisms directed against it within the political context of the period, seeking to identify the justified and consistent as well as the unjustified and contradictory aspects of both sides. The primary sources will include *İş, Ar, İnsan, Cumhuriyet, Ulus, Akşam, Ulusal Birlik*, and *Servet-i Fünun (Uyanış)*.

Keywords: New Traditionalism, Nationalism, Conservatism, Revolutionism, Intellectual Movements in Türkiye.

Türk Aydınlarının Atatürk Devrimlerini Koruma Projesi: Türk Devrim Ocakları

Celil Bozkurt*

Özet

Türkiye'nin 1945 yılında demokratik hayata geçmesiyle birlikte tek parti döneminde uygulanan laiklik anlayışı tedricen yumuşamaya başladı. CHP iktidarının son döneminde getirdiği dinî özgürlükler, Demokrat Parti döneminde genişletilerek devam etti. Böylelikle din duygusu ve dindar kesimler, demokraside siyasi elitlerin göz ardı edemeyeceği bir aktör haline geldi. Fakat İslam'ın Türk siyasetinde ağırlıklı bir rol oynamaya başlamasıyla birlikte siyasette laiklik ve irtica tartışmaları başladı. 1950 yılından itibaren Atatürk'ün büstlerine ve manevi mirasına karşı yapılan saldırılar, Türk kamuoyunda bir infial etkisi yarattı. Bu havada Demokrat Parti iktidarı ile Cumhuriyet Halk Partisi arasında başlayan "irtica" tartışmaları halkın bazı kesimlerinde Atatürk devrimlerinin tehlikede olduğu izlenimini doğurdu.

Laiklik tartışmalarının yaşandığı toplumda bazı gazeteci, avukat, öğretmen, memur ve öğrenciler, 12 Nisan 1952 tarihinde Ankara'da Türk Devrim Ocakları'nı kurdu. Aralarında Behçet Kemal Çağlar, Macit Gökberk, Halil Nimetullah Öztürk ve Reşit Vasfi Seviğ gibi aydınların da bulunduğu Türk Devrim Ocakları, partiler üstü bir teşkilat olarak kuruldu. Devrim Ocakları, Türk milletini medeni âlemde yükseltmek amacıyla Atatürk devrimlerini korumayı ve bunları halka benimsetmeyi amaçlıyordu. Milliyetçilik, medeniyetçilik ve şahsiyetçilik Devrim Ocaklarının dayandığı temel ilkeler olarak açıklandı. Devrim Ocakları, düşman gördüğü cereyanları da komünizm, ırkçılık, bölgeci görüşler, her türlü dogmatik görüşler, irtica ve şahsiyetsizlik olarak belirledi. Devrim Ocakları, özellikle Ankara ve İstanbul gibi kentlerde düzenlediği konferans, panel ve seminer gibi etkinliklerle halka Atatürk devrimlerinin önemini anlattı. Devrim Ocakları, Atatürkçülük ve laiklik konularında yayımladığı eserlerle Atatürkçülüğü Türk kamuoyuna mal etmeye çalıştı.

Bu bildiri, Türkiye'nin demokrasiye geçiş sürecinde dikkat çekici faaliyetler gösteren Türk Devrim Ocaklarını incelemektedir. Türk Devrim Ocakları, uzun yıllar faaliyet gösteren bir kurum olmasına rağmen akademik bir çalışmaya konu olmamıştır. Çalışmanın amacı, Türkiye'nin demokratik süreçte yaşadığı laiklik ve irtica tartışmalarını ve siyasal dönüşümünü ortaya koymaktır. Çalışmada kurum arşivleri, süreli yayınlar, hatırat ve telif eserler kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Devrim Ocakları, Kemalizm, Demokrat Parti, Laiklik, İrtica.

* Prof. Dr., Düzce Üniversitesi, Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Düzce/TÜRKİYE, c.bozkurt2000@hotmail.com https://orcid.org/0000-0001-6103-1642

Turkish Intellectuals' Project to Protect Atatürk's Revolutions: Turkish Revolutionary Hearths

Abstract

With Türkiye's transition to multi-party democracy in 1945, the strict understanding of secularism enforced during the single-party period gradually began to soften. The religious freedoms introduced in the final years of the CHP government expanded further during the Democrat Party era. Consequently, religious sentiments and conservative segments of society emerged as key actors that political elites in a democracy could no longer ignore. However, as Islam assumed a more prominent role in Turkish politics, intense debates over secularism and religious reactionism surfaced. Beginning in 1950, attacks against Atatürk's busts and his symbolic legacy provoked widespread public outrage. In this climate, the political disputes over reactionism between the Democrat Party government and the Republican People's Party created a strong impression among certain segments of society that Atatürk's reforms were under threat.

Amid these ongoing secularism debates, a group of journalists, lawyers, teachers, civil servants, and students established the Turkish Revolutionary Hearths in Ankara on April 12, 1952. Founded as a nonpartisan organization, the Hearths included prominent intellectuals such as Behçet Kemal Çağlar, Macit Gökberk, Halil Nimetullah Öztürk, and Reşit Vasfi Seviğ. The organization aimed to protect Atatürk's reforms and instill them within the public consciousness to advance the Turkish nation in the civilized world. Nationalism, civilizational progress, and personalism were declared as its foundational principles. Conversely, the Hearths identified its opposing currents as communism, racism, regionalism, dogmatism, religious reactionism, and lack of character. Through conferences, panels, and seminars organized primarily in major cities like Ankara and Istanbul, as well as publications on Kemalism and secularism, the Hearths sought to firmly root Kemalist ideals in the Turkish public domain.

This paper examines the Turkish Revolutionary Hearths, an organization that carried out notable activities during Türkiye's democratic transition. Despite operating over a substantial period, the organization has not yet been the subject of comprehensive academic research. This study aims to shed light on the debates surrounding secularism, religious reactionism, and political transformation during Türkiye's democratic process by utilizing institutional archives, periodicals, memoirs, and secondary scholarly literature.

Keywords: Turkish Revolutionary Hearths, Kemalism, Democratic Party, Secularism, Religious Reactionism.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Modernleşme Politikalarının İran Dışişleri Bakanlığı Belgelerine Yansımaları ve Tepkiler: Örnek: Şapka Olayı

Hassan Hazrati*

Özet

Türkiye ve İran devletlerinin komşuluğu ile iki millet arasındaki sosyal ve kültürel ortaklıklar, Mustafa Kemal Atatürk'ün modernleşme hamlelerinin ve Türk milletini çağdaşlaşma ve yenilik arayışına yönlendirmesinin İran'da geniş yankı bulması için yeterli sebeplerdi. Konunun hassasiyeti, Türkiye ve İran devletlerinin Mustafa Kemal Atatürk ve Rıza Şah Pehlevi dönemlerinde her ikisinin de modern dünyaya geçiş peşinde olduğunu ve çeşitli şekillerde modernleşme ve yenileşmeyi devletlerinin en önemli stratejik programı haline getirmeye çalıştıklarını bilmemizle daha da artmaktadır. Bu makalede, yayınlanmamış İran Dışişleri Bakanlığı belgelerine dayanarak, Atatürk'ün modernleşme politikalarının, özellikle şapka konusundaki yansımalarını İran devletinin resmi belgelerinde göstermeyi ve devletin buna yönelik tepkilerini betimlemeyi ve açıklamayı amaçladım. Bu araştırmadan ulaşılan sonuç, İran ve Türkiye devletleri arasındaki siyasi ilişkilere hâkim olan gergin ilişkiler nedeniyle, İstanbul'dan Tahran'a gönderilen raporların içeriğinin şapka değişikliği politikasına muhalefet ve hatta onu alay konusu edecek şekilde olduğudur. Ancak, 1927 sonrasına ait raporlarda, iki devlet arasındaki siyasi ilişkilerin düzelmesi ve Rıza Şah'ın Atatürk'ün modernleşme politikalarından etkilenerek Pehlevi şapkası dâhil olmak üzere İranlıların modern kıyafet kanunu ve kadınların peçe takmasının yasaklanması gibi uygulamaları takip etmesiyle birlikte, raporların üslubu daha empatik ve uzlaşmacı bir nitelik kazanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Modernleşme, Şapka, İran Dışişleri Bakanlığı Belgeleri.

* Doç. Dr., Tahran Üniversitesi, Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, Tahran/İRAN, hazrati@ut.ac.ir https://orcid.org/0000-0001-7850-2981

Reflections of and Reactions to Mustafa Kemal Atatürk's Modernization Policies in the Documents of the Iranian Ministry of Foreign Affairs: Example: The Hat Incident

Abstract

The neighborhood between Türkiye and Iran and the socio-cultural commonalities shared by the two nations provided sufficient grounds for Mustafa Kemal Atatürk's modernization initiatives and his steering of the Turkish nation toward modernization and innovation to find wide resonance in Iran. The sensitivity of the topic is further heightened by the fact that during the leadership periods of both Mustafa Kemal Atatürk and Reza Shah Pahlavi, both states pursued a transition to the modern world and sought to establish modernization and reform as a central strategic objective. Based on unpublished documents from the Iranian Ministry of Foreign Affairs, this article aims to demonstrate the reflections of Atatürk's modernization policies, specifically regarding the Hat Reform, in official Iranian state documents, while describing and analyzing the state's reactions to these policies. The study concludes that, due to the tense political relations initially prevailing between the Iranian and Turkish states, the reports dispatched from Istanbul to Tehran were initially critical and even mocking toward the dress reform. However, in reports dating after 1927, following the normalization of diplomatic relations and as Reza Shah was influenced by Atatürk's modernization policies, subsequently adopting reforms such as the modern dress code for Iranians (including the Pahlavi hat) and the prohibition of the veil for women, the tone of the documents assumed a distinctly more empathetic and conciliatory character.

Keywords: Atatürk, Modernization, Hat, Documents of the Iranian Ministry of Foreign Affairs.

Rusyalı Türklerden Osmanlı Başkentine Sunulan Bir Millî Uyanış Raporu ve Tahlili

Tülay Köseoğlu*

Özet

XX. yüzyılın başında Rusya'da gerçekleşen ikinci devrim (12 Mart 1917, eski takvime göre 27 Şubat) ile Romanovların iktidarı son buldu. Başta Türkistan halkı olmak üzere, baskı altında yaşayan birçok millet tarafından coşkuyla karşılanan bu gelişme, Rusya'daki gayrı Rus halklar arasında politik-toplumsal hareketliliğin başlamasına neden oldu. Devrim sonrası oluşan göreli özgürlük ortamı Türkistanlıların millî ve siyasi taleplerini açıkça dile getirebilmelerine zemin hazırladı. Bu süreçte Ceditçi aydınların öncülüğünde hızlı bir örgütlenme faaliyeti başlatıldı; çeşitli cemiyetler, siyasi partiler milli teşkilatlar ardı ardına kuruldu. Türkistan'daki bu teşkilatlanma sürecinde, Rusya'daki esir Osmanlı subaylarının önemli etkisi olmuştur. Osmanlı'daki İttihat ve Terakki Partisi'nin programından esinlenen (ancak yapısal olarak ondan bağımsız) İttihat ve Terakki Cemiyeti, Ağustos 1917'de Türkistan'da kuruldu. Münevver Kârî, Osman Bey, Haydar Bek, Sadriddin Han, Mahmud Hoca Behbûdî gibi isimler cemiyetin önde gelen kurucuları arasında yer almıştır. Cemiyetin temel amacı, halk arasında millî bilinci yükseltmek, bu yolla Türkistan'ın istiklaline zemin hazırlamaktı. Cemiyet üyeleri, Osmanlı başkentinde bulunan İttihatçı liderlerle doğrudan temas hâlindeydiler. Nitekim cemiyet mensuplarından Sadriddin Han, Mir Âdil, Mir Ahmed, Seyid Nasr Mir Celil ve Hacı Merdankul'dan oluşan bir heyet, Eylül 1918'de İstanbul'a giderek Enver Paşa ile görüşmüş ve kendisine bir rapor sunmuştur. Raporda, Türkistan'ın içinde bulunduğu koşullar değerlendirilmiş; 10 milyonluk yerli nüfusun, yaklaşık 300 bin kişilik Rus, Yahudi ve Ermeni topluluklarına oranla yönetimde oldukça düşük bir temsile sahip olduğu gibi Türkistan'ın içinde bulunduğu vaziyet ifade edilmiştir. Ayrıca raporda, bütün Türk halkların birleşmesine dair güçlü inanç, Türkistan'ın ekonomik yapısı ve İslam dünyasıyla kurulması arzu edilen ilişkiler ele alınmıştır.

Bu çalışmada, Enver Paşa'ya sunulan üç bölüm ve sekiz sayfadan oluşan rapor üzerinden, Türkistan'daki milliyetçi hareketlerin niteliği analiz edilecektir. Raporun içeriği hem bölgedeki Müslüman aydınların taleplerini hem de Enver Paşa'nın önderliğinde nasıl şekillendiğinin görülmesi açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Rapordaki söylemler ve talepler dönemin genel tarihsel bağlamı içinde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkistan, Türkistan İttihat ve Terakki Cemiyeti, Rusyalı Türkler, Ceditçilik, Türkistan Raporu.

* Doç. Dr., Milli Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, tkoseoglu@kho.msu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-0374-0405

A National Awakening Report Presented to the Ottoman Capital by the Turks of Russia and Its Analysis

Abstract

At the beginning of the XXth century, the second revolution in Russia (March 12, 1917 - February 27 old style) marked the end of Romanov rule. This development, welcomed enthusiastically by many oppressed peoples, especially the people of Turkestan, triggered political and social mobilization among the non-Russian populations of the empire. The relatively freer environment that emerged after the revolution provided a foundation for Turkestanis to openly express their national and political aspirations. During this period, under the leadership of Jadidist intellectuals, a rapid wave of organization began; various societies, political parties, and national associations were founded in quick succession. Captive Ottoman officers in Russia played a significant role in this process of organizational development in Turkestan. Inspired by the program of the Union and Progress Party in the Ottoman Empire, though structurally independent from it, a similarly named Union and Progress Society was founded in Turkestan in August 1917. Notable figures such as Münevver Kârî, Osman Bey, Haydar Bek, Sadriddin Khan, and Mahmud Hoca Behbûdî were among the society's leading founders. Society's primary goal was to raise national consciousness among the people and thus lay the groundwork for Turkestan's independence. Members of the society maintained direct contact with Unionist leaders based in the Ottoman capital. Indeed, in September 1918, a delegation composed of Sadriddin Khan, Mir Âdil, Mir Ahmed, Seyid Nasr Mir Celil, and Hacı Merdankul traveled to Istanbul, met with Enver Pasha, and presented him with a report. The report assessed the conditions in Turkestan, stating that the local population of 10 million was significantly underrepresented in governance compared to approximately 300,000 Russians, Jews, and Armenians residing in the region. The report also addressed the strong belief in the unification of all Turkic peoples, Turkestan's economic structure, and the desired establishment of relations with the Islamic world.

In this study, the nature of nationalist movements in Turkestan will be analyzed based on a three-chapter, eight-page report submitted to Enver Pasha. The content of the report provides important insights into both the demands of Muslim intellectuals in the region and how these demands took shape under Enver Pasha's leadership. The statements and demands in the report will be evaluated within the broader historical context of the period.

Keywords: Turkestan, Turkestan Union and Progress Societ, Russian Turks, Jadidism, Report on Turkestan.

Lykos Vadisi: Tarihin Kesişme Noktası

Francesco Guizzi*

Özet

Bu bildiri, antik çağda burada ortaya çıkan Kolossai'den Frigya Hiyerapolisi'ne ve Laodikeia'ya kadar uzanan başlıca kentlerin tarihi aracılığıyla, Likos (Çürüksu) Vadisi'nin uzun tarihindeki bazı dönüm noktalarını inceleyecektir. Tarihsel rekonstrüksiyon, İtalyan arkeoloji heyeti ve Türk kazıları tarafından son on yıllarda toplanan verilere özellikle de zengin epigrafik kanıtlara dayanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Lykos Vadisi (Çürüksu Vadisi), Kolossai (Honaz), Phrygia Hierapolis'i (Pamukkale), Laodikeia (Eskihisar/Denizli), Greko-Romen Antik Çağ, Epigrafik Kanıtlar.

* Doç. Dr., Roma Sapienza Üniversitesi, Edebiyat ve Felsefe Fakültesi, Antik Bilimler Bölümü, Roma/İTALYA, francesco.guizzi@uniroma1.it https://orcid.org/0000-0003-1165-1821

The Lykos Valley: A Crossroads of History

Abstract

The paper will examine some of the key moments in the long history of the Lykos Valley through the history of some of the main cities that arose there in ancient times, from Kolossai to Hierapolis of Phrygia and Laodikeia. The historical reconstruction will also be based on data collected by the Italian archaeological mission and the Turkish excavations in recent decades, particularly the rich epigraphic evidence.

Keywords: Lykos Valley (Çürüksu Valley), Kolossai (Honaz), Hierapolis of Phrygia (Pamukkale), Laodikeia (Eskihisar/Denizli), Graeco-Roman Antiquity, Epigraphic Evidence.

Nysa Nymphaea

Serdar Hakan Öztaner*

Özet

Hellenistik Dönem'de, Mesogis (Aydın) dağlarının güney eteğinde kurulmuş olan Nysa Antik Kenti günümüzde Aydın ilinin, Sultanhisar ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Kent, özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'ndeki yoğun inşa faaliyetleri kapsamında anıtsal yapıların inşasıyla birlikte gelişmiştir. Zorlu bir topografya üzerinde orthogonal planlamaya sahip olan kent, gençken eğitimini Nysa'da sürdürmüş olan Amaseialı coğrafyacı Strabon tarafından "…sel sularıyla meydana gelmiş bir boğazla ikiye ayrılmış çifte kent" olarak tanımlanmıştır.

Nysa Antik Kenti'nin cadde-sokak sisteminin araştırılmasına yönelik gerçekleştirilen kazı çalışmaları kent tarihi, planlaması ve mimarisi açısından önemli verilere ulaşılmasını sağlamıştır. Nysa'da birbirini dik kesen ve birbirine paralel, orthogonal sistemde inşa edilmiş cadde sokak sisteminin ana omurgasını doğu-batı doğrultusunda uzanan Cadde 1/Plateia oluşturmaktadır. Kentin doğu yakasında açığa çıkarılan Cadde 1/Sütunlu Cadde ile onu kuzey-güney yönünde dik kesen Cadde 2'nin kavşak noktasında bir nymphaeum açığa çıkarılmıştır. Nysa'da 2020-2021 yılı kazı çalışmalarıyla saptanan ve kısmen açığa çıkarılan anıtsal çeşme yapısı, güneye ve Cadde 1'e cepheli olup kavşağın kuzeydoğusunda yer almaktadır. 14,5x10 m ölçülerindeki U planlı nymphaeum MS II-III. yüzyıllarda inşa edilmiş olup, MS IV-V. yüzyıllarda meydana gelen depremler sonrası çeşitli onarımlar geçirerek sarnıç işleviyle kullanılmaya devam etmiştir.

Kentin batı yakasında, Merkezî Köprü II ile nekropol alanı arasında uzanan Cadde 1 Batı/Plateia'da 2025 yılında yürütülen kazı çalışmalarında, kütüphane terasına çıkışı sağlayan beş basamaklı girişin kuzeydoğusunda, cephesi güneye, caddeye bakan bir nymphaeum daha açığa çıkarılmıştır. Apsidal tipteki yapı yaklaşık 5,3x3,3 m ölçülerindedir. Beş adet nişin yer aldığı apsidal cephe duvarı yarım daire formlu su alma havuzunu çevrelemektedir.

Bu bildirinin konusunu, Roma İmparatorluk Dönemi'nde kentlerin merkezi noktalarında, anıtsal cephe mimarileri ile havuza dökülen suların şırıltısı ve serinliğiyle kent halkının kullanımındaki önemli yapılar arasında yer alan "nymphaeum"ların mimarisi ve tipolojik özellikleri ışığında, Nysa'nın ana caddesi olan Cadde 1/Plateia üzerinde inşa edilmiş iki "nymphaeum"un mimari, tipolojik verilerinin değerlendirmesi oluşturmaktadır. Bildiri kapsamında, her iki "nymphaeum"da gerçekleştirilen kazı ve araştırma sonuçlarına dayanarak yapıların geçirdiği evrelerin saptanması, Nysa kent tarihindeki ve sosyal yaşantısındaki yerlerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda her iki "nymphaeum"un dönem örnekleri ışığında mimari ve tipolojik özelliklerine dayanan restitüsyon önerileri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Nysa, Nysa ad Maeandrum, Aydın, Nymphaea, Roma Dönemi Mimarisi.

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, oztaner@ankara.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-8284-6792

Nymphaea of Nysa

Abstract

The ancient city of Nysa, founded during the Hellenistic Period on the southern slopes of the Mesogis (Aydın) Mountains, is located within the modern boundaries of Sultanhisar district in Aydın province, Türkiye. The city developed particularly through the construction of monumental structures as part of intensive building activities during the Roman Imperial Period. Situated on challenging terrain and characterized by an orthogonal plan, the city was described by the geographer Strabo of Amaseia, who had pursued his education in Nysa in his youth, "a double city divided by a gorge formed by torrential waters."

Archaeological investigations of the street system of ancient Nysa have yielded significant data regarding the city's history, planning, and architecture. The main axis of Nysa's orthogonal street grid is formed by the east-west oriented Street 1/Plateia. At the intersection of Street 1/Colonnaded Street on the eastern side of the city with the north-south oriented Street 2, a nymphaeum has been uncovered. Identified and partially excavated during the 2020-2021 excavation seasons, this monumental fountain building faces south toward Street 1 and is located to the northeast of the intersection. The U-shaped nymphaeum, measuring 14.5×10 m, was constructed in the IInd-IIIrd centuries AD and continued in use as a cistern following repairs carried out after the earthquakes of the IVth-Vth centuries AD.

On the western side of the city, excavations conducted in 2025 along Street 1 West/Plateia, between the Central Bridge II and the necropolis area, revealed a second nymphaeum to the northeast of a five-step stairway providing access to the library terrace, with its façade oriented southward toward the street. This apsidal structure measures approximately 5.3×3.3 m, and its semicircular water basin is enclosed by an apsidal wall featuring five niches.

This paper examines the architecture and typology of two nymphaea constructed along Nysa's main street, Street 1/Plateia, monuments that occupied prominent positions within the Roman Imperial city, drawing the public through their imposing façade architecture and the sound and coolness of water cascading into their basins. Drawing on the results of excavations and research conducted at both structures, the paper aims to identify the phases each building underwent and to assess their place within the urban history and social life of Nysa. Based on the findings, architectural and typological restitution proposals for both nymphaea will be presented in light of contemporary parallels.

Keywords: Nysa, Nysa ad Maeandrum, Aydın, Nymphaea, Roman Imperial Architecture.

Efes'te Serapis Olarak Adlandırılan Tapınak

Thekla Schulz-Brize* - Martin Steskal**

Özet

Efes'te Serapis olarak adlandırılan tapınak, Küçük Asya'daki en iyi korunmuş tapınaklardan biridir ve bu sayede neredeyse tamamen yeniden rekonstrükte edilebilmektedir. Monolitik yapısı ve alışılagelmişin dışındaki tasarımı nedeniyle analizi, antik çağ yapı tarihi açısından özel bir önem taşımaktadır. Tapınak, batıda doğrudan Aşağı Agora'ya bağlanan ve kuzeyden bir propylon vasıtasıyla ulaşılan, revaklarla çevrili bir alana hâkim konumdaydı. Tapınak büyük olasılıkla MS II. yüzyılda inşa edilmiştir. Sekiz prostylos sütunu ve pronaosun görkemli kapısıyla bu anıtsal yapı, geniş bir dış merdivenin üzerinde yükselmekteydi. Arka cephesi Bülbüldağı'nın yamacına, alt kısımlarda ise kısmen doğal kayaya oyulmuştur. Görünür ve hâkim konumu sayesinde tapınak, aynı zamanda yakındaki limana bakan bir seyir noktası olarak konumlandırılmıştır. Sütun, kapı ve tonoz strüktürü Prokonnesos'un monolitik beyaz mermer bloklarından oluşmakta olup anıtsal boyutları Orta Doğu'daki yapıları andırmakta ve Batı Küçük Asya için sıra dışı bir nitelik taşımaktadır.

Araştırma projesinin amacı; yapıda saklı olan antik inşa bilgisini kavramak adına yapı inşaatı, yapı malzemeleri, teknik altyapı, ulaşım/erişim, inşa süreçleri, planlama ile tapınağın tarihlendirilmesi, işlevi ve yorumlanmasına dair önemli hususları dikkate alarak Serapis Tapınağı'nı incelemektir. İmparatorluk Dönemi yapılarının üst kısımlarına ait mimari elemanlar nadiren günümüze ulaşabilmiştir. Bu bakımdan Serapis Tapınağı'nın bu yönlerini araştırmak ve Küçük Asya'daki tapınak inşasına dair yeni bilgiler edinmek üzere diğer tapınaklarla karşılaştırmak, antik mimarlık tarihi açısından büyük önem arz etmektedir.

Bu disiplinlerarası araştırma projesi; Efes kazıları başkanı olarak Martin Steskal ve yapı araştırmaları temsilcisi olarak Thekla Schulz-Brize liderliğindeki iki çalışma grubu tarafından yürütülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Efes, Serapis, Roma Tapınakları, Yapı Araştırmaları, Monolitik Mimari, Yapı İnşaatı.

* Prof. Dr., Berlin Teknik Üniversitesi, Mimarlık Enstitüsü, Berlin/ALMANYA, thekla.schulz-brize@tu-berlin.de https://orcid.org/0009-0005-7457-1628

** Dr., Avusturya Bilimler Akademisi, Avusturya Arkeoloji Enstitüsü, Viyana/AVUSTURYA, martin.steskal@oeaw.ac.at https://orcid.org/0000-0002-2964-3953

The So-Called Serapis Temple in Ephesos

Abstract

The so-called Serapis Temple in Ephesos is one of the best-preserved temples in Asia Minor and can therefore be almost completely reconstructed. Its analysis is particularly important for the building history of antiquity due to its monolithic construction and unusual design. The temple dominated a place framed by halls, which was connected directly to the lower agora to the west and was accessed from the north via a propylon. The temple was most likely built in the IInd century AD. This large-scale building with its eight prostyle columns and the mighty door of the pronaos rose above a large outside staircase. Its rear side was carved into the slope of the Bülbüldağ, in the lower areas also partly into the natural rock. Due to its exposed location, the temple was also positioned as a viewpoint to the nearby harbour. The column, door and vault structure consists of monolithic white marble blocks of Prokonnesos, the large dimensions remind buildings in the Middle East and are unusual in western Asia Minor.

The aim of the research project is to investigate the Serapis Temple by considering the important aspects of building construction, building materials, technical infrastructure, access, building processes, planning as well as the dating, the function and the interpretation of the temple in order to fathom the knowledge of ancient construction inherent in the building. Architectural elements of the upper parts of buildings in Imperial period are rarely preserved. In this respect, it is important for the history of ancient architecture to investigate these aspects of the Serapis Temple and to compare them with other temples to gain insights into temple construction in Asia Minor.

The interdisciplinary research project is led by two working groups with Martin Steskal as head of the excavations in Ephesos and Thekla Schulz-Brize as representative of building research.

Keywords: Ephesos, Serapis, Roman Temples, Building Research, Monolithic Architecture, Building Construction.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminde Japonya'nın Yakınlaşma Politikası: 1910'larda Çeşitli Girişimler

Nobuo Misawa*

Özet

Osmanlı İmparatorluğu ile Japonya arasındaki temaslar XIX. yüzyılın sonlarında başlamıştır. Özellikle 1890 yılındaki Ertuğrul Fırkateyni faciası, her iki toplumun birbirini yakından tanıması adına mühim bir vesile teşkil etmiştir. Ancak karşılıklı şartlarda mutabakata varılamaması neticesinde iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin tesis edilmesine yönelik müzakereler durma noktasına gelmiş ve bu süreç nihayet 1924 yılında Lozan Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle sonuçlanabilmiştir. Bununla birlikte resmi diplomatik ilişkilerin kurulmasından önce Japon tarafı, Osmanlı İmparatorluğu'na muhtelif vasıtalarla yakınlaşma gayreti içinde bulunmuştur. Bu bildiride, 1910'lu yıllarda Japonya'nın Osmanlı İmparatorluğu'na yönelik siyasi, askeri ve ekonomik alanlardaki yakınlaşma siyaseti ve tatbik ettiği tedbirler etraflıca ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı-Japon İlişkileri, Akdeniz, Süveyş Kanalı, Askeri Ataşeler, Dil Eğitimi Gören Öğrenciler, Kraliyet Diplomasisi, XIX. ve XX. Yüzyıl.

* Prof. Dr., Toyo Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Tokyo/JAPONYA, misawa@toyo.jp https://orcid.org/0000-0002-8084-3598

Japan's Rapprochement Policy Towards the Late Ottoman Empire: Various Initiatives in the 1910s

Abstract

Contacts between the Ottoman Empire and Japan began in the late XIXth century. In particular, the Ertuğrul Frigate disaster in 1890 served as a pivotal moment for both societies to develop mutual awareness. However, as reciprocal conditions could not be reconciled, negotiations aimed at establishing formal diplomatic relations reached a standstill, culminating only in 1924 with the enforcement of the Treaty of Lausanne. Nevertheless, prior to the official establishment of diplomatic ties, the Japanese side sought to approach the Ottoman Empire through various channels. This paper explores Japan's rapprochement measures toward the Ottoman Empire across political, military, and economic spheres during the 1910s.

Keywords: Ottoman-Japanese Relations, Mediterranean, Suez Canal, Military Attachés, Language Students, Royal Diplomacy, XIXth and XXth Centuries.

Türk-Japon İlişkilerine Denizden Bakış: Cumhuriyet'in Kuruluş Sürecinde Türk-Japon Donanma Temasları

Ferdi Uyanıker*

Özet

XX. yüzyılın başları, küresel siyasal sistemin yeniden yapılandığı ve ulus-devletlerin ön plana çıktığı bir geçiş dönemine sahne olmuştur. Bu dönüşümün temel örneklerinden biri, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla doğan Türkiye Cumhuriyeti'dir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ardından Türkiye, sadece iç dinamiklerini değil dış politikasını da yeniden şekillendirme sürecine girmiştir. Bu yeni dış politika anlayışı, Türkiye'nin coğrafi olarak uzak olsa da stratejik önemi büyük olan bazı devletlerle askerî ve diplomatik angajman tesis etme yönelimini beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Japonya ile kurulan temaslar, genç Cumhuriyet'in çoğulcu dış politika anlayışının bir yansımasının dikkat çekici örneğini oluşturmaktadır.

Meiji Restorasyonu sonrası hızlı bir kurumsal modernizasyon sürecine giren Japonya, XX. yüzyılın başlarında Asya'da etkin bir güç haline gelmiştir. Osmanlı Dönemi'nde başlayan karşılıklı ilgiye rağmen Türkiye ile Japonya arasındaki ilişkilerin kurumsal bir çerçeveye oturtulması Cumhuriyet Dönemi'ne rastlamaktadır. Türkiye ve Japonya'da gerçekleştirilen hızlı askerî ve ekonomik dönüşümün getirdiği tarihi paralellik, iki ülke arasındaki siyasi yakınlaşmayla birlikte, askerî iş birliğinin özellikle deniz kuvvetleri ekseninde daha önce benzeri görülmemiş bir derinlikte kurumsallaşmasını da mümkün kılmıştır.

Bu çalışmanın temel amacı; Atatürk Dönemi bağlamında Türk ve Japon deniz kuvvetleri arasında tesis edilen doğrudan temasları, askerî iş birliği süreçlerini, sembolik etkileşimleri ve karşılıklı izlenimleri sistematik ve kapsamlı bir biçimde Türk ve Japon arşiv belgeleri, dönemin yerli ve yabancı basın-yayın organları ile akademik literatür çerçevesinde ele almayı hedeflemektedir. Bildiride; Japon donanmasında eğitim gören Türk deniz subayları, Japon donanması okul gemilerinin Türkiye ziyaretleri, Japon Prensi Takamatsu'nun Türkiye ziyareti, Japon donanmasında eğitim görürken vefat eden Dz. Yzb. Şevket Cavit için Japonya'da ve Türkiye'de düzenlenen görkemli cenaze merasimleri, Ertuğrul Fırkateyni'nin kaybının yıldönümü maksadıyla Japonya'da düzenlenen anma törenleri, Ertuğrul Fırkateyni şehitleri için yapılan anıtların açılış törenleri ile teknoloji transferi ve denizcilik iş birliği kapsamında Japon donanmasıyla kurulan temaslar ve Japon donanmasında kullanılan ağ gemisinin Türk tersanelerinde inşası girişimi konuları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk Dönemi, Türkiye, Japonya, Donanma, Türkiye-Japonya İlişkileri.

* Doç. Dr., Milli Savunma Üniversitesi, Deniz Harp Okulu, Beşeri ve Sosyal Bilimler Bölümü, Atatürk İlkeleri ve İnkilap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul/TÜRKİYE, ferdiozan@hotmail.com https://orcid.org/0000-0002-8587-1539

A Maritime Perspective on Turkish-Japanese Relations: Naval Contacts During the Founding Era of the Turkish Republic

Abstract

The early decades of the XXth century witnessed a profound reconfiguration of the international system, during which nation-states assumed a central role. A prominent outcome of this global transformation was the establishment of the Republic of Türkiye following the collapse of the Ottoman Empire. Following its foundation, Türkiye initiated a comprehensive restructuring of both its internal dynamics and foreign policy orientation. This new diplomatic approach encouraged engagement with states that were geographically distant yet strategically significant. Within this context, the contacts established with Japan emerged as a notable reflection of the young Republic's pluralistic and multidirectional foreign policy vision.

Having undergone rapid institutional modernization following the Meiji Restoration, Japan had emerged as a dominant power in Asia by the early XXth century. Despite the mutual interest that began during the Ottoman era, the institutionalization of relations between Türkiye and Japan materialized during the Republican period. The historical parallelism brought about by the rapid military and economic transformations in both countries, alongside their political rapprochement, enabled military cooperation to institutionalize at an unprecedented depth, particularly around naval forces.

The main objective of this study aims to address, in a systematic and comprehensive manner, the direct contacts, military cooperation processes, symbolic interactions, and mutual impressions established between the Turkish and Japanese naval forces within the context of the Atatürk Era, in the framework of Turkish and Japanese archival documents, local and foreign press organs of the period, and academic literature. In the paper, the following topics will be addressed; Turkish naval officers trained in the Japanese navy, visits of the Japanese navy training ships to Türkiye, the visit of Japanese Prince Takamatsu to Türkiye, the magnificent funeral ceremonies held in Japan and Türkiye for Naval Captain Şevket Cavit who passed away while training in the Japanese navy, commemoration ceremonies held in Japan on the occasion of the anniversary of the loss of the Frigate Ertuğrul, opening ceremonies of the monuments built for the martyrs of the Frigate Ertuğrul, contacts established with the Japanese navy within the scope of technology transfer and maritime cooperation, and the initiative to construct in Turkish shipyards the netlayer ship used in the Japanese navy.

Keywords: Atatürk Era, Türkiye, Japan, Navy, Türkiye-Japan Relations.

Kore Yarımadasında Barış, Birleşme ve Kalkınma Sürecinde Türkiye'nin Rolü

Engin Çağdaş Bulut*

Özet

Soğuk Savaş Döneminin uluslararası arenadaki ilk sıcak çatışması olan Kore Savaşı birçok devletin katılımıyla 25 Haziran 1950 - 27 Temmuz 1953 tarihleri arasında meydana gelmiştir. Bu dönemde çok partili hayatın bir sonucu olarak Türkiye'de iktidar Cumhuriyet Halk Partisi'nden Demokrat Parti'ye geçmiş, yeni hükûmet NATO'ya katılım konusunda yüksek bir gayret içerisine girmiştir.

Batı odaklı dış politikanın getirisi olarak Türkiye, Kore Savaşı'na askeri olduğu kadar diplomatik olarak da katılım göstermiştir. Türkiye, Güney Kore'nin yanında yer alarak bu ülkenin tanınması konusunda Avrupa ülkeleri ve ABD ile birlikte hareket etmiş, Kuzey Kore'ye karşı cephe almıştır. Temmuz 1950'de Birleşmiş Milletler (BM) kararlarına riayet ederek Kore'ye asker gönderme kararı almış, yirmiye yakın ülkeyle birlikte Güney Kore'nin yanında savaşmıştır. Öte yandan BM tarafından Kore'de barışın sağlanması, yeniden birleşme ve savaş sonrasında Kore'nin kalkınması için çalışan Kore Komisyonu (UNCOK) ve Kore'yi Birleştirme ve Kalkındırma Komisyonlarında (UNCURK) Türk temsilciler yedek üye, asil üye ve başkan olarak uzun yıllar görev yapmıştır. Adana milletvekili ve eski bakanlardan Kasım Gülek 1949 yılında komisyonun başkanı olarak seçilirken, Kahramanmaraş Milletvekili Kamil İdil yedek ve asil üye olarak BM Kore Komisyonu'nda görev yapmış, bir süre de başkanlığı yürütmüştür. Daha sonra Orta Elçi Tevfik Kazım Kemahlı BM Kore Komisyonu üyesi olmuştur. Öte yandan BM Kore'yi Birleştirme ve Kalkındırma Komisyonuna 1957 yılında Dışişleri Bakanlığı Başhukuk Müşaviri olan Mehmet Osman Dostel, 1960 yılında ise eski Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürü Muammer Baykan delege olarak seçilmiştir. Aynı sıralarda yedek delege ise Mesut Suntay idi.

Bu çalışmada Türkiye'nin bu komisyonlara aktif olarak katılım göstermesi ve yaptığı katkılar Birleşmiş Milletler, ATASE, Cumhuriyet Arşivi ve Türk Diplomatik Arşivinden faydalanılarak ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kore Savaşı, Birleşmiş Milletler Kore Komisyonu, Birleşmiş Milletler Kore'yi Birleştirme ve Kalkındırma Komisyonu, Güney Kore.

* Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Trabzon/TÜRKİYE, enginbulut@trabzon.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-4744-2629

The Role of Türkiye in the Process of Peace, Unification and Rehabilitation on the Korean Peninsula

Abstract

The Korean War, which took place between 25 June 1950 and 27 July 1953, was the first armed conflict on the international stage during the Cold War era and involved the participation of numerous states. During this period, as a consequence of the transition to a multi-party political system in Türkiye, power shifted from the Republican People's Party to the Democrat Party, and the new government demonstrated strong determination to join NATO. As a result of its Western-oriented foreign policy, Türkiye participated in the Korean War not only militarily but also diplomatically.

Siding with South Korea, Türkiye acted in concert with European nations and the United States in recognizing the Republic of Korea and took a firm stance against North Korea. In July 1950, complying with United Nations (UN) resolutions, Türkiye decided to send troops to Korea, fighting alongside nearly twenty countries in support of South Korea. Furthermore, Turkish representatives served as alternate members, full members, and chairpersons for many years in the UN Commission on Korea (UNCOK) and the UN Commission for the Unification and Rehabilitation of Korea (UNCURK), which worked toward establishing peace, reunification, and post-war reconstruction in Korea. Kasım Gülek, a member of parliament from Adana and a former minister, was elected chairman of the commission in 1949, while Kamil İdil, a member of parliament from Kahramanmaraş, served as both alternate and full member of the UN Korea Commission and chaired it for a period. Subsequently, Minister Plenipotentiary Tevfik Kazım Kemahlı became a member of the UN Korea Commission. On the other hand, Mehmet Osman Dostel, Chief Legal Advisor of the Ministry of Foreign Affairs, was elected as a delegate to UNCURK in 1957, followed by Muammer Baykan, former Director General of Press, Broadcasting and Tourism, in 1960. Around the same time, Mesut Suntay served as an alternate delegate.

This study examines Türkiye's active participation and contributions to these commissions by utilizing primary sources from the United Nations Archives, the ATASE (Turkish General Staff Military History and Strategic Studies Directorate Archives), the Republican Archives, and the Turkish Diplomatic Archives.

Keywords: Korean War, United Nations Commission on Korea, United Nations Commission for the Unification and Rehabilitation of Korea, South Korea.

Türkiye-Malezya Diplomatik ve Kültürel İlişkileri: Malezya Milli Arşivleri Kayıtları Üzerinden Bir İnceleme (1892-2023)

Ahmed Çağrı İnan*

Özet

Türkiye ile Malezya arasındaki tarihi etkileşimler, çoğu zaman göz ardı edilen, ancak daha yakından incelendiğinde, Osmanlı Devleti ile Malay dünyasını modern Türkiye-Malezya ilişkisine bağlayan köklü diplomatik, kültürel ve dinî bağların varlığı ortaya çıkmaktadır. Bu makale, Osmanlı-Malay ve Türkiye-Malezya ilişkilerinin gelişimini, Malezya Milli Arşivleri (National Archives of Malaysia, [Arkib Negara Malaysia], NAM) merkezli bir yaklaşımla ele almaktadır. Çalışma, 1892-2023 yıllarını kapsayan ve Malezya Milli Arşivleri'nde tespit edilen Türkiye'ye ilişkin 181 kayda dayanmaktadır. Bu kayıtlar arasında sömürge dönemine ait savaş ilanları, hukuki belgeler ve konsolosluk dosyaları yer almaktadır. Ayrıca bağımsızlık sonrası ülke dosyaları, ikili anlaşmalar, üst düzey ziyaret dosyaları, görsel materyaller ve konuşma metinleri de bulunmaktadır. Arşiv belgeleri, Arşivler Genel Müdürü Zaidin bin Mohd Noor ile yapılan kapsamlı bir mülakatla desteklenmiştir. Bu mülakat, Osmanlı Devleti ve Türkiye ile ilgili materyallerin nasıl değerlendirildiğini ve sınıflandırıldığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda dil sınırlılıklarının ve kurumsal uygulamaların belge yönetimi üzerindeki etkisini açıklığa kavuşturmaktadır.

Çalışma, Osmanlı Devleti-Malay dünyası bağlantılarını Açe, Cohor ve Riau örnekleri üzerinden ayrıca Panislamizm tartışmaları ve Singapur'daki Osmanlı konsolosluğu bağlamındaki mevcut literatürle ilişkilendirmektedir. Bu çerçevede, Malay yöneticilerinin sömürge baskısı karşısında meşruiyet üretme ve diplomatik manevra alanı açma amacıyla Osmanlı hilafetine nasıl stratejik biçimde atıfta bulundukları incelenmektedir. Buna ek olarak, I. Dünya Savaşı sırasında Britanya sömürge yönetiminin Osmanlı Devleti'ni Malay bağlamında nasıl bir güvenlik tehdidi olarak tanımladığı analiz edilmektedir. 1964 sonrası dönemde ise Türkiye-Malezya ilişkilerinin düşük yoğunluklu diplomatik temaslardan daha kurumsallaşmış bir iş birliği çerçevesine yöneldiği gösterilmektedir. Bu süreç, ticaret, ulaştırma, kültür ve savunma sanayi alanlarında geliştirilen iş birliği çerçeveleri üzerinden izlenmektedir.

Metodolojik açıdan makale, Malezya Milli Arşivleri'ni ulusal hafızanın oluşumuna katkı sağlayan resmi bir yapı olarak değerlendirmektedir. Antlaşmalar, bildiriler ve devlet ziyaretleri gibi belirgin belge türlerinin daha görünür olduğunu, buna karşılık gündelik hayata ve kültürel etkileşimlere ilişkin kayıtların daha sınırlı kaldığını belirtmektedir. Bu çerçevede Malezya Milli Arşivleri materyalleri, Türkiye-Malezya ilişkilerinin Osmanlı dönemi bağlantılarından sömürge dönemi güvenlik yaklaşımlarına, Soğuk Savaş yıllarındaki diplomatik temaslardan XXI. yüzyıldaki stratejik iş birliklerine uzanan çok katmanlı bir gelişim süreci içinde ele alınmaktadır. Söz konusu süreç, özellikle diplomatik belgeler üzerinden izlenebilen bir süreklilik ve dönüşüm hattı çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Türkiye, Malezya, Milli Arşivler, Diplomasi.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kültür Politikaları ve Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara/TÜRKİYE, ahmedcagri.inan@asbu.edu.tr, https://orcid.org/0000-0001-7594-6042

Türkiye-Malaysia Diplomatic and Cultural Relations: An Examination through the Records of the National Archives of Malaysia (1892-2023)

Abstract

Although the historical interactions between Türkiye and Malaysia are often overlooked, a closer examination reveals deep-rooted diplomatic, cultural, and religious ties linking the Ottoman Empire and the Malay world to modern Türkiye-Malaysia relations. This article examines the development of Ottoman-Malay and Türkiye-Malaysia relations through an approach centered on the National Archives of Malaysia (Arkib Negara Malaysia, NAM). The study is based on 181 archival records relating to Türkiye identified in the National Archives of Malaysia, covering the period from 1892 to 2023. Although this long timespan was not homogeneous in terms of interaction, with relations becoming sparse during certain phases while intensifying during others, these records include colonial-era war proclamations, legal documents, and consular files, as well as post-independence country files, bilateral agreements, high-level visit records, visual materials, and speech texts. The archival sources are supplemented by an extensive interview conducted with the Director General of the National Archives, Zaidin bin Mohd Noor. This interview provides insight into how materials relating to the Ottoman Empire and Türkiye are assessed and classified, while clarifying how language limitations and institutional practices shape records management.

The study contextualizes Ottoman-Malay connections through the cases of Aceh, Johor, and Riau, relating them to existing scholarship on Pan-Islamism and the Ottoman consulate in Singapore. Within this framework, it examines how Malay rulers strategically invoked the Ottoman Caliphate to generate legitimacy and create diplomatic maneuvering space in response to colonial pressures. In addition, the article analyzes how British colonial authorities defined the Ottoman Empire as a security threat within the Malayan context during the World War I. For the post-1964 period, it demonstrates how Türkiye-Malaysia relations evolved from low-intensity diplomatic contacts into a more institutionalized structure through frameworks of cooperation in trade, transportation, culture, and defense industries.

Methodologically, the article treats the National Archives of Malaysia as an official institution actively contributing to the construction of national memory. It notes that highly visible document categories, such as treaties, declarations, and state visits, receive greater archival prominence, whereas records concerning daily life and cultural interaction remain comparatively limited. Within this framework, the materials of the National Archives of Malaysia are evaluated within a multi-layered developmental process spanning from Ottoman-era connections and colonial-era security approaches to Cold War diplomatic contacts and XXIst century strategic partnerships, tracing a line of continuity and transformation primary observable through diplomatic records.

Keywords: Ottoman Empire, Türkiye, Malaysia, National Archives, Diplomacy.

Osmanlı İmparatorluğu'nda 1600-1800 Yılları Arası Farklı Kenar Müftülerinin Fetva Mecmualarından Dinî Sapkınlık Üzerine Sorular

Hüseyin Göcen*

Özet

Tebliğimde, 1600-1800 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı bölgelerindeki taşra müftülerinin fetva mecmualarında kaydedilen sapkınlık vakalarını ve sapkınlık ifadelerini sunacak ve inceleyeceğim. Osmanlı tarihinde sapkın inançları ve olağandışı görüşleri ve yargılanmalarıyla tanınan bireylere odaklanan bazı çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bu örnekler genellikle imparatorluğun büyük şehirlerinden, özellikle de İstanbul'dandır. İmparatorluğun köy ve kasabalarındaki vakalar ise araştırmacıların ilgisini beklemektedir. Taşradan gelen fetva örnekleri, yerleşik İslam inancı tarafından ya kesin kabul edilen ya da doğrudan sapkınlık olarak reddedilen bazı dinî temalara ve konulara farklı bir yaklaşım ve bakış açısına sahip olan insanların zihin dünyalarına ışık tutmakta ve pencere açmaktadır. İncelediğim fetva mecmuaları Mevlâna Piri Mehmed Efendi'nin (ö. 1611) Kuzey Makedonya, Üsküp'ten *Suverü'l-Fetâvâ*'sı (1627); Ali b. Abdullah el-Akkirmânî'nin (ö. 1618) Ukrayna, Akkirman'dan (günümüz Bilhorod-Dnistrovskyi) *Fetâvâ-yı Akkirmânî*'si (1630-31); İzmirî İsmail Efendi'nin (ölüm tarihi bilinmiyor) İzmir'den *Fetâvâ*'sı (1679); Kadızade Mehmed Erzanî'nin (ö. 1759) Erzurum'dan *Bahrü'l-Fetâvâ*'sı (1778) ve son olarak Yunanistan, Eğriboz'dan *Recueil de décisions juridiques (Supplement turc 65,* 1793) adlı mecmualarıdır. Analiz ettiğim temalar arasında Kuran'ın bazı surelerinin uydurma olduğu ve Tanrı'nın sözü olmadığı iddiaları, Tanrı'ya mekân atfetme, cennet ve cehennem, ölümden sonra diriliş ve Kıyamet Günü'nü inkâr etme, insanların otlardan farksız olduğunu iddia etme ve Sırat köprüsünü inkâr etme bulunmaktadır. Destekleyici arşiv ve tarihî kaynaklar ışığında, az kullanılmış bu taşra fetva mecmualarından elde edilen sapkınlık iddialarını resmetmeye çalışacağım. Vakalarım, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki taşra, kasaba ve köylerdeki yaşama dair yeni bir bakış açısı sunacaktır. Burada sunduğum fetva örneklerinin araştırmacıları Osmanlı köylülerinin ve kasabalılarının zihin dünyaları ve inançları üzerine gecikmiş bir tartışmaya daha fazla araştırma ve katkı sunmaya davet ettiğini savunuyorum.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Dinî Sapkınlık, Fetva, Taşra, Kenar Müftüleri.

* Doktora Öğrencisi, Kaliforniya Üniversitesi, Davis, Edebiyat ve Fen Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Kaliforniya/AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ, huseyingocenn@hotmail.com https://orcid.org/0000-0002-2262-0994

Questions on Heresy in the Fatwa Collections of Provincial Muftis from Different Regions of the Ottoman Empire, 1600-1800

Abstract

In my paper, I will attempt to analyze these heretical claims recorded in provincial jurisconsults' legal opinion collections (fetva mecmuası) from different regions in the Ottoman Empire between 1600 and 1800. There are some works that focus on heretical beliefs and individuals who are famous for their outstanding opinions and trials in Ottoman history. However, these examples are generally from the major cities of the empire, especially Istanbul. The cases in the villages and towns in the empire, nonetheless, await the attention of scholars. The fatwa examples from the provinces illustrate and open a way into the mental worlds of people who had a differing approach and perspective towards some religious themes and issues that are either taken for granted or outright rejected as heresy by the established Islamic belief. The fatwa collections I analyze are Mevlâna Piri Mehmed Efendi's (d. 1611) *Suverü'l-Fetâvâ* (1627) from Skopje, North Macedonia; Ali b. Abdullah el-Akkirmânî's (d. 1618) Fetâvâ-yı Akkirmânî (1630-31) from Akkirman (modern-day Bilhorod-Dnistrovskyi), Ukraine; İzmirî İsmail Efendi's (date of death unknown) *Fetâvâ* (1679) from İzmir; Kadızade Mehmed Erzanî's (d. 1759) *Bahrü'l-Fetâvâ* (1778) from Erzurum; and lastly, *Recueil de décisions juridiques (Supplement turc 65, 1793)* from Euboea, Greece. The themes I analyze include claims that several chapters of the Qur'an are apocryphal and not the word of God, attributing a physical location to God, denying heaven and hell, resurrection and the Day of Judgment, claiming that humans are no different from grass, and denying the Sirat bridge. In light of supplementary archival and historical sources, I will attempt to represent these heresy claims from the understudied provincial fatwa collections. My cases will provide a renewed perspective on the provinces and life in the towns and villages in the Ottoman Empire. I argue that the fatwa examples I present here invite further research and contributions to a belated debate on the mental worlds and beliefs of Ottoman peasants, villagers, and townspeople.

Keywords: Ottoman Empire, Religious Heresy, Fatwa, Provinces, Provincial Jurisconsult.

Toplumun Bir Yansıması Olarak Günlük: Osmanlı Saraybosnası'ndan Kayıtlar (1757-1805)

Kerima Filan*

Özet

Bu çalışma, XVIII. yüzyıl Saraybosna'sında Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınmış bir günlüğe odaklanmaktadır. Eserini bir mecmua (derleme) olarak sınıflandıran yazar, 1757'den 1805'e kadar kendi çevresinde gerçekleşen ve çağdaşları için anlamlı gördüğü olayları belgelemiştir. Kronolojik olarak yapılandırılmış olmasına rağmen günlük, Osmanlı Saraybosna'sındaki yaşamın birçok boyutuna dair geniş bir bakış açısı sunmaktadır. Bu dönemdeki gündelik hayatı anlamak için olağanüstü bir kaynaktır. Önemli bir niteliği, metnin içeriğini şekillendirebilecek denetleyici bir otoritenin bulunmamasıdır; bu durum günlüğün özerk yapısını vurgulamaktadır. Yazar, günlüğü tutmaktaki temel amacının belirli olayları hafızaya kazımak ve bunları gelecek nesillere aktarmak olduğunu açıkça belirtmiştir. Diğer bir ayırt edici özellik ise yazarın, toplumsal, siyasi ve doğal olguların tarafsız bir tanığı ve anlatılarına aralıklarla kişisel görüş veya yorumlarını ekleyen bir yorumcu konumunda olmasıdır. Buna göre günlüğün girdileri, yazarın topluluğuna karşı sergilediği hem açık hem de örtük kişisel tutumların değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Dolayısıyla günlük, belirli bir dönem ve mekâna dair bir bilgi deposu ve hâkim toplumsal dinamiklerin bir aynası işlevi görmektedir. Bu çalışma, toplumsal deneyime ve yazarın kamusal alanda tanık olduğu bireylerin, sosyal grupların ve kurumların davranışlarına ilişkin bakış açısına dayanan günlük girdilerinin bir yorumunu sunmayı amaçlamaktadır. Böyle bir yorum, dönemin değer çerçevelerini ve toplumsal kurallarını ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. İkincil bir amaç ise günlüğün tematik tercihlerinin ve belgeleme tekniklerinin dönemin daha geniş toplumsal çevresini nasıl yansıttığını tartışmayı içermektedir.

Bu kayıtların yapısının incelenmesi, yazarın üslubunun gündelik davranış etiği paradigması içinde değerlendirilmesine imkân vermektedir. Yazarın toplumsal ilişkiler ve kolektif yaşamı şekillendiren küçük, somut eylemler üzerindeki gözlemleri özellikle incelenmiştir. Kentsel alanda farklı dini mezheplerin varlığına ima eden notlar bu bakımdan kayda değerdir. Yazar, belirli pasajlarda toplumun gayrimüslim unsurlarından bahsetmektedir. Kolektif kamusal girişimleri ayrıntılarıyla anlatan birkaç girdi, idari güçler ile vatandaşlar arasındaki etkileşimlere dair ipuçları sunmaktadır. Bu nitelikteki seçme kayıtlar, kadınların kamusal faaliyetlere katılımını not ederek yazarın kadınları toplumsal dokunun unsurları olarak nasıl tasvir ettiğine dair bir sorgulamayı tetiklemektedir. Üst düzey devlet politikalarına ilişkin yorumlarının temkinli tarzı, siyasi evrimi kavramak adına eleştirel bir yapı oluşturma çabası olarak değerlendirilmektedir. Bu strateji, incelenen "yerel konuları" daha kapsamlı toplumsal ve tarihsel bakış açıları içine oturtmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Dönemi, XVIII. Yüzyıl, Toplumsal Hayat, Gündelik Davranış Etiği, Değer Sistemleri, Toplumsal Normlar.

* Prof. Dr., Saraybosna Üniversitesi, Felsefe Fakültesi, Şarkiyat Bölümü, Saraybosna/Bosna-HERSEK, kerima.filan@ff.unsa.ba https://orcid.org/0000-0001-6315-5868

The Diary as a Reflection of Society: Records from Ottoman Sarajevo (1757-1805)

Abstract

This study centers on a diary composed in Ottoman Turkish in XVIIIth-century Sarajevo. The author, who classified his work as a mecmua (compilation), documented events within his milieu from 1757 to 1805 that he perceived as meaningful for his contemporaries. While chronologically structured, the diary supplies a wide array of insights on many dimensions of existence in Ottoman Sarajevo. It is an exceptional resource for comprehending everyday life during this epoch. A significant attribute is the lack of supervising authority that could have shaped the text's content, underscoring the diary's autonomous nature. The author explicitly stated that his principal aim in maintaining the diary was to memorialize certain occurrences and transmit them to posterity. A further distinguishing trait is his capacity as an impartial witness to social, political, and natural phenomena and a commentator who, at intervals, interjects personal opinions or interpretations into his accounts. Accordingly, the diary's entries permit an appraisal of both explicit and implicit personal stances the author maintained toward his community. Hence, the diary functions as an informational repository on a particular era and locale and a mirror of prevailing social dynamics. This study seeks to advance an interpretation of the diary entries rooted in social experience and the author's vantage point on the conduct of individuals, social groups, and institutions he witnessed in the public domain. Such an interpretation seeks to uncover the period's value frameworks and social conventions. A secondary goal involves debating how the diary's thematic preferences and documentary techniques reflect the broader social milieu of the time.

Scrutinizing the composition of these records allows for an assessment of the author's tone within the paradigm of everyday behavioral ethics. His observations on social interconnections and the minor, tangible actions that mold collective living are especially examined. Pertinent in this regard are notations alluding to the presence of diverse religious sects in the urban setting. The author mentions non-Muslim constituents of society in specific passages. Several entries detailing collective public endeavors yield insights into interactions between administrative powers and the citizenry. Select records of this nature note female involvement in communal activities, prompting an inquiry into how the author depicts women as components of the social fabric. The restrained manner of his remarks on elevated state policies is considered an endeavor to formulate a critical structure for apprehending political evolution. This strategy frames the inspected "local subjects" within more expansive social and historical outlooks.

Keywords: Ottoman Era, XVIIIth Century, Social Life, Ethics of Daily Behavior, Value Systems, Social Norms.

Osmanlı'da Ferdî ve Toplu Şikâyetlerin Bürokrasideki Yolculuğu: Rize Örneği - Ali Ağa Hadisesi

Gülsüm Mamaş*

Özet

Osmanlı'da şikâyet mekanizmasının işleyişi, hak sahibinin durumunu arz ettiği küçük bir arzuhâlle başlar. Meseleyi iletecek makama yapılan başvuru, bazen bizzat bazen de arzuhâl sahibinin vekili aracılığıyla gerçekleştirilir. Bu başvurunun bürokratik yolculuğu ise çoğunlukla verilen kısa cevaplara dayanarak yapılan yorumlarla anlaşılır. Ancak kimi zaman çözülemeyen bir mesele büyüyerek birden fazla şikâyeti beraberinde getirir. Bu durum, toplu şikâyetlerin yanı sıra, arz sahibi devlet görevlilerinin meseleyi ayrıca izah ettiği yazılarla desteklenir. Böylece mesele, bürokrasinin hızlandığı bir evreye girer. Artık bir arıza hâlini alan bu sorunun çözümü için daha büyük eylemler planlanır. Merkezin bu süreçteki belirleyici rolü, muhataplara gerekli emir ve yetkileri vererek çözümün önünü açmaktır. Sonraki aşamada iki tarafın karşı karşıya gelişiyle keskin ve tepeden inme bir prosedür başlar. Bu prosedür sonucunda bir neticeye varılırsa, mesele kapanış sürecine girer. Zira problemin sona erdirilmesi de tıpkı zuhuru gibi yeni bir bürokratik mesaiyi beraberinde getirir. Tüm bu süreçteki yoğun bürokratik işleyiş; şer'iyye sicilleri, mühimme defterleri, atik şikâyet defterleri gibi resmi kayıtlara ek olarak, Osmanlı Arşivi'nin müteferrik evrakı içinde yer alan arz ve mahzar belgeleriyle de takip edilebilmektedir.

Bu çalışmada, arşiv belgeleri çerçevesinde, Osmanlı'nın Trabzon Eyaleti'ne bağlı küçük bir kaza olan Rize'de, XVII. yüzyılın sonlarına doğru cereyan eden bir hadisenin bürokratik süreci ele alınmıştır. Yeniçeri çorbacısı iken şikâyete bulaşan Ali Ağa'nın, şikâyetlere konu olan kötü hâlinin zamanla tırmanışa geçtiği; etrafına topladığı adamlarla Rize ve Mapavri halkına baskı kurduğu ve adlî sistemi tekeline aldığı görülmektedir. Bu baskı ortamında bunalan halkın topluca feveran etmesiyle birlikte, merkezin emri üzerine Trabzon'daki vali paşanın öncülüğünde bir operasyon düzenlenmiş; operasyon sonrası sorgu ve müsadere ile sonuçlanan bu önemli hadise, tüm dinamikleriyle birlikte değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şikâyet, XVII. Yüzyıl, Bürokrasi, Rize, Ali Ağa.

* Dr., İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, gulsum.mamas@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-7095-6372

The Bureaucratic Journey of Individual and Collective Petitions in the Ottoman Empire: The Case of Rize and the Ali Ağa Incident

Abstract

In the Ottoman Empire, the complaint mechanism typically begins with a brief petition (arzuhal) submitted by the aggrieved party. This application can be made either in person or through a representative acting on behalf of the petitioner. The bureaucratic journey of such a petition is often traceable through brief official responses and interpretative notes. However, unresolved issues sometimes escalate, giving rise to multiple complaints. In such cases, collective petitions are often supported by explanatory reports written by state officials who clarify the matter, propelling the issue into an accelerated bureaucratic phase. Once the problem reaches the status of a serious disturbance (ariza), more comprehensive actions are planned for its resolution. At this stage, the central authority plays a decisive role by issuing the necessary orders and authorizations to the relevant officials, thereby paving the way for a solution. Subsequently, a rigid, top-down procedure commences as the two parties are brought face-to-face. If this procedure yields a definitive outcome, the case enters a closing phase, which much like its emergence requires further bureaucratic engagement. This dense bureaucratic process can be traced not only through official records such as şer'iyye court registers, mühimme registers, and atik şikâyet registers but also through individual petitions (arz) and collective declarations (mahzar) found within the miscellaneous documents of the Ottoman Archives.

This study examines, within the framework of archival documents, the bureaucratic process of an incident that occurred in the late XVIIth century in Rize, a small district (kaza) of the Trabzon province. The focus is on Ali Ağa, a former Janissary çorbacı (commander), whose abusive behavior escalated over time as he gathered men around him, imposed pressure on the residents of Rize and Mapavri and monopolized the local judicial system. As the local population, overwhelmed by this oppressive environment, collectively voiced their grievances, an operation was launched under the leadership of the governor (vali paşa) of Trabzon upon imperial order. This major incident, which culminated in an interrogation and the confiscation of his property (müsadere), is evaluated here in all its administrative and social dynamics.

Keywords: Petition, XVIIth Century, Bureaucracy, Rize, Ali Agha.

Osmanlı'da Şehrâyin Geleneği: Saray ile Halk Arasında Törensel Bir Köprü

Yunus Özger*

Özet

Osmanlı Devleti, askerî ve siyasi gücünü, belirli dönemlerde düzenlenen ve halkın da katılımını esas alan sembolik törenlerle pekiştirirdi. Bu törenlerden biri de şehrâyinlerdi. Farsça *şehr* ve *âyin* sözcüklerinden türetilmiş olan şehrâyin kelimesi, resm, şehrin donatılmasıyla icra olunan umumi cünbüş, şenlik ve donanma ve tören manasına gelir. Kanar'a göre şehrâyin, şehr+âyîn ve âyîn-i şehr sözcüklerinden türetilmiştir. Şehir donanması, şehrin süslenmesi ile şenlik anlamları vardır. *Resimli Kâmûs-ı Osmanî*'de; "şehrin kandil ve bayraklarla donatılmasıyla icra olunan umumi şenlik" şeklinde açıklanır.

Törenler, Osmanlı padişahının halk nezdinde görünürlüğünü artıran ve saray ile halk arasında sembolik bağı kuvvetlendiren unsurlardı. Şehrâyin, sarayda gerçekleşen ve padişahı tebrik amacı güden resmî törenlerden farklı olup halkın katıldığı gösterişli şenlikleri ifade etmektedir. *Kâmûs-ı Fransevî'de fête* yani bayram, kutlama, şenlik, eğlence ve *réjouissance publique* olarak verilmiştir. Bunun anlamı da halk şenliği, halk eğlencesi ve halka açık kutlamadır. Osmanlı Arşivi'nde rastlanılan belgelerin bazısında şehrâyin törenleri, gece düzenlenen ve halkın mutlaka iştirak ve icra ettiği törenler olarak takdim edilir. Bazı belgelerde ise resmî ve zorlayıcı yönü bulunmayan, ahaliden arzu edenlerin katıldığı şenlikler olarak sunulur.

Osmanlı'da şehrâyin geleneğinin kökleri, XVI. yüzyıl sonlarına kadar gitmektedir. İcat edilen bu gelenek, bir süre sonra genişleyerek yerleşik hale gelmiştir. Özellikle XIX. yüzyılda veladet-i hümayun törenlerinin vazgeçilmez unsurlarından biri olmuştur. Alman İmparatoriçesinin doğum günü için yapılan etkinlikler de İran Şahının Avrupa seyahati dönüşünde yapılanlar da Osmanlı bürokrasisi tarafından şehrâyin olarak takdim edilmiştir.

Osmanlı geleneğinde şehrâyin törenleri; şehzadelerin dünyaya gelişlerinde, reform nitelikli programların yıl dönümlerinde, yeni idari ünitelerin kuruluşunda, imzalanan uluslararası antlaşmaların ilanında, padişahların veladet ve cülus yıl dönümlerinde tertip edilmiştir.

Bu tebliğde, Osmanlı kronikleri, arşiv vesikaları ve gazeteler ışığında, şehrâyin törenlerinin içeriği ve fonksiyonları ele alınacaktır. Şehrâyinlerin, yöneten ve yönetilenler arasında kurduğu bağa vurgu yapılacak, törenlerde halkın icra ettiği gösteriler ve bunların sembolik manaları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı'da Törenler, Şehrâyin, Kutlama, Şenlikler, Osmanlı Sarayı.

* Prof. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Yozgat/TÜRKİYE, yunusozger@yahoo.com https://orcid.org/0000-0002-2830-9515

The Tradition of Şehrâyin in Ottoman Times: A Ceremonial Bridge Between the Palace and the People

Abstract

The Ottoman Empire reinforced its military and political power through symbolic ceremonies held on specific occasions, which relied on public participation. One such ceremony was the şehrâyin. Derived from the Persian words *şehr* and *âyin*, the term şehrâyin denotes a public festivity, illumination, or ceremonial celebration marked by the decoration of the city. According to Kanar, şehrâyin derives from the expressions şehr+âyîn and âyîn-i şehr, carrying the meanings of urban illumination, city decoration, and public festivity. In the *Resimli Kâmûs-ı Osmanî,* it is defined as "a public festivity held by decorating the city with lamps and flags."

Ceremonies were among the practices that enhanced the visibility of the Ottoman sultan in the eyes of the public and reinforced the symbolic bond between the palace and the populace. Unlike official palace ceremonies held to congratulate the sultan, şehrâyin referred to elaborate festivities in which the public actively participated. In the *Kâmûs-ı Fransevî,* it is rendered with the French terms *fête* meaning feast, celebration, festivity, or entertainment and *réjouissance publique,* which denotes a public festivity, public entertainment, or a celebration open to the populace. In some documents preserved in the Ottoman Archives, şehrâyin ceremonies are presented as nocturnal events in which public participation and performance were essential. Other documents, however, depict them as non-compulsory, unofficial festivities attended strictly by those among the populace who wished to join.

The roots of the tradition of şehrâyin in the Ottoman Empire date back to the late XVIth century. This tradition, which was invented, expanded over time and became firmly established. Especially in the XIXth century, it became one of the indispensable elements of the imperial birth (veladet-i hümayun) ceremonies. Indeed, events held to mark the German Empress's birthday, as well as those organized upon the Shah of Iran's return from his trip to Europe, were both framed as şehrâyin by the Ottoman bureaucracy.

In the Ottoman tradition, şehrâyin ceremonies were organized to mark the birth of princes, the anniversaries of reform programs, the establishment of new administrative units, the announcement of international treaties, as well as the anniversaries of the sultans' births and accessions to the throne (cülus).

In this paper, the content and functions of şehrâyin ceremonies will be examined in light of Ottoman chronicles, archival documents, and period newspapers. Emphasizing the bond that şehrâyin established between the rulers and the ruled, the study will explore the public performances enacted during these ceremonies along with their symbolic meanings.

Keywords: Ceremonies in the Ottoman Empire, Şehrayin, Celebration, Festivities, Ottoman Palace.

İstanbul'dan Geçen İki Sicilya (Napoli) Krallığı Tüccar Gemileri Üzerine Bir Değerlendirme (1827-1835)

Muhammed Özler*

Özet

Bu bildiri, 1827-1835 yılları arasında İstanbul'dan geçerek Akdeniz ile Karadeniz arasında seyrüsefer eden İki Sicilya (Napoli) Krallığı tüccar gemilerinin faaliyetlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel hedefi, 1826 Akkirman Antlaşması ve 1829 Edirne Antlaşması sonrasında Karadeniz'in uluslararası ticarete açılmasının Napoli gemi trafiğine nasıl yansıdığını ortaya koymak ve bu sürecin Osmanlı deniz ticareti içindeki yerini değerlendirmektir.

Araştırma, İstanbul'un söz konusu dönemde üstlendiği rolü niceliksel veriler üzerinden analiz etmeyi; gemi sayıları, seyrüsefer yönleri ve taşınan emtia türleri aracılığıyla Napoli tüccarlarının ticari stratejilerini açıklamayı da hedeflemektedir. Bu çerçevede çalışma, Osmanlı arşiv belgelerinde yer alan izn-i sefine kayıtları ile kısmen de olsa Napoli Devlet Arşivi verilerini kullanarak Akdeniz-Karadeniz hattında şekillenen ticaret ağının yapısal özelliklerini tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Bildirinin bir diğer amacı, Napoli gemilerinin İstanbul'u bir tüketim merkezi mi yoksa transit ticaret kavşağı mı olarak kullandığını belirlemekle birlikte Akdeniz ve Karadeniz arasındaki mal dolaşımının niteliğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda hedeflenen amaçlardan biri de erken XIX. yüzyılda Osmanlı deniz sahasında küçük ve orta ölçekli Avrupa devletlerinin konumunu, diplomatik gelişmeler ile ticari pratikler arasındaki ilişkiyi İki Sicilya (Napoli) Krallığı bağlamında analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, İki Sicilya (Napoli) Krallığı, Akdeniz, Karadeniz, Deniz Ticareti.

* Dr./Uzman, Türk Tarih Kurumu, Kurum Arşivi Müdürlüğü, Ankara/TÜRKİYE, mozler@ttk.gov.tr
https://orcid.org/0000-0002-4511-3047

An Evaluation of Merchant Ships of the Two Sicilies (Naples) Kingdom Transiting Istanbul (1827-1835)

Abstract

This paper aims to examine the activities of the merchant ships of the Two Sicilies (Naples) Kingdom that sailed through Istanbul between the Mediterranean and the Black Sea from 1827 to 1835. The principal objective of the study is to demonstrate how the opening of the Black Sea to international trade following the 1826 Convention of Akkerman and the 1829 Treaty of Adrianople was reflected in Neapolitan maritime traffic and to evaluate the place of this process within Ottoman maritime commerce.

The research also seeks to analyze the role assumed by Istanbul during this period through quantitative data and to explain the commercial strategies of Neapolitan merchants through the number of ships, their sailing routes, and the types of commodities transported. In this context, the study aims to identify the structural characteristics of the trade network formed along the Mediterranean-Black Sea axis relying primarily on Ottoman archival izn-i sefîne (navigation permit) registers and to a certain extent, data from the State Archives of Naples.

Another objective of the paper is to determine whether Neapolitan ships used Istanbul primarily as a consumption center or as a transit trade hub, and to reveal the nature of commodity circulation between the Mediterranean and the Black Sea. Accordingly, one of the primary goals is to analyze the position of small and medium-sized European states in the Ottoman maritime sphere in the early nineteenth century, as well as the relationship between diplomatic developments and commercial practices, within the context of the Kingdom of the Two Sicilies (Naples).

Keywords: Ottoman Empire, Kingdom of the Two Sicilies (Naples), Mediterranean, Black Sea, Maritime Trade.

Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Rusya'nın Karadeniz'den Akdeniz'e Buğday Sevkiyatı (1800-1812)

Fatih Ertaş*

Özet

1774 tarihli Küçük Kaynarca Antlaşması, Osmanlı-Rus ilişkilerinde yalnızca diplomatik bir dönüm noktası değil, aynı zamanda Karadeniz'den Akdeniz'e uzanan yeni bir ticaret hattının da başlangıcı olmuştur. Bu antlaşmayla birlikte Rus ticaret gemilerine Karadeniz sularında ve Boğazlar üzerinden serbest dolaşım hakkı tanınmış; böylece Rusya, özellikle buğday ihracatında önemli bir ticari aktör olarak Akdeniz piyasasına adım atmıştır. XIX. yüzyıl başlarından itibaren buğday, Rusya'nın Karadeniz limanlarından Akdeniz'e taşıdığı en stratejik ve hacimli ürünlerin başında gelmiştir. Bu süreçte Odessa Limanı'nın kurulması, Rusya'nın güney limanlarını Akdeniz havzasındaki limanlarla doğrudan bağlayan yeni ve dinamik bir ticaret ağının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Artan buğday sevkiyat hacmi, yalnızca bölgesel ekonomiyi değil, aynı zamanda uluslararası ticaret ve güç ilişkilerini de etkilemiştir. Bu çalışmanın temelini, Osmanlı Arşivi'nde yer alan ve Rus ticaret gemilerinin Boğazlardan geçişine dair kayıtları içeren 87/5, 88/6 ve 89/7 numaralı Rus Ahkâm Defterleri oluşturmaktadır. Özellikle bu defterlerde kayıt altına alınan izn-i sefine hükümleri, gemilerin kaptan isimlerinden taşıdıkları buğday miktarına kadar pek çok ayrıntıyı sistematik biçimde belgelemektedir. Bu belgeler, dönemin ticaret hacmini nicel olarak ortaya koymaktadır. Bu bağlamda 1800-1812 yılları arasında Karadeniz-Akdeniz hattında toplam 3649 Rus ticaret gemisine izn-i sefine verilmiş; bunların 1531'i Karadeniz'e, 2118'i ise Akdeniz'e geçiş yapmıştır. Akdeniz'e dolu olarak geçen Rus ticaret gemilerin yaklaşık %85,67'si buğday taşımış; toplamda 205.258,68 ton buğdayın Karadeniz'den Akdeniz'e sevk edildiği tespit edilmiştir. Çalışma, arşiv verilerini destekleyici tablolar ve grafiklerle sunarak, buğday taşımacılığındaki yıllık eğilimlerin ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, sevkiyat hacimlerinde gözlemlenen dalgalanmaların nedenlerini, özellikle de Napolyon dönemi Fransa dış politikalarının ve 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Karadeniz-Akdeniz ticaret koridoru üzerindeki etkisini incelemektedir. Sonuç olarak, bu araştırma, 1800-1812 yılları arasında Karadeniz'den Akdeniz'e yapılan Rus buğday ihracatının Osmanlı arşiv kayıtları, istatistiksel veriler ve nedensel analizden yararlanarak kapsamlı bir analizini sunmayı amaçlamaktadır. Çalışma, dönemin ticari ve ekonomik tarihine olduğu kadar, Osmanlı-Rus ilişkileri bağlamında da döneme dair özgün bir katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Buğday Ticareti, İzn-i Sefine, Karadeniz, Akdeniz.

* Arş. Gör. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya/TÜRKİYE, fatihertas@akdeniz.edu.tr
https://orcid.org/0000-0001-6905-6414

Russian Wheat Shipments from the Black Sea to the Mediterranean According to Ottoman Archival Documents (1800-1812)

Abstract

The Treaty of Küçük Kaynarca, signed in 1774, marked not only a diplomatic turning point in Ottoman-Russian relations but also initiated a new trade corridor stretching from the Black Sea to the Mediterranean. With this treaty, Russian merchant vessels were granted the right to navigate freely in the Black Sea and through the Straits, allowing Russia to emerge as a significant commercial actor in the Mediterranean market, particularly in wheat exports. From the early XIXth century onward, wheat became one of the most strategic and voluminous commodities transported by Russia from its Black Sea ports to Mediterranean destinations. The establishment of the Port of Odessa played a crucial role in facilitating the development of a dynamic trade network directly linking southern Russian ports to those in the Mediterranean basin. The growing volume of wheat shipments influenced not only regional economies but also broader international trade and power dynamics. This study is based on Ottoman archival sources, specifically the Registers of Russian Decrees numbered 87/5, 88/6, and 89/7, which document the maritime passage permits granted to Russian merchant vessels navigating through the Straits. These records provide detailed and systematic data, ranging from the names of ship captains to the exact quantities of wheat transported, offering a quantitative foundation for evaluating the commercial volume of the era. Between 1800 and 1812, a total of 3,649 Russian merchant ships received passage permits along the Black Sea-Mediterranean route, 1,531 were bound for the Black Sea, while 2,118 proceeded toward the Mediterranean. Of the Russian vessels entering the Mediterranean with cargo, approximately 85.67% carried wheat, amounting to a total of 205,258.68 tonnes transported from the Black Sea to the Mediterranean. This study presents archival data using supporting tables and graphs, enabling a granular evaluation of annual trends in wheat transport. It also explores the causes of observed fluctuations in shipment volumes, paying particular attention to the impacts of Napoleonic foreign policy and the Ottoman-Russian War of 1806-1812 on the Black Sea-Mediterranean trade corridor. Ultimately, this research provides a comprehensive analysis of Russian wheat exports from the Black Sea to the Mediterranean between 1800 and 1812 through archival records, statistical data, and causal analysis, offering an original contribution to both commercial/economic history and the broader context of Ottoman-Russian relations.

Keywords: Russia, Wheat Trade, Maritime Passage Permits, Black Sea, Mediterranean.

Karadeniz'de Savaş, Sofralarda Kıtlık: Osmanlı-Rus Savaşlarının Hububat Ticareti Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkileri (1768-1878)

Ahmet Çaparlar* - Akif Bayğın**

Özet

Tarih boyunca Avrupa ile Asya arasında stratejik bir köprü görevi görmüş olan Karadeniz, bilhassa hububat ticareti açısından kritik öneme bir sahip olmuştur. XVIII. ve XIX. yüzyıllarda yaşanan Osmanlı-Rus savaşları, Karadeniz kıyılarındaki ticareti derinden etkilemiştir. Bu çalışma, 1768-1878 yılları arasında cereyan eden Osmanlı-Rus savaşlarının Karadeniz ticaret rejiminde yarattığı dönüşümü ve bu sürecin İstanbul'un iaşe güvenliği üzerindeki sosyo-ekonomik maliyetini irdelemektedir. Karadeniz'in yüzyıllardır süregelen "Osmanlı iç denizi" statüsünün Küçük Kaynarca Antlaşması (1774) ile sona ermesi, bölgeyi uluslararası ticaretin ve jeopolitik rekabetin açık sahası hâline getirmiştir. Çalışma, Kırım'ın 1783'teki ilhakı ve Odessa'nın 1794'te stratejik bir liman olarak yükselişiyle birlikte, Karadeniz hububat akışının Batı Avrupa pazarlarına yöneldiğini, bu durumun ise İstanbul'un geleneksel iaşe rejiminde yapısal bir kırılganlık yarattığına işaret etmektedir.

Çalışma, savaşların yarattığı arz şoklarını yalnızca üretim kaybı üzerinden değil, deniz ve nehir kontrolü, nakliye kapasitesindeki daralma, depolama zayiatı ve artan mali denetim ihtiyacı gibi çok katmanlı lojistik parametrelerle ele almaktadır. Özellikle 1790 yılı İstanbul ekmek darlığı örneği üzerinden, iaşe meselesinin nasıl bir siyasal meşruiyet krizine dönüştüğü "ahlaki ekonomi" bağlamında tartışılmaktadır. Arşivlerden elde edilen kayıtlar ile devletin bu risk rejimine karşı geliştirdiği Zahire Nezareti'nin (1793) kuruluşu, miri ve rayiç alım stratejileri ile mübaşir denetimine dayalı operasyonel koordinasyon çabaları incelenmektedir.

Çalışma, XIX. yüzyıldaki Kırım Savaşı ve 93 Harbi'nin lojistik çöküş, mali daralma ve muhaceret baskısıyla iaşe sisteminin ihtiyaçlara istenilen ölçüde cevap veremediğini ortaya koymaktadır. Bulgular, Karadeniz'in uluslararasılaşmasının Osmanlı idaresi açısından bir serbestleşme fırsatından ziyade gıda güvenliğini küresel fiyat dalgalanmalarına ve savaş risklerine bağımlı kılan bir gıda güvenlik problemi doğurduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz, İaşe Sistemi, Osmanlı-Rus Savaşları, Gıda Güvenliği, Zahire Nezareti, Lojistik.

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, Hatay/TÜRKİYE, ahmetcaparlar@gmail.com https://orcid.org/0000-0003-1923-159X

** Doktora Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Konya/TÜRKİYE, akfbygn@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-6968-790X

War on the Black Sea, Famine at the Table: The Socio-Economic Impact of the Ottoman-Russian Wars on the Grain Trade (1768-1878)

Abstract

Throughout history, the Black Sea has functioned as a strategic bridge between Europe and Asia, holding critical importance particularly for the grain trade. The Ottoman-Russian wars of the XVIIth and XIXth centuries profoundly reshaped commerce along the Black Sea littoral. This study examines the transformation in the Black Sea's commercial regime brought about by the Ottoman-Russian wars between 1768 and 1878, assessing the socio-economic costs of this process for Istanbul's provisioning security. The termination of the Black Sea's centuries-long status as an "Ottoman inland sea" through the Treaty of Küçük Kaynarca (1774) turned the region into an open arena for international trade and geopolitical rivalry. The study highlights that, following the annexation of Crimea in 1783 and the rise of Odessa as a strategic port in 1794, Black Sea grain flows were increasingly reoriented toward Western European markets, generating structural vulnerability within Istanbul's traditional provisioning regime.

Rather than treating wartime supply shocks solely as a function of production losses, the study analyzes them through multi-layered logistical parameters, including maritime and riverine control, contractions in transport capacity, storage losses, and the growing need for fiscal oversight. Using the 1790 bread scarcity in Istanbul as a focal case, it discusses how provisioning could evolve into a crisis of political legitimacy within the framework of the "moral economy". Drawing on archival records, the study investigates the state's responses to this risk regime, including the establishment of the Ministry of Grain Supply (Zahire Nezareti) in 1793, the interplay between state (mîrî) and market-based procurement strategies, and operational coordination efforts grounded in the supervision of appointed commissioners (mübaşir).

Finally, the study demonstrates that during the XIXth century particularly amid the Crimean War and the Russo–Turkish War of 1877-1878 logistical breakdowns, fiscal contractions, and the pressures of mass migration prevented the provisioning system from adequately meeting needs. The findings indicate that the internationalization of the Black Sea represented less an opportunity for liberalization than a structural vulnerability that rendered Ottoman food security increasingly dependent on global price fluctuations and wartime risks.

Keywords: Black Sea, Provisioning System, Ottoman-Russian Wars, Food Security, Ministry of Grain Supply, Logistics.

Simgesel Gücün Çatışması: II. Abdülhamid Döneminde Rusya Konsoloslarıyla Yaşanan Protokol Krizleri

Duygu Saygın*

Özet

Osmanlı ve Rusya devletleri arasında diplomatik bir dönüm noktası olan Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla birlikte Rusya Devleti artık Osmanlı topraklarında istediği yere konsolos ya da konsolos vekili tayin etme hakkını elde etmiştir. Nitekim antlaşmasının imzalanmasını müteakip Osmanlı Devleti'nin hassas noktalarına konsoloslar atanmaya başlanmış, böylece Rusya en yaygın konsolosluk ağını kurmuştur. Konsolosların temel görevleri tüccarlar başta olmak üzere sorumluluk alanlarındaki Rus tebaasının bazı haklarını muhafaza etmek ve onlarla ilgili işlemleri yürütmektir bununla birlikte konsoloslara bazı protokol kuralları uygulanmıştır. Ancak araştırmamız esnasında görülmüştür ki bilhassa Rusya konsoloslarıyla bu usullerin uygulanışına dair sıklıkla problemler ortaya çıkmıştır. Nitekim 93 Harbi'nin ardından, aslında siyasi bir güçleri olmadığı hâlde sembolik bir güce sahip hâle gelen bu kişilerle yaşanan çatışmalar, başta Balkanlar olmak üzere Osmanlı coğrafyasının farklı noktalarında meydana gelen birden çok örnekte şiddet ve hatta cinayet noktasına ulaşmıştır.

Bildiride arşiv kaynakları ışığında, Sultan II. Abdülhamid'in saltanatı süresince Osmanlı topraklarında bulunan konsoloslara yönelik teşrifat uygulamaları ile bunların tarihî gelişimi ele alındıktan sonra Rusya özeline inilerek bu devletin konsoloslarıyla çeşitli şehirlerde yaşanan krizlerin sebep, mahiyet ve neticeleri incelenecektir. Zira protokol krizi görünümlü bu vakaların ekseri, değişen güç dengesi ve iki devlet arasındaki gergin siyasi atmosferin taşradaki birer yansımasıdır. Bildiri bu bağlamda siyaset ve teşrifat bağlantısını da özgün örneklerle vurgulamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Teşrifat, Protokol, Konsolos, Osmanlı Devleti, Rusya Devleti.

* Arş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul/TÜRKİYE, duygusaygin@yahoo.com https://orcid.org/0000-0002-4232-1799

Conflict of Symbolic Power: Protocol Crises with Russian Consuls During the Reign of Abdülhamid II

Abstract

With the Treaty of Küçük Kaynarca, which was a diplomatic turning point between the Ottoman and Russian states, the Russians gained the right to appoint consuls or vice-consuls wherever it wanted in the Ottoman territory. As a matter of fact, following the signing of the treaty, consuls began to be appointed to sensitive points of the Ottoman State; thus, Russia established the most widespread consular network. Although the primary duties of consuls were to preserve certain rights of Russian subjects, particularly merchants, within their areas of responsibility and to carry out transactions related to them, certain protocol rules were also applied to these consuls. However, during the course of our research, it was observed that problems often arose especially with the Russian consuls regarding the implementation of these procedures. As a matter of fact, in the aftermath of the 93 War, the conflicts with these individuals, who had no political power but only symbolic power, reached the point of violence and even murder in several instances in different parts of the Ottoman geography, especially in the Balkans.

This paper, in the light of archival sources, will examine the historical development of the ceremonies for the consuls in the Ottoman territories during the reign of Sultan Abdülhamid II, and then will focus on Russia and examine the causes, nature and consequences of the crises that took place in various cities with the consuls of this state. Because most of these incidents, which look like protocol crises, are the reflections of the changing balance of power and the tense political atmosphere between the two states in the provinces. In this context, the paper also aims to emphasize the connection between politics and ceremonies with unique examples.

Keywords: Ceremonies, Protocol, Consul, Ottoman, Russia.

Türk Tarihçilerinin Dijital ve Yapay Zekâ Tabanlı Araçlara Yaklaşımı: Betimsel Bir Alan Araştırması

Ahmet Şimşek*

Özet

Bu çalışma, XIX. yüzyılın pozitivist ve ulus-devlet merkezli paradigmasından günümüzün dijital yaklaşımlarına kadar uzanan süreçte tarihyazımının geçirdiği epistemolojik dönüşüm çerçevesinde Türkiye'deki tarihçilerin bu yeni sürece olan yaklaşımlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, geleneksel tarihçiliğin arşiv temelli ve niteliksel yapısının, dijitalleşme ve yapay zekâ teknolojileriyle nasıl bir senteze ulaştığını betimsel biçimde ele almaktadır.

Araştırmanın yöntemi, nicel bir alan araştırması olarak tasarlanmıştır. Veriler, uzman görüşüyle yapılandırılmış ve güvenilirliği kanıtlanmış (Cronbach's Alpha: .919) 50 maddelik bir anket aracılığıyla toplanmıştır. Veri toplama aracında; tarihçilerin "Dijital Arşiv", "Dijital Teknoloji", "Yapay Zekâ Kullanımları", "Dijital Tarihe Yönelik Görüşleri" ile "Beklentileri" alt kategorilerinde sorular yer almıştır. Araştırmanın örneklemini Türkiye'deki farklı akademik kademelerden (lisans mezunu, master mezunu, doktora mezunu, doçent ve profesör) toplam 398 tarihçi oluşturmuştur. Veriler; Shapiro-Wilk, Kolmogorov-Smirnov, Levene, Tukey HSD, ANOVA, Pearson korelasyon ve Robust analizlerine tabi tutulmuştur. Analizler, akademik statü, uzmanlık alanı ve mesleki kıdem değişkenlerine göre yapılmıştır. Çalışmanın ana bulguları, Türkiye'deki tarihçiler tarafından dijitalleşmenin bir kopuştan ziyade metodolojik bir genişleme olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Bulgulara göre akademik kariyer basamakları yükseldikçe dijital yeterlilik algısının arttığı, özellikle yapay zekâ okuryazarlığının genel dijitalleşme algısını en güçlü etkileyen faktör olduğu saptanmıştır. Türkiye'deki tarihçiler arasında "uzmanlık alanı"ndan bağımsız olarak "dijital etik" konusunda çok yüksek bir uzlaşı olduğu ve dijital kaynakların güvenilirliği konusunda belirgin bir temkinlilik gözlemlenmiştir. Yapay zekânın meslek kaybı yaratacağı riski ise tarihçilerce genel olarak düşük bulunmuştur.

Sonuç olarak dijital tarihçilik, geleneksel bağlamsal yorumun yerini henüz almamaktadır. Ancak gerek kaynaklara ulaşım kolaylığı gerek büyük veri setleriyle çalışma imkânı açılarından tarihçiyi veri yöneten ve algoritmik verileri analiz eden hibrit bir araştırmacıya dönüştürdüğü söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Tarihyazımı, Dijitalleşme, Tarihçi.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, ahmetsimsek@iuc.edu.tr https://orcid.org/0000-0003-3591-8180

The Approach of Turkish Historians to Digital and AI-Based Tools: A Descriptive Field Study

Abstract

This study aims to examine the perspectives of historians in Türkiye regarding the epistemological transformation of historiography, spanning from the XIXth century positivist and nation-state-centered paradigm to contemporary digital approaches. The research descriptively examines how the archive-based and qualitative nature of traditional historiography reaches a synthesis with digitalization and artificial intelligence technologies.

The research is designed as a quantitative field study. Data were collected through a 50-item survey, structured based on expert opinion and validated for reliability (Cronbach's Alpha: .919). The data collection instrument included questions across sub-categories measuring historians' "Digital Archives", "Digital Technology", "Artificial Intelligence Usage", as well as their "Views on Digital History" and "Expectations". The sample consists of a total of 398 historians from various academic levels in Türkiye (undergraduate, master's, and doctoral graduates, as well as associate professors and professors). The data were subjected to Shapiro-Wilk, Kolmogorov-Smirnov, Levene, Tukey HSD, ANOVA, Pearson correlation, and Robust analyses. These analyses were conducted according to variables of academic status, field of expertise, and professional seniority. The primary findings reveal that digitalization is perceived by historians in Türkiye as a methodological expansion rather than a rupture. According to the findings, the perception of digital competence increases as academic rank rises, with AI literacy specifically identified as the strongest factor influencing the overall perception of digitalization. A remarkably high consensus on "digital ethics" was observed among historians in Türkiye, regardless of their "field of expertise," alongside a distinct caution regarding the reliability of digital sources. The risk that artificial intelligence will cause job loss was generally found to be low by historians.

In conclusion, while digital historiography has not yet replaced traditional contextual interpretation, it can be argued that it transforms the historian into a hybrid researcher who manages data and analyzes algorithmic outputs, facilitated by both the ease of accessing sources and the opportunity to work with large datasets.

Keywords: Historiography, Digitalism, Historian.

Tarihte Dijital Dönüşüm: LLM Kullanımıyla Kanıta Dayalı Tarih Öğretim Uygulamaları

Yıldız Deveci Bozkuş* - Eda Bekci Arı**

Özet

Son dönemlerde dijital teknolojiler ve yapay zekâ temelli uygulamalar alanında yaşanan gelişmeler, tarih öğretiminde kullanılan yöntem ve araçları da önemli ölçüde dönüştürmüştür.

Özellikle büyük dil modelleri (Large Language Models – LLM), tarihsel metinlerin analiz edilmesi, farklı kaynakların karşılaştırılması ve öğrencilerin kanıta dayalı tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesi açısından yeni olanaklar sunmaktadır. Bu çalışmada, LLM tabanlı araçların tarih öğretiminde kanıta dayalı öğrenme yaklaşımıyla nasıl kullanılabileceği ele alınacaktır. Araştırmada, tarihsel belgelerin yorumlanması, karşılaştırmalı kaynak analizi ve öğrencilerin tarihsel argümantasyon becerilerinin geliştirilmesine yönelik örnek öğretim uygulamaları ele alınacaktır. Konuyla ilgili literatür değerlendirildiğinde, LLM destekli uygulamaların öğrencilerin tarihsel kanıtları değerlendirme, farklı perspektifleri analiz etme ve tarihsel çıkarımlar oluşturma becerilerini destekleyebileceğini göstermektedir. Bununla birlikte, yapay zekâ araçlarının tarih öğretiminde kullanımının etik, metodolojik ve kaynak güvenilirliği açısından dikkatli bir pedagojik çerçeve gerektirdiğini de ortaya koymaktadır.

Bu nedenle bu çalışmada, tarih öğretiminde yapay zekâ destekli dijital araçların kanıta dayalı öğrenme süreçlerine entegrasyonu konusunda bazı öneriler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarih Öğretimi, Dijital Dönüşüm, Büyük Dil Modelleri (LLMs), Kanıta Dayalı Tarih Öğretimi, Tarihsel Düşünme, Yapay Zekâ.

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara/TÜRKİYE, ydbozkus@ankara.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-4634-463X

** Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Osmaniye/TÜRKİYE, edabekciari@osmaniye.edu.tr https://orcid.org/0009-0002-8742-6022

Digital Transformation in History: Evidence-Based History Teaching Practices through the Use of LLMs

Abstract

Recent developments in digital technologies and artificial intelligence-based applications have significantly transformed the methods and tools employed in history education.

In particular, Large Language Models (LLMs) provide new opportunities for the analysis of historical texts, the comparison of diverse sources, and the development of students' evidence-based historical thinking skills. This study examines how LLM-based tools can be integrated into history teaching within the framework of an evidence-based learning approach. The research discusses sample instructional practices aimed at interpreting historical documents, conducting comparative source analysis, and enhancing students' historical argumentation skills. A review of the relevant literature indicates that LLM-supported applications can contribute to students' ability to evaluate historical evidence, analyze multiple perspectives, and construct historical interpretations. At the same time, this literature also highlights that the use of artificial intelligence tools in history education requires a carefully designed pedagogical framework, particularly with regard to ethical considerations, methodological rigor, and the reliability of sources.

Therefore, this study offers recommendations regarding the integration of artificial Intelligence supported digital tools into evidence-based learning processes in history teaching.

Keywords: History Teaching, Digital Transformation, Large Language Models (LLMs), Evidence-Based History Teaching, Historical Thinking, Artificial Intelligence.

İklim, Mekân, Veri: Dijital Yöntemlerle Osmanlı İstanbul'unun Yerel ve Küresel Tarihini İncelemek

Yunus Uğur*

Özet

Klasik dönem Osmanlı İstanbul'unun (1500-1700) iklim olayları ve Küçük Buzul Çağı koşullarına uyum süreçleri, arşiv belgeleri, şer'iye sicilleri ve yazma eserlere dağılmış, parçalı ve devasa bir veri seti sunmaktadır. Bu bildiri, şehrin termal coğrafyasını ve iklimlendirme pratiklerini salt geleneksel okumalarla değil, dijital beşerî bilimler (DH) yöntemleriyle de analiz etmeyi merkeze almaktadır. Sunum, dağınık durumdaki birincil kaynaklardan elde edilebilecek hesaplamalı analizlerin, alanın tarihyazımına metodolojik katkısını tartışmaya açmaktadır.

Bildiri kapsamında dört temel dijital analiz stratejisi ele alınacaktır: İlk olarak, İstanbul'un iklim özelliklerini ve ekstrem iklim olaylarını tespit etmek amacıyla, kendi tarihsel kaynaklarımızdaki verilerin küresel iklim veri tabanlarıyla entegre edilerek yoğunlaşmaların kronolojik istatistiklerinin ve görselleştirmelerinin oluşturulması. İkinci olarak, idari kayıtlardaki odun, kar ve buz tedarikine dair lojistik ağların ve şehir içindeki depolama alanlarının (karlık, buzluk, odunluk) Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ile mekânsal analizinin yapılıp haritalanması. Üçüncü olarak, sicillerdeki fiyat dalgalanmalarının ve termal tedarik sürecindeki mesleki aktör ağlarının veri görselleştirme yöntemleriyle incelenmesi. Dördüncü olarak ise, kroniklerdeki ve edebi eserlerdeki iklimsel anlatıların, oluşturulan "termal terim havuzu" üzerinden metin madenciliği (text mining) ile izinin sürülmesi. Sonuç olarak bu bildiri, sadece Osmanlı arşivlerindeki büyük verinin değil, aynı zamanda küresel iklim verilerinin de tarihsel analizlerde birlikte kullanılma imkânını tartışarak, İstanbul'un yerel termal tarihini küresel çevre tarihi ağlarına bağlayan yeni bir metodolojik çerçeve sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Beşerî Bilimler, Metin Madenciliği, Veri Görselleştirme ve Haritalama, Çevre Tarihi, Osmanlı.

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, yunus.ugur@marmara.edu.tr https://orcid.org/0000-0003-4478-3441

Climate, Space, Data: Examining the Local and Global History of Ottoman Istanbul Through Digital Methods

Abstract

The climate events and adaptation processes regarding Little Ice Age conditions in Classical-era Ottoman Istanbul (1500-1700) present a vast, fragmented dataset scattered across archival documents, sharia court records (şer'iye sicilleri), and manuscripts. This paper focuses on analyzing the city's thermal geography and climate control practices using Digital Humanities (DH) methods alongside traditional readings. The presentation discusses the methodological contribution that computational analyses derived from these dispersed primary sources can make to the historiography of the field.

Four key digital analysis strategies will be addressed: First, integrating data from historical sources with global climate databases to identify Istanbul's climatic characteristics and extreme weather events, thereby generating chronological statistics and visualizations of these occurrences. Second, using Geographic Information Systems (GIS) to map and spatially analyze the logistical networks and urban storage sites (snow pits, ice houses, and wood depots) associated with the supply of wood, snow, and ice as recorded in administrative documents. Third, examining price fluctuations and the networks of occupational actors involved in thermal supply chains through data visualization techniques. Fourth, tracing climatic narratives found in chronicles and literary works via text mining, utilizing a specially constructed "thermal term pool". Ultimately, by discussing the potential for integrating global climate data with the big data found in Ottoman archives, this paper proposes a new methodological framework that links Istanbul's local thermal history to global environmental history networks.

Keywords: Digital Humanities, Text Mining, Data Visualization and Mapping, Environmental History, Ottoman.

Hekim Buhtîşû‘ b. Cibrâîl'den Abbasi Halifesi el-Me'mûn Abdullah b. Hârûn er-Reşîd'e Sağlığın Korunması Üzerine Tavsiyeler

Ahmet Acıduman*

Özet

Buhtîşû‘ ailesinin fertleri Orta Çağ'da İslam dünyasında bilim ve tıbbın çeviri dönemi olarak adlandırılan zaman diliminde hizmet etmiş ve eserler vermişlerdir. Babası Cibrâîl b. Buhtîşû'nun (ö. 213/828) ölümü üzerine Abbasi Halifesi el-Me'mûn tarafından saray başhekimliğine getirilen Buhtîşû‘ b. Cibrâîl (ö. 256/870) de hem mesleki bir ün kazanmış hem de tıbbi eserler vermiştir. Bu eserlerden birisi de *Risâletuhu'lletî 'amilehâ ile'l-Me'mûn fî tedbîri'l-beden cevâben 'an kitâbihî yes'elu zâlike* adını taşımakta olup Buhtîşû‘ el-Hakîm'in, vücudun tedbiri hakkında kendisine soru soran Halife el-Me'mûn'a verdiği cevabı içeren bir mektuptur. Bu çalışmada, adı geçen eserin Arapçadan Türkçeye çevrilerek incelenmesi, değerlendirilmesi ve Türk tıp tarihi literatürüne kazandırılması amaçlanmıştır.

Çalışmada, *Buhtîşû‘ b. Cibrâîl'in Risâletuhu'lletî 'amilehâ ile'l-Me'mûn fî tedbîri'l-beden cevâben 'an kitâbihî yes'elu zâlike* adlı eserinin İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Halet Efendi Koleksiyonu, No. 401/2'de bulunan bir yazma nüshası incelenmiştir. Öncelikle risalenin eleştirel bir düzenlemesi hazırlanmış ve dijital ortama aktarılmıştır. Eserin Arapçadan Türkçeye çevirisi yapıldıktan sonra elde edilen veriler kategorize edilerek çalışmanın bulgular bölümünde sunulmuş, sonrasında dönemin tıbbi literatürü eşliğinde tartışma bölümünde değerlendirilmiştir.

Eser Buhtîşûʿ el-Hakîm tarafından Halife Me'mûn'a verilen cevabı içeren mektup olup Buhtîşû‘ el-Hakîm risalenin başlangıcında bedenin, yiyeceklerin, içeceklerin, suların, hamama girmenin, tüy dökücü ve misvak kullanmanın, ilaç almanın ve hacamatın tedbiri ile midede birleştiğinde hastalıklara sebep olan yiyecek ve içecekleri *Emîrü'l-Mü'minîn*'e açıklayacağını bildirmekte ve risalenin bundan sonraki kısmında yukarıda adı geçen konularla ilgili ayrıntılı açıklamalarda bulunmaktadır.

Eserde yer alan açıklamaların dönemin tıp paradigması olan humoral patoloji teorisi ile uyumlu olduğunu, eserin üzerinde çalışılmış olan nüshasının, halen bildiğimize göre, ünik nüsha olması sebebiyle tarihsel açıdan çok önemli bir belge olarak değerlendirilmesi gerektiğini söylemek mümkün görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Buhtîşû‘ b. Cibrâîl, Halife el-Me'mūn, Sağlığın Korunması, Humoral Patoloji Teorisi, Tıp Tarihi.

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, aciduman@medicine.ankara.edu.tr https://orcid.org/0000-0003-2021-4471

Advice on the Preservation of Health from Physician Bukhtîshû‘ b. Jibrâîl to the Abbasid Caliph al-Ma’mûn Abdallâh b. Hârûn al-Rashîd

Abstract

Members of the Bukhtîshû‘ family served and produced works during the period in the medieval Islamic world known as the translation movement in science and medicine. After the death of his father, Jibrâîl b. Bukhtîshû‘ (d. 213/828), Bukhtîshû‘ b. Jibrâîl (d. 256/870) was appointed as the chief physician of the Abbasid court by Caliph al-Ma’mûn. He not only gained professional renown but also authored several medical works. One of these works is titled *Risâlatuhu llatî ‘amilahā ila l-Ma’mûn fî tadbîr al-badan jawâban ‘an kitâbihi yas’alu dhâlika,* which is a letter from Physician Bukhtîshû‘ in reply to Caliph al-Ma’mûn, who asked him about the management of the body. This study aims to translate, analyze, and evaluate the aforementioned work from Arabic into Turkish and to contribute it to the literature on the history of Turkish medicine.

In this study, a manuscript copy of Bukhtîshû‘ b. Jibrâîl’s work titled *Risâlatuhu llatî ‘amilahâ ila l-Ma’mûn fî tadbîr al-badan jawâban ‘an kitâbihi yas’alu dhâlika*, preserved in the Istanbul Süleymaniye Manuscript Library, Halet Efendi Collection, No. 401/2, has been examined. First, a critical edition of the treatise was prepared and digitized. Following the Arabic-to-Turkish translation of the work, the obtained data were categorized and presented in the Results section of the study. Subsequently, the results were evaluated in the Discussion section considering the medical literature of the period.

The work is a letter written by Physician Bukhtîshû‘ in response to Caliph al-Ma’mûn. At the beginning of the treatise, Physician Bukhtîshû‘ states that he will explain to *Amîr al-Mu’minîn* (Commander of the Faithful) the regimen of the body, foods, beverages, water, bathing, the use of depilatory and miswak, the intake of medicines, cupping and the foods and beverages that, when combined in the stomach, lead to illness. In the remainder of the treatise, he provides detailed explanations on these topics.

The explanations presented in the work are consistent with the medical paradigm of the period, namely the humoral pathology theory. The manuscript copy studied in this work appears to be a unique copy, to the best of our knowledge, and therefore should be considered a historically significant document.

Keywords: Bukhtîshû‘ b. Jibrâîl, Caliph al-Ma’mûn, Preservation of Health, Humoral Pathology Theory, History of Medicine.

Katalonya'da Endülüs-İslâm Bilim Mirası (X-XIII. Asırlar)

Enes Şanal*

Özet

Müslümanlar 711 yılında İber Yarımadası'nı fethederek bölgenin büyük bir kısmında yaklaşık sekiz asır sürecek bir hâkimiyet kurdular. Yarımadanın kuzeydoğusundaki Katalonya bölgesi, Müslümanların yarımadada kalıcı hâkimiyet kuramadığı bölgelerden biri olarak dikkat çekmektedir. Zamanla bölgede kurulan Barcelona Kontluğu ve Aragon Krallığı gibi Hristiyan devletler İslâm idaresi altındaki Endülüs'te kurulan Müslüman devletlerle siyasi ilişkiler geliştirdiler. Erken devirlerden itibaren Endülüs ile Katalonya bölgesi arasındaki siyasi ilişkilerin yanı sıra sosyal ve kültürel temaslar gelişirken bu temaslar İslâm bilimlerinin aşamalı olarak bölgede tanınmasına zemin hazırladı. İslâm bilimlerinin bölgedeki alımlama (resepsiyon) süreci X. asırda başlarken takip eden asırlarda İslâm bilim mirasının buradaki Hristiyan ve Yahudi entelektüeller tarafından daha yakından tanınması çok önemli sonuçlar doğurdu. Fransa'dan Katalonya bölgesine gelen Aurillaclı Gerbert (ö. 1003) gibi öncü figürlerin bilimsel faaliyetleriyle bölgede ortaya çıkan İslâm bilimlerine yönelik ilgi, müteakip asırlarda Müslümanların bilim mirasının daha yakından tanıyacak olan bölgedeki Abraham bar Hiyya (ö. 1136), Ramon Martí (ö. 1284) ve Ramon Llull (ö. 1316) gibi entelektüeller tarafından devam ettirildi. Endülüs'te ve İslâm dünyasının diğer bölgelerinde yaşayan âlimler tarafından astronomi, matematik, tıp ve teoloji gibi alanlarda yazılan Arapça eserlerin Latince ve Katalanca gibi dillere tercüme edilmesi de bölgede İslâm bilimlerine yönelik ilginin artmasına zemin hazırladı. Bu ilginin bir sonucu olarak bölgede yetişen bazı entelektüeller Müslüman âlimlerinden etkisinin görüldüğü bilimsel eserler yazdılar. Ayrıca bölgede Müslümanların dili olan Arapçanın öğretilmesi için kilisenin ve kralların desteğiyle bazı eğitim müesseseleri kuruldu.

Bu çalışma astronomi, matematik, teoloji ve edebiyat gibi İslâm bilimlerinin Endülüs ile Avrupa arasında doğal bir sınır olarak kabul edilen Katalonya bölgesine taşınma sürecini ve bölgedeki Hristiyan ve Yahudi entelektüeller üzerindeki etkisini devrin Katalanca, Latince ve Arapça kaynaklarına dayalı olarak tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda X-XIII. asırlarda bölgede yaşayan gayrimüslim entelektüellerin hususi mektupları ve bilimsel eserlerinin yanı sıra İslâm ve Hristiyan tarihi kaynaklarındaki bilgiler mukayeseli bir şekilde tetkik edilerek bölgedeki İslâm bilim mirası farklı boyutlarıyla ortaya koyulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Endülüs, Katalonya, İslâm Bilimleri, Aurillaclı Gerbert, Ramon Llull.

* Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, İzmir/TÜRKİYE, enes.sanal@ikcu.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-7603-490X

Andalusian-Islamic Scientific Heritage in Catalonia (Xth-XIIIth Centuries)

Abstract

Muslims conquered the Iberian Peninsula in 711 and established a sovereignty over most of the region that lasted for nearly eight centuries. Catalonia, located in the northeast of the peninsula, is noteworthy as one of the regions in the peninsula where Muslims did not establish permanent rule. In time, Christian states founded in the region, such as the county of Barcelona and the Kingdom of Aragon, developed political relations with the Muslim states established in al-Andalus under Islamic rule. In addition to political relations, social and cultural contacts developed between al-Andalus and Catalonia from the early period and these contacts paved the way for the gradual recognition of Islamic science in the region. While the process of reception of Islamic sciences in the region began in the Xth century, in the following centuries, the recognition of the Islamic scientific heritage by Christian and Jewish intellectuals in the region had very important consequences. The interest in Islamic sciences that emerged in the region with the scientific activities of pioneering figures such as Gerbert of Aurillac (d. 1003), who came to Catalonia from France, was continued by intellectuals in the region such as Abraham bar Hiyya (d. 1136), Ramon Martí (d. 1284) and Ramon Llull (d. 1316) who would become more familiar with the Muslim scientific heritage in the following centuries. The translation of Arabic works written by Muslim scholars living in al-Andalus and other parts of the Islamic world in fields such as astronomy, mathematics, medicine and theology into languages such as Latin and Catalan paved the way for an increased interest in Islamic sciences in the region. As a result of this interest, some intellectuals who grew up in the region wrote scientific works influenced by Muslim scholars. In addition, some educational institutions were established in the region with the support of the church and kings to teach Arabic, the language of Muslims.

This study aims to determine the process of the transfer of Islamic sciences such as astronomy, mathematics, theology and literature to Catalonia, which is considered a natural border between al-Andalus and Europe and its impact on Christian and Jewish intellectuals in the region based on Catalan, Latin and Arabic sources of the period. In this context, the private letters and scientific works of non-Muslim intellectuals living in the region in the Xth-XIIIth centuries, as well as the information contained in Islamic and Christian historical sources, will be analyzed comparatively and the Islamic scientific heritage in the region will be revealed in different dimensions.

Keywords: al-Andalus, Catalonia, Islamic Sciences, Gerbert of Aurillac, Ramon Llull.

Pers ve Osmanlı Hükümdarlarının Rum Hekimleri veya Tıbbi Bilginin Ulus Ötesi Değeri

Kostas Buraselis*

Özet

Hem kadim Pers hem de Osmanlı monarşisinin dikkat çekici bir kültürel yönü, Rum hekimler tarafından sunulan tıbbi hizmetlerden yararlanmış olmalarıdır. Nitekim I. Dareios döneminde Krotonlu Demokedes (Herodotos tarafından aktarılan) ve II. Artakserkses döneminde Knidoslu Ktesias (Ksenophon, Diodoros ve Ktesias'ın kendi eserlerinden bilinen) vakaları, bu hekimlerin Susa'daki Pers kraliyet sarayındaki saygın rollerini ve faaliyetlerinin önemini açıkça belgelemektedir.

Rum hekimlerin İstanbul'daki Osmanlı sarayındaki benzer faaliyetleri daha az bilinmekle birlikte aynı derecede ilgi çekicidir ve kayda değer bir tarihsel paralellik teşkil etmektedir. Örneğin amca ve yeğen olan Stefanos ve Konstantinos Karatheodori (II. Mahmud dönemi) ile her ikisi de İstanbul'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'de hocalık yapmış olan Sarandis Arhigenis örnekleri, hem bu modern çağ Rum hekimlerinin yetkinliğini hem de Osmanlı hükümdarları tarafından takdirle karşılanan akılcı istihdamlarını göstermektedir. Neticede, tıbbi bilginin ulusötesi değerinin açık ve pratik bir kabulü ortaya çıkmaktadır ki bu sonuç, her devirde Grek-Doğu ilişkilerinin gelişimi açısından son derece önemlidir. Tıp bilimi, milletlerarası temaslarda değerli bir köprü olmayı sürdürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rum Hekimler, Kadim Pers Monarşisi, Osmanlı Monarşisi, Krotonlu Demokedes, Knidoslu Ktesias, Susa, İstanbul, Stefanos & Konstantinos Karatheodori, Sarandis Arhigenis, Tıbbın Ulus Ötesi Değeri.

* Prof. Dr., Atina Ulusal ve Kapodistrian Üniversitesi, Felsefe Fakültesi, Tarih ve Arkeoloji Bölümü, Atina/YUNANİSTAN, kburasel@arch.uoa.gr

Persian & Ottoman Monarchs' Greek Doctors or the Supranational Value of Medical Knowledge

Abstract

A cultural side-aspect of both ancient Persian and Ottoman monarchy is their use of medical services offered by Greek doctors. Thus the cases of Demokedes of Kroton (reported by Herodotos) under Dareios I and Ktesias of Knidos under Artaxerxes II (known from Xenophon, Diodoros and Ktesias' own works) attest the importance of these doctors' esteemed role and activity in the Persian royal court of Susa.

A similar activity of Greek doctors at the Ottoman court of Istanbul is less widely known but equally interesting and constitutes a noteworthy historical parallel. The cases e.g. of Stefanos and Konstantinos Karatheodoris, uncle and nephew (under Mahmud II), and Sarantis Archigenis, all of them also teachers at the Imperial Medical School of Istanbul, show both the ability of these modern-age Greek doctors but also their cleverly appreciated use by the Ottoman monarchs. In all, an obvious practical acceptance of the supranational value of medical knowledge emerges, a conclusion not irrelevant for the development of Greek-Oriental relations in any age. Medical science remains a valuable bridge in national contacts.

Keywords: Greek Doctors, Ancient Persian Monarchy, Ottoman Monarchy, Demokedes of Kroton, Ktesias, Susa, Istanbul, Stefanos & Konstantinos Karatheodoris, Sarantis Archigenis, Supranational Value of Medicine.

Antik Çağ Mitolojik Mirasında Lidya'nın Dağ Tanrıları

Anastasiya Baukova*

Özet

Dağlar, neredeyse her insanın varoluşunun önemli bir unsurudur. Metaforik veya fiziksel olarak, dağlar, bir insanın Tanrı'ya (Tanrı veya tanrılara) yaklaşmasını, O'nu ve kendisini O'nun aracılığıyla tanımasını sağlayan faktördür. Antik çağlardan beri, çeşitli dinlerde ve mitolojik sistemlerde, dağlar dikeyliği, dünyanın eksenini kişileştirmiş ve her zaman tanrılarla ilişkilendirilmiştir. Bununla birlikte, Yunan mitolojisinin yaratıcılarının fikir sisteminde, dağların kendileri tanrıydı, çünkü Gaia'nın onları Uranüs'ün katılımı olmadan oluşturduğu günlerde ortaya çıkmışlardı. Akdeniz'in nüfus ve medeniyetlerindeki değişimle birlikte, ebedî dağlar da dönüşüme uğrayarak tanrıların ikametgahı haline geldi. Her eğitimli insan, Yunan mitolojisinde İda, Olympos veya Helikon'un rolünü bilir. Bununla birlikte, Lidya dağları hakkındaki bazı mitler, özellikle Tmolus, dağ tanrılarıyla ilgili olay örgülerine sahiptir çünkü dağlar bölge için bir refah kaynağıydı, altın içeren Pactolus gibi büyük (hatta mitolojik anlamda) nehirlerin doğmasına neden olmuş ve bölgenin iklimini ve ekonomik gelişimini etkilemiştir. Ptolemaios, Plutarkhos ve Ovidius, Küçük Asya'nın batı kıyısındaki dağlar hakkında yazmışlardır ve bu bilgiler tarihsel coğrafya açısından değerlidir.

Roma döneminde, sadece birkaç dağ tanrısı kişileştirilmişti ve nümismatik kaynaklarda bunlardan bahsedilmesi, dağların Asya eyaleti nüfusunun kimliğinin inşasındaki rolünü göstermektedir. Sikkeler, bir zamanlar dağların efendilerinin Olymposlu Zeus veya Kibele değil, Lidya, Frigya ve Kilikya'nın yerel tanrıları olduğunu bize göstermiştir. Nümismatik ve yazılı kaynaklar, zamanla belirli dağların bölgenin sembolü haline geldiğini ve mitolojik bir haleden yoksun olsalar da yine de yerel kimliklerin temeli olmaya devam ettiklerini göstermektedir. Dağ tanrısı genellikle yaşlı bir adam figürü veya gür sakallı ve dalgalı saçlı bir büst şeklinde tasvir edilmiştir. Sözlü bir bağlantı olmadan, böyle bir görüntü kolayca Zeus veya hatta Homeros ile karıştırılabilirdi. Dağların kutsal alanının, kişileştirilmiş tanrıları (Tmolus, Sipylus), ibadet yerlerini (sunakların hatırası) içerdiğini veya dağ imgesinin tanrıça Tykhe veya Helios imgesiyle birleştirildiği durumlarda nüfusun refahının sembolü olduğunu söyleyebiliriz. Daha sonra, bölgenin hâkim yükseklikleri, antropomorfik bir imgeyle değil, bir dağ ve zirvenin üzerindeki bir yıldız imgesiyle kişileştirilmeye başlandı. Bu bildiride, bir tanrının ikonografik çizimlerin konusu haline gelmesi sürecindeki evrim izlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dağlar, Akdeniz, Mitoloji, Roma'nın Asya Eyaleti, Sikkeler.

* Doç. Dr., Ivan Franko Lviv Milli Üniversitesi, Tarih Fakültesi, Arkeoloji ve Eski Uygarlıklar Tarihi Bölümü, Lviv/UKRAYNA, anastasia_bau@ukr.net https://orcid.org/0000-0002-1636-981X

The Mountain Gods of Lydia in the Mythopoetic Heritage of Antiquity

Abstract

Mountains are a vital element of almost every human existence. Metaphorically or physically, mountains are the factor that allows a person to approach God (or gods), to know Him and themselves through Him. Since ancient times, in various religions and mythological systems, mountains have personified verticality, the axis of the world, and have always been associated with gods. However, in the idea system of the creators of Greek mythology, the mountains themselves were gods, since they arose in the days when Gaia formed them without the involvement of Uranus. With the changes in the population and civilizations of the Mediterranean, the eternal mountains also underwent transformation, becoming the abode of the gods. Every educated person knows the role of Ida, Olympus, or Helikon in Greek mythology. However, some myths about the Lydian mountains, especially Tmolus, have plots related to mountain gods. Because the mountains were a source of prosperity for the region, giving rise to great (even mythological) rivers like the gold-bearing Pactolus, and influencing the climate and economic development of the region. Ptolemy, Plutarch, and Ovid wrote about the mountains on the western coast of Asia Minor, and this information is valuable from a historical geography perspective.

During the Roman period, only a few mountain gods were personified, and their mention in numismatic sources demonstrates the role of mountains in constructing the identity of the population of the Asian province. Coins have demonstrated us that the lords of the mountains were not once the Olympian Zeus or Cybele, but rather the local gods of Lydia, Phrygia, and Cilicia. Numismatic and written sources show that over time, certain mountains became symbols of the region, and even if they lacked a mythological aura, they still remained the basis of local identities. The mountain god was often depicted as an old man or a bust with a thick beard and wavy hair. Without an oral connection, such an image could easily be confused with Zeus or even Homer. We can say that the sacredness of the mountains included personified gods (Tmolus, Sipylus), places of worship (memorial altars), or, in cases where the mountain image was combined with the image of the goddess Tyche or Helios, it symbolized the well-being of the population. Later, the dominant heights of the region began to be personified not with an anthropomorphic image, but with the image of a mountain and a star above its peak. In this study the evolution of the process by which a god became the subject of iconographic drawings is being traced.

Keywords: Mountains, Mediterranean, Mythology, Roman Province of Asia, Coins.

Erythrai'da Herakles Kültü ve Etnik Bağlantıları

Ayşe Gül Akalın*

Özet

Erythrai'da, antik kaynakların sunduğu bilgiler ve Erythrai territoriumundaki kazı alanlarıyla, Ildırı/Cennettepe'deki arkeolojik bulgulara göre, Tunç Çağı'nda Girit'ten gelen Kenan kökenli kolonistlerce kurulmuş İÖ II. binin sonlarında Hellas'dan yapılan büyük göçlerle çeşitlenen etnik yapı, İÖ VIII. yüzyıla gelindiğinde Doğu'dan gelen göçle bir kez daha şekil almıştır. Bu tarihler Doğu'da Asur Kralığı'nın baskılarıyla anakaradaki Fenike üstlerinin dağıtılarak halkların sürüldüğü dönemdir. Bu durum Fenikeliler'in denizaşırı ticaret kolonileri yani "Emporio"larını, sivil halk göçüyle birer "Apoikia" şekline dönüştürmelerine neden olmuştur. Fenike nüfusunun bulunduğu Erythrai Emporio'sunun da bu tarihlerde doğulu Fenikelilerce Apoikia'ya çevrildiği ilişkin kanıtlarımız her geçen gün artmaktadır.

Antik kaynaklarda Erythrai'ın bu süreci hakkında ip ucu veren çeşitli hikayeler mevcuttur. Bu efsanelerden biri de Doğu Akdeniz'deki uzak Levant coğrafyasından (Tyros) hareket edip Erythrai'a ulaşan Fenikeli insanların beraberlerinde getirdikleri Herakles kült heykeliyle ilgilidir. Öyle ki anakara Erythrai'daki Thrak kökenli köle kadınlar bu heykeli çıkan bir fırtınada batmak üzere olan saldan kurtarmak adına karşı ada Khios'la rekabete girmiş ve kendi topraklarına çıkartarak tanrı kültünü burada yerleştirmişlerdir.

Erythrai'da yüzyıllarca canlı kalmış Herakles kültü ilk Arkaik dönemde Herakles'e yaraşır devasa tapınak yapısıyla kurumsallığını görünür kılmıştır. Günümüzde bu tapınağın henüz temelleri saptanamamış olsa da Erythrai/Ildırı'da yapıya ait mimari parçalar ele geçmektedir. Özellikle andezitten, bezmeli mimari elemanlar ve bulunan iki Arslan heykeli Ion tapınak mimarisinin en erken örnekleri olup MÖ VI. yüzyılın başlarına tarihlenirler. Bu devasa mimari parçalar şu anda çökmüş kıyı şeridi boyunca, kuzey sur eteklerindeki tarlalarda yoğun olarak bulunmaktadır. Alanda yapılan jeofizik çalışmaları 8 metre derinliğe değin inen yapı anomalileri vermektedir. Erythrai'a ait her geçen gün artan diğer arkeolojik buluntular ve antik kayıtlar kozmopolit halk yapısına sahip bu liman şehrinde, efsanelerde geçen bilgilerin tarihsel arka planlarındaki gerçeklikleri kanıtlamaktadır. Bu bağlamda aslında Grek geleneğinde bir Polis'in baş tanrısının öncelikle Athena (Erytrai'da Byblosluu Astarte'den dönüşmüş) olması beklenirken, Erythrai'nkinin Ege'deki Büyük Kolonizasyon döneminde gelen Herakles olması, tanrının temsil ettiği Fenike demosunun baskın olduğunu düşündürmektedir. Erythrai sikkelerinde Roma dönemi de dahil olmak üzere, Grek ikonografisindeki belli başlı tarzlarıyla yer alan, Melkhard dönüşümlü bu Herakles, mitosuyla taşıdığı etnik ögeyi Erythrai devlet kimliğinde yüzyıllarca canlı tutmuştur.

Anahtar Kelimeler: Erythrai, Herakles, Kolonizasyon, Akdeniz, İonia.

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, akalin@ankara.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-6613-8120

The Cult of Heracles and Ethnic Connections in Erythrai

Abstract

In Erythrai, based on information from ancient sources and archaeological findings at the excavation sites within the Erythrai territory, as well as the archaeological discoveries at Ildırı/Cennettepe, following its establishment by Canaanite colonists from Crete during the Bronze Age, the ethnic structure diversified with large migrations from Hellas in the late IInd millennium BC, and was reshaped once again by migrations from the East in the VIIIth century BC. These dates coincide with the period when the Phoenician settlements on the mainland were dispersed and their inhabitants were driven out due to pressure from the Assyrian Kingdom in the Near East. This situation led the Phoenicians to transform their overseas trading colonies, or Emporio, into Apoikia through civil migration. The evidence suggesting that the Erythrai Emporion, where a Phoenician population was present, was also transformed into an apoikia by Eastern Phoenicians during this period is growing steadily.

Ancient sources contain various stories hinting at this process in Erythrai. One of these legends concerns the Phoenicians who traveled from the distant Levant region (Tyros) in the eastern Mediterranean to Erythrai, bringing with them a statue of the cult figure Hercules. Indeed, the Thracian slave women in mainland Erythrai competed with the neighboring island of Khios to rescue this statue from a boat that was about to sink in a storm, bringing it ashore in their own territory and establishing the cult of the god there.

The cult of Heracles, which remained vibrant for centuries in Erythrai, established its institutional presence in the Early Archaic period through the construction of a monumental temple befitting Heracles. Although the foundations of this temple have not yet been identified, architectural fragments belonging to the structure have been found in Erythrai/Ildırı. In particular, the andesite, molded architectural elements and the two lion statues found there are among the earliest examples of Ionian temple architecture and date back to the early VIth century BC. These massive architectural fragments are now densely concentrated in the fields at the foot of the northern walls along the collapsed coastline; geophysical surveys conducted in the area reveal structural anomalies reaching depths of 8 meters. The increasing number of other archaeological finds and ancient records belonging to Erythrai prove the historical background of the information in the legends about this cosmopolitan port city. In this context, while it would be expected in Greek tradition for the chief deity of a polis to be primarily Athena (transformed from the Byblos Astarte in Erythrai), the fact that Erythrai's is Heracles, who arrived during the "Great colonization period" in the Aegean, suggests that the Phoenician demos represented by the god was dominant. This Heracles, transformed into Melqart and depicted on Erythrai coins, including those from the Roman period, in the principal styles of Greek iconography, kept the ethnic element embodied in his myth alive in the civic identity of Erythrai for centuries.

Keywords: Erythrai, Heracles, Colonization, Mare Nostrum, Ionia.

Eski Çağ'da Kadınların Siyaset ve Sosyal Hayata Katkılarının Örneklerinden Biri Olarak Antonia Tryphaina

Mustafa Hamdi Sayar*

Özet

Antonia Tryphaina, MS 19 yılında ölen Trakya kralı VIII. Kotys'ün dul kalan eşidir. Kocasının ölümünden sonra MS 19/20 yılından başlayarak Kyzikos'ta yaşadı. Bazı tahminlere göre ikinci üç adam yönetiminin = triumvirliğin mensuplarından Marcus Antonius'un torunu idi. Böylece Octavianus Augustus'un evlat edindiği üvey oğlu Tiberius ve Augustus'un eşi Livia ile uzaktan akraba oluyordu. Antonia Tryphaina hayatının ikinci yarısını geçirdiği Kyzikos şehrinin imarına büyük katkılarda bulunmuştur. Kyzikos'ta bulunan yazıtlara göre Tryphaina'nın şehrin limanlarının girişindeki kanalları kullanılabilir hale getirilmesine destek vermiş ve bataklığa dönüşmüş iç denizi kanalların işlev kazanmasıyla limanlar ve setlerle yeniden kullanılabilir duruma getirilmesinde büyük rol oynamıştır. Bildiri kapsamında bir yandan Antonia Tryphaina'nın Kyzikos'ta katkıda bulunduğu imar faaliyetlerine belgeleriyle değinilecek, bir yandan da Kyzikos için yaşamsal önem taşıyan limanların denize açılan kanallarının ne zaman ve hangi sebeplerle dolduğu veya doldurulduğu konuları tartışılacaktır. Ayrıca Antonia Tryphaina'nın imar faaliyetlerine yaptığı katkının yanısıra Kyzikos şehir devleti, Propontis bölgesi ve o dönemde son yıllarını yaşayan Trakya krallığının varlığını sürdürmesine katkıda bulunma çabaları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Trakya, Kyzikos, Propontis, İmar, Hayırseverlik.

* Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, mhsayar@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-6339-9002

Antonia Tryphaina as an Example of Women's Contributions to Political and Social Life in Antiquity

Abstract

Antonia Tryphaina was the widow of King Kotys VIII of Thrace, who died in AD 19. Following her husband's demise, she resided in Kyzikos beginning in AD 19/20. According to historical estimates, she was the granddaughter of Marcus Antonius, a member of the Second Triumvirate. Consequently, she was distantly related to Tiberius the adopted stepson of Octavianus Augustus and to Livia, Augustus's wife. Antonia Tryphaina made significant contributions to the urban reconstruction and development of Kyzikos, the city where she spent the second half of her life. According to inscriptions discovered in Kyzikos, Tryphaina supported efforts to restore the channels at the harbor entrances to a navigable state and played a major role in rehabilitating the silted-up inland basin, bringing the harbors and breakwaters back into functional use once the channels became operational. Within the scope of this paper, the urban development and construction activities to which Antonia Tryphaina contributed in Kyzikos will be addressed alongside documentary evidence. Concurrently, the timing of and reasons for the silting up or filling of the harbor channels, which were of vital importance for Kyzikos, will be discussed. Furthermore, in addition to her infrastructure and building benefactions, her broader efforts to contribute to the continued existence and political stability of the city-state of Kyzikos, the Propontis region, and the Kingdom of Thrace during its final years will be evaluated.

Keywords: Thrace, Kyzikos, Propontis, Urban Development, Philanthropy.

Zihniyet Tarihinde Kültürel Etkileşim: Hellenistik ve Roma Dönemi Küçük Asya Grek Epigrafisinde Felsefe ve Popüler Ahlak

María-Paz de Hoz*

Özet

Bu bildirinin amacı; felsefi fikirlerin, felsefe okullarıyla sınırlı olmayan eğitimsel ve sosyal düzeylerde yayılmasından ne ölçüde söz edilebileceğini değerlendirmek, felsefi düşünce ile popüler ahlak arasında ayrım yapmanın içerdiği metodolojik sorunları ortaya koymak ve bu metinlerin üretiminde Grek ve Anadolu kültürü ile zihniyetinin ne ölçüde iç içe geçtiğini analiz etmek amacıyla Hellenistik ve Roma dönemlerinden Küçük Asya'ya ait bir dizi Grek epigrafik kaydını sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Grek Epigrafisi, Felsefe, Popüler Ahlak, Hellenistik Dönem, Roma İmparatorluk Dönemi, Küçük Asya.

* Prof. Dr., Madrid Complutense Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Klasik Filoloji Bölümü, Madrid/İSPANYA, mpdehoz@ucm.es https://orcid.org/0000-0001-9113-9283

Cultural Interaction in the History of Mentalities: Philosophy and Popular Morality in the Greek Epigraphy of Hellenistic and Roman Asia Minor

Abstract

The aim of the paper is to present a series of Greek epigraphic records from Asia Minor in Hellenistic and Roman times in order to assess the extent to which one can speak of the dissemination of philosophical ideas at educational and social levels not restricted to those of the philosophical schools; to raise the methodological problems involved in distinguishing between philosophical thought and popular morality; and to analyse the extent in which Hellenic and Anatolian culture and mentality imbricate in the production of these texts.

Keywords: Greek Epigraphy, Philosophy, Popular Morality, Hellenistic and Roman Imperial Times, Asia Minor.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Çocuk Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Funda Selçuk Şirin*

Özet

Sözlük anlamı olarak "bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan ve kızlar" anlamına gelen çocuk kavramı, yaygın bir şekilde bedensel, ruhsal ve sosyal açılardan erginliğe ve olgunluğa ulaşmamış olan birey olarak da tanımlanmaktadır. Çocuk için genel anlamda ortak bir tanımlama ise çocuğun geleceğin yetişkini olduğudur. Bu genel tanımlamalara karşın, çocuk ve çocukluk, farklı coğrafyalarda, toplumsal, siyasal ve kültürel yapılarda farklı şekillerde tanımlanmış ve algılanmıştır. Bu durum çocuk için kullanılan farklı kavramları da ortaya çıkarmıştır.

İmparatorluktan Cumhuriyet'e çocuk ve çocuklukla ilgili olarak farklı dönemlerde değişik içerik ve anlamlarla pek çok farklı kavram kullanılmıştır. Osmanlı-Türk literatüründe çocuk ile ilgili olarak geniş bir kavram kullanımı söz konusudur. *Divan-ı Lügati't-Türk*'te "bala, çocuk, oğul, tun, kenç" kullanılırken "yavru, uşak, velet, bebe, bebek, evlat, zürriyet, tıfl, sabi, ibn, gulam, sagir, zürriyet" gibi kavramlar da sıklıkla çocuğu tanımlarken kullanılmıştır. Ayrıca "murahık/a, mümeyyiz/e, emred, şabb-ı emred" kavramları da sıkça karşımıza çıkar.

Osmanlı modernleşmesi bağlamında özellikle Tanzimat döneminde başlamak üzere çocuk, merkezi bir önem kazanmaya başlamış, Meşrutiyet döneminde ise bu önem artarak devam etmiştir. Toplumun yeni değerler doğrultusunda dönüşümünü sağlamak ve yeni bir insan inşası bağlamında çocuk temel unsur olarak öne çıkarken çocuk ve çocuklukla ilgili kavram ve tanımlamalar da çeşitlenmiş ve yoğunlaşmıştır.

Çocuk, imparatorluktan ulus devlete geçişte olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de yönetici ve aydınlar için toplumsal dönüşümün en temel unsuru ve kökü olarak görülmekteydi. Zira ulus devlet bağlamında devletin siyasal düşüncesini sürdürecek ve millî bilincin devamlılığını sağlayacak unsur çocuktur. Bu bağlamda çocukluk bir yandan naif kırılgan bir evre olarak algılanırken diğer yandan sorumluluklarla örgülü bir tasavvur olarak da öne çıkarılmış ve kullanılan kavramlar da bu yaklaşıma göre tercih edilmiştir.

Çalışmamızda kavram tarihi, çalışmalarının sistematik metodolojisini ortaya koyan Reinhart Koselleck'in kavramların yalnızca sözcük değişimlerine indirgenemeyeceği, bunların toplumsal deneyimle ve tarihsel zamanın dönüşümüyle birlikte şekillendiğini ileri sürdüğü kavramların uzun dönemli (art süremli) analiz yöntemi ile Cambridge Okulu'nun önemli iki temsilcisi olan Quentin Skinner ve J. G. A. Pocock'un kavram tarihini düşünce tarihinin ve entelektüel tarihin bir parçası olarak gördükleri ve kavramların sosyo-politik kullanımlarının detaylı bağlamsallaştırmaları yoluyla senkronik (eşzamanlı) analiz yöntemini kullanılarak Osmanlı'dan Cumhuriyet'e çocuk kavramı ve tarihsel gelişimini ele alınacaktır.

Anahtar Kavramlar: Çocuk, Çocukluk, Modernleşme, Ulus Devlet, Kavram Tarihi.

* Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kocaeli/TÜRKİYE, fundaselcuksirin@gmail.com https://orcid.org/0000-0003-4125-5168

The Concept of Child and Its Historical Development from the Ottoman Empire to the Republic

Abstract

The concept of "child", which in dictionary terms refers to boys and girls in the developmental "stage between infancy and adolescence", is broadly defined as an individual who has not yet attained physical, psychological, and social maturity. A widely accepted general premise regarding the child is that they represent the 'adult of the future'. Despite these generalized definitions, the notions of 'child' and 'childhood' have been defined, perceived, and constructed differently across diverse geographies as well as distinct social, political, and cultural structures. This divergence has naturally generated a rich variety of terms used to designate the child.

From the Ottoman Empire to the Republic, a wide range of concepts bearing distinct meanings and connotations were employed across different periods. In Ottoman-Turkish literature, an extensive terminology pertained to childhood. While terms such as "bala, çocuk, oğul, tun, and kenç" appear in *Dīwān Lugẖāt al-Turk*, other vocabulary including "yavru, uşak, velet, bebe, bebek, evlat, zürriyet, tıfl, sabi, ibn, gulam, sagir, and zürriyet" were frequently deployed. Furthermore, age-specific stage designations such as "murahık/a, mümeyyiz/e, emred, and şabb-ı emred" recur regularly across the literature.

Within the context of Ottoman modernization, particularly beginning with the Tanzimat era, the child assumed a central significance, a trajectory that intensified during the Constitutional Era. As the child emerged as the foundational catalyst for societal transformation in line with new values and the construction of a modern citizenry, the concepts and definitions surrounding childhood diversified and expanded significantly.

In the transition from empire to nation-state, as well as during the Republican period, administrators and intellectuals alike viewed the child as the core element and root of social transformation. Within the nation-state framework, the child was identified as the essential actor tasked with sustaining the state's political ideology and ensuring the continuity of national consciousness. Consequently, childhood was conceptualized on the one hand as a delicate and vulnerable phase, and on the other as a construct woven with civic responsibilities, a duality that directly informed the selection of terminology during the era.

In our study, the concept of the child and its historical development from the Ottoman Empire to the Republic will be examined by using both the long-term (diachronic) analysis method of Reinhart Koselleck who established the systematic methodology of conceptual history studies and argued that concepts cannot be reduced merely to shifts in vocabulary, but are shaped alongside social experience and the transformation of historical time and the synchronic analysis method of Quentin Skinner and J. G. A. Pocock, two prominent representatives of the Cambridge School, who regard conceptual history as an integral part of the history of thought and intellectual history, through detailed contextualizations of the socio-political uses of concepts.

Keywords: Child, Childhood, Modernization, Nation-State, Conceptual History.

Osmanlı Son Döneminde "Terbiye, İlm-i Terbiye" (Pedagoji) Dersleri ve Müfredata Girişi (1870-1920)

Mustafa Gündüz*

Özet

Bugünün akademik dünyasında "eğitim bilimi" şeklinde karşılanabilecek olan "ilm-i terbiye" tamlaması ya da kavramı bir ıstılah ve ders adı olarak Osmanlı eğitim dünyasına 1860'ların sonlarında girmiştir. O dönemde, bugünün "eğitim" kavramı karşılığında kullanılan "terbiye", "talim" ve "tedris" daha çok "pedagoji" anlamına geliyor ve felsefe ahlak ilminin altında yer alıyordu. Batı dünyasında, eğitimin bir bilim dalı olarak psikoloji ile birlikte felsefe ve ahlaktan ayrı bir alan hâline gelmesiyle "eğitim bilimleri" adıyla yeni bir disiplin ortaya çıkmıştır. Osmanlı eğitim ve kültür dünyasında bu kavram ve disiplin ilk başta "ilm-i terbiye" ya da "fenn-i terbiye" şeklinde karşılık bulmuştur. İlk örnekleri modern Osmanlı matbuatında maarifin önemine dair metinlerde görülen "ilm-i terbiye", II. Abdülhamid Dönemi'ne gelindiğinde öncelikle öğretmen yetiştiren okullarda (Darülmuallimîn ve Darülmuallimât) bir ders olarak kendini göstermeye başlamıştır. Bu süreçte "ilm-i terbiye" ve "fenn-i terbiye"ye dair farklı düzeylerde yazılar hatta kitaplar yazılmıştır. İlerleyen zamanda "ilm-i terbiye" Darülfünûn'da farklı şubelerde okutulan önemli derslerden biri hâline gelmiştir. II. Meşrutiyet Dönemi'nde "ilm-i terbiye", "fenni terbiye" ve "pedagoji" adı altında Avrupa'ya eğitim almak üzere talebeler gönderilmiştir. Bu süreçte bazı kitaplar tercüme edilmiş, ders kitapları yazılmış ve uzman yetiştirilmiştir. Bu bildiride, eğitim bilimi karşılığında kullanılan ve hem bir ders hem bir disiplin olan "ilm-i terbiye"nin 1870-1920 tarihleri arasındaki gelişimi, dönemin özgün kaynaklarından (arşiv kayıtları, ders programları, ders kitapları, süreli yayınlar vd.) yararlanılarak betimsel araştırma metodunun doküman analizi tekniğine dayalı olarak araştırılacaktır. Bu konuda sınırlı sayıda araştırma olsa da özellikle "ilm-i terbiye"nin farklı düzeylerdeki öğretim kurumlarında bir ders olma süreci bütünlüklü olarak araştırılmış değildir. Bu araştırma alandaki söz konusu eksiği kapatma amacındadır.

Anahtar Kelimeler: İlmi Terbiye, Fenn-i Terbiye, Eğitim Bilimi, Talim, Terbiye.

* Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, mstgndz@gmail.com https://orcid.org/0000-0003-1706-9920

"Terbiye, İlm-i Terbiye" (Pedagogy) Courses and Their Introduction into the Curriculum in the Late Ottoman Period (1870-1920)

Abstract

The term or concept of "ilm-i terbiye" which could be rendered as "educational science" in today's academic world, entered the Ottoman educational world in the late 1860's as a term and a course name. At that time, "terbiye", "talim", and "tedris" which were used in place of today's concept of "education", mostly meant "pedagogy" and were situated under philosophy and moral science. In the Western World, with education becoming a field separate from philosophy and ethics along with psychology as a branch of science, a new discipline emerged under the name of "educational sciences". In the Ottoman educational and cultural world, this concept and discipline initially found its equivalent as "ilm-i terbiye" or "fenn-i terbiye". "Ilm-i terbiye", whose first examples were seen in texts regarding the importance of education in modern Ottoman press, began to show itself primarily as a course in teacher-training schools (Darülmuallimîn and Darülmuallimât) by the time of the Reign of Abdulhamid II. In this process, articles at different levels and even books were written on "ilm-i terbiye" and "fenn-i terbiye". In due course, "ilm-i terbiye" became one of the important courses taught in different departments at the Darülfünûn. During the IInd Constitutional Era, students were sent to Europe to receive education under the names of "ilm-i terbiye", "fenn-i terbiye" and "pedagogy". In this process, some books were translated, textbooks were written, and experts were trained. In this paper, the development of "ilm-i terbiye" which was used as the equivalent of educational science and was both a course and a discipline, between the dates of 1870 and 1920 will be investigated based on the document analysis technique of the descriptive research method by utilizing the original sources of the period (archival records, curricula, textbooks, periodicals, etc.). Although there is a limited number of research on this topic, the process of "ilm-i terbiye" becoming a course in educational institutions at different levels has not been comprehensively researched. This research aims to close the said gap in the field.

Keywords: Science of Education, Pedagogy, Educational Sciences, Training, Education.

Erken Cumhuriyet Döneminde Dinî Eğitimin Kurumsal Serüveni: İmam ve Hatip Mektepleri (1924-1930)

Mustafa Serhan Yücel*

Özet

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında, Türkiye Cumhuriyeti'nin de ilk yılında dinî eğitim veren iki ana kurum bulunmaktaydı. Bunlardan ilki Medâris-i İlmiyeler, diğeri de İstanbul merkezli Dârü'l-Hilâfe Medreseleriydi.

Tevhîd-i Tedrîsât Kanununun 3 Mart 1924'te kabul edilmesiyle bütün eğitim kurumlarının yönetim ve denetimi Maarif Vekâletine verildi, ardından bir talimatname ile bütün medreseler kapatıldı. Ayrıca Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu, din adamı yetiştirmek üzere İmam ve Hatip Mektepleri adıyla yeni eğitim kurumları açılmasını öngörüyordu. Öğretim süresinin dört yıl olacağı bu okullara, ilköğretim mezunu 12-15 yaş arası öğrenciler alınacaktı. Bu çerçevede 1923-1924 ders yılının ikinci döneminde 29 İmam ve Hatip Mektebi açıldı. Bu sayı 1924-1925 ders yılında 26'ya, 1925-1926'da 20'ye, 1926-1927'de de ikiye düştü. İmam ve Hatip Mekteplerinin tahsisatının kesilmesi, mezunlarının öğrenimlerine devam edememesi, imam, hatip ve müezzinlere tahsis edilen kadrolarda ve maaşlarda olağanüstü düşüşler, Şûrâ-yı Devlet kararıyla din görevlilerinin devlet memuru sayılmamaları, camilere ödenek verilmemesi yüzünden temizlik başta olmak üzere işlerin ve masrafların din görevlilerine kalması gibi olumsuzluklar yüzünden İmam ve Hatip Mektepleri 1930 yılında tamamen kapandı. 17 Ekim 1951'de yeniden açılana kadar 21 yıl kapalı kaldı.

Bu çalışmada İmam ve Hatip Mekteplerinin 1924-1930 yılları arasındaki dönemi ele alınmıştır. Yedi öğretim yılını kapsayan bu süre içinde İmam ve Hatip Mektepleriyle ilgili mevzuat, alınan kararlar, yazışmalar ve müfredat üzerinden cumhuriyetin ilk yıllarında dinî eğitim analiz edilmiştir. Ayrıca her öğretim yılı için İmam ve Hatip Mektepleri ayrı ayrı incelenmiş, her bir sınıfta okuyan öğrenci sayıları, sene sonu sınav sonuçları, mezun olan öğrenciler ve mezuniyet dereceleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Öğretmenler ve okullardaki memurlarla ilgili istatistikler, okul binalarıyla ilgili detaylı bilgiler de çalışmanın kapsamındadır.

Anahtar Kelimeler: Erken Cumhuriyet Dönemi, İmam ve Hatip Mektepleri, Dinî Eğitim, Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu, Maarif Vekâleti.

* Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Bilecik/TÜRKİYE, mserhanyucel@gmail.com https://orcid.org/0000-0003-2453-4069

The Institutional Trajectory of Religious Education in the Early Republican Era: Imam and Hatip Schools (1924-1930)

Abstract

During the final years of the Ottoman Empire and the foundational first year of the Republic of Türkiye, religious education was primarily conducted through two main institutions: the Medâris-i İlmiye and the Istanbul-centered Dârü'l-Hilâfe Madrasas.

With the enactment of the Law on the Unification of Education on March 3, 1924, the administration and supervision of all educational institutions were centralized under the Ministry of Education, followed by a directive that officially closed all traditional madrasas. Concurrently, the law mandated the establishment of new vocational institutions under the name of Imam and Hatip Schools to train religious personnel. Designed as four-year programs, these schools admitted primary school graduates aged 12 to 15. Within this legal framework, 29 Imam and Hatip Schools were opened during the second semester of the 1923-1924 academic year. However, this number rapidly declined to 26 in 1924-1925, 20 in 1925-1926, and only 2 by the 1926-1927 academic year. A combination of adverse structural factors led to the complete closure of these schools in 1930. These included the total cessation of budgetary allocations, the inability of graduates to pursue higher education, drastic cuts in cadres and salaries for imams, preachers, and muezzins, a landmark ruling by the Council of State determining that religious officials were not civil servants, and the withholding of municipal funding for mosques, which forced personnel to personally cover operational and maintenance expenses. Consequently, Imam and Hatip Schools remained defunct for 21 years until their re-establishment on October 17, 1951.

In this study, the period of the Imam and Hatip Schools between 1924 and 1930 is addressed. Covering this period of seven academic years, religious education in the early years of the republic is analyzed through the legislation, decisions taken, correspondence, and curricula regarding the Imam and Hatip Schools. In addition, the Imam and Hatip Schools are examined individually for each academic year, and the number of students studying in each class, end-of-year exam results, graduating students, and graduation degrees are evaluated comparatively. Statistics regarding teachers and officials in schools, and detailed information about school buildings are also within the scope of the study.

Keywords: Early Republican Era, Imam Hatip Schools, Religious Education, Law on the Unification of Education, Ministry of Education.

Kayseri Sancağı Yöneticileri Üzerine Bir Değerlendirme (1750-1800)

Mehmet İnbaşı*

Özet

Bu bildiride, Karaman Eyaleti'nin önemli sancaklarından biri olan Kayseri Sancağı'nın idari yapısı ve yöneticileri incelenecektir. Çalışmanın temel kaynaklarını Divân-ı Hümâyun Nişancı Kalemi'ne bağlı tahvil defterleri ile Ruûs Kalemi'ne ait defterler oluşturmaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda, 1750-1800 yılları arasında Kayseri Sancağı'na toplam 58 idari atama gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bu atamalar arasında kısa süre görev yapan idarecilerin yanı sıra üç yıla kadar görevde kalanlar da bulunmaktadır. Atanan idareciler arasında dönemin önde gelen ve çeşitli askerî faaliyetlerde etkin rol oynayan isimler de yer almaktadır. Bu bildiride söz konusu idarecilerin görev süreleri ile görev yaptıkları dönemde Kayseri'de meydana gelerek merkezî yönetime intikal eden olaylar arşiv kaynakları ışığında değerlendirilecektir. Ayrıca idarecilerin tayin usulleri, önceki ve sonraki görev yerleri incelenerek elde edilen bulgular Karaman Eyaleti'nin diğer sancaklarıyla karşılaştırılacaktır. Araştırmada temel olarak arşiv belgelerinden yararlanılacak, değerlendirmeler gerektiğinde şer'iyye sicilleriyle de desteklenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kayseri, Karaman, Eyalet, Yönetim, Osmanlı Devleti.

* Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kayseri/TÜRKİYE, minbasi@erciyes.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-3286-9902

An Evaluation on the Governor of Kayseri Sanjak (1750-1800)

Abstract

This paper will examine the administrative structure and administrators of Kayseri Sanjak, one of the principal sanjaks of the Karaman Province. The study is primarily based on the Tahvil Registers of the Nişancı Office of the Imperial Council (Dīvān-ı Hümāyūn) and the registers of the Ruûs Office. An examination of these sources reveals that a total of fifty-eight administrative appointments were made to Kayseri Sanjak between 1750 and 1800. While some administrators served only for short periods, others remained in office for as long as three years. Among those appointed were several prominent administrators who played significant roles in various military campaigns of the period. This paper will analyze their terms of office as well as the events that occurred in Kayseri during their tenure and were reported to the imperial center, drawing on archival sources. It also examines the appointment procedures of these administrators together with their previous and subsequent postings and will be compared these findings with those relating to other sanjaks of the Karaman Province. The research is based primarily on archival documents with supplementary evidence drawn from the şerʿiyye registers where appropriate.

Keywords: Kayseri, Karaman, Ejalet, Management, Ottoman Empire.

Mülkiyet ve Modernite: Tanzimat Devri Kent Reformlarının Uygulama Alanı Olarak Karaköy (1858-1859)

Halim Kılıç*

Özet

Sultan II. Mahmud Dönemi'nde hazırlıkları başlayan ve Tanzimat Fermanı'nın ilanıyla genişleyen mülkiye ve nafia alanındaki modernleşme hareketi, belediye ve imar meselelerinin de yeni tarza uygun biçimde ele alınması ihtiyacını doğurmuştur. Modernleşme projesinin önemli bir ayağı, başta İstanbul olmak üzere Osmanlı şehirlerini nizami cadde, sokak ve meydanlarla yeniden inşa etmek; yangın riski yüksek ahşap yapı stoğunu kâgir binalarla yenilemekti. II. Mahmud'un başlattığı kent reformları Tanzimat Dönemi belediye nizamnameleriyle sürdürülmüş, 1858'de kurulan Altıncı Daire-i Belediye modern şehir yönetimine öncülük ederek imparatorluk genelindeki belediye gelişmelerinin temelini oluşturmuştur. Kentsel reformun ivmesini İstanbul'daki hızlı nüfus artışı, mülteci akını, ahşap semtlerdeki tekrarlayan yangınlar ve yoğunlaşan Avrupa diplomatik-ticari varlığı gibi iç içe geçmiş faktörler yönlendirmiş, Beyoğlu-Pera'daki yabancı elçilikler ve Levanten topluluklar Avrupa standartlarıyla uyumlu kentsel hizmetler talep etmeye başlamıştır. Kaldırım, su ve lağım yolları inşası, sokakların temizlenmesi, aydınlatılması ve genişletilmesi ile bu hizmetlerin emlak üzerinden alınacak vergilerle finansmanı, reformcuların İstanbul'un modernizasyonu için belirlediği temel düsturlardı. Kentsel kriz, imparatorluğun genişleyen ticari ağlarında kritik konuma yükselen Galata ve Karaköy'de özellikle şiddetliydi. Şehrin en yoğun liman bölgelerinden biri hâline gelen Karaköy, rıhtımları, depoları, yabancı konsoloslukları, sigorta şirketleri ve finans kuruluşlarıyla Osmanlı İstanbul'unun küresel ticaret yollarına entegrasyonunda vazgeçilmez bir merkezdi. Ancak hızlı ticarileşme ve nüfus artışı, yetersiz altyapı ve sık yangınlarla birleşerek geleneksel kent yönetiminin yetersizliklerini derinleştirmiştir. Altıncı Daire'nin sorumlulukları sokak temizliğinin ötesine geçerek bina numaralandırma, kadastro, yol tesviyesi, gazlı sokak aydınlatması ve modern liman tesisleri inşasını kapsamıştır. Bu çalışmada, yol ve kaldırım tesviyeleri ile yeni yol açma girişimlerinin başladığı 1858'den itibaren Altıncı Daire-i Belediye'nin Karaköy'de karşılaştığı imar sorunları, kamulaştırma uygulamaları ve bölgenin Tanzimat kent reformlarının uygulama alanı olarak modern bir panoramaya dönüştürülme süreci Osmanlı arşiv kayıtları çerçevesinde ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat Dönemi, Şehir Planlama, Altıncı Daire-i Belediye, Karaköy, Galata.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, halim.kilic@hbv.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-1953-2600

Property and Modernity: Karaköy as an Implementation Area of Tanzimat Urban Reforms (1858-1859)

Abstract

The modernization movement in civil administration and public works, which began under Sultan Mahmud II and expanded after the proclamation of the Tanzimat Edict, generated the need to address municipal and urban development matters in accordance with the new order. A central pillar of the modernization project was the reconstruction of Ottoman cities, above all Istanbul, with regular avenues, streets, and squares, and the replacement of the fire-prone wooden building stock with masonry structures. The urban reforms initiated by Mahmud II were carried forward through the municipal regulations of the Tanzimat era, and the establishment of the Sixth Municipal District (Altıncı Daire-i Belediye) in 1858 pioneered modern urban governance, laying the foundation for subsequent municipal developments across the empire. The momentum of urban reform was driven by intertwined factors, including rapid population growth in Istanbul, the influx of refugees, recurrent fires in predominantly wooden neighborhoods, and the intensifying European diplomatic and commercial presence. Foreign embassies and Levantine communities in Beyoğlu-Pera began demanding urban services aligned with European standards. The construction of pavements, water and sewage lines, and the cleaning, lighting, and widening of streets—financed through taxes levied on urban real estate—constituted the fundamental principles set by the reformers for Istanbul's modernization. The urban crisis was particularly acute in Galata and Karaköy, which had emerged as critical nodes in the empire's expanding commercial networks. Karaköy, one of the city's busiest port districts, with its quays, warehouses, foreign consulates, insurance companies, and financial institutions, became an indispensable hub for Ottoman Istanbul's integration into global trade routes; yet rapid commercialization and population growth, combined with inadequate infrastructure and frequent fires, deepened the shortcomings of traditional urban administration. The responsibilities of the Sixth Municipal District extended beyond street cleaning to encompass building numbering, cadastral surveying, road grading, gas-powered street lighting, and the construction of modern port facilities. This study examines, on the basis of Ottoman archival records, the development problems encountered by the Sixth Municipal District in Karaköy from 1858 onward, when initiatives to grade roads and pavements and open new roads began, as well as its expropriation practices and the process by which the district was transformed into a modern urban landscape as an implementation area for Tanzimat urban reforms.

Keywords: Tanzimat Era, Urban Planning, Sixth Municipality Department, Karaköy, Galata.

1864 Öncesi Tanzimat'ın Taşra Bürokrasisine Analitik Bir Yaklaşım

Ayla Efe*

Özet

Bilindiği gibi, 1864 *Vilayet Nizamnâmesi,* merkezden taşraya hiyerarşik yapının görev ve yetki alanlarının belirlenmesinde önemli bir aşamayı temsil eder. Peki, ama 1864 öncesi taşra bürokrasisine dair neler söylenebilir?

İşte bu soru, bu bildirinin kaleme alınmasının gerekçesini oluşturan temel soru olmuştur. Sorunun cevabı, taşrada istihdam edilen kadrolara ödenen maaşlar ile çeşitli faaliyetlerin ücretlerinin mal sandıklarından karşılanan meblağlarının kaydedildiği masraf defterlerinde aranacaktır.

Bildiri de iki aşamalı bir yöntem takip edilecektir. İlk aşamada öncelikle masraf kayıtlarından bir örneklem grubu oluşturulacaktır. Bu bağlamda da iki hususa dikkat edilecektir. Bunların ilki, zamansal açıdan Tanzimat'ın 1840, 1846, 1852, 1858 gibi tarihlerde gerçekleştirilen idari düzenlemeleri kapsamasıdır. İkincisi, mekânsal açıdan Anadolu ve Rumeli'de farklı tarihlerde Tanzimat'a dâhil olan sancak ve kaza merkezlerini temsil etmesidir.

İkici aşamada ise, örneklem grubunun ortaya çıkaracağı somut verilerden hareketle sancak ve kaza merkezlerinde görünür hâle gelen taşra bürokrasisinin niteliğini tespit edebilmek için üç farklı konuda sorgulama yapılacaktır. Bunların ilki; kurum ve kuralların işleyişi hiyerarşik yapı, iş bölümü ve uzmanlaşmanın varlığı açısından modern merkezî devletin inşa sürecinde neye işaret eder? Gelinen nokta rasyonel kamu yönetimi bağlamında bir anlam ifade eder mi? İkincisi, istihdam edilen kadroların kimliklerine dair ne söylenebilir? Yerelden mi yoksa merkezden mi atamalar ağırlıklıdır? Farklılıklarda rüştiye mektebinin yaygınlaşması veya mülkiye mektebinin etkisine dair izler var mıdır? Üçüncüsü, 1856 sonrası merkez kurum ve kuruluşların ihdasında dış dinamiklerin artan etkisi bilinmektedir. Bu durum taşra bürokrasisinde de gözlenebiliyor mu?

Bildirinin sonuç kısmı ise, Tanzimat'ın yeniden yapılanma iddiasında 1864 öncesi hangi aşamaya gelindiği konusuna ayrılacaktır. Bu bağlamda da yaklaşık 25 yılda Tanzimat devletinin taşrada ortaya çıkan "görünürlüğüne" dair bazı tespitler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat, Tanzimat'ın Kamu Yönetimi, Masraf Kayıtları, Taşra Bürokrasisi.

* Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskişehir/TÜRKİYE, aefe@anadolu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-2490-7593

An Analytical Approach to the Pre-1864 Provincial Bureaucracy of the Tanzimat

Abstract

As is well known, the *1864 Provincial Regulation* represents an important stage in determining the duties and areas of authority of the hierarchical structure from the center to the provinces. But what can be said about the provincial bureaucracy before 1864?

This question is the fundamental question that forms the basis for writing this report. The answer to this question will be sought in the expense books where the salaries paid to the cadres employed in the provinces and the amounts paid from the property funds for expenses related to various activities are recorded.

The paper will follow a two-stage method. In the first stage, a sample group will be created from expense records. In this context, two issues will be taken into consideration. The first of these is that, in terms of time, the Tanzimat covers administrative regulations carried out in dates such as 1840, 1846, 1852, and 1858. The second is that, in terms of space, it represents the sanjaks and district centers that were included in the Tanzimat at different dates in Anatolia and Rumelia.

In the second stage, three different questions will be asked in order to determine the nature of the provincial bureaucracy that has become visible in the sanjak and district centers based on the concrete data to be revealed by the sample group. The first of these is: what does the functioning of institutions and rules indicate in the construction process of the modern central state in terms of the existence of a hierarchical structure, division of labor and specialization? Does this development have any significance in the context of rational public administration? Secondly, what can be said about the identities of the employed cadres? Are local appointments or appointments from the central government more prevalent? Are there any traces of the spread of the Rüştiye school or the influence of the Mülkiye school in the differences? Thirdly, the increasing influence of external dynamics in the establishment of central institutions and organizations after 1856 is known. Can this situation be observed in the provincial bureaucracy as well?

The conclusion of the paper will be devoted to the issue of the stage reached in the restructuring claim of the Tanzimat before 1864. In this context, some determinations will be made regarding the "visibility" of the Tanzimat state in the provinces for approximately 25 years.

Keywords: Tanzimat, Public Administration of Tanzimat, Expense Records, Provincial Bureaucracy.

Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Karasularının Belirlenmesi Meselesi

Aydın Çakmak*

Özet

Bir devletin kıyılarıyla açık deniz arasındaki deniz kuşağına karasuları adı verilmektedir. İlgili devlet, kendi toprak parçası olarak kabul edilen bu sularda, deniz yatağında, toprak altında ve üstündeki hava sahasında egemenlik haklarına sahiptir. Bu bakımdan karasularının nereye kadar uzandığı konusu XVII. yüzyıldan itibaren önem kazanmaya başlamış ve konuyla ilgili görüşler ileri sürülmüştür.

Osmanlı karasularının belirlenmesi meselesi ise dünyada karasuları kavramının daha tam anlamını bulmadığı böyle bir dönemde gündeme gelip dış ilişkilerinin ayrı bir konusunu teşkil etmiştir. Aslında Osmanlı Devleti için sorunun temelinde ekonomik etkenlerle güvenlik kaygıları yer almıştır. Başka bir deyişle ekonomik anlamda balıkçılık ve kaçakçılık olayları, güvenlik konusunda da saldırı ve işgal tehdidi karasularının belirlenmesi düşüncesinde etkili olmuştur. Bununla birlikte konu, Balkan Savaşları sonrası Ege Denizi'nde egemenlik sorunlarının ortaya çıkması ve ardından I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine hayati bir mesele haline gelmiştir. Savaşta tarafsızlığını ilan eden Yunan hükûmetinin aynı zamanda karasularını altı deniz miline çıkardığına yönelik yaptığı açıklama da bu hayatiyetin derecesini arttırmıştır. İlk başlarda beş veya on mil uzunluk üzerinde duran Babıali, 1914 yılı ekim ayında Akdeniz, Karadeniz, Ege Denizi, Kızıldeniz, Umman Denizi ve Basra Körfezi'ndeki karasularını altı deniz miline çıkardığına ilişkin bir karar almıştır. Fakat başlatılan diplomatik girişimlere rağmen savaş ve mütareke şartları içerisinde kararın uygulama alanına girmesi mümkün olmamıştır.

Sonuç itibarıyla yakın dönem Türk tarihinin önemli bir tartışma konusu olan ve uluslararası ilişkileri çok defa hareketlerinden bu meselenin tarihî arka planını görmek, hiç kuşkusuz günümüzdeki gelişmeleri anlamlandırmada yararlı olacaktır. Bu düşünceden hareketle betimleyici bir anlayışla ve doküman analizi tekniğiyle kaleme alınacak çalışmanın ana malzemesini Osmanlı arşiv belgeleri oluşturacaktır. Bunun yanı sıra konuyla ilgili süreli yayınlar ve telif eserlerden de faydalanılması planlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Karasuları, Yunanistan, Ege Denizi, I. Dünya Savaşı.

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul/TÜRKİYE, a.aydincakmak@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-2413-7760

The Question of Determining Territorial Waters in the Last Period of the Ottoman Empire

Abstract

The maritime zone between a state's coastline and the high seas is defined as territorial waters. Within these waters, which are recognized as an extension of its sovereign territory, the state holds full sovereignty over the seabed, the subsoil, and the airspace above. Consequently, the extent to which territorial waters should reach began gaining significant attention in the XVIIth century, giving rise to various legal doctrines.

The issue of defining Ottoman territorial waters emerged at a time when the concept was still evolving globally, making it a distinct subject of the Empire's foreign relations. At its core, the Ottoman Empire's position was driven by economic considerations and security concerns-namely, managing fishing and smuggling activities on the economic front, and mitigating threats of naval attack and invasion regarding national security. The matter reached a critical turning point following the sovereignty disputes in the Aegean Sea after the Balkan Wars and the subsequent outbreak of the World War I. This sense of urgency escalated further when the neutral Greek government announced the extension of its territorial waters to six nautical miles. Having initially considered a limit of five or ten miles, the Sublime Porte issued a decree in October 1914 extending its territorial waters to six nautical miles across the Mediterranean, Black, Aegean, and Red Seas, as well as the Gulf of Oman and the Persian Gulf. However, despite diplomatic efforts, the prevailing wartime and armistice conditions prevented the practical implementation of this decision.

Ultimately, understanding the historical background of this issue, which remains a prominent subject of debate in recent Turkish history and has frequently shaped international relations, is vital for contextualizing contemporary developments. Adopting a descriptive approach grounded in document analysis, this study relies primarily on Ottoman archival documents, supplemented by relevant periodicals and secondary literature.

Keywords: Ottoman Empire, Territorial Waters, Greece, Aegean Sea, World War I.

I. Haçlı Seferi Olayları Kurgu Muydu? İznik İnsan İskelet Kalıntılarından Bir Bakış

Yılmaz Selim Erdal*

Özet

Orta Çağ'da Anadolu ve çevresinde meydana gelen olaylar, Batı Avrasya'nın günümüz demografisini şekillendiren en önemli din temelli insan hareketlerini içerir. XI. yüzyılın büyük demografik dönüşümleri arasında, Anadolu'nun Türkler tarafından fethiyle birlikte I. Haçlı Seferi, dini motiflerle yönlendirilen büyük ölçekli nüfus hareketleri ve günümüze kadar uzanan kalıcı dini, ahlaki, sosyal ve siyasi sonuçları olan uzun süreli savaşlarla karakterize edilen en etkili tarihi olaylardan biri olarak öne çıkmaktadır. Haçlı seferlerinde yaşananalar bölgedeki insanların kültürel belleğinde kötü bir iz olarak hatırlanmaktadır.

1097 yılında, I. Haçlı Seferi sırasında, İznik Türkler tarafından orduya ve/veya Bizans İmparatorluğu'na teslim edildi. Ancak İznik kuşatmasıyla ilgili anlatılar, özellikle Antakya ve Maarrat el-Nu'man kuşatmalarıyla ilgili kayıtlar, aşırı şiddet seviyelerini, savaş sırasında kıtlık ve yoklukla başa çıkma stratejilerini ve düşmanı korkutmayı amaçlayan eylemleri tanımlamaktadır. Bunlar arasında kafa kesme, kesilmiş kafaları mızraklara takıp karşı tarafa gösterme, şehir surlarından atma, çarmıha germe, sivillerin iç organlarını çıkarma ve nihayetinde hayatta kalma aracı olarak fare, köpek ve hatta insan eti yeme (yamyamlık) yer almaktadır. Kuşatma ve savaş bağlamında bile neredeyse hayal edilemez görünen bu anlatılar, ya görgü tanıkları tarafından ya da tanıklıklarını belgeleyenler tarafından aktarılmıştır. Bununla birlikte, tarihçiler için bu anlatılar genellikle metinsel yorumlama alanında kalmakta ve sıklıkla fiziksel kanıt olmaksızın öznel bakış açılarıyla şekillenen tartışmalara yol açmaktadır.

Bu çalışma, İznik Roma Tiyatrosu'ndan çıkarılan insan iskelet kalıntılarının çok disiplinli bir analizi yoluyla I. Haçlı Seferi olaylarını yeniden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. TÜBİTAK 1001 Projesi (122Z433) kapsamında, İznik Tiyatrosu kazılarından elde edilen yaklaşık 900 iskeletten elde edilen veriler, I. Haçlı ordusuyla ilişkili bireylerin genetik arka planını çözümlemeyi mümkün kılmıştır. Ayrıca, antropolojik bulgular, I. Haçlılara atfedilen kafa kesme, mızraklarda kesik başların sergilenmesi, çarmıha germe ve yamyamlık gibi uygulamaların tarihsel gerçekliğini destekleyen güçlü kanıtlar sunmuştur. Bu sonuçlar, İznik, Antakya ve Maarrat al-Nu'man ile ilgili tarihsel anlatıların yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Anahtar Kelimeler: I. Haçlı Seferi, İznik Roma Tiyatrosu, İskelet Kalıntıları, Şiddet ve Yamyamlık, Biyoarkeoloji, Antik DNA.

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, yserdal@hacettepe.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-8143-8159

Were the Incidents of the First Crusade Fiction? A View from the Human Skeletal Remains of Nicaea

Abstract

The incidents that took place in Anatolia and its surrounding regions during the Middle Ages include some of the most significant religion-based human movements that shaped the present-day demography of Western Eurasia. Among the major demographic transformations of the XIth century, the First Crusade alongside the Turkish conquest of Anatolia stands out as one of the most influential historical phenomena, characterized by large-scale population movements driven by religious motives and prolonged warfare with lasting religious, moral, social, and political consequences that extend to the present day. The events that occurred during the Crusades are remembered as a dark mark in the cultural memory of the region.

In 1097, during the First Crusade, Nicaea was surrendered by the Turks to the army and/or the Byzantine Empire. However, narratives concerning Nicaea, as well as accounts related particularly to the sieges of Antioch and Maarrat al-Nu'man, describe extreme levels of violence, strategies for coping with famine and scarcity during warfare, and acts intended to intimidate the enemy. These include beheading, displaying severed heads on spears to the opposing side, throwing them from city walls, crucifixion, disembowelment of civilians, and ultimately the consumption of rats, dogs, and even human flesh (cannibalism) as a means of survival. Such accounts, which seem almost unimaginable even within the context of siege warfare, were recorded either by eyewitnesses or by those who documented their testimonies. Nevertheless, for historians, these accounts often remain within the realm of textual interpretation, resulting in debates that are frequently shaped by subjective perspectives without any physical evidence.

This study aims to reassess the events of the First Crusade through a multidisciplinary analysis of human skeletal remains unearthed from the Roman Theatre of İznik. Within the scope of the TÜBİTAK 1001 Project (122Z433), data obtained from approximately 900 skeletons recovered from the İznik Theatre excavations have made it possible to resolve the genetic background of individuals associated with the First Crusader army. Furthermore, anthropological findings provide strong evidence supporting the historical reality of practices attributed to the First Crusaders, such as beheading, the display of severed heads on spears, crucifixion, and cannibalism. These results call for a re-evaluation of the historical narratives concerning Nicaea, Antioch, and Maarrat al-Nu'man.

Keywords: First Crusade, Roman Theatre of Nicaea, Human Skeletal Remains, Warfare and Cannibalism, Bioarchaeology, Ancient DNA.

Georgios Pakhymeres'in Tarih Eserini (Syngraphikōn Historiōn=Tarihsel İlişkiler) Kaynak Olarak Değerlendirmek

Siren Çelik*

Özet

Geç Bizans (1204-1453) tarih yazıcılığının en önemli isimlerinden olan Georgios Pakhymeres, İznik'te doğmuştur. 1261'de Konstantinopolis'in Latinlerden geri alınması üzerine başkente dönmüştür. Dönemin en gözde entelektüellerinden olan Pakhymeres, kilise hiyerarşisinde ve devlet bürokrasisinde de çeşitli makamlarda bulunmuştur. Tarih eserinde XIII. ve XIV. yüzyılları ele alan Pakhymeres, imparatorluğun küçülmesi, çözülmeye başlayan idari ve ekonomik sistemlerin yanı sıra Anadolu Selçukluların giderek sönükleşmesini ve Osmanlı Devleti'nin de ortaya çıkışını anlatır. Dolayısıyla, sadece Bizans tarihçileri için değil, Selçuklu ve Osmanlı tarihçileri için de son derece önemi bir kaynaktır. Pakhymeres'in tarihi Vitalien Laurent ve Albert Failler tarafından neşredilmiş ve Fransızcaya çevrilmiştir, Nathan Cassidy de birinci ve ikinci kitabı doktora tezi olarak İngilizceye çevirmiştir. Çağdaşı Akropolites gibi diğer tarihçilerin eserleri, edebi boyutları ve tarih yazıcılığı bakımından oldukça çalışılmış olmakla birlikte Pakhymeres'in edebi yönden çok gelişkin, farklı anlam katmanları içeren eseri, kaynak olarak sıklıkla kullanılsa da bu yönlerden pek az çalışılmıştır. Hâlen bütünüyle İngilizceye çevrilmemiş olan bu eseri, Konya Büyükşehir Belediyesinin yönettiği "Selçuklu Tarihinin Kaynakları" projesi çerçevesinde Yunanca aslından notlar ve açıklamalar eşliğinde Türkçeye çevirmekteyim.

Bu çalışmada, Pakhymeres'in tarihinin nasıl nüanslı bir şekilde okunup değerlendirilebileceğimi ele almayı hedefliyorum. Klasik Yunan tarih yazım geleneğine göre yazılan Bizans eserleri, Orta Çağ Yunancasıyla değil arkaik bir dizge olan Attika Yunancasıyla yazılır, bolca edebi unsurla bezenirlerdi. Bu nedenle, pek çok Bizans uzmanı tarih eserlerinin de edebi metinler olarak analiz edilmesi gerektiğini savunurlar. Pakhymeres'in eserinde de karakter inşası, İncil ve antik Yunan metinlerine göndermeler, metaforlar veya ironi kullanımı gibi unsurlar, sadece "süs" veya bu eseri edebî yönden yükselten teknikler değildir. Aksine, yazar bu unsurlar aracığıyla üstü kapalı eleştirilerde ve övgülerde bulunur, kendi görüşlerini aktarır, cümlelerine farklı anlam katmanları yükler ve olayları okuyucunun nasıl algılamasını gerektiğini biçimlendirir. Pakhymeres'in tarihi tüm bu edebi unsurlar dikkate alınarak değerlendirdiğinde araştırmacılar çok daha derin okumalar, daha nüanslı analizler yapabilirler.

Anahtar Kelimeler: Bizans Tarihi, Bizans Tarihyazımı, Bizans Edebiyatı, Osmanlı'nın Kuruluşu, George Pachymeres, Bizans-Osmanlı İlişkileri.

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, siren.celik@marmara.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-9138-8810

Evaluating the History (Syngraphikōn Historiōn=Historical Relations) of George Pachymeres as Historical Source

Abstract

One of the most significant authors of the Late Byzantine (1204-1453) historiography, George Pachymeres was born in Nicaea and moved back to Constantinople in 1261 upon its re-conquest from the Latins. Pachymeres, who was one of the most appreciated intellectuals of his era, occupied several positions in the Church and state bureaucracy. Pachymeres dealt with the XIIIth and XIVth centuries in his historical work, addressing issues such as the diminishing of the empire, the dissolution of its administrative and economic structures, as well as the decline of the Anatolian Seljuks and the rise of the Ottoman state. Thus, he is an extremely important source not only for Byzantinists, but also for specialists in Seljuk and Ottoman history. Pachymeres' history has been edited and translated into French by Vitalien Laurent and Albert Failler. Nathan Cassidy translated Books One and Two into English as part of his doctoral dissertation. Although the works of other historians, such as his contemporary Acropolites, have been studied for their literary dimensions and historiographical features and are often used as sources, Pachymeres' work has seldom been examined from this perspective despite its sophisticated literary features. I am translating this work, which still does not have a full English translation, into Turkish with notes and explanations; the translation is part of a project led by the Konya Municipality entitled "The Sources of Seljuk History".

In this paper, I will seek to discuss how Pachymeres' history can be read and interpreted in a more nuanced manner. Byzantine historical works composed within the tradition of Classical Greek historiography were generally written in Attic Greek rather than Medieval Greek and were also adorned with literary features. Thus, many Byzantinists advocate that these historical works should be analysed as literary texts. Features such as character portrayal, metaphors, allusions to Biblical and Classical texts or the use of irony were not artifice or merely techniques that elevated the literary aspects of Pacyhmeres' work. On the contrary, through these, the author conveys criticism or praise, showcases his views, gives multiple layers of meaning to his words and shapes the events as to how he wishes the audience to perceive them. If Pachymeres' history is analysed while taking all these literary features into account, researchers can engage in deeper readings and analyse the work in a more nuanced manner.

Keywords: Byzantine History, Byzantine Historiography, Byzantine Literature, The Foundation of the Ottoman State, George Pachymeres, Byzantine-Ottoman Relations.

XIV. Yüzyılda Bir Bizans İmparatorunun İslâm Anlayışı: VI. İoannes Kantakouzenos, *Tarihler ve Apologia*

Murat Keçiş*

Özet

"Apologia/Ἀπολογία" Antik Yunancada hukuki bir terim olarak "savunma nutku" veya "müdafaaname" anlamını taşımakla birlikte, Hristiyanlığın ortaya çıkmasıyla teolojik bir derinlik kazanmıştır. Nitekim bu kavram, Orta Çağ boyunca dinî doktrinleri savunma amacıyla kaleme alınan metinlerin temelini oluşturarak hem felsefi hem de teolojik bir mahiyete bürünmüştür. Bizans'ta Hristiyan itikadına karşı gelişen söylemlerin bir savunusu halini alan ve "hakiki" inancı savunan Hristiyan şehitlerin konuşmalarında sıkça kullanılan bu yazın türü, imparatorluğun tarih sahnesinden silinmesine kadar devam etmiştir. Bizanslı entelektüeller, devletin zaafa düştüğü dönemlerde *Apologia* yazarak gerileyiş ya da çöküşü dinî gerekçelerle izah etmeye çalışmışlardır. Bizans İmparatorluğu'nda XIII. yüzyıldan itibaren belirginleşen siyasî başarısızlıkların sebeplerini de bu çerçevede açıklayan dinî içerikli metinlerin üretiminde artış olduğu görülmektedir.

Aydınoğlu Umur Gazi'nin yakın arkadaşı, Orhan Gazi'nin kayınpederi, Bizans İmparatoru III. Andronikos Palaiologos'un en büyük destekçisi, 1329'da Pelekanon Savaşı'nda ordunun sağ kanadını idare eden ve 1347-54 yılları arasında bizzat imparator olan İoannes Kantakouzenos'un dört kitaptan oluşan Tarihler *(Historiai/Ἱστορίαι)* adlı eseri araştırmacıların uzun zamandır ilgisini çekmektedir. İoannes Kantakouzenos'un *Tarihler*'i, Bizanslıların Anadolu Türklerini siyasi ve askerî bir güç olarak algılamaları hakkında en detaylı bilgiyi sunmaktadır. Bununla birlikte onun Apologia'sı dönemin dinî tartışmaları ile Hristiyan-İslâm kültürleri arasındaki etkileşimleri anlamada önemli bir yere sahiptir; ancak modern tarihçilerin bu eser üzerinde yeterince inceleme yapmadıkları, mevcut literatürü taradığımızda ortaya çıkmaktadır. Klaus-Peter Todt'un doktora tezi olarak hazırladığı ve daha sonra kitap olarak yayımladığı *Kaiser Johannes VI. Kantakuzenos und der Islam* adlı eseri *Apologia*'nın derinlikli bir analizi olarak en önemli araştırmalardan biridir. Kantakouzenos'un *Apologia*'sı dönemin siyasi gelişmelerine karşı inancın nasıl tepki verdiğini tespit etmede önemli verileri ihtiva etmektedir. Bu bildiri, Osmanlı Beyliği ile "yüzleşen" ilk Bizans imparatorunun İslam algısını, *Tarihler ve Apologia*'yı esas alarak XIV. yüzyılın siyasi durumu ve yaşanan gerçekliklere karşı yapılan teolojik tartışmalar ekseninde değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Apologia, Kantakouzenos, Bizans, İslam Algısı, Hristiyanlık.

* Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Muğla/TÜRKİYE, muratkecis@mu.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-9776-3976

A Byzantine Emperor's Perception of Islam in the XIVth Century: John VI Kantakouzenos, *Histories and Apologia*

Abstract

"Apologia/Ἀπολογία" was a legal term in Ancient Greece meaning "defence speech" or "defence statement," but it gained theological depth with the emergence of Christianity. Indeed, throughout the Middle Ages, this concept formed the basis of texts written to defend religious doctrines, taking on both a philosophical and theological character. This genre of writing, which took the form of a defence against discourses developed against Christian belief in Byzantium and was frequently used in the speeches of Christian martyrs defending the "true" faith, continued until the empire disappeared from the stage of history. Byzantine intellectuals wrote Apologia during periods of state weakness, attempting to explain decline or collapse through religious reasoning. An increase in the production of religious texts explaining the causes of the political failures that became apparent in the Byzantine Empire from the XIIIth century onwards can be observed within this framework.

The four-book work entitled *Histories (Historiai/Ἱστορίαι)* by John Kantakouzenos—who was a close friend of Umur Gazi of the Aydinids, the father-in-law of Orhan Gazi, the greatest supporter of Byzantine Emperor Andronikos III Palaiologos, commander of the right wing of the army at the Battle of Pelekanon in 1329, and emperor in his own right from 1347 to 1354—has long attracted the attention of researchers. John Kantakouzenos' Histories provide the most detailed information about how the Byzantines perceived the Anatolian Turks as a political and military power. However, while his work *Apologia* holds an important place in understanding the religious debates of the period and the interactions between Christian and Islamic cultures, a review of the existing literature reveals that modern historians have not sufficiently examined this work. Klaus-Peter Todt's work, *Kaiser Johannes VI. Kantakuzenos und der Islam,* which he prepared as his doctoral thesis and later published as a book, is one of the most important studies as an in-depth analysis of the *Apologia*. Kantakouzenos's *Apologia* contains important data for determining how faith responded to the political developments of the period. This paper aims to evaluate the perception of Islam by the first Byzantine emperor to "confront" the Ottomans, based on the Histories and the *Apologia*, within the context of theological debates concerning the political situation and realities of the XIVth century.

Keywords: Apologia, Kantakouzenos, Byzantium, Perception of Islam, Christianity.

Beşik Devri (İnkunabel) Almanca Matbuatında Türklere Karşı Haçlı Seferi Propagandası: 1478 Kutsal Mezar Takvimi

Zeynep İnan Aliyazıcıoğlu*

Özet

Johannes Gutenberg'in 1450'lerde hareketli tipografik baskıyı icat etmesinden 1500 yılı sonuna kadar basılan eserler, "beşik" anlamına gelen "inkunabel incunabula" terimiyle ifade edilmektedir. Erken modern dönemin bu ilk matbu eserleri, bilginin yaygınlaşmasının yanı sıra dini ve siyasi propagandanın kitlesel bir boyut kazanmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa coğrafyasındaki ilerleyişi, Hristiyan dünyasını seferber etmeyi amaçlayan ideolojik metinlerin bu dönemde merkezi bir yer tutmasına neden olmuştur. Bu çalışmanın odağını, matbaacı Heinrich Eggestein tarafından 1477 sonunda Strazbourg'da 1478 yılı için basılan Kutsal Mezar Takvimi (Heiliggrabkalender) oluşturmaktadır. Yüzeyde standart bir ay döngüsü rehberi gibi görünen bu eser, derinlemesine incelendiğinde Avrupalı monarkları ve halkı Osmanlı tehdidine karşı birleşmeye çağıran güçlü bir propaganda aracı niteliği taşır. Günümüze üç nüshası ulaşan on dört kıtalık bu metin, Haçlı Seferlerine katılan hükümdarları överken, sürece destek vermeyen liderleri eleştirerek kolektif bir sorumluluk inşa etmektedir.

Bildiride, nitel tarihsel analiz yöntemiyle takvimin dili, dinî sembolleri ve çağrıları çözümlenecek, eser dönemin benzer metinleriyle karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Çalışma, 1478 tarihli bu örnek üzerinden "inkunabel" dönemi Almanca matbuatında Osmanlı imgesinin nasıl kurgulandığını ve bu sürecin Avrupa tarihsel hafızasına katkılarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Sonuç olarak, bu tür takvim metinlerinin salt bilgi aktarımının ötesinde, tarihsel algı ve toplumsal hafıza üretimindeki işlevi üzerine yöntemsel bir öneri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Takvim, Matbaa, Osmanlı Tehdidi, Haçlı Seferleri, Propaganda.

* Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Trabzon/TÜRKİYE, zeynepaliyazicioglu@trabzon.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-6993-5512

Crusade Propaganda Against the Turks in German Incunabula: The 1478 Holy Grave Calendar

Abstract

Works printed from Johannes Gutenberg's invention of movable typographic printing in the 1450's until the end of the year 1500 are expressed by the term "incunabula" meaning "cradle". These first printed works of the early modern period paved the way for the dissemination of information as well as religious and political propaganda to gain a mass dimension. In particular, the advance of the Ottoman Empire in European geography caused ideological texts aimed at mobilizing the Christian world to hold a central place in this period. The focus of this study is the Holy Sepulchre Calendar (Heiliggrabkalender), printed at the end of 1477 in Strasbourg for the year 1478 by the printer Heinrich Eggestein. On the surface, this work appears as a standard guide to the lunar cycle, but when examined in depth, it carries the character of a powerful propaganda tool calling on European monarchs and the populace to unite against the Ottoman threat. This fourteen-stanza text, three copies of which have survived to the present day, builds a collective responsibility by praising rulers who participated in the Crusades while criticizing leaders who did not support the process.

In this paper, the language, religious symbols, and exhortations of the calendar will be deciphered through qualitative historical analysis, and the work will be evaluated comparatively with similar contemporary texts. Through the example of this 1478 calendar, the study aims to analyze how the Ottoman image was constructed in German incunabula and the contributions of this process to early modern European historical memory. Ultimately, a methodological proposal will be presented regarding the function of such calendar texts in the production of historical perception and social memory, beyond their role as mere conveyors of information.

Keywords: Calendar, Printing Press, Ottoman Threat, Crusades, Propaganda.

Türk Tarih Kongrelerinin Akademik, Tematik ve Niceliksel Değişimi Üzerine Bir İnceleme (1932-2022)

İlker Dere* - Barış Ecer**

Özet

Bu çalışma, 1932–2022 yılları arasında düzenlenen 19 Türk Tarih Kongresi'nin tematik yönelimlerini, katılımcı profilini ve nicel büyümesini uzun dönemli bir perspektiften incelemeyi amaçlamaktadır. Veri seti, Türk Tarih Kurumu'nun açık erişimli kongre arşivinde yer alan bildirilerden oluşturulmuştur. Veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiş; seksiyon frekansları ve zamansal eğilimler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bulgular, toplam 3.218 bildirinin 2.256 araştırmacı tarafından sunulduğunu ve katılımcıların %69'unun yerli, %31'inin yabancı olduğunu göstermektedir. Bildiri sayısı I. Kongre'de 27 iken X. Kongre'de 262'ye, XVIII. Kongre'de ise 463'e yükselmiş, böylece kongrelerin akademik üretim hacmi belirgin biçimde artmıştır. Seksiyon dağılımında Osmanlı Tarihi, 1.414 bildiriyle (%44) tüm bildirilerin neredeyse yarısını oluşturmaktadır. Eski Çağ ve Genel Türk Tarihi erken dönemlerde daha fazla görünürken, Cumhuriyet Tarihi ile tarih felsefesi ve tarih yazıcılığı 1980 sonrasında öne çıkmıştır. Ayrıca 57 ülkeden 706 yabancı araştırmacının (%31) katılımı kongrelerin uluslararası bir akademik platform olma yönündeki gelişimine katkı sağlamıştır. Zamanla İstanbul, I. Dünya Savaşı ve Osmanlı tarihyazımı gibi konulara odaklanan özel seksiyonların açılması, genel makro tarih anlatılarının yanında mikro tarih, sözlü tarih, kültürel tarih ve mekânsal tarih çalışmalarına yönelik artan bir yönelimi ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak bu araştırma, başlangıçta ulus-devlet inşasını desteklemek ve resmî tarih tezini güçlendirmek amacıyla toplanan kongrelerin, zamanla Türkiye'nin siyasal, sosyal ve entelektüel değişimlerini yansıtan dinamik bir akademik foruma evrildiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışma, dağınık kongre verilerini tek bir analitik çerçevede birleştirerek Türkiye'de tarihyazımının kurumsal, ideolojik ve metodolojik değişimini izlemeye elverişli göstergeler sunmakta ve gelecekte yapılacak daha ayrıntılı araştırmalara rehberlik etme potansiyeli taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Tarih Kurumu, Türk Tarih Kongreleri, Tarih Yazıcılığı, Osmanlı Tarihi.

* Prof. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Tekirdağ/TÜRKİYE, dr.ilker.dere@gmail.com https://orcid.org/0000-0003-0993-7812

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Tekirdağ/TÜRKİYE, ecerbaris@gmail.com https://orcid.org/0009-0001-8761-3437

A Study on the Academic, Thematic, and Quantitative Transformation of the Turkish History Congresses (1932-2022)

Abstract

This study aims to analyze the thematic orientations, participant profiles, and quantitative growth of the nineteen Turkish History Congresses held between 1932 and 2022 from a long-term perspective. The dataset was constructed from papers available in the Turkish Historical Society's open-access congress archive. The data were analyzed using content analysis, and section frequencies and temporal trends were comparatively evaluated. The findings show that a total of 3,218 papers were presented by 2,256 researchers, of whom 69% were domestic and 31% international. The number of papers increased from 27 at the Ith Congress to 262 at the Xth Congress and 463 at the XVIIIth Congress, indicating a marked increase in the congresses' volume of academic production. In terms of section distribution, Ottoman History accounted for 1,414 papers (44%), representing nearly half of all presentations. Whereas Ancient History and General Turkish History were more prominent during the earlier congresses, the History of the Republic, the philosophy of history, and historiography gained greater visibility after 1980. Furthermore, the participation of 706 international researchers (31%) from 57 countries contributed to the development of the congresses towards becoming an international academic platform. Over time, the establishment of specialized sections focusing on topics such as Istanbul, the World War I, and Ottoman historiography revealed an increasing orientation towards microhistory, oral history, cultural history, and spatial history alongside broad macro-history narratives.

In conclusion, the study demonstrates that the congresses, initially convened to support nation-state building and to strengthen the official historical thesis, gradually evolved into a dynamic academic forum that reflects Türkiye's political, social, and intellectual changes. By bringing dispersed congress data together within a single analytical framework, the study also presents indicators suitable for tracing institutional, ideological, and methodological changes in historiography in Türkiye and has the potential to guide more detailed future research.

Keywords: Turkish Historical Society, Turkish History Congresses, Historiography, Ottoman History.

Tarih Araştırmalarında Kurum Arşivlerindeki Arşivcilik Çalışmasının Önemi (Türk Tarih Kurumu Örneği)

İbrahim Baş*

Özet

Kurum arşivi çalışmalarının yapılması, arşiv belgesinin hizmete sunumunu sürdürülebilir hale getirir. Bu yüzden kurumlarda saklama süresini tamamlayan evrakın gerekli arşivcilik işlemleri tamamlandıktan sonra Devlet Arşivleri Başkanlığına gönderme çalışmalarının aksatılmadan devam etmesi elzemdir.

Türk Tarih Kurumu ve diğer bazı kurumlarda yaptığımız incelemeler sonucunda arşivcilik çalışmaları konusunda birim ve kurum arşivlerinin zamanında kurulmadığı, birimlerde üretilen ve dosyası tamamlanan evrakın birim ve kurum arşivlerinde saklama sürelerine riayet edilmediği görülmüştür. Bu çalışmamızda bu gibi aksaklıkların nasıl giderileceği Türk Tarih Kurumu örneği çerçevesinde anlatılarak, örnek çalışmanın diğer kurumlara nasıl uygulanabileceği ifade edilip, sonuçta bu aksaklığın tarihyazımına etkisi değerlendirilecektir.

Türk Tarih Kurumunda ilk olarak 2020 yılında Ayıklama ve İmha Komisyonu kurulmuş, çalışma sonunda komisyonun belge niteliğini yitirmiş imhalık evrak olarak ayırdığı evrak gerekli iş ve işlem süreçleri tamamlanarak Devlet Arşivleri Başkanlığı Ergazi Atık Kâğıt Ünitesine teslimi yapılmıştır. Devlet Arşivlerine gönderilmek üzere "arşiv belgesi" olarak ayrılanlar ve saklama süreleri dolunca arşiv belgesi olacak "arşivlik belge" niteliğindeki evrak da listelenmiştir. Akademik çalışmaların kolaylaştırılmasına yönelik yapılan bu çalışmalar bildiri metninde detaylı bir şekilde işlenecektir.

Ayrıca Türk Tarih Kurumu özelinde bağış ve satın alma yoluyla oluşmuş Tarihi Arşiv evrakı ile ilgili yapılan çalışmalar da bu bildiride ifade edilmeye çalışılacaktır.

Türk Tarih Kurumunda Kurum Arşivi'nin ayrı bir birim olarak oluşturulması arşivcilik çalışmalarına hız kazandırmıştır. Bunun yanında bütün koleksiyonların içerik bilgilerinin çıkarılması ve envanter çalışmalarının yapılması belgeye ulaşmayı kolaylaştırmıştır. Bu çalışmalara arşiv personelinin tamamının dâhil edilmesi personelin arşivciliğe adaptasyonu ve ihtisaslaşması noktasında önemli avantajlar sağlamıştır. Bütün bu çalışmalar araştırmacıya sunulan belge hizmetini daha konforlu hale getirmiştir. Belge teminindeki zorlukları giderilen araştırmacılar bilimsel eserlerinin oluşumuna daha fazla zaman ayırma imkânına kavuşmuştur. Buna benzer nedenlerden dolayı kurum arşivlerindeki arşivcilik çalışmalarının zamanında, yürürlükteki mevzuata uygun ve titizlikle yapılması tarih araştırmacılarının belgeye ulaşımını doğrudan etkilemektedir. Çalışmamızda bütün etkenler detaylandırılarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Tarih Araştırması, Arşivcilik, Kurum Arşivi, Arşiv Belgesi, Tarihyazımı.

* Dr., Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Bilimsel Çalışmalar Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara/TÜRKİYE, ibas@ayk.gov.tr https://orcid.org/0000-0002-8115-9560

The Importance of Archival Work in Institutional Archives for Historical Research (The Case of the Turkish Historical Society)

Abstract

Institutional archival work ensures the sustainable availability of archival documents. Therefore, it is essential that the process of sending documents that have completed their retention period in institutions to the State Archives Directorate continues without interruption, after the necessary archival procedures have been completed.

Our investigations at the Turkish Historical Society and other institutions have revealed that archival practices are flawed, with unit and institutional archives not being established in a timely manner, and that the retention periods for documents produced and filed within these units are not being adhered to. This study will explain how these shortcomings can be addressed, using the Turkish Historical Society as a case study, and will explore how this case study can be applied to other institutions. Finally, the impact of these deficiencies on historical writing will be evaluated.

The Turkish Historical Society first established a Selection and Destruction Commission in 2020. Following its work, documents deemed unusable and suitable for destruction were delivered to the Ergazi Waste Paper Unit of the State Archives Directorate after the necessary procedures were completed. Documents designated as "archival documents" and those destined for archival status after their retention periods expire were also listed. These efforts to facilitate academic research will be discussed in detail in this paper.

This paper will also attempt to describe the studies conducted by the Turkish Historical Society regarding historical archival documents acquired through donations and purchases.

The establishment of the Institutional Archive as a separate unit within the Turkish Historical Society has accelerated archival work. Furthermore, compiling content information and conducting inventory studies of all collections has facilitated access to documents. The inclusion of all archive personnel in these efforts has provided significant advantages in terms of personnel adaptation and specialization in archival work. All these efforts have made the document service more convenient for researchers. Researchers who have overcome the difficulties in obtaining documents have been able to dedicate more time to the creation of their scientific works. For similar reasons, the timely, meticulous, and nd compliant with archival legislation in institutional archives directly affects the access of history researchers to documents. All these factors will be evaluated in detail in this study.

Keywords: Historical Research, Archiving, Institution Archive, Archive Document, Historiography.

Türk Tarih Encümeninden Türk Tarih Kurumuna İntikal Eden Kütüphane

Selami Kurt*

Özet

Bilimsel Türk tarihçiliğinin gelişimi açısından Cumhuriyet'in laboratuvarı olarak nitelendirilen II. Meşrutiyet Dönemi'nin ayrı bir yeri vardır. İlk kurumsal tarih çalışmaları bu dönemde başlamış, tarih ilminin yüksek öğretim düzeyinde müstakil bir şube olarak teşekkülü bu dönemde gerçekleşmiştir. Padişah tarafından atanan vakanüvislerce gerçekleştirilen resmî tarihyazımı, mükemmel bir Osmanlı tarihi yazmak amacıyla 20 Haziran 1909 tarihinde bir komisyon, 27 Kasım 1909 tarihinde ise bir encümen olarak kurumsallaşan Târîh-i Osmânî Encümeni tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Osmanlı resmî tarih yazıcılığının Avrupa tarih akademileri tarzında kurumsallaşma süreci Tarih-i Osmânî Encümeni ile başlamış, bu encümen çalışmalarını Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşuyla beraber Türk Tarih Encümeni adı altında sürdürmüş ve 1931 yılında Türk Ocakları bünyesinde Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle teşekkül eden Türk Tarihini Tetkik Encümeninin kuruluşuyla fiilen çalışmalarını sonlandırmıştır.

1909-1931 yılları arasındaki 22 yıllık kurumsal faaliyeti, Osmanlı ve Türk tarihinin kaynaklarına ulaşma çabası, yayınladığı külliyatı, mecmuası ve kütüphanesi ile Türk Tarih Encümeni, Cumhuriyet'in yeni tarih kurumu olan ve halen faaliyetlerini sürdüren Türk Tarih Kurumunun üzerinde yükselebileceği önemli bir tecrübe ve birikimi miras bırakmıştır. Türk Tarih Encümeninin geride bıraktığı bu kurumsal tecrübe üzerine birtakım çalışmalar yapılmıştır. Ancak Osmanlı tarihinin kaynaklarına ulaşma çabasıyla dikkat çeken Encümenin, Türk Tarih Kurumuna intikal eden kütüphanesi üzerinde bugüne kadar herhangi bir bilimsel çalışma yapılmadığı görülmüştür.

Kütüphaneler ve koleksiyonları sadece bilgi deposu değil, düşünsel tercihlerin izini taşıyan yapılardır. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinin temelini oluşturan ve sağlayıcı olarak Türk Tarih Encümeni adına kayıtlı 2914 ciltten oluşan kütüphane, mükemmel bir Osmanlı tarihi yazmak üzere kurulan Encümenin kaynak anlayışını ve tercihlerini ortaya koyması açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada Türk Tarih Encümeninden Türk Tarih Kurumuna intikal eden 2914 ciltlik kütüphane, dillerine, baskı yerlerine, yazarlarına, konularına, türlerine, tarih ilmi ve Türk tarihi açısından önemlerine göre tasnif ve tahlil edilerek Encümenin tarih anlayışı ve metodu tespit edilmeye çalışılacaktır. Böylelikle Türk Tarih Kurumunun üzerine inşa edildiği kurumsal tecrübe daha iyi anlaşılmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Tarih Encümeni, Türk Tarih Kurumu, Kütüphane.

* Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Karabük/TÜRKİYE, selamikurt74@gmail.com https://orcid.org/0000-0003-0866-3848

The Library Transferred from the Turkish History Committee to the Turkish Historical Society

Abstract

The Second Constitutional Era holds a distinct place in the development of scientific Turkish historiography and is often referred to as the "laboratory of the Republic." The first institutional efforts in historical studies emerged during this period, and it was also during this time that history began to take shape as an independent academic discipline at the higher education level. Official historiography, previously conducted by court-appointed chroniclers, began to be institutionalized in a more modern form with the establishment of the Târîh-i Osmânî Encümeni -initially as a commission on 20 June 1909- and subsequently as a committee on 27 November 1909- with the goal of producing a comprehensive history of the Ottoman Empire. The institutionalization of Ottoman official historiography in the style of European historical academies began with the establishment of the Târîh-i Osmânî Encümeni. This committee continued its activities under the name Türk Tarih Encümeni following the establishment of the Republic of Türkiye and effectively ceased its activities with the establishment, in 1931, of the Türk Tarihini Tetkik Encümeni within the framework of the Türk Ocakları upon the directive of Mustafa Kemal Atatürk.

Spanning a 22-year period between 1909 and 1931, the institutional activity of the Türk Tarih Encümeni -with its efforts to access the sources of Ottoman and Turkish history, its published collections, periodical, and library- left behind a substantial intellectual legacy and institutional experience upon which the newly founded Turkish Historical Society could build. While various studies have been conducted on the institutional heritage of the Encümen, it is notable that no scholarly work has thus far focused on its library, which was transferred to the Turkish Historical Society and reflects the Encümen's dedicated pursuit of Ottoman historical sources.

Libraries and their collections are not merely repositories of information; they are structures that bear the traces of intellectual orientations and scholarly priorities. The library comprising 2,914 volumes, registered in the name of the Türk Tarih Encümeni and forming the foundation of the Turkish Historical Society Library, is of particular significance in revealing the Encümen's approach to sources and its historiographical preferences, especially given its mission to compose an ideal history of the Ottoman Empire. This study aims to classify and analyze the 2,914-volume collection transferred from the Encümen to the Turkish Historical Society by language, place of publication, authorship, subject matter, genre, and scholarly significance in the context of historical science and Turkish history. Through this analysis, the historiographical approach and methodology of the Encümen will be elucidated, thereby enabling a deeper understanding of the institutional foundations upon which the Turkish Historical Society was established.

Keywords: The Turkish History Committee, Turkish Historical Society, Library.

Türk Tarih Kurumunun Faaliyetlerine Dair Alternatif Bir Kaynak: Uluğ İğdemir'in Gezi Raporları

Uğur Cenk Deniz İmamoğlu*

Özet

Türk Tarih Kurumu (TTK) kuruluşundan günümüze, akademik yayınlar, bilimsel toplantılar, arkeolojik kazılar, sergiler, araştırma destekleri ve burslar gibi geniş bir alanda faaliyet sürdürmektedir. Kurumun söz konusu etkinliklerini inceleyen muhtelif çalışmalar da yayımlanmıştır. Diğer yandan, Türk Tarih Kurumu adına ve bizzat üst yöneticileri tarafından gerçekleştirilen resmî ziyaret ve geziler, henüz yukarıda zikredilen faaliyetler kadar ilgi ve araştırma konusu olmamıştır.

Bu çalışmada, kuruluşundan 1980'li yıllara kadar TTK bünyesinde çeşitli görevler üstlenen ve Genel Müdür/Genel Sekreterliğe kadar yükselen Uluğ İğdemir'in farklı yıllarda, Kurum adına gerçekleştirdiği üç gezinin notları ele alınacaktır. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinde kayıtlı ve bu zamana kadar herhangi bir çalışmaya konu olmamış defterlerde 1935 Çanakkale ve Ege, 1960 Sovyetler Birliği ve 1980 Pakistan gezilerine dair İğdemir'in şahsi notları ve gözlemleri mevcuttur. Gezi ve anı yazılarında üretken bir kalemi olduğu görülen İğdemir'in kayıtları oldukça değerlidir. Söz gelimi, tarih ve kültür odaklı Çanakkale ve Ege gezisine Afet İnan, Fuat Köprülü, Kâzım Dirik, Akdes Nimet Kurat gibi isimlerin katılmış olması ve seyahat süresince Mustafa Kemal Atatürk'le yapılan yazışmalar dikkat çekicidir. XXV. Şarkiyatçılar Kongresi kapsamında gerçekleştirilen Sovyetler Birliği ziyaretinde, kongre notlarına ilaveten Nazım Hikmet'le yapılan bir görüşme ve yazarın Rus kütüphanelerine dair belirttiği hususlar araştırmalar açısından özgün sayılabilir.

Pakistan seyahati ise Kurumun bugün dahi büyük bir onurla andığı Uluslararası Ağa Han Mimarlık Ödülü'nün TTK adına İğdemir ve Turgut Cansever'e takdim törenini içermesi bakımından oldukça kıymetlidir. Söz konusu gezi raporları üzerinden Türk Tarih Kurumunun geçmiş dönemdeki bazı faaliyetlerine ışık tutulacak, ayrıca yazarın farklı dönemlere ait Ege illeri, Sovyet şehirleri ve Pakistan kültürüne dair canlı tasvir ve gözlemleri tarihsel kayıtlar olarak okuyucuyla paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Tarih Kurumu, Uluğ İğdemir, Gezi Raporu, Çanakkale ve Ege, Sovyetler Birliği, Pakistan.

* Dr., Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara/TÜRKİYE, ugurcenkdeniz@gmail.com
https://orcid.org/0000-0003-4317-357X

An Alternative Source on the Activities of the Turkish Historical Society: Uluğ İğdemir's Travel Reports

Abstract

From its founding to the present day, the Turkish Historical Society *(Türk Tarih Kurumu/ TTK)* has been active in a wide range of areas, including academic publications, scientific conferences, archaeological excavations, exhibitions, research grants, and scholarships. Various studies examining the institution's aforementioned activities have also been published. On the other hand, official visits and travels conducted on behalf of the Turkish Historical Society and by its top executives have not yet attracted as much attention or been the subject of as much research as the activities mentioned above.

This study examines the notes from three travels undertaken by Uluğ İğdemir who held various positions within the Turkish Historical Society from its founding until the 1980s and rose to the rank of Director General/Secretary General on behalf of the institution in different years. İğdemir's personal notes and observations regarding the 1935 travel to Çanakkale and the Aegean region, the 1960 travel to the Soviet Union, and the 1980 travel to Pakistan are contained in notebooks held in the Turkish Historical Society Library, which have not been the subject of any previous study. İğdemir, who proved to be a prolific writer of travelogues and memoirs, left behind records of great value. For example, it is noteworthy that figures such as Afet İnan, Fuat Köprülü, Kâzım Dirik, and Akdes Nimet Kurat participated in his history and culture focused travel to Çanakkale and the Aegean, and that a frequent correspondence with Mustafa Kemal Atatürk took place during the journey. During the visit to the Soviet Union organized as part of the XXVth Congress of Orientalists, in addition to the congress notes, a meeting with Nazım Hikmet and the author's remarks regarding Russian libraries can be considered unique from a research perspective.

The visit to Pakistan is particularly significant in that it included the ceremony at which the International Aga Khan Award for Architecture, an honor the institution still recalls with great pride today, was presented to İğdemir and Turgut Cansever on behalf of TTK. These travel reports will shed light on some of the Turkish Historical Society's past activities; furthermore, the author's vivid descriptions and observations of the Aegean provinces, Soviet cities, and Pakistani culture from different periods will be shared with the reader as historical records.

Keywords: Turkish Historical Society, Uluğ İğdemir, Travel Report, Çanakkale and the Aegean, Soviet Union, Pakistan.

Ebla Metinlerine Göre Anadolu'nun Güneydoğusunun İlk Krallığı: Armi

Ercüment Yıldırım*

Özet

Ebla metinlerinde, Halep kentinin kuzeydoğusundaki bölgede yer aldığı belirtilen Armi Krallığı'nın merkezi, günümüzde Atatürk Baraj Gölü sularının altında kalan Samsat ilçesi sınırlarına lokalize edilmektedir. Ebla kentinin ani bir düşman saldırısı ile yıkılması binlerce kil tabletin toprak altında kalmasına yol açmıştır. Binyıllar sonra arkeolojik kazılarda bulunan ve okunan bu kil tabletler, bölgenin MÖ 2500 ile 2250 yılları arasındaki tarihi süreci ile ilgili ayrıntıları ortaya çıkarmıştır. Ebla arşivlerindeki kil tabletlerde, Armi Krallığı ile yapılan tekstil ticaretinden savaşlara, krallar arası hediyeleşmeden dostluk anlaşmalarına kadar birçok bilgi yer almaktadır. Tarihi açıdan bu bilgilerden en önemlisi Armi Krallığı'nın bölgenin bilinen ilk siyasi yapısı olmasıdır. Ebla metinlerinden Armi Krallığı'nı Mazaum isimli bir kralın yönettiği ve bu kralın bağımsız bir siyasi yapıyı temsil ettiği anlaşılmaktadır. Metinlerinde, Ebla Kralı Išar-damu zamanında Armi Krallığı'na karşı bir askerî sefer düzenlendiği belirtilmektedir.

Išar-damu öncesindeki dönemde ittifak halinde olan ve birbirlerine hediyeler gönderen Armi ve Ebla kralları arasında başlayan savaşın temel nedeni muğlak olsa dahi temel sorunun ticari rekabet olduğu diğer tabletlerin içeriğinden çıkarılabilmektedir. Ayrıca Ebla arşivlerinde Armi Krallığı topraklarına giden ve gelen tüccarların sorunlarına dair bilgiler de yer aldığından Išar-damu'nun seferinin ticari nedenlere dayanmış olabileceği de iddia edilmektedir. Bu seferin ardından Armi Krallığı'nın siyasi yapısı ile ilgili kayda rastlanmamaktadır. Bu durum krallığın yıkılmış olduğunu ispatlamasa dahi hakkında bilgi almamızı engellemektedir. Bu çalışma, tarihi kayıtlara yansımış, Anadolu'nun güneydoğusundaki ilk krallık olan Armi'nin siyasi tarihinin seyrini, Ebla kil tabletlerindeki kayıtları bir araya getirerek kronolojik olarak sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Armi, Ebla, Mari, Mazaum, Išar-damu.

* Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Kahramanmaraş/TÜRKİYE, neshali@ksu.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-5376-4061

According to Ebla Texts, the First Kingdom of Southeastern Anatolia: Armi

Abstract

In the Ebla texts, the center of the Kingdom of Armi, which is stated to have been located in the region northeast of the city of Aleppo, is identified with the area within the present-day boundaries of the Samsat district, now submerged beneath the waters of the Atatürk Dam Reservoir. The sudden destruction of Ebla by enemy attack left thousands of clay tablets buried underground. These clay tablets, discovered and read during archaeological excavations thousands of years later, have revealed details about the region's history between 2500 and 2250 BC. The clay tablets in the Ebla archives contain a wealth of information, from textile trade with the Armi Kingdom to wars, from gift exchanges between kings to friendship treaties. From a historical perspective, the most significant of these pieces of information is that the Kingdom of Armi was the earliest known political entity in the region. The Ebla texts indicate that the Armi Kingdom was ruled by a king named Mazaum, who represented an independent political structure. The texts mention that a military expedition was launched against the Armi Kingdom during the reign of King Išar-damu of Ebla.

Although the underlying cause of the war between the Armi and Ebla kings, who were allies and sent gifts to each other in the period before Išar-damu, is unclear, it can be inferred from the content of other tablets that the underlying cause was commercial rivalry. Furthermore, since the Ebla archives contain information regarding the problems faced by merchants traveling to and from the Armi Kingdom, it is suggested that Išar-damu's campaign may have been motivated by trade. No records have been found regarding the political structure of the Armi Kingdom following this campaign. Although this situation does not prove that the kingdom had collapsed, it prevents us from obtaining further information about it. This study aims to compile the records in the Ebla clay tablets and present a chronological account of the political history of Armi, the first kingdom in southeastern Anatolia, as reflected in historical records.

Keywords: Armi, Ebla, Mari, Mazaum, Išar-damu.

Hatti Krallığı'ndan Önce Surların Ötesi: Orta Tunç Çağı Kınık Höyük'te Aşağı Şehir Tahkimatı ve Kent Dışı Faaliyetler

Marina Pucci*

Özet

Müstahkem yerleşimlerin ortaya çıkışı, MÖ II. binyılın başlarında Orta Anadolu'daki en önemli gelişmelerden birini temsil etmekte ve daha sonra Hatti Krallığı'nın üzerinde yükseleceği tarihsel arka planı oluşturmaktadır. Taşıdıkları büyük öneme rağmen, Orta Tunç Çağı aşağı şehir tahkimatlarının iyi belgelenmiş örnekleri görece nadir kalmakta ve bu durum savunma sistemleri, kentsel topluluklar ve yerleşim sınırlarının ötesindeki faaliyetlerin organizasyonu arasındaki ilişkinin tam olarak anlaşılmasını sınırlandırmaktadır.

Kınık Höyük'te (Niğde) yürütülen son kazılar, geniş bir aşağı şehri çevreleyen anıtsal bir Orta Tunç Çağı sur sistemini gün yüzüne çıkarmıştır. Bu savunma hattının hem içinde hem de dışında sürdürülen araştırmalar; yinelenen yiyecek hazırlama ve tüketim evreleri, ocaklar, yoğun miktarda hayvan kalıntısı ve bunlarla ilişkili seramik buluntu toplulukları ile karakterize edilen bir dizi sur dışı etkinlik alanını belgelemiştir. Kalıcı konut mimarisinin bulunmayışı bilhassa dikkat çekicidir ve bu durum söz konusu alanların yerleşimin meskûn kesimlerinden farklı işlevler gördüğüne işaret etmektedir.

Bu bildiri, bahsi geçen alanlardan elde edilen arkeolojik verileri sunmakta ve bunların müstahkem yerleşimle olan ilişkisini incelemektedir. Stratigrafik verileri, seramik çalışmalarını, arkeozoolojik analizleri ve mekânsal gözlemleri birleştirerek, tahkimat sistemiyle çevrelenen kentsel mekân ile bunun ötesinde yer alan alanlar arasındaki ayrımın topluluk yaşamının organizasyonuna nasıl katkıda bulunduğunu araştırmaktadır. Marjinal bölgeleri temsil etmekten ziyade, bu kent dışı bağlamlar, kolektif faaliyetlerin defalarca gerçekleştirildiği ve müzakere edildiği toplumsal açıdan anlamlı mekânları oluşturmuş görünmektedir.

Kınık Höyük bulguları, Hatti Krallığı'nın yükselişinden önce Orta Anadolu'daki tahkimatlar, kentsel gelişim ve kolektif pratikler arasındaki etkileşimi araştırmak için eşsiz bir fırsat sunmaktadır. Genel çerçevede ise erken kentsel toplulukların doğası, sosyal mekânın idaresi ve Orta Tunç Çağı boyunca Anadolu'nun siyasi coğrafyasını şekillendiren süreçlere dair güncel tartışmalara önemli katkılar sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kınık Höyük, Niğde, Orta Tunç Çağı, Aşağı Şehir Tahkimatı, Kent Dışı Faaliyetler, Hatti Krallığı, Arkeozooloji.

* Doç. Dr., Floransa Üniversitesi, Tarih, Arkeoloji, Coğrafya, Sanat ve Gösteri Sanatları Bölümü (SAGAS), Floransa/İTALYA, marina.pucci@unifi.it https://orcid.org/0000-0001-6553-1679

Beyond the Walls before the Kingdom of Ḫatti: Lower-Town Fortifications and Extra-Urban Practices at Middle Bronze Age Kınık Höyük

Abstract

The emergence of fortified settlements represents one of the most significant developments in Central Anatolia during the early IInd millennium BCE and forms the background against which the Kingdom of Ḫatti later emerged. Despite their importance, well-documented examples of Middle Bronze Age lower-town fortifications remain comparatively rare, limiting our understanding of the relationship between defensive systems, urban communities and the organization of activities beyond settlement boundaries.

Recent excavations at Kınık Höyük (Niğde Province) have brought to light a substantial Middle Bronze Age fortification system enclosing an extensive lower town. Investigations conducted both inside and outside this defensive circuit have revealed a series of extra-mural activity areas characterized by repeated episodes of food preparation and consumption, hearths, large quantities of faunal remains and associated ceramic assemblages. Particularly significant is the absence of permanent domestic architecture, suggesting that these spaces fulfilled functions distinct from those of the inhabited sectors of the settlement.

This paper presents the archaeological evidence from these areas and examines their relationship with the fortified town. By integrating stratigraphic data, ceramic studies, archaeozoological analyses and spatial observations, it explores how the distinction between the urban space enclosed by the fortification system and the areas located beyond it contributed to the organization of community life. Rather than representing marginal zones, these extra-urban contexts appear to have constituted socially meaningful spaces where collective activities were repeatedly performed and negotiated.

The evidence from Kınık Höyük offers a rare opportunity to investigate the interaction between fortifications, urban development and collective practices in Central Anatolia before the rise of the Kingdom of Ḫatti. More broadly, it contributes to current discussions concerning the nature of early urban communities, the management of social space and the processes that shaped the political landscapes of Anatolia during the Middle Bronze Age.

Keywords: Kınık Höyük, Niğde, Middle Bronze Age, Lower-Town Fortifications, Extra-Urban Practices, Kingdom of Ḫatti, Archaeozoology.

Luviler: Anadolu Tunç Çağı'nın Kayıp Bir Bölümünü Yeniden Keşfetmek

Eberhard Zangger*

Özet

Luviler kültürü, muazzam tarihsel önemine rağmen, antik Doğu Akdeniz dünyasının en az araştırılmış bileşenlerinden biri olmaya devam etmektedir. Günümüz Türkiye'sinin batısında kalan bölgedeki MÖ II. bin yıl nispeten ihmal edilmiştir; bu boşluk, Arthur Evan'ın Truva'yı, Hattuşa'yı ve bunlarla ilişkili kültürleri Ege prehistoryası tanımının dışında bırakma kararından kaynaklanmaktadır. Bu Avrupa merkezci odak, günümüzde de araştırma önceliklerini şekillendirmeye devam etmektedir. Antik Çağ'da Hititler, yüzyıllar boyunca yaklaşık iki düzine küçük ve bağımsız devlete ev sahipliği yapan Batı Anadolu üzerinde geçici kontrolden fazlasını nadiren sağlayabilmiştir. Hattuşa buluntularında belgelendiği üzere, bu hükümdarlar Hitit Krallığı'nın vasalları, müttefikleri, tarafsız komşuları veya hasımları olmak arasında gidip gelmişlerdir.

Söz konusu köklü araştırma boşluğunun kapatılması, Türkiye'deki arkeoloji bilimi için nadir bir fırsat sunmaktadır. Luvi kültürüne ilişkin araştırmaların derinleştirilmesi, Uluburun batığı veya Göbeklitepe ile eş değer keşifler üretme potansiyeline sahiptir. Bu konferans; Luvi kültürünün siyasi coğrafyası, yerleşim düzenleri, mimarisi, sanatı, dini, ticaret yolları, doğal kaynakları, ekonomisi ve ticareti hakkındaki mevcut bilgileri sentezleyecektir. Hitit gücünün çöküşünde, Deniz Kavimleri akınlarında, Truva Savaşı'nda ve Tunç Çağı'nın sona ermesinde Batı Anadolu devletlerinin oynadığı role özel bir vurgu yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Luviler, Batı Anadolu, Tunç Çağı, Hititler, MÖ II. Binyıl, Ege Tarihöncesi, Deniz Kavimleri, Troya.

* Dr., Luvi Çalışmaları Vakfı, Zürih/İSVİÇRE, eberhard.zangger@luwianstudies.org
https://orcid.org/0000-0002-0059-6188

The Luwians: Rediscovering a Lost Chapter of Anatolia's Bronze Age

Abstract

The Luwian culture remains one of the least explored components of the ancient eastern Mediterranean world, despite its enormous historical significance. The IInd millennium BCE in what is now western Türkiye has been comparatively neglected – a gap originating in Arthur Evans's decision to exclude Troy, Ḫattuša, and their associated cultures from his definition of Aegean prehistory. This Eurocentric focus continues to shape research priorities today. In antiquity, the Hittites rarely held more than temporary control over western Anatolia, which for centuries was home to some two-dozen small, independent states. These rulers alternated between being vassals, allies, neutral neighbors, or adversaries of the Hittite kingdom, as documented in the findings of Ḫattuša.

Closing this long-standing research gap offers a rare opportunity for archaeological science in Türkiye. Enhanced investigation of Luwian culture is likely to yield discoveries on a par with the Uluburun shipwreck or Göbekli Tepe. This lecture will synthesize current knowledge of the political geography, settlement patterns, architecture, art, religion, trade routes, natural resources, economy, and commerce of Luwian culture. Special emphasis will be placed on the role of the western Anatolian states in the collapse of Hittite power, the Sea Peoples' incursions, the Trojan War, and the end of the Bronze Age.

Keywords: Luwians, Western Anatolia, Bronze Age, Hittites, IInd Millennium BCE, Aegean Prehistory, Sea Peoples, Troy.

Kültepe Tabletlerinde Geçen Arhālum, Tuzinnum ve Ubadinnum Terimlerinin Feodal Yapı Bağlamında Analizi ve Sonraki Dönemlere Yansımaları

Aslı Çiçek Özbek Bilgili*

Özet

Asur Ticaret Kolonileri Çağı olarak adlandırılan dönem, yaklaşık MÖ II. binyılın ilk çeyreğinde, Asurlu tüccarların Anadolu'nun belli bölgelerinde ticaret kolonileri kurduğu devirdir. Asurlu tüccarlar İç Anadolu ve çevresinde "kārum" ve "wabartum" olarak adlandırılan 40'a yakın ticaret merkezi kurarak Anadolu ile geniş bir ticaret ağı oluşturmuşlardır. Asurlu tüccarların Anadolu'ya gelişleri Anadolu tarihi açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Çünkü Mezopotamya'da bin yılı aşkın süredir kullanılan çivi yazısı, tüccarlar sayesinde Anadolu'da da kullanılmaya başlanmıştır. Yazının Anadolu'da kullanılmasıyla beraber Anadolu tarihi devirlere girmiştir. Anadolu'nun tarihsel dönemi hakkında siyasi, coğrafi, etnik, sosyal, ekonomik ve hukuki açılardan kapsamlı ve güvenilir bilgiler içeren çivi yazılı belgeler Akadca'nın Eski Asur lehçesi ile yazılmıştır. Anadolu'da oluşturulan ticaret ağının organizasyon merkezinin Kaniš kārum'u (Kültepe) olduğu açığa çıkarılmıştır. Ele geçen tabletlerin büyük bir çoğunluğunun Asurlu tüccarların kendi ailevi ve ticari meselelerini konu aldığı tespit edilse de yerlilerle alakalı yeter sayıda belgenin de var olduğu söylenebilir.

Hatti, Luvi, Hurri kökenli olan Anadolu'da yaşayan yerli halkın kullandığı diller, Asurlu tüccarların konuşup yazdıkları Eski Asur lehçesinden bütünüyle farklı yapıdadır. Tablet içerikleri elbette baskın bir şekilde Eski Asurca ve tüccarlık jargonu ile kaleme alınmış olsa da metinlerde yerli halka ait tabir ve terimlerin de kaydedildiği görülmektedir. Bu tür terim ve tabirler yerli kültürlerin ürettiği unsurlar olduğundan, birçoğu hakkında dilbilgisi bakımından tatmin edici açıklama yoktur veya oldukça tartışmalıdır. Bu kelimeler arasında olan "arhālum", "tuzinnum" ve "ubadinnum" terimleri, üzerinde en çok tartışma yürütülen terimlerdir. Bu üç terim zaman içerisinde çeşitli araştırmacılar tarafından yorumlanmış ve farklı görüşler ortaya konulmuştur. Bunların ortak noktası her üçünün de arazi ve taşınmaz mülk alım-satımları ile ilgili metinlerde geçmesidir. Bu çalışmada söz konusu kelimelerin geçtiği metinler, önceden yapılan araştırmalar ışığında yeniden incelenmiş ve dönemin feodal yapısı ve toprak işletim sistemi çerçevesinde yeni yaklaşımlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu terimlerin anlam dairesi bağlamında merkezî otorite ile feodal yapı arasındaki ilişki pratiğinin, Asur Ticaret Kolonileri Devri sonrasındaki uygarlıklarda varlığını sürdürüp sürdürmediği irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültepe, Arhālum, Tuzinnum, Ubadinnum, Koloni Dönemi.

* Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, aslicicekozbek@gmail.com https://orcid.org/0000-0003-1073-0341

Analysis of the Terms Arhālum, Tuzinnum and Ubadinnum in the Kültepe Tablets in the Context of Feudal Structure and Their Reflections on Later Periods

Abstract

The period known as the Assyrian Trade Colonies Era, approximately the first quarter of the IInd millennium BC, is the time when Assyrian merchants established trade colonies in certain regions of Anatolia. Assyrian merchants established nearly 40 trading centers, called kārum and wabartum, in and around Central Anatolia, creating an extensive trade network with Anatolia. The arrival of Assyrian merchants in Anatolia is considered a turning point in Anatolian history, as cuneiform, which had been in use in Mesopotamia for more than a millennium, began to be used in Anatolia through the agency of these merchants. The introduction of writing in Anatolia marked the beginning of Anatolian history. Cuneiform documents, written in the Old Assyrian dialect of Akkadian, contain comprehensive and reliable information about the historical period of Anatolia from political, geographical, ethnic, social, economic, and legal perspectives. It has been revealed that the organizational center of the trade network established in Anatolia was Kaniš kārum (Kültepe). Although the vast majority of the tablets found dealt with the family and commercial matters of Assyrian merchants, it can be said that there are also a sufficient number of documents related to the local people.

The languages spoken by the indigenous peoples of Anatolia, who were of Hatti, Luwian, and Hurrian origin, have an entirely different structure from the Old Assyrian dialect spoken and written by Assyrian merchants. Although the tablet contents are predominantly written in Old Assyrian and its mercantile jargon, the texts also contain terms and expressions belonging to the local people. Since these terms and expressions are elements produced by indigenous cultures, many of them lack satisfactory grammatical explanations or are highly debatable. Among these words, arhālum, tuzinnum, and ubadinnum are the most debated. These three terms have been interpreted by various researchers over time, leading to differing viewpoints. What they have in common is that all three appear in texts related to the buying and selling of land and real estate. In this study, texts containing these words have been re-examined in light of previous research, and new approaches have been sought within the framework of the feudal structure and land management system of the period. Furthermore, within the semantic context of these terms, the study examines whether the relationship between central authority and feudal structure continued to exist in civilizations after the Assyrian Trade Colonies period.

Keywords: Kültepe, Arhālum, Tuzinnum, Ubadinnum, Colonial Period.

Osmanlı-Türk Modernleşmesinde Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi

İbrahim Şirin*

Özet

Bu bildiri, aile kavramının geç Osmanlı'dan erken Cumhuriyet'e uzanan süreçte geçirdiği semantik ve işlevsel dönüşümü, kavramlar tarihi (Begriffsgeschichte) yöntemi çerçevesinde incelemektedir. Reinhart Koselleck'in teorik yaklaşımından hareketle kavramların yalnızca dilsel göstergeler değil, aynı zamanda tarihsel-toplumsal mücadelelerin, siyasal beklentilerin ve gelecek tasavvurlarının taşıyıcıları olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda aile, yalnızca bir toplumsal kurum değil, siyasal dönüşüm süreçlerinde yeniden tanımlanan, farklı dönemlerde farklı işlevler yüklenen dinamik bir söylem alanı olarak ele alınmaktadır.

Aile kelimesi Arapça kökenli olup, "geçindirmek, sorumluluğunu üstlenmek" anlamlarını içeren bir semantik zemine dayanır ve ilk anlamıyla "ev halkı, nafakası sağlanan kişileri" ifade eder. Bu içerik, ailenin tarihsel olarak ekonomik ve ahlaki bir yükümlülük alanı olarak kurulduğunu gösterir. İslam öncesi Türk toplumlarında karşılığı olan "oguş" ise soy ve kabile bağlarını içeren daha geniş bir aidiyet çerçevesine işaret eder. Bu anlam katmanları, modern dönemde kavramın çekirdek aile, yurttaşlık ve ulusal kimlik bağlamında yeniden tanımlanmasının tarihsel arka planını oluşturur.

Tanzimat sonrasında aile, bürokratik düzenlemeler, eğitim politikaları ve hukuk reformları aracılığıyla kamusal ilginin konusu hâline gelmiş; kadınların konumu, çocuk eğitimi ve miras düzenlemeleri üzerinden yeniden yapılandırılmıştır. Cumhuriyet döneminde ise aile, ulus-devletin ideolojik ve toplumsal sürekliliğini sağlayan temel kurumlardan biri olarak konumlanmıştır. Böylece aile, özel alanın ötesine geçerek vatandaşlık rejiminin inşasında ve modern toplum tahayyülünün kurulmasında belirleyici bir kavram hâline gelmiştir. Bu bildiri, söz konusu dönüşümü izleyerek modern Türkiye'nin toplumsal formasyonundaki süreklilik ve kırılma hatlarını kavram tarihi perspektifiyle görünür kılmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Oguş, Hane, Aile, Modernleşme, Kavram Tarihi.

* Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kocaeli/TÜRKİYE, sirinibrahim@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-1177-6651

The Historical Development of the Concept of Family in Ottoman-Turkish Modernization

Abstract

This paper examines the semantic and functional transformation of the concept of family from the late Ottoman period to the early Republic within the framework of conceptual history (Begriffsgeschichte). Drawing on Reinhart Koselleck's theoretical approach, concepts are understood not merely as linguistic signs but as carriers of historical-social struggles, political expectations, and visions of the future. In this context, the family is treated not simply as a social institution, but as a dynamic discursive field that was redefined in processes of political transformation and invested with different functions in different periods.

The word "family" derives from Arabic roots conveying meanings such as "to provide for" and "to assume responsibility," and in its earliest usage referred to "members of a household whose maintenance is ensured." This semantic content indicates that the family was historically constructed as a sphere of economic and moral obligation. In pre-Islamic Turkic societies, the corresponding term "Ogush" denoted lineage and kinship ties within a broader framework of tribal belonging. These semantic layers form the historical background for the concept's modern redefinition in relation to the nuclear family, citizenship, and national identity.

Following the Tanzimat reforms, the family became a subject of public concern through bureaucratic regulations, educational policies, and legal reforms, and was restructured through debates on women's status, child education, and inheritance law. In the Republican period, the family was positioned as one of the fundamental institutions ensuring the ideological and social continuity of the nation-state. Thus, the family extended beyond the private sphere and emerged as a key concept in the construction of citizenship and the formation of modern social imagination. This paper traces these transformations in order to illuminate the lines of continuity and rupture within modern Türkiye's social formation from the perspective of conceptual history.

Keywords: Ogus, Household, Family, Modernization, Conceptual History.

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Evlenme ve Boşanma Kurumları Üzerinden Kadının Aile İçindeki Statüsünün Yeniden İnşası Hakkında Bir Değerlendirme

Duygu Yılmaz*

Özet

1923 yılında Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle Türkiye, yalnızca siyasal bir rejim değişikliğine gitmemiş, aynı zamanda toplumsal hayatın birçok alanında dönüşümlerin yaşandığı bir sürece girmiştir. Bu süreç, bireylerin günlük yaşamlarını doğrudan etkileyen kurumlar üzerinde yoğunlaşmış, Cumhuriyet Döneminin ideolojik temelinde yer alan "muasır medeniyet seviyesine ulaşma" hedefi, aile yapısında köklü değişiklikleri zorunlu kılmıştır.

Bu dönüşümün somut adımlarından biri 1926'da yürürlüğe giren Türk Kanun-ı Medenisi'dir. Kanunla evlenme, boşanma, velayet, nafaka ve miras gibi aile hayatını doğrudan etkileyen konulara çağdaş bir düzenleme getirilmiştir. Kanun, aynı zamanda kadınların toplumsal hayata katılımının önünü açan hukuki zemini oluşturmuştur. Bu çalışma, Cumhuriyet Döneminin hukuki reformları çerçevesinde aile yapısında meydana gelen dönüşümü evlenme ve boşanma pratikleri üzerinden ele almayı amaçlamaktadır. Çalışmada yalnızca yasal değişikliklerin incelenmesiyle yetinilmemiş bu düzenlemelerin toplumsal algılara ve gündelik yaşama yansımaları da değerlendirilmiştir. Ayrıca, dünyadaki gelişmelere değinilmiştir. Dolayısıyla Türk aile yapısını, kendi tarihsel ve kültürel bağlamı içinde anlamaya çalışan çalışma, eleştirel bir tavırdan ziyade yorumlayıcı bir perspektif sunmaktadır. Nitel araştırma yöntemi çerçevesinde yürütülen çalışma, doküman analizi tekniğine dayanmaktadır.

Dönemin mevzuatı, TBMM zabıtları, resmî istatistikler, arşiv belgeleri, dönem gazeteleri, kadın-yaşam temalı süreli yayınların temel kaynak olduğu çalışmada; örnek olay analizleriyle, evlenme ve boşanma pratiklerinin hem kentte hem de taşrada nasıl uygulandığına dair niceliksel ve niteliksel veriler bir arada değerlendirilmiştir. Ayrıca yalnızca yasal düzenlemelerin değil, bu düzenlemelerin sosyal dokuda yarattığı etkilerin ve birey-toplum-devlet ilişkileri ekseninde ne tür dönüşümlere yol açtığının tarihsel bir çerçevede anlaşılması sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile Kurumu, Boşanma ve Evlenme Pratikleri, Kadının Statüsü, Toplumsal Dönüşüm, Modernleşme.

* Doç. Dr., Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Sosyal Bilimler Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, dylmaz090@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-0205-354X

An Assessment of the Reconstruction of Women's Status in the Family through the Institutions of Marriage and Divorce in the Early Years of the Republic

Abstract

In 1923, with the proclamation of the Republic, Türkiye not only underwent a fundamental transformation in its political regime but also entered a dynamic era of social reform. This process focused intensely on institutions that directly influenced individuals' daily lives, and the core goal of "reaching the level of contemporary civilization" which formed the ideological cornerstone of the Republican Era necessitated structural transformations within the family.

A pivotal step in this transformation was the enactment of the Turkish Civil Code in 1926. The Code introduced modern regulations governing issues central to family life, such as marriage, divorce, child custody, alimony, and inheritance, while establishing the legal foundation for women's active participation in social life. This study aims to examine the transformation of the family structure within the framework of Republican legal reforms through the practices of marriage and divorce. Going beyond a mere analysis of statutory changes, the study evaluates the broader reflections of these legal frameworks on social perceptions and everyday life. Furthermore, it incorporates comparative references to contemporary international developments. By contextualizing the Turkish family structure within its own historical and cultural background, the study adopts an interpretive perspective rather than a critical stance. Conducted within a qualitative research framework, the study relies primarily on document analysis techniques.

The legislation of the era, the Parliamentary Minutes of the Grand National Assembly of Türkiye, official statistics, archival records, contemporary newspapers, and periodicals focused on women's lives serve as the primary source material for this research. Through case study analyses, quantitative and qualitative data regarding the implementation of marriage and divorce practices in both urban centers and the provinces are evaluated synthetically. Ultimately, the study provides a historical framework to comprehend not only the statutory regulations themselves, but also their profound impacts on the social fabric and the systemic transformations they catalyzed within individual-society-state relations.

Keywords: Family Institution, Divorce and Marriage Practices, Status of Women, Social Transformation, Modernization.

Erken Cumhuriyet Döneminin Aile Hukuku Alanındaki Evlilik ve Boşanmaya İlişkin Düzenlemelerinin Dikkate Alınarak Türk Hukuk Tarihi Bağlamında Analizinin Yapılması

Cihan Osmanağaoğlu Karahasanoğlu*

Özet

1926 tarihli Türk Medeni Kanunu, Türkiye Cumhuriyeti'nin yaptığı hukuk reformunun temel yasası olup Osmanlı Devleti'nin hukuk sisteminin medeni hukuk alanındaki düzenlemelerine göre devrim niteliğinde değişiklikler getirmiştir. Erken Cumhuriyet dönemi (1923-1950), Kara Avrupası devletlerinden hukuk alımı yapılarak, temel kanunların kodifiye edildiği bir kanunlaştırma dönemidir. Bu dönem aynı zamanda alınan temel yasaların ve hukuk unsurlarının toplum tarafından da benimsenmesi bağlamında bir geçiş dönemi olması itibarıyla Türk hukuk tarihi disiplininin en önemli dönemlerinden birisidir. Bu itibarla konu olarak Erken Cumhuriyet döneminin aile hukuku, özellikle kadın-erkek arasındaki hukuki eşitliği sağlayan düzenlemeleri kapsamında inceleme konusu yapılmıştır.

1926 tarihli eski Türk Medeni Kanunu'nun aile hukuku alanında kadın ve erkeğin eşitliğine ilişkin getirdiği yeniliklerin öneminin ortaya koyulabilmesi için Osmanlı Devleti'nin hukuk sistemine bakılması gerekir. Osmanlı aile hukukunun son dönemi dikkate alınarak, o dönem aile hukuku içerisindeki nispeten daha problemli görülen tefrik sebepleri, velayet-i icbar, buluğ muhayyerliği, nafaka gibi evlenme ve boşanma konularına değinilecektir. Osmanlı Devleti'nin son döneminden kasıt, Osmanlı hukuk sisteminde modernleşme çabalarının başladığı 1839 Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun ilanından Osmanlı Devleti'nin sona ermesine kadar devam eden tarih aralığıdır. Bu tarih aralığı 1918 Mondros Mütarekesi ile devletin fiilen egemenliğini yitirdiği tarih ile bitirilebileceği gibi, 1922'de saltanatın kaldırılmasına ya da 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanına kadar getirilebilir. Nihayetinde aile hukuku alanında Osmanlı hukukunun son dönem kabulleri (farklılık arz eden Hukuk-i Aile Kararnamesi'nin uygulandığı kısa tarih aralığı hariç) 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu yürürlüğe girene kadar uygulanmaya devam etmiştir.

Netice itibarıyla Cumhuriyet'in ilk Türk Medeni Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile şekillenen aile hukukunun bilhassa evlenme ve boşanmaya ilişkin kabulleri, selef devletin aile hukuku alanındaki kabulleri ile karşılaştırılarak, Türk hukuk tarihi disiplininin günümüz hukuk sistemimizi de şekillendiren Erken Cumhuriyet döneminin aile hukuku alanının kadın-erkek eşitliği bağlamında analizinin yapılmasına çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Erken Cumhuriyet Dönemi, Türk Medeni Kanunu, Aile Hukuku, Resepsiyon, Hukuk-i Aile Kararnamesi, Osmanlı Hukuku.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü, Hukuk Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul/TÜRKİYE, cihanos@yahoo.com https://orcid.org/0000-0003-1495-2339

An Analysis of the Marriage and Divorce Regulations of the Early Republican Era in the Field of Family Law within the Context of Turkish Legal History

Abstract

The Civil Code of 1926 served as the principal statute of the legal reform undertaken by the Republic of Türkiye, introducing revolutionary changes compared to the civil law regulations of the Ottoman Empire. The Early Republican era (1923-1950) was a codification period in which foundational codes were enacted through the reception of law from Continental European legal systems. This era constituted one of the most critical periods in Turkish legal history, as it represented a transitional phase during which these adopted legal principles were internalized by society. Accordingly, this study examines Early Republican family law, focusing on regulations establishing legal equality between women and men.

To demonstrate the significance of the innovations introduced by the 1926 Code regarding gender equality, it is necessary to examine the legal system of the Ottoman Empire. Focusing on late Ottoman family law, this study addresses issues surrounding marriage and divorce that were deemed relatively problematic, including grounds for judicial dissolution of marriage (tafrīq), compulsory guardianship (wilayat al-ijbar), the option of puberty (khiyar al-bulugh), and maintenance (nafaqah). The late Ottoman period refers to the timeframe beginning with the Gülhane Edict of 1839, marking the onset of legal modernization, and extending until the demise of the Ottoman state. This era can be drawn to the Armistice of Mudros in 1918, the abolition of the sultanate in 1922, or the proclamation of the Republic in 1923. Ultimately, late Ottoman family law principles (excluding the brief period of application of the distinct Law of Family Rights Decree) remained in force until the 1926 Code took effect.

Consequently, by contrasting the family law principles shaped by the Republic's first Civil Code, particularly regarding marriage and divorce, with those of the predecessor state, this study analyzes Early Republican family law within the context of legal equality between men and women.

Keywords: Early Republican Era, Turkish Civil Code, Family Law, Reception, Ottoman Law of Family Rights Decree (Hukuk-ı Aile Kararnamesi), Ottoman Law.

Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi Belgeleri Üzerine Bir İnceleme: Karikatürlerin Perspektifinden Dış Dünyanın Türkiye Okuması

Emin Alp Malkoç*

Özet

Görsel sanat türü olan karikatür hakkında çeşitli tanımlamalara gidilebilir. Karikatür, insan merkezli her şeyi abartılı düzeyde işleyerek fikir oluşturan ifade biçimidir. Aynı zamanda mesajını; anlama, anlamlandırma ve anlatma çabasını yalın ve sert şekilde aktaran propaganda ya da eleştiri mekanizması niteliğindedir. İçinden çıktığı kültürün yansıması olduğu kadar işlediği konunun dışa vurumunu açığa çıkardığından dönemsel tanıklık ve tarihi kayıt arşivi olarak da görülebilir. Mizah düzleminden bazen taşabilen siyasi karikatürler, siyasetçiler ya da politikalarla sınırlı kalmayabilirler. Hatta uzun süredir uluslararası ilişkileri, kamuoyuna/halka taşıyan dikkat çekici iletişim öğelerindendir. Nitekim bunun, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivlerindeki belgeler arasında Osmanlı İmparatorluğu dönemine inen örnekleriyle karşılaşılmaktadır. En son açılan arşivlerden Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşivinde de özellikle uluslararası ilişkiler açısından önem taşıyan, karikatür konulu ya da doğrudan karikatür içeren çeşitli belgeler bulunmaktadır. Görünüme açılmış böyle belgeler arasında Atatürk dönemi ve İnönü'nün ilk iktidar yıllarına ait olanların sayısı hayli sınırlıdır. Karikatürlerle ilgili ya da doğrudan karikatür içeren belgelerin çoğunluğu 1940'ların ikinci yarısı ile 1950'lerde toplanmaktadır. Kuşkusuz bu, II. Dünya Savaşı ardından yaşananlar, uluslararası ilişkilerin dinamizmi ve Soğuk Savaş'ın gündeminin yoğunluğundan kaynaklanıyor olmalıdır. Karikatür konulu belgelerden 38'i görsel içermezken 36 belgeye ele aldığı konuya ait karikatür kopyası eklidir. Bu karikatürler Türk liderler, Türkiye'deki gelişmeler, Türk dış politikası özellikle ABD ve Sovyet Rusya ile ilişkiler (ve diğer dış politik temel konular) gibi farklı ve çeşitli bir konu yelpazesi ortaya çıkarmaktadır. Üstelik karikatürler, yayımlandıkları yerler açısından da Güney Amerika'dan Batı ve Doğu Avrupa'ya, Orta Doğu'ya kadar oldukça geniş bir coğrafi kuşağa yayılmaktadır. Her şeyden önemlisi bu yönleriyle/özellikleriyle artık tarihsel materyal kimliği kazanmaktadırlar.

Bu araştırma, Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşivindeki karikatür kopyalarını içeren belgeler ve ortaya koydukları görsel özelliklerin analiziyle tarihi gelişmeleri uluslararası ilişkiler bağlamında izlemeye, dış dünyanın penceresinden Türkiye'nin nasıl görüldüğünü ve hem genel hem konjonktürel durumlarda Türkiye Cumhuriyeti'nin nasıl algılandığını incelemeyi amaçlamaktadır. Böylece Türkiye'nin dış dünyadaki algısını anlamak kadar tarihsel çalışmalarda farklı bakış açıları geliştirmeye katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, Demokrat Parti Dönemi, Soğuk Savaş, Karikatür, Türk Dış Politikası.

* Doç. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Rektörlük, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, malkocem@itu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-5840-6922

A Study on the Documents of the Turkish Diplomatic Archives of the Ministry of Foreign Affairs: The Outside World's Reading of Türkiye from the Perspective of Cartoons

Abstract

Cartoons, as a visual art form, can be defined in various ways. A cartoon is a medium of expression that generates ideas by exaggerating human-centered phenomena. Simultaneously, it serves as a mechanism for propaganda or critique, conveying its message powerfully and directly to aid in understanding, interpretation, and communication. Reflecting the culture from which it emerges as well as revealing external manifestations of its subject matter, a cartoon acts as a witness to its era and a form of historical record. Political cartoons, often transcending mere humor, are not restricted solely to politicians or internal policies, indeed, they have long served as notable communicative elements bringing international relations to the public domain. Precedents of this can be found dating back to the Ottoman era within the Turkish Presidential State Archives. Furthermore, among the recently opened collections, the Diplomatic Archives of the Ministry of Foreign Affairs contain various documents regarding or directly featuring cartoons, which hold significant value for international relations history. Among these accessible records, documents from the Atatürk period and the initial years of İnönü's presidency remain quite limited. The majority of cartoon-related documents are concentrated in the second half of the 1940s and throughout the 1950s, a trend undoubtedly driven by post-World War II developments, the dynamic nature of international relations, and the intense Cold War agenda. While 38 of these documents discuss cartoons without visual accompaniment, 36 include physical copies of the cartoons concerned. These cartoons cover a broad spectrum of topics, including Turkish leaders, domestic developments in Türkiye, and Turkish foreign policy, particularly relations with the US, the Soviet Union, and other core diplomatic themes. Moreover, in terms of publication origins, they span a wide geographical arc ranging from South America to Western and Eastern Europe and the Middle East, ultimately acquiring the status of historical primary sources.

By analyzing documents containing cartoon copies and their visual characteristics from the Diplomatic Archives of the Ministry of Foreign Affairs, this research aims to trace historical developments within the framework of international relations, examining how Türkiye was viewed through the lens of the outside world and how the Republic of Türkiye was perceived under both general and conjunctural circumstances. In doing so, the study seeks to enhance the understanding of Türkiye's international perception while contributing nuanced perspectives to historical scholarship.

Keywords: Ministry of Foreign Affairs Turkish Diplomatic Archives, Democrat Party Era, Cold War, Cartoons, Turkish Foreign Policy.

Cumhuriyet Dönemi'nde Afişlerle Yaygın Halk Eğitimi (1923-1938)

Fahri Kılıç*

Özet

Yaygın halk eğitimi, örgün eğitim sisteminin dışında kalan bireyin bilgi, beceri, tutum ve davranışlarını sosyal, kültürel, ekonomik durumunu geliştirmek için yürütülen eğitim faaliyetleridir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında halkın temel yurttaşlık bilgileriyle donatılması, ulusal kültür ve bilincinin arttırılması amaç edinilmiş, yaygın halk eğitimi, Türkiye'nin modernleşme ve kalkınma hedeflerinin önemli bir parçası olmuştur.

Cumhuriyet Dönemi'nde kamusal ve siyasi alanlardaki reformların halka tanıtılmasında çeşitli görsel araçlar kullanılmıştır. Bu araçlardan birisi olan afişler aracılığıyla geniş kitlelere etkin bir vatandaşlık eğitimi verilmiştir. İletişim araçlarının kısıtlı, halkın okuma yazma oranın düşük olduğu bir dönemde afişler yeni rejimin toplumsal ideallerinin halka ulaştırılmasında önemli bir işlevi yerine getirmiştir. Afişlerde kullanılan görsel ve dilsel okunurluk, görünürlük, basitlik ilkeleriyle hem biçimsel hem de içeriksel olarak, kentli ve köylü vatandaşa ulaşılmaya çalışılmıştır.

Türkiye'de erken Cumhuriyet Dönemi afiş sanatının ilk öncüleri Münif Fehim, İhap Hulusi Görey ve Kenan Temizan'dır. Özellikle İhap Hulusi Görey, yeni bir Türk kimliğinin oluşturulmasında, Türk halkı için çizilen yeni imajın benimsetilmeye çalışılmasında eserleriyle etkin rol oynamıştır. Birçok kamu ve özel kuruluş için afiş tasarımları yapmış, Cumhuriyet'i afişleyen bir öncü olmuş, Cumhuriyet'in görsel dili haline gelmiştir. Yeni alfabenin tanıtımı, sağlık, tasarruf, üretim, tarım gibi pek çok konuda hazırladığı afişlerle halk eğitimine katkıda bulunmuştur.

Bu çalışmanın amacı, Cumhuriyet'in ilk yıllarında örgün eğitimin dışında kalmış vatandaşa afişlerle sunulan yaygın halk eğitiminin irdelenmesi olacaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılacaktır. Cumhuriyet'in temel değerlerinin ve ideolojisinin halka nasıl aktarıldığı incelenecek ve kamu kurumları için tasarlanan afişlerin nitelikleri ele alınacaktır. Tasarımlara ait göstergelerin taşıdığı temalar sınıflandırılarak içerik analizi yöntemiyle incelenecektir. Araştırmada arşiv kaynaklarına, süreli yayınlara, tetkik eserlere, anılara ve alan yazını ile ilgili tezlere başvurulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Yaygın Halk Eğitimi, Afiş, İhap Hulusi Görey.

* Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Bolu/TÜRKİYE, kilic_f@ibu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-0882-5811

Non-Formal Public Education with Posters in the Republican Period (1923-1938)

Abstract

Non-formal public education is the educational activities carried out to improve the knowledge, skills, attitudes and behaviors, social, cultural and economic status of individuals outside the formal education system. In the early years of the Republic, the aim was to equip the public with basic civic knowledge, to increase national culture and consciousness, and non-formal public education became an important part of Türkiye's modernization and development goals.

During the Republican period, various visual tools were used to introduce reforms in public and political spheres to the public. Posters, as one of these tools, provided effective citizenship education to large masses. In a period when communication tools were limited and the literacy rate was low, posters fulfilled an important function in conveying the social ideals of the new regime to the public. Through the principles of visual and linguistic legibility, visibility and simplicity used in posters, both urban and peasant citizens were tried to be reached both formally and contextually.

Münif Fehim, İhap Hulusi Görey and Kenan Temizan were the pioneers of poster art in the early Republican period in Türkiye. Especially İhap Hulusi Görey played an active role in the creation of a new Turkish identity and the adoption of the new image drawn for the Turkish people. He designed posters for many public and private organizations, became a pioneer in posterizing the Republic, and became the visual language of the Republic. He contributed to public education with his posters on many subjects such as the introduction of the new alphabet, health, savings, production and agriculture.

The aim of this study is to examine the non-formal public education offered to citizens who were excluded from formal education in the early years of the Republic through posters. Document analysis, one of the qualitative research methods, will be used in the study. How the basic values and ideology of the Republic were conveyed to the public will be examined and the qualities of the posters designed for public institutions will be discussed. The themes carried by the indicators of the designs will be classified and analyzed by content analysis method. In the research, archival sources, periodicals, research works, memoirs and theses related to the field literature will be consulted.

Keywords: Republic, Non-formal Public Education, Poster, İhap Hulusi Görey.

İran Şahı Türkiye'de (1934) Belgesel Film, Sinema ve Tarih

Oya Kasap Ortaklan*

Özet

İran Şahı Rıza Pehlevi'nin 1934 yılında Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaret, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerde önemli bir dönüm noktası olmuş, ekonomik, siyasi ve kültürel yakınlaşmanın ivme kazanmasına katkıda bulunmuştur. 10 Haziran ile 6 Temmuz 1934 tarihleri arasında gerçekleşen bu ziyaret Cumhuriyet Halk Fırkasının sinema faaliyetleri kapsamında filme alınmıştır. Akabinde sinematograf operatörleri İran'a giderek ülkenin farklı yerlerinde çekimler gerçekleştirmişlerdir. Çekilen filmler iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilere tanıklık eden birer belge niteliği taşımakta ve ülkeler arası tarihin ve etkileşimlerin görsel-işitsel bir kaydını sunmaktadır. Filmlerin çekim süreçlerini de içeren yazışmaların bir bölümü arşivlerde mevcuttur ve bu belgeler devletin sinema faaliyetlerine, devlet ile sinema sektörü arasındaki iletişime ve sesli sinemanın yaygınlaştığı 1930'ların ortasında yerel sinema tarihine ilişkin değerli veriler içermektedir. Araştırma mevcut filmleri söylemleri açısından analiz ederek dönemi ve diplomatik ilişkileri nasıl ifade ettiklerini ortaya koymakta ve film çekim koşullarını aktaran arşiv belgelerini inceleyerek söz konusu filmlerin sektör ve sinema tarihi açısından değerlendirmesini yapmaktadır. Böylelikle belgesel filmler ile sinema sektörünün işleyişini ve resmi idari kurumlarla ilişkisini şeffaf kılan arşiv belgeleri odağındaki bu görsel-işitsel ve yazılı tanıklıkların sinema ve tarih ilişkisindeki yeri ve önemi değerlendirilmektedir. Araştırmada birincil kaynak olarak filmler ve arşiv belgelerinin yanı sıra dönem gazetelerinde ziyarete ve filmlere ilişkin yayınlanan haberlerden faydalanılmaktadır. İkincil kaynaklar ile çalışmanın kuramsal ve tarihsel çerçevesi desteklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, İran, Erken Cumhuriyet Dönemi, Sinema, Belgesel Film.

* Öğr. Gör. Dr., Galatasaray Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, okasap@gsu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-4475-0431

The Shah of Iran in Türkiye (1934) Documentary Film, Cinema and History

Abstract

The visit of Reza Shah Pahlavi of Iran to Türkiye in 1934 marked a significant turning point in diplomatic relations between the two nations, accelerating their economic, political, and cultural rapprochement. Taking place between June 10 and July 6, 1934, the visit was documented on film as part of the cinematic initiatives of the Republican People's Party. Subsequently, cinematographers traveled to Iran to conduct shootings across various regions of the country. Serving as historical records of bilateral diplomatic ties, these films offer a unique audiovisual chronicle of cross-national interactions and history. A portion of the correspondence detailing the production processes survives in archival records, offering valuable insights into state-sponsored film activities, the dialogue between state institutions and the private cinema industry, and local film history during the mid-1930s, a period characterized by the proliferation of sound cinema. Through a discourse analysis of the surviving films, this study demonstrates how they reflected the era and its diplomatic dynamics, while also evaluating their position within film history and the industry by examining archival records that reveal their production conditions. In doing so, the study assesses the place and significance of these audiovisual and written testimonies, centered on documentary films and archival documents that illuminate the inner workings of the film sector and its relations with official administrative bodies, within the interplay between cinema and history. Alongside films and archival documents as primary sources, the study draws on press coverage from period newspapers regarding the visit and the films, with secondary sources providing the broader theoretical and historical framework.

Keywords: Türkiye, Iran, Early Republican Era, Cinema, Documentary Film.

Erken Cumhuriyet Dönemi Basın Yayıncılığının Geliştirilmesine Yönelik Ekonomik Teşvikler: Gazete Kâğıdında Gümrük Muafiyeti Uygulaması

Suna Altan*

Özet

1923-1938 yılları arasında basın, Cumhuriyet rejiminin halkla iletişimini sağlamak, reformları duyurmak ve kamuoyunu yönlendirmek açısından kritik bir araç olarak görülmüştür. Cumhuriyet'in ilanından sonra basının güçlendirilmesi amacıyla çeşitli teşvikler sağlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nde gazete kâğıdına yönelik gümrük muafiyeti, basın ve yayıncılığı teşvik etmek amacıyla uygulanan önemli politikalar arasında yer alır. Türkiye'de kâğıt üretiminin yetersizliği nedeniyle gazete kâğıdı ithalatı kaçınılmaz hale gelmiş ve gazete ile dergi yayımlayan kuruluşların en büyük maliyet kalemlerinden biri olan gazete kâğıdının ithalatında vergi muafiyetlerine gidilmiştir. 1924 yılında yürürlüğe giren gümrük tarifesi çerçevesinde, basın ve yayın sektörünü teşvik etmek amacıyla gazete kâğıdı ithalatında muafiyet uygulanmaya başlanmıştır. 1929'dan itibaren Türkiye, dış ticarette korumacı politikalar benimsemiş olsa da gazete ve basın sektörlerinin desteklenmesi adına gazete kâğıdı ithalatındaki muafiyetler devam etmiştir. Ayrıca, okuma yazma oranının artırılması ve basının daha geniş kitlelere ulaşabilmesi amacıyla bu destekler sürdürülmüştür. 1930'lu yıllarda ise özellikle 1931 tarihli Matbuat Kanunu ile birlikte basının devlet politikalarına uygun hareket etmesi teşvik edilirken, gazete kâğıdı temini konusunda sağlanan destekler de devam etmiştir.

Bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti'nde basın sektörüyle ilgili uygulanan gazete kâğıdına yönelik gümrük muafiyeti politikasının tarihsel gelişimini incelemektedir. Araştırma, dönemin resmî belgeleri, dönemin gazete ve dergileri ile literatür taraması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve tarihsel analiz tekniği kullanılarak, gümrük muafiyetinin basın sektörü üzerindeki etkileri, devletin basınla olan ilişkisi ve basın politikasındaki dönüşüm süreçleri incelenmiştir. Ayrıca dönemin ekonomik ve sosyal şartları göz önünde bulundurularak, gazete kâğıdı ithalatına yönelik uygulamaların sektöre olan katkıları detaylandırılmıştır.

Bu çalışma sonucunda, 1923-1938 yılları arasında gazete kâğıdına yönelik gümrük muafiyeti uygulamalarının, erken Cumhuriyet döneminde basının ekonomik sürdürülebilirliğini sağlayan ve yayın faaliyetlerinin devamlılığını destekleyen önemli bir politika olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'de kâğıt üretiminin yetersizliği nedeniyle ithalata dayalı bir yapı oluşmuş, bu durum devletin basın sektörünü ekonomik olarak desteklemesini zorunlu kılmıştır. 1929 sonrası korumacı politikalara rağmen söz konusu muafiyetlerin sürdürülmesi, basının Cumhuriyet rejimi açısından stratejik bir araç olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Böylece basın, bir yandan maddi olarak desteklenirken diğer yandan Cumhuriyet ideolojisinin yaygınlaştırılması, kamuoyunun şekillendirilmesi, okuryazarlığın artırılması ve devlet-toplum iletişiminin güçlendirilmesi açısından işlevsel bir araç haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Basın, Cumhuriyet, Gümrük, Kâğıt, Muafiyet.

* Doç. Dr., Iğdır Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Iğdır/TÜRKİYE, suna.altan@igdir.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-7388-3014

Economic Incentives for the Development of the Publishing Industry in the Early Republican Era: The Implementation of a Customs Exemption on Newsprint

Abstract

Between 1923 and 1938, the press was regarded as a critical tool for the Republican regime to communicate with the public, publicize reforms, and shape public opinion. Following the proclamation of the Republic, various incentives were provided to strengthen the press. In the Republic of Türkiye, customs exemption for newsprint was among the significant policies implemented to encourage the press and publishing sectors. Due to the insufficiency of domestic paper production, newsprint imports became inevitable, leading to tax exemptions on newsprint one of the largest cost items for newspaper and magazine publishers. Under the customs tariff that came into force in 1924, exemptions were applied to newsprint imports to foster the publishing sector. Although Türkiye adopted protectionist foreign trade policies from 1929 onward, exemptions on newsprint imports were maintained to support the press. Additionally, these supports were continued to help increase literacy rates and enable the press to reach wider audiences. In the 1930s, particularly with the Press Law of 1931, the press was encouraged to align with state policies while state support for newsprint supply persisted.

This study examines the historical development of the customs exemption policy for newsprint applied to the press sector in the Republic of Türkiye. The research was conducted through a literature review alongside the analysis of official archival documents, period newspapers, and journals. Adopting a qualitative research approach and utilizing historical analysis, the study investigates the impact of customs exemptions on the press sector, the state's relationship with the press, and the transformation of press policies. Furthermore, considering the economic and social conditions of the era, the contributions of newsprint import practices to the sector are detailed.

The study concludes that newsprint customs exemptions between 1923 and 1938 constituted a crucial policy that ensured the economic sustainability of the press and supported the continuity of publishing activities during the early Republican era. The insufficiency of domestic paper production created an import-dependent structure, making state economic support necessary for the press sector. The continuation of these exemptions despite the protectionist policies post-1929 demonstrates that the press was viewed as a strategic tool by the Republican regime. Consequently, while the press received material support, it also functioned as an effective instrument for disseminating Republican ideology, shaping public opinion, increasing literacy, and strengthening communication between the state and society.

Keywords: Press, Republic, Customs, Paper, Exemption.

Sibirya Kırgızlarının IX-XII. Yüzyıllardaki "Unutulmuş Devleti" Hakkında

Anvarbek Mokeev*

Özet

Kırgız halkının tarihindeki en acil/tartışmalı konulardan biri, Yenisey Kırgız Devleti'nin 840 yılında Uygur Kağanlığı'nı mağlup ettiği ve kısa bir süre için Çin'in kuzey sınırı boyunca uzanan geniş bir bölgenin kontrolünü ele geçirdiği "Kırgız Büyük Gücü" olarak adlandırılan dönemdir. Bununla birlikte, IX. yüzyılın ortalarında Yenisey Kırgız Devleti'nde büyük bir güce özgü niteliklerin bulunmadığı, tanınmış Amerikalı, Rus ve Türk bilim insanları tarafından kaydedilmiştir.

Nitekim Uygur Kağanlığı'nın tamamen yıkılmasından kısa bir süre sonra, Kırgız Kağanı'nın kuzeydeki göçebe topraklarının yeni hükümdarlarına Çin imparatorları tarafından geleneksel olarak verilen onursal bir unvan talebi fiilen reddedilmiştir. Sonuç olarak Kırgızlar, egemenliklerini korumayı seçmişler ve güneybatıdaki Cungar Aladağları'ndan kuzeydoğudaki Altay, Tuva ve Baykal bölgesine kadar uzanan geniş coğrafyalar üzerinde hakimiyet kurmuşlardır. Bu genişleme, özellikle önemli bir ekonomik potansiyele sahip olan Güney Sibirya'nın ekonomik çıkarları doğrultusunda gerçekleşmiştir.

Kuzey Moğolistan ve Güney Sibirya'da işgal ettikleri topraklarda Yenisey Kırgızlarının maddi kültürünün bu yerel varyantları temelindedir ki; Cengiz Han devletinin yükselişi sırasında bile birden fazla Kırgız beyliği varlığını sürdürmüştür: Altay ve Minusinsk Havzası'nda Kırgız, Tuva ve Hangay'da Kem-Kemciut, Baykal bölgesinde Bargucin-Tokum, Angara bölgesinde Alakçin ve Cungar Aladağları'nda Karkıra.

Otantik Çin, Arap ve Pers kaynaklarına göre Kırgızlar; samur, sincap, kakım ve diğer kürk taşıyan hayvanların kürklerini ve miski Çin'den ve Batı ülkelerinden gelen yabancı tüccarlara aktif olarak satmışlardır. Bu mallar, Kırgız hükümdarları tarafından, dağlık-ormanlık bölgelerin bağımlı nüfusu olan Kıştımlardan (kelime anlamıyla "samur avcıları") vergi/harac olarak elde edilmiştir. Kıştımlar, hem Batı'daki hem de Çin'deki zengin tüccarlar arasında yüksek talep gören kürklerin tedarikinde uzmanlaşmışlardır.

Bu malların ticareti yoluyla Kırgızlar önemli kârlar elde etmişlerdir; bu kârlar, seleflerinin sınırlar boyunca barışı koruma karşılığında düzenli olarak "hediye" olarak aldıkları ve güçlü bir komşuyla askeri çatışma risklerini taşıyan Batı ülkeleriyle ipek ticareti yoluyla elde ettikleri faydaları fazlasıyla telafi etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Büyük Kırgız Devleti, Sibirya, Moğolistan, Kırgızların Kürk Ticareti.

* Prof. Dr., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Bişkek/KIRGIZİSTAN, anvarbek.mokeev@manas.edu.kg https://orcid.org/0000-0002-0381-6975

On the "Forgotten State" of the Siberian Kyrgyz in the IXth - XIIth Centuries

Abstract

One of the pressing issues in the history of the Kyrgyz people is the so-called era of the "Kyrgyz Great Power" when in 840 the Yenisei Kyrgyz state defeated the Uyghur Khaganate and, for a short time, took control of a vast territory stretching along the northern border of China. However, the absence of features characteristic of a great power in the Yenisei Kyrgyz state in the mid-IXth century has been noted by well-known American, Russian and Turkish scholars.

Indeed, shortly after the complete destruction of the Uyghur Khaganate, the request of the Kyrgyz Khagan for an honorary title - traditionally granted by Chinese emperors to new rulers of the northern nomadic territories - was effectively rejected. As a result, the Kyrgyz chose to preserve their sovereignty and established dominance over vast regions—from the Dzungarian Alatau in the southwest to Altai, Tuva, and the Baikal region in the northeast. This expansion was driven by economic interests, particularly those of Southern Siberia, which had significant economic potential.

It was precisely on the basis of these local variants of the material culture of the Yenisei Kyrgyz in the territories they had occupied in northern Mongolia and Southern Siberia that, even during the rise of the state of Genghis Khan, several Kyrgyz principalities existed: Kyrgyz in Altai and the Minusinsk Basin, Kem-Kemjiut in Tuva and Khangai, Bargudzhin-Tokum in the Baikal region, Alakchin in the Angara region, and Karkyra in the Dzungarian Alatau.

According to authentic Chinese, Arab, and Persian sources, the Kyrgyz actively sold furs of sable, squirrel, ermine, and other fur-bearing animals, as well as musk, to foreign merchants from China and Western countries. These goods were obtained by Kyrgyz rulers as tribute from the kyshtyms (literally "sable hunters") the dependent population of the mountain-forest regions. The kyshtyms specialized in procuring furs, which were in high demand among wealthy merchants in both the West and China.

Through trade in these goods, the Kyrgyz gained substantial profits, which more than compensated for the benefits their predecessors had obtained through the silk trade with western countries that had been regularly received as "gifts" in exchange for maintaining peace along the borders, a practice that carried significant risks of military conflict with a powerful neighbor.

Keywords: Kyrgyz Great State, Siberia, Mongolia, Kyrgyz Fur Trade.

Deşt-i Kıpçak'ta Tamma Kuvvetleri ve Altın Orda'nın Askerî Teşkilâtındaki İzleri

Aykut Buğra Derin*

Özet

1206 yılı itibariyle Cengiz Han idaresinde büyük bir güç olarak ortaya çıkan Moğollar, XIII. asrın ortalarına kadar oldukça geniş bir alanı ve bu alanda yaşayan toplulukları hâkimiyet altına aldılar. Hem konargöçer hem de yerleşik nüfusu içeren bu alanlarda, hâkimiyetin kurulmasında başat rolü ise Moğol ordusu üstlendi. Moğollar merkezden uzak sahalarda ele geçirdikleri alanları askerî, sivil ve ekonomik olarak hâkimiyet altına almak niyetiyle sınır bölgelerinde "tamma" kuvvetlerini görevlendirdiler. Tamma kuvvetleri, genel itibariyle Cengiz Han'ın muhafız birliği olarak bilinen keşik üyesi bir tammacı tarafından idare edilirdi ve Moğol ordusu içerisinden özenle seçilen savaşçılardan oluşurdu. Ayrıca ana kuvvet olan tamma, öncü ve gözcülük görevlerini icra etmekle görevli algıncı adı verilen kuvvetlerden müteşekkil kısımlar ile desteklenirdi. Tammalar, konuşlandırıldıkları bölgelerde bulunan toplulukları Moğol hâkimiyetine alıştırmak ile vergilendirme çalışmalarını başlatmak, bölgede olası bir isyan hareketinin önüne geçerek asayişi sağlamak ve dışarıdan gelmesi muhtemel bir saldırıyı engellemek gibi hedefleri gerçekleştirene dek bölgede kalırlardı. Cengiz Han'ın temellerini attığı imparatorluğun ilk yıllarından itibaren Çin, İran ve Deşt-i Kıpçak gibi bölgelerde görev alan tamma kuvvetleri genel itibariyle mezkûr amaçlara hizmet etti.

Araştırmacılar, günümüze dek gerçekleştirdikleri çalışmalarda XIII-XIV. asırlarda Çin ve İran gibi coğrafyalarda konuşlandırılan tamma birliklerinin tarihsel süreç içerisindeki faaliyetlerine ışık tutan yetkin eserler meydana getirdiler. Ancak öncelikle XIII. asrın başlarında Deşt-i Kıpçak'ta görevlendirilen tamma kuvvetlerinin faaliyetleri ve sonrasında bu kuvvetlerin 1242 yılı itibariyle Deşt-i Kıpçak'ta varlık gösteren Altın Orda'nın askerî teşkilâtı içerisindeki varlığı, ilgili araştırmalarda mahdut kaldı. Biz bu bildirimizde, 1229-1236 yılları arasında Deşt-i Kıpçak'ta görevlendirilen tamma kuvvetlerinin içeriği ve faaliyetlerine ek olarak, bu askerî birimlerin 1242 yılı itibariyle Altın Orda askerî teşkilâtı içerisindeki konumunu aydınlatmayı amaçlamaktayız.

Anahtar Kelimeler: Moğol Ordusu, Tamma Kuvvetleri, Sınır Garnizonları, Deşt-i Kıpçak, Altın Orda.

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, Çanakkale/TÜRKİYE, aykutderin@hotmail.com.tr
https://orcid.org/0000-0002-1377-0093

Tamma Forces in Desht-i Qipchaq and Their Traces in the Military Organization of the Golden Horde

Abstract

The Mongols, who emerged as a great power under the rule of Genghis Khan as of 1206, took control of a very large area and the communities living in this area until the middle of the XIIIth century. The Mongol army played a leading role in establishing dominance in these areas, which included both nomadic and settled populations. The Mongols assigned tamma forces to the border regions with the intention of taking control of the areas they captured in remote areas militarily, civilly and economically. The tamma forces were commanded by a tammaci, a member of the kheshig, commonly known as Genghis Khan's guard unit, and consisted of warriors carefully selected from within the Mongol army. In addition, the main force, the tamma, was supported by units called alghinci, which were responsible for performing vanguard and scouting duties. The tamma stayed in the region until they achieved their goals, such as accustoming the communities in the regions they were deployed to Mongol rule, initiating taxation, ensuring public order by preventing a possible rebellion in the region, and preventing a possible attack from outside. From the early years of the empire founded by Genghis Khan, the tamma forces that served in regions such as China, Iran and Dasht-i Qipchaq generally served the aforementioned purposes.

In the studies they have carried out to date, researchers have produced competent studies that shed light on the historical activities of the tamma units deployed in geographies such as China and Iran in the XIIIth and XIVth centuries. However, the activities of the tamma forces assigned to Dasht-i Qipchaq in the early XIIIth century and the subsequent presence of these forces within the military organization of the Golden Horde, which was present in Dasht-i Qipchaq as of 1242, have been limited in the above-mentioned studies. In this study, we aim to shed light on the content and activities of the tamma forces assigned to the Dasht-i Qipchaq region between 1229 and 1236, as well as the position of these military units within the Golden Horde military organization as of 1242.

Keywords: Mongol Army, Tamma Forces, Border Garrisons, Dasht-i Qipchaq, Golden Horde.

Esaretten Sadakate: Rus Arşiv Belgelerine Göre Küçüm Han Oğlu Ebulhayr'ın Hayatı

Yusuf Akbaba*

Özet

Bu bildiri, Sibir Hanlığı'nın son hükümdarı Küçüm Han'ın oğullarından biri olan ve Rusya'da vaftiz edilerek "Andrey Küçümov" adını alan Ebulhayr'ın yaşamını arşiv belgeleri ışığında incelemektedir. 1591 yılında Rus birlikleri tarafından esir alınarak Moskova'ya götürülen Ebulhayr'ın hayatı, yalnızca bireysel bir esaret ve din değiştirme vakası değil, aynı zamanda erken modern dönemde Çarlık Rusyasının Küçümoğullarını dönüştürme ve kendine sadık kılma stratejisinin somut bir örneğidir. Bu çalışma, özellikle Ebulhayr'ın nerede yaşadığı, ne kadar maaş aldığı ve ne zaman öldüğüne dair bilgileri arşiv belgelerine dayanarak ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın temel kaynaklarını Rossiyskiy Gosudarstvennıy Arhiv Drevnikh Aktov (RGADA) 130 numaralı fonda yer alan maaş kayıtları, veraset ve toprak tahsisatlarına ilişkin bilgiler oluşturmaktadır. Bu belgelerden Ebulhayr'ın, vaftizinden sonra Yaroslavl bölgesinde ikamet ettiği, kendisine yıllık sabit maaş bağlandığı ve ek olarak arazi geliri tahsis edildiği tespit edilmiştir. Aynı belgeler, Ebulhayr'ın 1627 yılında öldüğünü ve ölümünden sonra ailesinin miras taleplerine ilişkin işlemlerin yapıldığını göstermektedir. Yalnızca Ebulhayr'ın değil, oğullarının ve torunlarının da Ortodoks olarak Rus aristokrasisine dahil oldukları anlaşılmaktadır.

Çalışmada ayrıca, geçmişte G.F. Müller, P.İ. Nebolsin, V.V. Velyaminov-Zernov, günümüzde ise V. Trepavlov ve A. Belyakov gibi tarihçilerin eserlerinde yer alan anlatılar da karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş, bilgilerin nasıl örtüştüğü veya ayrıştığı analiz edilmiştir.

Ebulhayr örneği, erken modern Rusya'nın Küçümoğullarına yönelik yürüttüğü asimilasyon politikalarını, din değiştirme uygulamalarını ve siyasi "entegrasyon" araçlarını anlamak için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu bildiri, tarihyazımında çoğu zaman gözden kaçan bir ismin hayatına dair bilgileri gün yüzüne çıkarmayı, Rusya'nın Sibirya'yı işgali sırasında Küçümoğullarını olası millî hareketlerden uzak tutmak için yürüttüğü farklı "bağlama" politikalarına da yeni bir ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaroslavl, Vaftiz, Rusya, Sibirya.

* Dr. Öğr. Üyesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskişehir/TÜRKİYE, yakbaba@ogu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-1082-616X

From Captivity to Loyalty: The Life of Küçüm Han's Son Ebulhayr According to Russian Archival Documents

Abstract

This paper examines the life of Ebulhayr, one of the sons of Küçüm Khan, the last ruler of the Siberian Khanate, who was baptized in Russia and given the name "Andrey Küçümov" in light of archival documents. Captured by Russian forces and taken to Moscow in 1591, Ebulhayr's life is not only a case of personal captivity and religious conversion, but also a concrete example of Tsarist Russia's strategies in the early modern period to transform the descendants of Küçüm Khan and secure their loyalty. This study primarily aims to uncover, based on archival documents, information about where Ebulhayr lived, how much salary he received, and when he died.

The main sources of the research are the payroll records and information concerning inheritance and land allocations located in Fund No. 130 of the Russian State Archive of Ancient Acts (RGADA). These documents reveal that, following his baptism, Ebulhayr resided in the Yaroslavl region, was granted a fixed annual salary, and was additionally allocated land revenue. The same records indicate that Ebulhayr died in 1627 and that, after his death, procedures were carried out regarding his family's inheritance claims. It is also understood that not only Ebulhayr but also his sons and grandsons were incorporated into the Russian aristocracy as Orthodox Christians.

The paper also offers a comparative evaluation of narratives found in the works of past historians such as G.F. Müller, P.I. Nebolsin, and V.V. Velyaminov-Zernov, as well as contemporary scholars like V. Trepavlov and A. Belyakov, analyzing how the information aligns or diverges.

The case of Ebulhayr provides an important example for understanding the assimilation policies, religious conversion practices, and political "integration" tools employed by early modern Russia toward the descendants of Küçüm Khan. This paper seeks to shed light on the life of a largely overlooked historical figure and aims to offer new insight into the various "binding" policies pursued by Russia to keep the Küçümoğulları away from potential national movements during Russia's conquest of Siberia.

Keywords: Yaroslavl, Baptism, Russia, Siberia.

Bosna Valisi Ferhad Paşa Sokolović'in 1584'te Kırım'da Osmanlı Sultanına Karşı Çıkan İsyanın Bastırılmasındaki Rolü

Elma Korić*

Özet

Bu bildiri, Bosna Eyaleti Beylerbeyi Ferhad Paşa Sokolović'in, eski Kırım Hanı II. Mehmed Giray'ın soyundan gelenlerin 1584 yılında Osmanlı Sultanı'na karşı başlattıkları isyanın bastırılmasındaki rolünü incelemektedir. Çalışma, Osmanlı kökenli birincil diplomatik kaynaklara (mühimme defterleri) ve ayrıca bu meseleye değinen iki Osmanlı kroniğinde, yani İbrahim Peçevî ile Dal Mehmed Çelebi'nin eserlerinde yer alan bilgilere dayanmaktadır. Babıâli'den Bosna Eyaleti'nin eski Beylerbeyi Ferhad Paşa Sokolović'e gönderilen hükümlerin içeriğinin analizi, onun birlikleriyle birlikte isyanın bastırılmasına katılmak ve yeni han II. İslam Giray'a destek sağlamak üzere bizzat görevlendirildiği izlenimini vermektedir. Ekim 1584'ten 1585 yılının sonuna kadar Ferhad Paşa, Bosna Eyaleti askerleriyle birlikte Kırım'da bulunmuş ve bu süreçte Kefe (ve Şamahı) Beylerbeyi olarak görev yapmıştır.Osmanlı tarihçisi Dal Mehmed Çelebi, *Şecâ'atnâme* adlı manzum kroniğinde Ferhad Paşa'nın cesareti ve bu olaylardaki rolüne ilişkin bazı ayrıntılar sunarken, İbrahim Peçevî ise *Tarih-i Peçevî* adlı eserinde bu olaylardan daha kısa şekilde söz etmekte ve Ferhad Paşa'nın bu dönemde ciddi şekilde hastalandığını belirtmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Kırım, Bosna Valisi Ferhad Paşa Sokolović, İslam Giray, Mühimme Defterleri, İbrahim Peçevi, Dal Mehmed Çelebi (Âsafî).

* Prof. Dr., Saraybosna Üniversitesi, Şarkiyat Enstitüsü, Tarih Bölümü, Saraybosna/BOSNA-HERSEK, elkoric@yahoo.com https://orcid.org/0000-0001-8340-127X

The Role of the Governor of Bosnia Ferhad Pasha Sokolović in Pacification the Rebellion in Crimea Against the Ottoman Sultan in 1584

Abstract

This paper examines the role of Ferhad Pasha Sokolović, Beylerbeyi of the Eyalet of Bosnia, in suppressing the 1584 rebellion launched against the Ottoman Sultan by the descendants of the former Crimean Khan, Mehmed II Giray. The study relies on primary Ottoman archival sources (mühimme defterleri) as well as two Ottoman chronicles that address this episode those of İbrahim Peçevî and Dal Mehmed Çelebi. An analysis of the decrees sent from the Sublime Porte to the former Beylerbeyi of Bosnia, Ferhad Pasha Sokolović, reveals that he was personally dispatched with his troops to quell the uprising and to support the new Khan, İslam II Giray. From October 1584 until the end of 1585, Ferhad Pasha remained in Crimea alongside his Bosnian troops, serving during this period as the Beylerbeyi of Kefe (and Şamahı). In his verse chronicle *Şecâ'atnâme*, the Ottoman chronicler Dal Mehmed Çelebi offers specific details regarding Ferhad Pasha's bravery and his role in these events, whereas İbrahim Peçevî treats the matter more briefly in *Tarih-i Peçevî*, noting that Ferhad Pasha fell gravely ill during this period.

Keywords: Ottoman Empire, Crimea, the Governer of Bosnia Ferhad Pasha Sokolović, İslam Giray, Mühimme Defterleri, İbrahim Peçevi, Dal Mehmed Çelebi (Âsafî).

Amerikan Diplomatik Raporlarına Göre Türkiye'de Bolşevik/Komünist Faaliyetleri (1921-1929)

Yunus Özdurğun*

Özet

Bu bildiri, 1921-1929 yılları arasında Türkiye'deki Bolşevik/komünist faaliyetlerin, dönemin Amerikan diplomatik temsilcileri tarafından nasıl gözlemlendiğini, yorumlandığını ve Washington'a nasıl raporlandığını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temelini, Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Arşivleri'nde (NARA) yer alan ve Gale Archives Unbound platformu aracılığıyla erişilen Türkiye: Records of the U.S. Department of State, 1802-1949 başlıklı koleksiyondaki "867.00B- Türkiye Internal Affairs: Bolshevism, Communism" dosyasında yer alan diplomatik belgeler oluşturmaktadır. İncelenen belgeler arasında, 1919-1927 yılları arasında İstanbul'da görev yapan Amerikan Yüksek Komiseri Amiral Mark L. Bristol'ün yüksek komiserliği dönemine ait gözlemler, İstanbul Başkonsolosu Robert Imbrie'nin ayrıntılı raporları ve 1927 sonrası Ankara'da görev yapan ilk büyükelçi Joseph C. Grew'in diplomatik yazışmaları öne çıkmaktadır. Bu isimler, Amerikan diplomatik temsilciliğinin Türkiye'deki Bolşevik/komünist faaliyetlere ilişkin gözlem ve değerlendirmelerinde merkezi bir rol oynamıştır. Özellikle Imbrie, 1921 yılı itibarıyla İstanbul'daki Bolşevik propagandasının durumu, Rus mültecilerin yapısı ve Türk toplumunun komünist ideolojiye karşı tutumu hakkında gizli raporlar hazırlamıştır. Belgeler, Amerikan diplomatlarının Türkiye'deki komünist faaliyetlere ilişkin algılarının yanı sıra, Sovyetler Birliği'nin Türkiye üzerindeki siyasi ve ideolojik etkisini sınırlama yönünde Washington'un geliştirdiği diplomatik ve istihbari refleksleri de açıkça ortaya koymaktadır.

1925 sonrasında Takrir-i Sükûn rejimiyle birlikte komünizmle mücadele devletin öncelikleri arasına girmiş, 1927 tutuklamaları ve 1928 Komünist Davası bu sürecin zirvesini oluşturmuştur. Şefik Hüsnü Değmer'in öncülüğündeki yapı, yurtdışındaki Komintern bağlantılı merkezlerle eşgüdüm halinde çalışmış ve Vedat Nedim Tör gibi isimlerin ifadeleriyle bu ilişkiler açığa çıkmıştır. Raporlarda ayrıca basına yansıyan yargı süreçleri, Sovyet diplomatların örtülü faaliyetleri ve ABD'nin İstanbul'daki askeri ataşesi aracılığıyla kurduğu istihbarat ağı da detaylı biçimde aktarılmaktadır. İngiliz ve Fransız istihbarat servislerinin Türkiye'deki komünist unsurlara dair gözlemleri ve Türk hükûmetine yönelik yönlendirmeleri, bu dönemin çok aktörlü güvenlik atmosferine işaret etmektedir.

Sonuç olarak bu bildiri, Amerikan diplomatik raporları üzerinden erken Cumhuriyet döneminde komünizmin Türkiye'deki konumunu, devletin tepkilerini ve dış güçlerin bilhassa da Amerikalıların bu meseleye yönelik ilgisini ele alarak; kapsamlı bir literatür taraması eşliğinde, tarihyazımına özgün bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bolşevizm/Komünizm, Amerikan Diplomatik Raporları, Türk-Sovyet İlişkileri, Türkiye'de Komünist Faaliyetler.

* Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Siirt/TÜRKİYE, yunus.ozdurgun@siirt.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-3527-9270

Bolshevik/Communist Activities in Türkiye According to American Diplomatic Reports (1921-1929)

Abstract

This paper aims to examine how Bolshevik/Communist activities in Türkiye between 1921-1929 were observed, interpreted, and reported to Washington by contemporary American diplomatic representatives. The primary empirical foundation of this research rests upon diplomatic records housed in the U.S. National Archives and Records Administration (NARA) accessed via the Gale Archives Unbound platform, specifically within the collection titled "Türkiye: Records of the U.S. Department of State, 1802-1949 (file "867.00B - Internal Affairs: Bolshevism, Communism")". Prominent among these documents are observations from the tenure of Admiral Mark L. Bristol, U.S. High Commissioner in Istanbul between 1919-1927, detailed reports by Consul Robert Imbrie, and diplomatic correspondence from Joseph C. Grew, the first U.S. Ambassador to Ankara after 1927. These key figures played a central role in shaping American diplomatic assessments regarding Bolshevik and communist activities in Türkiye. Imbrie, in particular, produced confidential reports as early as 1921 detailing the status of Bolshevik propaganda in Istanbul, the structure of Russian refugee communities, and the attitudes of Turkish society toward communist ideology. Beyond illustrating the perceptions of American diplomats, these documents clearly reveal Washington's diplomatic and intelligence reflexes aimed at curbing Soviet political and ideological influence in Türkiye.

Following the establishment of the Law on the Maintenance of Order regime after 1925, combating communism emerged as a primary state priority, culminating in the 1927 arrests and the 1928 Communist Trials. The organizational network led by Şefik Hüsnü Değmer operated in close coordination with foreign Comintern-linked centers, a dynamic overtly disclosed through testimonies such as those of Vedat Nedim Tör. Furthermore, the reports detail press coverage of judicial proceedings, covert activities by Soviet diplomats, and intelligence networks established by the United States through its military attaché in Istanbul. Observations by British and French intelligence services regarding communist elements in Türkiye, alongside their recommendations to the Turkish government, further highlight the multi-actor security environment of the era.

In conclusion, by analyzing American diplomatic reports supported by a comprehensive review of existing literature, this paper seeks to make an original contribution to historical scholarship by examining the standing of communism in early Republican Türkiye, the state's counter-responses, and the strategic interest demonstrated by external powers, particularly the United States, toward this issue.

Keywords: Bolshevism/Communism, American Diplomatic Reports, Turkish-Soviet Relations, Communist Activities in Türkiye.

1930 Yılında Yugoslavya Krallığı'nın Diplomatik Çevrelerinde ve Kamuoyunda Kürt Ayaklanmasının Yansımaları

Vladan Viriyeviç*

Özet

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Versay Barış Konferansı'nda alınan kararlar doğrultusunda Balkan Yarımadası'nda siyasi istikrarı korumayı amaçlayan Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı (1929'dan itibaren Yugoslavya Krallığı olarak bilinmektedir) yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ndeki gelişmeleri yakından takip etmiştir. Türkiye'nin bağımsızlığının ilk on yılında karşılaştığı pek çok zorluğun üstesinden gelme çabalarına özel bir önem verilmiştir. Bu zorluklar arasında en karmaşık olanlardan biri "Kürt Meselesi" idi.

Büyük ölçüde dış faktörlerin, özellikle İngiltere'nin petrol zengini Musul bölgesindeki çıkarlarının yanı sıra Kürtlerin bağımsız bir devlet kurma arzusu ve cumhuriyet hükûmetinin laik reformlarına karşı gösterdikleri direncin etkisiyle, XX. yüzyılın başlarında Türkiye'nin güneydoğu vilayetlerinde bir dizi Kürt isyanı patlak verdi. 1925'teki Şeyh Said İsyanı'nın ardından 1930 yılında bir başka büyük isyan daha yaşandı.

Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı, İstanbul'daki diplomatik temsilcilikleri (özellikle başkonsolosluk ve büyükelçilik) aracılığıyla isyanın gidişatı ve Türk silahlı kuvvetlerinin Kürt isyancılara karşı yürüttüğü harekâtlar hakkında düzenli bilgi edinmiştir. Bu olaylar Yugoslav kamuoyunun da yoğun ilgisini çekmiştir. Belgrad, Saraybosna, Zagreb, Ljubljana ve diğer önemli kent merkezlerinde yayımlanan çok sayıda günlük gazete konuya geniş yer ayırmıştır. Bazı gazetelerin İstanbul'da ilk elden haber aktaran kendi muhabirleri bulunsa da haberlerin büyük çoğunluğu önde gelen Avrupa ve Türk haber ajanslarına dayandırılmıştır.

Diplomatik kaynaklardan alınan yayımlanmamış arşiv belgelerine ve dönemin basın makalelerine dayanan bu çalışma, bir aşamada İran topraklarına da taşan isyanın kilit ayrıntılarını sunmaktadır. Türk ordusunun Kürt aşiretlerine yönelik sınır ötesi operasyonları, Türkiye ile İran'ı silahlı bir çatışmanın eşiğine getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti, İsyan, Kürtler, İran, Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı/Yugoslavya.

* Prof. Dr., Kosovska Mitroviça Üniversitesi, Felsefe Fakültesi, Tarih Bölümü, Priştine/KOSOVA, virijevicvladan01@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-5083-2452

Reflections of the 1930 Kurdish Uprising in the Diplomatic Circles and Public Opinion of the Kingdom of Yugoslavia

Abstract

The Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes (known as the Kingdom of Yugoslavia since 1929), which aimed to maintain political stability on the Balkan Peninsula following World War I in accordance with the decisions taken at the Versailles Peace Conference, closely followed the developments in the newly established Republic of Türkiye. Particular attention was paid to Türkiye's efforts to overcome the numerous challenges it faced during its first decade of independence. Among these challenges, one of the most complex was the "Kurdish Question".

Largely influenced by external factors, primarily British interests in the oil-rich Mosul region, as well as by the Kurds' own aspirations for an independent state and their resistance to the secular reforms of the republican government, a series of Kurdish uprisings broke out in the southeastern vilayets of Türkiye during the early XXth century. Following the Sheikh Said Rebellion in 1925, another major uprising erupted in 1930.

The Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes received regular information through its diplomatic missions in Istanbul, specifically its Consulate General and Embassy, regarding the progression of the uprising and the operations conducted by the Turkish armed forces against the Kurdish rebels. These events also drew considerable interest from the Yugoslav public. Numerous daily newspapers published in Belgrade, Sarajevo, Zagreb, Ljubljana, and other major urban centers provided extensive coverage of the issue. Although some newspapers had their own correspondents in Istanbul providing firsthand accounts, the vast majority of reports were sourced from leading European and Turkish news agencies.

Drawing on unpublished archival materials from diplomatic sources and contemporary press articles, this paper will present key details of the uprising, which at one point extended into Iranian territory. The Turkish military's cross-border actions against the Kurdish tribes brought Türkiye and Iran to the brink of armed conflict.

Keywords: Republic of Türkiye, Uprising, Kurds, Iran, Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes/Yugoslavia.

Soğuk Savaş Gölgesinde Etnik Dayanışma: Suriye ve Lübnan'da Kürt-Ermeni İş Birliği ve SSCB'nin Etnik Politikaları

Hüseyin Şensoy*

Özet

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden itibaren Kürtler ve Ermeniler arasında dönem dönem çatışma dönem dönem de iş birliği içeren karmaşık bir ilişki gelişmiştir. 19. yüzyılın sonlarında gerek Ermenilerin merkezi ve mahalli otoritelere yönelik isyanları ve gerekse Kürt aşiretlerinin asayiş ve arazi meseleleri başta olmak üzere muhtelif konularda Ermenileri hedef almasıyla karşıt cephelerde yer alan bu iki grup, özellikle I. Dünya Savaşı sonrası dönemde ortak çıkarlar temelinde dayanışma geliştirmiştir.

1920'li yıllarda Türkiye sınırları dışında, özellikle Suriye ve Lübnan'da bulunan Kürt ve Ermeni toplulukları arasında Sovyet yanlısı fikirler etrafında sınırlı iş birlikleri görülmüş, bu birliktelikler 1950'lere kadar da stratejik zeminde devam etmiştir. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği, Ortadoğu'daki etkisini artırmak amacıyla etnik ayrılıkçı hareketleri destekleyerek bölgesel nüfuzunu artırmaya çalışmıştır. Ermeni diasporası içerisinden örgütler, Sovyet etkisindeki ülkelerde çeşitli olanaklar bulmuştur. Benzer şekilde, Kürt hareketleri özellikle Suriye, Irak ve Ermenistan üzerinden Sovyetler Birliği'nden doğrudan veya dolaylı destek görmüştür. Sovyetlerin bu yaklaşımı, Türkiye için ciddi bir güvenlik tehdidi oluşturmakla beraber Türkiye'nin dış politikasında baskın bir faktör haline gelmiştir.

1946 yılında Sovyetler Birliği'nin İran'dan çekilmesi, bölgedeki etnik gruplara yönelik jeopolitik stratejilerini görünür kılmıştır. Sovyet desteğiyle Mahabad'da kurulan kısa ömürlü Kürt Cumhuriyeti, bu stratejinin Kürtler üzerindeki yansımasıyken; Ermeni diasporasına yönelik "anavatana dönüş" çağrısı, Ermeniler açısından benzer bir politikayı yansıtmaktadır. Stalin yönetimi, Ermeni nüfusunu Sovyet Ermenistan' ına çekerek hem demografik dengeyi sağlamayı hem de Türkiye'den talep edilen doğu vilayetleri üzerindeki hak iddialarını meşrulaştırmayı amaçlamıştır.

Bu çalışmanın amacı Sovyetler Birliği'nin özellikle 1945-1949 tarihleri arasında bölgedeki etnik politikalarının Türkiye'ye etkisini ve Kafkaslardan Levant'a Kürt-Ermeni faaliyetlerini incelemektir. Bunu yaparken Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Türk Diplomatik Arşivi, İngiliz Devlet Arşivi ve Amerikan Arşivinden elde edilen dokümanlar ışığında birinci el kaynaklara dayanmak ve ayrıca Türk basınında yer alan haber ve yorumlar aracılığıyla kamuoyunun olayları nasıl yorumladığını anlamak hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Soğuk Savaş, Sovyetler Birliği, Kürt, Ermeni, İş Birliği.

* Öğr. Görevlisi, Ankara Medipol Üniversitesi, Rektörlük,Ankara/TÜRKİYE, huseyin.sensoy@ankaramedipol.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-9169-0582

Ethnic Alliances under Cold War Tensions: Soviet Policies and Kurdish-Armenian Collaboration in Syria and Lebanon

Abstract

Since the late Ottoman Empire, Kurds and Armenians have had a complex relationship marked by periods of both conflict and cooperation. In the late 19th century, these two groups were on opposing sides due to Armenian rebellions against central and local authorities, as well as Kurdish tribes targeting Armenians over various issues, especially public order and land disputes. However, they developed solidarity based on common interests, especially during the post-World War I period.

In the 1920s, Kurdish and Armenian communities outside Türkiye's borders, particularly in Syria and Lebanon, exhibited limited collaboration based on pro-Soviet ideals. These alliances persisted for strategic reasons until the 1950s. During the Cold War, the Soviet Union attempted to expand its regional influence by supporting ethnic separatist movements to strengthen its presence in the Middle East. Organizations within the Armenian diaspora found various opportunities in countries under Soviet influence. Similarly, Kurdish movements received direct or indirect support from the Soviet Union, primarily through Syria, Iraq, and Armenia. This Soviet approach posed a serious security threat to Türkiye and became a dominant factor in its foreign policy.

The Soviet Union's withdrawal from Iran in 1946 revealed its geopolitical strategies toward ethnic groups in the region. The short-lived Kurdish Republic, established in Mahabad with Soviet support, reflected this strategy for the Kurds. Similarly, the call for the Armenian diaspora to "return to the homeland" reflected a policy aimed at Armenians. By encouraging Armenians to move to Soviet Armenia, the Stalin administration aimed to maintain the demographic balance and legitimize its claims to the eastern provinces from Türkiye.

This study examines the impact of the Soviet Union's ethnic policies in the region, particularly between 1945 and 1949, on Türkiye and Kurdish-Armenian activities from the Caucasus to the Levant. To achieve this, the study will rely on primary sources obtained from the Prime Ministry Republican Archives, the Turkish Diplomatic Archives, The National Archives, and the American Archives. Additionally, the study will analyze how public opinion interpreted the events through news and comments in the Turkish press.

Keywords: Cold War, Soviet Unions, Kurd, Armenian, Collaboration.

Gelenekten Güce: Aşiretlerin Cumhuriyet Dönemi'nde Meşruiyet Aracı Olarak Kullanılması (1923-1960)

Nihal Esen*

Özet

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da aşiretler, tarih boyunca güçlü sosyal örgütlenmeleri, kan bağına dayalı hiyerarşileri ve töre temelli liderlik yapılarıyla hem merkezi iktidarın bölgesel denetimini pekiştirmiş hem de Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan dönemde farklı aktörlerle kurdukları stratejik ittifaklar aracılığıyla siyasi meşruiyetlerini kısmen de olsa korumayı başarmışlardır.

Bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından 1960 yılına dek Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da aşiretlerin merkezi iktidar tarafından hem bölgesel denetimi pekiştiren hem de yeni rejime meşruiyet sağlayan stratejik aktörler olarak nasıl kullanıldığını tarihi bir perspektifle ele almaktadır. Lozan Antlaşması sonrası kurulan siyasi düzenlemelerin bölgedeki feodal yapıları dönüştürmekte yetersiz kaldığını göstermiş; 1925 Şeyh Sait İsyanı'nın bastırılmasının ardından, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya atanan umumi müfettişlikler aracılığıyla idari kontrol mekanizmaları benimsenmiştir. Çok partili hayata geçişle 1946'da uygulamaya konan genel oy ilkesi, aşiret reislerini bölgesel siyaset arenasında kilit aktörler haline getirirken, 1950-1960 arasında Demokrat Parti iktidarı döneminde toprak ağaları ve şeyhler parti örgütlenmesinin merkezine yerleştirilerek hem devletin bölgesel denetiminde hem de seçim stratejilerinde meşruiyet kaynağı olarak kullanılmıştır. Halkevlerinin 1951'de kapatılması sonrası köylerde sosyal örgütlenme boşluğu aşiret ve tarikat önderlerince doldurulmuş; traktör sayısının artması ise geleneksel güç odaklarını ancak kısmen sarsarken, Demokrat Parti bu modernizasyonu siyasi propaganda aracı olarak kullanıp aşiret dinamiklerini yeniden canlandırmıştır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenerek; kapsamlı belge taraması, arşiv incelemeleri ve içerik analizi temel yöntem olarak kullanılacaktır. Cumhuriyet Arşivindeki belgeler, Demokrat Parti arşiv dokümanları, Meclis Zabıt Cerideleri ile gazeteler üzerinde yürütülen detaylı içerik analizine ek olarak, dönemin tanıklarının hatıralarından da yararlanılacaktır. Çalışmada, bölgesel denetim stratejilerinin ve geleneksel patronaj ilişkilerinin çok partili siyaset ortamına uyum süreçlerinin bütüncül bir şekilde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca, elde edilen bulgular ışığında aşiretlerin hem merkezi otoritenin bölgesel nüfuzunu pekiştiren bir denetim mekanizması hem de siyasal aktörlerin seçim stratejilerinde araçsal meşruiyet kaynağı olarak nasıl işlev gördüğünü ortaya koymayı hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Denetim, Siyasal Meşruiyet, Demokrat Parti, Aşiretler, Doğu ve Güneydoğu Anadolu.

* Arş. Gör. Dr., Fırat Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Elazığ/TÜRKİYE, nsafak@firat.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-5630-5581

From Tradition to Power: The Use of Tribes as a Tool of Legitimacy in the Republican Era (1923-1960)

Abstract

Throughout history, tribes in Eastern and Southeastern Anatolia -characterized by robust social organization, blood-based hierarchies, and tradition-grounded leadership- have both reinforced the central government's regional control and, through strategic alliances with various actors from the late Ottoman to the early Republican era, managed to sustain their political legitimacy to some degree.

This study examines, from the proclamation of the Republic of Türkiye until 1960, how these tribes were deployed by the central government as strategic actors that simultaneously bolstered regional authority and conferred legitimacy on the nascent regime. It demonstrates that the political arrangements instituted after the Treaty of Lausanne proved insufficient to transform entrenched feudal structures; in the wake of the 1925 Sheikh Said Rebellion, administrative control mechanisms were instead established via the General Inspectorates appointed to Eastern and Southeastern Anatolia. With the transition to a multi-party system and the introduction of universal suffrage in 1946, tribal leaders emerged as pivotal figures in the regional political arena. During the Democratic Party's tenure (1950-1960), large landowners and sheikhs were formally incorporated at the heart of party organization, serving as sources of legitimacy both for the state's regional governance and its electoral strategies. Following the closure of the People's Houses in 1951, tribal and sectarian heads filled the resultant vacuum in rural social life; although mechanization -evidenced by increased tractor use- partially disrupted traditional power centers, the Democratic Party adeptly reframed this modernization as a tool of political propaganda, thereby reanimating underlying tribal dynamics.

Employing a qualitative research methodology, the study utilizes comprehensive document surveys, archival research, and content analysis as its primary methods. In addition to a detailed content analysis conducted on documents from the Republican Archive, Democratic Party archival materials, Parliamentary Minutes (Zabıt Ceridesi), and contemporary newspapers, the memoirs of period witnesses will also be leveraged. The study aims to provide a holistic evaluation of the adaptation processes through which regional control strategies and traditional patronage networks adjusted to a multi-party political environment. Furthermore, in light of the findings obtained, it seeks to demonstrate how tribes functioned both as a control mechanism reinforcing the central authority's regional influence and as an instrumental source of legitimacy in the electoral strategies of political actors.

Keywords: Regional Control, Political Legitimacy, Democrat Party, Tribes, Eastern and Southeastern Anatolia.

Bosnalı Atik Ali Paşa: 915/1509 Tarihli Vakfiyesi ve Hayratları

Nusret Çolo*

Özet

Aslen Saraybosnalı olup devşirme sistemiyle Enderun'da yetişen ve "Hadım" lakabıyla tanınan Bosnalı Atik Ali Paşa, II. Bayezid döneminin önde gelen Osmanlı devlet adamlarından biridir. Bâbüssaâde ağalığı görevinden sonra Karaman beylerbeyiliğinde bulunmuş, ardından vezirlik makamına yükselmiştir. Askerî kabiliyetiyle öne çıkan Ali Paşa, harp meydanında şehit düşen ilk Osmanlı sadrazamlarındandır. Bu çalışma, Atik Ali Paşa Vakfiyesi'ni konu edinmekte olup, özellikle Ali Paşa'nın tesis ettiği vakıf eserleri ile hayır hizmetlerinin sürdürülebilmesi amacıyla bu kurumlara tahsis edilen gelir kaynakları üzerinde durmaktadır. Araştırmada, vakfiyede bulunan kayıtlar esas alınarak Paşa'nın vakıf anlayışı, hayır faaliyetlerinin kapsamı ve bu vakıfların Osmanlı toplum yapısındaki işlevi değerlendirilmektedir.

Aslı İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nde muhafaza edilen 915/1509 tarihli Atik Ali Paşa Vakfiyesi, Paşa'nın hayratlarına dair ayrıntılı bilgiler sunan yegâne kaynak olması bakımından önem taşımaktadır. Arapça olarak kaleme alınan bu vakfiye, ilk kez bu çalışmayla birlikte ilmî çevrelere tanıtılmaktadır. Belgede kayıt altına alınan veriler, Ali Paşa'nın İstanbul başta olmak üzere Edirne ve Mora'daki hayratları için vakfettiği gelir kaynaklarını ortaya koymakta ve dönemin ekonomik ile sosyal yapısına ışık tutmaktadır. Çalışma, vakfiyenin tanıtımını ve Osmanlı vakıf geleneği içindeki yerinin değerlendirilmesini amaçlamakta; böylece vakıf kurumunun işlevsel ve tarihî boyutuna dair yeni bir perspektif sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atik Ali Paşa, Vakfiye, Vakıf Eserleri, Hayrat, Kurumlar, Osmanlı Toplumu, Süleymaniye Kütüphanesi, Osmanlı Vakıf Geleneği.

* Dr., Bosna Hersek Federal Kültür ve Spor Bakanlığı, Saraybosna/BOSNA-HERSEK, nusretcolo.ba@gmail.com

Bosnian Atik Ali Pasha: The 915/1509 Waqf Deed and His Charitable Foundations

Abstract

Born in Sarajevo and educated through the devshirme system in the Enderun Palace School, Bosnian Atik Ali Pasha also known by the epithet "Hadım" was among the prominent Ottoman statesmen of Sultan Bayezid II's reign. After serving as the Bâbüssaâde Ağhasi, he was appointed Beylerbeyi of Karaman and later promoted to the rank of vizier. Distinguished for his military prowess, Ali Pasha was among the first Ottoman grand viziers to fall martyr on the battlefield. This study focuses on the waqfiyya (endowment deed) of Atik Ali Pasha, examining particularly the pious foundations he established and the revenue sources allocated for sustaining these charitable institutions. Based on the records contained in the waqfiyya, the research evaluates the Pasha's conception of endowment, the scope of his philanthropic activities, and the social functions of his foundations within Ottoman society.

The waqfiyya of Atik Ali Pasha, dated 915/1509 and preserved in the Süleymaniye Library in Istanbul, holds particular significance as the sole comprehensive source concerning his philanthropic activities. Written in Arabic, this document is introduced to scholarly circles for the first time through this study. The data recorded in the deed reveal the revenue sources endowed for Ali Pasha's charitable works in Istanbul, Edirne, and the Morea, shedding light on the economic and social fabric of the period. The study aims to introduce and contextualize the waqfiyya within the Ottoman tradition of endowments, offering a new perspective on the functional and historical dimensions of the waqf institution.

Keywords: Atik Ali Pasha, Waqfiyya, Charitable Endowments, Foundations, Ottoman Society, Süleymaniye Library, Ottoman Waqf Tradition.

Osmanlı Dönemi Kosova'sında Sa'dî Tarikatı'nın Varlığı ve Yayılışı

Abdulla Rexhepi*

Özet

Bu çalışma, Osmanlı döneminde Kosova'da Saʿdî tarikatının ortaya çıkışı, kurumsallaşması ve bölgesel yayılışını, özellikle Gjakova ve Prizren'deki Saʿdî tekkeleri ekseninde ele almaktadır. İncelenen kaynaklara göre tarikatın Kosova'daki teşkilatlanmasında, Şam'daki Saʿdî çevresinde tasavvufî eğitimini tamamlayarak şeyhlik icazeti alan Şeyh Süleyman Aciza Baba merkezi bir rol oynamıştır. Rumeli'de tarikatı yaymakla görevlendirildiği belirtilen Aciza Baba, ailesi ve müridleriyle Yakova'ya yerleşmiş, burada Saʿdî tarikatının önemli merkezlerinden biri hâline gelen Büyük Tekke'yi kurmuş; daha sonra Prizren'e geçerek Maraş-Hisar'da başka bir Saʿdî merkezi oluşturmuştur. Bu iki kurum, şeyhlik silsilesinin devamlılığı, manevi halifelerin yetiştirilmesi ve diğer bölgelerde bağlı tekkelerin kurulması sayesinde tarikatın genişlemesinde etkili olmuştur. Kaynaklarda zikredilen silsilenâmeler, Saʿdîliğin Yakova ve Prizren'den Mitrovica, Priştine, Gilan, Buyanova, Kumanova, Üsküp, Köprülü, Viranya, Leskofça ve Niş gibi merkezlere kadar uzanan geniş bir coğrafyada kurumsal varlık kazandığını göstermektedir. Saʿdî tekkeleri yalnızca dinî ve tasavvufî eğitim mekânları olarak değil aynı zamanda kültürel, eğitsel ve toplumsal faaliyetlerin yürütüldüğü merkezler olarak da işlev görmüştür. Aciza Baba'ya nispet edilen divanlar, ilahiler ve tasavvufî şiirler ise bu çevrenin edebî üretimini ve Osmanlı kültür dünyasıyla kurduğu ilişkileri ortaya koymaktadır. Böylece Kosova'daki Saʿdîlik, şeyh-mürid ilişkisine dayalı bir tasavvuf geleneğinin ötesinde, yerel toplumla bütünleşen ve Balkanlara yayılan süreklilik sahibi bir dinî-kültürel ağ olarak şekillenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Saʿdiyye, Kosova, Yakova, Prizren, Şeyh Süleyman Aciza Baba, Tekke, Tasavvuf, Osmanlı.

* Prof. Dr., Priştine Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Doğu Bilimleri Bölümü, Piriştine/KOSOVA CUMHURİYETİ, abdulla.rexhepi@uni-pr.edu https://orcid.org/0000-0001-7788-229X

The Presence and Spread of the Sa'dī Sufi Order in Kosovo During the Ottoman Period

Abstract

This study examines the emergence, institutionalization, and regional spread of the Saʿdī Sufi order in Kosovo during the Ottoman period, with particular attention to the Saʿdī tekkes of Gjakova and Prizren. According to the sources examined, Shaykh Sulayman Ajiza Baba played a central role in the establishment of the order in Kosovo after completing his Sufi training within the Saʿdī milieu in Damascus and receiving authorization as a shaykh. Entrusted with the mission of spreading the order in Rumelia, Ajiza Baba settled in Gjakova together with his family and disciples, where he founded the Great Tekke, which subsequently became one of the principal Saʿdī centers in the region. He later moved to Prizren and established another Saʿdī center in Marash-Hisar. These two institutions played a decisive role in the expansion of the order through the continuity of the shaykhly lineage, the training of new spiritual successors, and the establishment of affiliated tekkes in other areas. The silsilanāmas mentioned in the sources indicate that the Saʿdī order developed an institutional presence extending from Gjakova and Prizren to Mitrovica, Prishtina, Gjilan, Bujanoc, Kumanova, Skopje, Veles, Vranje, Leskovac, and Niš. Saʿdī tekkes functioned not only as centers of religious and mystical instruction but also as spaces for cultural, educational, and social activity. The diwans, hymns, and mystical poetry attributed to Ajiza Baba further demonstrate the literary production of this milieu and its connections with the broader Ottoman cultural sphere. The Saʿdī tradition in Kosovo thus emerged not merely as a Sufi path based on the shaykh–disciple relationship, but as a durable religious and cultural network deeply integrated into local society and extending across the Balkans.

Keywords: Saʿdiyya, Kosovo, Gjakova, Prizren, Shaykh Sulayman Ajiza Baba, Tekke, Sufism, Ottoman.

Osmanlı'nın Son Döneminde Kosova Vilayeti'nde Ulaşım ve Haberleşme

Zekirja Shabani*

Özet

Bu çalışma, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde Kosova Vilayeti'ndeki ulaşım ve haberleşme altyapısının gelişimini tarihsel bağlamda analiz etmektedir. Geç Osmanlı modernleşme süreçleri çerçevesinde taşra vilayetlerinde altyapı yatırımları, hem merkez-taşra entegrasyonunu hem de bölgesel kalkınmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda, Kosova Vilayeti örneği, İmparatorluk sınırlarında Balkan coğrafyasındaki ulaşım ve iletişim ağlarının mekânsal organizasyonunu anlamak açısından önem arz etmektedir. Araştırma, XIX. yüzyılın sonlarından XX. yüzyılın başlarına kadar olan dönemi kapsamaktadır ve yöntem olarak tarihsel belge çözümlemesine dayanmaktadır.

Çalışmada Osmanlı ve Avusturya arşiv materyalleri temel kaynak olarak kullanılmıştır. Elde edilen veriler, Üsküp, Priştine ve Prizren gibi şehir merkezlerini birbirine bağlayan karayollarının inşasının, bölgenin ekonomik ve toplumsal dinamikleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Yol şebekesinin gelişimi, ticaret akışlarını kolaylaştırmış, taşra-şehir ilişkilerini yoğunlaştırmış ve merkezî idarenin erişilebilirliğini artırmıştır. Benzer şekilde telgraf hatlarının yaygınlaştırılması, idarî kontrol mekanizmalarının güçlenmesine katkı sağlamış fakat teknolojik sınırlılıklar ve güvenlik sorunları bu süreci zaman zaman sekteye uğratmıştır. Kosova Vilayeti'ndeki ulaşım ve haberleşme altyapıları, yalnızca teknik yatırımlar değil aynı zamanda geç Osmanlı taşrasında idari merkezileşme süreçlerinin temel araçları olarak değerlendirilmelidir. Bu çalışma, söz konusu altyapıları bölgesel yönetim pratikleri bağlamında ele alarak, Osmanlı taşra tarihi ve Balkanlar'daki geç dönem devlet yapıları literatürüne özgün bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kosova Vilayeti, Osmanlı İmparatorluğu, Ulaşım, Haberleşme, Telgraf Hatları.

* Dr., Albanoloji Enstitüsü, Tarih Bölümü, Tiran/ARNAVUTLUK, zekirjash2@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-9481-2098

Transportation and Communication in the Vilayet of Kosovo During the Late Ottoman Period

Abstract

This study analyzes the development of transportation and communication infrastructure in the Kosovo Vilayet during the late period of the Ottoman Empire within its historical context. Within the framework of late Ottoman modernization processes, infrastructure investments in the provincial territories aimed not only at integrating center-periphery relations but also at promoting regional development. In this regard, the case of the Kosovo Vilayet holds particular significance for understanding the spatial organization of transportation and communication networks in the Balkan geography under Ottoman rule. The research covers the period from the late XIXth century to the early XXth century and is based on historical document analysis as its methodological approach.

Primary sources include materials from the Ottoman and Austrian archives. The findings demonstrate that the construction of road networks connecting urban centers such as Skopje, Prishtina, and Prizren had a decisive impact on the region's economic and social dynamics. The expansion of the road network facilitated trade flows, intensified urban-rural interactions, and enhanced the accessibility of central administration. Similarly, the expansion of telegraph lines contributed to the strengthening of administrative control mechanisms, although technological limitations and security concerns occasionally disrupted this process. Transportation and communication infrastructures in the Kosovo Vilayet should thus be understood not merely as technical investments but as strategic instruments of administrative centralization in the late Ottoman provincial context. By examining these infrastructures within the framework of regional governance practices, this study seeks to offer an original contribution to the historiography of Ottoman provincial administration and to the broader literature on state formation processes in the late Ottoman Balkans.

Keywords: Vilayet of Kosovo, Ottoman Empire, Transportation, Communication, Telegraph Lines.

Batı Trakya Türk Azınlığının Kurumsallaşmasında Mehmet Hilmi'nin Mücadelesi

Pervin Hayrullah*

Özet

1913 Atina Antlaşması ve ardından 1923 Lozan Antlaşması, Batı Trakya Türk Azınlığına eğitim, dini özerklik ve kültürel haklar tanımış olsa da bu hakların fiilen uygulanması uzun süre yoğun bir çaba ve mücadele gerektirmiştir. Bu süreçte azınlığın hem millî ve dinî kimliğini muhafaza edebilmesi hem de toplumsal modernleşmesini sürdürebilmesi için kurumsal bir yapılanmanın oluşturulması zorunlu hale gelmiştir. İşte bu noktada Mehmet Hilmi'nin faaliyetleri merkezi bir önem kazanmıştır. Hilmi, bilhassa neşrettiği gazeteler aracılığıyla azınlığın siyasal, kültürel ve hukuki farkındalığını yükselterek toplumsal örgütlenmenin ana mihverlerinden biri olmuştur. Basın yoluyla Lozan Barış Antlaşması'nın azınlık haklarına ilişkin hükümlerinin toplum tarafından doğru kavranmasını sağlamış; eğitim sahasındaki girişimleri ise Türk okullarının çağdaş bir yapıya kavuşmasına ve kimliğin korunmasına hayati katkılar sunmuştur. Hem düşünsel hem de pratik düzeyde yürüttüğü bu çok yönlü çalışmalar, Batı Trakya Türk Azınlığının kurumsal gelişiminde belirleyici bir rol oynamış; Mehmet Hilmi'nin mücadelesi bölgedeki azınlık haklarının kurumsallaşmasının temel dayanaklarından biri haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Hilmi, Batı Trakya, İskeçe Türk Birliği, Gümülcine Türk Gençler Birliği, Türk Azınlık Eğitimi, Batı Trakya'da Harf Devrimi, Kamulaştırmalar, XX. Yüzyıl.

* Dr., Batı Trakya Azınlığı Kültür ve Eğitim Şirketi, Gümülcine/YUNANİSTAN, pervinc@hotmail.com https://orcid.org/0000-0002-5091-1502

Mehmet Hilmi's Struggle in the Institutionalization of the Western Thrace Turkish Minority

Abstract

Although the 1913 Treaty of Athens and the subsequent 1923 Treaty of Lausanne granted educational, religious autonomy, and cultural rights to the Western Thrace Turkish Minority, the practical implementation of these rights required sustained efforts over a long period. In this process, establishing an institutional structure became imperative for the minority to both preserve its identity and maintain its social modernization. At this juncture, the activities of Mehmet Hilmi assumed central importance. Hilmi became a cornerstone of social organization by raising the political, cultural, and legal awareness of the minority, particularly through the newspapers he published. Through the press, he ensured that the provisions of the Lausanne Treaty concerning minority rights were thoroughly understood by the community, while his educational initiatives made significant contributions to modernizing Turkish schools and safeguarding minority identity. Conducted on both intellectual and practical levels, these endeavors played a decisive role in the institutional development of the Western Thrace Turkish Minority, making Hilmi's struggle one of the fundamental pillars of minority institutionalization in the region.

Keywords: Mehmet Hilmi, Western Thrace, Xanthi Turkish Union, Komotini Turkish Youth Union, Turkish Minority Education, Alphabet Reform in Western Thrace, Expropriations, XXth Century.

Erken Dönem Türk-İslam Yazıtları Üzerinden Güneydoğu Yedisu Bölgesindeki Karahanlı Şehirlerinin Tespitine Dair Yeni Bir İnceleme

Kayrat Belek*

Özet

Orta Çağlarda konar-göçer yaşam tarzını benimsemiş Türklerin önemli bir kısmının İslamiyet'i kabul ettikten sonra yerleşik hayata geçmeleri ile güneydoğu Yedisu bölgesinde önemli Türk şehirleri ortaya çıkmıştır. Bu şehirler dönemin sosyo-ekonomik kalkınmasına önemli katkılar sunmuş ve Türk kültürünün gelişmesini sağlamıştır. Böylelikle kadim Türk kültürü İslamiyet ile kaynaşarak yeni bir kimlik kazanmıştır. Bu noktada Hunlar, Vusunlar ve Göktürklerin (On Ok Bodun) temellerini attığı değerlendirilen Yedisu bölgesinin; Kuz Ordu, Balasagun, Suyab (Ak-Beşim), Nevkent (Kızıl-Suu), Koçnar-Başı (Koçkor), Tong (Toñ), Cul, Yar, Barsgan, Sikul gibi şehirleri, Kaşgarlı Mahmud'un dünya haritasında da görüldüğü üzere, her bakımdan stratejik öneme sahip olmuştur. Günümüzde bu şehirlerin bazıları bilim adamlarınca bilinse de bazı şehirlerin yerinin tespiti konusunda hemfikir olmadıkları görülmektedir. Tarihî kaynaklarda sıkça zikredilen ve bilim adamlarınca yerlerinin tespiti tartışma konusu olan şehirlerin başında; Balasagun, Çigu, Barsgan, Cul, Yar ve Sikul gibi şehirler gelmektedir. Söz konusu şehirlerin yerlerinin doğru tespit edilmesi noktasında erken dönem Türk-İslam eserlerinin birinci kaynak olarak kabul görmesi gerekir. Bu bağlamda, Yedisu bölgesinde ilk Müslüman Türklere ait birçok yazıt ve sikke bulunmaktadır. Arkeolojik çalışmalar sonucu elde edilen söz konusu yazıtlar ve sikkelerde Balasagun, Barsgan, Cul, Kuz-Ordu, Bala-Kuh, Kerk, Sarıg, Kimāḳol, Kara Börü, Tong, Koçnar-Başı gibi şehirlerin adlarının geçtiği görülmektedir. Bu şehir isimlerinin bazılarının Barsgan, Balasagun, Börü, Tong (Toñ), Kara, Sarıg örneklerinde olduğu gibi, İslamiyet öncesine ait Türk hükümdarların unvanları veya adlarından geldiği bilinmektedir. Dolayısıyla ilk Müslüman Türklere ait eserlerin söz konusu şehirlerin yerlerinin tespiti hususunda önemli bilgiler barındırdığı söylenebilir.

Makalede, Karahanlılar dönemine ait eserlerde adı geçen kavramlar (unvanlar, şehirler, lakaplar, ongunlar vs.) mukayeseli tarih yöntemiyle irdelenerek tarihe karışmış şehirlerin yerlerinin tespiti yapılmaya çalışılacaktır. Bununla birlikte eserlerden elde edilen veriler ışığında güneydoğu Yedisu bölgesinde var olmuş şehirlerin sosyo-politik, felsefi ve dinî yapısı ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yedisu, Göktürkler, Karahanlılar, Türk Şehirleri, Balasagun, Balık, Türk-İslam Yazıtları.

* Doç. Dr., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Bişkek/KIRGIZİSTAN, kairat.belek@manas.edu.kg https://orcid.org/0000-0003-0495-9182

A New Study on the Localization of Karakhanid Cities in the Southeastern Seven Rivers Region Based on Early Turkic-Islamic Inscriptions

Abstract

A significant portion of the Turks, who previously led a nomadic lifestyle during the Middle Ages, began to settle down after converting to Islam, which led to the emergence of important Turkic cities in the southeastern Yedisu (Seven Rivers) region. These cities significantly contributed to the socio-economic development of the period and played a key role in advancing Turkic culture. As a result, ancient Turkic culture acquired a new identity through its fusion with Islam. At this point, cities such as Kuz-Ordu, Balasagun, Suyab (Ak-Beshim), Nevkent (Kyzyl-Suu), Kochnar-Bashy (Kochkor), Tong (Toñ), Jul, Yar, Barsgan, and Sikul in the Yedisu region, considered to have formed the foundations of the Huns, Wusuns, and Göktürks (On Ok Bodun), gained strategic importance in many respects, as reflected in Mahmud al-Kashgari's world map. Although some of these cities are known to scholars today, there is still no consensus on the precise location of several of them. Cities such as Balasagun, Chigu, Barsgan, Yar, and Sikul are frequently mentioned in historical sources, yet their exact locations remain a subject of scholarly debate. In order to accurately determine the locations of these cities, early Turkic-Islamic works should be regarded as primary sources. Numerous inscriptions and coins from the first Muslim Turks have been discovered in the Yedisu region. These inscriptions and coins, revealed through archaeological research, mention city names such as Balasagun, Barsgan, Jul, Kuz-Ordu, Bala-Kuh, Kerk, Saryg, Kimāḳol, Kara Börü, Tong, and Kochnar-Bashy. It is known that some of these city names, such as Barsgan, Balasagun, Börü, Tong (Toñ), Kara, and Saryg, derive from the titles or names of pre-Islamic Turkic rulers. Therefore, it may be stated that the works belonging to the first Muslim Turks contain significant information for determining the locations of these cities.

In this article, concepts mentioned in works dating from the Karakhanid period, including titles, city names, epithets, onguns, and others, will be examined comparatively using the comparative historical method, with the aim of identifying the locations of cities that have disappeared from the historical record. Furthermore, based on the data obtained from these works, the socio-political, philosophical, and religious structures of the cities that existed in the southeastern Yedisu region will be examined.

Keywords: Seven Rivers, Göktürks, Karakhanids, Turkic Cities, Balasagun, Balyk, Turkic-Islamic Inscriptions.

Sovyet Türkolojisi Dergisinin Türk Halkların Tarihyazımındaki Rolü

Sabira Nematzade* - Sabina Nematzade**

Özet

Rusya İmparatorluğu'nda tarihi üç yüz yıla dayanan Türk halkları tarihinin araştırılması ve eğitimi, 1863 yılında Petersburg Üniversitesi Doğu Dilleri Fakültesinde Doğu Tarihi Bölümü'nün kurulmasıyla büyük bir ivme kazandı. Orada Türk halklarının tarihinin incelenmesi yönünde bağımsız bir gelişim sağlandı. Bu okulun amacı coğrafi açıdan Yakutistan'dan Kuzey Kıbrıs'a, Çin'den Ortadoğu'ya kadar uzanan topraklarda yaşayan Türk halklarının tarihini, dilini, dinini, edebiyat ve kültürünü araştırmaktı.

Sovyet döneminde bilimin tüm alanlarında olduğu gibi bu alanda da yeni ideolojiye uygun metodolojik esaslar, müfredat ve ilkeler ileri sürülse de şarkiyatın devrime kadarki gelenekleri muhafaza ediliyordu. 1930'ların baskısı Türk halkları ile ilgili araştırmaların durdurulmasına neden oldu. Türk aydınları, tarihçileri, bilim insanları takibe maruz kaldılar. Ancak uzun bir süre sonra Rusya'da yaşayan Türk halklarının tarihinin araştırılmasında büyük önem taşıyan *Sovyet Türkolojisi* dergisi yayımlanmaya başladı.

Dergi, 1959 yılında yapılan Sovyetler Birliği genel nüfus sayımı sonuçlarına göre, Sovyetler Birliği'nde 23 Türk dili konuşan halkın yaşadığını ve bunların sayısının 25 milyonu bulduğunu bildirmesi üzerine kurulmuştur. Aynı zamanda, Sovyetler Birliği Cumhuriyetlerinde ve bölgelerinde; Türk filolojisi biliminin teorisi ve pratiğinin birçok karmaşık sorunu çözebilecek, kendi ana dillerinin ve edebiyatlarının özelliklerinin iç yasalarını inceleyen yüksek nitelikli Türkolog kadroları vardı. Ancak merkezî bir Türkoloji basın organının olmaması nedeniyle bu çalışmalar Sovyetler Birliği genelinde yaygınlaşmamış, cumhuriyetler ve bölgeler çerçevesinde, yerel dergilerin ve derlemelerin sayfalarında kalmıştır. Çok sayıda Türk halkını ve cumhuriyetini bünyesinde barındıran Sovyetler Birliği'nde, Türk halklarının tarihinin, tarihyazımının, kültürünün ve edebiyatının araştırılması ve gelecek nesillere aktarılması büyük önem taşımaktaydı ve bunun için gerekli tarihsel koşullar da zaten oluşmuştu. Bu doğrultuda, SSCB Bilimler Akademisi Başkanlığı, *Sovetskaya Tyurkologiya* (Soviet Turkology) dergisinin yayımlanmasına ilişkin bir karar almıştır. Derginin ilk sayısı Nisan 1970'te Bakü'de yayımlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Halkları, Sovyet Türkolojisi Dergisi, Tarih, Tarihyazımı.

* Doç. Dr., Bakü Devlet Üniversitesi, Sosyal Bilimlerve Psikoloji Fakültesi, Felsefe Tarihi ve Kültüroloji Bölümü, Bakü/AZERBAYCAN, sabiranematzade@yahoo.com
https://orcid.org/0009-0008-7083-5085

** Doç. Dr., Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Z. Bünyadov Şarkiyat Enstitüsü, Doğu-Batı Bölümü, Bakü/AZERBAYCAN, nematzadesabina@yahoo.com
https://orcid.org/0000-0003-4114-5583

The Role of the Journal *Soviet Turkology* in the Historiography of the Turkic Peoples

Abstract

The study and education of the history of the Turkic peoples, which dates back three hundred years in the Russian Empire, gained great momentum with the establishment of the Department of Oriental History at the Faculty of Oriental Languages of Petersburg University in 1863. There, an independent development was made in the study of the history of the Turkic peoples. The aim of this school was to study the history, language, religion, literature and culture of the Turkic peoples living in the lands extending geographically from Yakutistan to Northern Cyprus, from China to the Middle East.

During the Soviet period, as in all fields of science, methodological principles, curricula, and approaches consistent with the new ideology were introduced in this field, while the traditions of Oriental studies that had developed before the revolution were preserved. The repression of the 1930s led to the suspension of research on the Turkic peoples. Turkish intellectuals, historians and scientists were subjected to surveillance. Only, after a long time, the journal *Soviet Turkology*, which was of great importance for the study of the history of the Turkic peoples living in Russia, began to be published.

The journal was established after the results of the 1959 Soviet Union General Population Census reported that there were 23 Turkic-speaking peoples living in the Soviet Union and that their number had reached 25 million. At the same time, there were highly qualified Turkologists in the republics and regions of the Soviet Union who could solve many complex problems of the theory and practice of Turkic philology, and who studied the internal laws of their native languages and literature. However, due to the lack of a central Turkic press, these studies did not enter the arena of the whole Union, but remained within the framework of republics and regions, in the pages of local journals and collections. In the Soviet Union, which encompassed numerous Turkic peoples and republics, the study and transmission to future generations of the history, historiography, culture, and literature of the Turkic peoples was considered highly important, and the historical conditions necessary for this had already emerged. Accordingly, the Presidium of the Academy of Sciences of the USSR issued a decision concerning the publication of *Soviet Turkology*. The first issue of the journal was published in Baku in April 1970.

Keywords: Turkic Peoples, Soviet Turkology Journal, History, Historiography.

II. Dünya Savaşı'nda Mısır'da Bir Yunan Mülteci Kampı: Musa Kuyuları

Ayşegül İnginar Kemaloğlu*

Özet

Musa Kuyuları Mülteci Kampı, II. Dünya Savaşı sırasında, 1942 yılının Nisan ayında Suriye üzerinden gelip daha güneydeki yerleşimlere geçmesi planlanan Yunan mülteciler için 2.000 kişilik geçici bir yerleşim yeri olarak kurulmuştur. Öncesinde Mekke'den dönen hacılar için karantina merkezi olarak kullanılan kamp, Mısır Hükûmeti'nden alınarak, 1942 yılının haziran ayında MERRA'nın (Middle East Relief and Refugee Administration) altında konumlandırılarak "geçici" olan statüsü "kalıcı" hale dönüştürülmüştür. Süveyş Körfezi'nin doğu kıyısında, Süveyş Kanalı'nın güney ucunda, Tevfik Limanı'nın güneyinde ve Kahire'nin 100 mil doğusunda bulunan kampa ulaşım çölden veya asfalt yollardan sağlanmıştır. Kampa giden yollar zor ve meşakkatli olmakla birlikte, derin su iskelesi ve deniz ulaşımı sayesinde bu durum telafi edilmiştir. Kampta bulunan mültecilerin bakımı, güvenliği ve kontrolünden İngiliz Hükûmeti'ne karşı MERRA sorumlu olmuş ve MERRA bu sorumluluğu yerine getirirken mültecilerin ihtiyaçlarının karşılanmasında Yunanistan Sosyal Yardım Bakanlığından destek almıştır. Bununla birlikte kampın kontrolü yasal olarak Mısır Hükûmeti'nin sivil makamları tarafından da sağlanmıştır. 1944 yılının Ocak ayı itibarıyla kampta kalan 2.033 mültecinin tamamı Yunan olmakla birlikte; Sakız, Samos ve Nikaria adalarından gelmişlerdir. Söz konusu bu kişilerin 316'sı erkek, 939'u kadın, 597'si 15 yaş altı çocuk ve 181'i de bebektir. Kampta kalan mültecilere sağlanan olanaklar, yapılan yardımlar ve ödemeler ile kampın fiziki şartlarını ele alan bu çalışma, II. Dünya Savaşı döneminde Orta Doğu ve Afrika'ya yayılan Yunan mültecilerin tarihsel sürecini takip etmek açısından özgün bir vaka çalışması sunmayı hedeflemektedir. Kampın kuruluşu, işleyişi ve mültecilerin geri dönüş süreci; savaş dönemi insani yardım politikalarının güçlü ve zayıf yönlerini aynı anda yansıtmaktadır. Bu bağlamda çalışma, Türk tarihyazımında görece sınırlı biçimde incelenmiş olan Yunan mülteci deneyimine ve II. Dünya Savaşı'nın Orta Doğu boyutuna dair literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: II. Dünya Savaşı, Yunan Mülteciler, Musa Kuyuları Mülteci Kampı, MERRA, Mısır.

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, ainginar@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-1409-0161

A Greek Refugee Camp in Egypt During World War II: The Wells of Moses

Abstract

Moses Wells Refugee Camp was established as a temporary settlement for 2,000 Greek refugees who were scheduled to arrive via Syria and move on to settlements further south during World War II in April 1942. Previously used as a quarantine station for pilgrims returning from Mecca, the camp was taken from the Egyptian Government and placed under the MERRA (Middle East Relief and Refugee Administration) in June 1942, changing its "temporary" status to "permanent." Located on the eastern shores of the Gulf of Suez, at the southern end of the Suez Canal, south of Port Tawfiq and 100 miles east of Cairo, the camp was accessible via desert or paved roads. The roads to the camp were difficult and arduous, but this was compensated for by the deep-water pier and sea transportation. MERRA was responsible to the British Government for the care, security and control of the refugees in the camp, and while MERRA fulfilled this responsibility, it received support from the Greek Ministry of Social Welfare in meeting the needs of the refugees. At the same time the camp was also legally controlled by the civil authorities of the Egyptian Government. As of January 1944, all of the 2,033 refugees staying in the camp were Greek and they came from the islands of Chios, Samos and Nikaria. Of these people, 316 were men, 939 were women, 597 were children under the age of 15 and 181 were babies. This study, which examines the facilities provided to the refugees in the camp, the aid and payments made to them, as well as the physical conditions of the camp, presents a unique case study for tracing the historical trajectory of Greek refugees who spread to the Middle East and Africa during the World War II. The establishment and operation of the camp, together with the process of the refugees' return, simultaneously reflect the strengths and weaknesses of humanitarian aid policies during the war. This study aims to contribute to the literature on the Greek refugee experience, which has been relatively understudied in Turkish historiography, as well as to the Middle Eastern dimension of the World War II.

Keywords: World War II, Greek Refugees, Moses Wells Refugee Camp, MERRA, Egypt.

Türkiye-Balkan Siyasi İlişkilerinde Gizli Savaş: Demokrat Parti Döneminde Casusluk Faaliyetleri (1950-1960)

Muhsin Ertürk Budak*

Özet

1950-1960 yılları arasında Demokrat Parti iktidarında, Türkiye ile Balkan ülkeleri arasında şekillenen siyasi ilişkilerde istihbarat faaliyetlerinin tarihsel ve stratejik etkisi kayda değer bir öneme sahiptir. Soğuk Savaş'ın belirleyici olduğu uluslararası konjonktürde Türkiye, Kore Savaşı'nın ardından 1952 yılında NATO'ya katılarak Batı Bloku'yla entegrasyon sürecini hızlandırmıştır. Bu süreç, özellikle Balkanlar'daki sosyalist yönetimlerle ilişkilerde güvenlik merkezli yeni bir diplomatik dinamiğin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda casusluk faaliyetleri, yalnızca gizli operasyonlardan ibaret kalmayıp, devletler arası ilişkilerin görünmeyen ancak yön verici unsurlarından biri hâline gelmiştir. Balkanlarda yaşayan Türk ve Müslüman azınlıkların sistematik baskılara maruz kalması, Türkiye'nin bu coğrafyadaki istihbarat faaliyetlerini daha da zorunlu ve kalıcı hale getirmiştir. Bu zorunluluk kimi zaman başarılı sonuçlar verirken kimi zaman da istenilen seviyede kalamamıştır.

Bu çalışmada, arşiv belgeleri, dönemin diplomatik yazışmaları, Türkiye Büyük Millet Meclisi tutanakları, basın kaynakları ve ikincil literatürler ışığında Türkiye'nin Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya ile yürüttüğü istihbarat mücadelesi tarihsel bağlamı içerisinde ele alınmaktadır. Özellikle Türkiye'nin Bulgaristan ve Yunanistan gibi kara sınırına sahip ülkelerle olan coğrafi yakınlığı karşılıklı casusluk faaliyetlerini artırıcı bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca söz konusu ülkelerdeki Türk ve Müslüman azınlıklar üzerinden yürütülen bilgi toplama girişimleri, bu devletlerin iç güvenlik politikalarını etkilerken, Türkiye'nin dış politikasında da istihbarat-diplomasi ekseninde yeni ve farklı kırılmalar ortaya çıkarmıştır. Bu kırılmaların temelinde, Balkan devletlerinin büyük ölçüde Sovyetler Birliği ekseninde konumlanması gösterilebilir.

Demokrat Parti Dönemi'nde, antikomünist politikalar doğrultusunda iç güvenlik anlayışı yeniden yapılandırılmış; iç istihbarat faaliyetleri ile dış operasyonlar arasında süreklilik arz eden bir yapı kurulduğu da göze çarpmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye-Balkan ilişkilerinde "gizli savaş" olgusunun nasıl kurumsallaştığı analiz edilmekte, Türkiye'nin Batı yanlısı dış politikası çerçevesinde bölgesel bir istihbarat aktörüne dönüşme süreci değerlendirilmektedir. Çalışmanın amacı, Türkiye'nin Balkan politikalarında istihbarat faaliyetlerinin tarihsel rolünü, güvenlik mimarisi içindeki yerini ve dış politika yapısını akademik bir bakışla tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Bulgaristan, Yunanistan, Türkiye, İstihbarat, Casusluk, Yugoslavya.

* Öğr. Gör. Dr., Kafkas Üniversitesi, Kağızman Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, Kars/TÜRKİYE, erturk.budak@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-9026-3856

The Secret War in Türkiye-Balkan Political Relations: Espionage Activities During the Democrat Party Era (1950-1960)

Abstract

During the Democrat Party's rule between 1950 and 1960, intelligence activities played a significant historical and strategic role in shaping political relations between Türkiye and the Balkan states. Within the international context defined by the Cold War, Türkiye accelerated its integration into the Western Bloc by joining NATO in 1952, following its involvement in the Korean War. This development laid the groundwork for a new diplomacy centered on security, particularly in relations with the socialist regimes in the Balkans. In this context, espionage activities went beyond mere covert operations and became one of the invisible yet influential components of interstate relations. The systematic pressures faced by the Turkish and Muslim minorities living in the Balkans made intelligence operations in the region increasingly necessary and long-term. At times, this necessity yielded successful results; at other times, it fell short of expectations.

In this study, Türkiye's intelligence struggle with Bulgaria, Greece, and Yugoslavia is examined within its historical context in light of archival documents, diplomatic correspondence of the period, proceedings of the Grand National Assembly of Türkiye, press sources, and secondary literature. Particularly, Türkiye's geographical proximity to countries like Bulgaria and Greece, with whom it shares land borders, emerged as a key factor increasing mutual espionage activities. Moreover, intelligence gathering initiatives involving Turkish and Muslim minorities in these countries not only influenced the internal security policies of the Balkan states but also led to new and distinct ruptures in Türkiye's foreign policy within the intelligence-diplomacy nexus. At the core of these ruptures lies the fact that most Balkan states positioned themselves within the Soviet sphere of influence.

During the Democrat Party era, the internal security approach was restructured in line with anti-communist policies, and a structure demonstrating continuity between domestic intelligence activities and external operations was established. Within this framework, the study analyzes how the concept of a "secret war" was institutionalized in Türkiye-Balkan relations, and evaluates Türkiye's transformation into a regional intelligence actor within the context of its pro-Western foreign policy. The aim of this study is to provide an academic discussion on the historical role of intelligence activities in Türkiye's Balkan policies, their position within the security architecture, and the structure of its foreign polic

Keywords: Democrat Party, Bulgaria, Greece, Türkiye, Intelligence, Espionage, Yugoslavia.

İhtilalden Zafere: 1960 Roma Olimpiyatları ve Türkiye

Edip Öncü*

Özet

Dünyada dekolonizasyon sürecinin en hararetli zamanına denk gelen 1960 Roma Olimpiyat Oyunları, Türkiye'de siyasi iktidarın el değiştirdiği 1960 İhtilali'nin hemen ertesinde düzenlenmiştir. İhtilalden hemen sonra Beden Terbiyesi Müdürlüğü tekrar Başbakanlığa bağlanmış ve başına emekli bir general getirilmiştir. Ancak Türkiye ihtilal ortamında bile olimpiyatlara katılmaktan çekinmemiştir. 25 Ağustos-11 Eylül 1960 tarihleri arasında 83 ülkeden 5000'i aşkın sporcunun katılımına sahne olan Roma Olimpiyat Oyunları, Türk spor tarihinin en önemli anlarından birine şahitlik etmiştir. Türkiye oyunlara beş spor dalında katılmış ve Türk futbolu olimpiyatlarda son kez temsil edilmiştir. Roma'yı adeta fetheden Türk güreşçileri 16 sıklette düzenlenen güreş müsabakalarının 9'unda madalya alarak tarihe geçmiştir. Daha da önemlisi Türk güreşçilerinin kazandığı 7 altın madalya bugüne kadar bir olimpiyat oyunlarında Türkiye'nin eriştiği en yüksek altın madalya sayısıdır. Madalya sıralamasında 6. sırada yer alan Türkiye olimpiyatlarda bir daha bu seviyeye çıkmamış ancak modern Olimpiyat tarihinde kendine silinmez bir yer edinmiştir.

Bu çalışmada Türkiye'nin Roma'da uluslararası temsil açısından hayati önemde olan bu başarıyı kazanmasının arkasında yatan yapısal ve konjonktürel sebepler, incelenen vakanın Türk tarihinin dönüm noktalarından birinde yer alması sebebiyle Cumhuriyet dönemi sosyo-politik tarihi perspektifiyle analiz edilmiştir. Çalışmanın metodik yaklaşımı sistem ve vaka analizi olarak tasarlanmış, tarihi veriler içerik ve söylem analizi ile incelenmiştir. Araştırmada Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi, Uluslararası Olimpiyat Komitesi Yayınları ve Resmi Olimpiyat Raporu gibi yerli ve yabancı birincil kaynakların yanı sıra Türkçe ve İngilizce basın haberleri ile sporun sosyo-politik yönünü irdeleyen yerli ve yabancı ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Araştırmanın hipotezi 1960 Roma Olimpiyat Oyunları'nın uluslararası açıdan Türk güreş tarihinin zirvesi olduğu ve 1960 İhtilali'nin hemen ertesinde Türkiye'nin diplomatik açıdan iyi bir izlenim verdiğidir.

Anahtar Kelimeler: Roma 1960, Olimpiyatlar, Güreş, Türkiye, Dekolonizasyon.

* Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Trabzon/TÜRKİYE, ediponcu@ktu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-2958-2310

From Coup to Glory: 1960 Rome Olympics and Türkiye

Abstract

The 1960 Rome Olympic Games, which coincided with the most intense period of the decolonization process worldwide, were held immediately following the 1960 coup d'état in Türkiye, which brought about a change in political power. Immediately after the revolution, the Directorate of Physical Education was once again organized under the Prime Ministry in Türkiye and a retired general was appointed as its head. However, Türkiye did not hesitate to participate in the Olympics despite this dire situation. Held between 25 August and 11 September 1960, the Rome Olympic Games brought together more than 5,000 athletes from 83 countries and witnessed one of the most significant moments in the history of Turkish sports. Türkiye competed in five sports, and Turkish football made its final Olympic appearance at these Games. The Turkish wrestlers, who virtually conquered Rome, made history by winning medals in nine of the 16 wrestling events. More importantly, the 7 gold medals won by the Turkish wrestlers are the highest number of gold medals Türkiye has ever won in a single Olympic Games. Türkiye, which ranked 6th in the medal rankings, never reached this level again in the Olympics; however, it has earned an indelible place for itself in modern Olympic history.

In this study, the structural and conjunctural reasons behind Türkiye's achievement of this great success in terms of international representation in Rome were analyzed from the perspective of the socio-political history of the Republican period, as the case under study occurred at one of the turning points in Turkish political and social history. The methodological approach of the study was designed in terms of system analysis and case analysis, and historical data were examined with content and discourse analysis. In the research, local and foreign primary sources such as the Turkish National Olympic Committee, the International Olympic Committee publications and the official Olympic report, as well as Turkish and English press and domestic and foreign secondary sources examining the socio-political aspect of sports were used. The hypothesis of the research is that the 1960 Rome Olympic Games were the peak of Turkish wrestling history from an international perspective and that Türkiye made a good impression diplomatically immediately after the 1960 Revolution.

Keywords: 1960 Rome, Olympics, Wrestling, Türkiye, Decolonization.

İngiliz Bakış Açısından İki Askerî Müdahale Arasında Türk Dış Politikası (12 Mart 1971-12 Eylül 1980)

Behçet Kemal Yeşillbursa*

Özet

Bu bildirinin temel amacı teorik değil açıklayıcı olmaktır. Bu nedenle, uluslararası politika alanında yeni genel teoriler sunmaya çalışmamaktadır. Ancak, açıklananlar bir tür genel çerçeveye oturtulmuştur. Diğer aktörlerin Türkiye'ye yönelik politikaları yerine, Türkiye'nin politikalarını tanımlayarak ve analiz ederek Türkiye'nin dışına bakmaya çalışılmıştır. 1971 ile 1980 yılları arasında Türkiye'nin dış ilişkilerinin evrimi deşifre edilmeye ve analiz edilmeye çalışılmıştır. 12 Mart 1971 ile 12 Eylül 1980 tarihleri arasında, İngiliz belgelerine dayanarak Türkiye'nin dış ilişkilerinin arşivsel bir analizini sunmak amaçlanmıştır. Türkiye'nin NATO, CENTO, Kıbrıs Sorunu gibi konulara yaklaşımına ve Türkiye ile Birleşik Krallık ve diğer ülkeler arasındaki ilişkilere özel önem verilmiştir. Belgelerin yakından incelenmesi, İngiltere'nin 1970'leri modern Türkiye'nin gelişiminde çok önemli yıllar olarak gördüğünü göstermektedir. Bu yıllar, Atatürk döneminden sonra ikinci askerî müdahaleye sahne olmuştur.

Ankara'daki İngiltere Büyükelçiliği, Türkiye'nin iki kutuplu politikadan çıkışını ve daha gelişmiş, daha aktif ve çok kutuplu bir dış politika benimsemesini yakından takip etti. 1950'ler ve 1960'larda olduğu gibi, 1970'lerde de İngiliz ve Türk dış politikaları büyük ölçüde uyumluydu. Özellikle Kıbrıs meselesinde, Türk hükûmeti İngiliz hükûmetiyle iş birliğine büyük ölçüde hazır görünüyordu. Ancak Türkiye, ENOSİS olasılığını canlı tutacak çözümlerde kırmızı çizgisini çizmişti. 1970'lerdeki uluslararası gelişmeler, özellikle de yumuşama, çeşitli uluslararası forumlarda sesini duyurmuş ve etkisini hissettirmişti. 1950'lerde olduğu gibi, Türkiye özellikle Orta Doğu'da aktif bir rol oynamış ve İngiltere ve ABD'nin dikkatini bölgesel savunmayı CENTO güçlendirmenin acil ihtiyacına defalarca çekmiştir. NATO'nun dikkatini Orta Doğu'daki duruma ve bunun Batı İttifakı için potansiyel olarak rahatsız edici sonuçlarına çekmede öncü bir rol oynamıştır. 1960 ve 1971 askerî müdahalelerinin Türkiye'nin dış ilişkileri üzerindeki etkisi oldukça azdı. Hükûmetlerin ilk açıklamaları, Batı ile olan ittifaklarına (NATO ve CENTO) bağlı kalacakları yönündeydi.

Analizin bulguları, Ankara'daki İngiliz büyükelçilerinin Türkiye'de yaşanan olayları titizlikle rapor ettiklerini göstermektedir. Raporları, Türkiye'nin dış politikasını genel olarak Batı politikasıyla ve özellikle de İngiliz dış politikasıyla uyumlu olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'nin her zaman ulusal çıkarlarını tam olarak koruyamadığını da belirtmektedirler. Bunun yerine, Türkiye'nin uluslararası olaylara Amerika ve NATO'nun gözünden bakma eğiliminde olduğunu vurgulamışlardır. Bu bağlamda, ulusal çıkarlarını korumak için Türk dış politikasının daha ulusal bir duruş sergilemesi gerektiğini önermişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Türk Dış Politikası, İngiliz-Türk İlişkileri, Türk-Amerikan İlişkileri, Türkiye-Avrupa İlişkileri.

* Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Bursa/TÜRKİYE, behcetyesilbursa@yahoo.com https://orcid.org/0000-0001-6309-5703

Turkish Foreign Policy Between Two Military Interventions from a British Perspective (March 12, 1971-September 12, 1980)

Abstract

The primary aim of this paper is explanatory rather than theoretical; thus, it does not seek to propose new general theories within international relations. Nonetheless, the empirical findings are contextualized within a broader analytical framework. Rather than focusing on external policies directed toward Türkiye, the study adopts an outward-looking perspective by analyzing Türkiye's own foreign policy initiatives. It endeavors to decipher and evaluate the evolution of Turkish foreign relations between 1971 and 1980. Based on British archival documents, the paper presents an archival analysis of Türkiye's foreign policy between the military interventions of March 12, 1971, and September 12, 1980. Particular emphasis is placed on Türkiye's stance regarding NATO, CENTO, and the Cyprus Issue, as well as bilateral relations between Türkiye, the United Kingdom, and other states. A close examination of these records demonstrates that British diplomacy viewed the 1970s as a critical decade in the trajectory of modern Türkiye, marking the second major military intervention following the Atatürk era.

The British Embassy in Ankara closely monitored Türkiye's departure from bipolar politics and its adoption of a more proactive, sophisticated, and multidirectional foreign policy. As in the 1950s and 1960s, British and Turkish foreign policies remained largely aligned during the 1970s. Particularly regarding the Cyprus issue, the Turkish government appeared mostly willing to cooperate with London; however, Türkiye maintained a strict red line against any settlement that might keep the possibility of ENOSIS alive. International developments in the 1970s, most notably détente, enabled Türkiye to amplify its voice and exert its influence across various international forums. As in the 1950s, Türkiye played an active role in the Middle East, repeatedly drawing the attention of both Britain and the United States to the urgent need for strengthening regional defense through CENTO. Furthermore, it assumed a leading role in alerting NATO to the evolving situation in the Middle East and its potentially destabilizing consequences for the Western Alliance. The military interventions of 1960 and 1971 had a remarkably minimal impact on Türkiye's foreign relations, as the initial declarations of the incoming governments consistently reaffirmed their commitment to Western alliances (NATO and CENTO).

The findings of this analysis demonstrate that British ambassadors in Ankara meticulously reported on internal and external developments in Türkiye. Their dispatches reveal that they generally viewed Turkish foreign policy as closely aligned with Western interests and particularly with British diplomacy. However, they also observed that Türkiye did not always fully safeguard its own national interests. Instead, they highlighted a tendency within Turkish foreign policy to view international events predominantly through the lens of the United States and NATO. In this context, British diplomats subtly suggested that Turkish foreign policy ought to adopt a more independent, national-oriented stance to effectively protect its sovereign interests.

Keywords: Türkiye, Turkish Foreign Policy, British-Turkish Relations, Turkish-American Relations, Turkish-European Relations.

Eski Mezopotamya Ritüellerinde Bal Libasyonları: Tanrılar, Ölüler ve Büyüsel Arınma

Esma Öz Kiriş*

Özet

Eski Mezopotamya'nın çok tanrılı ve antropomorfik din anlayışında ritüeller, insanlarla ilahi güçler arasındaki ilişkiyi düzenleyen temel araçlardı. Bu ritüellerin önemli bir parçasını oluşturan libasyon (sıvı sunusu) uygulamaları, tanrıları besleme, ölüleri anma, bereketi artırma ve arınmayı sağlama gibi çok işlevli amaçlara hizmet etmekteydi. Bu çalışmada, Eski Mezopotamya ritüellerinde kullanılan kutsal maddelerden biri olan balın (dišpum), tanrılar, ölüler ve büyüsel arınma bağlamlarındaki libasyon pratiklerindeki yeri ve işlevleri, çivi yazılı belgeler ve arkeolojik buluntular ışığında incelenecektir.

Balın üretimindeki sınırlılıklar ve teminindeki güçlükler, onu nadir bulunan lüks bir meta haline getirmiş; Adad-nirārī'nin kraliyet kararnamelerinde özel bir ürün olarak kaydedilmesi ve tapınak ekonomisindeki merkezi konumu, balın seçkin ve kutsal statüsünü kanıtlamıştır. Çalışmada bal libasyonları üç farklı bağlamda incelenmiştir: Tanrılar bağlamında, "akītu" festivalinde Marduk'un önünde açılan çukura yağ, bal ve kaymak dökülmesi; Iddin-Dagan'ın İnanna'ya ilahisinde balın sıvı, una karışmış ve tereyağı ile hamur yapılmış formlarda sunulması; SAA 20, 15 numaralı belgede İštar adına pınara yağ, bal ve şarap dökülmesi ve SAA 20, 26 numaralı belgede Sin, Belet-ili, Anunnaki, Anu ve İgigi gibi panteonun farklı katmanlarındaki tanrılara bal libasyonu yapılması örnekleriyle balın tanrıları memnun etme, kutsal alanları arındırma ve ilahi-insan iletişimini sağlama işlevleri belgelenmiştir.

Ölüler bağlamında, doğrudan bal libasyonu örneği bulunmasa da "Gılgamış, Enkidu ve Yeraltı Dünyası" mitinde ölü doğan çocukların yeraltında "bal ve sadeyağ ile yüklü altın ve gümüş bir masada" oynadıklarının anlatılması, balın ölüler diyarında arzu edilen değerli bir besin olduğunu gösteren kanıtlardan biri olarak kabul edilmektedir. Büyüsel arınma bağlamında, hamilelikteki aşırı kanamayı durdurmak için uygulanan koruma-sağaltma büyüsünde bal ve sadeyağ karışımının kızdırılıp libasyon yapılması ve bir evin duvarındaki deliğin işaret ettiği uğursuzluğa karşı yapılan "Namburbi" ritüelinde deliğin üzerine bal, yağ, bira ve şarap dökülmesi, balın kötü güçleri yumuşatma ve yatıştırma amacına hizmet ettiğini ortaya koymuştur. Çalışmada, çivi yazılı metinlerle birlikte arkeolojik malzemeler de değerlendirilmiştir. Tell Asmar, Khafajah ve Nippur'daki Erken Hanedanlar Dönemi tapınaklarında ortaya çıkarılan, sunakların yanında zemine gömülü kaplar, oluklar ve drenaj sistemleri, libasyon kapları ile silindir mühürler, adak levhaları ve steller üzerindeki libasyon sahneleri, yazılı belgelerde anlatılan pratiklerin maddi kanıtlarını sunmuştur.

Sümer'den Yeni Asur Dönemi sonuna kadar uzanan zaman dilimini kapsayan çalışmada, filolojik belgeler ile maddi kültür kalıntılarının bütünleştirilmesi, Mezopotamya dinî ritüellerinde bal libasyonlarına yüklenen anlamların kapsamlı bir şekilde kavranmasını sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eski Mezopotamya, Bal, Libasyon, Tanrılar, Ölü Kültü, Büyüsel Arınma, Çivi Yazılı Belgeler.

* Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, esmao443@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-4330-5547

Honey Libations in Ancient Mesopotamian Rituals: Gods, the Dead and Magical Purification

Abstract

In the polytheistic and anthropomorphic religious system of ancient Mesopotamia, rituals constituted the principal means of regulating the relationship between humans and the divine. Among the essential components of these rituals were libations, which served multiple functions, including nourishing the gods, commemorating the dead, promoting fertility, and achieving ritual purification. This study examines the role and functions of honey (dišpum), one of the sacred substances employed in ancient Mesopotamian ritual practice, within libation ceremonies dedicated to the gods, the dead, and magical purification in light of cuneiform textual evidence and archaeological finds.

The limited production of honey and the difficulties associated with its procurement rendered it a rare and prestigious luxury commodity; its designation as a special product in the royal decrees of Adad-nirārī and its prominent place within the temple economy attest to honey's elite and sacred status. The study investigates honey libations within three principal ritual contexts. In the context of the gods, the pouring of oil, honey, and cream into a ritual pit before Marduk during the akītu festival; the presentation of honey to Inanna in liquid form, mixed with flour, and incorporated into dough with butter in the Hymn of Iddin-Dagan; the libation of oil, honey, and wine into a spring in honor of Ištar as recorded in SAA 20, no. 15; and the offering of honey libations to deities occupying different levels of the Mesopotamian pantheon, including Sîn, Bēlet-ilī, the Anunnakū, Anu, and the Igigū, in SAA 20, no. 26 collectively demonstrate that honey functioned as a medium for appeasing the gods, purifying sacred spaces, and facilitating communication between the human and divine realms.

In the context of the dead, although no direct example of a honey libation has been identified, the description in the myth Gilgamesh, Enkidu, and the Netherworld of stillborn children playing in the underworld "at a table of gold and silver laden with honey and clarified butter" is regarded as one of the pieces of evidence indicating that honey was a desirable and valuable food in the realm of the dead. In the context of magical purification, the heating and offering as a libation of a mixture of honey and clarified butter in a protective-healing incantation intended to stop excessive bleeding during pregnancy, as well as the pouring of honey, oil, beer, and wine over a hole in the wall of a house as part of a "Namburbi" ritual performed against the evil omen indicated by the hole, demonstrate that honey served the purpose of appeasing and pacifying malevolent forces. In addition to cuneiform sources, this study incorporates archaeological evidence. Ritual installations unearthed in the Early Dynastic temples of Tell Asmar, Khafajah, and Nippur, including vessels embedded beneath temple floors adjacent to altars, channels, and drainage systems, as well as libation vessels and libation scenes depicted on cylinder seals, votive plaques, and stelae, provide material corroboration for the ritual practices described in the textual sources.

Covering the period from Sumer to the end of the Neo-Assyrian Empire, this study integrates philological evidence with material culture to provide a comprehensive understanding of the meanings and functions attributed to honey libations in the religious traditions of ancient Mesopotamia.

Keywords: Ancient Mesopotamia, Honey, Libation, Gods, Mortuary Cult, Magical Purification, Cuneiform Texts.

Çivi Yazılı Kültürlerde Duyusal Engellilik: Eski Mezopotamya'da Görme ve İşitme Engelliler

Gökhan Kağnıcı*

Özet

Bu bildiri, Antik Mezopotamya'nın çivi yazılı uygarlıklarında görme ve işitme engelliliğin nasıl temsil edildiğini, metinlerde hangi bağlamlarda yer aldığını ve sosyo-kültürel alanlarda nasıl algılandığını incelemeyi amaçlamaktadır. Çivi yazılı siyasi ve hukuki belgeler, idari metinler, dini metinler, tıbbi reçeteler ve edebi anlatılar aracılığıyla, görme ve işitme engelli bireylerin toplumsal rolleri, maruz kaldıkları tutumlar ve bu engellerin dönemin inanç, kültür ve gelenek sistemleri içindeki anlamları analiz edilecektir. Sümerce ve Akadca çivi yazılı belgelerdeki duyusal engelli bireylere yönelik kayıtlar, bu kişilerin toplum içindeki konumunu, haklarını veya dışlanma biçimlerini ortaya koymaktadır. Bildiri, duyusal engelliliği yalnızca fizyolojik bir eksiklik olarak değil dönemin emek, hukuk, teoloji, kehanet ve temsil alanlarında nasıl anlamlandırıldığı çerçevesinde ele alacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eski Mezopotamya, Duyusal Engellilik, İşitme Engelliler, Görme Engelliler, Engellilik Çalışmaları.

* Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, İzmir/TÜRKİYE, gokhan.kagnici@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-8357-6624

Sensory Disability in Cuneiform Cultures: The Visually and Hearing Impaired in Ancient Mesopotamia

Abstract

This paper aims to examine how visual and hearing impairments were represented, contextualized, and perceived within the socio-cultural domains of the cuneiform civilizations of ancient Mesopotamia. Through an analysis of political and legal documents, administrative texts, religious compositions, medical prescriptions, and literary narratives, the study investigates the social roles assigned to individuals with sensory disabilities, the social attitudes directed toward them, and the meanings attributed to these conditions within contemporary belief, cultural, and tradition systems. Records concerning sensory-impaired individuals in Sumerian and Akkadian cuneiform sources illuminate their social standing, rights, and forms of exclusion. Ultimately, the paper addresses sensory disability not merely as a physiological deficit, but within the broader framework of how it was conceptualized across the period's spheres of labor, law, theology, divination, and cultural representation.

Keywords: Ancient Mesopotamia, Sensory Disability, Hearing Impaired Individuals, Visually Impaired Individuals, Disability Studies.

Hagiografi Yazımının Doğuşu: Smyrnalı Polycarpus ve Şehadeti

Bahadır İkican* - Kutlu Akalın**

Özet

Hristiyanlığın Roma toplumunda belirgin hâle gelmesiyle beraber Roma İmparatorluğu tarafından kovuşturulduğu ve ilk Hristiyanların pek çoğunun çeşitli suçlamalarla yargılanıp idam edildiği bilinmektedir. Hristiyanların gözünde bu kimseler Allah'ın şanının ve sonsuz yaşam vaadinin canlı şahitleri olarak ölmüşler, bu nedenle "şehit" (Yun. μάρτυς "tanık, şahit") olarak anılmışlardır. Bu çevrelerde önce sözlü gelenekte oluşan ve hemen sonra yazıya geçirilen şehit hikayelerinin yeni bir tarih yazım türü olarak değerlendirilmesi konusu tartışılmaya devam etmektedir. Hagiografi (Yun. ἅγιος "aziz, kutsal" + γραφία "yazı, literatür") diye tanımlanan bu yeni tarih yazım türü hem Erken Hristiyanlık tarihi açısından hem de historiografinin gelişiminde bir aşama olduğu için önemlidir.

Bu bildiride inceleyeceğimiz Smyrna (İzmir) Piskoposu Polycarpus'un (öl. 155/6) yaşamı ve ölümünün yazılı anlatımı, Hristiyanlık literatürü içerisinde yeni bir tarih yazım türünün ilk eserlerindendir. Polycarpus'un şehitlik anlatısı hagiografik eserlerin hemen hemen hepsinde yer alan *imitatio Christi* (İsa Mesih'in çilesine öykünen adanmışlık tarzı) anlatısının yer aldığı yazılardan biri olması bakımından da değerlidir. Şehit hikayeleri, tarihyazımı bağlamında gerek efsanevi içerikler gerekse de yanlış bilgiler içerdikleri için temkinli yaklaşılması gereken kaynaklar olmalarına rağmen Hristiyanlığın düşünce dünyasının erken yüzyıllardaki evrelerinin anlaşılması ve bu dinin başta Anadolu olmak üzere tüm Akdeniz dünyasında yayılımının açıklanması açısından eşsiz bilgiler sunabilmektedir. Bu bağlamda Polycarpus'un hagiografisi de II. yüzyılda Smyrna ve çevresinin Hristiyanlığı konusunda oldukça önemli bilgiler ve tartışılması gereken hususlar içermektedir. Bu bildirideki amaç, hagiografi geleneğinin ilk örnekleri arasında yer alan Polycarpus'un yaşamı ve Roma İmparatorluğu tarafından idamı bağlamında geliştirilen şehitlik anlatısını ve bu anlatı çerçevesinde oluşan hagiografi yazımının ortaya çıkışını incelemektir. Erken Hristiyanlık tarihinin anlaşılması açısından eşsiz bir konumda bulunan Polycarpus, ilk Hristiyan şehitler arasında sayılmaktadır. Polycarpus, yaşadığı dönemde Smyrna'nın (İzmir) önde gelen isimlerinden biri olmayı başarmış ve şehrin piskoposluğunu da yapmıştır. Sadece yaşadığı şehir Smyrna'da değil, aynı zamanda Anadolu'nun pek çok yerindeki Hristiyanlar üzerinde de büyük bir etki yaratarak dinine gönülden bağlı bir kişi olarak anılmıştır. Nitekim onun Hristiyanlığa sadakati ölümüne neden olmuştur. Yaklaşık 155/6 yılında Roma İmparatoru'na tütsü yakmayı reddettiği gerekçesiyle Smyrna Tiyatrosu'nda yakılarak öldürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Hagiografi, Hristiyanlık, Polycarpus, Şehitlik, Tarihyazımı, Smyrna, Anadolu.

* Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kocaeli/TÜRKİYE, bahadir.ikican@kocaeli.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-4227-649X

** Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Muğla/TÜRKİYE, kutluakalin@mu.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-9976-4577

The Emergence of Hagiography: Polycarp of Smyrna and His Martyrdom

Abstract

During the period in which Christians emerged as a distinct community, the Roman state frequently prosecuted Christians, and many of the earliest Christians were tried and executed under various accusations. In the eyes of the Christians, these individuals died as witnesses to the glory of God and His promise of eternal life; hence, they came to be known as "martyrs" (Greek μάρτυς "witness"). Martyr narratives first developed within oral tradition in these communities and were soon committed to writing. The question of whether these narratives should be regarded as a new form of historiography remains a subject of scholarly debate. This new genre of historical writing, referred to as hagiography (*hagiographia,* from the Greek ἅγιος "holy, saint" + γραφία "writing, literature"), is significant both for the history of Early Christianity and as a stage in the development of historiography itself.

This paper aims to examine the written narrative of the life and martyrdom of Polycarp, the Bishop of Smyrna (modern-day İzmir) as a sample of one of the earliest works of this new historiographical tradition within Christian literature. The martyrdom of Polycarp is also valuable in that it is one of the texts containing the motif of *imitatio Christi* (i.e., the devotional pattern of emulating Christ's Passion) which appears in nearly all hagiographic works. Although the martyr narratives are sources that should be approached warily in terms of historiography because they contain both legendary content and factual inaccuracies, they can provide unique information in terms of understanding the phases of Christian thought in the early centuries and explaining the spread of this religion in the Mediterranean world, especially in Anatolia. In this context, the hagiography of Polycarp also contains considerable information about the Christianity of Smyrna and its environs in the second century. The aim of this paper is to examine the martyrdom narrative developed in the context of Polycarp's life and his execution by the Roman Empire, which is among the first examples of the hagiography tradition, and the appearance of hagiography writing within the framework of this narrative. Polycarp (d. 155/6) is counted among the first Christian martyrs and is in a unique position for the understanding of the history of early Christianity. He was a leading figure in Smyrna (Izmir) during his lifetime, and he also became the bishop of the city. He had a profound influence not only on the community of Smyrna, but also on Christians of many parts of Anatolia, where he was known as a devout believer. As a matter of fact, his loyalty to Christianity led to his death. He was burned to death in the theatre of Smyrna in about 155/6 for refusing to burn incense to the Roman Emperor.

Keywords: Hagiography, Christianity, Polycarp, Martyrdom, Historiography, Smyrna, Anatolia.

Ira Dei: Geç Antik Çağ Tarihyazımında Doğal Afetler ve Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlaşması

Ceren Pilevneli Çubuk*

Özet

Antik Çağ tarihyazımında deprem, salgın hastalık, kıtlık gibi doğal afetler yalnızca fiziksel birer yıkım unsuru olmanın ötesinde, dönemin çok tanrılı inanç biçimine dayanan düşünsel ve teolojik dünyasına uygun olarak tanrıların gazabını ya da ilahi uyarıları temsil eden mesajlar olarak ele alınmıştır. Roma İmparatorluğu topraklarında tek tanrılı bir din olan Hristiyanlığın yayılmaya başladığı Geç Antik Çağ'da da benzer bir bakış açısı söz konusu olmakla birlikte, doğal felaketlere ilişkin anlatım biçimlerinin döneme damgasını vuran pagan-Hristiyan çatışmasını yansıtacak bir dönüşüme uğradığı görülmektedir. Pagan tarihçiler, Roma İmparatorluğu'nda yaşanan afetleri geleneksel tanrılarla ilişkilendirerek, Hristiyanlığı bir sapma ve felaketin nedeni olarak sunarken; Hristiyan yazarlar ise aynı olayları Tanrı'nın, Hristiyanlara zulmeden imparatorları cezalandırmak için gönderdiği ilahi müdahaleler olarak yorumlamışlardır. Eusebius'un *Kilise Tarihi* adlı eserinde, Augustus Maximinus Daia döneminde (310-312) Roma İmparatorluğu'nun doğusunda meydana gelen salgın hastalık ve kıtlık felaketine dair anlatısı bu söylemin güçlü örneklerinden biridir.

Bu anlatıya göre, Maximinus Hristiyanlara zulmettiği için Tanrı tarafından felaketlerle cezalandırılmış, halkına yardım eli ise Hristiyan toplulukları tarafından uzatılmıştır. Bu süreçte pek çok kişi, Hristiyanlığı benimsemiştir. Eusebius'un doğal afetleri Hristiyanlığı benimsemede bir araç olarak ele alma biçimi, Hristiyanlığın imparatorluğun resmi dini haline geldiği sonraki dönemlerde de kullanılmaya devam edilmiştir. Constantinopolis piskoposu Ioannes Chrysostomos'un 400'de başkentte meydana gelen depremden sonra halkın büyük bir bölümünün kiliselere akın ettiği ve vaftiz olmak istediğine vurgu yapan anlatısı bu bağlamda dikkat çekicidir. Dolayısıyla bu çalışma doğal afetlerin Eusebius ve Ioannes Chrysostomos'un anlatıları üzerinden Geç Antik Çağ tarihyazımında ideolojik ve teolojik araçlara dönüşmesini incelemekte, "Tanrı'nın Gazabı" *(ira Dei)* söyleminin, Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlaşma sürecinde toplumsal belleği ve dini yönelimi şekillendiren bir anlatı formu haline geldiğini ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tarihyazımı, Geç Antik Çağ, Geç Roma İmparatorluğu, Doğal Afetler, Hristiyanlaşma.

* Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, İzmir/TÜRKİYE, cerenpilevneli@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-7725-3346

Ira Dei: Natural Disasters in Late Antique Historiography and Christianization of the Roman Empire

Abstract

In ancient historiography, natural disasters such as earthquakes, epidemics, and famines were not merely viewed as physical destruction but were interpreted as manifestations of divine wrath or celestial warnings, reflecting the polytheistic worldview of the era. In the Late Antique period, during which Christianity, a monotheistic religion, began spreading across the Roman Empire, a similar interpretative framework persisted. However, the narratives of natural disasters underwent a significant transformation, mirroring the prevailing conflict between pagan and Christian perspectives. Pagan historians attributed calamities to the traditional gods and portrayed Christianity as a deviation causing divine punishment, while Christian authors reinterpreted the same events as divine interventions sent by God to punish emperors persecuting Christians. A prime example of this discourse is found in Eusebius's Ecclesiastical History, which recounts the plague and famine in the eastern Roman provinces during the reign of Augustus Maximinus Daia (310-312).

According to Eusebius, Maximinus was punished by God for his persecution of Christians, while aid to the suffering populace came from Christian communities. During this period, many people converted to Christianity. Eusebius's approach of treating natural disasters as a means of promoting conversion to Christianity continued to be employed in later periods, when Christianity had become the official religion of the empire. The bishop of Constantinople, John Chrysostom, notably emphasized the mass turn to baptism following the 400 earthquake in the capital. This study examines the transformation of natural disasters into ideological and theological tools in Late Antique historiography through the narratives of Eusebius and John Chrysostom, and argues that the discourse of "Divine Wrath" (ira Dei) became a narrative framework that shaped social memory and religious orientation during the Christianization of the Roman Empire.

Keywords: Historiography, Late Antiquity, Later Roman Empire, Natural Disasters, Christianization.

Cemele Kalesi ve Yörükleri: Beyliklerden Osmanlı'ya

İlhan Şahin*

Özet

Anadolu Selçukluları döneminde önemli bir kültür merkezi olan Kırşehir'in batısında Cemele (bugünkü Çayağzı) beldesinin yakınında yer alan Cemele Kalesi, sarp bir tepenin zirvesinde yükselmektedir. Savunma açısından oldukça korunaklı bir mevkide kurulmuş olan kale, Anadolu Beylikleri döneminde stratejik bir konuma sahipti. Bu bağlamda kale, XIV. yüzyıl başlarında Orta Anadolu'da Kadı Burhâneddin Ahmed ile Osmanlı Devleti arasında sınır teşkil etmiş ve daha sonra Karamanoğulları tarafından sahiplenilmiştir. Timur'un Anadolu'dan çekilmesinden sonra kale ve yöresi, Dulkadiroğulları Beyliği'nin nüfuz sahasına ve bu süreçte Osmanlı idaresine girmiştir.

Beylikler döneminde stratejik bir mevkide bulunmasına rağmen kale ve kale ile bağlantılı Yörükler hakkında maalesef elde yeterli kaynak yer almamaktadır. Bununla birlikte XV. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı idaresine girdiği anlaşılan Kırşehir ve yöresi ile ilgili erken tarihli tahrir defterlerindeki kayıtlar, kale ve kale ile bağlantılı Yörüklerin Osmanlı öncesi dönemini aydınlatacak derecede önem arz etmektedir. Bu bildiride hem yazılı kaynaklara hem de yerinde yapılan incelemelere dayanılarak bugün harabe halindeki kalenin konumu ve Beylikler dönemindeki stratejik önemi ele alınacak; erken Osmanlı dönemi tahrir defterleri ışığında kalenin tarihi evreleri ile bölge Yörüklerinin sosyal, idari yapıları ve iskândaki rolleri ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kırşehir, Cemele Kalesi, Yörükler, İskân.

* Prof. Dr., İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE
isahin@29mayis.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-3472-2007

Cemele Fortress and the Yörüks: From the Principalities to the Ottoman Empire

Abstract

Cemele Fortress, located near present day Çayağzı town to the west of Kırşehir, an important cultural centre during the period of the Anatolian Seljuks, stands atop a steep hill in a naturally defensible location. During the period of the Anatolian principalities, the fortress occupied a highly strategic position. In this context, in the early XIVth century, the fortress constituted a frontier zone between Qadi Burhan al-Din Ahmad and the Ottoman State in Central Anatolia, and was subsequently taken over by the Karamanids. Following Timur's withdrawal from Anatolia, the fortress and its surrounding region came within the sphere of influence of the Dulkadirid principality and, in this context, under Ottoman governance.

Relatively little source material is available concerning the fortress and the Yörüks associated with it, despite the fortress's strategic location during the Beyliks period. Nevertheless, records contained in early Ottoman (tahrir) cadastral registers concerning Kırşehir and its surrounding region -which came under Ottoman administration in the second half of the XVth century- are of considerable importance in shedding light on the pre-Ottoman history of the fortress and the Yörüks connected to it. Drawing on both written sources and field investigations, this paper examines the location of the now-ruined fortress and its strategic role during the Beyliks period; in light of early Ottoman cadastral registers, it illuminates the historical phases of the fortress, as well as the social and administrative structures of the regional Yörüks and their roles in settlement.

Keywords: Kırşehir, Cemele Fortress, Yörüks, Settlement.

Osmanlı-Safevî Çatışma Sürecinde Osmanlıların Koalisyon Unsuru Olarak Şirvanşahlar ve Yaka Türkmenlerinin Oynadığı Roller

Hacı Mustafa Eravcı*

Özet

Osmanlıların şark seferlerinde ve özellikle Güney Kafkasya fütuhatı sürecinde Şirvanşahlar ve Yaka Türkmenleri önemli roller üstlenmişlerdir. Hazar coğrafyasındaki bu iki unsur Sünni kimlikleri ve Güney Kafkasya'nın jeopolitik koşulları nedeniyle Osmanlıların en önemli müttefikleri olarak öne çıkmışlardır. Özellikle Azerbaycan'a giriş koridoru üzerinde yer alan Gürcü prensleri, koalisyonun bir parçası olarak yüz binleri bulan Osmanlı doğu seferi ordularına lojistik destek sağlamış ve mihmandarlık yapmışlardır. Buna karşılık bölgenin yerel unsurları olan Yaka Türkmenleri ile Şirvanşah hanedanı mensupları ve bunlara bağlı gruplar çok yönlü görevler üstlenmişlerdir. Özellikle Sultan Süleyman'ın doğu seferlerinde ve III. Murad Dönemi'nde gerçekleştirilen harekâtlarda Şirvanşahlar ile Yaka Türkmenleri, Osmanlı koalisyonunun önemli unsurları olarak istihbarat, diplomasi, lojistik ve askerî alanlarda çeşitli görevler üstlenmişlerdir. Sultan Süleyman Dönemi'ndeki rolleri daha çok diplomatik ve istihbarî faaliyetlerle sınırlı kalırken 1578-1590 tarihleri arasındaki Güney Kafkasya fethinde lojistik ve askerî destek sağlamışlardır. Bu çalışmada Osmanlı ve Savefî kaynakları ışığında Şirvanşahların son temsilcileri tanıtılacak ve bunlarla birlikte Yaka Türkmenlerinin bu çatışma süreçlerinde oynadıkları rol aydınlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlılar, Safevîler, Şirvanşahlar, Yaka Türkmenleri.

* Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, hmeravci@hotmail.com https://orcid.org/0000-0002-9092-8448

The Roles Played by the Shirvanshahs and Yaka Turkmens as the Coalition Element of the Ottomans in the Ottoman-Safavid Conflict Process

Abstract

During the Ottoman eastern campaigns, and particularly throughout the conquest of the South Caucasus, the Shirvanshahs and the Yaka Turkmens assumed significant roles. Owing to their Sunni identity and the geopolitical conditions of the South Caucasus, these two actors in the Caspian region emerged as some of the Ottoman Empire's principal allies. The Georgian princes, located along the strategic corridor leading into Azerbaijan, formed part of the Ottoman coalition by providing logistical support and guidance to the Ottoman eastern expeditionary armies, which at times numbered in the hundreds of thousands. In contrast, the Yaka Turkmens, the members of the Shirvanshah dynasty, and the groups affiliated with them undertook a wide range of responsibilities as local actors in the region. Particularly during the eastern campaigns of Sultan Süleyman I and the military operations carried out under Murad III, the Shirvanshahs and the Yaka Turkmens served as key components of the Ottoman coalition, undertaking intelligence, diplomatic, logistical, and military functions. While their role during the reign of Sultan Süleyman I remained largely confined to diplomatic and intelligence activities, they provided logistical and military support during the Ottoman conquest of the South Caucasus between 1578 and 1590. Drawing upon Ottoman and Safavid sources, this study introduces the last representatives of the Shirvanshah dynasty and will be shed light upon together with the Yaka Turkmens, the roles they played throughout these conflicts.

Keywords: Ottomans, Safavids, Shirvanshahs, Yaka Turkmens.

XVI. Yüzyılda Osmanlıların İran'daki Haberleşme Ağları, Espiyonaj ve Casusluk Faaliyetleri

Murat Alanoğlu*

Özet

XVI. yüzyıl Osmanlı-Safevi ilişkileri savaş, diplomasi, ticaret ve sair kültürel faaliyetlerle yoğun bir gündemi oluşturmaktaydı. Bu ilişkiler doğal seyrinde devam ederken iki devletin haber ağları ve casusları da iki ülkedeki gelişmeleri takip etmekte ve başkentlerini bu gelişmeler hakkında bilgilendirmekteydiler. Osmanlılar, İran topraklarına tüccar, alim, seyyah, hacı ve sair kılıklar altında gönderdikleri casus ve haberciler ile İran Şah'ının nerede olduğu, hangi hedef ve planlarının olduğu, Safevi ülkesindeki siyasi, iktisadi ve toplumsal durumu yerinde inceleyip aldıkları haberleri İstanbul'a Osmanlı sarayına ulaştırmaktaydılar. İran'dan alınan haberler ya doğrudan ya da sınır eyaletlerindeki beylerbeylerinin adamlarıyla saraya kadar ulaşmaktaydı. Bu tür haberlerin ve faaliyetlerin kayda geçtiği çok sayıda belge bugün Osmanlı Arşivi'nde korunmaktadır.

Bu çalışmada başta Topkapı Sarayı Arşivi'ndeki raporlar ve mektuplar ile mühimme defterlerindeki ferman suretleri başta olmak üzere diğer belge fonlarında bulunan belgeler ve dönemin çağdaş kronikleriyle Osmanlıların İran'a gönderdikleri casuslar, bunların haber ağları ve espiyonaj faaliyetleri incelenecektir. Alınan istihbarat ve haberlerin değeri, bunların siyasal ilişkilere, savaşlar ile diplomasiyi ne yönde etki ettiği ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Safevi, Casus, Haberleşme, Espiyonaj.

* Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Muş/TÜRKİYE, m.alanoglu@alparslan.edu.tr https://orcid.org/0000-0003-3631-6923

Ottoman Intelligence Networks, Espionage, and Spying Activities in XVIth Century Iran

Abstract

In the XVIth century, Ottoman-Safavid relations were shaped by an intense agenda of warfare, diplomacy, trade, and various cultural exchanges. As these relations unfolded, both empires maintained active intelligence networks and relied on spies to monitor internal developments and keep their respective capitals informed. The Ottomans dispatched agents to Safavid territory disguised as merchants, scholars, travelers, pilgrims, and under various other disguises. These individuals gathered crucial data regarding the location, plans, and intentions of the Shah of Iran, as well as the political, economic, and social conditions across Safavid lands. The intelligence collected was transmitted to the Ottoman court in Istanbul, either directly or via the agents of provincial governors along the borderlands.

A substantial number of documents recording such activities are preserved today in the Ottoman Archives. Drawing primarily upon reports and letters from the Topkapı Palace Archives, copies of imperial edicts (fermans) recorded in the mühimme registers, as well as other archival collections and contemporary chronicles of the period, this study examines the spies sent by the Ottomans to Iran, their communication networks, and their espionage operations. It evaluates the significance of the intelligence gathered and its impact on political relations, warfare, and diplomacy.

Keywords: Ottoman, Safavid, Spy, Intelligence, Espionage.

Nadir Şah'ın Osmanlılara Gönderdiği Diplomatik Mektuplarda Türkçenin Kullanımı: Türkçe Beyitler Üzerine Bir İnceleme

Mortaza Firuzi*

Özet

Nadir Şah'ın tahta çıkışı, hem İran coğrafyasında hem de çevre bölgelerde önemli siyasi değişimlere yol açmıştır. Bu değişimlerden biri, Nadir Şah'ın Osmanlı Devleti ile yürüttüğü diplomatik ilişkilerde benimsediği yöntemdir. Nadir Şah, Osmanlı'ya gönderdiği mektuplarda saygılı bir üslup kullanarak iki devlet arasında dostane ilişkilerin tesisini arzu ettiğini ifade etmiştir. Bu ilişkilerin, İslam kardeşliği ile her iki hükümdarın Türkmen boylarına mensubiyetine dayalı ortak tarihsel ve kültürel zemin üzerinde şekillenmesi gerektiğini özellikle vurgulamıştır.

Söz konusu mektuplar, içerikleri ve ele alınan konuların ötesinde, yapı ve dil açısından İslam dünyasında, özellikle Safevîler döneminde gelişen mektup yazma geleneğiyle büyük ölçüde örtüşmektedir. Bununla birlikte, dikkat çekici bir unsur olarak, bazı mektuplarda Osmanlı sultanına hitaben kaleme alınmış Türkçe mektubunun yanı sıra, Farsça mektuplarda Türkçe beyitlere de yer verilmiş olması, dönemin çok dilli edebî pratiğine dair önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Bu makalede öncelikle, Nadir Şah dönemi mektup geleneği çerçevesinde Türkçenin, Farsça ve Arapçanın yanı sıra kullanımına ilişkin genel bir değerlendirme sunulacaktır. Ardından Azerbaycan'ın Bakü şehrinde yer alan Muhammed Fuzuli El Yazmalar Enstitüsü'ndeki C-393, M-193 ve C-494 numaralı el yazmalarında kayıtlı inşâ mecmualarındaki beyitler, dilsel ve anlamsal yönleriyle analiz edilecektir. Ayrıca 2014 yılında Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı tarafından yayımlanan 3 Numaralı Nâme-i Hümâyûn Defteri'nde yer alan beyitler de bu çalışmanın inceleme kapsamında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Nadir Şah, Osmanlılar, Diplomatik Mektuplar, Türkçe Beyitler, Çokdillilik.

* Dr.,İslam Ansiklopedisi Vakfı (Encyclopaedia Islamica Foundation), Tahran/İRAN, firuzi.mortaza@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-5986-6878

The Use of Turkish in the Diplomatic Letters Sent by Nader Shah to the Ottomans: A Study of Turkish Couplets

Abstract

The accession of Nader Shah to the throne marked a period of significant political transformation both within the Iranian lands and across the surrounding regions. One such transformation was reflected in the diplomatic approach Nader Shah adopted in his correspondence with the Ottoman Empire. In his letters to the Ottomans, Nader Shah employed a respectful tone, expressing a desire to foster amicable relations between the two empires. He particularly emphasized that these relations should be grounded in a shared historical and cultural heritage, underscored by Islamic brotherhood and common Turkmen tribal origins of both dynasties.

Beyond their thematic content, these letters largely conform to the structural and stylistic conventions of Islamic epistolary tradition, especially as developed during the Safavid period. A notable feature, however, is the inclusion of Turkish couplets, occasionally appearing within otherwise Persian letters, addressed to the Ottoman sultan. This practice exemplifies the multilingual literary culture of the era.

This study first provides an overview of the role of Turkish, alongside Persian and Arabic, within the diplomatic letter-writing tradition during Nader Shah's reign. It then analyzes selected Turkish couplets found in the inshâ collections catalogued as C-393, M-193, and C-494 at the Muhammad Fuzuli Manuscripts Institute in Baku, Azerbaijan. Furthermore, the couplets contained in Nâme-i Hümâyûn Register No. 3, published in 2014 by the Department of Ottoman Archives Directorate, will also be examined within the scope of this study.

Keywords: Nader Shah, Ottomans, Diplomatic Correspondence, Turkish Couplets, Multilingualism.

Türk Diplomatik Arşivi Belgelerine Göre II. Dünya Savaşı Sırasında Bosna Meselesi

Hikmet Öksüz*

Özet

Osmanlı Devleti'nin Bosna Hersek'teki yaklaşık dört yüz yıllık egemenliği süresince bölgede önemli oranda bir Türk-Müslüman nüfusu oluşmuştur. 1878'de Avusturya-Macaristan'ın bölgeyi işgal etmesiyle başlayan süreçte Bosnalılar, baskı ve ayrımcılıkla karşı karşıya kalmıştır. I. Dünya Savaşı sonrası Yugoslavya Krallığı'na bağlanan Bosna Hersek'teki Müslüman halk, siyasi ve kültürel olarak dışlanmaya devam etmiştir. Türk kimliğinden uzaklaştırılarak Sırplaştırılmaya çalışılmış ve aynı zamanda Hristiyan olmaya zorlanmıştır. Osmanlı döneminde geniş topraklara sahip olan Müslümanların mülkleri "agrar bonoları" ile ellerinden alınmış, bu durum Yugoslavya sınırları içerisindeki diğer unsurlarla Bosnalılar arasında kimlik ve ekonomik temelli bir çözülmeye yol açmıştır. Bosnalı Müslümanlar 1878 sonrasında hem Katolik Hırvatlara hem de Ortodoks Sırplara entegre olmayı reddederek kendi kimliklerini korumaya çalışmışlardır. Bu çerçevede Bosna Hersek'in özerkliğini savunan girişimler ortaya çıkmıştır. Ancak artan baskılar iki savaş arası dönemde göçü tetiklemiş, özellikle II. Dünya Savaşı döneminde Türkiye'ye hicret talebi yoğunlaşmıştır. Türk diplomatik belgeleri, bu göçlerin sadece insani değil, aynı zamanda siyasal ve toplumsal endişelerle de gerçekleştiğini göstermektedir. Özellikle Sırplaştırma çalışmalarından sonra bu dönemde göç edenlerin kimlikleri tartışılmış ve bazı Bosnalı yerel yöneticiler makamlarını kaybetme korkusuyla Bosnalıların Türk olmadığını öne sürmüşlerdir. 1941–1945 yılları arasında Bosna Hersek, Almanya ve İtalya destekli Bağımsız Hırvat Devleti'ne bağlanmış, Ustaşa rejimi ve Mihailoviç'in Sırp çeteleri (Çetnikler) Müslüman halka yönelik katliamlar gerçekleştirmiştir. Bu yönetim altındaki ilk iki senede 130 bin Bosnalı'nın öldüğü belgelere yansımıştır. Yugoslavya'nın işgalinden sonra Bosna bölgesindeki dağlık alana sığınan Çetnik lider Mihailoviç Hırvat yönetimle iş birliği yaptığı bahanesiyle Müslümanlara karşı katliam hareketlerine girişmiştir. Bir mektubunda Müslüman zenginlerin öldürülmesini tavsiye etmiş, fakir kesimin ise Adana Konferansı kararları gereğince Türkiye'ye gönderileceğini söylemiştir. Tüm bu baskılara karşı Türkiye ve Mısır başta olmak üzere bazı ülkeler insani destek sağlamış; Türkiye, uygulamada Bosna'dan gelenleri sınırlı da olsa kabul etmiştir. Bosna'daki Müslümanların hayatta kalma, kimliğini koruma ve siyasi temsiliyet mücadelesinin belirleyici bir kırılma noktası olan söz konusu dönem Türk Diplomatik Arşivi belgeleri ışığında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bosna-Hersek, Yugoslavya, Hırvatlar, Çetnikler, Göç.

* Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Trabzon/TÜRKİYE, hoksuz@ktu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-3957-9174

The Question of Bosnia During the World War II in Light of Turkish Diplomatic Archival Records

Abstract

During the Ottoman sovereignty in Bosnia and Herzegovina that lasted approximately four centuries, a substantial Turkish-Muslim population had accumulated in the region. Since the Austro-Hungarian occupation of the region in 1878, the Bosnians have faced oppression and discrimination. Even after Bosnia's unification with the Kingdom of Yugoslavia following the World War I the Muslim people of Bosnia and Herzegovina continued to be alienated politically and culturally by the Christian population. The Muslims of Bosnia fell victim to Serbianization by rejecting their Turkish identity and they were forced to convert to Christianity. The properties of the Muslims who owned large tracts of lands during the Ottoman rule were confiscated by "agrar bonds"; and this caused dissolution between the Bosnians and the other social elements inside the territories of Yugoslavia in terms of identity and economic status. Since 1878 the Bosnian Muslims have refused integration with both Catholic Croatians and Orthodox Serbians, and by this way they have strived to protect their identity. In this respect, some initiatives occurred in order to advocate the autonomy of Bosnia and Herzegovina. However, increasing pressures triggered emigration in the interwar period, and the demand for migration to Türkiye intensified, especially during the World War II. Turkish diplomatic documents show that these migrations were motivated not only by humanitarian concerns but also by political and social concerns. Especially after the Serbianization efforts, the identities of those who emigrated during this period became debatable; even some Bosnian local administrators, fearing to lose their positions, claimed that Bosnians were not Turks. Between 1941 and 1945, Bosnia and Herzegovina was annexed to the Independent Croatian State supported by Germany and Italy, and the Croatian Ustaše and the Serbian Chetniks carried out massacres against the Muslim population. It is documented that 130,000 Bosnians died in the first two years of this administration. Chetnik leader Mihailovic, who took refuge in the mountains of Bosnia after the invasion of Yugoslavia, started massacres against Muslims, blaming them collaborating with the Croatian government. In one of his letters, Mihailovic recommended that the rich Muslims be killed and said that the poor should be sent to Türkiye in accordance with the decisions of the Adana Conference. In the face of all this pressure, some countries, especially Türkiye and Egypt, provided humanitarian support; and Türkiye accepted those coming from Bosnia, albeit to a limited extent. This critical turning point in the Bosnian Muslims' struggle for survival, identity preservation, and political representation has been examined in light of documents from the Turkish Diplomatic Archive.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, Yugoslavia, Croatia, Chetniks, Emigration.

Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nın Dışında Kalmaya Yönelik Diplomasi Mücadelesini Bir Alman Diplomatının Değerlendirmesi

Ali Engin Oba*

Özet

3 Eylül 1939'dan 7 Mayıs 1945'e kadar Avrupa'da, 2 Eylül 1945'e kadar Pasifik'te devam eden II. Dünya Savaşı, diplomasi tarihinin en önemli konularından birini meydana getirmektedir. II. Dünya Savaşı, Türk tarihi açısından da son derece önemlidir. Nitekim bu savaş, yeni kurulmuş ve kalkınma yolundaki Türkiye Cumhuriyeti'ni kendisiyle ilgili olmayan bir çatışma ile karşı karşıya bırakmıştır. II. Dünya Savaşı döneminde karar verici durumda olan Türk devlet adamları, diplomatları, Türkiye Cumhuriyeti'ni bu savaşın dışında tutma mücadelesini vermişlerdir. Türkiye sadece, Avrupa'yı ilgilendiren bu çatışmaya sürüklenmemek için büyük çaba göstermiştir.

Bu dönemde Türk diplomasisi, Türkiye'nin bağımsız ve egemen bir devlet olarak ayakta kalması için gerçekçi, maceracılıktan uzak bir siyaset izlemiştir. Bu çerçevede, Türk diplomasisi II. Dünya Savaşı'ndaki güçler arasında bir denge siyaseti uygulamaya çalışmıştır. Böylelikle, Türk diplomasisi Türkiye'yi savaşın dışında tutmada başarılı olmuştur. Türkiye Almanlara, bu ülkenin tehlikeli olmaktan çıktığı bir dönemde 23 Şubat 1945'te savaş ilan etmiştir ve 25 Nisan 1945'te Müttefikler arasında San Francisco Konferansı'na katılmıştır. Bu suretle Türkiye, etrafı savaş ateşi ile yanarken, uyguladığı gerçekçi diplomasi ve aktif tarafsızlık politikaları ile savaşın dışında kalmayı başarmıştır.

Türkiye'nin bu başarılı diplomasisi, Ankara'da Almanya Büyükelçiliği'nde 1936-1943 yılları arasında yedi yıl müsteşar, elçi-müsteşar ve maslahatgüzar olarak görev yapmış Hans Kroll tarafından nasıl değerlendirilmektedir? II. Dünya Savaşı'nı Ankara'da yaşamış Kroll, Türk devlet adamları ve diplomatları hakkında nasıl bir değerlendirme yapmaktadır?

Kroll'un 1967'de Almanya'da yayınlanan anılarında Türk diplomasisine bakışı, bu konudaki diğer çalışmalarda mevcut olmayan gelişmeler ve değerlendirmeleri ele alınarak tartışılmaya çalışılacaktır. Kroll'un anıları İkinci Dünya Savaşı'nda Türk diplomasisinin etkinliklerini daha yakından anlamak ve Almanya'nın bu dönemde Türkiye'ye karşı politikalarını değerlendirmek için vazgeçilmez bir kaynak niteliğindedir. Bugüne kadar kullanılmayan bu kaynak ele alınarak, dile getirilen konular tartışılarak Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndaki politikaları daha açık bir şekilde ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: II. Dünya Savaşı, Türk Diplomasisi, Hans Kroll, Anı, Ankara.

* Prof. Dr., Çağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Mersin/TÜRKİYE, enginoba@cag.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-8456-0261

An Assessment by a German Diplomat of Türkiye's Diplomatic Struggle to Stay Out of World War II

Abstract

The World War II, which lasted from September 3, 1939, to May 7, 1945, in Europe and until September 2, 1945, in the Pacific, constitutes one of the most important issues in the history of diplomacy. The World War II is also extremely important for Turkish history. Indeed, this War confronted the newly established and developing Republic of Türkiye with a conflict that was not related to it. During the World War II, Turkish statesmen and diplomats in decision-making positions struggled to keep the Republic of Türkiye out of this War. Türkiye made great efforts to avoid being dragged into this conflict, which concerned only Europe.

During this period, Turkish diplomacy pursued a realistic, non-adventurous policy to ensure Türkiye's survival as an independent and sovereign state. Within this framework, Turkish diplomacy attempted to implement a policy of balance among the powers in the World War II. Thus, Turkish diplomacy succeeded in keeping Türkiye out of the War. Türkiye declared War on Germans on February 23, 1945, at a time when this country ceased to be dangerous, and joined the San Francisco Conference among the Allies on April 25, 1945. In this way, while surrounded by the flames of War, Türkiye managed to stay out of the War through its realistic diplomacy and active neutrality policies.

How does Hans Kroll, who served as Counselor, Minister-Counselor and Chargé d'Affaires for seven years between 1936 and 1947 at the German Embassy in Ankara, evaluate this successful Turkish diplomacy? How does Kroll, who lived through the World War II in Ankara, assess Turkish statesmen and diplomats?

In this study, Hans Kroll's perspective on Turkish diplomacy in his memoirs published in Germany in 1967 will be discussed by considering developments and assessments not present in other works on this subject. Kroll's memoirs are an indispensable resource for understanding the effectiveness of Turkish diplomacy during the Second World War more closely and for evaluating Germany's policies towards Türkiye during this period. By examining this resource, which has not been used until today, and discussing the issues raised, Türkiye's policies during the World War II will be presented more clearly.

Keywords: World War II, Turkish Diplomacy, Hans Kroll, Memoir, Ankara.

II. Dünya Savaşı'na Türkiye'nin Dahil Edilmesi Çabalarına Bir Örnek: Quadrant Konferansı

Selma Göktürk Çetinkaya*

Özet

Altı sene süren II. Dünya Savaşı, iki kutuplu bir mücadeleler bütünüdür. Bu dönem içerisinde cephelerde süregiden muharebelerin yanı sıra diplomatik temaslar da hız kesmeden devam etmiştir. Pek çok görüşme, konferans ve toplantının yapıldığı 1940'lı yılların ilk yarısında karşı tarafa galip gelebilme gayesiyle oldukça gayret sarf edilmiştir. Bu hareketlilikler içerisinde Türkiye'yi doğrudan etkileyen görüşmeler de olmuştur. Bu noktada akla hemen Casablanca Konferansı, Washington Konferansı, Moskova Konferansı ve Tahran Konferansı gibi buluşmalar gelmektedir. Bunlar arasında en az bilineni ise Quadrant Konferansı'dır. Sadece Türkiye'ye dair görüşmelerin yapılmadığı ayrıca müttefiklerin kendi aralarındaki uzlaşmazlıkların da görünür hale geldiği Quadrant Konferansı, Avrupa'da yeni bir cephe açılmasına yönelik bir İngiliz-Amerikan buluşmasıdır.

Oldukça kritik bir dönemde, 1943 senesinin yaz sonunda toplanan konferans, Kanada'nın Quebec kentinde düzenlenmiştir. Bu sebeple ilgili görüşme bazen "Quebec Konferansı" olarak da isimlendirilmektedir. ABD ile İngiltere'nin SSCB'nin yayılmacı politikalarından duyduğu tedirginliklerin yansıması şeklinde de görülmesi gereken bu konferansın öncesinde ve esnasında yaşanan gelişmeler, Soğuk Savaş Dönemi'nin daha erken yıllara çekilmesi gerekliliğini de gözler önüne sermektedir. Öte yandan İkinci Dünya Savaşı'nın son yarısında Türkiye'nin savaşa girebilmesi olasılığının doğduğu yeni bir görüşmenin yaşanması, ülkedeki mevcut tedirginliğin devam edegeldiğinin göstergesi olarak da değerlendirilmelidir.

Dengede durabilme, temkinli davranabilme, tarafsız veya taraflara göre hareket edebilme politikalarının en üst düzeyde göründüğü savaş yıllarında Türkiye, özellikle Müttefik Devletlerin savaşa dâhil edebilmeye çalıştığı devletlerin başında gelmektedir. Stratejik konumu nedeniyle cephe veya üs olarak savaşta yer alması gerekliliği hususunda Türkiye'nin pek çok kez masaya yatırıldığı savaş sürecinden bahsedilirken değinilen konferanslar arasında kendisinden en az söz edilen Quadrant (Quebec) Konferansı, bu çalışmada gerek Türkiye açısından gerekse Müttefikler arasındaki problemler bağlamında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: II. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı'nda Türkiye, Savaş Diplomasisi, Quadrant Konferansı, Quebec Konferansı.

* Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Bilecik/TÜRKİYE, selma.cetinkaya@bilecik.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-6828-1679

An Example of Efforts to Include Türkiye in World War II: The Quadrant Conference

Abstract

The World War II, which lasted six years, constituted a complex series of bipolar struggles. Alongside the ongoing battles on the various fronts, diplomatic contacts continued unabated throughout this period. In the first half of the 1940s, when numerous talks, conferences, and meetings were held, great efforts were made to gain an upper hand over the opposing side. Among these diplomatic activities were negotiations that directly affected Türkiye. In this regard, meetings such as the Casablanca, Washington, Moscow, and Tehran Conferences immediately come to mind. The least known among them, however, is the Quadrant Conference.

The Quadrant Conference, where not only discussions regarding Türkiye took place but also disagreements among the Allies became apparent, was an Anglo-American meeting aimed at opening a new front in Europe. Convening at a highly critical juncture in the late summer of 1943, the conference was held in Quebec, Canada, which is why it is sometimes referred to as the "Quebec Conference". The developments that occurred prior to and during this conference, which should also be viewed as a reflection of the anxieties felt by the United States and Britain regarding the expansionist policies of the USSR, highlight the necessity of pushing the origins of the Cold War back to an earlier period. On the other hand, the occurrence of a new meeting in the latter half of World War II, where the possibility of Türkiye entering the war was raised, should be evaluated as an indication that the ongoing anxieties within the country persisted.

Throughout the war years, when policies of maintaining a delicate balance, exercising caution, and acting in accordance with neutrality or shifting alliances were pursued at the highest level, Türkiye remained one of the primary states that the Allied Powers sought to draw into the conflict. Owing to its strategic location, Türkiye was repeatedly brought to the negotiating table regarding its potential involvement as a front or a military base. Among the conferences frequently cited in discussions of this war process, the least mentioned, the Quadrant (Quebec) Conference, will be evaluated in this study both from the perspective of Türkiye and within the context of the underlying disagreements among the Allies.

Keywords: World War II, Türkiye in World War II, War Diplomacy, Quadrant Conference, Quebec Conference.

Savaşın Gölgesinde Diplomasi: 1939-1945 Yılları Arasında Polonya-Türkiye İlişkileri *

Karolina Olszowska**

Özet

II. Dünya Savaşı'nın ardından Polonya ve Türkiye, Demir Perde'nin iki farklı tarafında yer aldı. Oysa iki ülke arasındaki ilişkiler daha önce oldukça iyi bir düzeydeydi. II. Dünya Savaşı sırasında Türk hükûmeti Polonya'nın paylaşılmasını tanımamış ve Polonya'nın Ankara Büyükelçiliğinin kapatılmasını kabul etmemişti. Soğuk Savaş'ın yol açtığı siyasi ayrışmaya rağmen iki ülke arasındaki ilişkiler devam etmiş ve ekonomik iş birliği sürdürülmüştür.

Soğuk Savaş döneminde yayımlanan Polonya basınının incelenmesi, Türkiye'nin özellikle uluslararası siyasete ilişkin haber ve yorumlarda görece sık yer aldığını göstermektedir. Bununla birlikte, önemli sayıda haberin Türk sporuna, özellikle futbola, ayrıca daha az tanınan sporculara ve yerel spor kulüplerine ayrıldığı görülmektedir. Bu durum, iki ülke arasındaki siyasi ayrışmaya rağmen Türk sporunun Polonya kamuoyunda ne ölçüde ilgi gördüğü sorusunu gündeme getirmektedir.

Bu çalışma, Polonya arşivlerinde yürütülen araştırmalara ve Soğuk Savaş dönemine ait Polonya basın kaynaklarının analizine dayanmaktadır. Söz konusu kaynaklar eleştirel bir yaklaşımla incelenmekte ve Türk sporu ile Polonya-Türkiye ilişkilerine ilişkin bilgilerle karşılaştırılmaktadır. Çalışmada, Polonya basınında Türk sporunun hangi dallarının yer aldığı, Türkiye'deki sportif gelişmelerin Polonyalı okuyuculara nasıl aktarıldığı ve bu ilginin Demir Perde'nin iki tarafındaki toplumların birbirlerine yönelik algıları hakkında ne ifade ettiği sorularına cevap aranmaktadır.

İlk bulgular, 1940'ların sonu ile 1950'lerin başında Polonya basınında Türk sporuna, özellikle futbola, görece geniş yer verildiğini göstermektedir. Bu durum, farklı siyasi bloklarda yer almalarına rağmen Türkiye'nin Polonya'da ilgi uyandırmaya devam ettiğine işaret etmektedir. Soğuk Savaş döneminde spor bağlamındaki Polonya-Türkiye ilişkileri bugüne kadar sistematik biçimde incelenmemiştir. Bu konunun araştırılması, iki ülke arasındaki temasların ve karşılıklı algıların yüksek siyasetin ötesinde anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Polonya Türkiye İlişkileri, Uluslararası İlişkiler Tarihi, Diplomasi, Ekonomik İlişkiler.

* Bu bildiri, NCN Ulusal Bilim Merkezi'nin Opus 27 projesi kapsamında hazırlanmıştır: *Savaşın Gölgesinde Diplomasi. 1939-1945 Yılları Arasında Polonya-Türkiye İlişkileri,* Sözleşme No. UMO-2024/53/B/HS3/00076 (2025-2029).

* Dr., Jagiellonian Üniversitesi, Tarih Bölümü, Krakov/POLONYA, karolinawanda.olszowska@uj.edu.pl https://orcid.org/0000-0003-0535-912X

Diplomacy in the Shadow of War: Polish-Turkish Relations Between 1939 and 1945

Abstract

After World War II, Poland and Türkiye found themselves on opposite sides of the Iron Curtain. Earlier relations between the two countries had been very good. During World War II, the Turkish government did not recognize the partition of Poland and did not agree to close the Polish embassy in Ankara. Despite Cold War divisions, the two countries maintained relations and continued economic cooperation.

An analysis of Polish press from the Cold War period shows that Türkiye appeared relatively often, particularly in articles concerning international politics. However, many texts also focused on Turkish sports, especially football, as well as lesser-known athletes and local clubs. This raises questions about how much Turkish sports attracted Polish public interest despite the political division between the two countries.

The paper is based on research in Polish archives and an analysis of Polish press materials from the Cold War period. These sources are critically examined and compared with information about Turkish sports and Polish-Turkish relations. The study asks which Turkish sports disciplines appeared in the Polish press, how developments in Turkish sports were presented to Polish readers, and what this interest can tell us about Polish perceptions of Türkiye across the Iron Curtain.

Preliminary analysis suggests that in the late 1940s and early 1950s, the Polish press published a relatively large amount of information about Turkish sports, particularly football. This suggests that Türkiye continued to attract considerable interest in Poland despite their different political blocs. Polish-Turkish relations in the field of sports during the Cold War have not yet been systematically explored. Examining this subject can therefore contribute to a broader understanding of contacts and mutual perceptions between Poland and Türkiye beyond high politics.

Keywords: Poland-Türkiye Relations, History of International Relations, Diplomacy, Economic Relations.

Doğu'da Batı'yı Kurmak: Taşkent'te Rus Kolonyal Modernleşmesi, Kimlik, Mekân ve İnsan (1865-1917)

Mesut Karakulak*

Özet

XIX. yüzyılın ikinci yarısında, Türkistan'daki birçok şehir gibi Rus hâkimiyetine giren Taşkent, kısa süre içerisinde Türkistan Genel Valiliği'nin merkezi konumuna getirilmiş ve bölgesel idari yapılanmanın temel üssü hâline gelmiştir. Bu durum, Taşkent'in yalnızca bir işgal bölgesi değil, imparatorluk nezdinde özel bir işlevle yeniden tasarlanacak bir merkez olarak kurgulandığını göstermektedir. General Konstantin Kaufman'ın öncülüğünde yürütülen şehir planlaması ve imar faaliyetleriyle Taşkent, Rus İmparatorluğu tarafından modernliğin kolonyal bir simgesi olarak yeniden inşa edilmiştir. Avrupa şehir estetiğinden ilhamla dönüştürülmeye çalışılan Taşkent, Rusya'nın medenileştirme ve modernleştirme iddialarının sahnelendiği bir kolonyal laboratuvar işlevi görmüştür. Bu dönüşüm süreci, Rus yönetiminin oryantalist söylemleri yeniden üretmesiyle şekillenmiş; yerel halk, geri kalmışlık, ahlaki zafiyet ve hijyen eksikliği gibi temalar üzerinden inşa edilen bir ötekilik çerçevesinde tanımlanmıştır. Bu bağlamda, Taşkent'in "eski şehir" ve "yeni şehir" biçiminde ikiye ayrılması, Ruslarla yerli halk arasındaki toplumsal ve kültürel ayrışmanın mekânsal bir yansıması olmuştur. Ancak Rus yönetiminin bu medenileştirme ve kimlik mühendisliği projesi sahada ciddi kırılmalar yaşamıştır. Ticaret, sağlık ve özellikle su yönetimi gibi temel alanlarda yerel bilgi ve deneyime olan zorunlu bağımlılık, kolonyal idarenin tahayyül ettiği mutlak hâkimiyet anlayışını zayıflatmıştır. Şehre yerleştirilen Rus nüfus "örnek yurttaş" idealinin taşıyıcısı olarak konumlandırılmak istenmiş fakat alkol ve kumar gibi alışkanlıklar, bu modelin sahada karşılık bulmasını engellemiş ve Rus entelijansiyası nezdinde ciddi sorgulamalara yol açmıştır. Taşkent'i imparatorluk modernleşmesinin bir vitrini hâline getirme gayesiyle kurulan müzeler, eğitim kurumları ve kamuya açık alanlar, görünüşte modernleşmenin araçları olarak sunulmuş; fakat bu kurumlar, entelektüel özgürlük ile otoriter denetimin iç içe geçtiği bir iktidar alanı içinde şekillenmiştir.

Bu çalışma, Rusya'nın Türkistan'daki kolonyal projeksiyonu çerçevesinde Taşkent'te kurmaya çalıştığı yeni sömürge modelini; kentsel dönüşüm, toplumsal yapı ve kimlik inşası ekseninde ele almakta, şehrin ideolojik bir vitrine dönüştürülme sürecinde uygulanan sembolik tahakküm ve temsil stratejilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Taşkent, Rus Çarlığı, Türkistan, Mekân, Kimlik.

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, mesut.karakulak@hbv.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-0142-9170

Constructing the West in the East: Russian Colonial Modernization, Identity, Space, and People in Tashkent (1865-1917)

Abstract

In the second half of the XIXth century, Tashkent, like many other cities in Turkestan, came under Russian control and was soon designated as the center of the Governor-Generalship of Turkestan, thereby becoming the administrative hub of the regional order. This development reveals that Tashkent was not merely an occupied territory, but was envisioned by the empire as a central node to be restructured with a special imperial function. Under the leadership of General Konstantin Kaufman, urban planning and reconstruction efforts transformed Tashkent into a colonial emblem of modernity for the Russian Empire. Drawing inspiration from European urban aesthetics, the city was reshaped to serve as a colonial laboratory where Russia's civilizing and modernizing mission could be staged. This transformation was driven by orientalist discourses reproduced by the Russian administration, wherein the local population was framed through a lens of otherness constructed around themes of backwardness, moral deficiency, and unhygienic conditions. The spatial division of Tashkent into the "Old City" and the "New City" became a physical manifestation of the cultural and social divide between Russian settlers and the indigenous population. However, this Russian civilizing and identity-engineering project encountered significant ruptures on the ground. In core domains such as commerce, healthcare, and especially water management, a necessary dependence on local knowledge and experience undermined the administration's vision of absolute control. The Russian settler population was intended to embody the ideal of the "model citizen" yet habits such as alcohol consumption and gambling prevented this model from taking root and triggered critical reflections within the Russian intelligentsia itself. Museums, educational institutions, and public spaces were established in an effort to present Tashkent as a showcase of imperial modernization; however, these institutions took shape within a power dynamics where intellectual freedom and authoritarian surveillance intertwined.

Examining the new colonial model that Russia sought to establish in Tashkent within the framework of its colonial projection in Turkestan, this study aims to analyze the strategies of symbolic domination and representation employed in converting the city into an ideological showcase, centered around urban transformation, social structure, and identity formation.

Keywords: Tashkent, Tsarist Russia, Turkestan, Space, Identity.

Çarlık Rusyası Dönemi'nde Kuzey Kırgızistan'da İskân Politikaları ve Rus Yerleşimlerinin Kurulması

Nazgul Isabaeva*

Özet

Kırgızistan'ın Rus İmparatorluğu'na bağlı olduğu dönemde yürütülen tarım siyasetinin olumlu ve olumsuz yönleri kısaca değerlendirilmiştir. Çarlık Hükûmeti'nin Türkistan'daki göç politikası büyük ölçüde Rus idareciler tarafından yönlendirilmiş, bu durum çeşitli çıkar ilişkilerine zemin hazırlamış ve toprak politikası sömürü ve yağma niteliği kazanmıştır. Toprak siyasetinin yerel halka yönelik siyasi ve ekonomik etkileri incelendiğinde, Rus hükûmetinin bölgede kendi iktidarını pekiştirme amacıyla yürüttüğü faaliyetlerde yerel talepleri göz ardı ettiği görülmektedir. Özellikle 1880'lere kadar uygulanan politikalarda askerî-siyasal faktörler belirleyici olmuş, Rus yerleşimciler çoğunlukla yerel halkın muhtemel huzursuzluklarına karşı insan kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Göç eden Ruslar öncelikle iklimi uygun ve tarıma elverişli topraklara sahip Yedisu'ya yerleşmiştir. Ancak Rus yöneticiler bu çiftçileri kontrollü biçimde iskân edememiştir. Daha sonraki aşamada kendi istekleriyle gelenler serbest biçimde yerleştirilmiştir. Bu nedenle Türkistan genel valisi G.A. Kolpakovskiy 1868 yılında Yedisu'ya yönelen göçü düzenlemek amacıyla birtakım kurallar yürürlüğe koymuştur. Fakat göçler engellenememiş, Rus yöneticileri Yedisu'da 36 yerleşim birimi kurmayı planlamıştır.

Rus İmparatorluğu'nun temel siyasal stratejilerinden biri, ele geçirilen bölgelere kısa sürede ve mümkün olan en yüksek sayıda Rus nüfus yerleştirerek demografik ve idari hâkimiyet tesis etmektir. 1905'te başlayan göç dalgasında Rus nüfusun bölgeye yönelimi önceki dönemlerle kıyaslanamayacak ölçüde artmış ve bu hareketlilik, idari makamların sınırlayıcı tedbirlerine rağmen durdurulamamıştır. Sonuç olarak, ilk dönem Rus yöneticileri yerel halkın iskânı amacıyla arazi ölçüm ve tespit çalışmaları yürütmüş ancak ilerleyen süreçte yerel nüfusa tahsis edilen arazilerin düşük verimlilikte olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkistan, Sömürgeleştirme Siyaseti, Türkistan'daki Rus Köyleri, Rus Çarlığı, Kırgız Köyleri, Rus Yöneticiler, Toprak Politikası.

* Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Erzincan/TÜRKİYE, nazgul.isabaeva@erzincan.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-9143-0895

Settlement Policies and the Establishment of Russian Settlements in Northern Kyrgyzstan during the Tsarist Russian Period

Abstract

During the period in which Kyrgyzstan was incorporated into the Russian Empire, the positive and negative aspects of the agricultural policies implemented were briefly evaluated. The Tsarist government's migration policy in Turkestan was largely directed by Russian administrators; this situation created opportunities for various vested interests and rendered land policy exploitative and predatory in character. An examination of the political and economic effects of land policy on the local population indicates that, in its efforts to consolidate its authority in the region, the Russian government disregarded local demands. Particularly in the policies implemented until the 1880s, military and political factors were decisive, and Russian settlers were largely regarded as a source of manpower against potential unrest among the local population. Russian migrants initially settled in Yedisu, which had a favorable climate and agriculturally suitable lands. However, Russian administrators were unable to settle these peasants in a controlled manner. At a later stage, those who arrived of their own accord were settled freely. For this reason, G. A. Kolpakovskiy, the Governor-General of Turkestan, introduced a number of regulations in 1868 to regulate migration to Yedisu. However, migration could not be prevented, and Russian administrators planned to establish 36 settlements in Yedisu.

One of the fundamental political strategies of the Russian Empire was to establish demographic and administrative dominance in newly conquered territories by the largest possible number of Russians in the shortest possible time. During the wave of migration that began in 1905, the influx of the Russian population into the region increased to an unprecedented level compared with previous periods, and this movement could not be halted despite the restrictive measures imposed by the administrative authorities. Consequently, Russian administrators in the early period conducted land surveys and assessments for the settlement of the local population; however, in the subsequent period, it became clear that the lands allocated to the local population were of low productivity.

Keywords: Turkestan, Colonization Policy, Russian Villages in Turkestan, Russian Empire, Kyrgyz Villages, Russian Administrators, Land Policy.

Sovyetler Birliği'nin Türkistan Politikalarında Trans-Hazar Demiryolu'nun Önemi

Fatih Yavuz*

Özet

Trans-Hazar Demiryolu Türkistan coğrafyasının güneybatısında yer alan, Çarlık Rusyası döneminde inşa edilmeye başlanmış ve Sovyetler Birliği döneminde önemli bir ulaşım ağı haline gelen önemli bir demiryolu hattıdır. Trans-Hazar Demiryolunun temelleri, 1879 yılında Rus İmparatorluğu'nun Türkistan'daki genişlemesi sırasında atılmıştır. Rus ordusu, Türkistan'daki yerel ayaklanmalara karşı seferberliği kolaylaştırmak ve bölgedeki Türkmen boylarına karşı kontrolü sağlamak için demiryolu inşa etmeye karar vermiştir. Özellikle 1880-1881 yıllarında gerçekleşen Göktepe Savaşı sırasında, Rus ordusunun asker ve mühimmat sevkiyatı konusunda yaşadığı lojistik zorluklar, demiryolu ihtiyacını açıkça ortaya koymuştur. Demiryolu, Hazar Denizi kıyısındaki Krasnovodsk'tan (günümüzde Türkmenbaşı, Türkmenistan) başlayarak Merv ve Aşkabat gibi stratejik noktalara kadar uzanmıştır. İnşaat, daha sonra hat, 1880'lerde ve 1890'larda genişletilerek Özbekistan'daki Semerkant ve Taşkent gibi şehirlere ulaşmıştır. Sovyetler Birliği döneminde, Trans-Hazar Demiryolu'nun askeri amaçlardan ticari amaçlara kaydığı görülmüştür. Rus İmparatorluğu döneminde daha çok asker ve mühimmat taşımak için kullanılan demiryolu, Sovyet döneminde pamuk, ipek, petrol ve diğer hammaddelerin taşınmasında kritik bir rol oynamıştır. Ayrıca demiryolu, Sovyetler Birliği'nin Türkistan'daki ekonomik kalkınma projelerinin bir parçası olarak, bölgedeki sanayi ve tarım ürünlerinin taşınmasında da kullanılmıştır.

Trans-Hazar Demiryolu, Sovyetler Birliği'nin Türkistan'daki politik ve stratejik hedeflerini desteklemiştir. Demiryolu, Sovyet cumhuriyetlerini Moskova'ya bağlayarak merkezi otoritenin bölgedeki kontrolünü güçlendirmiştir. Ayrıca, Transkafkasya Demiryolu ile entegre edilerek, Karadeniz'den Hazar Denizi'ne uzanan bir ulaşım ağı oluşturulmuştur. Trans-Hazar Demiryolu, Sovyetler Birliği döneminde Orta Asya'nın ekonomik, stratejik ve sosyal entegrasyonunda önemli bir rol oynamıştır. Rus İmparatorluğu'nun askeri hedefleriyle başlayan bu demiryolu, Sovyet döneminde ticari ve politik bir araç olarak yeni den şekillenmiştir. Ancak, ekonomik zorluklar ve yerel direniş gibi faktörler, demiryolunun potansiyelini tam anlamıyla gerçekleştirmesini engellemiştir. Bu çalışma, Sovyetler Birliği'nin Türkistan coğrafyasına hâkim olma konusunda demiryollarını nasıl aktif kullandığını Trans-Hazar Demiryolu özelinde irdelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Sovyetler Birliği, Türkistan, Türkmenler, Trans-Hazar Demiryolu, Orta Asya.

* Öğr. Gör. Dr., Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi, Ortak Dersler Bölümü, Kahramanmaraş/TÜRKİYE, fatih.yavuz@istiklal.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-5574-0194

The Importance of The Trans-Caspian Railway in The Soviet Union's Turkestan Policies

Abstract

The Trans-Caspian Railway is a major railway line located in southwestern Turkestan, construction of which began during the Tsarist Russian period and later became a vital transportation network under the Soviet Union. The foundations of the Trans-Caspian Railway were laid in 1879 during the expansion of the Russian Empire in Turkestan. The Russian army decided to build the railway to facilitate mobilization against local uprisings in Turkestan and to maintain control over the Turkmen tribes in the region. The logistical difficulties experienced by the Russian army in transporting troops and ammunition, especially during the Battle of Göktepe in 1880- 1881, clearly demonstrated the need for a railway. The line originated from Krasnovodsk (present-day Turkmenbashi, Turkmenistan) on the Caspian Sea coast and extended to strategic points such as Merv and Ashgabat. Later expanded during the 1880s and 1890s, the line reached major cities in Uzbekistan such as Samarkand and Tashkent. During the Soviet period, the function of the Trans-Caspian Railway shifted from military to commercial purposes. While heavily utilized during the Russian Imperial era for troop and ammunition transport, it played a critical role in the Soviet era in moving cotton, silk, oil, and other raw materials. Furthermore, as part of the Soviet Union's economic development projects in Turkestan, the railway was extensively used to transport the region's industrial and agricultural products.

The Trans-Caspian Railway supported the Soviet Union's political and strategic goals in Turkestan. By connecting the Soviet republics to Moscow, the railway strengthened central authority's control over the region. In addition, through its integration with the Transcaucasian Railway, a transportation network extending from the Black Sea to the Caspian Sea was established. The Trans-Caspian Railway played a significant role in the economic, strategic, and social integration of Central Asia during the Soviet era. Originating with the military objectives of the Russian Empire, this railway was reshaped as a commercial and political instrument during the Soviet period. However, factors such as economic hardship and local resistance prevented the railway from reaching its full potential. This study examines how the Soviet Union actively utilized railways to establish dominance over Turkestan, focusing specifically on the Trans-Caspian Railway.

Keywords: Soviet Union, Turkestan, Turkmens, Trans-Caspian Railway, Central Asia.

Hokand-İstanbul Yazışmaları Bağlamında Hokand Hanlığı'nın Uluslararası Statüsü ve Meşruiyetine Dair Yeni Değerlendirmeler

Sherzodhon Mahmudov*

Özet

Her devlet, dış politikada diğer ülkeler nezdinde uluslararası bir statüye sahip olmayı hedefler. Bu yöndeki çabalar, yalnızca başka ülkeler tarafından tanınmasını değil, aynı zamanda bölgedeki konumunun da belirlenmesine hizmet eder. Bununla birlikte, hükümdarların yürüttüğü dış politika sonucunda devlet, uluslararası arenada belli bir düzeyde statü kazanır.

Hokand Hanlığı, dış ilişkilerini geliştirirken önce komşu devletler tarafından tanınmalı, ardından ise uzak ülkelerle ilişki kurmalıydı. XVIII. yüzyılda Buhara Hanlığı, Durrânîler Hanedanı ve Çin İmparatorluğu ile sürdürülen diplomatik ilişkiler, hanlığın uluslararası statüsünün şekillenmesi ve güçlenmesi için zemin hazırladı. XIX. yüzyılın başlarında ise Hokand Hanlığı, dünya siyasetinde etkili olan Osmanlı Devleti, Rus İmparatorluğu ve Hindistan üzerinden İngiliz hükûmeti ile iş birliğine yöneldi. Bu eğilimin birkaç nedeni vardı. Birincisi, XIX. yüzyılın başlarına gelindiğinde hanlık, yalnızca bölge ülkeleriyle değil, Çin, Rusya, Osmanlı ve Hindistan gibi uzak ülkelerle de aktif ticari ilişkiler kurmaya yönelmişti. İkincisi, Hokand Hanlığı stratejik bir coğrafyada yer almakta olup, Çin İmparatorluğu ile diğer bölgeler arasındaki uluslararası ticarette aracı bir rol oynamaktaydı. Buhara Hanlığı ise Çin ile doğrudan ticareti gerçekleştirmek için Hokand'ın meşruiyetini tanımama siyasetini benimsemişti. Üçüncüsü ise, dünya siyaset sahnesinde sömürgeciliğin artması, özellikle Rus İmparatorluğu'nun hanlık sınırlarında askeri üsler inşa etmeye başlaması, Hokand hükümdarları tarafından bir tehdit olarak algılanmıştı. Tüm bu unsurlar, Hokand Hanlığı'nın uluslararası statüsünün gelişmesine ve sağlamlaşmasına katkı sağladı.

Bu gelişmeler, hanlığın Osmanlı Devleti ile ilişkilerine dair belgelerle doğrudan veya dolaylı olarak teyit edilmektedir. Özellikle Hokand-İstanbul arasındaki yazışmalar, Osmanlı arşivindeki belgeler, Hokand Hanlığı'nın uluslararası konumunun pekiştiğini ve yaşanan değişimleri belirlemede büyük önem taşımaktadır. Nitekim, Hokand hükümdarları Ömer Han (1811-1822) ve Muhammed Ali Han'ın (1822-1841) Osmanlı Sultanı II. Mahmud'a (1808-1839) gönderdikleri mektuplar ile Osmanlı Hariciye Nezareti tarafından hazırlanmış raporlar ve yanıt mektupları, Hanlığın uluslararası statüsü ve meşruiyeti konularında yeni bilimsel çıkarımlar yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Bu makalede, 1819, 1834 ve 1837 yıllarındaki Hokand-Osmanlı ilişkilerine dair Osmanlı Arşivi belgeleri, *Müntehabü't-Tevârîh, Hüllasü't-Tevârîh, Târîh-i Türkistan, Encümü't-Tevârîh* gibi yazılı eserlerdeki bilgilerle karşılaştırmalı olarak analiz edilmekte ve Osmanlı Devleti'nin Hokand'a yönelik yaklaşımı ile Hanlığın uluslararası statüsünün belli bir düzeyi ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Hokand Hanlığı, Diplomatik Yazışmalar, Uluslararası Statü, Meşruiyet.

* Prof. Dr., Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi, Tarih Enstitüsü, Taşkent/ÖZBEKİSTAN, mahmudovsh@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-9066-8116

New Assessments on the International Status and Legitimacy of the Khoqand Khanate in the Context of Khoqand-Istanbul Correspondence

Abstract

Every state aims to achieve an international status in the eyes of other countries through its foreign policy. Efforts in this direction serve not only to gain recognition by other states but also to determine the country's position within its region. Furthermore, as a result of the foreign policy pursued by its rulers, a state acquires a certain level of status in the international arena. In developing its foreign relations, the Khoqand Khanate first had to be recognized by neighboring states before establishing ties with more distant powers.

In developing its foreign relations, the Khoqand Khanate first had to be recognized by neighboring states before establishing ties with more distant powers. In the XVIIIth century, the diplomatic relations maintained with the Bukhara Khanate, the Durrani Dynasty, and the Qing Empire laid the groundwork for shaping and strengthening the Khanate's international standing. In the early XIXth century, the Khoqand Khanate sought cooperation with major global powers, including the Ottoman Empire, the Russian Empire, and the British government via India. There were several reasons behind this tendency. First, by the early XIXth century, the Khanate had begun to establish active commercial relations not only with neighboring countries but also with distant states such as China, Russia, the Ottoman Empire, and India. Second, the Khoqand Khanate was located in a strategic region and played an intermediary role in international trade between the Qing Empire and other regions. Meanwhile, the Bukhara Khanate adopted a policy of denying Khoqand's legitimacy in order to conduct direct trade with China. Third, the rise of colonialism on the global political stage especially the Russian Empire's construction of military bases near the Khanate's borders was perceived as a direct threat by the rulers of Khoqand. All these factors contributed to the development and consolidation of the Khoqand Khanate's international status.

All these factors contributed to the development and consolidation of the Khoqand Khanate's international status. These developments are directly or indirectly confirmed by documents concerning the Khanate's relations with the Ottoman Empire. In particular, the correspondence between Khoqand and Istanbul, along with documents preserved in the Ottoman archives, plays a crucial role in determining the Khanate's international position and identifying the transformations it underwent. Notably, letters sent by the rulers of Khoqand, 'Umar Khan (1811-1822) and Muhammad Ali Khan (1822-1841), to the Ottoman Sultan Mahmud II (1808-1839), as well as reports and official replies prepared by the Ottoman Ministry of Foreign Affairs, allow for new scholarly interpretations regarding the international status and legitimacy of the Khanate.

This article analyzes Ottoman archival documents related to Khoqand-Ottoman relations in 1819, 1834, and 1837, in comparison with information from written sources such as *Muntakhab al-Tavarikh*, *Khullas al-Tavarikh, Tarikh-i Turkistan,* and *Anjum al-Tavarikh.* Ultimately, it aims to reveal the Ottoman State's approach toward Khoqand and assess the level of international status attained by the Khanate.

Keywords: Ottoman Empire, Khoqand Khanate, Diplomatic Correspondence, International Status, Legitimacy.

Selçuklu Anadolu'sunda Teknik ve Zanaata Dair Bilginin Dolaşımı: *Beyânü's-Sınâ'ât* Örneği

Mustafa Uyar* - Mehmet Yurt**

Özet

Bildiri, Ebû'l-Fazl Hubeyş b. İbrâhîm b. Muhammed Tiflîsî tarafından kaleme alınan *Beyânü's-Sınâ`ât* adlı eser örneğinden hareketle teknik ve zanaata dair pratik bilginin Selçuklu Anadolu'sunda dolaşıma sokulma biçimini ele almaktadır. Tarihsel süreç içerisinde bilginin dolaşımı, en az onun üretimi kadar önemli bir konu olmuştur. Zira bu sayede belirli bir merkezde ortaya çıkan ve geliştirilen muhtelif türlerdeki bilgi, çeşitli araçlar ve ortamlar üzerinden farklı bölgelere yayılmıştır. Bu süreç, bilginin evrensel hâle gelmesinin temel dinamiklerinden birini teşkil etmektedir.

Bu doğrultuda, *Beyânü's-Sınâ'ât* Selçuklu Anadolu'sunda pratik bilginin dolaşımını yazılı metin üzerinden izlemeyi mümkün kılmaktadır. XII. yüzyıl Selçuklu Anadolu'sunun bilim-kültür birikimine dair veri sunan mezkûr eser yirmi *bâb*dan müteşekkil olup Arapça kitaplardan derlenen teknik ve zanaata dair bilgilerin kısa bölümler hâlinde düzenlenmesinden meydana gelmiştir. Kitapta, aktarılan bazı tariflerin ardından yer yer müellifin söz konusu tariflere yönelik kendi tecrübelerinden hareketle paylaştığı yorumlar da bulunmaktadır. Eser bu yönüyle salt bir derleme niteliği taşımanın ötesinde pratik bilginin yeniden üretilebilirliğine örnek teşkil eden bir içeriğe de sahiptir.

Tebliğde ilk olarak *Beyânü's-Sınâ'ât* adlı eserin müellifinin hayatı ve eserlerinden hareketle onun bilgi taşıyıcılığı rolüne kısaca değinilecektir. Ardından, pratik bilginin dolaşımının ana aracı olarak odağa alınan eserin ansiklopedik ve derleme niteliği üzerinde durularak, terkip şekline tesir eden muhtemel nedenler tartışılacaktır. Son olarak, metalürji, boyama, mürekkep imalatı, silah yapımı, gebelik ve cinselliğe yönelik ilaç terkibi gibi pratik bilgi kapsamındaki mevzuları ele alan bu kitabın bölümleri içerik ve nitelik bakımından ayrıntılı biçimde değerlendirilecek ve çeşitli tariflerden örnekler sunulacaktır. Böylelikle, teknik ve zanaata dair pratik bilginin Selçuklu Anadolu'sunda dolaşıma sokulma ve bilimsel düzeyin tespiti araçlarından birisi olarak *Beyânü's-Sınâ'ât*'ın yeri ve önemi irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Hubeyş Tiflîsî, Beyânü's-Sınâ'ât, Teknik Bilgi, Zanaat Bilgisi, Bilginin Dolaşımı, Selçuklu.

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, uyar@ankara.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-7037-9114

* Arş. Gör., Tarsus Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Mersin/TÜRKİYE, mehmetyurt@tarsus.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-1201-0965

The Circulation of Technical and Craft-Related Knowledge in Seljukid Anatolia: The Case of *Bayān al-Ṣinā'āt*

Abstract

The paper examines the ways in which practical knowledge regarding techniques and crafts was circulated in Seljukid Anatolia, focusing on the work titled *Bayān al-Ṣinā'āt* authored by Abū al-Faḍl Hubaysh b. Ibrāhīm b. Muḥammad al-Tiflīsī. Throughout the historical process, the circulation of knowledge has emerged as an issue of equal significance to its production; it is through this movement that various forms of knowledge, conceived and refined within specific centers, have permeated different regions via diverse media and environments. This process constitutes one of the fundamental dynamics underlying the universalization of knowledge.

In this regard, *Bayān al-Ṣinā'āt* provides a framework for tracing the circulation of practical knowledge in Seljukid Anatolia through written discourse. Offering critical insights into the scientific and cultural heritage of XIIth-century Seljukid Anatolia, the aforementioned work consists of twenty chapters, comprising technical and craft-related information compiled from Arabic sources and organized into concise sections. Beyond being a mere compilation, the work features occasional commentaries by the author based on his own empirical experiences following certain recipes, thereby serving as an exemplar of the reproducibility of practical knowledge.

The study will first briefly address Hubaysh al-Tiflīsī's role as a "knowledge carrier" in light of his life and scholarly corpus. Subsequently, focusing on the encyclopedic and compilatory nature of the work that is taken as the main vehicle for the circulation of practical knowledge, the possible reasons affecting its structural composition will be discussed. Finally, the chapters of the book -which cover subjects within the scope of practical knowledge such as metallurgy, dyeing, ink production, weaponry, and pharmacological formulations for pregnancy and sexuality- will be evaluated in detail regarding their content and quality, supplemented by examples of various recipes. In doing so, the position and significance of *Bayān al-Ṣinā'āt* will be analyzed as a fundamental tool for identifying the level of scientific development and the dissemination of technical and craft-based knowledge in Seljukid Anatolia.

Keywords: Hubaysh al-Tiflīsī, Bayān al-Ṣinā'āt, Technical Knowledge, Craft Knowledge, Circulation of Knowledge, Seljukids.

Oğuz Destanı'nın XIV. Yüzyıl Başlarına Ait Bilinmeyen Bir Versiyonu

Gazi Osman Özgüdenli*

Özet

Oğuz Kağan ve Oğuz boylarının menkıbevî tarihini konu alan Oğuz Destanı, şüphesiz Türk tarihi, kültürü ve mitolojisinin en önemli kaynaklarından biridir. Bu mühim eser XIV. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar uzanan bir süreçte yazıya geçirilen birkaç farklı versiyon hâlinde günümüze ulaşmıştır. Söz konusu versiyonlardan en eskisi, XIII. yüzyıl sonları veya XIV. yüzyıl başlarında Uygur harfleriyle manzum olarak yazıya geçirilen "Uygur versiyonu" ile İlhanlı vezîri ve tarihçisi Reşîdu'd-dîn Fazlullâh-i Hemedânî (öl. 718/1318) tarafından XIV. yüzyıl başlarında kaleme alınan *Câmi'u't-tevârîh* isimli eser içerisinde nakledilen "Farsça versiyon"-dur. Bilim dünyasının XIX. yüzyıldan beri haberdar olduğu bu iki versiyon, önemine binaen pek çok kez neşredilerek farklı dillere tercüme edilmiştir.

Oğuz Destanı'nın, yukarıda bahsettiğimiz en eski iki versiyonu dışında, bu versiyonlarla hemen hemen aynı yıllarda yazıya geçirilen kadim bir versiyonu daha günümüze ulaşmıştır. Bugüne kadar araştırmacıların dikkatinden kaçan bu versiyon, İlhanlı devri tarihçisi Ebu'l-Kâsim 'Abdullâh-i Kâşânî (öl. 736/1335-36) tarafından 700/1300 yılında Farsça olarak kaleme alınan *Zubdetu't-tevârîh* isimli eser içerisinde *"Târîh-i Turkân ve Ogûz"* (Türklerin ve Oğuz'un Tarihi) başlığı ile kaydedilmiştir. Söz konusu versiyon, Uygur versiyonu ile yaklaşık eş zamanlı, Reşîdu'd-dîn Fazlullâh versiyonundan ise birkaç yıl daha eskidir.

'Abdullâh-i Kâşânî'nin *Zubdetu't-tevârîh* isimli eserinin Oğuz Destanı'nı ihtiva eden yegâne yazma nüshası bugün Tahran Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde 9062 numara ile kayıtlı bulunmaktadır. Toplam 13 varaktan oluşan destanının baş ve son kısımlarında eksiklikler bulunmaktadır. Destanın 'Abdullâh-i Kâşânî versiyonunun Reşîdu'd-dîn Fazlullâh versiyonu ile dikkatli bir karşılaştırması, her iki versiyon arasında önemli farklılıklar bulunduğunu ve bu farklılıkların sadece kelime ve ıstılahlar ile sınırlı kalmayıp yer yer anlam ve içeriğe de yansıdığını göstermektedir. Söz konusu karşılaştırma aynı zamanda, her iki versiyonun, birbirine yakın olmakla birlikte birbirinin kopyası olmadığını ortaya koymakta ve Reşîdu'd-dîn Fazlullâh versiyonunun kaleme alınma süreciyle ilgili bilgilerimizi büyük ölçüde değiştirmektedir.

Çalışmada, Oğuz Destanı'nın bugüne kadar araştırmacıların dikkatinden kaçan 'Abdullâh-i Kâşânî versiyonu ilk kez bilim dünyasına tanıtılarak Reşîdu'd-dîn Fazlullâh versiyonu ile karşılaştırılacak, iki versiyon arasındaki farklılıklar tahlil ve değerlendirmeye tâbi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Oğuz Destanı, Türk Kültürü, Türk Mitolojisi, Ebu'l-Kâsim 'Abdullâh-i Kâşânî, Zubdetu't-tevârîh, Reşîdu'd-dîn Fazlullâh-i Hemedânî, Câmi'u't-tevârîh.

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul/TÜRKİYE, gazi_osman@hotmail.com https://orcid.org/0000-0002-6692-3209

An Unknown Version of the Oghuz Epic from the Early XIVth Century

Abstract

The Oghuz Epic, which recounts the legendary history of Oghuz Khan and the Oghuz tribes, is undoubtedly one of the most significant sources for understanding Turkish history, culture, and mythology. This crucial work has survived to the present in several distinct versions that were committed to writing between the XIVth and XXth centuries. The earliest of these versions are the so-called "Uighur version" composed in verse and written in the Uyghur script at the end of the XIIIth or the beginning of the XIVth century, and the "Persian version" recorded in the *Jāmi' al-Tawārīkh,* authored by the Ilkhanid vizier and historian Rashīd al-Dīn Faḍlallāh Hamadānī (d. 718/1318) in the early XIVth century. These two versions, known to scholars since the XIXth century, have been published multiple times and translated into various languages due to their significance.

In addition to these two oldest known versions, another ancient version -compiled around the same period- has also survived, though it has so far escaped scholarly attention. This version appears in the work *Zubdat al-Tawārīkh,* written in Persian in the year 700/1300 by the Ilkhanid-era historian Abu'l-Qāsim ʿAbdallāh Kāshānī (d. 736/1335-36), under the title *Tārīkh-i Turkān wa Oghūz* (The History of the Turks and Oghuz). This version is roughly contemporaneous with the Uighur version and predates Rashīd al-Dīn's version by a few years.

The only known manuscript of *Kāshānī's Zubdat al-Tawārīkh* that contains the Oghuz Epic is currently held at the Central Library of the University of Tehran, catalogued under number 9062. The epic spans 13 folios, though both the beginning and end sections are incomplete. A careful comparison between Kāshānī's and Rashīd al-Dīn's versions reveals significant differences that go beyond mere vocabulary and terminology, occasionally extending to variations in meaning and content. This comparison demonstrates that the two versions, while closely related, are not copies of each other and compels a reconsideration of our understanding of how Rashīd al-Dīn's version of the epic came into being.

This study introduces Kāshānī's version of the Oghuz Epic, previously overlooked by scholars, for the first time to the academic community. It compares this version with that of Rashīd al-Dīn Faḍlallāh, and offers an analysis and critical evaluation of the differences between the two.

Keywords: Oghuz Epic, Turkish Culture, Turkish Mythology, Abu'l-Qāsim ʿAbdallāh Kāshānī, Zubdat al-Tawārīkh, Rashīd al-Dīn Faḍlallāh Hamadānī, Jāmi' al-Tawārīkh.

Tarihçi Bir Selçuklu Şehzadesi İbn Aybek ve Eseri *Kenzü'd-Dürer*'de *Oğuznâme*'ye Dair Verdiği Malumat

Ayşe Dudu Kuşçu*

Özet

XIII. yüzyılın ikinci yarısında kurulan Türk Memlûk Devleti, halef ve seleflerinden farklı pek çok özelliğe sahiptir. Bu farklılıklardan biri Türklerde o döneme kadar uygulanan "kut" telakkisinin ve onun aktarımının bir kenara bırakılarak, hanedan sistemi yerine liyakatli bir emirin rakiplerini bertaraf edip tahta geçmesini sağlayan yönetim şeklidir. Bir diğer farklılık ise böyle bir sistemin tabii sonucu olarak taht kavgalarının daha sık yaşanmasına rağmen devletin 250 yıl gibi uzun bir süre varlığını devam ettirmesidir. Bunların yanı sıra Memlûklerin sahip olduğu devlet teşkilatı ve ekonomik yapı da kendine has bir görünüm arz eder. Bu dönemde ulaşılan ilmî seviye de zikredilmeye değer niteliktedir. Kurulan medreseler, yetişen âlimler yalnızca kendi dönemlerine damga vurmakla kalmamış aynı zamanda kendinden sonrakiler için de birer ekol oluşturmuşlardır. Bunlar arasında tarihçiler önemli bir yer tutar.

Bildirimize konu edeceğimiz İbn Aybek ed-Devadârî de Memlûk dönemi tarihçilerindendir. *Kenzü'd-Dürer ve Câmiü'l-Gurer* ile *Dürerü't- Tîcân ve Gureru Tevârîḫi'z-Zamân* adlı iki eseri günümüze ulaşan müellif, *Kenzü'd-Dürer*'de kendisine dair verdiği malumatta aslen Selçuklu hanedanına mensup olduğunu belirtmiştir. Müellifin dedesi İzzeddin Aybek Mîkâil, Harezm'den gelmiş ve Eyyûbîlerden el-Melikü'l-Muazzam'ın memlûku olarak görev yapmıştır. Öyle anlaşılıyor ki Büyük Selçuklu Devleti'nin tarih sahnesinden çekilmesinden sonra bir süre Harezmşahlar Devleti bünyesinde yaşayan İzzeddin Aybek, Moğolların Türkistan ve Harezmi istila etmesiyle memlûk statüsüne düşmüş ve Eyyûbî topraklarına gelmiştir. Liyakatiyle dikkat çeken İzzeddin Aybek, serhad valiliğine getirilmiştir. Torunu Seyfüddin Ebû Bekr ise Memlûkler döneminde yaşamıştır. Kaleme aldığı iki eserde de Oğuzlar ve *Oğuznâme*'den bahsetmiştir. *Dürerü't-Tîcân*'da bunu ilk tespit eden Fuad Köprülü olmuştur. Daha sonra eserden Bahaeddin Ögel ve Ahmet Bican Ercilasun da haberdar olup kısmen istifade etmişlerdir. Ancak eser, ülkemizde henüz yazma nüsha halinde olduğundan yeterince tetkik edilememiştir. İbn Aybek, *Kenzü'd-Dürer*'de de Türklerin tarih sahnesine ilk çıkışı, *Oğuznâme* ve Moğollardan ayrıntılı bir şekilde bahseder. Bildirimizde müellifin bu eserinde Türklerin menşeine dair vermiş olduğu orijinal bilgiler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Memlûkler, İbn Aybek, Kenzü'd-Dürer, Oğuzlar, Moğollar, Cengiz Han.

* Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, Konya/TÜRKİYE, adkuscu@erbakan.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-3336-5829

Ibn Aybek, a Seljuk Prince and Historian and His Account of the *Oghuzname* in His Work *Kanz al-Durar*

Abstract

The Turkish Mamluk State, founded in the second half of the XIIIth century, had many characteristics that are different from its successors and predecessors. One of these differences was the adoption of a form of governance that abandoned the concept of "kut" and its hereditary transmission, which had been prevalent among the Turks until that time, in favor of a system in which a competent emir could eliminate his rivals and ascend to the throne regardless of dynastic lineage. Another difference is that, although throne fights occurred more frequently as a natural result of such a system, the state managed to survive for 250 years. In addition to these, the state organization and economic structure of the Mamluks also has a unique appearance. The scientific level reached during this period was also worth mentioning. The madrasahs that were established and the scholars that were trained not only left their mark on their own era, but also became pioneers for those who came after them. Among these, historians hold an important place.

Ibn Aybek ed-Devadârî, whom we will discuss in our study, is also one of the historians of the Mamluk period Ibn Aybek ed-Devadârî, whom we will discuss in our study, is also one of the historians of the Mamluk period. The author, whose two works, *Kenzü'd-Dürer and Câmiü'l-Gurer* and *Dürerü't-Tîcân and Gureru Tevârîḫi'z-Zamân*, have survived to the present day, stated in the information he gave about himself in *Kenzü'd-Dürer* that he was originally a member of the Seljuk dynasty. The author's grandfather, Izzeddin Aybek Mîkâil, came from Khwarezm and served as a mamluk of al-Malik al-Muazzam of the Ayyubids. It seems that after the Great Seljuk State withdrew from the stage of history, Izzeddin Aybek, who lived in the Khwarezm State for a while, fell into the status of a mamluk and came to the Ayyubid lands when the Mongols invaded Turkestan and Khwarezm. Aybek, who attracted attention with his merit, was appointed as the governor of Serhad. His grandson, Seyfuddin Abu Bakr, lived during the Mamluk period. He mentioned the Oghuzs and the *Oghuzname* in two of his works. The first person to identify this in *Dürerü't-Tîcân* was Fuad Köprülü. Later, Bahaeddin Ögel and Ahmet Bican Ercilasun also learned about this work and partially benefited from it. However, the work has not been studied sufficiently since it is still in manuscript form in our country. Ibn Aybek also mentions in detail in *Kenzü'd-Dürer* the first appearance of the Turks on the historical stage, the *Oghuzname* and the Mongols. This original information in the work will be evaluated in our study.

Keywords: Mamluks, Ibn Aybek, Kenzü'd-Dürer, Oghuzs, Mongols, Genghis Khan.

Akkoyunlu Sarayında Anlatı ve Kimlik: Oğuz Söylemi Üzerinden Meşruiyet İnşası

Yaşar Ertaş*

Özet

Bu çalışma, Akkoyunlu hanedanının (1378-1501) siyasi meşruiyetini tesis ederken Oğuz kimliği üzerinden anlatı stratejilerini ve bu stratejilerin saray yazıcılığındaki tezahürlerini incelemeyi hedeflemektedir. Türkmen kökenli bu hanedan, sadece askerî başarılarıyla değil aynı zamanda kendisini Oğuz geleneğinin mirasçısı olarak konumlandırmak suretiyle iktidarını pekiştirmiştir. Özellikle Uzun Hasan (1453-1478) döneminde sistemli bir hale gelen bu söylem, saray kültüründe üretilen eserlerde belirgin bir biçimde görülmektedir.

Akkoyunlu sarayında kaleme alınan tarihî metinler ve edebî ürünler incelendiğinde, hanedanın köken mitinin Oğuz töresiyle ilişkilendirildiği dikkat çekmektedir. Uzun Hasan'ın saray tarihçisi Ebu Bekr-i Tihrânî (ö. 882/1477'den sonra)'nin *Kitâb-ı Diyârbekriyye* adlı eseri gibi resmî tarihlerde, hanedan mensuplarının Oğuz Kağan soyundan geldiği iddiası sıklıkla vurgulanmıştır. Bu anlatılar yalnızca soy bağını değil aynı zamanda Oğuz yönetim geleneğinin esas/doğal temsilcisi oldukları iddiasını da içermektedir. Saray şairleri tarafından yazılan kasideler ve methiyelerde, Akkoyunlu hükümdarları "Oğuz'un alp karakteri" ile özdeşleştirilerek epik bir üslup kullanılmış, böylece hanedanın askerî ve siyasi başarıları meşrulaştırılmıştır.

Çalışmanın özgün yönü, bu anlatıların salt köken miti olmadığını aynı zamanda somut siyasi işlevler üstlendiğini ortaya koymasıdır. Akkoyunluların; Anadolu, Azerbaycan, İran ve Irak gibi geniş bir coğrafyada hüküm sürebilmek, devleti ve toplumu meydana getiren Türkmen boylarıyla siyasi-idari ilişkilerini canlı tutabilmek için Oğuz kimliğini, ülkenin sosyal ve kültürel yapısını bir arada tutacak bir biçimde araçsallaştırdığı görülmektedir. Diğer yandan, Safevî ve Osmanlı Devletlerinden gelebilecek bir takım tehdit ve tehlikelere karşı geliştirilen siyasi söylemde de bu kimlik vurgusu öne çıkarılmıştır. Böylece hem göçebe Türkmenler hem de yerleşik Fars nüfusu nezdinde meşruiyet sağlanmaya çalışılmıştır. Saray belleğinde şekillenen bu tarihyazımı, hanedanın hem geçmişle bağını güçlendirmiş hem de geleceğe yönelik siyasi iddialarını desteklemiştir.

Anahtar Kelimeler: Akkoyunlular, Oğuz Kimliği, Anlatı Geleneği, Tarihyazımı, Siyasi Meşruiyet, Uzun Hasan, Kitâb-ı Diyârbekriyye, İktidar Söylemi.

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, İstanbul/TÜRKİYE, ertas_yasar@hotmail.com
https://orcid.org/0000-0002-5997-1798

Narrative and Identity in the Aq Qoyunlu Palace: Constructing Legitimacy through the Oghuz Discourse

Abstract

This study aims to examine the narrative strategies through Oghuz identity and the manifestations of these strategies in court scribal practice while establishing the political legitimacy of the Aq Qoyunlu dynasty (1378-1501). This dynasty of Turkmen origin consolidated its power not only through military successes but also by positioning itself as the heir to the Oghuz tradition. This discourse, which became systematic especially during the reign of Uzun Hasan (1453-1478), is prominently seen in the works produced in court culture.

When historical chronicles and literary texts written in the Aq Qoyunlu court are examined it is notable that the origin myth of the dynasty is associated with Oghuz custom. In official histiography like the work titled *Kitâb-i Diyârbakriyye* by Abu Bakr al-Tihrânî (d. after 882/1477), the court historian of Uzun Hasan, the claim that members of the dynasty descended from the lineage of Oghuz Khan was frequently emphasized. These narratives include not only the line of descent but also the claim that they were the essential/natural representatives of the Oghuz administrative tradition. In panegyrics and eulogies written by court poets, Aq Qoyunlu rulers were identified with the 'heroic character of Oghuz' and an epic style was used, thereby legitimizing the military and political achievements of the dynasty.

The study's originality lies in showing that these narratives were not merely symbolic but played concrete political roles. It is seen that the Aq Qoyunlus instrumentalized the Oghuz identity in a way that would hold the social and cultural structure of the country together in order to rule over a wide geography such as Anatolia, Azerbaijan, Iran, and Iraq, and to keep alive their political-administrative relations with the Turkmen tribes that constituted the state and society. On the other hand, this emphasis on identity was also brought to the fore in the political discourse developed against a number of threats and dangers that could come from the Safavid and Ottoman States. Thus, legitimacy was sought to be established both in the eyes of the nomadic Turkmens and the settled Persian population. This historiography, shaped in the court memory, both strengthened the dynasty's connection with the past and supported its political claims regarding the future.

Keywords: Aq Qoyunlu, Oghuz Identity, Narrative Tradition, Historiography, Political Legitimacy, Uzun Hasan, Kitāb-i Diyārbakriyye, Discourse of Power.

Yuan Hanedanı Dönemine Ait Bir Kaynak: "Yuan Tüzüğü" (Yuan Dianzhang 元典章)

Şirinay Aziz*

Özet

Yuan Hanedanı (元; 1260-1368), Çin tarihinde Moğol kökenli bir hanedanın ilk kez merkezi Çin topraklarında imparatorluk yönetimi kurduğu özgün bir dönemdir. Bu dönem yalnızca siyasi egemenliğin değil, aynı zamanda idari, mali, askeri, hukuki ve sosyal yapıların da kapsamlı bir dönüşüm geçirdiği bir süreçtir. Moğol yönetimi Çin'in geleneksel bürokratik sistemini kendi göçebe yönetim anlayışıyla sentezleyerek hibrit bir devlet yapısını oluşturmuştur. Ancak bu döneme ilişkin araştırmalar genellikle "Yuan Yıllığı" (Yuanshi 元史) ve "Yeni Yuan Yıllığı" (Xin Yuanshi 新元史) gibi tekrara dayalı kaynaklarla sınırlı kalmıştır. Dolayısıyla yeterince incelenmemiş ve doğrudan uygulamaya yönelik metinlerin tespiti, özellikle Moğol İmparatorluğu'nun Çin'deki uzantısı olan Yuan Hanedanı'nın devlet yapısının anlaşılması açısından büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda "Yuan Tüzüğü" (Yuan Dianzhang 元典章), Yuan Hanedanı'nın devlet yapısına ilişkin çeşitli düzenlemeleri sistematik biçimde belgeleyen başlıca kaynaklardan biri olarak ön plana çıkmaktadır.

Bu çalışmada ele alınan "Yuan Tüzüğü", imparator Cudibala (Yingzong 英宗; 1320-1323) dönemi 1321-1322 yıllarında derlenmiş olup toplam 60 ciltten oluşmaktadır. Çince kaleme alınan bu eser, büyük ölçüde 1260-1322 yılları arasına tarihlenen 2637 resmî belgeyi içermektedir. Belgelerin bir kısmı Cengiz Han (1206-1227) dönemine kadar uzanmakta olup eserin tarihsel kapsamını daha da genişletmektedir. Eser yasa ve fermanların yanı sıra, mahkeme kararları, idari emirler, mali ve askeri düzenlemeler ile sosyal ve etnik yapıya ilişkin verileri de içermektedir. Bu yönüyle "Yuan Tüzüğü" yalnızca bir yasa metni değil, aynı zamanda Moğol-Çin yönetim anlayışının pratikteki yansımalarını sunan kapsamlı bir kaynak niteliğindedir. Ayrıca eserde kullanılan özgün dil, dönemin dili hakkındaki çalışmalar için de vazgeçilmez bir başvuru kaynağı sayılmaktadır.

Bu çalışma eserin derlenme süreci, yapısal özellikleri, içerik düzeni ve tarihsel değeri üzerine kapsamlı bir inceleme sunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca eser Yuan Hanedanına ait diğer temel kaynaklarla karşılaştırmalı olarak ele alınmakta ve tarihyazımı açısından sunduğu katkılar tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Moğollar, Yuan Hanedanı, Yuan Tüzüğü, Yuan Yıllığı, Yeni Yuan Yıllığı.

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, İstanbul/TÜRKİYE, naxi7457@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-1899-2007

A Source from the Yuan Dynasty Period: The Yuan Code (Yuan Dianzhang 元典章)

Abstract

The Yuan Dynasty (元; 1260-1368) represents a distinctive period in Chinese history, marking the first time a Mongol-origin dynasty established imperial rule over the central territories of China. This period represents a process marked by comprehensive transformations not only in political sovereignty but also in administrative, financial, military, legal, and social structures. The Mongol administration synthesized China's traditional bureaucratic system with its nomadic governance model to create a hybrid state apparatus. However, research on this period has generally remained limited to secondary and derivative sources such as the History of Yuan (Yuanshi 元史) and the New History of Yuan (Xin Yuanshi 新元史). Consequently, the identification and examination of underexplored and practice-oriented texts is of great importance for understanding the state structure of the Yuan Dynasty, the Chinese extension of the Mongol Empire. In this regard, the "Yuan Dianzhang" (元典章) stands out as a principal sources systematically documenting various regulations concerning the administrative structure of the Yuan Dynasty.

The "Yuan Dianzhang" discussed in this study was compiled during the reign of Emperor Yingzong (英宗; 1320-1323) between 1322 and 1323 and consists of a total of 60 volumes. Written in Chinese, the work contains 2,637 official documents, primarily dating from 1260 to 1322. Some documents extend back to the era of Genghis Khan, further extending the work's historical scope. Beyond laws and decrees, the "Yuan Dianzhang" contains court rulings, administrative orders, financial and military regulations, as well as data concerning the social and ethnic structure. Thus, it is not merely a legal codex but a comprehensive source reflecting the practical applications of Mongol-Chinese governance. Moreover, the distinctive language used in the work makes it an indispensable reference source for studies of the language of the period.

This study aims to provide a comprehensive analysis of the compilation process, structural features, content organization, and historical significance of the work. Furthermore, the work is examined in comparison with other key sources from the Yuan Dynasty, and its contributions to historiography are discussed.

Keywords: Mongols, Yuan Dynasty, The Yuan Code, The Yuan Annals, The New Yuan Annals.

Çağatay Hanlığı'ndan Kalan Tek Kaynak: Cemâleddin Karşî'nin Mülhakâtü's-Surah Adlı Eseri

İlyas Kemaloğlu*

Özet

Cengiz Han ve oğulları dünyanın dört bir tarafına başarılı askerî seferler düzenleseler de Büyük Moğol İmparatorluğu'ndan günümüze fazla eser ulaşmamıştır. Aynı şeyi imparatorluğa bağlı olarak kurulan ancak zamanla bağımsız hâle gelen Çağatay ve Cuci ulusları için de söyleyebiliriz. Bu bağlamda olumlu istisnayı kendilerinden önce İran'da iyi seviyede olan tarihyazımı geleneğinden de istifade eden İlhanlılar oluşturmaktadır. Bununla birlikte Çağatay ve Cuci uluslarında da şüphesiz az da olsa tarih eseri yazılmıştır. Çağatay Hanlığı'ndan günümüze ulaşan tek kaynak, Cemâleddin Ebü'l-Fazl b. Muhammed el-Karşî'nin (1230–1303?) *Mülhakâtü's-Surâh* adlı eseridir. Almalık'ta doğan el-Karşî bilim ve din adamları arasında yetişti. Cuci'nin kızı Bulgan Bike'nin oğlu İl-Butar'ın atalığı olması ve Cuci, Ögedey ve Çağatayoğullarıyla görüşmesi dolayısıyla müellif, Çağatay hanlarının saraylarının adı olan "karşi" nisbesiyle tanındı. Karşî eserini yazarken kendinden önce yazılan birçok eseri okuduğu gibi Türkistan'daki birçok yeri gidip gördü.

1303 yılında tamamladığı *Mülhakâtü's-Surâh,* 37 bölümden oluşmaktadır. Eserine peygamberlerin tarihi ile başlayan müellif; sonraki bölümlerde Sâmânîler, Karahanlılar, Selçuklular ve Harezmşahlardan bahsettikten sonra Cengizoğullarının tarihinin anlatımına geçmektedir. Bu kısımda Moğolların ortaya çıkışını ele aldıktan sonra el-Karşî, kağanları ve onların döneminde gerçekleşen olayları anlatmaktadır. Çağatayoğulları ayrı bir başlık altında kaleme alındığı gibi Çağatay Hanlığı'nda şehirlerin yönetim hakkı kendisine daha Cengiz Han tarafından verilen Yalavaç ailesi ile ilgili de ayrı bir bölüm mevcuttur. Müellif bölgenin önemli şehirleri, devlet ve din adamları hakkında da bilgi vermektedir. Bu bildiride Cengizoğulları arasında tarihyazımı meselesi üzerinde kısaca durulduktan sonra Türkiye'de tarihçilerin başvurmadığı *Mülhakâtü's-Surâh*'ta yer alan Cengizoğullarıyla ilgili bilgiler, diğer ana kaynaklardaki verilerle mukayese edilerek eserin Cengizoğulları tarihi araştırmaları açısından arz ettiği önem ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cengizoğulları, Tarihyazımı, el-Karşî, Mülhakâtü's-Surah, Çağatay Ulusu.

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, ikemaloglu@marmara.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-8350-5834

The Only Surviving Source from the Chagatai Khanate: Jamāl al-Dīn al-Qarshī's Mulḥaqāt al-Ṣurāḥ

Abstract

Although Chinggis Khan and his sons conducted successful military campaigns to all four corners of the world, not many works have survived from the Great Mongol Empire to the present day. We can say the same for the Chagatai and Jochid uluses, which were established as dependent on the empire but became independent over time. In this context, the Ilkhanids form a positive exception, benefiting also from the tradition of historiography that was at a good level in Iran before them. Nevertheless, it is undeniable that some historical works, albeit few, were written in the Chagatai and Jochid uluses as well. The only source surviving to the present day from the Chagatai Khanate is the work named *Mulḥaqāt al-Ṣurāḥ* by Jamāl al-Dīn Abū al-Faḍl b. Muḥammad al-Qarshī (1230–1303?). Born in Almaliq, al-Qarshī was raised among men of science and religion. Due to his position as the tutor (atālīq) of Il-Butar, the son of Bulghan Biki, daughter of Jochi, and because of his meetings with the descendants of Jochi, Ögedei, and Chagatai, the author became known by the nisba "al-Qarshī", which was the name of the palaces of the Chagatai khans. While writing his work, al-Qarshī not only read many works written before him but also visited and saw many places in Turkestan.

Completed in 1303, *Mulḥaqāt al-Ṣurāḥ* consists of 37 chapters. The author, who begins his work with the history of the prophets, discusses the Samanids, Karakhanids, Seljuks, and Khwarazmshahs in subsequent chapters before moving on to the narration of the history of the Chinggisids. In this part, after addressing the emergence of the Mongols, al-Qarshī narrates the khagans and the events that occurred during their periods. Just as the descendants of Chagatai are written under a separate title, there is also a distinct chapter regarding the Yalavach family, who were granted the right to govern cities in the Chagatai Khanate by Chinggis Khan himself. The author also provides information about the important cities, statesmen, and religious figures of the region. In this paper, after briefly addressing the issue of historiography among the Chinggisids, the information regarding the Chinggisids in Mulḥaqāt al-Ṣurāḥ, which has not been consulted by historians in Türkiye, will be compared with the data in other primary sources, and an attempt will be made to demonstrate the importance that the work presents for research on the history of the Chinggisids.

Keywords: Chinggisids, Historiography, al-Qarshī, Mulḥaqāt al-Surah, Chagatai Nation.

İbn Fadlullah el-Ömerî'nin *el-Mustalahu'ş-Şerîf*'inde Türk Tarihine Dair Kayıtlar

Bedrettin Aytaç*

Özet

Memluklar dönemi, tarih kaynaklarının zenginliğiyle temayüz etmiş bir dönemdir. Bu dönemde yazılan kaynak eserler içinde, sultanlık yazışmalarının yapıldığı yer olan Dîvânü'l-İnşâ'da görev alacak kâtiplerin bilmeleri gereken bilgileri öğretmek amacıyla yazılan eserler bulunmaktadır. Bu eserlerde sadece yazı sanatının incelikleri değil tarih, coğrafya, halkbilimi konularında da bilgiler verilmiştir. Bu eserleri yazanların kendileri de divanlarda yetişmişler ve deneyimlerini eserlerine aktarmışlardır. Bu eserlerden biri de Memluk Sultanı en-Nasır Muhammed bin Kalavun zamanında Dîvânü'l-İnşâ'da görev yapmış olan İbn Fadlullah el-Ömerî'nin (1301-1349) *et-Ta'rif bi'l-Mustalahu'ş-Şerîf* adlı, Arapça olarak kaleme alınmış kitabıdır.

Döneminin İslam coğrafyası ve tarihine dair bilgiler içeren *el-Mustalahu'ş-Şerîf*'te, Türk tarihine dair bilgiler de yer almaktadır. "Mardin Hâkimi" ve "Erzen Hâkimi" başlıklı paragraflarda ilk dönem Anadolu Beylerinden Artuk Bey ve Erzen Beyi ve onlarla yapılacak yazışmaların usulleri ve "Türk Beyleri" başlıklı kısımda ikinci dönem Anadolu beyleri ve onlarla yapılacak yazışmalara dair kurallar hakkında bilgi verilmektedir. Bu kısımda; Germiyanoğlu Beyi, Kastamonu Beyi, Ermenek Beyi, Denizli Beyi, Tavas Beyliği, Ayaslı Beyliği, Favya Beyliği, Bursa Beyi, Marmara Beyi, Manisa Beyi, Nif Beyi, Birgi Beyi, Foça Beyi ve Antalya Beyi ile yapılacak yazışmalara dair bilgiler verilmektedir. Eserde, bunun yanı sıra, "Fırat'ın Döküldüğü Yerden Güneşin Doğduğu Yere Kadar İran, Turan ve Onun Yukarısındaki Ülkelerde Türk Büyükleri" başlıklı kısımda, Türk ülkeleri hakkında hem coğrafi ve tarihî bilgiler verilmekte hem de bu ülkelerin hükümdarlarıyla yapılacak yazışmaların usulleri anlatılmaktadır. İran kısmı; Irak-ı Arab, Azerbaycan, Hemezan alt başlıklarına ayrılmaktadır. Turan ülkesi ise Kıpçak, Gazne, Buhara, Semerkant olarak dört kısımda ele alınmaktadır. Hindistan kısmında Delhi Türk Sultanlarından Tuğlukşah hakkında bilgi verilmektedir. Ayrıca, "Sis Hâkimi" ve "Sinop Kralı" başlığı altında da Türk tarihine dair bilgiler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Memluk Devleti, Dîvânü'l-İnşâ, İbn Fadlullah el-Ömeri, Türkler, Anadolu Beylikleri.

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, bedrettin.aytac@gmail.com
https://orcid.org/0000-0003-1815-2654

Records on Turkish History in Ibn Fadl Allah al Omari's *al-Mustalah al-Sharif*

Abstract

The Mameluke period is distinguished by the abundance of historical references. Among the historical references written during the Mameluke period, we see works aimed primarily at providing the clerks expected to be employed in the Diwan al-Insha (Sultanate Correspondence Office) with necessary information. These works were not only devoted to teaching the details of the Sultanate correspondence but also encompassed history, geography, ethnology, and more. The writers of these works were themselves employed in the Diwan al-Insha and incorporated their own experiences into their writings. One notable work is *al-Ta'rif bi'l-Mustalah al-Sharif,* an Arabic-language book by Ibn Fadl Allah al-Omari (1301–1348), who served as a clerk in the Diwan al-Insha during the reign of Nasir Muhammad bin Qalavun of the Mamluk State.

al-Mustalah al-Sharif, which contains information on the Islamic geography and history of its period, also includes information on Turkish history. In the chapters on the Principality of Mardin and the Principality of Erzen, we find information about these principalities of Anatolia, which were established following Sultan Alp Arslan's takeover of Anatolia in 1071, along with the rules of correspondence with them. In the chapter titled "Turkish Principalities," we see information on the Turkish principalities established after the collapse of the Anatolian Seljuk State and guidelines for correspondence with their rulers. These principalities include: Principality of Germiyanoğlu, Principality of Kastamonu, Principality of Ermenek, Principality of Denizli, Principality of Tavas, Principality of Ayaslı, Principality of Favya, Principality of Bursa, Principality of Marmara, Principality of Manisa, Principality of Nif, Principality of Birgi, Principality of Foça, Principality of Antalya. Furthermore, in the section entitled "Turkish Rulers in Iran, Turan, and the Lands Beyond, from the Place Where the Euphrates Flows into the Sea to Where the Sun Rises," the work provides both geographical and historical information about the Turkic lands and describes the protocols for correspondence with their rulers. The chapter on Iran is divided into three subtitles: Iraq-ı Arab, Azerbaijan, and Hemedan. The chapter on Turan is subdivided into Kipchak, Gazna, Bukhara, and Samarkand. In the section on India, information is provided about Tughlugh Shah, one of the Delhi Turkic sultans. In addition, information relating to Turkish history is also found under the headings "Ruler of Sis" and "King of Sinop."

Keywords: Mameluk State, Diwan al-Insha, Ibn Fadl Allah al-Omari, Turks, Anatolian Principalities.

Şah Tahmasp Safevî'nin Bilinmeyen "Kanunnâmesi"

Tofiq Necefli*

Özet

Safevîler, XVI. yüzyılın başlarında Azerbaycan'da iktidara geldiklerinde, kısa sürede devlet yönetimini organize etmek, malî yapıları oluşturmak ve bu yapıların statüsünü belirlemek kolay bir iş değildi. Bu nedenle Şah İsmail, dedesi Hasan Padişah'ın *Kanunnâme*'sini esas alarak bu meseleleri hayata geçirmeye çalışmıştır. Hasan Padişah'ın *Kanunnâmesi*, XVI. yüzyılın ortalarına kadar Safevî Devleti'nde temel hukukî belge olarak kullanılmıştır.

Şah Tahmasb, saltanat yönetiminin teşkilinde yalnızca mevcut gelenek ve tecrübeye dayanmakla yetinmemiştir. Aynı zamanda bu sürecin hukukî zeminini oluşturmak, hukukî normlarını hazırlamak ve icrasını sağlamak faaliyetinde bulunmuştur. 1555 yılında sadrazamlık görevinde bulunan Mir Zeyneddin Seyid Ali tarafından, Hasan Padişah'ın *Kanunnâmesi* esas alınarak hazırlanan *Düsturü'l-amel,* Şah Tahmasb tarafından onaylanmış ve saltanat yönetiminde uygulanması ve esas alınması gerekli görülmüştür.

Bilimsel ve tarihî literatürde söz konusu belge, bugüne kadar kapsamlı bir şekilde incelenmemiş ve araştırılmamıştır. Bu nedenle, *Kanunnâme*'nin bilim camiasına tanıtılması ve ilmî açıdan analiz edilmesi hedeflenmiştir. *Kanunnâme* hakkında en önemli bilgi, Fazlî İsfahânî'nin *Efzalü't-Tevârîh* adlı eserinde verilmiştir. Şah Tahmasb'ın *Kanunnâmesi*, kısa bir giriş bölümü ve 69 maddeden oluşmaktadır. Kanunlar mecmuasının giriş kısmında, düzenlenen hükümlerin yüksek rütbeli kardeşler ve evlatlara, beylerbeylerine, valilere, halifelere, serdarlara, emirlere, büyük hanlara, diğer makam sahiplerine ve vezirlere, müstevfîlere, büyük ve küçük görevlilere, kale kumandanlarına, il aksakallarına, kethüdalara, kelenterlere, şah sarayının hizmetkârlarına, bölgelerin ve idarî birimlerin hâkimlerine hitaben hazırlandığı ifade edilmiştir. Girişte ayrıca şu hususa da yer verilmiştir: adı geçen görev sahipleri bu hükümlerin uygulanmasında bir kıl ucu kadar dahi olsa sapmamalı, söz konusu kurallara uymakta Allah rızasına dayanmalı ve onlara titizlikle riayet etmelidirler.

Kanunlar mecmuasının sonunda, söz konusu metnin Azerbaycan ve Irak'taki bazı büyük şehirlerde taş üzerine kazınarak yazılması ve halkın görebileceği yerlerde sergilenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu, halkın kanunları doğrudan görüp tanıması amacıyla istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Hasan Padişah, Şah Tahmasb, Kanunnâme, Fazlî İsfahânî.

* Prof. Dr., Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Tarih Enstitüsü, Bakü/AZERBAYCAN, tofignajafli@gmail.com https: //orcid.org/0000-0001-6206-5449

The Unknown "Qanunname" of Shah Tahmasp Safavi

Abstract

At the beginning of the XVIth century, it was not easy for the newly established Safavid dynasty in Azerbaijan to organize state governance, build financial structures, and define their functions. Therefore, Shah Ismail sought to address these issues by taking his grandfather Hasan Padshah's *Qanunname* (Book of Laws) as a basis. Hasan Padshah's *Qanunname* was used as the principal legal document of the Safavid State until the mid-XVIth century.

Shah Tahmasp did not rely solely on existing traditions and experience in establishing the framework of his rule. He also sought to establish the legal basis of this process, formulate its legal norms, and ensure their implementation. In 1555, Mir Zeynaddin Seyidali, who served as sadr (chief eligious authority), compiled the *Dastur al-Amal* based on Hasan Padshah's Qanunname. Shah Tahmasp approved this text and ordered its use in state administration.

In the scholarly and historical literature, this document has not yet been examined or studied comprehensively. Therefore, this study aims to introduce the *Qanunname* to the scholarly community and provide an academic analysis of the document. The most substantial reference to the *Qanunname* is found in Fazli Isfahani's *Afzal al-Tavârîkh*. Shah Tahmasp's *Qanunname* consists of a brief introduction and 69 articles. The introduction states that the laws are directed at high-ranking princes, governors, spiritual deputies, commanders, emirs, major tribal leaders, officials, ministers, finance officers, palace servants, regional elders, and local administrators. It emphasizes that these figures must adhere strictly to the regulations, fearing divine accountability. The following point was also included in the introduction: the aforementioned officials must not deviate from the implementation of these provisions even by a hair's breadth; they must adhere to the said rules based on the pleasure of Allah and observe them with utmost diligence.

At the end of the document, it is stipulated that the *Qanunname* be inscribed in stone and publicly displayed in major cities of Azerbaijan and Iraq. This was intended to ensure that the people could directly see and become familiar with the laws.

Keywords: Azerbaijan, Hasan Padshah, Shah Tahmasp, *Qanunname,* Fazli Isfahani.

Macar Kont Jenő Zichy'nin Asya'daki Keşif Gezileri ve Önemi (Orijinal Fotoğraflarla Birlikte)

Melek Çolak*

Özet

Avrupa'nın ortasına gelip yerleştikten sonra Doğu'dan gelmiş olma bilincini koruyan Macarların, yöneldikleri coğrafyaların başında Asya kıtası ve özellikle Türkistan gelmektedir. Böyle bir toplumsal hafıza Macar tarihinin pek çok dönemine damgasını vurarak araştırmaların merkezini teşkil etti. Bu muazzam coğrafyada Doğu ile Batıyı birleştiren Türkistan, kendi köklerini arayan Macarlar için özel öneme sahip olarak araştırmalara konu oldu.

Macaristan'da millî kimlik ve dil meselelerinin çözümlenmeye çalışıldığı XIX. yüzyılda yapılan araştırmalar bağımsız bir dal ve bilimsel bir ekol olarak Türkoloji'nin ortaya çıkmasını sağlarken, Doğu kökenli olma bilinci ile Panslavizm ve Pangermenizm'in tehdidi arasında kalmış olma durumu alternatif bir akım olarak Turancılık akımının ortaya çıkmasına ve Türkoloji araştırmalarının, keşif gezilerinin itici gücü olmasına neden oldu. XIX. yüzyılın son yarısında Macar etnik kimliğinin ve Macarcanın kökeni konusundaki araştırmalar, "Ugor-Türk Savaşı" olarak adlandırılan dil tartışmalarına dönüştü. Bu süreçte Macar araştırmacılar, seyyahlar Türk Dünyası ile ortak noktaları keşfederek Macarların dil ve etnik kökenini bulmak için Asya'ya keşif gezilerine çıktılar.

Bireysel keşif gezileri zamanla teşkilatlı gezi heyetlerine dönüştü. Habsburg karşıtı Macar aristokratları bu tür gezilere ön ayak oldular. Bu kişilerden biri Macaristan'ın soylu ailelerinden birine mensup olan, sanata ve bilime düşkünlüğü ile tanınan Kont Jenő Zichy'dir. (1837-1906) Turancı olan Zichy, Macarların kökenini araştırmak için Asya'ya keşif gezilerinin düzenlenmesinde etkili oldu. Ekibiyle Kafkaslardan Türkistan'a, Türkistan'dan Moğolistan'a uzanan gezileri ile (1895,1896,1898-1899,1900) gittiği yerlerle ilgili notlar tuttu, etnografik, arkeolojik malzemeler derledi. Dil tartışmalarında tek taraflı olarak Macarcanın Fin-Ugor kökenli olduğu iddiasına karşı çıktı.

Bu çalışmada Macarları Asya'ya iten sebepler ışığında Kont Jenö Zichy'nin genelde Asya'ya, özelde Türkistan'a yaptığı keşif gezilerinin neden ve sonuçları değerlendirilmektedir. Ayrıca Türkistan seferine ait orijinal fotoğraflar ile Macaristan'a getirdiği etnografik ve arkeolojik malzemelerden örnekler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Asya, Macar, Jenő Zichy, Keşif Gezisi, Türkistan, Macarca, Türkoloji, Turancılık.

* Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Muğla/TÜRKİYE, cmelek@mu.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-6037-1039

Hungarian Count Jenő Zichy's Explorations in Asia and Their Significance (With Original Photos)

Abstract

After settling in Central Europe, the Hungarians retained an awareness of their eastern origins and turned their attention to the Asian continent, particularly to Turkestan. This collective memory has influenced many periods of Hungarian history and has become a central focus of academic research. Turkestan, a region where East and West converge within a remarkable geography, gained special significance for Hungarians in search of their roots.

In XIXth-century Hungary, studies addressing issues of national identity and language led to the emergence of Turkology as an independent academic field. At the same time, the awareness of Eastern origins and the situation of being caught between the threat of Pan-Slavism and Pan-Germanism led to the emergence of the Turanism movement as an alternative movement and made it a driving force behind Turkological research and expeditions. In the latter half of the century, investigations into the origins of Hungarian ethnic identity and the Hungarian language developed into the so-called "Ugric-Turkic War," a debate over linguistic origins. During this period, Hungarian scholars and explorers undertook expeditions to Asia in search of common points with the Turkic world in order to determine the linguistic and ethnic origins of the Hungarians.

These individual expeditions gradually evolved into more organized research missions, often initiated by anti-Habsburg Hungarian aristocrats. Among them was Count Jenő Zichy (1837-1906), a member of one of Hungary's noble families and a known patron of the arts and sciences. A devoted Turanist, Zichy played a prominent role in organizing expeditions to Asia aimed at investigating the origins of the Hungarians. He kept records of the places he visited during his journeys with his team, which took him from the Caucasus to Turkestan, and from Turkestan to Mongolia (1895, 1896, 1898–1899, 1900), and collected ethnographic and archaeological materials. In the linguistic debates, he opposed the claim that the Hungarian language was of Finno-Ugric origin.

This study evaluates the motivations and outcomes of Count Jenő Zichy's expeditions to Asia, and specifically to Turkestan, within the broader context of Hungary's historical interest in the East. It also presents original photographs from the Turkestan expedition, as well as samples of the ethnographic and archaeological materials Zichy brought back to Hungary.

Keywords: Asia, Hungary, Jenő Zichy, Exploration, Turkestan, Hungarian, Turkology, Turanism.

Tarikatten Siyasete Uzanan Yolda Afak Hoca

Muhammed Bilal Çelik*

Özet

Bu bildiri, XVII. yüzyıl Doğu Türkistan (Altışehir) tarihinde etkili bir figür olan Afak Hoca'nın, dinî bir tarikat liderinden siyasal bir aktöre dönüşüm sürecini incelemektedir. Çalışma, Afak Hoca'nın faaliyetlerini bireysel bir istisna olarak değil, Yarkend Hanlığı'nda yaşanan yapısal meşruiyet krizinin, Nakşibendî tarikatının kurumsal gücüyle kesiştiği tarihsel bir bağlam içinde ele almaktadır. Bu yaklaşım, Afak Hoca'yı ne yalnızca menâkıbnâmelerde yüceltilen bir veli ne de modern tarihyazımında sıklıkla ileri sürüldüğü üzere tek başına siyasal çöküşten sorumlu bir fail olarak değerlendirmektedir.

Bildiri metninin ilk bölümünde Yarkend Hanlığı'nın siyasal yapısı ve XVII. yüzyılda derinleşen meşruiyet krizi ele alınmakta, Cengizli hanedan meşruiyetinin aşınmasının dinî aktörlere nasıl alan açtığı tartışılmaktadır. İkinci bölümde Nakşibendî tarikatının Altışehir'deki toplumsal, ekonomik ve siyasal etkisi analiz edilmekte, tarikatın yalnızca manevi bir yapı değil, aynı zamanda meşruiyet üreten bir güç odağı hâline gelişi ortaya konmaktadır. Üçüncü ve dördüncü bölümler, Afak Hoca'nın biyografisi, tarikat içindeki konumu ve dinî karizmasının siyasal sermayeye dönüşüm sürecine odaklanmaktadır.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Afak Hoca ile Yarkend hanları arasındaki açık çatışma, bu çatışmanın hanlık otoritesini nasıl zayıflattığı ve nihayetinde Cungar müdahalesine zemin hazırlayan koşullar incelenmektedir. Afak Hoca'nın Cungarlarla ilişkisi, modern tarihyazımında sıkça dile getirilen "ihanet" söylemi çerçevesinde değil, erken modern Türkistan siyasal pratiğinin pragmatik doğası bağlamında ele alınmaktadır. Bu bağlamda bildiri, bireysel niyetler ile tarihsel sonuçlar arasındaki ayrımı vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afak Hoca, Yarkend Hanlığı, Nakşibendî Tarikatı, Altışehir, Din-Siyaset İlişkisi, Meşruiyet.

* Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Sakarya/TÜRKİYE, bcelik@sakarya.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-8246-134X

Afak Khoja on the Path from the Sufi Order to Politics

Abstract

This paper examines the transformation of Afaq Khoja, an influential figure in XVIIth century Eastern Turkestan (Altishahr), from a religious leader of a Sufi order into a political actor. Rather than portraying Afaq Khoja as an exceptional individual, the study situates his activities within the historical context in which the structural crisis of legitimacy experienced by the Yarkand Khanate intersected with the institutional power of the Naqshbandi order. In doing so, the paper avoids depicting Afaq Khoja either as a saintly figure idealized in hagiographical literature or as a single-handed agent responsible for political collapse, as is often suggested in modern historiography.

The first part of the paper analyzes the political structure of the Yarkand Khanate and the deepening crisis of legitimacy during the XVIIth century, discussing how the erosion of Chinggisid dynastic legitimacy created space for religious actors. The second part focuses on the social, economic, and political influence of the Naqshbandi order in Altishahr, demonstrating how the order became not only a spiritual structure but also a power center that produced legitimacy. The third and fourth sections examine Afaq Khoja's biography, his position within the Naqshbandi order, and the process through which his religious charisma was transformed into political capital.

Subsequent sections explore the open conflict between Afaq Khoja and the Yarkand khans, how this conflict weakened the khanate authority, and the conditions that facilitated the Jungar intervention. Afaq Khoja's relations with the Jungars are analyzed not through the framework of the "treason" discourse frequently invoked in modern historiography, but within the pragmatic nature of early modern Turkestan political practice. In this context, the paper emphasizes the distinction between individual intentions and historical outcomes.

Keywords: Afaq Khoja, Yarkand Khanate, Naqshbandi Order, Altishahr, Religion-Politics Relations, Legitimacy.

Turan Uygarlığı

Azamat Ziyo*

Özet

Selengur, Kuldara ve Kulbulak gibi yerleşim yerlerinden elde edilen arkeolojik kanıtlar, günümüz Orta Asya'sını kapsayan tarihi Turan'daki en erken insan varlığının yaklaşık bir milyon yıl öncesine dayandığını doğrulamaktadır. Ceytun, Hisar, Amu Derya ve Zerefşan'ın aşağı havzaları, Kelteminâr, Fergana, Sazagan ve Üst Yurt'taki yerleşimler, tarımsal yerleşik kültürün 8.000 yıl önce ortaya çıktığını göstermektedir. Altındepe, Namazgâh, Kungir, Sapallıtepe, Carkutan, Dalverzin ve Semerkand'ı içeren kadim merkezler, Turan'daki en erken kentleşmeyi temsil etmektedir. Yaklaşık 3.500-4.000 yıl önce, Surhanderya vahasındaki Sapallıtepe ve Carkutan ile Fergana Vadisi'ndeki Dalverzin'de şehir devletleri gelişmiştir. Sapallıtepe'de pamuk tohumları, dut fidanları, ipek kumaş parçaları ve ipek böceği kozalarının yanı sıra tahıl tanelerinin keşfi, Turan'daki pamuk ve ipek üretiminin 4.000 yıllık bir geçmişe sahip olduğunu kanıtlamakta ve bunların kökenlerine ilişkin geleneksel varsayımlara meydan okumaktadır. Dahası, 6.000 yıl önce başlatılan yapay sulama sistemleri; geniş kanallar ve barajlar aracılığıyla gelişerek Semerkand (2750 yıllık), Karşı (2700 yıllık), Buhara (2500 yıllık) ve Taşkent (2200 yıllık) gibi tarihi kentsel merkezleri beslemiştir.

Turan uygarlığı; Zerdüştlük, Budizm ve İslam da dahil olmak üzere dünya dini geleneklerinin ortaya çıkışında, yayılmasında ve felsefi gelişiminde derin bir rol oynamıştır. Dünya tarihindeki Birinci ve İkinci Rönesansların beşiği olarak hizmet veren Turan; Muhammed el-Harezmî, Ahmed el-Fergânî, Ebû Reyhân el-Bîrûnî, İbn Sînâ, Abdurrahman el-Hâzinî, Mahmud el-Caghmînî, Uluğ Bey ve Ali Kuşçu gibi mümtaz şahsiyetler aracılığıyla modern müspet ve doğa bilimlerinin temellerini atmıştır. XII. yüzyıldan itibaren, bu isimlerin eserlerinin Latinceye yapılan tercümeleri, yüzyıllar boyunca Avrupa üniversitelerinde temel müfredat olarak hizmet vermiş ve XVII.-XVIII. yüzyılların Bilimsel Devrimi'nin zeminini hazırlamıştır. Siyasi olarak Turan; Kuşanlar, Akhunlar (Eftalitler), Aşina (Göktürkler), Sâmânîler, Selçuklular, Anuşteginliler (Harezmşahlar), Timurlular ve Babürlüler de dahil olmak üzere büyük imparatorluklara kaynaklık etmiş; Mezopotamya, Mısır, Çin, Hindistan, Yunanistan ve Roma'nın yanında haklı bir şekilde dünya tarihinin en önemli uygarlıklarından biri olarak yerini almıştır.

Anahtar Kelimeler: Turan Uygarlığı, Orta Asya, Sopallıtepe, Kadim Şehircilik, Sulama Kanalları, Doğu Rönesansı, İslami Bilimler Tarihi.

* Prof. Dr., Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi, Tarih Enstitüsü, Taşkent/ÖZBEKİSTAN, azamatziyo@fati.uz https://orcid.org/0009-0003-7475-3371

Turan Civilization

Abstract

Archaeological evidence from sites such as Selengur, Kuldara, and Kulbulak confirms that the earliest human presence in historic Turan encompassing present-day Central Asia dates back approximately one million years. Settlements in Dzheytun, Hissar, the lower basins of the Amu Darya and Zarafshan, Keltaminar, Fergana, Sazagan, and Ustyurt demonstrate that agricultural sedentary culture emerged 8,000 years ago. Ancient centers including Altyndepe, Namazgāh, Kungir, Sapallitepa, Djarkutan, Dalverzin, and Samarkand represent the earliest urbanism in Turan. Around 3500-4000 years ago, city-states flourished at Sapallitepa and Djarkutan in the Surkhandarya oasis and at Dalverzin in the Fergana Valley. The discovery at Sapallitepa of cereal grains alongside cotton seeds, mulberry seedlings, silk fabric fragments, and silkworm cocoons proves that cotton and silk production in Turan spans 4,000 years, challenging conventional assumptions regarding their origins. Furthermore, artificial irrigation systems initiated 6,000 years ago evolved through extensive canals and dams, sustaining historic urban hubs such as Samarkand (2750 years old), Qarshi (2700 years old), Bukhara (2500 years old), and Tashkent (2200 years old).

Turanian civilization played a profound role in the inception, dissemination, and philosophical development of world religious traditions, including Zoroastrianism, Buddhism, and Islam. Serving as the cradle of the First and Second Renaissances in world history, Turan laid the foundations of modern exact and natural sciences through luminaries such as Muhammad al-Khwarizmi, Ahmad al-Farghani, Abu Rayhan al-Biruni, Ibn Sina, Abd al-Rahman al-Khazini, Mahmud al-Jaghmini, Ulugh Beg, and Ali Qushji. From the XIIth century onward, translations of their works into Latin served as core curricula in European universities for centuries, laying the groundwork for the Scientific Revolution of the XVIIth - XVIIIth centuries. Politically, Turan gave rise to grand empires, including the Kushans, Hephthalites, Ashinas (Gök Turks), Samanids, Seljuks, Anushteginids (Khwarazmshahs), Timurids, and Mughals-standing rightfully alongside Mesopotamia, Egypt, China, India, Greece, and Rome as one of the paramount civilizations of world history.

Keywords: Turanian Civilization, Central Asia, Sapallitepa, Ancient Urbanism, Irrigation Systems, Eastern Renaissance, History of Islamic Science.

Rus Halkının Birliği Örgütü ve Faaliyetleri (1905-1917)

Eray Bayramol*

Özet

Rus milliyetçiliği fikri üzerine inşa edilen "Rus Halkının Birliği (Союз русского народа/ Soyuz russkogo naroda)" adlı örgüt, Çarlık Rusya'nın ilk Rus milliyetçisi örgütlerinden olup 1905 yılında Aleksandr Dubrovin tarafından kuruldu.

Örgütün savunduğu fikirler, kuruluşunda ilan edilen kuruluş bildirisinde "Rus Halkının Birliği altında, inanç için, çar için, anavatan için, taht için, Rusya'nın bölünmezliği için, Rus halkının iyiliği için, meşruiyet ve düzen için, halk için huzurlu ve sakin bir yaşam sağlamak" olarak tarif edilmekteydi. Rus milliyetçisi otokratik bir devlet yaratmayı amaçlayan örgüt, Çarlık Rusya'da vücuda getirilen ilk başarılı girişimdi. Rus Çarı II. Nikolay tarafından da desteklenen Rus Halkının Birliği, monarşiye ve kiliseye sıkı sıkıya bağlı bir örgüt olarak ortaya çıktı. Örgüt bu fikirleri Rus Bayrağı (Russkoe Znamya) adlı gazetesi ile geniş halk kitlelerine ulaştırmayı başardı ve monarşizm taraftarı nerdeyse tüm milliyetçi örgütleri kendi çatısı altında topladı. 1905 İhtilali'nin yarattığı ortamdan memnuniyetsizliğini her fırsatta beyan eden örgüt; kendi üyelerini, monarşistlerin eylemlerini koordine etmeye ve devrimci tehdide karşı strateji geliştirmeye davet ediyordu. Bu yönleriyle Rus Halkının Birliği adlı örgüt Rus milliyetçiliğine ve Ortodoks Hristiyan inancına dayalı olarak Rusya'da ortaya çıkan fikir akımlarını günümüze kadar etkilemiş olması yönüyle önem arz etmektedir. Özellikle 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı işgali ve 2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı, Rus milliyetçiliği açısından bir dönüm noktası niteliğindedir. Nitekim 2023 yılında güncellenen Rusya Federasyonu Dış Politika Konseptinde yer alan "Rus Dünyası" kavramı ile ilgili yeni söylem, Rus milliyetçiliğini temel alan ve Çarlık dönemi Rus politikalarına yapılan atıftan başka bir şey değildi.

Rus Halkının Birliği örgütüne dair arşiv belgeleri Rusya Federasyonu Devlet Arşivleri ve Rosspen tarafından 1998 yılında iki cilt halinde yayımlanmıştır. Çalışmanın ana kaynaklarını bu belgeler ve örgütün yayın organı olan Russkoe Znamya gazetesi teşkil edecektir.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, Monarşi, Politik Parti, Çarlık Rusya, Rus Halkının Birliği.

* Doç. Dr., Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Antalya/TÜRKİYE, eray.bayramol@alanya.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-1979-0271

Union of the Russian People Organization and its Activities (1905-1917)

Abstract

The organization "Union of the Russian People (Союз русского народа/Soyuz russkogo naroda)", built on the idea of Russian nationalism, was one of the first Russian nationalist organizations in Tsarist Russia, founded in 1905 by Alexander Dubrovin.

The ideas advocated by the organization were described in its founding declaration as "to ensure a peaceful and calm life for the people under the Unity of the Russian People – for the faith, for the tsar, for the motherland, for the throne, for the indivisibility of Russia, for the good of the Russian people, for legitimacy and order, for the people". The organization, which aimed to create a Russian nationalist and autocratic state, was the first successful attempt in Tsarist Russia. The Union of the Russian People, supported by the Russian Tsar Nicholas II, emerged as an organization closely tied to the monarchy and the church. The organization succeeded in disseminating these ideas to the masses through its newspaper "The Russian Flag" (Russkoe znamya), and gathered under its umbrella almost all nationalist organizations that supported monarchism. Declaring its dissatisfaction with the environment created by the 1905 Revolution at every opportunity, the organization invited its members to coordinate the actions of the monarchists and develop a strategy against the revolutionary threat. In these respects, the organization called the Union of the Russian People is significant since it has influenced the intellectual currents that emerged in Russia, based on Russian nationalism and Orthodox Christian faith. In particular, the Russian invasion of Crimea in 2014 and the Russian-Ukrainian war that started in 2022 marked milestones in Russian nationalism. Indeed, the new discourse surrounding the concept of the "Russian World" in the Foreign Policy Concept of the Russian Federation, updated in 2023, was nothing more than a reference to Tsarist-era Russian policies based on Russian nationalism.

The archival documents on the organization of the Union of the Russian People were published in two volumes by the State Archives of the Russian Federation and Rosspen in 1998. The main sources of this study will be these documents and the organization's newspaper Russkoe znamya.

Keywords: Nationalism, Monarchy, Political Party, Tsarist Russia, Union of the Russian People.

Gürcü Sefiri Simon Mdivani'nin Raporlarına Göre Türkiye-Gürcistan İlişkilerinin Diplomatik Yönleri (1921)

Roin Kavrelishvili*

Özet

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Hükûmeti Çarlık Rusya'dan ayrılan, bağımsız bir Gürcistan'ın varlığını menfaatlerine ters düşmediği için uygun görmüştür. Bu yönde Gürcistan ile ilişki kurmak ve stratejilerini belirlemek amacıyla 23 Ekim 1920'de Albay Kazım Bey (Dirik), Tiflis'e Türkiye Büyük Millet Meclisi temsilcisi olarak atandı. Kendisinin 13 Kasım'da Gürcistan'a gelmesiyle Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti hükûmeti ile Ankara hükûmeti arasında diplomatik ilişkiler kuruldu. Sefir Simon Mdivani başkanlığında 27 Aralık 1920'de Gürcistan Cumhuriyeti heyeti Ankara'ya gitmek üzere Tiflis'ten ayrıldı. Gürcü heyeti 31 Ocak 1921'de Ankara'ya geldi. 8 Şubat'ta Mustafa Kemal Paşa ile Simon Mdivani arasında bir görüşme yapıldı ve Simon Mdivani, Mustafa Kemal Paşa'ya itimatnamelerini sundu. Gürcistan Temsilciliğinin Ankara hükûmeti üyeleriyle olan ilişkilerine rağmen taraflar arasında herhangi bir anlaşma imzalanamadı. Bolşevik Rusya'nın Gürcistan'ı işgal etmesi ve Gürcistan'da Sovyet Hükûmeti'nin kurulması, TBMM hükûmeti ile Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti Hükûmeti arasındaki ilişkilerin devam etmesini engelledi. 21 Şubat 1921'de Bolşeviklerin Gürcistan'ı işgal ettiği günlerde Ankara Hükûmeti tarafından Gürcistan hükûmetine askeri birliklerini geri çekmesi ve Ardahan ve Artvin bölgelerini Ankara Hükûmeti'ne teslim etmesi için kesin bir uyarı verildi. Buna paralel olarak, Gürcistan Hükûmeti bu durumu protesto etti. Ancak kendi askeri birliklerini yukarıda belirtilen bölgelerden geri çekti. Bolşevik Rusyası'nın Gürcistan'ın geniş çaplı bir işgali devam ettiğinde, Gürcistan Hükûmeti TBMM Hükûmetine Türk birliklerinin Batum bölgesi, Akhaltsikhe (Ahıska) ve Akhalkalaki (Ahılkelek) ilçelerini, bu ilçelerin mülki idare ve egemenlik haklarının Gürcistan'da kalması şartıyla işgal etmesini teklif etti. Bu durum, Gürcistan ve Transkafkasya'nın siyasi durumu netleşene kadar devam edecekti. Türk tarafı bu teklifi kabul edip Gürcistan'daki durum düzelir düzelmez birliklerini bu bölgelerden çekeceğini kaydetti. Ancak taraflar arasındaki söz konusu bu anlaşma sadece sözlü olup herhangi yazılı bir belge hazırlanmadı.

Çalışmanın amacı Gürcistan Milli Arşivinde muhafaza edilen Simon Mdivani'nin hem Ankara hem de Gürcistan hükûmeti resmi üyelerine gönderdiği raporlarında yer alan dönemin Türk-Gürcü ilişkilerinin ve Güney Kafkasya'da cereyan eden siyasi gelişmelerin incelenmesiyle adı geçen ilişkilere yansımasını ortaya koymaktır. Ayrıca, Simon Mdivani ve Gürcistan temsilciliği diğer üyelerinin Ankara Hükûmeti resmi temsilcileriyle görüşmeleri de dikkate değerdir.

Anahtar Kelimeler: Gürcistan, Türkiye, Ankara, Tiflis, Simon Mdivani.

* Prof. Dr., Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Kafkas Dilleri ve Edebiyati Bölümü, Kars/TÜRKİYE, roinkav@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-5829-8557

Diplomatic Aspects of Türkiye-Georgia Relations According to the Reports of Georgian Ambassador Simon Mdivani (1921)

Abstract

The Government of the Grand National Assembly of Türkiye (TBMM) deemed the existence of an independent Georgia, separated from Imperial Russia, aligned with its national interests. To establish diplomatic relations and formulate strategic policies, Colonel Kazım Bey (Dirik) was appointed on 23 October 1920 as the TBMM representative to Tbilisi. Upon his arrival on 13 November, formal diplomatic ties were established between the Ankara Government and the Democratic Republic of Georgia. On 27 December 1920, a Georgian delegation headed by Ambassador Simon Mdivani departed Tbilisi for Ankara, arriving on 31 January 1921. On 8 February, Mustafa Kemal Pasha met with Simon Mdivani, who presented his credentials. Despite ongoing engagements between the Georgian delegation and members of the Ankara Government, no formal treaty could be signed. The invasion of Georgia by Bolshevik Russia and the subsequent establishment of a Soviet regime interrupted further diplomatic relations between the two governments.

On 21 February 1921, amidst the Bolshevik invasion, the Ankara Government issued a firm ultimatum to the Georgian administration demanding the withdrawal of its forces and the surrender of the Ardahan and Artvin regions to Türkiye. Although the Georgian Government formally protested, it withdrew its troops from the specified areas. As the full-scale Bolshevik invasion progressed, the Georgian administration proposed that the Ankara Government occupy the Batumi region as well as the Akhaltsikhe (Ahıska) and Akhalkalaki (Ahılkelek) districts, on the condition that civil administration and sovereign rights over these territories remained with Georgia until the political status of Georgia and Transcaucasia was clarified. The Turkish side accepted this proposal, committing to evacuate the regions once conditions in Georgia stabilized. However, this agreement remained strictly oral and was never codified into a written instrument.

The aim of this study is to analyze Turkish-Georgian diplomatic relations of the period and the impact of political developments in the South Caucasus by examining the reports of Simon Mdivani preserved in the Georgian National Archives, which were dispatched to both Ankara and official members of the Georgian Government. Furthermore, the personal contacts between Simon Mdivani, alongside other members of the Georgian delegation, and the official representatives of the Ankara Government provide noteworthy insights into the period's diplomacy.

Keywords: Georgia, Türkiye, Ankara, Tbilisi, Simon Mdivani.

TBMM'nin Tiflis Temsilciliği ve Batum Başkonsolosluğunun Raporlarında Acara Muhtariyeti Meselesi: 1921

Nebahat Arslan*

Özet

Bugün Acara Özerk Cumhuriyeti olarak bilinen bölgede, Acaralılar siyasi özerklik hakkını elde edebilmek için, tarihi şartlara bağlı olarak üstün çaba sarf etmişlerdir. Özerklik hakkını, 8 Kasım 1917 tarihli "Rusya'daki Halkların Hakları" bildirgesinde yer alan "Etnografik Grup" maddesinden yola çıkarak almışlardır. Acara halkı bu özerkliği tarihi süreçte elde etmelerine rağmen, zaman içerisinde ilgili milletin ayrılmaz bir parçası olarak tanımlanırlar.

Osmanlı Devleti, 1479-1514 yılları arasında, Acaristan topraklarını, Gürcistan'dan ayırıp Osmanlı Devleti'ne ilhak etmişlerdir. Dolayısıyla XIX. yüzyılın sonlarına kadar bu devlet içinde yer alan, Acaralılar neredeyse Türkleşmişlerdir. 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi sonrası, Çarlık Rusya'ya terk edilen bölge, Brest-Litowsk Antlaşması ile tekrar Türkiye'ye bırakılmış ancak bu durum uzun sürmemiş, Moskova ve Kars antlaşmalarıyla Acara toprakları, ikiye bölünerek bir kısmı Sovyet Gürcistanı'na diğer bir kısmı ise Türkiye'ye verilmiştir.

25 Şubat 1921'de Sovyet Kızıl Ordusu, Menşevik Gürcistan'ı işgal edip bunun yerine, Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ni ilan ettikten sonra, Sovyet Gürcistan'ı 6 Temmuz 1921'de Acara Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti hakkında bir kararname çıkararak Acaralılara Özerk Cumhuriyet kurma hakkı tanımıştır. 1921 yılı içerisinde Acara Muhtariyeti Meselesi ile Türkiye yakından ilgilenmiş ve politik bir duruş ortaya koymuştur. Acara Muhtar Cumhuriyeti ilk anayasası 15 Ocak 1927'de ilan etmiş fakat Sovyet Rusya tarafından kabul görmeyince, yeni anayasa yaklaşık on yıl sonra 9 Temmuz 1938'de Sovyet Gürcistanı Yüksek Şurası tarafından kabul edilmiştir.

Bu çalışmada Sovyet Rusya ve Sovyet Gürcistanı'nın Acara Muhtariyetine yaklaşımları ve Türk Hariciyesinin, Batum Şehbenderliği vasıtasıyla bu meseleyi nasıl değerlendirdiği üzerinde durulmuştur. Çalışmada Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi belgelerinden ve telif eserlerden yararlanılmıştır. Türk Hariciyesi, cereyan eden olayları o günkü önemine binaen "Acara Muhtariyeti Meselesi" olarak tanımlamış ve konuyu yakından takip etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Acara Muhtar Cumhuriyeti, Batum Şehbenderliği (Konsolosluğu), Gürcistan, Batum.

* Prof. Dr., Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kars/TÜRKİYE, nebahatarslan@hotmail.com https://orcid.org/0000-0002-2500-4564

The Issue of Adjarian Autonomy in the Reports of the TBMM's Tbilisi Mission and Batumi Consulate General: 1921

Abstract

In the region known today as the Autonomous Republic of Adjara, the Adjarian people made significant efforts under specific historical conditions to secure their right to political autonomy. They derived this right from the "Ethnographic Group" clause in the "Declaration of the Rights of the Peoples of Russia" dated November 8, 1917. Although the Adjarians achieved this autonomy through a historical process, over time they came to be defined as an integral part of the host nation.

Between 1479 and 1514, the Ottoman Empire separated the lands of Adjara from Georgia and annexed them to Ottoman territory. Consequently, remaining within the Ottoman State until the late XIXth century, the Adjarians underwent a deep process of cultural integration and Turkification. Ceded to Tsarist Russia following the 1877-1878 Ottoman-Russian War, the region was briefly restored to Türkiye under the Treaty of Brest-Litovsk. However, under the subsequent Treaties of Moscow and Kars, the Adjarian territory was partitioned, with one portion incorporated into Soviet Georgia and the other remaining within Türkiye.

Following the Red Army's occupation of Menshevik Georgia and the proclamation of the Georgian Soviet Socialist Republic on February 25, 1921, Soviet Georgia issued a decree on July 6, 1921, establishing the Adjarian Autonomous Soviet Socialist Republic and granting the Adjarians the right to form an autonomous republic. Throughout 1921, Türkiye took a keen interest in the Issue of Adjarian Autonomy and maintained a resolute political stance. The Autonomous Republic of Adjara promulgated its first constitution on January 15, 1927, however, as it was rejected by Soviet Russia, a new constitution was adopted nearly a decade later, on July 9, 1938, by the Supreme Council of Soviet Georgia.

This study examines the approaches of Soviet Russia and Soviet Georgia toward Adjarian autonomy and analyzes how the Turkish Foreign Ministry evaluated this development through the Turkish Consulate in Batumi. Drawing upon primary documents from the Diplomatic Archives of the Turkish Ministry of Foreign Affairs alongside secondary scholarly literature, the paper highlights how Turkish diplomacy categorized these events as the "Issue of Adjarian Autonomy" due to their contemporary geopolitical significance and monitored the situation closely.

Keywords: Autonomous Republic of Adjara, Batumi Consulate, Georgia, Batumi.

Azerbaycan ve Rus Arşiv Belgelerinin Işığında Türkiye'nin Rusya Politikasında Türklerin ve Müslümanların Hakları Meselesi (1920-1923)

Musa Qasımlı*

Özet

Bolşevik Rusya'nın milletlerin kendi kaderini tayin hakkını uygulamaya geçirmemesi sonucunda işgal ettiği Azerbaycan, Kuzey Kafkasya, Tataristan, Başkurtistan, Kırım, Türkistan ve diğer bölgelerdeki tarihi yurtlarında yaşayan Türk ve Müslüman ahali pek çok sıkıntı ve baskıya maruz kalmıştır. İstiklal Savaşı'nı olağanüstü ağır koşullar altında yürüten Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Hükûmeti, Sovyet Rusya'dan alınan maddi yardıma bakılmaksızın, 1920 ile 1923 arasındaki resmî müzakereler sırasında bu Müslüman toplulukların meşru haklarını korumak için tutarlı bir şekilde çabalamıştır.

Bu nüfusların içinde bulunduğu kötü duruma kayıtsız kalmayı reddeden TBMM Hükûmeti, bölgedeki koşulları araştırmak üzere resmî bir komisyon görevlendirmiştir. Azerbaycan'da yapılan yerinde incelemelerin ve üst düzey görüşmelerin ardından heyet, kapsamlı bir rapor hazırlayarak 1921 yılında Mustafa Kemal Paşa'ya sunmuştur. Azerbaycan SSC'nin Ankara Büyükelçisi İbrahim Ebilov, bu belgenin bir kopyasını temin etmiş ve Bakü'deki Dışişleri Halk Komiserliği'ne iletmiştir. Müslüman halklara ve Azerbaycan'a yönelik Sovyet politikaları, 29 Ocak 1921'de Dışişleri Bakanı Bekir Sami Kunduh, Mustafa Kemal Paşa ve Doğu Halkları Propaganda ve Eylem Konseyi Tam Yetkili Temsilcisi Yefim Eşba arasında Ankara'da yapılan resmî görüşmeler sırasında da benzer şekilde etraflıca müzakere edilmiştir.

3 Şubat 1921'de TBMM Tiflis Temsilcisi Kazım Dirik, Sovyet Azerbaycanı'ndaki mülk el koymalarına ilişkin olarak Aron Şeynman nezdinde resmî bir protestoda bulunmuştur. Sovyetler'in Güney Kafkasya Temsilcisi Boris Legran, 29 Haziran'da Grigori Orconikidze ve Georgi Çiçerin'e Kafkasya'daki Türk politikasının temel taşının gerçek Azerbaycan egemenliğinin sürdürülmesi olduğunu bildirmiştir. Ekim 1922'de Azerbaycan'ın Kars Konsolosu İslam Hacıbeyli, Türk yetkililerin Sovyetler'in Müslüman özerkliğine yönelik ihlallerine kararlı itirazlarını belgelemiştir. Kasım 1922'de Petrograd Camii İmamı'nın hapsedilmesi ve Mayıs-Haziran 1923'te Akşam'da Muğan bölgesinin demografik olarak Ruslaştırılmasını protesto eden yayımlanan makaleler, Ankara'nın ilkeli duruşunu daha da kanıtlamaktadır. Yeni erişilen Azerbaycan ve Rus arşiv kayıtları, TBMM Hükûmeti'nin 1920-1923 yılları arasında Sovyet hegemonyası altındaki Müslüman halkların hukuki ve millî haklarını kararlılıkla savunduğunu doğrulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: TBMM Hükûmeti, Bolşevik Rusya, Azerbaycan SSC, Türk-Müslüman Halklar, Kafkasya Siyaseti, Self-Determinasyon, XX. Yüzyıl Diplomasisi.

* Prof. Dr., Azerbaycan Millî Bilimler Akademisi, Kafkas Araştırmaları Enstitüsü, Bakü/AZERBAYCAN, musaqasimli@hotmail.com https://orcid.org/0000-0002-3298-832X

In Light of Azerbaijani and Russian Archival Documents The Question of the Rights of Turks and Muslims in Türkiye's Russia Policy (1920-1923)

Abstract

Following Bolshevik Russia's failure to implement the genuine right of nations to self-determination, Turks and Muslims residing in their ancestral homelands across Azerbaijan, the North Caucasus, Tatarstan, Bashkortostan, Crimea, Turkestan, and other regions were subjected to severe hardships and repression. Conducting the War of Independence under extraordinarily harsh circumstances, the Government of the Grand National Assembly of Türkiye (TBMM), irrespective of the material aid received from Soviet Russia, consistently strived to safeguard the legitimate rights of these Muslim communities during official negotiations between 1920 and 1923.

Refusing to remain indifferent to the plight of these populations, the TBMM Government dispatched an official commission to investigate conditions in the region. Following on-site inspections and high-level meetings in Azerbaijan, the delegation drafted an extensive report and presented it to Mustafa Kemal Pasha in 1921. Ibrahim Abilov, the Ambassador of the Azerbaijan SSR in Ankara, procured a copy of this document and forwarded it to the People's Commissariat for Foreign Affairs in Baku. Soviet policies toward Muslim peoples and Azerbaijan were likewise thoroughly debated on 29 January 1921 during official discussions in Ankara between Foreign Minister Bekir Sami Kunduh, Mustafa Kemal Pasha, and Yefim Eshba, plenipotentiary representative of the Council for Propaganda and Action of the Peoples of the East.

On 3 February 1921, Kazım Dirik, TBMM representative in Tiflis, lodged a formal protest with Aron Sheinman regarding property confiscations in Soviet Azerbaijan. Boris Legran, Soviet envoy to the South Caucasus, reported to Grigory Ordzhonikidze and Georgii Chicherin on 29 June that the cornerstone of Turkish policy in the Caucasus was the maintenance of genuine Azerbaijani sovereignty. In October 1922, Islam Hajibeyli, Azerbaijani Consul in Kars, documented Turkish officials' resolute objections to Soviet encroachments on Muslim autonomy. The imprisonment of the Imam of the Petrograd Mosque in November 1922 and articles published in Akşam in May–June 1923 protesting the demographic Russification of the Mughan region further demonstrate Ankara's principled stance. Newly accessible Azerbaijani and Russian archival records confirm that the TBMM Government steadfastly championed the legal and national rights of Muslim peoples under Soviet hegemony during 1920–1923.

Keywords: TBMM Government, Bolshevik Russia, Azerbaijan SSR, Turkic-Muslim Peoples, Caucasian Policy, National Self-Determination, XXth Century Diplomacy.

Reisicumhur Mustafa Kemal Paşa'nın Ortadoğu Stratejisinde Kritik Bir Süreç: Kazım Paşa'nın Afganistan'daki Askerî Mücadelesi (1928-1929)

Yasin Ercilsin*

Özet

Türkiye ve Afganistan'ın ilişkileri Millî Mücadele sürecine uzanmaktadır. Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa liderliğinde organize olan millî kuvvetler, antiemperyalist mücadele sürecinde Bolşevik Rusya ile yakın ilişkiler kurmuştur. 1921 yılında Bolşevik Ruslarla müttefiklik anlaşması imzalamak üzere Moskova'ya giden Türk heyeti, Afgan heyeti ile de dostluk anlaşması imzalamıştır.

Cemal Paşa Anadolu'daki Millî Mücadeleye destek olmak ve Hindistan'daki İngiliz hakimiyetini zayıflatmak amacıyla Afganistan'a gitmiştir. Cemal Paşa, Afganistan ordusunu güçlendirmek için çalışmış fakat başarıya ulaşamadan 1922'de vefat etmiştir. Ancak Türkiye ve Afganistan arasındaki ittifak kesintiye uğramamıştır. Fahrettin Paşa Türkiye'nin Afganistan büyükelçisi olarak görevlendirilmiş ve iki ülke ilişkileri gelişmeye devam etmiştir. Uzun süreli Avrupa seyahatine çıkan Afgan Kralı Amanullah Han, 1928 yılında Türkiye'ye gelerek Reisicumhur Mustafa Kemal Paşa ile yakın ilişkiler kurmuştur. Bu süreçte Türkiye ile Afganistan arasındaki ittifak anlaşması daha da geliştirilmiştir. Bu çerçevede Türkiye'deki modernist çalışmaları yakından takip eden Afgan Kralı Amanullah Han, birçok konuda Türkiye'den yardım talebinde bulunmuştur. Ortadoğu'daki ülkelerle birlikte hareket ederek bölgesel barışı korumayı hedefleyen Reisicumhur Mustafa Kemal Paşa, Afgan Kralı Amanullah Han'ın destek talebini onaylamıştır. İngilizlerin Afganistan'daki faaliyetlerini engellemek ve Afgan ordusunu düzenlemek üzere Kazım (Orbay) Paşa'nın liderliğindeki heyet görevlendirilmiştir. Kazım Paşa'nın liderliğindeki Türk askerî heyeti 1929 yılında Afganistan'a ulaşmıştır. İngilizler, Afgan Kralı Amanullah Han'ın modernist çalışmalarını önlemek amacıyla gerici isyanları desteklemiştir. Sovyet Rusya ise Türkiye ve Afganistan ile hareket ederek bölgesel çıkarlarını korumak istemiştir. Kazım Paşa komutasındaki askerî heyet Afgan ordusunu tahkim ederken, bir yandan da antiemperyalist ittifakın güçlenmesini sağlamıştır.

Çalışmanın amacı arşiv belgeleriyle birlikte Reisicumhur Mustafa Kemal Paşa'nın Ortadoğu stratejisini ve Kazım Paşa'nın Afganistan'daki çalışmalarını incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Paşa, Türkiye, Afganistan, Kazım Paşa.

* Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Iğdır/TÜRKİYE, ysin36@hotmail.com https://orcid.org/0000-0003-2090-4237

A Critical Period in President Mustafa Kemal Pasha's Middle East Strategy: Kazim Pasha's Military Struggle in Afghanistan (1928-1929)

Abstract

Relations between Türkiye and Afghanistan date back to the Turkish National Struggle. The national forces organized in Anatolia under the leadership of Mustafa Kemal Pasha established close ties with Bolshevik Russia during their anti-imperialist struggle. In 1921, the Turkish delegation that traveled to Moscow to sign an alliance treaty with Bolshevik Russia also concluded a friendship agreement with the Afghan delegation.

Cemal Pasha traveled to Afghanistan both to support the National Struggle in Anatolia and to undermine British dominance in India. Although Cemal Pasha strove to modernize and strengthen the Afghan army, he passed away in 1922 before achieving his long-term objectives. Nevertheless, the alliance between Türkiye and Afghanistan remained uninterrupted. Following the appointment of Fahrettin Pasha as Türkiye's ambassador to Kabul, bilateral relations continued to flourish. During his extended European tour in 1928, the Afghan monarch King Amanullah Khan visited Türkiye and forged close personal and diplomatic ties with President Mustafa Kemal Pasha. During this period, the alliance treaty between Türkiye and Afghanistan was further expanded. Closely observing the modernization efforts in Türkiye, King Amanullah Khan requested Turkish assistance across various domains. Aiming to preserve regional peace by collaborating with Middle Eastern nations, President Mustafa Kemal Pasha approved King Amanullah Khan's request for support. To counter British influence in Afghanistan and reorganize the Afghan military, a delegation led by Kazım Pasha (Orbay) was dispatched, arriving in Afghanistan in 1929. Meanwhile, the British backed reactionary rebellions to thwart King Amanullah Khan's modernization reforms, whereas Soviet Russia sought to protect its regional interests by acting in concert with Türkiye and Afghanistan. While fortifying the Afghan army, the military mission under Kazım Pasha's command simultaneously strengthened the broader anti-imperialist front.

Based on primary archival sources, this study aims to examine President Mustafa Kemal Pasha's Middle East strategy and analyze Kazım Pasha's military and diplomatic endeavors in Afghanistan.

Keywords: Mustafa Kemal Pasha, Türkiye, Afghanistan, Kazım Pasha.

Manastır Tarih Yazıcılığının Esnekliği: Geç Orta Çağ İngilteresinde Değişen Koşullara Uyum ve Dönüşüm

Fatih Durgun*

Özet

Profesyonel tarihçiliğin henüz doğmadığı ve kronik yazımının egemen olduğu Orta Çağ'da, İngiliz tarih yazıcılığının temel aktörleri, Avrupa'nın diğer bölgelerinde olduğu gibi, büyük ölçüde manastırlarda yaşayan din adamlarıydı. Bu tarihçiler yalnızca manastırlarının geçmişini kaydetmekle kalmıyor, himayesinde bulundukları siyasi ve dinî otoritelerin çıkarlarına uygun eserler kaleme alıyorlardı. İngiltere'de bunun en belirgin örneği, XIII. yüzyılda St. Albans Manastırı'nda Matthew Paris'in öncülüğünde gelişen *Chronica Maiora* geleneğidir. Bununla birlikte, geleneksel tarihyazımının Geç Orta Çağ olarak tanımladığı XIV. ve XV. yüzyıllarda tarihyazımında önemli değişimler yaşandı. Manastır kroniklerinin yanı sıra, kraliyet hizmetindeki kâtipler, hukukçular ve manastır dışındaki eğitimli yazarlar tarafından kaleme alınan eserlerin sayısı arttı. Kökenleri XII. yüzyıl sonlarına uzanan anonim *London Chronicles,* XIII. yüzyılda Anglo-Norman dilinde yazılmaya başlanan *Brut* ve seküler bir din adamı ile Kilise hukuku uzmanı olan Usklı Adam'ın otobiyografik unsurlar da taşıyan *Chronicon Adae Usk* adlı eseri bu dönüşümün dikkat çekici örnekleridir.

Bu değişimde nüfus artışı, şehirleşme, ticaretin gelişmesi, üniversitelerin ortaya çıkışı ve okuryazarlığın yaygınlaşması belirleyici rol oynadı. Ayrıca krallıkların merkezileşmesi, aristokrat aileler ve şehirlerin kendi meşruiyetlerini destekleyecek tarih eserlerine duydukları ihtiyaç, tarihyazımının içerik ve önceliklerini değiştirdi. Soyağaçlarının öne çıkarılması, siyasi ve askerî olayların daha geniş yer bulması, şehir tarihine ve gündelik yaşama ilginin artması, Latince yerine ana dilde yazımın yaygınlaşması ve klasik kaynaklara dayalı daha eleştirel bir yaklaşımın gelişmesi, manastır tarihçiliğinin eski ayrıcalıklı konumunu zayıflattı. Bu bağlamda, çalışmanın temel iddiası, bütün bu dönüşümlere rağmen Geç Orta Çağ İngiltere'sinde manastır tarihçiliğinin önemini koruduğudur. Manastır tarihçileri dinî bakış açılarını sürdürmekle birlikte yeni tarihyazımı anlayışına da uyum sağladılar. St. Albans'daki Chronica Maiora geleneğinin geç dönem temsilcisi Thomas Walsingham'ın klasik kaynaklara dayanan eleştirel anlatımı ve anonim *Croyland Chronicle*'ın Güller Savaşı'nı dinî kalıpların ötesinde siyasal bir perspektifle ele alması bunun en somut örnekleridir. Bu çerçevede, İngiltere'de manastır tarihçiliği geleneği, düşünsel ve tarihyazımsal canlılığın kaybından ziyade, ancak VIII. Henry'nin 1536'da başlattığı manastırların lağvedilmesi süreciyle gerçek anlamda sona ermiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarih Yazıcılığı, Geç Orta Çağ, İngiltere, Manastır Tarihçiliği, Kronik.

* Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, fatih.durgun@medeniyet.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-6620-2359

The Flexibility of Monastic Historiography: Adaptation to the Changing Conditions and Transformation in Late Medieval England

Abstract

Before the emergence of professional historiography, when chronicle writing was dominant in the Middle Ages, the principal authors of English history were, as elsewhere in Europe, monks. These historians not only recorded the history of their monasteries but also authored works in line with the interests of the political and religious authorities under whose patronage they were. In England, the most prominent example of this is the *Chronica Maiora* tradition produced at St Albans Abbey under Matthew Paris in the XIIIth century. However, The XIVth and XVth centuries, defined as the Late Middle Ages, significant changes occurred in historical writing. Alongside monastic chronicles, the number of works written by royal clerks, lawyers and educated authors outside the cloister increased. The anonymous London Chronicles, the Brut, and Adam of Usk's *Chronicon Adae Usk*, written by a secular cleric and canon lawyer and incorporating autobiographical elements, illustrate this transformation.

These developments reflected wider social and political change, including population growth, urbanisation, expanding commerce, the rise of universities, and increasing literacy. At the same time, the consolidation of royal government and growing demand among aristocratic families and towns for histories legitimising their status reshaped historical writing. Greater emphasis on genealogy, political and military affairs, urban life and daily life, the increasing use of the vernacular and a more critical engagement with classical authorities gradually undermined the long-established pre-eminence of monastic historiography. This study argues, however, that despite these changes, monastic historiography remained a prominent form of historical writing in Late Medieval England. Monastic historians retained their religious perspective while adapting to new historiographical trends. Thomas Walsingham, the last major representative of the St Albans Chronica Maiora tradition, developed a more critical narrative grounded in classical learning, while the anonymous *Croyland Chronicle* treated the Wars of the Roses primarily as a political conflict rather than simply as an expression of divine providence. In this sense, the English tradition of monastic historiography came to an end not through a loss of intellectual or historiographical vitality, but only with Henry VIII's Dissolution of the Monasteries in 1536.

Keywords: Historiography, Late Medieval, England, Monastic Historiography, Chronicle.

Tarihî İşletmelerin Tarihyazımı: Kaynaklar, Metodoloji, Problemler

Serkan Yazıcı*

Özet

İşletme Tarihi, bir yandan ekonomi alanında diğer yandan tarih alanında araştırmalar yapan bilim insanlarının giderek daha fazla ilgi duyduğu ve eserler verdiği bir sahaya dönüşmektedir. Bu alan, iki temel disiplinden kaynağını alması itibariyle araştırıcıların işletme ve tarih alanında bilgi ve donanıma sahip olmalarını zorunlu kılmaktadır. İşletme tarihi alanında yapılan araştırmalar büyük oranda bir asra yaklaşan ya da aşan ticari kurumların tarihine odaklanmaktadır. Çoğunlukla kurumsal kimliklerini güçlendirmek, tüketicileri ile güvene dayalı bir ilişki kurmak ve daha genç muadillerinden ayırt edilmek gibi amaçlarla işletmelerden doğan bir talep üzerine gelişen bu araştırmalar birçok yönüyle geleneksel tarih çalışmalarından ayrılmaktadır.

Geleneksel bir tarih araştırması arşiv kaynakları, edebî eserler, bilimsel çalışmalar, anı ve hatıra anlatıları gibi türleri de kapsayan bir literatür taraması, süreli yayınlar gibi temel alanlara yönelirken işletme tarihi çalışmalarında bunlara ek olarak *Annuaire Oriental* gibi ticaret yıllıkları, resmî ve özel salnameler, ticaret odaları kayıtları, Alâmet-i Fârika Defterleri, Ticari Sicil Gazeteleri, telefon rehberi, sigorta haritaları, kişi ya da kurumlara ait özel arşivler, efemera koleksiyonları gibi tarihçilerinin elinin nispeten daha az dokunduğu kaynaklara yönelir. Zira kimi bir tek bir şubesi olan kimi bir holding hacmine erişmiş işletmelerin asırlık öykülerinin izini arşiv fonları içinde sürmek oldukça zordur ve geleneksel kaynaklar yetersiz kalabilmektedir. Örneğin incelenen süreli yayınların bile türleri, gazete ve dergilerde işletme haberlerinin, ilanlarının bulunduğu kısımları kendine özgüdür. Yapılan araştırmaların içeriği ve hacmini de tarihî bir incelemeye tabi tutulan ticari kurumların büyüklüğü belirlemektedir. Tarihyazımı açısından da alışılmışın dışında bir çizgi izlenir, çünkü tarihî akışın merkezindeki ne bir tarihi kahraman ne de bir parti ya da devlet gibi siyasi bir fenomendir. Bu alanda çalışan tarih yazıcısı tarihi olay ve olguların merkezine incelediği kurumu alarak adeta asırlık bir tarihi bir işletmenin penceresinden bakarak yazmak durumundadır. Tüm bu kendine özgü özellikleri ile işletme tarihinin kaynakları, yöntemi ve problemlerini tartışmak faydalı gözükmektedir.

Anahtar Kelimeler: : Yüzyıllık İşletmeler, Ekonomi Tarihi, Tarihyazımı, İşletme Tarihi, Yüzyıllık Markalar.

* Prof. Dr., Sinop Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Sinop/TÜRKİYE, syazici@sinop.edu.tr https://orcid.org/0009-0004-6064-098X

Historiography of Historical Enterprises: Sources, Methodology, Problems

Abstract

Business History is becoming a field in which scholars who do research in the fields of economics and history are increasingly interested and produce works. Since this field draws its source from two basic disciplines, it requires researchers to have knowledge and background in the fields of business and history. Research in the field of business history largely focuses on the history of commercial institutions that are close to or exceed a century old. These studies, which mostly develop in response to a demand from businesses for purposes such as strengthening their corporate identities, establishing a trust-based relationship with their consumers, and distinguishing themselves from their younger counterparts, differ from traditional historical studies in many ways.

While traditional historical research turns to basic areas such as a literature review which also encompasses types such as archival sources, literary works, scientific studies, memoirs and personal narratives and periodicals, business history studies, in addition to these, turn to sources relatively less frequented by historians, such as trade yearbooks like *Annuaire Oriental*, official and private yearbooks (salname), chamber of commerce records, Trademark Registers (Alâmet-i Fârika Defterleri), Commercial Registry Gazettes, phone books, insurance maps, private archives belonging to individuals or institutions and ephemera collections. For it is quite difficult to trace the centuries-old stories of businesses some having a single branch and others having reached the volume of a holding company, within archival funds, and traditional sources may remain insufficient. For instance, even the types of periodicals examined, as well as the sections of newspapers and magazines containing business news and advertisements, are specific to themselves. The size of the commercial institutions subjected to historical examination also determines the content and volume of the research conducted. An unusual path is followed in terms of historiography as well, because at the center of the historical flow is neither a historical hero nor a political phenomenon such as a party or state. The historiographer working in this field must write, as it were, a century-old history from the window of a business by taking the institution under examination into the center of historical events and phenomena. With all these unique features, it seems beneficial to discuss the sources, methods, and problems of business history.

Keywords: Centennial Businesses, Economic History, Historiography, Business History, Centennial Brands.

Bir Açıklama Modeli Olarak "Great Divergence-Büyük Kopuş/Ayrışma" Yaklaşımının Osmanlı ve Dünya Ekonomik Tarihyazımında Sağladığı İmkânlar ve Kısıtlar

Coşkun Çakır*

Özet

Son yıllarda dünya ekonomik tarihyazımının merkezine yerleşen "Büyük Kopuş" (Great Divergence) tartışmaları, Batı Avrupa'nın XIX. yüzyılda dünyanın geri kalanından ekonomik olarak neden ve nasıl ayrıştığını açıklamayı hedefler. Kenneth Pomeranz gibi tarihçilerin vurguladığı üzere, 1800 öncesi dönemde Batı Avrupa ile Osmanlı İmparatorluğu gibi gelişmiş Asya ekonomileri arasında benzer süreçler dikkat çekerken, XVIII. yüzyıl sonlarında Batı Avrupa'nın neden diğer bölgelerden ekonomik olarak ayrıştığı sorusuna odaklanan bu yaklaşım, geleneksel Avrupa-merkezci açıklamaları sorgulayarak, coğrafi şans, kömür yatakları, kolonizasyon ve ekolojik şartlar gibi faktörleri ön plana çıkarmaktadır.

Bu bildirinin temel araştırma sorusu şudur: Büyük Kopuş teorisinin sunduğu analitik araçlar (kurumlar, teknoloji, kaynaklar, küresel entegrasyon) ışığında, Osmanlı ve Avrupa ekonomileri arasındaki ayrışmanın kökenleri, dinamikleri ve zamanlaması nasıl daha isabetli bir şekilde anlaşılabilir? Osmanlı ekonomisinin kendi içsel dinamikleri açısından bir "çöküş" içinde olmak yerine, XVIII. yüzyıl sonlarına kadar Avrupalı rakipleriyle benzer patikalarda seyrettiği bir gerçektir. Ayrışmayı tetikleyen asıl unsurların, Sanayi Devrimi'nin getirdiği teknolojik sıçrama ile Avrupa'nın sömürgelerden elde ettiği kaynak ve pazar avantajları gibi dışsal faktörler olduğu açıktır. Osmanlı İmparatorluğu'nun bu yeni küresel ekonomik düzene eklemlenme biçimi, ayrışmayı derinleştiren bir faktör müdür?

Çalışmamız, Osmanlı İmparatorluğu'nun XVIII-XIX. yüzyıllar arasındaki ekonomik gelişimini, Büyük Kopuş perspektifinden Batı Avrupa deneyimiyle karşılaştırmayı hedeflemektedir. Metodolojik olarak, karşılaştırmalı tarih yöntemi kullanılarak Büyük Kopuş yaklaşımının Osmanlı ekonomi tarihine uygulanabilirliğini değerlendirirken, aynı zamanda bu modelin sınırlılıklarını da tartışmaktadır. Öte taraftan bu bildirinin Osmanlı ekonomi tarihyazımına yeni bir perspektif kazandırması ve Büyük Kopuş literatürüne Osmanlı örneği üzerinden de bir katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca ekonomik gelişme ve az gelişmişlik sorunlarının tarihsel kökenlerini anlamada karşılaştırmalı yaklaşımların önemi vurgulanmak istenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İktisat Tarihi, Dünya Tarihi, Osmanlı Tarihi, Tarihyazımı, Büyük Kopuş.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, coskuncakir@yahoo.com https://orcid.org/0000-0001-6036-4197

The Opportunities and Limitations of the "Great Divergence" as an Explanatory Model in Ottoman and Global Economic Historiography

Abstract

The "Great Divergence" debates, which have taken center stage in global economic historiography in recent years, aim to explain how and why Western Europe economically diverged from the rest of the world in the nineteenth century. As highlighted by historians such as Kenneth Pomeranz, while structural similarities existed between Western Europe and advanced Asian economies including the Ottoman Empire prior to 1800, this framework focuses on the divergence that unfolded by the late eighteenth century. In doing so, it challenges traditional Eurocentric narratives and brings to the fore factors such as geographical luck, coal deposits, colonization, and ecological constraints.

The primary research question of this paper is as follows: How can the origins, dynamics, and timing of the divergence between the Ottoman and European economies be more accurately understood through the analytical tools offered by the Great Divergence framework (institutions, technology, resources, and global integration)? Rather than undergoing an internal "decline", the Ottoman economy followed a trajectory comparable to its European counterparts until the late eighteenth century. It is evident that the primary catalysts for this divergence were external factors, namely the technological breakthroughs of the Industrial Revolution and Europe's structural advantages in resources and markets gained through colonial expansion. Was the specific manner in which the Ottoman Empire integrated into this emerging global economic order a key factor deepening the divergence?

Our study aims to compare the economic trajectory of the Ottoman Empire during the XVIIIth and XIXth centuries with the Western European experience through the lens of the Great Divergence. Methodologically, it employs comparative historical analysis to assess the applicability of the Great Divergence framework to Ottoman economic history while critically evaluating the model's analytical limitations. Furthermore, this paper seeks to introduce a novel perspective to Ottoman economic historiography and contribute to the global Great Divergence literature by incorporating the Ottoman case. Ultimately, it underscores the vital role of comparative approaches in understanding the historical roots of economic development and underdevelopment.

Keywords: Economic History, World History, Ottoman History, Historiography, Great Divergence.

Harem-i Şerif Vesikaları ve Kudüs Tarihyazımındaki Yeri

Fatma Akkuş Yiğit*

Özet

Tarih boyunca çok sayıda saldırı ve yıkıma uğrayan Kudüs, Memlûkler döneminde oldukça sakin ve huzurlu bir dönem geçirdi. Bundan dolayı şehir, siyasi ve askeri yönleriyle değil kültürel ve dinî faaliyetleriyle ön plana çıktı. Bu dönemde Kudüs'ün mukaddesatına dair çok sayıda "Fezâil-i Kuds" kitapları yazıldı. Dönemin müverrihleri, Memlûk sultanlarının Mescid-i Aksa'yı ziyaret edip şehirde dinî, kültürel, sosyal ve kamusal binalar inşa etmeleri gibi konulara kroniklerinde yer verdi. Bunlar arasında Kudüslü müverrih Mücirüddin el-Uleymî tarafından kaleme alınan *el-Ünsü'l-Celil bi-Tarihi'l-Kuds ve'l-Halil* adlı eser, Kudüs nâiblerinin icraatlarını, Kudüs ve el-Halil'de yaşamış meşhur âlimlerin kısa biyografilerini, kamu binaları hakkında değerli bilgileri ve Kudüs şehrinin bazı planlarını içermesi bakımından oldukça kıymetlidir. Diğer yandan Kudüs'ü ziyaret eden Avrupalı ve Rus hacıların seyahatnameleri, yabancıların gözünden Kudüs'ü anlatması yönüyle farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

Kudüs İslam Müzesi'nde 1970'li yıllarda keşfedilen Harem-i Şerif Vesikaları ise sözü edilen kaynaklardan çok daha çeşitli ve farklı bilgi ve belgeyi barındırmakta olup Kudüs'ün sosyal, kültürel, idari ve iktisadi hayatına dair ayrıntılı bilgiler vermesi bakımından ayrışmaktadır. XIII. yüzyılın başlarından XV. yüzyılın sonlarına kadar tarihlenen bu belgeler; şehrin nüfusu, demografisi, sosyal yapısı, insanların yaşam tarzları, sosyal koşulları, ekonomisi, vakıfları gibi birbirinden farklı konulara ışık tutmaktadır. Ayrıca Memlûk sultanların mersumları, şehir yönetimi, devlet daireleri, maaşlar, şikâyet dilekçeleri, miras, tereke kayıtları, beyannameler, muamelata dair evraklar, satın alma ve kiralama tutanakları, vergiler ve mahkeme tutanaklarının yanı sıra Kudüs'ün topoğrafyası, mahalleleri, sokakları, evleri ve mimari özellikleri gibi konularda da bilgi vermektedir. Harem-i Şerif Vesikalarının dikkat çekici bir başka özelliği ise diğer kaynaklara nazaran Kudüs'te aile yapısı, kadınların sosyal statü ve hakları ile sosyal ve ekonomik faaliyetleri gibi konularda detaylı bilgiler içermesidir. Sonuç itibariyle Kudüs'ü ve Kudüs halkının yaşamını yerelden anlatan Harem-i Şerif Vesikaları, Kudüs tarihyazımında hâlâ yeterince kullanılmamış bir kaynak grubu olup, Kudüs'e dair çeşitli konulardaki belirsizliklerin giderilmesinde ve tarihçilerin araştırmalarını derinleştirmesinde önemli bir rol oynama kapasitesine sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Harem-i Şerif Vesikaları, Tarihyazımı, Memlûkler, Orta Çağ.

* Prof. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, İzmir/TÜRKİYE, fatma.akkus.yigit@ikcu.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-9499-7400

The Documents of Haram al-Sharif and Its Place in the Historiography of Jerusalem

Abstract

Jerusalem, which had been subjected to numerous attacks and devastations throughout history, experienced a remarkably calm and peaceful period during Mamluk period. That is why the city came to the fore, not with its political and military aspects, but with its cultural and religious activities. During this era, a large number of "Fezail-i Quds" (Fazilat Nameh al-Quds) books were written about the holiness of Jerusalem. The muwarrihs of the period included subjects such as Mamluk sultans visiting al-Aqsa Mosque and building religious, cultural, social and public buildings in the city in their chronicles. Among these, the work titled *al-Uns al-Jalil bi-Tarikh al-Quds wa'al-Khalil* by the Jerusalem-based muwarrih Mujiruddin al-Uleimi, is quite valuable since it contains the decrees (activities) of the regents (naibs) of Jerusalem, brief biographies of famous scholars who lived in Jerusalem and al-Khalil, valuable data about public buildings and some plans of the city of Jerusalem. On the other hand, the travelogues of European and Russian pilgrims who visited Jerusalem offer a different point of view in terms of describing Jerusalem through the eyes of the foreigners.

However, the Haram al-Sharif documents, discovered in the Islamic Museum of the Haram al-Sharif (Islamic Museum of Jerusalem) in the 1970s, contain much more diverse information than the aforementioned sources and provide detailed information on the social, cultural, administrative and economic life of Jerusalem. These documents, which date from the beginning of the XIIIth century to the end of the XVth century, shed light on diverse issues such as the population, demographics, social structure, the people's lifestyles, social circumstances, economy and charitable foundations (waqfs) of the city. In addition, In addition, they provide information on the topography, neighbourhoods, streets, houses and architectural features of Jerusalem, as well as the mersums of the Mamluk sultans, urban administration, government offices, salaries, petitions for redress, inheritance, tereke records, declarations, documents about procedures, minutes of purchases and rentals, taxes and court proceedings. Another remarkable feature of the Haram al-Sharif documents is that, compared to other sources, they contain detailed information on issues such as the family structure, women's social status and rights, as well as social and economic activities in Jerusalem. In conclusion, the Haram al-Sharif documents that describe Jerusalem and the life of the people of Jerusalem from a local perspective, are still an underutilised resource group in the Jerusalem historiography and have the capacity to play a pivotal role in elimination of uncertainties on various topics pertaining to Jerusalem and deepening historians' research.

Keywords: Jerusalem, Haram al-Sharif Documents, Historiography, Mamluks, the Middle Ages.

Sultan Alp-Arslan'ın Nizâmü'l-Mülk'ü Oğlu Melikşâh'a Vezir Tayin Etmesine Dair Bir Menşûr

Bülent Özkuzugüdenli*

Özet

Büyük Selçuklu devrine ait resmî nitelikli belgeler günümüze ulaşmamıştır. Bununla birlikte münşeât mecmuaları içerisinde Selçuklu sultanlarına ait bazı resmî belge suretlerinin günümüze ulaştığı görülmektedir. Söz konusu vesika suretleri, orijinal belgelerin günümüze ulaşmamasından kaynaklanan boşluğun kısmen de olsa doldurulmasında büyük bir önem arz etmektedir.

Büyük Selçuklu Devleti'ne ait vesika suretlerinin kopyalarını ihtiva eden mecmualardan biri de Safevîler zamanında Ebu'l-Kâsım Evoglu Haydar tarafından kaleme alınan *Mecma'u'l-inşâ'* veya *Mecmû'a-yi Murâselât* isimli münşeât mecmuasıdır. Bu mühim eserin eski ve muteber bir nüshası bugün Oxford Üniversitesi Bodleian Library'de muhafaza edilmektedir. Eser, muhtelif dönemlere ait pek çok önemli belgenin yanında Büyük Selçuklu Sultanı Alp-Arslan'a (1063-1072) ait bazı tayin menşûrlarının suretlerini de ihtiva etmesi açısından mühimdir. Söz konusu belgelerin, Ebu'l-Kâsım Evoglu Haydar tarafından Sultan Alp-Arslan devrine ait *Tarassul-i Bahâ'î* isimli eserden istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Mecma'u'l-inşâ' (Mecmû'a-yi Murâselât) içerisinde yer alan Büyük Selçuklu devrine ait vesikalardan biri de Sultan Alp-Arslan'ın Nizâmü'l-Mülk'ü oğlu Melikşâh'a vezir tayin etmesine dair Farsça bir menşûrdur. Söz konusu menşûr, Büyük Selçuklu devrine ait günümüze ulaşan yegâne vezir tayin belgesi olmasının yanında, Büyük Selçuklu sultanları tarafından özelde Nizâmü'l-Mülk, genelde ise vezîrlere verilen idarî yetki ve sorumlulukları açık bir şekilde ortaya koyması açısından da mühimdir.

Bu çalışmada, bu önemli menşûrun edisyon kritiği; Oxford Bodleian Library (Ms. Pers. d. 84), Londra British Library (Or. 3482, Add. 7688), Tahran Kitâbhâne-yi Meclis (no. 4125) ve Tahran Kitâbhâne-yi Millî-yi İrân (no. F/1071) nüshalarına dayanılarak hazırlanacaktır. Yine söz konusu menşûrun Türkçe tercümesi verilerek Selçuklu siyasî, idarî ve diplomatik tarihi açısından tahlil ve değerlendirmesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Büyük Selçuklu Devleti, Sultan Alp-Arslan, Nizâmü'l-Mülk, Melikşâh, Münşeât Mecmuası, Menşûr.

* Dr. Öğr. Üyesi, Milli Savunma Üniversitesi, Deniz Harp Okulu, Beşeri ve Sosyal Bilimler Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, bozkuzu@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-6148-5687

A Manshûr from Sultan Alp-Arslan Concerning the Appointment of Nizâm al-Mulk as Vizier to His Son Malikshâh

Abstract

Official documents from the Great Seljuk period have not survived to the present day. However, it is observed that some copies of official documents belonging to Seljuk sultans have been preserved within collections of munshaʾât (epistolary compilations). These document copies are of considerable significance in partially filling the gap caused by the absence of the original records.

One of the munsha'ât compilations that contains copies of documents attributed to the Great Seljuk Empire is the *Majmaʿ al-Inshâʾ* or *Majmûʿa-yi Murâsalât,* authored by Abu'l-Qâsim Awoghlu Haydar during the Safavid period. A significant and reliable manuscript of this important work is currently preserved at the Bodleian Library of the University of Oxford. The work is noteworthy for including not only a wide range of important documents from various periods but also copies of appointment decrees (manshûrs) issued by the Great Seljuk Sultan Alp-Arslan (1063-1072). It appears that these particular documents were transcribed by Abu'l-Qâsim Awoghlu Haydar from a work entitled *Tarassul-i Bahâʾî,* which dates back to the reign of Sultan Alp-Arslan.

One of the documents from the Great Seljuk period preserved in the *Majmaʿ al-Inshâʾ (Majmûʿa-yi Murâsalât)* is a Persian manshûr issued by Sultan Alp-Arslan, appointing Niẓâm al-Mulk as vizier to his son Malikshâh. This particular manshûr is significant not only because it is the only surviving vizierial appointment document from the Great Seljuk period, but also because it clearly illustrates the administrative authority and responsibilities conferred by the Seljuk sultans-specifically upon Niẓām al-Mulk, and more generally upon viziers.

In this study, a critical edition of this important manshūr will be prepared based on the manuscripts preserved at the Bodleian Library, Oxford (Ms. Pers. d. 84); the British Library, London (Or. 3482, Add. 7688); the Library of the Iranian Parliament, Tehran (no. 4125); and the National Library of Iran, Tehran (no. F/1071). Additionally, a Turkish translation of the manshūr will be provided, followed by an analysis and evaluation of its significance in terms of Seljuk political, administrative, and diplomatic history.

Keywords: Great Seljuk State, Sultan Alp-Arslan, Nizâm al-Mulk, Malikshâh, Inshâ Collection, Manshūr.

Ulema ve İktidar Arasında Kurumsal Bir Bağ: Eyyûbîlerde Kâdılkudâtlığın Stratejik Konumu

Nuran Ünal*

Özet

Eyyûbîler dönemi, İslâm tarihinde yalnızca askerî başarıların öne çıktığı bir periyot değildir. Aynı zamanda ilmî ve idari kurumların yeniden yapılandığı, ulema ile siyasi otorite arasındaki ilişkinin kurumsallaştığı bir evredir. Bu süreçte klasik İslam devlet anlayışında önemli bir yer tutan kâdılkudâtlık kurumu, sadece yüksek yargı yetkisini temsil eden bir makam olmakla sınırlı kalmamıştır. Zamanla siyasi meşruiyetin sağlanmasında ve dinî otoritenin devletle bütünleşmesinde kilit bir rol üstlenmiştir. Eyyûbî iktidarı bu makam aracılığıyla hem mezhep düzenini yönlendirmiş hem de dinî meşruiyeti devlete bütünleştirerek siyasi kontrolü güçlendirmiştir. Nitekim kâdılkudâtlık, Eyyûbîlerin benimsediği Sünni siyasetin taşıyıcı kurumlarından biri olarak işlev görmüştür.

Eyyûbî yöneticileri, özellikle Sünni mezhep düzenini pekiştirmek amacıyla kâdılkudâtları aktif biçimde kullanmışlardır. Bu sayede hem siyasi hem mezhepsel istikrarı sağlamışlardır. Kâdılkudâtlar merkezî yönetimin güvenini kazanmış, yüksek ilmî birikime sahip kişiler olarak yargının yanı sıra eğitim, vakıf yönetimi ve siyasi danışmanlık alanlarında da önemli roller üstlenmişlerdir. Özellikle Halep, Şam ve Kahire gibi şehirlerde sultanlara danışmanlık yapmış, diplomatik görevler üstlenmiş ve iç siyasi krizlerde arabuluculuk görevini icra etmişlerdir. Böylece kâdılkudâtlık devlet otoritesi ile dinî ilim sınıfı arasında köprü kuran bir siyasi uzlaşı mekanizmasına dönüşmüştür. Bu çok işlevli yapı kâdılkudâtlık kurumunu sadece adaletin temsili değil aynı zamanda ulema sınıfının devletteki temsil mekanizması hâline getirmiştir. Eyyûbîlerde kâdılkudâtlık kurumu, dinî ve siyasi otoriteyi buluşturan özgün bir model sunmuştur. Ulemanın ilmî gücünü siyasal yapıya taşıyan söz konusu kurum, Eyyûbî yönetiminin meşruiyet zeminini güçlendirmiş, bununla birlikte İslam siyaset düşüncesinde ulema-iktidar ilişkisine dair kurumsal bir zemin oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eyyûbîler, Kâdılkudât, Ulemâ, Suriye, Yargı.

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, İstanbul/TÜRKİYE, nuranunal83@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-7373-0421

An Institutional Link Between the Ulama and Political Power: The Strategic Position of the Qāḍī al-Quḍāt in the Ayyubid Period

Abstract

The Ayyubid period was not merely a time in Islamic history marked by military achievements. It was also an era in which scholarly and administrative institutions were restructured and the relationship between the ʿulamāʾ and political authority became institutionalized. In this process, the institution of the qāḍī al-quḍāt (chief judge), which held an important place in the classical Islamic understanding of state organization, was not limited to representing the highest judicial authority. Over time, it assumed a key role in establishing political legitimacy and integrating religious authority with the state. Through this office, the Ayyubid administration both directed the sectarian order and strengthened political control by integrating religious legitimacy into the state structure. In this respect, the institution of the *qāḍī al-quḍāt* functioned as one of the principal instruments of the Sunni political order adopted by the Ayyubids.

Ayyubid rulers actively employed the chief judges particularly to reinforce the Sunni sectarian order, thereby ensuring both political and sectarian stability. Having gained the confidence of the central administration, the qāḍī al-quḍāt were individuals of high scholarly authority who assumed significant roles not only in the judiciary but also in education, the administration of waqf institutions, and political advisory functions. In major cities such as Aleppo, Damascus, and Cairo, they served as advisors to the sultans, undertook diplomatic missions, and acted as mediators during internal political crises. In this way, the institution of the qāḍī al-quḍāt evolved into a mechanism of political mediation that established a bridge between state authority and the scholarly religious class. This multifunctional structure transformed the institution of the qāḍī al-quḍāt into not only a representation of justice but also a mechanism through which the ʿulamāʾ were represented within the state. In the Ayyubid period, the institution of the qāḍī al-quḍāt presented a distinctive model that brought together religious and political authority. By transferring the scholarly authority of the ʿulamāʾ into the political structure, this institution strengthened the legitimacy of the Ayyubid administration and provided a significant institutional foundation for the relationship between the ʿulamāʾ and political power in Islamic political thought.

Keywords: Ayyubids, Qāḍī al-Quḍāt, Ulamā, Syria, Judiciary.

Kolektif Narsisizme Bir Örnek: Malazgirt Savaşı'nda Bizans İmparatorluğu ve Romanos Diogenes'in Tutumu

Zühal Şen*- Sefer Solmaz**

Özet

Bizans İmparatorluğu, bulunduğu bölgenin süper gücü olmayı başarmış ve birçok devlete yön vermiştir. Uzun tarihi boyunca diğer devletler ve halklardan kendini üstün gören Bizans, 1025- 1081 yılları arasında sarsıntılı günler yaşamıştır. Bizans'ın çalkantılarla dolu bu döneminde aynı zamanda general olan Romanos Diogenes gibi bir asilzadenin tahtı elde etmesi rastlantı gibi görünse de bireysel ve toplumsal anlamda psikolojik birtakım işaretler içermektedir. Bunlardan biri olan kolektif narsisizm; kendinin mükemmel ve üstün olduğuna inanan bir grubun, diğer gruplar tarafından bu yönlerinin yeterince takdir edilmediği inancına dayanmaktadır. Kolektif narsisizme sahip gruplar, genellikle ulusal geçmişe duyulan özlem ve yeniden doğuşun arzu edildiği zamanlarda diğer ülkelerle çatışmalara meyilli, acımasız siyasi liderleri destekleme eğilimi gösterirler. Bu yönüyle Romanos Diogenes'in siyasi ve askerî başarıları, geçmişe özlem duyan ve bulunduğu durumdan kurtulmaya odaklanmış Bizans için güçlü bir lider profili sergilemektedir. Kolektif narsisizmin pençesindeki bir devletin liderinden beklendiği gibi Romanos Diogenes, Malazgirt Savaşı'na giden süreçte destekçilerini dış tehditler, öfke ve intikam kışkırtmalarıyla harekete geçirmiştir. Bizans'ın geleceği için tehdit olarak algılanan Selçuklular, uygarlaştırılabilir ve yenilgiye mahkûm bir topluluk olarak tanımlanmıştır. Bunun yanında Bizans, sahip olduğu olağanüstü özellikler ve ayrıcalıklı konumu nedeniyle, diğer gruplar üzerinde hâkim olma, onlara rehberlik etme ve bu duruma karşı çıkılması halinde ceza verme hakkına sahip olduğu inancındadır. Bu fikir, Romanos Diogenes'in, savaş sürecinde Ermenilere tavrı ve Selçuklulara karşı bakış açısında kolektif narsisist düşüncenin bir yansıması olarak vücut bulmuştur. Hatta bu narsisist özellikler savaş öncesi Selçukluların gönderdiği elçilere verilen cevaplar ve Romanos Diogenes'in, Alp Arslan'a yazdığı mektupta fazlasıyla kendini ortaya koymuştur. Ancak negatif yönüyle kolektif narsisizm Romanos Diogenes'in stratejik anlamda telafisi olmayan hatalar yapmasına neden olmuştur. Kaybedilen savaş, Bizans üst kimliğinde bir kırılma ve narsisist kimliğin yıkılışı olarak karşımıza çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bizans İmparatorluğu, Romanos Diogenes, Alp Arslan, Malazgirt Savaşı, Kolektif Narsisizm.

* Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Konya/TÜRKİYE, zuhalsen@selcuk.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-2435-8475
** Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Konya/TÜRKİYE, ssolmaz@selcuk.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-3581-1028

An Example of Collective Narcissism: The Byzantine Empire and the Attitude of Romanos Diogenes in the Battle of Manzikert

Abstract

The Byzantine Empire managed to become the superpower of its region and guided many states. Viewing itself as superior to other states and peoples throughout its long history, Byzantium experienced turbulent days between 1025 and 1081. Although the ascension to the throne of a nobleman like Romanos Diogenes, who was also a general, during this turbulent period of Byzantium seems like a coincidence, it contains certain psychological signals on individual and societal levels. One of these, collective narcissism, is based on the belief of a group that believes itself to be perfect and superior, that these aspects are not sufficiently appreciated by other groups. Groups with collective narcissism generally tend to support ruthless political leaders inclined to conflicts with other countries during times when nostalgia for the national past and rebirth are desired. In this respect, the political and military achievements of Romanos Diogenes display a strong leader profile for Byzantium, which feels nostalgia for the past and is focused on escaping its current situation. As expected from the leader of a state in the grip of collective narcissism, Romanos Diogenes mobilized his supporters in the process leading to the Battle of Manzikert through external threats, anger, and provocations of revenge. The Seljuks, perceived as a threat to the future of Byzantium, were defined as a community that could be civilized and was doomed to defeat. Besides this, Byzantium, due to its extraordinary characteristics and privileged position, believes it has the right to dominate other groups, to guide them, and to punish them if this situation is opposed. This idea materialized as a reflection of collective narcissistic thought in Romanos Diogenes's attitude toward the Armenians during the war process and his perspective against the Seljuks. In fact, these narcissistic traits manifested themselves excessively in the answers given to the Seljuk envoys before the war and in the letter Romanos Diogenes wrote to Alp Arslan. However, with its negative aspect, collective narcissism caused Romanos Diogenes to make strategically irreparable mistakes. The lost war appeared before us as a rupture in the Byzantine upper identity and the collapse of the narcissistic identity.

Keywords: Byzantine Empire, Romanos Diogenes, Alp Arslan, Battle of Manzikert, Collective Narcissism.

Dinin Siyasete Alet Edilmesinin Siyasi ve Toplumsal Sonuçları (Selçuklular Dönemi: Kundurî ve Dergezînî Örneği)

Ahmet Ocak*

Özet

Tarih boyunca toplumlar farklı şekillerde yönetilmiş, din duygusu, az veya çok o toplumların yönetimini şekillendirmede etken olmuştur. Orta Çağ toplumlarında daha belirgin olan bu husus, Selçuklular döneminde de devletin tüm politikalarında belirleyici olmuştur. Selçuklular mensubu oldukları Sünni düşünceyi sapkın fikirlere karşı korurken dinin birleştirici gücünden istifade etmiş, Sünni, ulema ve sufilerden de destek almışlardır. Bu durum her zaman böyle devam etmemiş, bazı şahısların din duygusunu siyasî ihtirasları için kullanması sonucunda devlet yönetiminde krizler ve toplumsal buhranların çıkması kaçınılmaz olmuştur.

Tuğrul Bey'in veziri Amîdulmülk Kundurî, Hanefî-Mutezilî idi. Dönemin Nişabur Reisi Ebû Sehl b. el-Muvaffak ise Eş'arî ve Tuğrul Bey tarafından sevilen bir şahsiyetti. Onun vezir olacağına dair birtakım şayialar çıkmıştı. Bundan endişe eden Kundurî, Tuğrul Bey'den Râfizîler ve bidatçilere minberlerden lanet okutma iznini aldıktan sonra buna Eş'arîleri de dâhil etti. On yıla yakın devam eden bu süreçte devlet güçleri ile halk arasında çatışmalar yaşandı, dört yüz büyük âlim ülkesini terk etmek zorunda kaldı.

Sultan Sancar döneminde ise dönemin sufilerinden Aynulkudât Hemedânî'nin devlet adamları üzerindeki etkisi artmıştı. Bunlardan biri de müridi Azîzuddîn-i Müstevfî idi. Bu durum, Azîzuddîn'i kendine siyasi rakip olarak gören Sancar'ın veziri Kıvâmuddin Dergezînî'yi rahatsız etti. Ondan kurtulmak için Aynulkudât'ın zındık olduğuna dair fakihlerden fetva alındı ve Hemedan'da derisi yüzülerek öldürüldükten sonra cesedi yakıldı.

Her iki olayda da siyasi amaçlar için din bir vasıta olarak kullanılmış, birleştirici ve huzur verici özelliği tam tersine şahsi ikballer için düşmanlık aracı haline dönüştürülmüştür. Günümüzde de bazı şahıs veya grupların benzer yolları denedikleri bir vakıadır. Bu sebeple, tarihî örneklerden hareketle bu tür davranışların toplumlara maliyetini göstermek önemlidir. Bu bağlamda, bahsedilen konular kaynaklar ışığında incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Selçuklular, Din, Siyaset, Kundurî, Aynulkudât.

* Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Bolu/TÜRKİYE, ocak_a@ibu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-0271-7895

Political and Social Consequences of Using Religion as a Tool for Politics (Seljuk Period: The Examples of Kundurî and Dergezînî)

Abstract

Throughout history, societies have been governed in various ways, and religious sentiment has been - to a greater or lesser extent - a significant factor in shaping their governance. This phenomenon was particularly pronounced in medieval societies and remained a decisive element in all state policies during the Seljuk period. While protecting their Sunni beliefs against deviant ideas, the Seljuks utilized the unifying power of religion, receiving support from Sunni scholars (ulama) and Sufis. However, this dynamic did not always persist smoothly; the misuse of religious sentiment by certain individuals for political ambition inevitably led to crises in state administration and social upheaval.

Tuğrul Bey's vizier, Amîdulmülk Kundurî, was a Hanafi-Mu'tazilite. The Chief (Reis) of Nishapur at the time, Ebû Sehl b. el-Muvaffak, was an Ash'ari and a figure favored by Tuğrul Bey. Concerned about the possibility that Ebû Sehl would become vizier, Kundurî obtained permission from Tuğrul Bey to have curses pronounced from the pulpits against the Rafidites and innovators (bid'at), subsequently extending this practice to include the Ash'aris. During this period, which lasted nearly ten years, conflicts arose between state forces and the public, forcing four hundred prominent scholars to flee the country.

During Sultan Sanjar's reign, the influence of Ayn al-Qudat Hamadani, a prominent Sufi, on statesmen had increased. One of his followers was Azizuddin Mustawfi. This situation disturbed Sanjar's vizier, Qivamuddin Dergezini, who viewed Azizuddin as a political rival. To eliminate him, the vizier obtained a fatwa from jurists declaring Ayn al-Qudat a heretic; he was subsequently skinned alive in Hamadan, and his body was burned.

In both instances, religion was instrumentalized for political purposes, transforming its unifying and peaceful nature into a tool of hostility for personal gain. It is a reality that certain individuals or groups attempt similar methods today. Therefore, demonstrating the societal costs of such behavior through historical examples is of great importance. The topics mentioned will be examined in light of the available sources.

Keywords: Seljuks, Religion, Politics, Kunduri, Ayn al-Qudat.

Palinolojik ve Arkeolojik Yeni Bulgular Işığında Erken Orta Çağ'da Makedonya'da Türk (Avar ve Bulgar) Varlığı

Öner Tolan*

Özet

Tarih bilimi doğası gereği insan geçmişi hakkında bilgi verebilen her tür bilim dalı ile iç içe faaliyet gösterir ve onların verilerini kullanır. Bu bağlamda tarihe bilgi sağlayan ve yeni gelişmekte olan bilim dallarından biri de palinoloji bilimidir. Kısaca polen ve sporları inceleme bilimi olarak tanımlanan palinolojinin, henüz genç bir bilim dalı olmasına rağmen sağladığı bulguların farklı bilim sahalarında kullanımı ve önemi git gide artmaktadır. Birçok alt dalının (adli palinoloji, polen fizyolojisi, polen morfolojisi vb.) çıkmasının yanı sıra, palinoloji aynı zamanda fosilleşmiş polenleri de incelediğinden, jeoloji, paleocoğrafya ve dolayısıyla da tarih bilimi için oldukça önemli veriler sağlamaktadır.

Yakın zamanlarda Avrupa coğrafyasının farklı bölgelerinde yapılan geçmişe dönük palinoloji çalışmalarının bir kısmı Balkan coğrafyasında yürütülmektedir. Bunlardan biri Makedonya bölgesinin güney kısımlarında, Selanik yakınlarında, göllerin bulunduğu bir bölgelerde yapılmıştır. İlgili araştırma özellikle erken orta çağ dönemi için önemli bulgular ortaya koymuştur. Elde edilen veriler bölgede V. yüzyıldan başlamak üzere insan aktivitelerinde belirgin biçimde gözlenen değişimlere işaret etmektedir. Tarımsal aktivitelerin neredeyse sıfıra indiği bu değişimlerin temel nedenlerinden biri, bu dönem için yazılı kaynaklardan bildiğimiz Bulgar ve Avar göçebe topluluklarının bu bölgelerdeki faaliyetleridir. Bu noktada yazılı kaynakların eksik bıraktığı bazı hususlar yardımcı bir bilim olarak palinolojinin sağladığı veriler ile hem tamamlanmakta ve hem de göçebe toplulukların faaliyette bulunduğu bölgeler daha spesifik bir şekilde tespit edilebilmektedir. Yine benzer şekilde yakın zamanda elde edilen arkeolojik bulgular da palinolojik bulguları destekler mahiyettedir. Bu bilgiler ışığında Balkan coğrafyasına gelen göçebe karakterli Türk topluluklarının bölgedeki hareketlerinin seyri ve etki alanlarının nerelere kadar uzandığı daha kesin biçimde tespit edilebilecektir. Bu çalışmanın amacı bahsi geçen yeni bulgular ışığında Makedonya bölgesindeki erken dönem Türk varlığını daha net biçimde ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Palinoloji, Balkanlar, Bulgarlar, Avarlar, Göçebelik.

* Doç. Dr., Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ardahan/TÜRKİYE, onertolan@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-9148-6944

Turkish (Avar and Bulgar) Presence in Macedonia in the Early Middle Ages in Light of New Palynological and Archaeological Findings

Abstract

History, as a science by its nature, works in conjunction with all branches of science that can provide information about the human past and uses their data. In this context, one of the newly developing branches of science that provides information to history is palynology. Briefly defined as the science of examining pollen and spores, palynology is still a young branch of science, but the use and importance of the findings it provides in different scientific fields is increasing. In addition to the emergence of many sub-branches (forensic palynology, pollen physiology, pollen morphology, etc.), palynology also examines fossilized pollen, thus providing very important data for geology, paleogeography and therefore history.

Some of the retrospective palynological studies conducted in different parts of the European geography in recent times are being conducted in the Balkan geography. One of these was conducted in the southern parts of Macedonia, near Thessaloniki, in a region with lakes. The relevant research has revealed important findings, especially for the early Middle Ages. The data obtained indicate significant changes in human activities in the region starting from the Vth century. One of the main reasons for these changes, in which agricultural activities decreased to almost zero, is the activities of the Bulgarian and Avar nomadic communities in these regions, which we know from written sources for this period. At this point, some aspects left incomplete by written sources are completed with the data provided by palynology as an auxiliary science, and the regions where nomadic communities were active can be determined more specifically. Similarly, recently obtained archaeological findings also support palynological findings. In the light of this information, the course of the movements of the nomadic Turkish communities that came to the Balkan geography and the extent of their influence can be determined more precisely. The aim of this study is to reveal the early Turkish presence in the Macedonian region more clearly in the light of the new findings mentioned.

Keywords: Palynology, Balkans, Bulgars, Avars, Nomadism.

Avarların Avrupa'daki Son Direnişi: Karolenj-Avar Savaşı (788-803)

Atakan Çiçek*

Özet

Avarlar, Orta Asya steplerinde başlayan yolculukları boyunca tarihte kalıcı izler bırakmışlardır. VI. yüzyılın ortalarında Orta Asya'dan Avrupa'ya göç ederek Karpat Havzası'nda güçlü bir devlet kurmuşlardır. Özellikle askeri yetenekleri ve atlı savaşçılarıyla tanınan Avarlar, Doğu Roma İmparatorluğu ve çeşitli Slav kabileleri üzerinde önemli bir etki yaratmışlardır. Bizans topraklarına akınlar düzenleyerek büyük ganimetler elde etmiş ve Bizans'ı kendilerine haraç ödemeye zorlamışlardır. Hatta 626 yılında Sasanilerle birlikte İstanbul'u kuşatmışlardır. Her ne kadar bu kuşatma başarısızlıkla sonuçlansa da Avarların askeri gücünün bir göstergesi olmuştur. VII. yüzyılın ortalarından itibaren ise kaynaklarda Avarlardan daha az bahsedilmiş ve yüzyılın sonundan itibaren bir sessizliğe gömülmüşlerdir. Bu durum Avar Kağanlığı'nın varlığını sürdürmediği anlamına gelmemektedir. Etkinlikleri azalsa da Panonya bölgesine sıkışan Avar Kağanlığı ve Avar halkı, Türk kültürünü ve devlet yapısını yaşatmaya çalışmıştır. Bu sayede VIII. yüzyılın sonuna kadar varlıklarını sürdürebilmişlerdir. VIII. yüzyılın ikinci yarısında Karolenj Krallığı'nın sınırlarını Panonya'ya kadar genişletmesiyle birlikte Avarlara dair bilgiler Frank kaynaklarında yer almaya başlamıştır. İlk olarak 782 yılında düzenlenen bir genel kurula katılan Avar Kağanı'ndan söz edilmekte olup ilerleyen yıllarda ise Avarların Frankların doğu politikalarında etkin bir rol oynadığı görülmektedir. Frank baskısını hissetmeye başlayan Avarlar, çevrelerindeki kişi ve kavimlerle Franklara karşı ittifak kurma çabası içine girmişlerdir. Bu çabaların ilk örneği, Bavyera Dükü Tassilo ile yapılan ittifak olmuştur. Bu gelişme, Frankları ilk kez doğrudan Avarlarla karşı karşıya getirmiştir. İki taraf defalarca savaşmış, ancak her seferinde Franklar galip gelmiştir. Buna rağmen Franklar, Avarlar üzerinde tam bir hâkimiyet kuramamışlardır. Frank orduları yıllar boyunca Panonya'yı kuşatarak birçok kale ve şehri ele geçirmiş, Avar Sarayı'na kadar ilerleyip geniş çaplı yağmalar gerçekleştirmiştir. Elde edilen ganimetlerin miktarı, dönem yazarları tarafından Frank tarihindeki en büyüklerden biri olarak aktarılmıştır. 803 yılına gelindiğinde Büyük Karl (Carolus Magnus) ve Frank orduları Panonya'nın ve Avar Kağanlığı'nın kontrolünü tamamen ele geçirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avarlar, Karolenj, Franklar, Panonya, Tassilo, Bavyera.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kırşehir/TÜRKİYE, cicek.atakan@ahievran.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-6085-1355

The Avars' Last Resistance in Europe: The Carolingian-Avar War (788-803)

Abstract

The Avars left lasting traces in history throughout their journey, which began in the steppes of Central Asia. In the mid-VIth century, they migrated from Central Asia to Europe and established a powerful state in the Carpathian Basin. Known particularly for their military abilities and mounted warriors, the Avars exerted a significant influence over the Eastern Roman Empire and various Slavic tribes. They carried out raids into Byzantine territories, obtained great amounts of booty, and forced Byzantium to pay them tribute. They even besieged Constantinople together with the Sasanids in 626. Although this siege ended in failure, it was an indication of the military power of the Avars. From the mid-VIIth century onward, however, the Avars were mentioned less frequently in the sources and, from the end of the century onward, they fell into silence. This does not mean that the Avar Khaganate did not continue its existence. Although their activities declined, the Avar Khaganate and the Avar people, confined to the region of Pannonia, tried to keep Turkic culture and state structure alive. In this way, they were able to maintain their existence until the end of the VIIIth century. With the Carolingian Kingdom expanding its borders as far as Pannonia in the second half of the VIIIth century, information about the Avars began to appear in Frankish sources. First, an Avar Khagan who participated in a general assembly held in 782 is mentioned, and in the following years, it is seen that the Avars played an active role in the eastern policies of the Franks. The Avars, who began to feel Frankish pressure, sought to form alliances against the Franks with the individuals and peoples around them. The first example of these efforts was the alliance made with Tassilo, Duke of Bavaria. This development brought the Franks into direct confrontation with the Avars for the first time. The two sides fought several times, but the Franks emerged victorious each time. Nevertheless, the Franks could not establish complete dominance over the Avars. For years, Frankish armies besieged Pannonia, captured many fortresses and cities, advanced as far as the Avar Palace, and carried out large-scale plundering. The amount of booty obtained was described by contemporary writers as one of the largest in Frankish history. By 803, Charlemagne (Carolus Magnus) and the Frankish armies had completely taken control of Pannonia and the Avar Khaganate

Keywords: Avars, Carolingian, Franks, Pannonia, Tassilo, Bavaria.

Avarların Çöküşüne Dair Şarlman Biyografilerinin ve Karolenj Kroniklerinin Değerlendirilmesi

Tolga Ersoy*

Özet

Orta Asya'dan göç ederek VI. yüzyılda Orta Avrupa'da kudretli bir devlet kurmuş olan Avarlar, Bizans ile diplomatik ilişkiler geliştirip Slavları denetimleri altına alarak Doğu Avrupa'da önemli bir bölgesel bir güç hâline gelmişlerdir. VII. yüzyılda Bulgar isyanlarıyla sarsılan ve VIII. yüzyıl başlarında gerilemeye başlayan Avarlar, tebaası olan Slavların da ayaklanmalarıyla zayıflamış ve kağanlık otoritesi sarsılmış, bu yüzyılın sonunda ise Şarlman'ın askerî seferleri neticesinde çöküş sürecine girmiştir. Şarlman'ın 791 yılında Avarların Karpat Havzasındaki kale ve müstahkem mevkilerini hedef alan sistemli saldırıları ve sekiz yıllık bir savaşın neticesinde, Franklar yerli Slav müttefiklerinin de yardımı ile Avar topraklarını büyük ölçüde ele geçirdi. Avar Kağanı ve önde gelen yöneticilerin yaşanan çarpışmalarda hayatlarını kaybetmeleri, devletin merkezî otoritesini zayıflatarak hem dış saldırılar karşısında dirençsiz kalmasına hem de içerideki muhalefetin güç kazanmasına yol açtı. IX. yüzyıl başlarında kalan Avar boylarının Frankların egemenliğini tanıdığı ve Hristiyanlığın bu bölgede iyice yayıldığı görülmektedir. Nitekim VIII. yüzyılın sonlarına ve IX. yüzyılın başlarına tarihlendirilen bir kısım Avar mezarlarında ortaya çıkarılan haç biçimli objeler ve diğer Hristiyan simgeleri, bu dönemde Hristiyan inanç ve ritüellerinin Avarlar arasında yayıldığını da ortaya koymakta ve kaynaklardaki anlatıyı doğrulamaktadır. Bu tarihsel sürece dair Einhard'ın ve Notker Balbulus'un kaleme aldıkları Şarlman biyografileri ile *Annales regni Francorum* (Frank Kraliyet Yıllıkları) ve Nithard'ın *Historiae* (Tarihler) yapıtlarında önemli kayıtlar yer almaktadır. Bu kaynaklarda yer alan Avarların çöküşüne dair anlatıda, sadece askerî zaferler belgelenmemekte, aynı zamanda Frankların yayılmacılığını ve Karolenj hakimiyetini meşrulaştıran Hristiyan bir imparatorluk ideolojisinin de inşa edildiği görülmektedir. Bu kaynak metinler, tarihyazımının tarihi perspektifinden erken Orta Çağ Avrupa'sında tarihsel hafıza, ötekileştirme ve imparatorluk propagandası konularının da tartışılması suretiyle mukayeseli olarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Avarlar, Şarlman, Karolenj Kaynakları, Orta Çağ Tarihi, Doğu Avrupa Türk Tarihi.

* Dr., Yeditepe Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, toersoy@istanbulbarosu.org.tr https://orcid.org/0000-0002-9532-7924

An Evaluation of Charlemagne Biographies and Carolingian Chronicles on the Fall of the Avars

Abstract

The Avars, who migrated from Central Asia and founded a powerful state in Central Europe in the VIth century, became a significant regional power in Eastern Europe by developing diplomatic relations with the Byzantine Empire and bringing the Slavs under their control. Shaken by Bulgarian revolts in the VIIth century and entering a period of decline in the early VIIIth century, the Avars further weakened due to uprisings among their Slavic subjects, leading to the erosion of the Khaganate's central authority. By the end of that century, they had entered a process of collapse as a result of Charlemagne's military campaigns. Following Charlemagne's systematic assaults in 791 targeting the Avars' fortresses and fortified positions in the Carpathian Basin, the Franks, with the help of their local Slavic allies, managed to seize much of the Avar territory over the course of an eight-year war. The deaths of the Avar Khagan and leading officials in these conflicts significantly undermined centralized rule, rendering the state vulnerable to external attacks and emboldening internal dissent. By the early IXth century, the remaining Avar tribes appear to have acknowledged Frankish supremacy, and Christianity had spread widely throughout the region. Indeed, cross-shaped objects and other Christian symbols discovered in several Avar graves dating from the late VIIIth and early IXth centuries indicate the diffusion of Christian beliefs and rituals among the Avars, corroborating the narrative found in the sources. Valuable records of this historical process are found in the biographies of Charlemagne written by Einhard and Notker Balbulus, as well as in the *Annales Regni Francorum* (Royal Frankish Annals) and Nithard's Historiae (Histories). In these accounts of the Avar collapse, not only are military victories recorded, but also the construction of a Christian imperial ideology that legitimized Frankish expansion and Carolingian domination. These source texts will be examined comparatively from a historiographical perspective, through a discussion of themes such as historical memory, otherization and imperial propaganda in early medieval Europe.

Keywords: Avars, Charlemagne, Carolingian Sources, Medieval History, History of the Turks in Eastern Europe.

Yazılı Kaynaklar ve Arkeolojik Bulgular Işığında Kuzey Kafkasya'da Peçeneklerin Varlığı ve Türk Tarihi Bakımından Önemi

Cihan Yalvar*

Özet

Peçenekler, IX-XI. yüzyıllar arasında Karadeniz'in kuzey bozkır kuşağında etkili olmuş başlıca Türk topluluklarından biridir. Bu süreçte Peçeneklerin yalnızca Kuzey Karadeniz stepleriyle sınırlı kalmadığı, aynı zamanda Kuzey Kafkasya coğrafyasında da yoğun ve sürekli bir varlık gösterdiği anlaşılmaktadır. Hazar Kağanlığı ile kurdukları siyasi ilişkiler sonucunda bazı Peçenek boylarının Kuban-Don-Azak hattında yer alan Kuzey Kafkasya önü sahasına yerleştikleri, X. yüzyıl ortalarından itibaren ise Hazar Kağanlığı'nın zayıflamasıyla birlikte bölgenin batı ve orta kesimlerinde etkin bir konar-göçer unsur hâline geldikleri görülmektedir. Bu süreçte Peçeneklerin Kuban havzası merkez olmak üzere Kuzey Kafkasya bozkır kuşağı, dağ etekleri ve vadi sahalarında yayıldıkları; Zih, Kasog ve Alan topluluklarıyla komşu ve zaman zaman mücadele hâlinde bulundukları anlaşılmaktadır. Peçeneklerin Kuzey Kafkasya'daki varlığı, yazılı kaynakların yanı sıra özellikle toponimik ve arkeolojik verilerle açık biçimde izlenebilmektedir. Abhazya'dan Adige'ye, Karaçay-Balkar sahasından Osetya ve Çeçenistan'a kadar uzanan geniş bir coğrafyada görülen Pçen-, Beşen-, Bazan-, Bızın- ve Kaban köklerine dayanan yer adları, Peçenek etnoniminin bölge dillerine uyarlanarak yerleştiğini göstermektedir. Özellikle Bızıngı/Bezengi ve Beşen varyantlarının Orta Kafkasya'da yoğunlaşması, Peçeneklerin bu sahada nüfus ve yerleşim düzeyinde iz bıraktığını ortaya koymaktadır. Kuban-Taman havzası ve Kuzeybatı Kafkasya kıyı kuşağında tespit edilen X-XII. yüzyıl kurganları, at gömüsü geleneği, üzengi tipolojisi ve konar-göçer savaş ekipmanları da Peçenek, Kuman-Kıpçak nüfuzunun arkeolojik yansımalarıdır.

Bu bildiride Peçeneklerin Kuzey Kafkasya'ya geliş süreçleri, yayıldıkları sahalar ve bölgedeki varlıklarının niteliği yazılı kaynaklar, toponimik veriler ve arkeolojik bulgular birlikte değerlendirilerek incelenmiştir. Elde edilen veriler, Peçeneklerin IX-XI. yüzyıllar boyunca Kuzey Kafkasya'nın özellikle Kuban-Don-Azak hattı boyunca uzanan bozkır kuşağı ve dağ eteklerinde etkin bir Türk unsuru olduğunu ve bölgenin etnik-kültürel yapısını etkilediğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Peçenekler, Kuzey Kafkasya, Don-Kuban-Azak Bölgesi, Toponimi, Kurgan.

* Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Yalova/TÜRKİYE, cihan.yalvar@yalova.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-2791-4393

The Presence of Pechenegs in North Caucasus in the Light of Written Sources and Archaeological Findings and Importance in Terms of Turkish History

Abstract

The Pechenegs were one of the major Turkic groups that exerted influence in the northern steppe belt of the Black Sea region between the IXth and XIth centuries. It is understood that during this period, the Pechenegs were not confined solely to the northern Black Sea steppes but also maintained a significant and continuous presence in the North Caucasus region. As a result of the political relations they established with the Khazar Khaganate, some Pecheneg clans settled in the North Caucasus foothills along the Kuban-Don-Azov corridor; from the mid-Xth century onward, with the weakening of the Khazar Khaganate, they became an active nomadic force in the western and central parts of the region. During this period, it is understood that the Pechenegs spread across the North Caucasus steppe belt, mountain foothills, and valley regions, with the Kuban basin as their center; they lived alongside -and at times clashed with- the Zih, Kasog, and Alan communities. The presence of the Pechenegs in the North Caucasus can be clearly traced not only through written sources but also, in particular, through toponymic and archaeological data. Place names derived from the roots Pçen-, Beşen-, Bazan-, Bızın-, and Kaban, found across a vast geography stretching from Abkhazia to Adygea and from the Karachay-Balkar region to Ossetia and Chechnya, indicate that the Pecheneg ethnonym was adapted and established in the local languages of the region. In particular, the concentration of the Bızıngı/Bezengi and Beşen variants in the Central Caucasus demonstrates that the Pechenegs left their mark in this region in terms of population and settlement. The Xth-XIIth-century kurgans identified in the Kuban-Taman basin and the coastal belt of the Northwestern Caucasus, along with the tradition of horse burial, stirrup typology, and nomadic military equipment, are also archaeological reflections of Pecheneg and Kuman-Kipchak influence.

This paper examines the Pechenegs' migration processes into the North Caucasus, the areas they settled in, and the nature of their presence in the region by evaluating written sources, toponymic data, and archaeological findings together. The data obtained indicate that throughout the IXth-XIth centuries, the Pechenegs were an active Turkic element in the North Caucasus -particularly in the steppe belt and mountain foothills stretching along the Kuban-Don-Azov line- and that they influenced the region's ethnic and cultural structure.

Keywords: Pechenegs, North Caucasus, Don-Kuban-Azov Region, Toponymy, Kurgans.

XIX. Yüzyılın Sonları ve XX. Yüzyılın Başlarında Türkiye'nin Nüfusu: Çarlık Rusyasındaki Türkiye Araştırmaları Üzerine

Karim Shukurov*

Özet

Modern dönemde nüfus sorunları küresel bir nitelik kazanmıştır. Bu sorunların belirlenmesi ve çözümü için nüfus tarihinin incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Genel tarihsel gelişimin ayrılmaz bir parçası olarak nüfus tarihi, incelemesinde merkezi bir yer tutar. Bu konular Türkiye Cumhuriyeti için de oldukça önemlidir.

Bu bakımdan, Türkiye nüfus tarihinin özel bir yer tuttuğu XIX. yüzyıl ile XX. yüzyılın başları döneminde nüfusun incelenmesi özel bir önem arz etmektedir. Bu problemin, Çarlık Rusyasının söz konusu dönemdeki terminolojisine uygun olarak Türkiye Cumhuriyeti veya Türkiye nüfusuna dair araştırmalar temelinde incelenmesi, yerel yaklaşımdan farklı bakış açılarını ortaya koymaya imkân vermektedir.

Bu alanda Türkiye'nin tarihsel demografik tarihyazımında belirli araştırmalar yapılmış olsa da, bunlar incelenen kronolojik çerçevenin yalnızca bir kısmını kapsamaktadır. Bu nedenle, bütün dönemin kapsamlı biçimde incelenmesi bilimsel açıdan ciddi bir önem taşımaktadır.

Ortaya konulan temel amaç, Türkiye nüfusuna ilişkin bilgilerin belirlenmesi, genelleştirilmesi, analiz edilmesi ve sonuçların ortaya çıkarılmasından ibarettir.

Araştırmanın temel kaynağını, Çarlık Rusya'da Türkiye nüfusuna dair bilgileri içeren çalışmalar oluşturmaktadır. Bu çerçevede, söz konusu çalışmaların ortaya çıkış nedenleri ve dinamikleri belirlenmiş, sınıflandırması yapılmıştır. Açıkça görülmüştür ki bunlar arasında Rus-Türk savaşlarına, Türkiye ile diğer devletler arasındaki savaş ve askerî çatışmalara ilişkin araştırmalar ile askerî-istatistiksel tasvirler ağırlık teşkil etmektedir. Bununla birlikte, etno-konfesyonel sorunlara dair araştırmalara da geniş yer verilmiştir. Buna karşılık, Rusya'da Kırım Hanlığı'nın fiilî işgalinden sonra başlayan, Kafkas Savaşı sonrasında artan ve Balkan Savaşları ile geniş çaplı hâle gelen Türkiye'ye göç olgusu ise Çarlık dönemi Osmanlı araştırmalarında sınırlı ölçüde yer almıştır.

Ortaya konulan problem, nüfusun genel teorisine dayandırılmış, kaynak bilimi ve tarihsel demografik yöntemlerden yararlanılmıştır.

Araştırma sonucunda, XIX. yüzyıl ile XX. yüzyılın başlarında Türkiye nüfusunun tarihsel demografik durumunu etkileyen faktörler belirlenmiş ve Türkiye nüfusunun sayısal dinamikleri, yerleşimi, etno-konfesyonel yapısı, göçü ve benzeri meseleler ortaya konulmuştur. Yapılan araştırma, yeni bilimsel sonuçlarıyla Türkiye nüfusuna ilişkin tarihyazımını daha da zenginleştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Osmanlı Araştırmaları, Çarlık Rusyası, Nüfus, Nüfus Sorunları, Tarihsel Demografi.

* Prof. Dr., Azerbaycan Millî İlimler Akademisi, A. A. Bakıhanov Tarih ve Etnoloji Enstitüsü, Bakü/AZERBAYCAN, info.tarixinstitutu@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-6121-4182

The Population of Türkiye in the Late XIXth and Early XXth Centuries: On Studies of Türkiye in Tsarist Russia

Abstract

In the modern era, population-related issues have acquired a global character. The study of population history is of great importance for identifying and resolving these issues. As an integral part of overall historical development, population history occupies a central place in its investigation. These issues are also of considerable importance for the Republic of Türkiye.

In this regard, the study of the population during the 19th century and the early XXth century a period that holds a special place in the history of Türkiye's population is of particular significance. Examining this problem on the basis of studies concerning the Turkish Empire or the population of Türkiye, in accordance with the terminology of Tsarist Russia of that period, makes it possible to identify perspectives differing from local approaches.

Although certain studies have been conducted in the historiography of Türkiye's historical demography, they cover only a portion of the chronological framework under consideration. Therefore, a comprehensive study of the entire period assumes significant scientific importance.

The primary objective is to identify, generalize, and analyze information on the population of Türkiye, and to draw conclusions accordingly.

The main sources of the research consist of studies produced in Tsarist Russia that reflect information on the population of Türkiye. Taking this into account, the causes and dynamics of the emergence of these studies have been determined and classified. It has become evident that among them, studies on the Russo-Turkish wars, wars and military conflicts between Türkiye and other states, as well as military-statistical descriptions, predominate. At the same time, considerable attention has been given to studies on ethno-confessional issues. In contrast, migration to Türkiye which began after the de facto occupation of the Crimean Khanate in Russia, increased following the Caucasian War, and reached a large scale during the Balkan Wars was only limitedly reflected in Tsarist-era Ottoman studies.

The proposed problem is grounded in the general theory of population, and methods of source studies and historical demography have been employed.

As a result of the research, the factors affecting the historical-demographic situation of Türkiye's population in the nineteenth and early XXth centuries have been identified; issues such as the numerical dynamics, settlement patterns, ethno-confessional composition, and migration of the population have been determined. The conducted research, with its new scientific findings, further enriches the historiography concerning the population of Türkiye.

Keywords: Türkiye, Ottoman Studies, Tsarist Russia, Population, Population Issues, Historical Demography.

St. Petersburg Üniversitesinde Osmanlı Çalışmaları

Nikolay Telitsin*

Özet

St. Petersburg Üniversitesi'nde Türkçe öğretiminin ve Osmanlı araştırmalarının başlangıcı, Osip İvanoviç Senkovski (1800–1858) ile yakından ilişkilidir. Asıl uzmanlık alanı Arap dili ve edebiyatı olan Senkovski, aynı zamanda yetkin bir Farsça ve Türkçe uzmanı olup Türkoloji sahasında çok sayıda esere imza atmıştır. 1822'den 1847'ye kadar Arap Edebiyatı Bölümü'nde görev yapan Senkovski, burada Arapça derslerinin yanı sıra Türkçe ve Türkoloji dersleri vermiştir. Yazarın bu alandaki ilk matbu eserleri arasında 1828–1829 yıllarında yayımlanan *Türk Seferlerindeki Rus Askerleri İçin Cep Kitabı (I. Bölüm: Rusça-Türkçe Konuşmalar ve Sözlük, 1828; II. Bölüm: Türk Konuşma Dilinin Temel Kuralları, 1829)* yer almaktadır. 1835 yılında Üniversitenin Felsefe Fakültesi Doğu Edebiyatı Bölümü bünyesinde Türk Dili Bölümü resmen ihdas edilmiş ve Osmanlı Türkçesi müfredatın asli dersleri arasına dahil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: St. Petersburg Üniversitesi, Osmanlı Çalışmaları, Türkoloji, Osip İvanoviç Senkovski, Türk Dili Bölümü, XIX. Yüzyıl.

* Doç. Dr., St. Petersburg Devlet Üniversitesi, Şarkiyat Fakültesi, Türkoloji Bölümü, St. Petersburg/RUSYA, n.telitsin@spbu.ru https://orcid.org/0000-0001-9716-0075

Ottoman Studies at St. Petersburg University

Abstract

The origins of Turkish language instruction and Ottoman studies at St. Petersburg University are closely associated with Osip Ivanovich Senkovsky (1800–1858). Primarily a specialist in Arabic language and literature, Senkovsky was likewise an accomplished scholar of Persian and Turkish, authoring numerous foundational works in Turkology. Serving in the Department of Arabic Literature from 1822 to 1847, he conducted courses in Arabic alongside regular instruction in Turkish and other Turkological subjects. Among his pioneering publications in this field is the *Handbook for Russian Soldiers in Turkish Campaigns published in St. Petersburg in 1828–1829 (Part I: Russian-Turkish Dialogues and Dictionary, 1828; Part II: Fundamentals of Colloquial Turkish, 1829).* In 1835, the Department of Turkish Language was officially established within the Division of Oriental Literature at the Faculty of Philosophy, formally integrating Ottoman Turkish into the university's core academic curriculum.

Keywords: St. Petersburg University, Ottoman Studies, Turkology, Osip Ivanovich Senkovsky, Department of Turkish Language, XIXth Century.

Stojan Novaković'ten 130 Yıl Sonra: Belgrad'daki Türk Tarihi Çalışmalarını Yeniden Değerlendirmek

Ema Miljković Petrović*

Özet

Bu bildiri, Stojan Novaković'in çığır açan eseri *"Srbi i Turci u XIV i XV Veku"*nun (1893) yayımlanmasından bu yana geçen 130 yıl boyunca Belgrad'daki Türk tarihi araştırmalarının evrimini incelemektedir. Novaković'in XIX. yüzyıl ulusal romantizmine ve siyasi pragmatizmine dayanan tarihyazımı yaklaşımı, Osmanlı'nın Balkanlar'daki genişlemesini Sırp ortaçağ devletine yönelik medeniyetsel ve varoluşsal bir tehdit olarak çerçevelemiştir. Onun diplomatik, askeri ve kültürel anlatıları sentezlemesi, XX. yüzyılın başlarında Sırp tarih bilincinin ve akademik söyleminin şekillenmesinde temel teşkil etmiştir.

Ancak Belgrad'daki çağdaş akademik çalışmalar, özellikle de Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi ve Tarih Enstitüsü bünyesindeki araştırmalar, önemli metodolojik ve epistemolojik dönüşümler geçirmiştir. Bunlar arasında Osmanlı arşiv belgelerinin dahil edilmesi, ulusötesi ve karşılaştırmalı çerçevelerin benimsenmesi ve milliyetçi tarihyazımının eleştirel bir şekilde yeniden değerlendirilmesi yer almaktadır. Modern tarihçiler, Novaković'in Sırplar ve Türkler hakkındaki ikili tasvirini giderek daha fazla sorgulamakta; bunun yerine sınır etkileşimlerinin, idari entegrasyonun ve kültürel değişimin karmaşıklığını vurgulamaktadır.

Bildiri, Novaković'in katkıları tarihsel açıdan önemli kalmaya devam etse de, onun yorumlayıcı modelinin Osmanlı-Sırp ilişkilerinin çok yönlü doğasını anlamak için artık yeterli olmadığını savunmaktadır. Bu çalışma, mevcut araştırmaları Osmanlı araştırmaları ve Balkan tarihyazımındaki daha geniş eğilimler içinde konumlandırarak, alandaki hem süreklilikleri hem de kopuşları vurgulamaktadır. Son tahlilde çalışma şu soruyu sormaktadır: Novaković sadece ulaştığı sonuçlarda değil bizzat sorduğu sorularda da haklı mıydı ve onun mirası çağdaş tarihsel sorgulamaların ışığında nasıl yeniden bağlamlandırılmalıdır?

Anahtar Kelimeler: Stojan Novaković, Belgrad, Türk Tarihi Çalışmaları, Osmanlı-Sırp İlişkileri, Balkan Tarihyazımı, XIV. ve XV. Yüzyıl, XIX. ve XX. Yüzyıl.

* Prof. Dr., Belgrad Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Şarkiyat Bölümü, Belgrad/SIRBİSTAN, ema.miljkovic@fil.bg.ac.rs https://orcid.org/0000-0001-8213-0666

130 Years After Stojan Novaković: Reassessing Turkish History Studies in Belgrade

Abstract

This paper examines the evolution of Turkish history studies in Belgrade over the 130 years since the publication of Stojan Novaković's seminal work *"Srbi i Turci u XIV i XV Veku (1893)"*. Novaković's historiographical approach, rooted in XIXth century national romanticism and political pragmatism, framed the Ottoman expansion into the Balkans as a civilizational and existential challenge to the Serbian medieval state. His synthesis of diplomatic, military, and cultural narratives became foundational in shaping Serbian historical consciousness and academic discourse throughout the early XXth century.

However, contemporary scholarship in Belgrade, particularly within the University of Belgrade's Faculty of Philology and the Institute for History, has undergone significant methodological and epistemological shifts. These include integrating Ottoman archival materials, adopting transnational and comparative frameworks, and critically reassessing nationalist historiography. Modern historians increasingly challenge Novaković's binary portrayal of Serbs and Turks, emphasizing instead the complexity of frontier interactions, administrative integration, and cultural exchange.

The paper argues that, while Novaković's contributions remain historically significant, his interpretive model is no longer sufficient to understand the multifaceted nature of Ottoman-Serbian relations. By situating current research within broader trends in Ottoman studies and Balkan historiography, the study highlights both the continuities and ruptures in the field. Ultimately, it asks: was Novaković right, not only in his conclusions but in the very questions he posed, and how should his legacy be recontextualized in light of contemporary historical inquiry?

Keywords: Stojan Novaković, Belgrade, Turkish History Studies, Ottoman-Serbian Relations, Balkan Historiography, XIVth and XVth Centuries, XIXth and XXth Centuries.

Kosova'daki Okul ve Üniversite Ders Kitaplarında Şemseddin Sami'nin (Sami Fraşeri Şahsiyeti (1945-2024)

Naim Berisha*-Nuridin Ahmeti**

Özet

Şemseddin Sami (Sami Fraşeri), Arnavut edebiyatı tarihinde son derece önemli bir konuma sahiptir. Kosova'da, II. Dünya Savaşı'nın ardından onun katkılarına yönelik ilgide belirgin bir artış yaşanmıştır ve bu durum Kosova'nın tarihsel bağlamı göz önüne alındığında oldukça makuldür. 1953 yılında Priştine'de Priştine Albanoloji Enstitüsü kurulmuştur. O tarihten itibaren bu kurumdaki sınırlı sayıdaki bilimsel heyet, Hasan Kaleşi'yi Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Arnavut asıllı yazarları araştırmakla görevlendirmiştir ancak bu kurum 1955 yılında dönemin yetkilileri tarafından kapatılmış ve proje nihayete erdirilememiştir. Albanoloji Enstitüsü 1967 yılında Priştine'de yeniden kurulmuştur. 1968 yılında araştırmacı Hasan Kaleşi, Enstitü'nün bilimsel dergisinde Şemseddin Sami'nin Türk edebiyatı ve filolojisi alanlarındaki kişiliğine dair bir makale yayımlamıştır. 1978 yılında Priştine'de, o zamana kadar Yugoslavya'daki Arnavut okuyucular tarafından bilinmeyen eserleri de içeren Şemseddin Sami'nin ilk derli toplu külliyatı yayımlanmış ve bu yayın faaliyeti, 1984 yılında *Kāmûsü'l-A'lâm: Seçilmiş Bölümler* adlı eseri içeren VII. cilde kadar devam etmiştir. 2004 yılında, Şemseddin Sami'nin vefatının 100. yıl dönümü anısına, Üsküp'teki "Logos-A" yayınevi Priştine, Tiran ve Üsküp'te basılan eserleri bir araya getiren 20 ciltlik bir külliyat neşretmiştir. 2024 yılında ise Şemseddin Sami'nin vefatının 120. yıl dönümü vesilesiyle "Logos-A", 30 eseri ihtiva eden 7 ciltlik bir külliyatı yeniden yayımlamıştır. 1978'den 2024 yılına kadar geçen süreçte Arnavut araştırmacılar arasında Şemseddin Sami'nin yeni eserlerini inceleme ve neşretme hususunda giderek artan bir ilgi görülmüştür. Araştırmamız, özellikle Şemseddin Sami'nin şahsiyetine dair ortaya konan bu yeni bilgilerin okul ders kitaplarına yansıtılmadığını göstermektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere çalışmamızda, Şemseddin Sami ile ilgili bu bilgilere dikkat çekilmeye çalışılacak; onun bugüne kadar nasıl ele alındığı ve bu müstesna şahsiyetin gelecekte üniversite ve okul ders kitaplarımızda nasıl temsil edilmesi gerektiği ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şemseddin Sami, Eserler, Araştırmacılar, Priştine, Tiran, Üsküp, Üniversite Ders Kitapları, Okul Ders Kitapları.

* Prof. Dr., Priştine Albanoloji Enstitüsü, Tarih Bölümü, Priştine/KOSOVA, naimberisha40@hotmail.com https://orcid.org/0000-0002-4715-0263

** Prof. Dr., Priştine Albanoloji Enstitüsü, Tarih Bölümü, Priştine/KOSOVA, nuridin80@hotmail.com

The Figure of Sami Frashëri in School and University Textbooks in Kosovo (1945-2024)

Abstract

The figure of Sami Frashëri holds a significant position in the history of Albanian literature. In Kosovo, there has been a notable increase in interest regarding his contributions following the World War II, which appears quite reasonable when considering Kosovo's historical context. In 1953, the Institute of Albanology of Prishtina was established in Prishtina. From that point onward, the limited number of scientific staff at this institution assigned Hasan Kaleshi the task of researching writers of Albanian descent in the Ottoman Empire; however, this institution was shut down by the then authorities in 1955, and the project was ultimately not carried out. In 1967, the Institute of Albanology was reestablished in Prishtina. In 1968, the researcher Hasan Kaleshi published an article in the Institute's scientific journal regarding the personality of Sami Frashëri in the fields of Turkish literature and philology. In 1978, the first complete collection of Sami Frashëri's works was published in Prishtina, featuring pieces that had been previously unknown to the Albanian audience in Yugoslavia up to that point, and this publication continued until volume VII, which included the work *Kamus al-Alam: Selected Parts* in 1984. In 2004, to commemorate the 100th anniversary of Sami Frashëri's passing, "Logos-A" in Skopje released a 20-volume collection that featured works published in Prishtina, Tirana, and Skopje. In 2024, to commemorate the 120th anniversary of Sami Frashëri's death, "Logos-A" once again published a VII-volume collection that included 30 works. From 1978 to 2024, there has been a growing interest among Albanian scholars in dealing with and publishing new works by Sami Frashëri. Our research indicates that this new information has not been incorporated into school textbooks, particularly regarding the personality of Sami Frashëri.

As mentioned previously, we will strive to highlight this information regarding Sami Frashëri, illustrating how he has been regarded thus far and how this personality ought to be represented in the future in our university and school textbooks.

Keywords: Sami Frashëri, Works, Scholars, Prishtina, Tirana, Skopje, University Textbooks, School Textbooks.

XIX. Yüzyıldan Günümüze Sibirya'da Tatar Mahalleleri (Sloboda): Mekânsal ve Toplumsal Dönüşüm

Ömer Faruk Karaman*

Özet

Bu çalışma, Sibirya Bölgesi'nde (Rusya Federasyonu) Tomsk şehrindeki geleneksel Tatar mahalleleri olan Slobodaların, XIX. yüzyıldan günümüze kadar geçirdiği mekânsal ve toplumsal dönüşümü tarihsel perspektifle incelemektedir. Çarlık döneminde ticaret ve din merkezi olarak öne çıkan Tatar Slobodaları, özellikle Beyaz Cami ve Kızıl Cami gibi yapılarıyla dinî-kültürel bir çekirdek oluşturmuştur. Ayrıca, ünlü Tatar tüccar Karimbay'ın han olarak kullandığı ve günümüzde Tatar Kültür Merkezi'ne dönüştürülen tarihî bina, bu mahallelerin sosyo-ekonomik ve mimari mirasını yansıtmaktadır. Sovyet döneminde Slobodaların demografik yapısı değişmiş, İslami mimari unsurlar büyük ölçüde tahrip edilmiş veya işlev değiştirmiştir. Post-Sovyet dönemde ise Tatar kimliğinin yeniden canlanmasıyla birlikte bu mahalleler, kültürel hafıza mekânları olarak önem kazanmıştır. Araştırma, Tomsk'ta yaşayan Sibirya Tatarlarıyla yapılan yarı yapılandırılmış mülakat ve literatür üzerinden yürütülmüştür. Katılımcılar arasında yaşlı kuşak (Sovyet dönemi deneyimi olanlar), orta yaş grubu (Sovyet sonrası geçiş sürecini yaşayanlar) ve gençler (Sovyet sonrası dönem) yer almaktadır. Mülakatlarda, Slobodaların tarihsel rolü, mimari dönüşüm ve günümüzdeki kültürel işlevi sorgulanmıştır.

Çalışma, Tomsk Slobodalarının Çarlık dönemindeki canlı ticari-dinî yapısından Sovyet modernleşmesiyle geçirdiği dönüşüme ve nihayetinde Sovyet sonrası kimlik politikaları çerçevesinde bir kültürel direniş mekânına evrilişine ışık tutmaktadır. Özellikle Tatar Kültür Merkezi gibi simge yapılar, geçmişle bugün arasında bir köprü işlevi görmekte ve Sibirya Tatarlarının kolektif hafızasını diri tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sibirya Tatarları, Tomsk, Sloboda, Kültürel Coğrafya, Mimari Miras, Post-Sovyet Dönüşüm.

* Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Çanakkale/TÜRKİYE, omerfaruk.karaman@comu.edu.tr
https://orcid.org/0000-0003-0353-9805

Tatar Neighborhoods (Sloboda) in Siberia from the XIXth Century to the Present: Spatial and Social Transformation

Abstract

This study examines, from a historical perspective, the spatial and social transformation of traditional Tatar neighbourhoods (Slobodas) in the city of Tomsk, located in Siberia within the Russian Federation, from the XIXth century to the present. During the Tsarist period, Tatar Slobodas emerged as centres of trade and religion, forming a religious-cultural core marked especially by structures such as the White Mosque and the Red Mosque. In addition, a historic building used as a khan by the well-known Tatar merchant Karimbay, today been converted into Tatar Cultural Center, reflects the socio-economic and architectural heritage of these neighbourhoods. During the Soviet period, the demographic structure of the Slobodas changed, while Islamic architectural elements were largely destroyed or repurposed. In the post-Soviet era, with the revival of Tatar identity, these neighbourhoods have gained renewed significance as sites of cultural memory. The research draws on semi-structured interviews with Siberian Tatars living in Tomsk as well as on a review of the relevant literature. The participants included an older generation with experience of the Soviet period, a middle-aged group who experienced the post-Soviet transition, and younger people who grew up in the post-Soviet period. The interviews examined the historical role of the Slobodas, architectural transformation, and their contemporary cultural functions.

The study sheds light on the transformation of the Tomsk Slobodas from their vibrant commercial and religious structure during the Tsarist period, through the changes brought about by Soviet modernization, to their eventual evolution into spaces of cultural resistance within the framework of post-Soviet identity politics. In particular, landmark structures such as the Tatar Cultural Center serve as a bridge between the past and the present and help preserve the collective memory of Siberian Tatars.

Keywords: Siberian Tatars, Tomsk, Sloboda, Cultural Geography, Architectural Heritage, Post-Soviet Transformation.

Litvanya Tatarlarına Ait Efsaneler: Önemi ve Özellikleri

Galina Miskiniene*

Özet

Tarihsel olarak Litvanya topraklarında yaklaşık 630 yıldır Kıpçak Türkleri yaşamaktadır. Litvanya Büyük Dükalığı topraklarına daha XIV-XV. yüzyıllarda göç eden Tatarlar sonraki iki asır boyunca yerli halk ile karışmış, onlarla birlikte tarihî değişiklikleri yaşamış ve onların kültürüne entegre olmuşlardır. Bununla birlikte buradaki Tatarlar, kısmen de olsa kendi özgünlüklerini ve en önemlisi de kendi dinlerini (İslamiyet) korumayı başarmışlardır.

Kıpçak bozkırlarından ve Kırım'dan gelen Tatarlar, kendileriyle birlikte hususi bir kültürü de taşıyorlardı. Kuzeydoğu Avrupa medeniyetinin etkisi altında bu kültür, görünüm değiştirdi ve yeni özellikler kazandı. Litvanya Tatarlarının kültürel mirasındaki özellikleri onları Arap harfli Slavca metinlerinde, orijinal dinî mimarilerinde, anlamlı folklorunda ve ilginç gelenek ve göreneklerinde aramak gerekir.

Tatarların el yazmalarının türleri değişiktir. Edebiyat ve dil bakımından Belarusçaya ve sonra Lehçeye çevrilen çok değerli kitap, hamail, tefsir ve tecvit gibi el yazması metinler bulunmaktadır. Kitaplar, Litvanya Tatarlarına ait el yazması eserlerin bir türünü oluşturmaktadır. Bu hacimli derleme eserlerde; İslam inancının temel esasları, Hz. Muhammed'in hayatı ve faaliyetlerine ilişkin anlatılar, dinî tören ve ayinlerin tasvirleri ile Müslümanların aile ve sosyal hayattaki sorumluluklarına dair çeşitli metinler bir arada yer almaktadır.

Kutsal yerlerle ilgili hikâyeler ve Tatarları Litvanya'ya getiren Büyük Dük Vytautas'la ilgili çeşitli efsaneler de kitap türündeki bu yazmalarda ve Litvanya Tatarlarına ait halk edebiyatında saklanmıştır. Bunların arasında tarihî efsaneler ve kahramanlık destanları da vardır. Fakat bunlarla ilgili olarak XIX. yüzyıl yazarlarının verdiği bilgiler her zaman ayrıntılı ve net değildir.

Litvanya Tatarları arasında popüler olan efsane ve destanlar, eski asırlardan gelen ve ortak İslamiyet kökenli olanlarıdır. Örnek olarak; "Davut Peygamber Hikâyesi", "Büyük İskender Hikâyesi", "Yedi Bilge Hikâyesi", "Yedi Uyurlar Hikâyesi", "Süleyman Peygamber Hikâyesi" vb. Kur'an ve hadisler de bazı efsane ve destanların ortaya çıkmasına esas kaynak olmuştur. Bunlar arasında yer alan "Güvercin ve Şahin Destanı", "Miraçname", "Hz. Muhammed ile Şeytan Arasındaki Konuşma" en yaygın olanlarıdır.

Bu bildiride, Litvanya Tatarlarına ait efsanelerin önemi ve özellikleri hakkında bilgi verilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Litvanya Tatarları, El Yazmaları, Efsaneler, Mitoloji.

* Doç. Dr., Vilnius Üniversitesi, Baltık Dilleri ve Kültürleri Enstitüsü, Vilnius/LİTVANYA, galina.miskiniene@flf.vu.lt https://orcid.org/0000-0003-1394-1259

Lithuanian Tatar Stories: Significance and Features

Abstract

History says that the Kipchak Tatars have been living in the territory of Lithuania for approximately 630 years. The Tatars who migrated to the territory of the Grand Duchy of Lithuania as early as the XIVth and XVth centuries assimilated with the local population over the following two centuries, experienced historical changes alongside them, and became integrated into their culture. Nevertheless, the Tatars in the region managed to preserve, at least to some extent, their distinct identity and, most importantly, their religion, Islam.

The Kipchak Tatars coming from the steppe, and the Tatars from Crimea, brought a particular culture. Under the influence of Western European civilization, this culture varied and gained new features. We have to study more carefully the Lithuanian Tatars contribution to the cultural heritage by their Slavic texts written in Arabic script, their original religious architecture, and their meaningful, interesting folklore and traditions.

Tatars have different types of manuscripts. In terms of language and literature there are many books translated into Belarussian and later into Polish, as the Kitab, Hamayl, Tefsir and Tajwid. Kitabs, which are manuscripts belonging to the Lithuanian Tatar contain sizable texts and compilations: the foundations of the Islamic faith, stories about Prophet Muhammad's life and activities, ceremonies and rituals, and in the same time describing Muslim families' obligations and their social life.

Stories about sacred places and various legends concerning Grand Duke Vytautas, who brought the Tatars to Lithuania, have also been preserved in these kitab-type manuscripts and in the folk literature of the Lithuanian Tatars. These include historical legends and heroic epics. However, the information provided by XIXth century authors about these traditions is not always detailed or clear.

The legends and epics popular among the Lithuanian Tatars include those that date back to ancient times and share common Islamic origins. Examples include the "Story of the Prophet David," the "Story of Alexander the Great," the "Story of the Seven Sages," the "Story of the Seven Sleepers," and the "Story of the Prophet Solomon," among others. The Qur'an and hadiths also served as primary sources for the emergence of certain legends and epics. Among these, the most widespread are the "Epic of the Dove and the Falcon," the Mi'râjnâme, and the "Conversation between Prophet Muhammad and Satan.".

The main aim of this paper is to give information about the legends of Lithuanian Tatars, to reveal their significance and features.

Keywords: Lithuanian Tatars, Manuscripts, Legends, Mythology.

Kırım Hanlığı Yerli Kaynaklarında Yer Alan Boylar ve Kabilelerin Kimlik ve Oluşum Analizi

Derya Derin Paşaoğlu*

Özet

Altın Orda Hanlığı'nın mirasını devralarak XV. yüzyılın ilk yarısında Karadeniz'in kuzeyinde kurulan Kırım Hanlığı, başta bozkır aristokrasisi olmak üzere toprak ve devlet yönetimiyle Cengizoğulları şahsında bu minvalde tesis edilmiştir. Sirderya'dan Tuna'ya kadar Deşt-i Kıpçak'ta İtil'in batısında kalan kısmında etkin rol oynamıştır. Söz konusu siyasi süreçte bozkır aristokrasisinin etkin isimleri olan Yedisan olarak bilinen Sirderya boyundaki halkından Şirin, Barın, Argın ve Kıpçaklar batıya göçüp Kırım Hanlığı'nı kurarken bu boyların geride kalanları ile Mangıt, Secut, Alatay boyları Mangıtların liderliğinde teşkilatlanarak Nogay ulusunu oluşturmuşlardır. XVI. yüzyılda Nogay ulusunu oluşturan kabileler İtil'in batısına geçerek Kuban ve İtil arasında Kırım Hanlığı'na tabi olmuşlar ve kabilelerin bir kısmı sonraki yüzyılda hanlığın batı topraklarına aktarılmışlardır.

Bilindiği üzere kadim Türk devlet teşkilat yapısının oluşumunda; ailelerin birleşimi, soyu, soylar boyu, boylar budunu oluştururken, aynı budun boyların ve soyların ayrışması ile dağılmıştır. Bu minvalde oluşan boylar ve kabilelerin askerî, siyasi ve ekonomik gücüyle şekillenen bozkır aristokrasisi XV-XVIII. yüzyıllar arasında Osmanlı Devleti, Kırım Hanlığı ve Rusya üçgeninde coğrafyanın siyasi tarihine yön veren unsurlar olmuşlardır. Dolayısıyla, Kırım Hanlığı yerli kaynaklarına söz konusu boylar ve kabilelere dair ayrıntılı bilgiler yansımıştır. Bu bildiride Kırım bozkır aristokrasisine dair en kapsamlı bilgi veren başta *Umdetü'l Ahbâr* olmak üzere *es-Sebü's-Seyyâr, Gülbün-i Hânân, Târîh-i Mehmed Giray Hân, Târîh-i Sahip Giray Hân, Târîh-i Said Giray Hân, Çelebi Akay Tarihi, Tevârih-i Deşt-i Kıpçak* gibi hanlığın yerli kaynakları esas alınarak söz konusu boyların ve kabilelerin kimlik ve oluşumlarına dair değerlendirmeler yapılacaktır. Kaynaklardaki siyasi olayların satır aralarında verilen bilgilere göre aristokrat beylerin ve mirzaların liderliğinde teşkilatlanmalarıyla söz konusu boylar ve kabileler onların adlarıyla adlandırılmışlardır. Bozkır kültürünün hareket kolaylığıyla hanlığın farklı dönemlerinde ve bölgelerinde adlarına rastlanmıştır. XIX. ve XX. yüzyıllarda Kırım Tatar Türkleri ile Nogayların yaşadığı büyük göçler dolayısıyla söz konusu isimler, Kırım Türkleri diasporası açısından ele alınacak ve Osmanlıca ana kaynaklardan tespit edilerek kimlik ve aidiyet bağlamında halkın erişimine sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kırım Kabileleri, Nogay Kabileleri, Yedisan, Yediçeki, Masurîler.

* Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Trabzon/TÜRKİYE, derinderya@hotmail.com https://orcid.org/0000-0002-4046-6070

Identity and Formation Analysis of Tribes and Tribes in the Crimean Khanate Local Sources

Abstract

The Crimean Khanate, founded in the northern Black Sea region in the first half of the XVth century as the heir to the legacy of the Golden Horde, was founded within this framework, particularly through the steppe aristocracy, territorial administration, and state governance under the Chinggisid dynasty. It played an active role in the western part of the Deşt-i Kipchak, extending from the Syr Darya to the Danube and encompassing the territories west of the Itil (Volga). In the course of this political process, the Şirin, Barın, Argın, and Kıpçak groups, prominent elements of the steppe aristocracy and originating from the population along the Syr Darya known as Yedisan, migrated westward and contributed to the establishment of the Crimean Khanate. Meanwhile, the members of these tribes who remained behind, together with the Mangıt, Secut, and Alatay tribes, organized under the leadership of the Mangıts and formed the Nogai ulus. In the XVIth century, the tribes constituting the Nogai ulus crossed to the west of the Itil and came under the authority of the Crimean Khanate in the region between the Kuban and the Itil. Some of these tribes were subsequently transferred to the western territories of the khanate in the following century.

As is well known, in the formation of the ancient Turkic system of state organization, the union of families formed lineages, lineages formed tribes, and tribes formed the budun. The same budun, however, became dispersed through the separation and fragmentation of tribes and lineages. Within this framework, the steppe aristocracy, shaped by the military, political, and economic power of these tribes and clans, became one of the principal forces that shaped the political history of the region within the triangle of the Ottoman Empire, the Crimean Khanate, and Russia between the XVth and XVIIIth centuries. Consequently, detailed information concerning these tribes and clans was reflected in the indigenous sources of the Crimean Khanate.This paper will offer assessments of the identity and formation of these tribes and clans based on the indigenous sources of the Crimean Khanate that provide the most comprehensive information on the Crimean steppe aristocracy, particularly *Umdetü'l Ahbâr*, as well as *es-Sebü's-Seyyâr, Gülbün-i Hânân, Târîh-i Mehmed Giray Hân, Târîh-i Sahip Giray Hân, Târîh-i Said Giray Hân, Çelebi Akay Tarihi, and Tevârih-i Deşt-i Kıpçak.* According to information provided between the lines of accounts of political events in these sources, the aforementioned tribes and clans were organized under the leadership of aristocratic beys and mirzas and came to be identified by their names. Owing to the mobility facilitated by steppe culture, their names can be found in different periods and regions of the khanate. In view of the major migrations of Crimean Tatar Turks and Nogais during the XIXth and XXth centuries, these names will also be examined from the perspective of the Crimean Turkic diaspora. They will be identified through primary Ottoman Turkish sources and made accessible to the public within the context of identity and belonging.

Keywords: Crimean Tribes, Nogai Tribes, Yedisan, Yediçeki, Masurids.

Kırım'daki Türk Boylarının Varlığı ve Tatar Müzik Kültürünün Tarihsel Gelişimi

İsmet Zaatov*

Özet

Hun genişlemesiyle başlayarak Kırım Yarımadası, Türk boylarının ve müzik geleneklerinin batıya doğru ilerleyişinde stratejik bir öncü görevi görmüştür. Kırım Tatarlarının antik Türk göçebe atalarının müzik mirası Orta Asya'da ortaya çıkmış ve erken dönem Çin-Türk kültürlerarası temaslarıyla şekillenmiştir. Bu arkaik müzikal doğuşun izleri, özellikle de pentatonik makamların ince unsurları, Kırım çöl/çöl-bozkır Tatarlarının destansı müzikal-şiirsel ve folklorik türlerinde parçalı bir şekilde korunmuştur. Greko-Romen dünyasının sınırlarını sarsan Hunlar, Kırım genelinde Rus İmparatorluğu tarafından ilhak edilene kadar devam eden kesintisiz bir kültürel Türkleşme süreci başlatmışlardır.

IX. yüzyılın sonlarında Oğuzlar tarafından Aral bölgesinden sürülen Peçenekler, İdil'i (Volga) geçerek 889 yılında Kuzey Karadeniz kıyılarını fethetmiş ve yüzyıldan uzun bir süre Kırım'a hâkim olmuşlardır. XI. yüzyılın başlarında bölgesel dinamiklere bağlı olarak İslamiyet'i veya Hristiyanlık'ı benimserken, bozkır Peçenekleri şamanik ve Tengrici ritüellerini büyük ölçüde korumuşlardır. Oğuz şaman törenlerinde kullanılan müzik aletleri, Kaşgarlı Mahmud tarafından 1070'lerde kaleme alınan abidevi eseri *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te kaydedilmiştir. Oğuzların 1041'de Harezm'i fethetmesinin ardından Kıpçaklar (Kumanlar/Polovetsler), XI. yüzyılın üçüncü çeyreğinde Kırım'a yerleşerek Kırım Tatar etnogenezinde kurucu bir rol oynamışlardır. XII. yüzyılın ortalarında Sarı Kıpçak Ordası Kırım ve Dinyeper havzası üzerindeki kontrolünü genişletmiş, İdrîsî 1154 yılında Yalta'yı bir Kuman şehri olarak tanımlamıştır.

Altın Orda'nın Kırım Ulusu'ndaki Tatarların Türk atalarının gelişmiş müzik kültürü; arkaik Kırım Tatar müzik terminolojisi ile *Dîvânu Lugâti't-Türk* ve XIII. yüzyılın sonu/ XIV. yüzyılın başlarına ait Codex Cumanicus'taki sözvarlığı arasında yapılan karşılaştırmalı analizlerle kanıtlanmaktadır. IX. yüzyılın sonu ile XI. yüzyılın üçüncü çeyreği arasında Oğuz hakimiyeti altında ve XI. yüzyılın ortalarından XIII. yüzyılın ortalarına kadar Kıpçak yönetimi altında Kırım, zengin bir kültürel senteze tanıklık etmiştir.

Bu bildiri, Kırım Tatar müzik kültürünün ve geleneksel çalgı takımının teşekkülünü ve tarihsel evrimini bu jeopolitik gelişmelerle yakın bir diyalog içinde incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Oğuzlar, Kıpçaklar, Kırım Ulusu, Tatarlar, Müzik Aletleri.

* Doç. Dr., Kırım İsmail Gaspıralı Bilimler ve Sanatlar Akademisi Başkanı; Tataristan Bilimler Akademisi Şigabuddin Marjani Tarih Enstitüsü, Şehabeddin Marcani Tarih Enstütüsü, Fevzi Yakubov Kırım Mühendislik-Pedagoji Üniversitesi, Simferopol/KIRIM,
zaatov@gmail.com https://orcid.org/0009-0009-0629-5616

The Presence of Turkic Tribes in Crimea and the Historical Evolution of Tatar Musical Culture

Abstract

Beginning with the Hunnic expansions, the Crimean Peninsula served as a strategic vanguard for the westward advance of Turkic tribes and their musical traditions. The musical heritage of the ancient Turkic nomadic ancestors of the Crimean Tatars emerged in Central Asia and was shaped through early Sino-Turkic intercultural contacts. Traces of this archaic musical genesis, particularly subtle elements of pentatonic modes, have been fragmentarily preserved in the epic musical-poetic and folkloric genres of the Crimean steppe Tatars. By disrupting the frontiers of the Graeco-Roman world, the Huns initiated a continuous process of cultural Turkification across Crimea that persisted until its annexation by the Russian Empire.

Driven from the Aral region by the Oghuz in the late IXth century, the Pechenegs crossed the Volga and conquered the Northern Black Sea littoral in 889, dominating Crimea for over a century and a half. While adopting Islam or Christianity depending on regional dynamics in the early XIth century, steppe Pechenegs largely retained their shamanic and Tengrist rituals. Musical instruments employed in Oghuz shamanic ceremonies were recorded by Mahmud al-Kashgari in his monumental *Dīwān Lughāt al-Turk* in the 1070s. Following the Oghuz conquest of Khwarazm in 1041, the Kipchaks (Cumans/Polovtsians) settled in Crimea during the third quarter of the XIth century, playing a foundational role in Crimean Tatar ethnogenesis. By the mid-XIIth century, the Shar (Yellow) Kipchak Horde expanded control over Crimea and the Dnieper basin, with al-Idrisi designating Yalta as a Cuman city in 1154.

The sophisticated musical culture of the Turkic ancestors of the Tatars in the Crimean Nation of the Golden Horde is attested through comparative analyses between archaic Crimean Tatar musical terminology and the lexicons in Dīwān Lughāt al-Turk and the late-XIIIth/early-XIVth-century *Codex Cumanicus*. Between the late IXth and the third quarter of the XIth century under Oghuz hegemony, and from the mid-XIth to the mid-XIIIth century under Kipchak rule, Crimea witnessed rich cultural synthesis.

This paper explores the formation and historical evolution of Crimean Tatar musical culture and traditional instrumentarium in close dialogue with these geopolitical developments.

Keywords: Oghuz, Kipchaks, Crimean Nation, Tatars, Musical Instruments.

Tunç ve Demir Çağlarında Avrasya Kökenli Konar-Göçerlerin Doğu Anadolu'daki Arkeolojik İzleri ve Yerleşik Kültürlere Etkileri

Yavuz Günaşdı*

Özet

Doğu Anadolu, yüksek dağ sıraları, geniş platoları ve stratejik geçiş yolları ile tarih boyunca farklı kültürlerin kesişim noktası olmuştur. Kuzeyde Karadeniz, güneyde Mezopotamya ve doğuda Kafkaslar ile komşu olan bu bölge, Asya ile Avrupa arasında doğal bir işlev görmüş ve bu özelliği sayesinde hem yarı yerleşik/yerleşik hem de Avrasya bozkırlarından gelen konar-göçer toplulukların etkileşim sahasına dönüşmüştür. Bu çalışmada, Avrasya bozkır kuşağından gelen konar-göçer toplulukların, Doğu Anadolu'daki yerleşik topluluklarla olan ilişkileri arkeolojik buluntular, yazılı ve tarihsel kaynaklar temelinde ele alınmakta, söz konusu etkileşimin siyasi, sosyal ve kültürel düzeydeki yansımaları kapsamlı biçimde değerlendirilmektedir. Urartu ve Asur yazılı kaynaklarında yer alan ifadeler, konar-göçer toplulukların siyasal organizasyonlar içindeki yerini açığa çıkarırken, Herodotos ve Ksenophon gibi antik yazarlar da onların tarihsel kimliğini destekleyici bilgiler sunmaktadır. Özellikle Kimmer ve İskit dönemine ait savaş materyalleri, ok uçları ve zırh parçaları, bu toplulukların askeri olduğu kadar kültürel bir varlık da taşıdığını göstermektedir.

Bölgede son yıllarda yürütülen arkeolojik temelli çalışmalar, Avrasya kökenli konar-göçer topluluklara ait yeni bulgu ve verileri gün yüzüne çıkarmıştır. Özellikle kaya resimleri, taş heykeller ve kurgan tipli mezarlar, yalnızca bu toplulukların varlığını doğrulamakla kalmayıp onların inanç sistemleri, ölüm ritüelleri, toplumsal yapıları ve kültürel kimlikleri hakkında da önemli ipuçları sunmaktadır. Söz konusu buluntular, Doğu Anadolu'daki göçer-yerleşik etkileşiminin mekânsal ve sembolik boyutlarını anlamada yeni bir çerçeve oluşturmakta ve Anadolu'da Ön Türklerin gelişleri ile ilgili yeni bakış açısı ortaya koymaktadır. Bu çalışma, Avrasya kökenli konar-göçer kültürlerin Doğu Anadolu'daki yerleşik toplumlar üzerindeki etkilerini çok disiplinli bir yaklaşımla ele almayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Anadolu, Tunç Çağı, Demir Çağı, Konar-Göçerlik, Yerleşik Kültür.

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE, gunasdi@atauni.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-7955-3756

The Archaeological Traces of Eurasian Nomads in Eastern Anatolia During the Bronze and Iron Ages and Their Impact on Sedentary Cultures

Abstract

Eastern Anatolia, with its high mountain ranges, vast plateaus and strategic transit routes, has been the intersection point of different cultures throughout history. Bordered by the Black Sea to the north, Mesopotamia to the south and the Caucasus to the east, this region served as a natural link between Asia and Europe, and thanks to this characteristic, it became an interaction area for both semi-sedentary/settled and nomadic communities coming from the Eurasian steppes. In this study, the relations of the nomadic communities coming from the Eurasian steppe belt with the settled communities in Eastern Anatolia are discussed on the basis of archaeological, written and historical sources, and the political, social and cultural reflections of the interaction in question are comprehensively evaluated. While the statements in Urartian and Assyrian written sources reveal the place of nomadic communities within political organisations, ancient authors such as Herodotus and Xenophon provide information supporting their historical identity. Especially war materials, arrowheads and armour pieces from the Cimmerian and Scythian periods show that these communities had a cultural presence as well as a military one.

Archaeological studies carried out in the region in recent years have unearthed new findings and data belonging to Eurasian-based nomadic communities. In particular, rock paintings, stone sculptures and kurgan-type graves not only confirm the existence of these communities, but also provide important clues about their belief systems, death rituals, social structures and cultural identities. These finds create a new framework for understanding the spatial and symbolic dimensions of the nomad-settler interaction in Eastern Anatolia and reveal a new perspective on the arrival of the Pre-Turks in Anatolia. This study aims to analyse the impact of Eurasian nomadic cultures on sedentary societies in Eastern Anatolia through a multidisciplinary approach.

Keywords: Eastern Anatolia, Bronze Age, Iron Age, Nomadism, Sedentary Culture.

Amirvar Megalitik Kurganları ve Son Tunç - Erken Demir Dönemi Mezarlıklarında Ritüel Çizimler: Göçebe Toplumların Kültürel Mirası

Bakhtiyar Jalilov*

Özet

Bildiri, göçebe hayvancı topluluklara ait Hocalı-Gedebay kültürünün taşıyıcılarına ait kurgan tipi mezar anıtlarında yürütülen arkeolojik kazıların sonuçlarına odaklanmaktadır. Azerbaycan'ın batısında, Daşkesen bölgesindeki Amirvar Köyü yakınlarında araştırılan kurganın üst örtüsü 3,5 metre yüksekliğinde ve 28 metre çapındadır. Mezarın çevresi, büyük taş bloklarından oluşan bir kromlekle çevrilmiştir. Kurgan örtüsünün altından iki mezar odası (kamera) ortaya çıkarılmıştır. Bu odalar, büyük yassı taşlar kullanılarak megalitik mezar yapıları şeklinde inşa edilmiştir. Bu taşların yaklaşık 3-4 ton ağırlığında olduğu ve uzak bölgelerden getirilmiş olduğu göz önüne alındığında, bu tür anıtların inşasında kullanılan teknik yöntemler dikkat çekicidir. Bir numaralı mezar odasından elde edilen insan kalıntılarına dayanarak, burada 10-12 yaşlarında bir genç kızın defnedildiği tespit edilmiştir. Aynı mezar odasında, zengin materyal kültür örnekleri ortaya çıkarılmıştır. Özellikle, mezardan çıkarılan tunç süs eşyalarının ritüel nitelik taşıdığı söylenebilir. Mezar eşyaları arasında özel ilgi uyandıran buluntulardan biri ise kumaş kalıntılarıdır. İki numaralı mezar odasında bulunan mezar hediyelerine bakıldığında, buraya toplumda yüksek statüye sahip bir bireyin gömüldüğü anlaşılmaktadır. Özellikle, baş kısmı boğa başı şeklinde olan bronzdan yapılmış bir asa (hakimiyet sembolü) parçasının keşfi dikkat çekicidir. İlginç bulgulardan biri de mezar odasında kullanılan büyük yassı taşların yüzeylerine kırmızı okra ile çizilmiş ritüel tasvirlerin bulunmasıdır. Bu tür kaya üstü betimlemelere Azerbaycan'da ilk kez rastlanmaktadır. Tasvirler kırmızı renkli okra ile mezar odasının sağ, sol ve üst taşlarına uygulanmış olup insan, atlı, keçi, araba, güneş çarkı, yılan ve benzeri figürleri içermektedir. Mezar odasının üst örtüsü olarak kullanılan taşın girişe bakan kısmı tamamen kırmızı okra ile boyanmıştır. Kurgandan elde edilen ahşap kalıntılar üzerinde yapılan C14 analizleri sonucunda, bu buluntuların göçebe hayvancı topluluklara ait Hocalı-Gedebay kültürüne ait olduğu ve MÖ X-IX. yüzyıllara (MÖ 907-830) tarihlendiği belirlenmiştir. Bu bulgular, Hocalı-Gedebay kültürünün ölü gömme gelenekleri, sosyal yapısı ve sembolik dünyası hakkında önemli bilgiler sunmakta aynı zamanda Güney Kafkasya'nın Geç Tunç-Erken Demir Çağı dönemlerine ışık tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kurgan, Geç Tunç-Erken Demir Çağı, Megalitik, Ritüel Gelenekler, Kaya Resimleri.

* Doç. Dr., Azerbaycan Millî İlimler Akademisi (AMEA), Arkeoloji ve Antropoloji Enstitüsü, Bakü/AZERBAYCAN, bcelilov@mail.ru https://orcid.org/0000-0002-5635-5842

Ritual Depictions in the Amirvar Megalithic Kurgans and Late Bronze - Early Iron Age Cemeteries: The Cultural Heritage of Nomadic Societies

Abstract

This paper presents the results of archaeological excavations conducted in kurgan-type burial monuments attributed to the nomadic pastoralist communities of the Khojaly-Gadabay culture. Investigated near Amirvar village in the Dashkasan region of western Azerbaijan, the kurgan's burial mound measures 3.5 meters in height and 28 meters in diameter and is enclosed by a cromlech of large stone blocks. Two megalithic burial chambers constructed from large flat stones were uncovered beneath the mound. Considering that these stones weigh approximately 3-4 tons and were transported from distant locations, the construction techniques employed are particularly remarkable. Osteological analysis from Chamber number one, indicates the burial of a young girl aged 10-12, accompanied by rich material culture, including ritual bronze ornaments and rare fabric remnants. Grave offerings in Chamber number two reflect a high-status individual, highlighted by the discovery of a bronze scepter fragment topped with a bull's head a clear symbol of authority. Remarkably, the large flat stones of the burial chamber feature ritual depictions executed in red ochre, marking the first recorded instance of such rock art within this context in Azerbaijan. These red ochre motifs applied to the right, left, and ceiling stones, as well as completely covering the entrance side of the roof stone include human figures, horsemen, goats, carts, solar wheels, and snakes. Radiocarbon (C14) dating of wooden remains places the site within the Khojaly-Gadabay culture, strictly dated to the Xth- IXth centuries (907- 830 BCE). These discoveries yield critical insights into the mortuary practices, social stratification, and symbolic world of nomadic pastoralists, shedding new light on the Late Bronze–Early Iron Age of the South Caucasus.

Keywords: Kurgan, Late Bronze–Early Iron Age, Megalithic, Ritual Traditions, Rock Art.

Azerbaycan'daki Hocalı-Gedebey Kültüründe Geç Tunç ve Demir Çağı Taş Sanduka Mezarları ve Kurgan Geleneği

Lola Huseynova*

Özet

Bu çalışma, Azerbaycan'ın batı bölgelerinde Tunç Çağı'na tarihlendirilen kurgan ve taş sanduka mezar kültürlerini, bu alanlarda ele geçen arkeolojik buluntuları ve özellikle insan kalıntılarına uygulanan genetik analizleri inceleyerek, bu kültürel mirasın çağdaş Türk etnoslarıyla olan bağlantılarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Sovyet arkeolojisinde bu bölgelerde yaşamış eski toplulukların göçmen kökenli oldukları ve bölgeye yeni kültürler taşıdıkları görüşü öne çıkarılmıştır. Günümüz arkeogenetik ve kontekstüel yaklaşımlar ise bu görüşleri yeniden değerlendirerek, kültürel süreklilik ve yerel gelişim modelleri çerçevesinde yeni yorumlar sunmaktadır.

Araştırma, Azerbaycan'ın batısında (Hocalı-Gedebey kültürü kurganlar ve taş sandıklar) yürütülen arkeolojik kazılar, bu kazılardan elde edilen materyallerin radyokarbon ve genetik analizleri, arşiv belgeleri ve karşılaştırmalı kültürel analizlere dayanmaktadır. Kullanılan yöntemler arasında malzeme tipolojisi, gömü biçimi analizi ve kültürel katmanların stratigrafik değerlendirmesi de yer almaktadır. Taş kutu ve kurgan defin geleneklerinin aynı etnos tarafından uygulandığı ve bu toplulukların günümüz Azerbaycan Türkleriyle hem mitolojik hem de genetik bakımdan ilişkili olduğu bilimsel verilerle desteklenmiştir.

Mezar yapıları ve eşlik eden buluntular; at kemikleri, silahlar, takılar ve ritüel kalıntıları gibi unsurlar, erken Türk mitolojisinde yer alan at kültü, güneş sembolizmi ve ölüm sonrası yaşama dair inançlarla örtüşmektedir. Son yıllarda gerçekleştirilen mitokondriyal DNA ve Y-kromozomu analizleri, Azerbaycan'ın eski halkları ile bugün o sınırlarda yaşayan insanların Türk toplulukları arasında genetik benzerlikleri ortaya koymuştur. Bu bağlamda Azerbaycan yalnızca bir geçiş bölgesi değil, aynı zamanda Türk etnogenezi içinde merkezi bir konuma sahiptir. Çalışma, Kafkasya Tunç Çağı kültürlerinin arkeolojik haritasının netleştirilmesine katkı sunarken, Türk etnosunun bölge tarihindeki kadim izlerini arkeolojik ve antropolojik bulgular ışığında ön plana çıkarmaktadır. Ayrıca, bu veriler Türk tarihinin çok katmanlı yapısını anlamaya yönelik yeni bilimsel perspektifler geliştirmeye olanak tanımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hocalı-Gedebey Kültürü, Kurgan, Taş Sanduka Mezar, Arkeogenetik, Türk Etnogenezi.

* Arş. Gör., Azerbaycan Millî İlimler Akademisi (AMEA), Arkeoloji ve Antropoloji Enstitüsü, Bakü/AZERBAYCAN, lola.l1987.ekber@mail.ru https://orcid.org/0000-0001-7700-5422

Late Bronze and Iron Age Stone Cist Graves and the Kurgan Tradition in the Khojaly-Gadabay Culture of Azerbaijan

Abstract

This study aims to evaluate the cultural connections between the kurgan and stone cist burial traditions dated to the Bronze Age in the western regions of Azerbaijan, focusing on the archaeological findings uncovered in these areas and particularly the genetic analyses applied to human remains, in relation to contemporary Turkic ethnogenesis. In Soviet archaeology, it was emphasized that the ancient communities inhabiting these regions were of migratory origin and introduced new cultures to the area. Contemporary archaeogenetic and contextual approaches have reassessed these views, offering new interpretations within the framework of cultural continuity and local development models.

The research is based on archaeological excavations conducted in western Azerbaijan — specifically on the kurgans and stone cists attributed to the Khojaly-Gadabay culture— as well as on radiocarbon and genetic analyses of materials recovered from these excavations, archival documents, and comparative cultural analyses. The methodologies employed include typological analysis of materials, examination of burial customs and stratigraphic evaluation of cultural layers. Scientific evidence supports that both stone cist and kurgan burial traditions were practiced by the same ethnic group and that these communities maintain mythological and genetic connections to present-day Azerbaijani Turks.

The grave structures and associated artifacts —such as horse bones, weapons, ornaments and ritual remnants— correspond to elements of early Turkic mythology, including horse cults, solar symbolism and beliefs regarding the afterlife. Recent mitochondrial DNA and Y-chromosome analyses have demonstrated genetic affinities between the ancient peoples of Azerbaijan and the contemporary Turkic populations inhabiting the same region. In this respect, Azerbaijan serves not merely as a transit zone but holds a central role in Turkic ethnogenesis. This study contributes to the clarification of the archaeological map of the Caucasian Bronze Age cultures and foregrounds the ancient traces of the Turkic ethnos in the region through archaeological and anthropological findings. Furthermore, the data provide a foundation for developing new scientific perspectives aimed at understanding the complex, multilayered structure of Turkic history.

Keywords: Khohaly-Gadabay Culture, Kurgan, Stone Cist Graves, Archaeogenetics, Turkic Ethnogenesis.

Siyasi ve Genel Tarihsel Durumları ile Batı Göçleri Bağlamında Eski Çin Kuzeybatı Komşusu Yueshi (月氏) Ulusu

Şükrü Aktaş*

Özet

Yues(z)hi (月氏-支) isminin ilk görüldüğü dönem hakkında Lin Gan (林干), Savaşan Beylikler (战国) dönemini işaret etmektedir. Savaşan Beylikler dönemi klasik belgelerinden *Dağ Deniz Klasiği*'nin, *Kuzeydoğu Klasiği* isimli eserde geçen tanıma dayandırmaktadır. Diğer yandan, *Tu Zhou Tarihi*'nin *Wang Huijie* (逸周书-; 王会解篇) bölümünde Shang hanedanlığı ile ilgili bir kayıtta Yues(z)hi ismine rastlanmaktadır. Bu eserlerdeki tanımlamalar Yues(z) hi isminin göründüğü ilk dönem ve isimleri hakkında yer alan ilk belgelere dair önemli delillerdir. Diğer yandan Yues(z)hi ulusunun, tarihi süreçte çok sonraları Tarım Havzasında, Soğd bölgesinde yaşamışlar, Baktriye bölgesi veya Tohar bölgesi olarak da bilinen coğrafyada da hüküm sürmüşlerdir. Bu coğrafya Türklerin, Türk soylu halkların Orta Asya bölgesindeki merkezlerindendir. Bu bağlantı, Türkler ile de temaslarına ve yakınlıklarının önemli merkezlerindendir.

Tüm bu nedenlerden kaynaklı olarak bu çalışmada, Yues(z)hi--Da Yues(z)hi ulusunun yaşadığı bölge, Çin kaynaklarındaki tanımlanma biçimleri incelenecek, klasik Çin belgelerinde haklarında rastlanılan ilk kaynaklardan, Batı göçlerine ve Kuşa, Tohar, Toharistan ve Orta Asya Türklüğü ile olan bağlantısı ve birbirleriyle olan ilişkilere yansıması irdelenecektir. Araştırmada kaynak dil olan Çince'de (中文) yayımlanmış eserler, 24 Tarih Metinleri, kaynak kitaplar, makaleler ağırlıklı olarak kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yues(z)hi, Da Yues(z)hi, Toharlar, Orta Asya Tarihi, Sinoloji.

* Dr. Öğr. Üyesi, Türk Tarih Kurumu/Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ağrı/TÜRKİYE, saktas@agri.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-9945-0620

Ancient Chinese Northwest Neighbor Yueshi (月氏) Nation in the Context of Political and General Historical Aspects and Western Migration

Abstract

Regarding the period in which the name Yues(z)hi (月氏-支) first appeared, Lin Gan (林干) points to the Warring States (战国) period. He bases this on the description found in the work entitled the *Northeast Classic,* which is part of the classical document of the Warring States period, the *Classic of Mountains and Seas*. On the other hand, the name Yues(z)hi is found in a record concerning the Shang Dynasty in the *Wang Huijie* (逸周书-; 王会解篇) section of the *History of Tu Zhou.* The descriptions in these works are important evidence concerning the first period in which the name Yues(z)hi appeared and the first documents concerning its names. On the other hand, the Yues(z)hi nation lived in the Tarim Basin and the Sogdia region much later in the historical process, and also ruled in the geography known as the Bactrian region or the Tochar region. This geography is one of the centers of the Turks and Turkic peoples in the Central Asian region. This connection is also one of the important centers of their contact and proximity with the Turks.

For all these reasons, in this study, the region where the Yues(z)hi--Da Yues(z)hi nation lived and the ways in which they were described in Chinese sources will be examined; the first sources in which they are mentioned in classical Chinese documents, their Western migrations, and their connections with Kusha, Tochar, Tocharistan, and Central Asian Turks, as well as the reflections of their relations with one another, will be examined. In the research, works published in Chinese (中文), which is the source language, the Twenty-Four Histories, source books, and articles will be predominantly used.

Keywords: Yues(z)hi, Da Yues(z)hi, Toharian, Middle Asia History, Sinoloji.

Türk-Arap İlişkileri Tarihyazımında Bazı Kavramlar Üzerine Mülahazalar: Türkleştirme (Tetrik), Ademimerkeziyet (el-Lâ Merkeziyye), Milliyet (el-Kavmiyye)

Zekeriya Kurşun*

Özet

Son yıllarda dünyada, Türk Arap İlişkileri Tarihi yazımı bir hayli gelişmiştir. Bu çalışmalar daha çok modern dünyanın ve özellikle Ortadoğu'nun oluşumunun gölgesinde ele alındığı için iki tarafın uzun müşterek tarihine odaklanmaktan ziyade daha çok ayrılık yılarını irdelemektedirler. Bu tercihte hem genel tarihyazımında siyaset bilimi kavramlarının anakronik etkisi ve hem de iki tarafın kendini meşrulaştırma arayışlarının büyük etkisi bulunmaktadır. Burada ele alacağımız kavramlar, büyük ölçüde ikinci meşrutiyet yıllarında ortaya çıkmış olmakla birlikte daha sonraki tarihyazımını da adeta rehin almışlardır.

Sosyal bilimlerde özellikle tarihyazımında kavramlaştırma önem taşımakla birlikte kavramların doktrinleştirilmesi tarihi ve tarihyazımını amacından uzaklaştırmaktadır. Bu tebliğde tartışılacak bazı kavramların ilk ortaya çıktıklarındaki anlamları ile zaman içinde tarihyazımında kazandıkları yeni anlamlar arasında meydana gelen farklılıklar, XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başı Türk-Arap müşterek tarihini doğru anlamaya perde oldukları gibi daha sonraki Türk-Arap ilişkilerine de kısmen yön verdikleri söylenebilir. Dönemin siyasi beyannameleri, sınırlı bazı eserler ve özel amaçla çıkarılan gazetelerde kullanılan bu ifadeler, tartışmaları takip eden resmi siyasi yazışmalarda da kısmen karşılık bulmuştur. Bir taraftan Osmanlı Devleti'nde yeniden yürürlüğe giren anayasanın getirdiği ifade hürriyeti, diğer taraftan iktidar ve muhalefet çevreleri ile mecliste oluşan fırkalar ve meclis dışındaki siyasi oluşumların dilinde fazla düşünülmeden veya batı literatüründen iktibas edilerek kullanılan siyasi söylem ve kavramlar, zamanla, tarihyazımında da etkilerini göstermiştir. Bu tebliğ, Türkleştirme (Ar: Tetrik), Ademimerkeziyet (el-Lâ Merkeziyye) ve Milliyet (el-Kavmiyye) kavramları etrafında Türk-Arap İlişkileri tarihyazımının XX ve XXI. yüzyılda nasıl şekillendiğini irdeleyecektir. Ayrıca söz konusu kavramların nasıl anlaşılması gerektiği konusunda bir öneri getirmeyi de amaçlamaktadır. Tebliğde dönemin birincil ve ikincil kaynakları ve daha sonra oluşan literatürden istifade edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Tarihyazımı, Türkleştirme, Ademimerkeziyet, Milliyet, Meşrutiyet.

* Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, zkursun@fsm.edu.tr https://orcid.org/0009-0009-0817-6004

Considerations on Some Concepts in the Historiography of Turkish-Arab Relations: Turkification, Decentralization, Nationality

Abstract

In recent years, the historiography of Turkish-Arab Relations has developed considerably in the world. Since these studies are mostly addressed in the shadow of the formation of the modern world and especially the Middle East, they examine the years of separation rather than focusing on the long common history of the two sides. This preference is greatly influenced by both the anachronistic effect of political science concepts in general historiography and the search for self- legitimation of the two sides. The concepts we will discuss here largely emerged in the years of the second constitutional period, but they have also virtually taken hostage the subsequent historiography.

Although conceptualization is important in social sciences, especially in historiography, the indoctrination of concepts distances history and historiography from its purpose. It can be said that the differences between the meanings of some of the concepts to be discussed in this paper when they first emerged and the new meanings they acquired in historiography over time, not only acted as a curtain to the correct understanding of the common Turkish-Arab history of the late XIXth and early XXth centuries, but also partially shaped later Turkish- Arab relations. These expressions, which were used in the political declarations of the period, some limited works and newspapers published for special purposes, also found a partial response in the official political correspondence following the discussions. On the one hand, the freedom of expression introduced by the reintroduction of the constitution in the Ottoman Empire and, on the other, the political discourse and concepts used, often without due consideration or borrowed from Western literature, by the circles in government and opposition, the political factions formed in parliament, and political movements outside parliament, gradually began to influence historiography as well. This paper examines how the historiography of Turkish-Arab relations took shape during the twentieth and twenty-first centuries around the concepts of Turkification (Arabic: Tetrik), decentralization (al-Lā-Markaziyya), and nationalism (al-Qawmiyya). It also aims to propose an approach to how these concepts should be understood. The paper draws upon primary and secondary sources from the period, as well as the literature that emerged subsequently.

Keywords: Historiography, Turkification, Decentralization, Nationality, Constitutionalism.

Ortadoğu'nun Kaderini Değiştiren Müdahale: Napolyon'un Mısır'ı İşgali

Faruk Bilici*

Özet

Bonaparte'ın 1798 ile 1801 yılları arasında gerçekleşen Mısır Seferi, yalnızca askeri bir girişim değil, aynı zamanda modern çağın şafağında Doğu-Batı ilişkilerinde temel bir dönüşümün başlangıcıydı. Bu sefer, Napolyon'un siyasi ve stratejik hırslarına olduğu kadar Fransız Devrimi'nin evrenselci ideallerine de bağlıydı. Fransa, Büyük Britanya'nın Hindistan üzerindeki hakimiyetini sarsmayı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Arap toprakları üzerindeki üç yüz yıllık nüfuzunu bozmayı amaçlıyordu. Ancak, başarısızlıkla sonuçlanmasına ve askeri bir yenilgi teşkil etmesine rağmen sefer, Orta Doğu tarihinde günümüze kadar ulaşan derin ve kalıcı sonuçlar doğurdu.

Bu çalışma, Mısır Seferi'nin Orta Doğu'da siyasi, sosyal, entelektüel ve kültürel düzlemde yarattığı çok boyutlu sonuçları incelemeyi amaçlamaktadır. Sefer, Osmanlı dünyasının Batı karşısındaki askeri ve teknolojik zafiyetlerini gözler önüne sermiş, böylece kapsamlı reform ve modernleşme arayışını tetiklemiştir. Büyük Britanya'nın Orta Doğu'daki varlığının tesis edilmesi ve Mısır'da Kavalalı Mehmed Ali Paşa tarafından kurulan güçlü yönetim, bu sürecin doğrudan sonuçlarıydı. Eş zamanlı olarak, Avrupa bilimi ve kurumlarıyla gerçekleşen bu ilk yoğun temas, Arap ve Müslüman aydınlar arasında hem hayranlık hem de endişe uyandırarak XIX. yüzyıl boyunca gelişecek olan Nahda (Arap Rönesansı) hareketinin entelektüel zeminini hazırlamıştır.

Son tahlilde, Bonaparte'ın Mısır Seferi "yenilgiyle kazanılmış bir devrim" niteliği taşımaktadır. Batı'nın üstünlüğüyle sarsılan geleneksel yapılar, yeni bir entelektüel dinamizme ve modernleşme zorunluluğuna yol açmıştır. Bu sunum, Avrupa müdahalesi ile yerel dönüşüm süreçleri arasındaki karmaşık etkileşim aracılığıyla seferin Orta Doğu'nun modern tarihinde nasıl bir dönüm noktası oluşturduğunu analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Birleşik Krallık (Büyük Britanya), Fransa, Mehmed Ali Paşa, Mısır Seferi, Mısır, Napoléon Bonaparte, Ortadoğu, Osmanlı İmparatorluğu, III. Selim, XIX. Yüzyıl.

* Prof. Dr., Ulusal Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Enstitüsü (INALCO), Paris/FRANSA, faruk.bilici@inalco.fr https://orcid.org/0009-0002-1375-4306

The Intervention That Altered the Destiny of the Middle East: Napoleon's Invasion of Egypt

Abstract

Bonaparte's Egyptian Expedition, which took place between 1798 and 1801, was not merely a military endeavor but also the beginning of a fundamental transformation in East-West relations at the dawn of the modern era. This expedition was tied to the universalist ideals of the French Revolution as much as to Napoleon's political and strategic ambitions. France aimed to undermine Great Britain's dominance over India and disrupt the Ottoman Empire's three-century-long influence across Arab lands. However, despite ending in failure and constituting a military defeat, the expedition produced profound and enduring consequences in the history of the Middle East that extend to the present day.

This study aims to examine the multidimensional outcomes on political, social, intellectual, and cultural planes generated by the Egyptian Expedition in the Middle East. The expedition laid bare the Ottoman world's military and technological vulnerabilities vis-à-vis the West, thereby triggering the pursuit of comprehensive reform and modernization. The establishment of Great Britain's presence in the Middle East and the formidable administration founded by Muhammad Ali Pasha of Kavala in Egypt were direct outcomes of this process. Simultaneously, this initial intensive encounter with European science and institutions aroused both admiration and apprehension among Arab and Muslim intellectuals, laying the intellectual groundwork for the Nahda (Arab Renaissance) movement that would flourish throughout the XIXth century.

Ultimately, Bonaparte's Egyptian Expedition possesses the character of a "revolution won through defeat". Traditional structures shaken by the ascendancy of the West gave rise to a new intellectual dynamism and an imperative for modernization. This presentation analyzes how the expedition marked a watershed moment in the modern history of the Middle East through the intricate interaction between European intervention and indigenous transformation processes.

Keywords: United Kingdom (Great Britain), France, Muhammad Ali Pasha, Egyptian Expedition, Egypt, Napoléon Bonaparte, Middle East, Ottoman Empire, Selim III, XIXth Century.

Bir Sömürgecinin Kaleminden İktidar ve Uygarlık: Lord Cromer'ın Mısır Anlatısı Üzerinden Emperyal Retoriğin İzini Sürmek

Süleyman Kızıltoprak*

Özet

Bu tebliğ, Britanya'nın Mısır'daki sömürge idaresini yaklaşık yirmi dört yıl boyunca yürüten ve ardında yalnızca idari izler değil aynı zamanda ideolojik izler de bırakan Lord Cromer'ın yazılı mirası üzerinden dile getirilecektir. Cromer'ın 1908 yılında yayımlanan Modern Mısır ve 1915 tarihli "Abbas II" adlı eserleri, kişisel bir yönetici raporunun ötesine geçerek İngiliz emperyalizminin "medenileştirici misyon" iddiasının metinsel ifadesi olmuştur.

Cromer, Modern Mısır adlı eserinde, kendi politikalarını meşrulaştırmakla kalmaz, Mısır halkını "siyasi olgunluktan uzak", yerli yöneticileri ise "idari kifayetsizlikle malul" olarak tanımlar. Eğitim, hukuk, maliye alanından altyapı düzenlemelerine kadar uzanan bu anlatı, Batı'nın Doğu üzerindeki tahakkümünü ahlaki ve teknik gerekçelere dayandıran klasik bir sömürgeci söylem örneğidir.

Bu çalışmada, Cromer'ın metinleri emperyal bir iktidar dili olarak ele alınacak hem içerik hem de söylem düzeyinde detaylı bir çözümlemeye tabi tutulacaktır. Özellikle "medeniyet", "gelişmemişlik" ve "uygarlık görevi" gibi anahtar kavramlar üzerinden yürütülen bu çözümleme, Cromer'ın sadece bir idareci değil aynı zamanda bir sömürge ideoloğu olarak da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Lord Cromer'ın eserleri, sömürgeciliğin kalemle inşa edilen ikinci cephesi olarak değerlendirilmektedir. Bu yönüyle çalışma hem tarihî bir kişiliğin düşüncelerini hem de Batı'nın Doğu'ya yönelik epistemik üstünlük iddiasını da sorgulayan bir çerçeve sunmaktadır.

Tebliğde ayrıca, Osmanlı ve Britanya arşiv kaynaklarıyla karşılaştırmalı bir yöntem izlenecek, Cromer'ın anlatısının sahadaki gerçeklikle ne ölçüde örtüştüğü analiz edilecektir. Bu bağlamda, modernleşme adı altında yürütülen politikaların aslında ekonomik çıkarlar ve toplumsal mühendislik hedefleriyle ne denli iç içe geçtiği gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mısır, İngiltere, Evelyn Baring Cromer, Lord Cromer, II. Abbas, Abbas Hilmi Paşa.

* Prof. Dr./Rektör, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya/TÜRKİYE, skiziltoprak1@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-6278-2920

Power and Civilization From the Pen of a Colonizer: Tracing the Imperial Rhetoric Through Lord Cromer's Egyptian Narrative

Abstract

This paper will be expressed through the written legacy of Lord Cromer, who carried out Britain's colonial administration in Egypt for almost twenty-four years and left behind not only administrative traces, but also ideological traces. Cromer's works Modern Egypt published in 1908 and "Abbas II" dated 1915 are not only a personal report of the ruler; they are also the textual expression of the claim of the "civilizing mission" of British imperialism.

In his work Modern Egypt, Cromer not only legitimizes his own policies; he describes the Egyptian people as "far from political maturity" and the local rulers as "disabled by administrative incompetence". This narrative, ranging from education, law, finance to infrastructure regulations, is a classic example of a colonialist discourse that bases the domination of the West over the East on moral and technical grounds.

In this study, Cromer's texts are treated as an imperial language of power and subjected to a detailed analysis at both the content and discursive levels. Conducted through key concepts such as "civilization," "underdevelopment," and the "civilizing mission," this analysis reveals that Cromer must be evaluated not merely as an administrator, but as a colonial ideologue.

Lord Cromer's works are considered as the second facade of colonialism built with a pencil. From this point of view, the study provides a framework that not only questions a historical personality, but also the West's claim of epistemic superiority over the East.

In addition, a comparative methodology will be followed with Ottoman and British archival sources in the paper; the extent to which Cromer's narrative coincides with the reality on the ground will be analyzed. In this context, it will be shown how much the policies carried out under the name of modernization are actually intertwined with economic interests and social engineering goals.

Keywords: Egypt, England, Evelyn Baring Cromer, Lord Cromer, Abbas II, Abbas Hilmi Pasha.

Basra Körfezi'nde Amerikan Misyonerlik Faaliyetleri: "Arap Misyonu" Cemiyeti (1888-1932)

Emine Şahin*

Özet

Amerika'daki Reform Kilisesi'ne bağlı Dr. John G. Lansing öncülüğündeki bir grup rahip tarafından doğuda Hristiyanlığı yaymak ve yerel halka tıbbi yardım ve eğitim hizmetleri götürmek maksadıyla 1888 yılında Arap Misyonu (Arabian Mission) cemiyeti kurulmuştur. Misyon çalışmalarının hedef bölgesi ise Basra Körfezi olmuş ve Basra, Amara, Bahreyn, Kuveyt ve Maskat faaliyet merkezleri olarak seçilmiştir. Cemiyetin Basra Körfezi'ni seçme nedenleri arasında Hristiyanlığın rakibi olan İslamiyet'in ana vatanı olması, Arabistan'ın ihmale uğradığını düşünmeleri ve bu toprakları kurtarma istekleri yatmaktaydı. Buna bağlı olarak XIX. yüzyılın sonlarından itibaren bölgeyi tanımaları için misyonerler Basra Körfezi'ne gönderilmiştir. Arap Misyonu tarafından görevlendirilen misyonerler merkezi idarenin açtığı okulların yetersiz olduğunu iddia ederek yaşanan eksikliğin giderilmesi ve halkla doğrudan iletişim kurulabilmesi için özellikle eğitim alanına yönelmişlerdir. Buna bağlı olarak Arap Misyonu, 1890'lardan itibaren Basra'yı merkez seçerek Bahreyn, Kuveyt ve Maskat'ta okullar açmışlardır. Bu okullarda bir yandan eğitim faaliyetleri yürütülürken öte yandan evangalist çalışmalar da sürdürülmüştür. Özellikle Basra'da Amerikan misyonerler tarafından 1912 yılında "Yüksek Umut" (High Hope) adıyla erkek ve kız çocuklarının eğitim görmesi için açılan okulun sonraki yıllarda eğitim sisteminde de önemli rol oynadığı düşünülmüştür. Nitekim Osmanlı idaresinin son yıllarında açılan bu okullar sonraki süreçte de faaliyetlerine devam etmiştir. Bu bildiri, XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Basra Körfezi'ndeki Amerikan nüfuzuna ve misyonerlik çalışmalarına bir örnek olması açısından Arap Misyonu cemiyetinin eğitim alanındaki misyonerlik faaliyetlerine odaklanmaktadır. Ayrıca Amerikan Protestan örgütünün bölgede tesis ettiği okullar aracılığıyla Basra Körfezi'ndeki misyonunu genişletme çabaları ele alınmaktadır. Bildirinin en önemli kaynaklarını Osmanlı Arşivi'nden edinilen materyallerle birlikte Arap Misyonu'nun yayın organları ve Amerikalı misyonerlerin anıları oluşturacaktır. Ayrıca Arap Misyonuyla ilgili olan literatürden de yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arap Misyonu, Misyoner, Protestan, Basra Körfezi, Eğitim.

* Doç. Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Düzce/TÜRKİYE, seagull.emine@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-8201-0776

American Missionary Activities in the Persian Gulf: The "Arabian Mission" Society (1888-1932)

Abstract

The Arabian Mission was established in 1888 by a group of clergymen led by Dr. John G. Lansing, affiliated with the Reformed Church in America, with the aim of spreading Christianity in the East and providing medical aid and educational services to the local population. The target region of the mission's activities was the Persian Gulf, with Basra, Amarah, Bahrain, Kuwait, and Muscat designated as key operational centers. The society's choice of the Persian Gulf was motivated by several factors, including its status as the heartland of Islam which perceived as Christianity's principal rival, the belief that Arabia had been neglected, and a desire to redeem these lands. Accordingly, from the late XIXth century onward, missionaries were dispatched to the Persian Gulf to become acquainted with the region. The missionaries appointed by the Arabian Mission claimed that the schools opened by the central administration were insufficient; thus, they particularly focused on the field of education to remedy this deficiency and establish direct contact with the population. Consequently, beginning in the 1890s, the Arabian Mission established schools in Bahrain, Kuwait, and Muscat, designating Basra as its headquarters. While these schools provided educational instruction, they simultaneously served as platforms for evangelical activities. In particular, the school established by American missionaries in Basra in 1912 under the name "High Hope", intended for the education of both boys and girls, was considered to have played a significant role in the education system in subsequent years. Indeed, these schools, opened during the final years of Ottoman administration, continued their operations in the post-Ottoman period. This paper focuses on the educational activities of the Arabian Mission as an example of American influence and missionary work in the Persian Gulf from the late XIXth century onward. It also examines the efforts of this American Protestant organization to expand its mission in the Persian Gulf through the schools it established in the region. The primary sources of this study consist of documents from the Ottoman Archives alongwith publications of the Arabian Mission, and the memoirs of American missionaries Additionally, the relevant literature on the Arabian Mission will be utilized.

Keywords: Arabian Mission, Missionary, Protestanism, Persian Gulf, Education.

Doğu Akdeniz'de Mikro-Bölgesel Materyal Kültür Etkileşimleri: Roma Dönemi Sofra Kapları ve Varsayımsal Bir Lojistik Rotası Olarak Kıbrıs-Aspendos Hattı

İnan Kopçuk*

Özet

Bu çalışma ile Roma Dönemi Doğu Akdeniz dünyasındaki çekirdek bölgeler arasında yer alan Pamphylia-Kıbrıs Adası özelinde kurulmuş olası lojistik ve tedarik zincirinin, Aspendos antik kenti örneklemi üzerinden, ilgili keramik materyal dikkate alınarak aydınlatılması amaçlanmaktadır. Doğu Akdeniz kıyılarındaki ticari dolaşım ağının maddi kültür odaklı üretim ve tüketim merkezleri, Roma İmparatorluk Dönemi'nin başlarından itibaren yoğun biçimde karşılıklı bir trafiğe girmiştir. Söz konusu canlı noktalardan biri de varsıl kimliğiyle Aspendos'tur ki stratejik konumu, ticarete imkân tanıyan yanı başındaki Eurymedon Nehri (Köprü Çay) ve Akdeniz kıyısındaki muhtemel limanıyla öne çıkmaktadır. Kıbrıs Adası'nın, Pamphylia Bölgesi ile birlikte MÖ III. yüzyıl başında Ptolemaioslar egemenliğine girmesiyle, bilhassa askeri etkinlikler kapsamında, Aspendoslu kimi isimlerin adadaki varlığı epigrafik kayıtlara yansımıştır. Zamanla ivme kazanan bu ilişki ağı, MS I-III. yüzyıllar arasındaki ekonomik hareketlilik doğrultusunda farklı bir boyuta evrilmiştir. Maddi kültür kalıntılarının en geniş grubunu oluşturan keramikler bağlamında, Kıbrıs üretimine ait malzeme gruplarının, Küçük Asya'nın güney kıyıları ve iç bölgelerde uzun bir süre boyunca tercih edildiği anlaşılmaktadır.

Aspendos'ta sürdürülen arkeolojik kazılar bu durumu doğrulamakta, eldeki keramik repertuarı incelendiğinde, özellikle Geç Hellenistik ve Erken Roma İmparatorluk Dönemlerinde yerel üretime ek olarak, yüksek kalitedeki ithal örneklerin de kullanıma alındığı görülmektedir. J. W. Hayes'in "Kıbrıs Sigillataları" olarak isimlendirdiği, Doğu Sigillataları - D Grubuna ait kırmızı astarlı kaliteli sofra kaplarına ait form çeşitliliği Aspendos'ta da takip edilmektedir. Kıbrıs'taki Nea Paphos, Kition ve Soloi gibi liman bağlantılı yerleşimlerden bilinen sigillata buluntuları, Pamphylia ve Kilikia kıyılarındaki merkezlerde Levant kökenli diğer eserlerle birlikte saptanmıştır. Ayrıca benzer nitelikteki pişirme kaplarının yanında çeşitli amphora bulguları da her iki bölgenin günlük kullanım rutinlerinde ortaklaşabileceğine dair izler sunmaktadır. Adanın doğusu ile Anemurium, Soloi/Pompeiopolis, Tarsus gibi Kilikia limanlarını bağlayan rotalar, Pamphylia üzerinden de ikincil taşıma güzergâhlarıyla desteklenmiş olmalıdır. Detaylı form analizleri, dağılım modelleri ve liman kentlerinin lojistik kapasiteleri çerçevesinde, Aspendos verileri bu iki çekirdek alan arasındaki materyal kültür diyaloğunu görünür kılmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Pamphylia, Kıbrıs Adası, Roma Dönemi, Aspendos, Sofra Kapları, Ticaret ve Etkileşim.

* Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, i.kopcuk@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-9896-0525

Micro-Regional Material Culture Interactions in the Eastern Mediterranean: Roman Tableware and the Cyprus-Aspendos Route as a Hypothetical Logistics Corridor

Abstract

This study aims to shed light on a possible logistics and supply chain established between Pamphylia and the island of Cyprus, two core regions of the Eastern Mediterranean world during the Roman period, through the case study of the ancient city of Aspendos and with particular consideration of the relevant ceramic material. From the early phases of the Roman Imperial era, the production and consumption centers along the Eastern Mediterranean coast -focal points of material culture- engaged in intensive reciprocal exchange. One of these vibrant centers was Aspendos, notable for its strategic location, the nearby Eurymedon River (modern Köprü Çay) which enabled trade, and its possible harbor on the Mediterranean coast. With the incorporation of the island of Cyprus and the region of Pamphylia into Ptolemaic rule at the beginning of the IIIrd century BCE, the presence of individuals from Aspendos on the island, particularly in connection with military activities, is attested in epigraphic records. Over time, this increasingly dynamic network of relations evolved into a different dimension in line with the economic dynamism of the Ist–IIIrd centuries CE. Pottery, which constitute the largest group of material culture remains, reveal that Cypriot wares were preferred along the southern coast of Asia Minor and its hinterland for an extended period.

Archaeological excavations at Aspendos confirm this pattern: analysis of the ceramic repertoire shows that, alongside local production, high-quality imported wares were also in use, particularly during the Late Hellenistic and Early Roman Imperial periods. The variety of forms represented among the red-slipped fine tableware classified by J. W. Hayes as "Cypriot Sigillata", which falls under Eastern Sigillata D, is likewise attested at Aspendos. Sigillata finds known from Cypriot port-connected settlements such as Nea Paphos, Kition, and Soloi have also been identified at centers along the coasts of Pamphylia and Cilicia, in conjunction with other Levantine imports. In addition, comparable cooking wares and various amphora finds offer clues suggesting that both regions may have shared similar everyday usage patterns. Routes connecting the eastern part of the island with Cilician ports such as Anemurium, Soloi/Pompeiopolis, and Tarsus were likely supported by secondary transport corridors passing through Pamphylia. Within the framework of detailed typological analyses, distribution models, and the logistical capacities of port cities, the data from Aspendos aims to make visible the dialogue in material culture between these two core regions.

Keywords: Pamphylia, Cyprus, Roman Period, Aspendos, Table Ware, Trading and Interaction.

Orta Çağ Akdeniz'inde Kırmızı Boyarmaddeler: Üretim, Kullanım ve Ticaret Süreçlerine Dair Tarihsel Bir İnceleme

Sercan Akiniz*

Özet

Bu bildiri, Orta Çağ Akdeniz dünyasında kırmızı rengin üretiminde kullanılan doğal boyarmaddeleri tarihsel, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla, disiplinlerarası bir yaklaşımla ele almaktadır. Kırmızının maddi üretim süreçleri üzerinden zanaatkârlık, ticaret ve tüketim pratiklerini inceleyerek, bu renge dair yeni bir tarihsel değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır.

Çalışma kapsamında, bitkisel kaynaklı kırmızı boyarmaddelerden kökboya (Rubia Tinctorum L.), bakkam (Caesalpinia sappan L.) ve likenler (Roccella tinctoria) ile hayvansal kaynaklı kırmız böceği (Kermes Vermilio), Ağrıdağı kermesi (Porphyrophora hameli B.) ve lak (Kerria lacca K.) gibi boyarmaddelerin coğrafi dağılımı, üretim teknikleri, kalite ölçütleri, ticaret rotaları ve kullanım alanları tarihsel kaynaklar ve arkeometrik bulgular ışığında analiz edilmektedir. Çeşitli coğrafi bölgelerde üretilen farklı boyarmaddelerin Akdeniz genelinde dolaşıma girmesi, bölgesel üretim merkezlerinin küresel ticaret ağlarıyla nasıl etkileşime geçtiğini ortaya koymaktadır. Çalışmada coğrafi bir sınırlama bulunmamaktadır. Orta Çağ Akdeniz'ini bütüncül bir şekilde incelemekte ve yalnızca kırmızı renk boyarmaddelerine odaklanan tematik bir çerçeve sunmaktadır. Öyle ki kırmız böceği Endülüs'te ve İtalya'da zanaatkârlarca toplanarak işlenmiş; benzer bir tür olan Ağrıdağı kermesi ise Anadolu üzerinden Akdeniz piyasasına sunulmuştur. Venedik kırmızısı, Latin ustalık geleneğiyle birleşerek kırmız böceği temelli bir efsane yaratırken, Türk kırmızısı olarak bilinen ve kökboyadan elde edilen canlı ton, Anadolu'daki boyahanelerin ve Türk zanaatkârlığının simgesine dönüşmüştür. Osmanlı döneminde Bursa ve Edirne'de kurumsallaşan boyahaneler sayesinde bu teknik bilgi Batı'ya aktarılmış ve Venedik kırmızısıyla rekabet edebilecek düzeyde bir estetik anlayış geliştirilmiştir.

Çalışma, İslâm, Bizans ve Latin dünyalarına ait tıbbi risaleler, ticari kayıtlar, ziraat ve hisbe metinleri, seyahatnameler, lonca tüzükleri, teknik zanaat rehberleri ve ilgili araştırma eserler gibi birbirinden farklı türde yazılı ve maddi kaynaklara dayanarak çok yönlü bir tarihsel analiz sunmaktadır. Dolayısıyla yapılan bu çalışma, Orta Çağ tekstil tarihine kırmızı boyarmaddeler ekseninde özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kırmızı Boyarmaddeler, Orta Çağ Akdenizi, Tekstil Tarihi, Doğal Boya Maddelerin Tarihi, Türk Kırmızısı.

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, Eskişehir/TÜRKİYE, sercanakiniz@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-5288-8804

Red Dyestuffs in the Medieval Mediterranean: A Historical Study on Their Production, Use, and Trade Processes

Abstract

This paper addresses the natural dyestuffs used in the production of the color red in the medieval Mediterranean world, through a multidisciplinary approach that incorporates historical, economic, and cultural dimensions. It aims to offer a new historical interpretation of the color red by examining its material production processes and exploring the related practices of craftsmanship, trade, and consumption.

Within the scope of the study, the geographical distribution, production techniques, quality criteria, trade routes, and areas of use of plant-based red dyestuffs—such as madder (Rubia tinctorum L.), brazilwood (Caesalpinia sappan L.), and lichens (Roccella tinctoria) —as well as animal-based dyestuffs like kermes (Kermes vermilio), the Mount Ararat kermes (Porphyrophora hamelii B.), and lac (Kerria lacca K.) are analyzed through historical sources and archaeometric findings. The circulation of these various dyestuffs produced in different geographical regions throughout the Mediterranean reveals how regional production centers interacted with global trade networks. The study has no geographical limitation; instead, it examines the medieval Mediterranean as a whole and presents a thematic framework focused solely on red dyestuffs.

For instance, kermes was collected and processed by artisans in al-Andalus and Italy, while a similar species from Mount Ararat entered the Mediterranean market via Anatolia. Venetian red, shaped by the Latin artisanal tradition, evolved into a kermes-based symbol of prestige, whereas the vivid tone known as Turkish red—derived from madder—became emblematic of Anatolian dye houses and Turkish craftsmanship. In the Ottoman period, the institutionalization of dye workshops in cities like Bursa and Edirne facilitated the transmission of this technical knowledge to the West, and an aesthetic sensibility capable of competing with Venetian red was developed.

The study offers a multidimensional historical analysis based on a wide range of textual and material sources, including medical treatises, commercial records, agricultural and hisba manuals, travelogues, guild regulations, technical craft manuals, and relevant scholarly literature from the Islamic, Byzantine, and Latin worlds. Consequently, this work aims to provide an original contribution to the history of medieval textiles through the lens of red dyestuffs.

Keywords: Red Dyestuffs, Medieval Mediterranean, Textile History, History Of Natural Dyes, Turkish Red.

Sakız Ceneviz Kolonisi'nde Emek, İş Gücü ve Meslekler

Arslan Kılıç*

Özet

Bu bildiride, Sakız Adası'nda 1346'da başlayan ve iki yüz yıldan fazla süren Ceneviz idaresi döneminde emek, işgücü ve meslek kavramları üzerinden adadaki çalışma hayatı ele alınacaktır. Bu hususta Cenova Devlet Arşivi'nden ve basılı çalışmalardan temin edilen ve çoğunlukla 1346-1520 arasındaki dönemde kaydedilmiş olan Sakız noterlerine ve Sakız idaresine ait belgeler bildirinin ana kaynak grubunu oluşturacaktır. Söz konusu belgelerden hareketle Sakız Adası'ndaki üretim ve ticaret aktivitelerinde yer alan ada sakinlerinin işgücü potansiyelleri ve meslekleri hakkında birtakım çıkarımlar yapılacaktır. Burada ticaret ve üretim sektörleri başta olmak üzere, adadaki emek ve işgücü dağılımında Rum, Latin ve Yahudi nüfusun payları ve rolleri incelenecektir. Ayrıca sakız, zeytinyağı, şarap, sabun ve ipek gibi ürünlerin üretim sisteminde emek ve işgücü kullanımının nasıl olduğu konusunda bilgi verilecektir. Söz konusu toplulukların haricinde adadaki köleler mevzubahis edilecek ve kölelerin hangi amaçlarla ya da hangi alanlarda kullanıldığına değinilecektir. Sonrasında, özellikle noter kayıtlarında kişileri tanımlamak üzere kullanılan meslek adları değerlendirilecektir. Demirci, hekim, berber, tavernacı gibi çok sayıda meslek erbabının kayıtları listelenerek hangi mesleğin hangi topluluk mensupları tarafından icra edildiği ve birbirlerine oranları hakkında genellemeler yapılmaya çalışılacaktır. Buna ek olarak meslek erbaplarının varsa yıllık maaşları ya da sahip oldukları dükkanlar için ödedikleri yıllık kira gibi bilgiler irdelenerek farklı meslek mensuplarının tahmini yıllık kazançları karşılaştırılacaktır. Son olarak Sakız Ceneviz kolonisindeki işgücünün ve çalışma hayatında, adanın yer aldığı bölge ve çevresinde meydana gelen siyasi hadiseler neticesinde yaşanan değişim ve dönüşümler hakkında bilgi verilecektir. Burada başlıca Eski Foça'nın Sakız Cenevizlilerin hakimiyetine geçmesi ve Osmanlıların II. Mehmed döneminde Ceneviz kolonilerinin aleyhine ilerlemesinin Sakız Cenevizlilerinin işgücü dağılımına etkileri tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sakız Cenevizlileri, Sakız Adası, Meslekler, İşgücü, Üretim.

* Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, İzmir/TÜRKİYE, arslankilicdtcf@gmail.com https://orcid.org/0000-0001-7074-7693

Labor, Workforce, and Professions in the Genoese Colony of Chios

Abstract

This paper examines working life on the island of Chios through the concepts of labor, workforce, and professions during the period of Genoese rule, which began in 1346 and lasted for over two centuries. The primary empirical foundation consists of notarial records and administrative documents of Chios mostly spanning 1346 to 1520 retrieved from the State Archives of Genoa and published primary sources. Relying on these documents, the study draws key inferences regarding the workforce capacity and occupations of the island's inhabitants involved in production and trade. In this context, it analyzes the respective roles and contributions of the Greek, Latin, and Jewish populations in the distribution of labor, particularly within the commercial and manufacturing sectors. Additionally, the paper investigates how labor was organized in the production systems of commodities such as mastic, olive oil, wine, soap, and silk. Beyond these communities, it addresses the institution of slavery on the island, examining the economic sectors and purposes for which slave labor was utilized. Furthermore, the occupational titles used in notarial records to define individuals are evaluated. By cataloging various trades—such as blacksmiths, physicians, barbers, and tavern keepers—the study establishes general patterns regarding which professions were practiced by specific ethno-religious groups and their relative proportions. It also examines available data on annual wages and shop rentals to estimate and compare the earnings across different occupations. Finally, the paper explores the structural transformations in Chios's workforce prompted by regional geopolitical shifts, focusing specifically on the impact of the Genoese acquisition of Old Phocaea and the Ottoman expansion under Sultan Mehmed II.

Keywords: Genoese of Chios, Chios Island, Professions, Workforce, Production.

Ortodoks Keşişler, Yahudi Tüccarlar ve Osmanlı Otoriteleri: Aynoroz Dağı'nda Ticaret, Para ve Suç

Hans Georg Majer*

Özet

Osmanlı yüzyılları boyunca Selanik kazası müstesna bir demografik durumla karakterize edilmekteydi: Aynaroz Dağı'ndaki çok sayıda manastır ve çilehanede yaklaşık 5.000 Ortodoks keşiş yaşamakta, Selanik şehri ise Rumlar ve Osmanlıların yanı sıra henüz 1519 yılında yaklaşık 16.000 kişilik olağan dışı büyüklükte bir Yahudi nüfusunu barındırmaktaydı; bu esnada Osmanlı kadısı ve Osmanlı valisi olan sancakbeyi burada görev yapmaktaydı. İslam hukukuna göre dini aidiyet nüfusu yapılandırdığı ve kıyafet nizamnameleri bunu vurguladığı için, dini gruplar açıkça görülebilir ve ayırt edilebilir durumdaydı.

Bildirim, birkaç Aynaroz manastırının arşivlerinden alınan yaklaşık 50 orijinal Osmanlı belgesinin suretlerine dayanmaktadır. Bu Osmanlı belgeleri, Selanik kazasındaki bu sakin grupları arasındaki karşılıklı ilişkileri nasıl yansıtmaktadır? Belgeler, 1556 ile 1699 yılları arasında ya padişah (ferman) ya da Selanik kadısı (hüccet) tarafından tanzim edilmiştir. Osmanlı topraklarının yerel tarihi için en önemli Osmanlı kaynağı olan şeriye sicilleri Selanik'te 1695 yılı öncesi dönem için muhafaza edilemediğinden, Aynaroz Dağı'ndan gelen belgeler söz konusu bölgenin tarihi açısından bilhassa kıymetlidir. Ancak bu belgeler herhangi bir dini meseleyi ele almamakta, bölgedeki mali, iktisadi, hukuki ve sosyal hayata ve keşişlerin, Yahudilerin ve Osmanlı makamlarının karşılaşmalarına dair kanıtlar içermekte; çok sayıdaki seyahatle Aynaroz Dağı'nı, Selanik Şer'iye Mahkemesini ve İstanbul'daki Divan-ı Hümayun'u birbirine bağlamaktadır.

Bahsedilen belgelere dayanarak bildiri, ticaretten suça, davalardan arzuhallere kadar uzanan karşılıklı ilişkilerinin çeşitli yönlerini dört bölümde izleyecektir: Bölüm I: Keşişler ve Osmanlı Makamları; Bölüm II: Keşişler ve Yahudiler; Bölüm III: Yahudiler, Keşişler ve Osmanlı Makamları ve Bölüm IV: Keşişler ve Yahudiler Karşısında Osmanlı Makamları.

Anahtar Kelimeler: Aynoroz Dağı, Selanik Kazası, Ortodoks Keşişler, Yahudi Tüccarlar, Osmanlı İdaresi, Şer'iye Sicilleri.

* Prof. Dr., Münih Ludwig Maximilian Üniversitesi, Yakın ve Orta Doğu Çalışmaları Enstitüsü, Münih/ALMANYA, hg.majer@lrz.uni-muenchen.de

Orthodox Monks, Jewish Merchants, and Ottoman Authorities: Commerce, Money, and Crime on Mount Athos

Abstract

During the Ottoman centuries the kaza Selanik was characterized by a singular demographic situation: about 5,000 orthodox monks lived in the numerous monasteries and hermitages on Mount Athos, the town of Selanik was, apart from Greeks and Ottomans, inhabited by an unusually large Jewish population of about 16,000 already in 1519, while an Ottoman kadi and an Ottoman governor, the sancakbeyi, held office there. As according to Islamic law religious affiliation structured the population, and as dress regulations underlined it, the religious groups were clearly visible and distinguishable.

My paper is based on copies of almost 50 original Ottoman documents from the archives of several Athos monasteries. How do these Ottoman documents reflect the interrelation between these groups of inhabitants in the kaza Selanik? The documents were issued either by the sultan (ferman) or by the kadi of Selanik (hüccet), between the years 1556 and 1699. As the records of the Ottoman court of justice (sicil) the most important Ottoman source for the local history of the Ottoman lands – have not been preserved in Selanik for the period prior to the year 1695, the documents from Mount Athos are especially valuable for the history of the said region. They do not deal with any religious question however, but contain evidence on the financial, economic, legal, and social life in the region and the encounters of its monks, Jews and Ottoman authorities, connecting by numerous travels Mount Athos, the sharia court of Selanik, and the Divan-ı Hümayun in Istanbul.

Based on the documents mentioned, the paper will, in IV parts trace the varied aspects of their interrelationship ranging from commerce to crime, from trials to petitions: part I: the Monks and the Ottoman authorities; part II: the Monks and the Jews; part III: the Jews, the Monks and the Ottoman authorities, and part IV: the Ottoman authorities facing Monks and Jews.

Keywords: Mount Athos, Kaza of Selanik, Orthodox Monks, Jewish Merchants, Ottoman Authorities, Sharia Court Records.

Kraliçe Mâviye ve Bizans'ın Doğu Sınırları

Sevgi Badur*

Özet

Türkiye İslâm tarihçiliğinde yapılan modern çalışmalar genellikle Hz. Muhammed, Hulefâ-yi Râşidîn ve Emevîler dönemi üzerine yoğunlaşmış, İslâm öncesi Arap tarihine ise daha az ilgi gösterilmiştir. Halbuki İslâm ve bilhassa Bizans kaynaklarına baktığımız zaman, İslâm öncesi Arapların bulundukları bölgede İran ve Bizans arasında ne kadar önemli rol oynadıkları görülmektedir. Farklı Arap siyasi yapılarının Geç Antik Çağ'da, Bizans ve İran arasındaki çatışmalarda veya Arap yarımadasının kontrolü gibi meselelerde, İran veya Bizans'ın veya kendi çıkarlarının güçlü savunucuları olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Günümüzde büyük güçler adına hareket eden bölgesel devletlerin tutumu "vekâlet" kavramıyla ifade edilmektedir. Bu bağlamda, Fırat Nehri'nden Kızıldeniz'e kadar uzanan bir yol olan ve İmparator Diocletianus'un (MS 284-305) iktidarı döneminde yapılan bir sınır savunma sistemi olan Strata Diocletiana boyunca yer alan Roma'nın doğu sınırları, askerî manada kendi kaynakları kadar bölgede kurdukları ittifaklar sayesinde yerel Arap kabileleri tarafından da korunuyordu. Bizanslılar ise IV. yüzyıldan itibaren sınır güvenliğini tedrici olarak başlatmışlardır.

Roma İmparatorluğu'nun bölgedeki müttefiklerinden birisi de İmparator Valens'in MS 378 yılındaki Hadrianopolis Savaşı'nda yenilmesi üzerine Konstantinopolis'in savunulmasına yardım etmek amacıyla takviye birlikler gönderebilecek kadar güçlü bir şahsiyet olan Tenûh kabilesinin kraliçesi Mâviye bint Amr idi. Roma'nın doğudaki en güçlü müttefiki olarak konumunu sağlamlaştıran Mâviye, özellikle çöldeki Arap kabileleri arasında kayda değer güce ulaşmıştı. Ancak hâkimiyeti çok uzun sürmedi. Bununla birlikte onun IV. yüzyılda Suriye ve Mısır'ı kapsayan konfederasyonu, Roma'nın doğudan gelen saldırılara karşı ittifak kurduğu Arap konfederasyonlarının ilki olması bakımından önemli bir yere sahiptir.

Dolayısıyla bu çalışmanın ana konusu, Arapların kraliçesi Mâviye'nin hikâyesini söz konusu siyasi bağlam içerisinde incelemektir. Böylesi hikâyeler, IV. yüzyılda yaşamış bir kadının kompleks siyasi ve kültürel dünyasını yansıtmanın yanı sıra, modern dünyada var olan vekâlet ilişkilerinin anlaşılmasına da Eskiçağ dünyasından bir perspektif sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mâviye, Tenûhîler, Bedevîler, Valens, Hadrianopolis Savaşı.

* Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Tarih Bölümü, İstanbul/TÜRKİYE, bdrsevgi34@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-5380-7217

Queen Mavia and the Eastern Frontiers of Byzantium

Abstract

In modern Islamic historiography in Türkiye, scholarly studies have generally focused on the period of Prophet Muhammad, the Rashidun Caliphate, and the Umayyads. In contrast, relatively less attention has been given to the history of the Arabs in pre-Islamic times. However, when we examine Islamic and especially Byzantine sources it becomes clear how significant a role pre-Islamic Arabs played in the region between Persia and Byzantium. In Late Antiquity, different Arab political structures emerged as active supporters of either the Byzantine Empire or the Persian Empire or of their own interests in regional conflicts, including the struggle for control over the Arabian Peninsula. Today, the behavior of regional states acting on behalf of major powers is often described using the concept of "proxy." In this context, the eastern frontiers of Rome, extending along the route from the Euphrates River to the Red Sea and marked by the strata Diocletiana, a frontier defense system built during the reign of Emperor Diocletian (AD 284-305) were protected not only by Rome's own military resources but also through alliances established with local Arab tribes. The Byzantines, for their part, gradually began to develop their own frontier defense system from the IVth century onwards.

One of the Roman Empire's allies in the region was Mavia bint Amr, the queen of the Tanukh tribe, a powerful figure who was influential enough to send reinforcements to help defend Constantinople following Emperor Valens' defeat at the Battle of Hadrianopolis in AD 378. Thus, Mavia, who consolidated her position as Rome's strongest ally in the east, reached considerable power especially among the Arab tribes in the desert. However, her reign was short-lived. Nevertheless, her confederation –which included Syria and Egypt in the IVth century– holds an important place as the first Arab confederation with which Rome formed alliances to counter eastern attacks.

Therefore, the main subject of this study is to examine the story of Mavia, the queen of the Arabs, within the said political context. Such stories, besides reflecting the complex political and cultural world of a woman who lived in the IVth century, this story also offers a perspective from the ancient world for understanding proxy relationships in the modern world.

Keywords: Mavia, Tanūkhs, Bedouins, Valens, Battle of Adrianople.

el-Hint'te "İran Asıllı Hunlar": Hunalar, Alhonlar, Hingilalar

Feruza Djumaniyazova*

Özet

"el-Hint'teki İranlı Hunlar" terimi, genel olarak Hindistan Alt Kıtası'na (el-Hind) yapılan akınlar sırasında bölgeye hakim olan ve derin İran kültürel etkileri taşıyan Hun gruplarını tanımlamak için kullanılmaktadır. Nümismatist Robert Göbl, bu tanımlamayı akademide 1967 tarihli çığır açan eseri "Dokumente zur Geschichte der iranischen Hunnen in Baktrien und Indien" *(Baktriya ve Hindistan'daki İranlı Hunların Tarihine Dair Belgeler)* aracılığıyla yerleştirmiştir. Bu bağlamda üç ana grup öne çıkmaktadır: Hunalar, Alhanlar (Alchonlar) ve Hingilalar (Aftalitler veya Nezaklar). Hyonlar/Kidaritler olarak işlev gören Hunalar, IV. yüzyılın ortalarından itibaren Orta Asya ve Hindistan'da aktif hale gelmişlerdir. Merkezleri Baktriya'da (günümüz kuzey Afganistan'ı) bulunan Kidarit hanedanı, Kuzey Hindistan'a doğru ilerlemeden önce Sasani İmparatorluğu ile çatışmıştır; ancak Hyonların Kuzey Hindistan'a ulaştığına dair doğrudan belgeleme bulunmamaktadır. Alhanlar (Kızıl Hunlar), V. yüzyılda Kuzey Hindistan'da hakim bir konum elde etmişlerdir. Muhtemelen Hun soyundan gelen ancak İran kültürüne derinlemesine entegre olan güçlerinin merkezi Pencap ve Gandhara bölgelerindeydi. Toramana ve Mihirakula gibi Huna hükümdarları onlarla ilişkilendirilse deHint yazılı kayıtlarında özel olarak Huna olarak adlandırılmışlardır. Onların maddi kültürleri, Sasani tarzı gümüş sikkeler, Baktriya yazısındaki kitabeler ve Budizm ile olan temasları ile karakterize edilmektedir.

Hingilalar (Aftalitler/Ak Hunlar/Nezaklar), Kuzey Hindistan'a yayılmadan önce V. ve VI. yüzyıllarda Orta Asya'da heybetli bir güç temsil etmişlerdir. Merkezleri Bedahşan veya Belh yakınlarında bulunan bu konfederasyon, hem Türk hem de İran unsurlarını içeren heterojen bir yapıya sahipti. İran onomastiğini (Hingila gibi) ve Sasani ikonografisini Zerdüştlük ve Budizm sembolleriyle birleştiren bu gruplar, "İranlı Hunlar" veya "İranlaşmış Hunlar" olarak tanımlanmışlardır. IV. ve VI. yüzyıllar arasında Baktriya ve Kuzey Hindistan boyunca hüküm süren bu hanedanlar, etnik olarak Hun ancak kültürel ve siyasi olarak İranlaşmış olup Sasani küresiyle yakın ilişkiler kurmuş, kültürel sentezler oluşturmak için yerli Hint medeniyetleriyle etkileşime girmiş ve Hindistan'ın Geç Antik Çağ tarihini şekillendirmişlerdir. Aralarındaki akrabalık bağını birleştiren metinsel kanıtlar yetersiz olsa da örneğin Çin kaynakları Hyonlardan "Küçük Yüeçi" olarak bahseder ve onların daha önceki Hint-İskitler veya Kuşan İmparatorluğu ile doğrudan şecereleri belirsizliğini korur, şüphesiz Kuşan geleneğini takip etmişlerdir. Bu bildiri, söz konusu İranlı Hunların Hint-İran kültürel çevresi içinde nasıl özgün bir Hun ve Ön-Türk kimliği oluşturduklarını incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Toharistan Yabğuluğu, Aşina, Araplar, Tardu Şad, Çin Kaynakları.

* Doç. Dr., Özbekistan Bilimler Akademisi, Ebu Reyhan Biruni Şarkiyat Enstitüsü, Taşkent/ÖZBESKİTAN, jumaniyazova84@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-7992-9087

"Iranian Huns" in al-Hind: Hunas, Alkhans, and Khingilas

Abstract

The term "Iranian Huns in al-Hind" is generally employed to define the Hunnic groups that dominated the region during the incursions into the Indian Subcontinent (al-Hind) and bore profound Iranian cultural influences. Numismatist Robert Göbl established this designation in scholarship through his seminal 1967 work, *"Dokumente zur Geschichte der iranischen Hunnen in Baktrien und Indien"* (Documents on the History of the Iranian Huns in Bactria and India). In this context, three principal groups stand out: the Hunas, the Alkhans (Alchons), and the Khingilas (Hephthalites or Nezaks). The Hunas, functioning as Chionites/Kidarites, became active in Central Asia and India from the mid-IVth century onward. Centered in Bactria (present-day northern Afghanistan), the Kidarite dynasty clashed with the Sasanian Empire before advancing toward Northern India, though direct documentation regarding the Chionites reaching Northern India remains absent. The Alkhans (Red Huns) achieved a dominant standing in Northern India in the Vth century. Likely of Hunnic descent yet deeply integrated into Iranian culture, their power was centered in the Punjab and Gandhara regions. Although Huna rulers such as Toramana and Mihirakula are linked to them, they are specifically designated as Hunas in Indian textual records. Their material culture is characterized by Sasanian-style silver coinage, inscriptions in the Bactrian script, and engagement with Buddhism.

The Khingilas (Hephthalites/White Huns/Nezaks) represented a formidable force in Central Asia during the Vth-VIth centuries before expanding into Northern India. Centered near Badakhshan or Balkh, this confederation possessed a heterogeneous composition incorporating both Turkic and Iranian elements. Combining Iranian onomastics (such as Khingila) and Sasanian iconography with Zoroastrian and Buddhist symbols, they have been described as "Iranian Huns" or "Iranized Huns." Ruling across Bactria and Northern India between the IVth and VIth centuries, these dynasties ethnically Hunnic but culturally and politically Iranized forged close relations with the Sasanian sphere, interacted with indigenous Indian civilizations to create cultural syntheses, and shaped the Late Antique history of India. While textual evidence linking their mutual kinship is sparse Chinese sources, for instance, refer to the Chionites as "Lesser Yuezhi" and their direct genealogies to earlier Indo-Scythians or the Kushan Empire remain ambiguous, they unquestionably followed in the Kushan tradition. This paper examines how these Iranian Huns formulated a distinctive Hunnic and Proto-Turkic identity within the Indo-Iranian cultural milieu.

Keywords: State of Tokharistan Yabghu, Ashina, Arabs, Tardu Shad, Chinese Sources.

Selçukluların Hint Okyanusu'ndaki Ticari Faaliyetleri ve Song Hanedanlığı ile Tecimsel Etkileşimler

Ahmet Nurullah Özdal*

Özet

Büyük Selçuklular ve ardıllarının İpek Yolu üzerindeki hâkimiyetleri, aktif faaliyetleri malumdur. Bununla birlikte, onların Hint Okyanusu ticaret uzamındaki mevcudiyetleri göz ardı edilmektedir. Seylan Adası, Hindistan (hususiyetle Çalukya Racalığı) ve Çin ile yapılan ticaret sayesinde olağanüstü seviyede zenginleşmiş tüccarlarıyla ünlenen Siraf, Selçukluların okyanusa açıldıkları önemli kapılardan birisidir. Umman'daki Sohâr, Zafâr, Mirbât, Yemen'deki Aden ve Şihr ile Kirman Selçukluları zamanında yıldızları parlayan Hürmüz ve Tîz, diğer başlıca limanlardır. Bu limanlar vasıtasıyla Selçuklular ile Srivijaya (Endonezya'da), Çampa (Vietnam'da), Khmer (Kamboçya'da), Pala (Bangladeş'te), Pandya, Çalukya, Çola (Hindistan'da), Goryeo (Kore'de) krallıklarının hegemonyasındaki limanlar arasında geniş çapta alım-satım faaliyetleri devam eder. Selçuklular, köklü ailelerce yarı-bağımsız şekilde yönetilen kimi limanların icraat tarzlarına doğrudan müdahil olmayıp daha çok bunlardan sağlanan gelirlerle ilgilenmişlerdir. Örneğin 1136 yılında Hürmüz Limanı, Kirman Selçukluları adına böyle bir aileye mensup İbn Merzubân tarafından işletilmektedir. Selçukluların Fars Atabegleri (Salgurlular), Kinbaya'da ticaret kolonileri kurmayı başarırlar.

Çin kayıtlarında "Cengtan" kelimesiyle ifade edilen Selçukluların Song Hanedanlığı ile olan ticaret bağlantıları, deniz üzerinden -en önemlileri Guanzhou (Kanton) ve Quanzhou (Zeytun) olmak üzere 9 liman şehri ile- sağlanır. Bu şehirlerde Müslüman Arap, Fars ve Türk tüccarlara ait diasporalar bulunmaktadır. Sultan Melikşah döneminde, Song ile ticari rabıtaların kurulmasına yönelik elçilik heyetleri gönderilir. Bu teşebbüslerin her iki taraf açısından da geri-dönüşü muazzamdır. 1130 yılında, Quanzhou Limanı'nda, yalnızca akgünlük ithalatı gümrükleme hacmi yaklaşık 70.000 kg civarındadır. Çin'e gönderildiği kayıtlara geçen son ticaret misyonu, Irak Selçukluları dönemine tekabül eden 1168 tarihinde gerçekleşir. Selçuklular ile Song Çin'i arasındaki ürün hareketlilikleri çift yönlüdür ve düşünülenden daha derinliklidir. Söz gelimi, Horasan ve Irak bölgesinde Çin tekstillerinin revaç gördüğü zaman aralığında Song Hanedanlığı da Irak ve Maveraünnehir imalatı olan pahalı giysileri talep etmiştir. Porselene mavi rengini vermekte kullanılan kobalt, Selçuklu İran'ından Güney Çin'e gönderilmekte, burada üretilen porselenler ise zikredilen limanlar üzerinden Selçuklu ülkesine sevk edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Selçuklular, Hint Okyanusu, Baharat Yolu, Song Hanedanlığı, Deniz Ticareti.

* Prof. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ağrı/TÜRKİYE, anozdal@agri.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-0161-8289

Seljuk Commercial Activities in the Indian Ocean and Commercial Interactions with the Song Dynasty

Abstract

The dominance and ongoing activities of the Great Seljuks and their successors on the Silk Road are well-known. However, their presence in the Indian Ocean trade space is ignored. Siraf, which became famous for its merchants who became extraordinarily wealthy thanks to the trade with the island of Ceylon, India (especially the Chalukya Raja) and China, is one of the important gates through which the Seljuks opened to the ocean. Other major ports are Sohar, Zafar, Mirbat in Oman, Aden and Shihr in Yemen, and Hormuz and Tiz, which were the shining stars of the Kirman Seljuks. Through these ports, extensive trading activities continued between the Seljuks and the ports under the hegemony of the Srivijaya (Indonesia), Champa (Vietnam), Khmer (Cambodia), Pala (Bangladesh), Pandya, Chalukya, Chola (India), and Goryeo (Korea). The Seljuks did not directly intervene in the operations of some ports that were semi-independently managed by long-established families but were more interested in the revenues obtained from them. For example, in 1136, the Port of Hormuz was operated on behalf of the Kirman Seljuks by Ibn Marzuban, who belonged to such a family. The Persian Atabegs (Salgurs) of the Seljuks managed to establish trade colonies in Kinbaya.

The Seljuks' trade connections with the Song Dynasty, referred to as "Cengtan" in Chinese records, were established via the sea - with 9 port cities, the most important of which were Guanzhou (Canton) and Quanzhou (Zeytun). There were diasporas of Muslim Arab, Persian and Turkish merchants in these cities. During the reign of Sultan Melikşah, embassy delegations were sent to establish trade relations with the Song. The return of these initiatives for both parties was enormous. In 1130, the customs clearance volume of only the import of frankincense was around 70,000 kg in Quanzhou Port. The last recorded trade mission sent to China was in 1168, during the Iraqi Seljuks period. Product movements between the Seljuks and Song China were two-way and deeper than thought. For example, during the period when Chinese textiles were popular in the Khorasan and Iraq region, the Song Dynasty also demanded expensive garments made in Iraq and Transoxiana. Cobalt, which was used to give porcelain its blue color, was sent from Seljuk Iran to Southern China; the porcelain produced here was shipped to the Seljuk country via the ports mentioned.

Keywords: Seljuks, Indian Ocean, Spice Route, Song Dynasty, Maritime Trade.

Batı Bengal Özelinde Hindistan'daki Vakıf Mülklerinin Tarihi, Mirasları ve Siyaseti

Kainat Siddiqui*

Özet

İslamî bir vakıf kurumu olan "vakıf" (çoğulu evkaf), servetin Allah yolunda tahsis edilerek dağıtılmasına dayalı bir yöntemdir. Vakıf mülkleri büyük ölçüde camiler, idgahlar (toplu ibadet alanları), dergahlar (tasavvufi türbeler), imambaralar (Şii yas törenlerinin yapıldığı yapılar), makbaralar (türbeler), encümenler (dernek veya meclisler), medreseler ve kabristanlardan (mezarlıklar) oluşur. Kökeni, Allah'ın Elçisi Hz. Muhammed'in (s.a.v.), İslam'ı yaşayan insanlara dini veya hayır amaçlı arazi ve bina tahsis etmelerini tavsiye ettiği döneme kadar uzanır. Bu uygulama, ahirette (kıyamet günü) kişiye sevap kazandıran bir sadaka-i cariye (sürekli hayır) olarak kabul edilir. Hindistan'a İslam'ı yaymak amacıyla ehl-i suffalar (tasavvuf ehli/veliler) gelmiştir. Onlar, İslam adına hankahlar (dini eğitim yapıları) kurmuş ve bunları vakfetmişlerdir. Bu sistem, ülkeyi yöneten Delhi Sultanları (yaklaşık 1206-1526) ve Babür İmparatorları (yaklaşık 1526-1707) tarafından benimsenmiş ve teşvik edilmiştir. Babür İmparatorluğu'nun çöküşü ve ardından ülkede İngiliz hakimiyetinin başlamasıyla durum değişmiştir. 1857 Bağımsızlık Savaşı sırasında vakıf mülkleri usulsüzce ele geçirilmiş ve bunlara el konulmuştur. Vakıf yasaları yeniden düzenlenmiş ve İngiliz yönetimi tarafından idare edilmiştir. Bağımsızlığın (1947) ardından, Hindistan Hükûmeti tarafından bir dizi Vakıf Yasası çıkarılmıştır. Bharatiya Janata Partisi (BJP) hükûmeti tarafından getirilen yeni "Vakıf Değişiklik Yasası 2025", mevcut eksikliklere işaret ederek önceki 1995 tarihli Vakıf Yasası'nı yürürlükten kaldırmıştır. Yeni yasa, örtülü bir ifadeyle UMEED (Birleşik Vakıf Yönetimi, Güçlendirme, Verimlilik ve Kalkınma Yasası) olarak adlandırılmaktadır. Yasa, vakıf kayıtlarının dijitalleştirilmesi ve vakıf mülklerinin daha iyi korunarak kötüye kullanımlarının önlenmesi yoluyla vakıf yönetiminde daha fazla şeffaflık sağlama vaadiyle gelmektedir.

Bu makale, Batı Bengal eyaleti özelinde bir vaka incelemesi yaparak Hindistan'daki vakıfların (evkaf) tarihsel ve güncel durumunu ele almayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vakıf, Babürlüler, Sultanlar, Batı Bengal, İngilizler, Yasa, UMEED, BJP.

* Dr., Sabar Enstitüsü, Kolkata/HİNDİSTAN, siddiquikainat79@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-8147-7489

The History, Legacies, and Politics of Waqf Properties in India with Special Reference to West Bengal

Abstract

A "waqf" (plural awqaf), an Islamic endowment, represents a mechanism for the distribution of wealth dedicated for the sake of God. Waqf properties largely comprise mosques, idgahs (places for congregational prayer), dargahs (Sufi shrines), imambaras (Shia halls for mourning congregations), maqbaras (mausoleums), anjumans (associations or assemblies), madrasahs, and qabristans (cemeteries). The origin of this institution traces back to the Prophet Muhammad, who encouraged Muslims to dedicate lands and buildings for religious or charitable purposes. This practice is regarded as sadaqah jaariyah (continuous charity), earning rewards for the benefactor in the akhirah (judgement day). In India, Sufis and religious scholars arrived to propagate Islam, establishing khanqahs (institutions for religious education and spiritual retreat) and endowing them as waqf. This system was adopted and patronized by the Delhi Sultans (c. 1206–1526) and the Mughal Emperors (c. 1526–1707). However, following the decline of the Mughal Empire and the rise of British colonial rule, the landscape shifted dramatically. In the aftermath of the 1857 War of Independence, numerous waqf properties were misappropriated and confiscated, leading the British administration to reorganize and regulate waqf laws. Following Independence in 1947, the Government of India enacted a series of Waqf Acts. Recently, the Bharatiya Janata Party (BJP) government introduced the new Waqf (Amendment) Act 2025, which repealed the earlier Waqf Act of 1995 citing its structural shortcomings. Referred to by the acronym UMEED (Unified Waqf Management, Empowerment, Efficiency, and Development Act), this legislation promises to bring greater transparency to waqf administration by digitizing records, ensuring stronger protection for waqf properties, and preventing their misuse.

This article presents a case study focused on the state of West Bengal, examining the historical trajectory and contemporary status of waqf properties (awqaf) in India.

Keywords: Waqf, Mughals, Sultans, West Bengal, British, Act, UMEED, BJP.

Odessa'daki Türk Konsolosluğunun Faaliyeti: Ekonomik ve Sosyal Yönler (XIX. Yüzyıl - XX. Yüzyıl Başı)

Nataliya Zub*

Özet

Türkiye ile Ukrayna'nın karşılıklı saygı ve beyan edilen vaatlerin yerine getirilmesi temelindeki iyi komşuluk politikasının yüz yılı aşkın bir geçmişi bulunmaktadır. 1922 tarihli Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması (Ankara) iki ülke arasındaki iyi niyet ilişkilerini birleştirdi. Ancak diplomatik ilişkilerin oluşum tarihi geçmişimizde daha uzun bir geleneğe dayanmaktadır.

XIX. yüzyılın başlarında Osmanlı ve Rus İmparatorlukları arasında bir dizi askerî çatışmadan sonra (1806-1812, 1828-1829), siyasi haritadaki jeopolitik durum değişti. Uluslararası ilişkilerde yeni bir dönem başladı.

Ukrayna topraklarında Osmanlı Devleti'nin diplomatik temsilciliğinin resmen onaylandığı ilk şehir Odessa oldu. 1840'ların başlarında ilk Türk konsolosu N. Korsi orada göründü. Ardından konsolosluk görevini R. Hava üstlendi. İlk diplomatların faaliyetleri daha çok ekonomik yöne yani ticarete odaklanmıştı. Devletler arasındaki diplomatik ilişkilerin düzgün seyri ve gelişme dinamikleri zaman zaman savaşlarla kesintiye uğramıştır. Bu tür kriz dönemleri birden fazla kez (1853-1856, 1877-1878, 1914-1918) yaşandı.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'nde gerçekleştirilen modernist reformlar Hariciye Nezareti'ni de etkiledi. Genel olarak, bu durum konsolosluk görevlilerinin hem dış görünüşleri hem de faaliyetleri üzerinde olumlu bir etki yarattı. Diplomatik hizmetteki tüccarların yerini Hariciye Nezareti yetkililerinin temsilcileri aldı. Resmi görev değişiklikleri daha sık gerçekleşmeye başladı. Konsoloslar, ülkelerinin resmi temsilcilerinden destek arayan tebaalarının haklarının korunması açısından önemli olan sosyal yönlerde daha aktif hale geldiler.

Bu bildiri, Odessa'daki konsolosların standart görevlerine ek olarak ele almak zorunda kaldıkları ekonomik ve sosyal faaliyetlerinin bazı yönlerini incelemektedir. Arşiv belgeleri, çeşitli durum ve koşullara yanıt olarak ortaya çıkan konsolosluk görevlilerinin girişimleri hakkında gerçekleri ortaya koymaktadır. Örneğin, Türk askerlerinin anısını yaşatmak ve Türk işçilerinin çıkarlarını korumak gibi. Diplomatların sadece mesleki nitelikleri değil aynı zamanda kişisel özellikleri de ilgi çekicidir. Günümüzde bu konu, özellikle arşiv kaynaklarının yetersizliği nedeniyle çok az araştırılmıştır. Ama tarihçilerin bu konuya ilgisi var ve bu ilgi giderek artmaktadır. Türkiye-Ukrayna ilişkilerinin tarihini araştırmak, sadece geçmişin sayfalarını ortaya çıkarmakla kalmıyor aynı zamanda günümüz ilişkilerini de güçlendiriyor.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Ukrayna, Odessa, Tarih, Konsolosluk, Şehbender, Türk Vatandaşları.

* Dr., Ukrayna Ulusal Bilimler Akademisi, A. Krımskiy Doğu Araştırmaları Enstitüsü, Kiev/UKRAYNA, rudenkonatalie@yahoo.com https://orcid.org/0000-0003-4789-9466

Activities of the Consulate of Türkiye in Odesa: Economic and Social Aspects (XIXth - Early XXth Century)

Abstract

The good-neighborly policy of Türkiye and Ukraine, based on mutual respect and the fulfillment of declared promises, has a history of more than a hundred years. The Treaty of Friendship and Brotherhood of 1922 (Ankara) consolidated the relations of good intentions between the two countries. However, the history of the formation of diplomatic relations has a longer tradition in our past.

Following a series of military clashes in the early XIXth century (1806-1812, 1828-1829) between the Ottoman and Russian Empires, the geopolitical landscape on the map underwent significant changes. A new round of international relations began.

Odesa became the first city in the Ukrainian lands where the diplomatic representation of the Ottoman Empire was officially recognized. In the early 1840s, the first Turkish consul, N. Korsi, appeared there. Then the post of consul was occupied by R. Hava. The smooth course and development dynamics of diplomatic relations between the states were periodically interrupted by wars. Such crisis periods occurred more than once (1853-1856, 1877-1878, 1914-1918).

In the second half of the XIXth century, modernist reforms in the Ottoman Empire also affected the Ministry of Foreign Affairs. In general, this had a positive impact on both the appearance and activities of consular employees. Representatives of the Ministry of Foreign Affairs replaced merchants in the diplomatic service. Official changes of duty began to take place more frequently. Consuls became more active in social aspects that were important for protecting the rights of their nationals, who sought support from official representatives of their country.

This article examines some aspects of the economic and social activities of the consuls in Odesa, which they had to address in addition to their standard duties. Archival documents reveal facts about initiatives taken by consular officers in response to various situations and circumstances, such as preserving the memory of Turkish soldiers and protecting the interests of Turkish workers. Special attention is paid not only to the professional qualities of diplomats, but also to their personal characteristics.

Today, this topic remains relatively understudied, primarily due to the scarcity of archival sources. However, historians are undoubtedly interested in the topic, and it is gaining traction. Research into the history of relations between Türkiye and Ukraine not only reveals the pages of the past but also strengthens contemporary relations.

Keyworlds: Türkiye, Ukraine, Odesa, History, Consulate, Consul, Turkish Citizens.

Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri Çerçevesinde Karadeniz'de Güç Dengesi Arayışları: Karadeniz Paktı Meselesi

İsmet Türkmen*

Özet

Türkiye ile Sovyetler Birliği ilişkilerindeki gerilim, özellikle Montrö (Montreux) Boğazlar Sözleşmesi'nden sonra ivme kazanmıştır. Bu süreçte; Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın 13-16 Temmuz 1937 tarihleri arasındaki Moskova ziyaretinin ardından Montrö'den itibaren Türk-Rus ilişkilerinin gündeminde tutulan "Karadeniz Paktı" dahilinde yeni bir Türk Rus paktı arayışı uluslararası kamuoyunun gündemine taşınmıştır. Bu siyasî yaklaşım dahilinde Moskova'daki temaslarında Bakan Aras, Türkiye'nin Rusya'ya yönelik yükümlülüklerini hassasiyetle takip edeceklerini vurgulamakla birlikte Türkiye'nin bu yükümlülüklerin kapsamının genişletilmesine ilişkin açık bir talebi onaylamaya razı olmadığını da ifade etmiştir. Karadeniz özelinde Sovyetler Birliği yeni süreçte bir ikili pakt aracılığıyla Türkiye ile münasebetlerini güçlendirme gayreti ile hareket etmiştir. Türkiye'nin olası bir savaş durumunda Sovyetler Birliği'ne sağlayacağı yardımdan daha öte düşünülen bu paktın, siyasî sonuçlar taşıyacağı kanaati de hakimdir. Ayrıca pakt sayesinde Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nden uzaklaşmasının engellenmesi de hedeflenmiştir. Esasında Bakan Aras'ın mesele özelindeki yazışmaları, Karadeniz Paktı'nın bir konjonktür gereği hayata geçirileceği söylentilerini sonlandırma amacı taşımaktadır. Buna karşılık Sovyet hükûmetinin dış politikası da çıkabilecek muhtemel bir savaşın hazırlıklarını yapmaya yönelik şekillendirilmiştir. Pakt arayışının Sovyetler nezdinde sonuçsuz kalması üzerine de Türkiye'ye yönelik politikası bütünüyle değişmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında Karadeniz merkezli güç dengesi arayışını tarihsel ve uluslararası politika bağlamında irdelemektir. Konunun önemi, Türkiye'nin savaş öncesi dönemde izlediği denge ve ittifak siyasetlerinin, bölgesel ve küresel güvenlik yapıları üzerindeki etkilerini anlamaya katkı sağlamasından kaynaklanmaktadır. Çalışmada yöntem olarak doküman analizi tercih edilmiş özellikle Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi başta olmak üzere döneme ilişkin yazılı kaynaklardan yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Sovyetler Birliği, İtalya, Karadeniz Paktı, Güvenlik.

* Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Tokat/TÜRKİYE, iturkmentug@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-8198-5707

In Search of a Balance of Power in the Black Sea within the Framework of Türkiye-Soviet Union Relations: The Question of the Black Sea Pact

Abstract

Tensions in Türkiye-Soviet Union relations gained momentum particularly after the Montreux Straits Convention. During this process, following the visit of Foreign Minister Tevfik Rüştü Aras to Moscow between July 13 and 16, 1937, the search for a new Turkish-Soviet agreement within the framework of the "Black Sea Pact" which had been kept on the bilateral agenda since Montreux, was brought to the attention of the international public. Within this political strategy, Minister Aras emphasized during his contacts in Moscow that Türkiye would meticulously observe its obligations toward Russia, while explicitly stating that Türkiye was unwilling to approve any request to expand the scope of these commitments. Specifically regarding the Black Sea, the Soviet Union sought to strengthen its relations with Türkiye through a bilateral pact. It was widely believed that this proposed pact, going beyond the assistance Türkiye might provide to the Soviet Union in the event of war, carried major political implications and aimed to prevent Türkiye from drifting away from the Soviet orbit. In essence, Minister Aras's correspondence on the matter was intended to dispel rumors that the Black Sea Pact would be implemented merely due to prevailing circumstances. Conversely, Soviet foreign policy was being tailored to prepare for a prospective war. When the pursuit of this pact proved fruitless from the Soviet standpoint, Moscow completely altered its policy toward Türkiye.

The aim of this study is to examine the search for a Black Sea-centered balance of power between Türkiye and the Soviet Union within historical and international political contexts. The significance of the subject lies in its contribution to understanding how Türkiye's pre-war policies of balance and alliance affected regional and global security structures. Document analysis was selected as the research methodology, drawing primarily upon written sources of the era, most notably the Turkish Presidential State Archives.

Keywords: Türkiye, Soviet Union, Italy, Black Sea Pact, Security.

COMEB Kapsamında Romanya-Türkiye İş Birliği İstanbul-Köstence Deniz Yolunda Yasadışı Ticaret (1934-1940)

Liliana Elena Boscan*

Özet

Makalenin ilk bölümünde, COMEB (Balkan Antantı İktisat Konseyi Bünyesindeki Denizcilik Uzmanları Komitesi) çerçevesinde Romanya ile Türkiye arasındaki iş birliği sunulacaktır. Bu doğrultuda, Denizcilik Uzmanları Komitesi'nin toplantıları ve Balkan ülkelerinin deniz taşımacılığını geliştirmek amacıyla alınan kararlar ele alınacaktır. Alınan bu kararlar, Romanya ve Türkiye arasındaki deniz taşımacılığını ve ticareti kolaylaştırmıştır.

İstanbul (27.05.1936-05.06.1936; 05-10.04.1938), Atina (24-29.10.1936; 18-26.03.1937), Bükreş (06-15.09.1937; 04-08.05.1939), Nyon (10-11.09.1937), Split (03-08.10.1938), Pire (05-08.01.1939) ve Belgrad'da (06-07.06.1940) gerçekleştirilen görüşmeler ile alınan kararlar analiz edilecektir.

Coğrafi yakınlık ve Karadeniz deniz yolu sayesinde oldukça aktif geçen Romanya-Türkiye ticari ilişkileri, bu yoğun hareketlilikle birlikte yasa dışı faaliyetler için de fırsatlar yaratmıştır. Nitekim çalışmanın ikinci bölümünde, İstanbul ile Köstence arasındaki deniz yolunda yürütülen yasa dışı trafik ele alınacaktır. Bu kaçakçılık faaliyetleri; ticari mal kaçakçılığı (tütün, alkol, halı, kumaş, ipek), vergi kaçakçılığı, yasa dışı göç (Dobruca'dan Türkiye'ye Türk göçmenler), uyuşturucu madde (esrar, afyon, kokain) ve tarihi eser kaçakçılığını kapsamaktadır.

Makale, Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşivi (Türkiye, İstanbul, Ankara ve Kostantiniyye fonları), Romanya Ulusal Arşivi (İçişleri Bakanlığı fonları) bünyesindeki yayımlanmamış belgelere ve dönemin Romanya ile Türk basınında yer alan haberlere dayanmaktadır.

Romanya ve Türk tarihyazımında bu konu üzerine daha önce yapılmış doğrudan bir araştırma bulunmadığından, çalışma özgün bir nitelik taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Denizcilik Komitesi, Balkan Antantı, İstanbul–Köstence Kaçakçılığı, Romanya Denizcilik Servisi.

* Doç. Dr., Bükreş Üniversitesi, Tarih Fakültesi, luslararası İlişkiler ve Avrupa Çalışmaları Bölümü, Bükreş/ROMANYA, liliana.boscan@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-3272-4914

Romanian-Turkish Collaboration Within COMEB
Illegal Trafficking on the Istanbul-Constanța Maritime Route (1934-1940)

Abstract

The first part of the article presents the collaboration between Romania and Türkiye within COMEB (Committee of Maritime Experts within the Economic Council of the Balkan Entente). In this framework, the meetings of the Committee of Maritime Experts and the decisions taken to develop the maritime transport of the Balkan countries are examined. These decisions facilitated maritime transport and trade between Romania and Türkiye.

The discussions and decisions taken during the meetings held in Istanbul (27.05.1936-05.06.1936; 05-10.04.1938), Athens (24-29.10.1936; 18-26.03.1937), Bucharest (06-15.09.1937; 04-08.05.1939), Nyon (10-11.09.1937), Split (03-08.10.1938), Piraeus (05-08.01.1939) and Belgrade (06-07.06.1940) will be analyzed.

Romanian-Turkish commercial relations were highly active, facilitated by geographical proximity and the Black Sea maritime route. However, this intense movement also created opportunities for illegal activities. Accordingly, the second part of the article addresses the illegal traffic along the maritime route between Istanbul and Constanța. These trafficking activities include the smuggling of commercial goods (tobacco, alcohol, carpets, fabrics, silk), tax evasion, illegal migration (Turkish emigrants moving from Dobrogea to Türkiye), narcotics (hashish, opium, cocaine), and trafficking in artefacts.

The article is based on unpublished documents from the Diplomatic Archive of the Ministry of Foreign Affairs (Türkiye, Istanbul, Ankara, and Constantinople funds), the National Archives of Romania (Ministry of the Interior funds), and news reports from the contemporary Romanian and Turkish press.

As no direct research has previously been conducted on this subject in Romanian and Turkish historiography, this study is of an original nature.

Keywords: Maritime Committee, Balkan Entente, Istanbul-Constanța Smuggling, Romanian Maritime Service.

Lehistan-Litvanya Birliği'nin Birinci Taksimine İlişkin Rusya-Prusya Müzakerelerinde Osmanlı Meselesi

Dorota Dukwicz*

Özet

Lehistan-Litvanya Birliği'nin ilk taksimi, Avrupa tarihyazımının temel meselelerinden biri olagelmiştir. Son yıllarda Lehistan-Litvanya devletinin uluslararası konumuna ilişkin yürüttüğüm araştırmalar, paylaşımın yakın nedenlerine dair Polonya tarihyazımında önemli bir paradigma değişikliğine işaret eden bulgular ortaya koymuştur. Bu bulgular, Prusya'nın baskın rol oynadığı yönündeki yerleşik kanıdan uzaklaşarak, bunun yerine Rusya'nın üstünlüğünü öne çıkarmaktadır.

Söz konusu değişim, uluslararası siyasetin geniş bağlamı incelenmeden anlaşılamaz. Bu bağlam, 1760'lar ve 1770'lerdeki Lehistan-Rusya ilişkilerini şekillendirmiştir. 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı, Birliğin gelecekteki paylaşımcı güçler karşısındaki konumunu belirleyen en önemli dış etkenlerden biriydi. Bir diğer kilit unsur ise Rusya'nın İsveç üzerindeki hakimiyetinin krize girmesiydi.

Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu ile yürüttüğü savaşın seyri, İmparatoriçe II. Katerina'nın politikalarını büyük ölçüde belirlemiştir. Bu durum, Katerina'nın Lehistan-Litvanya devletinin topraklarını paylaşma kararını aldığı an ve bu kararı Prusya'ya açıkladığı zamanlama açısından kritik bir rol oynamıştır.

Sunumumda, Türkiye ile yapılan savaşın Rusya'nın Lehistan politikasını nasıl etkilediğini ortaya koyacağım. Ayrıca, bu savaşın Rusya-Prusya ilişkilerinin dinamikleri üzerindeki, özellikle de 1769'da ittifaklarının yenilenmesine yönelik müzakereler üzerindeki etkisini analiz edeceğim. Bunun yanı sıra; Türkiye ile savaşın, İsveç krizinin ve Birlik bünyesindeki Bar Konfederasyonu'nun, o dönemde adlandırıldığı şekliyle Kuzey Avrupa'daki güç dengesini nasıl bozduğunu ana hatlarıyla ele alacağım. Bu unsurlar, Rusya'yı Lehistan'a dair uzun süredir benimsediği dış politika varsayımlarından vazgeçmeye zorlamıştır. Söz konusu ilkeler, 18. yüzyılın başlarında Çar I. Petro'nun saltanatından bu yana yürürlükteydi.

Bu araştırma temel olarak Rus, Prusya ve Polonya arşiv kaynaklarına dayanmaktadır. Dolayısıyla çalışma, Osmanlı İmparatorluğu'na dair dışarıdan bir bakış açısı sunmaktadır. Burada Türkiye, muhatap alınacak bağımsız bir siyasi aktörden ziyade, Rus politikasının bir nesnesi olarak ele alınmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye'nin Rusya'nın planlarındaki konumu, Lehistan-Litvanya Birliği'nin durumuyla büyük benzerlik göstermekteydi.

Anahtar Kelimeler: Lehistan-Litvanya Birliği, Birinci Taksim, Osmanlı-Rus Savaşı (1768-1774), Rusya-Prusya İlişkileri, II. Katerina.

* Doç. Dr., Polonya Bilimler Akademisi, Tadeusz Manteuffel Tarih Enstitüsü, Varşova/POLONYA, dorota.dukwicz@ihpan.edu.pl https://orcid.org/0000-0002-1135-589X

The Ottoman Question in Russo-Prussian Negotiations for the First Partition of the Polish-Lithuanian Commonwealth

Abstract

The First Partition of the Polish-Lithuanian Commonwealth is one of the major questions in European historiography. In recent years, my research on the international position of the Polish-Lithuanian state has led to a crucial paradigm shift in Polish historiography regarding the immediate origins of the partition. These findings move away from the belief in Prussia's dominant role. Instead, they highlight Russian supremacy.

This shift cannot be understood without exploring the broad context of international politics. This context shaped Polish-Russian relations in the 1760s and 1770s. The Russo-Turkish War of 1768–1774 was one of the most important external factors determining the Commonwealth's position in relation to the future partitioning powers. Another key factor was the crisis of Russian dominance in Sweden.

The progress of Russia's war with Ottoman Empire largely determined Empress Catherine's II policies. It was crucial for the actual moment she decided to divide the lands of the Polish-Lithuanian state. It also determined the point in time when she revealed this decision to Prussia.

In my presentation, I will demonstrate how the war with Turkey affected Russia's Polish policy. I will also analyze its impact on the dynamics of Russo-Prussian relations, particularly the 1769 negotiations to renew their alliance. Furthermore, I will outline how the war with Turkey, the Swedish crisis, and the Bar Confederation in the Commonwealth disrupted the balance of power in Northern Europe, as it was called at the time. These elements forced Russia to abandon its long-standing foreign policy assumptions regarding Poland. These principles had been in place since the reign of Tsar Peter I at the beginning of the 18th century.

This research is based mainly on Russian, Prussian, and Polish archival sources. Therefore, it shows an external perspective on the Ottoman Empire. Turkey is treated here as an object of Russian policy rather than an independently acting political subject to deal with. Consequently, its position in Russia's plans closely resembled the situation of the Polish-Lithuanian Commonwealth.

Keywords: Polish-Lithuanian Commonwealth, First Partition, Russo-Turkish War (1768-1774), Russo-Prussian Relations, Catherine's II.

İstanbul ve Taşrada Askerî ve Ecnebi Kuvvetlerce İşgal Edilen Binaların İadesi Süreci: Arşiv Belgeleri Işığında Bir İnceleme (1918-1923)

Zabit Acer*

Özet

Bu çalışma, 1918-1923 yılları arasında İstanbul ve taşrada askerî ve yabancı kuvvetler tarafından işgal edilen binaların iadesi sürecini, arşiv belgeleri ışığında incelemektedir. Yapılan yazışmalarda özellikle Haliç Sütlüce'deki Ticaret ve Ziraat Nezaretine ait deponun tahliyesi ve zirai aletlerin korunması konusu ele alınmıştır.

Harbiye Nezareti, savaş malzemelerinin yoğunluğu ve kapalı alan yetersizliği nedeniyle tahliyeye karşı çıkmış, ancak geçici çözümler önerilmiştir. Aynı şekilde, Karaağaç ve Yedikule bölgelerindeki askerî işgaller, kültürel mirasın tahribatına yol açmıştır. Müze-i Hümayun'un tahribatın engellenmesi talebi, Atîka Taburu'nun ahşap yapıları tahrip etmeye devam etmesiyle gündeme gelmiştir. Bank-ı Osmanî'nin Aydın Şubesi'nin deposu ve Zonguldak'taki resmî dairelerin askeri personelce işgali gibi örnekler de bina iade süreçlerinde yaşanan bürokratik ve lojistik zorlukları göstermektedir. Belgeler, askerî ve sivil otoriteler arasında mülkiyetin devri, tahliye, tahsis ve muhafaza konularında karmaşık ve zaman alıcı bir sürecin yaşandığını ortaya koymaktadır.

Tarihî ve kültürel nitelik taşıyan mekânların, askerî ve yabancı kuvvetler tarafından işgal edilmesi ve bu işgallerin sona erdirilmesine yönelik çözüm arayışları, dönemin idari ve diplomatik yazışmaları çerçevesinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Mülkiyet, Miras, Tahliye, İşgal.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kütahya/TÜRKİYE, zabit.acer@dpu.edu.tr https://orcid.org/0009-0003-3901-4629

The Process of Restitution of Buildings Occupied by Military and Foreign Forces in Istanbul and the Provinces: An Archival Analysis (1918-1923)

Abstract

This study examines the restitution process of buildings occupied by military and foreign forces in Istanbul and various provincial regions between 1918 and 1923, in light of archival documents. The correspondence particularly highlights the issue of evacuating the warehouse belonging to the Ministry of Trade and Agriculture in the Sütlüce district of the Golden Horn, as well as the preservation of agricultural tools stored therein.

The Ministry of War opposed the evacuation, citing the high volume of military supplies and lack of suitable storage facilities, though temporary solutions were proposed. Similarly, military occupations in areas such as Karaağaç and Yedikule led to damage to cultural heritage. The Imperial Museum's request to prevent such destruction became prominent due to the continued demolition of wooden structures by the Atîka Battalion. Further examples, such as the occupation of the Ottoman Bank's warehouse in Aydın and the seizure of public offices in Zonguldak by military personnel, illustrate the bureaucratic and logistical difficulties inherent in the restitution process. The documents reveal a complex and protracted negotiation process between military and civil authorities concerning ownership transfer, evacuation, allocation, and preservation.

The occupation of historical and cultural sites by military and foreign forces and the administrative efforts to resolve these occupations are analyzed within the framework of contemporary official and diplomatic correspondence.

Keywords: Ottoman State, Property, Heritage, Evacuation, Occupation.

Edremit Kaymakamı ve Kuvâ-yı Milliye Kahramanı Şehit Hamdi Bey

Yahya Akyüz*

Özet

Şehit Hamdi Bey Edremit kaymakamı iken 1919'da Mustafa Kemal Atatürk'ün başlattığı Millî Kurtuluş Hareketinin gelişmesine katkılarda bulunmuş, yararlı hizmetler gerçekleştirmiş bir vatanperverdir. Mustafa Kemal Atatürk Nutuk'ta onun için "kahraman bir arkadaşımız" ifadesini kullanır.

Hamdi Bey, 1886'da Makedonya'nın Köprülü kasabasında doğmuş, Mekteb-i Mülkiye'yi (Siyasal Bilgiler Fakültesi) bitirmiş, çeşitli ilçelerde kaymakamlık yaptıktan sonra, Edremit kaymakamı olarak atanmıştır. Kuvâ-yi Milliyeci olarak çalışması nedeniyle Osmanlı Hükûmeti tarafından görevden alınmıştır. O da Balıkesir'de Komutan Albay Kâzım Özalp'in yanına gitmiş ve kendisine Biga'da Teşkilat-ı Milliye Kumandanlığı görevi verilmiştir. Bu sırada Dramalı Rıza Bey ile Gelibolu yarımadasındaki Akbaş'ta bulunan, Fransız koruması altındaki silah ve cephane depolarını basarak pek çok silah ve malzemeyi Anadolu sahiline taşımak gibi olağanüstü bir kahramanlığı gerçekleştirmiştir (26-27 Ocak 1920). Ne var ki Biga ve Gönen yöresinde bulunan bazı etnik gruplar Hamdi Bey ve Kuvâ-yi Milliye'yi imha için kandırılmış ve Anzavur adında birinin isyan çıkarmasına neden olmuştur. İsyancıların amacı padişahın oturduğu İstanbul'u Kuvâ-yi Milliye hareketine karşı korumak, bunun için de Marmara Denizi'nde dolaşan İngiliz ve Fransız savaş gemilerinden destek sağlamaktı.

Baskınla Anadolu'ya kaçırılan cephanelere gelince: Bunlar Edremit üzerinden Ege Bölgesindeki Türk kuvvetlerine gönderilecek ve işgalci Yunan ordusunun ilerlemesi durdurulacaktı. Cephane, bin bir güçlükle ancak Yenice köyüne kadar taşınmıştı. İsyancı Anzavur bu cephaneyi ele geçirmek için büyük kuvvetlerle Yenice'ye saldırdı. Cephaneyi korumakla görevli Kuvâ-yi Milliye güçleri cephaneyi koruyamayı başaramadılar ve isyancıların eline geçmemesi için imha etmek zorunda kaldılar.

O sırada Hamdi Bey Biga'da idi. Anzavur'un Yenice'de depolanan silahları ele geçireceğini anlayınca kendisi acele ile Yenice'ye ulaşmak için yola çıktı. Yola çıkmadan Albay Kâzım Özalp Edremit'te Müdafa-i Hukuk Reisi Muammer Bey'le telefonda görüştü ve Biga'da olayların tehlikeli şekilde geliştiğini açıkladı. Edremit ve Balıkesir'de Hamdi Bey'e yardım için askeri hazırlıklar yapılırken, Agonya'da Müdafa-i Hukuk Heyeti Reisi Yakup Tütüncü'den de bölgeden 150 adam bulup Yenice'de silahlandırılarak bölgeye göndermesi istendi. Fakat Yenice'ye gitmekte olan Hamdi Bey, bu yardım ulaşamadan Biga dağlarında Anzavur yanlısı isyancılar tarafından yakalanarak Biga'ya getirildi ve Anzavur tarafından şehit edildi (16-17 Şubat 1920).

Anahtar Kelimeler: Şehit Hamdi Bey, Kuvâ-yı Milliye, Akbaş Baskını, Ahmet Anzavur İsyanı, Biga, Edremit, Millî Mücadele.

* Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara/TÜRKİYE, akyuz@ankara.edu.tr

District Governor of Edremit and Hero of the National Forces, Martyr Hamdi Bey

Abstract

While serving as the District Governor (Kaymakam) of Edremit, Martyr Hamdi Bey was a patriot who made significant contributions and rendered valuable services to the development of the National Liberation Movement initiated by Mustafa Kemal Atatürk in 1919. In NUTUK (The Speech), Mustafa Kemal Atatürk refers to him as "a heroic comrade of ours."

Hamdi Bey was born in 1886 in the town of Köprülü (Veles), Macedonia. He graduated from the Faculty of Political Sciences (Mekteb-i Mülkiye), served as a district governor in various districts, and was subsequently appointed as the District Governor of Edremit. Due to his active involvement with the National Forces (Kuva-yi Milliye), he was dismissed from office by the Ottoman Government. Thereupon, he went to Balıkesir to join Commander Colonel Kâzım Özalp and was assigned as the Commander of the National Organization (Teşkilat-ı Milliye) in Biga. During this period, together with Dramalı Rıza Bey, he performed an extraordinary act of heroism by raiding the arms and ammunition depot at Akbaş on the Gallipoli Peninsula which was under French protection and transferring a substantial quantity of weapons and supplies to the Anatolian shore (January 26–27, 1920). However, certain ethnic groups in the Biga and Gönen regions were manipulated to destroy Hamdi Bey and the Kuva-yi Milliye, which led to a revolt led by a man named Anzavur. The objective of the rebels was to protect Istanbul, the seat of the Sultan, against the Kuva-yi Milliye movement and to secure support from the British and French warships patrolling the Sea of Marmara.

As for the ammunition smuggled into Anatolia during the raid, it was intended to be transported via Edremit to the Turkish forces in the Aegean Region in order to halt the advance of the occupying Greek army. The ammunition had been transported to the village of Yenice only through immense hardship and difficulty. Rebel Anzavur attacked Yenice with substantial forces to seize this cache. The Kuva-yi Milliye forces assigned to protect the ammunition failed to defend it and were forced to destroy it to prevent it from falling into the hands of the rebels.

At that time, Hamdi Bey was in Biga. Realizing that Anzavur would seize the weapons stored in Yenice, he set out in haste to reach Yenice. Before his departure, Colonel Kâzım Özalp spoke by telephone with Muammer Bey, the Head of the Defense of Rights (Müdafaa-i Hukuk) in Edremit, and explained that events in Biga were developing along a dangerous trajectory. While military preparations were underway in Edremit and Balıkesir to aid Hamdi Bey, Yakup Tütüncü, Head of the Defense of Rights Committee in Agonya, was requested to gather 150 men from the region, arm them in Yenice, and dispatch them to the area. However, before this aid could arrive, Hamdi Bey, who was on his way to Yenice, was captured in the mountains of Biga by pro-Anzavur rebels, brought to Biga, and martyred by Anzavur (February 16–17, 1920).

Keywords: Martyr Hamdi Bey, Kuva-yi Milliye, Akbaş Raid, Ahmet Anzavur Revolt, Biga, Edremit, National Struggle.

Çerkes Çeteleriyle Hesaplaşma: Bursa Köylerinde Mağdur ve Tanık İfadeleri

Şaduman Halıcı*

Özet

Türkiye Cumhuriyeti tarih sahnesine çıkalı henüz beş ay olmuştur. Cumhuriyet, devraldığı sorunlarla yüzleşmektedir. Halk, savaşın bitmesiyle rahat nefes almıştır ancak yüz yüze kaldığı zulüm belleğinde çok tazedir. Ülkenin dört bir yanında işgali altında kalan kentlerde, kasaba ve köylerde yaşanan zulmün de muhasebesi bugünlerde yapılmaya başlanır. Yunan işgali altında ama özellikle Güney Marmara'da bu muhasebeye Çerkes çeteler dahil olur. Zira genç Cumhuriyet kurulur kurulmaz Millî Mücadele günlerinde çetelerden zulüm, işkence görenler, onların soygunlarıyla yüz yüze kalanlar şikayetçi olmaya başlamıştır. Aynı günlerde Türkiye Cumhuriyeti Lozan'da genel af dışında bıraktığı yüz elli kişinin ismini belirleme, altı yüzlük listeyi indirme çalışması yapmaktadır. İşte bir yanda halk şikayetleri öte yanda "vatan haini" belirleme çalışması Çerkes çetelerin yoğun olarak faaliyet gösterdiği bölgelerde Yunanla iş birliği yapan, bölge halkının canına malına kasteden çeteler ve çete reislerinin sorgulanmasını zorunlu kılar. Hatta bu sorgulama kimi yerlerde günümüzdeki "anket" çalışmasına dönüşür. Bu çerçevede 1924 Mart ayında Emniyet-İstihbarat görevlileriyle askeri görevliler Bursa-Orhaneli ilçesine bağlı Çardı, Baş, Gelemiç, Kavacık-ı Kebîr, Düvenli, Orta, Çandarlı nahiye ve köylerinde mağdurlar ya da mağduriyete şahit olanlarla konuşur.

Bildirimizde bu görüşmeler değerlendirilecektir. Görüşmeler sırasında uygulanan yöntem açıklanacak, sorulan sorular, mağdur ve şahit ifadelerinden örnekler sunulacaktır. Bildirimizin iki temel amacı vardır. İlki Türkiye Cumhuriyeti'nin geriye dönük hak arama talebi karşısında sergilediği ciddi duruşu ortaya koymaktır. İkincisi ise Yüzellilik listenin "Diğer Eşhas" başlığı altında yer alan Çerkeslerin listeye giriş nedenlerinin kimlik siyaseti açısından değil "vatana ihanet" özelinden değerlendirildiğini vurgulamaktır.

Anahtar Kelimeler: İşbirlikçi Çerkesler, Çerkes Çeteler, Mustafa Çavuş, Sünlüklü Davut, Diğer Kişiler.

* Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskişehir/TÜRKİYE, shalici@anadolu.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-7575-7516

Reckoning with Circassian Gangs: Victim and Witness Testimonies from Villages of Bursa

Abstract

The Republic of Türkiye has been on the historical stage for only five months. The Republic is facing the problems it has inherited. The people breathed a sigh of relief with the end of the war, but the atrocities they faced are still fresh in their memory. The atrocities committed in the cities, towns, and villages under occupation across the country are now beginning to be accounted for. Under Greek occupation, but especially in South Marmara, Circassian gangs are included in this accounting. As soon as the young Republic was established, those who had suffered oppression and torture at the hands of the gangs during the National Struggle, and those who had been robbed by them, began to complain. At the same time, the Republic of Türkiye was working to identify the names of the 150 people excluded from the general amnesty at Lausanne and to reduce the list of 600. On the one hand, there were complaints from the people, and on the other, efforts to identify 'traitors to the nation' made it necessary to question the gangs and gang leaders who were collaborating with the Greeks and threatening the lives and property of the local people in the areas where Circassian gangs were active. In some places, this questioning even turned into what we would call a 'survey' today. Within this framework, in March 1924, security and intelligence officials and military personnel spoke with victims or witnesses of victimisation in the districts and villages of Çardı, Baş, Gelemiç, Kavacık-ı kebîr, Düvenli, Orta, and Çandarlı, which are affiliated with the Orhaneli district of Bursa.

This paper will evaluate these interviews. The methods used during the interviews will be explained, and examples of the questions asked and the statements of victims and witnesses will be presented. This paper has two main objectives. The first is to highlight the serious stance taken by the Republic of Türkiye in response to the retroactive claim for rights. The second concerns the Circassians listed under the heading "Other Persons" in the List of 150 (150 persona non grata). It emphasises that the reasons for the Circassians' inclusion in the list were evaluated not in terms of identity politics but in terms of "treason".

Keywords: Collaborator Circassians, Circassian Gangs, Sergeant Mustafa, Sünlüklü Davut, Other Individuals.

Yunan Parlamentosu'nda Bir Türk: Kemalettin Salih Bey'in Siyasi Faaliyetleri (1915-1922)

Murat Kaya*

Özet

Kemalettin Salih Bey, gazeteci ve siyasetçi kimliğiyle Yunanistan'da Müslüman azınlığın sorunlarına çözüm bulmaya çalışmış bir kişidir. Aktif olarak siyasete atılmadan önce Selanik'te gazetecilik yapmıştır. Osmanlı'nın Selanik'e hâkim olduğu son yıllarda Yıldırım Gazetesini çıkarmıştır. Selanik'in Yunanistan'a geçmesinin ardından Balkanlar gazetesini neşretmeye başlamıştır. Gazetesinde Müslümanların yaşadığı sorunlara çözüm üretilmesi için yoğun gayret göstermiştir. Gazetesinde neşredilen yazılar Yunan tebaasına geçen Türklerin millî bilinçlerini korumaya hizmet etmiştir. Kendisi gazetecilik hayatında sergilediği hizmetlere ek olarak Gounaris'in lideri olduğu Kral Konstantin yanlısı partiye girmiş ve 31 Mayıs (13 Haziran) 1915 seçimlerinde Drama'dan mebus adayı olmuştur. Partisi ülke genelinde seçimleri kaybetmiş olsa da Makedonya coğrafyasında başarı elde etmiş ve bu başarı Kemalettin Salih Bey'i Yunan Parlamentosu'na taşımıştır.

Kemalettin Salih Bey'in parlamentoya ilk kez girdiği dönem Yunan iç siyasetinde Ulusal Bölünme ile sonuçlanacak büyük bir kriz dönemine denk gelir. Başbakan Venizelos ile Kral Konstantin arasındaki çekişme sonucunda Venizelos istifa etmiş ve Aralık 1915'te yapılan yeni seçimleri boykot etmiştir. Yapılan yeni seçimlerde Kemalettin Salih Bey bir kez daha Drama'dan milletvekili seçilmiştir. 1920 yılına gelindiğindeyse bu kez Selanik bölgesinden milletvekili olmaya hak kazanmıştır. Onu dönemin Yunan Parlamentosu'nda görev yapan diğer Türk/Müslüman milletvekillerinden ayıran en önemli özellik bu görevini 1915-1922 yılları arasında kesintisiz sürdüren tek kişi olmasıdır. Ayrıca İzmir'in işgalinin ardından Yunan Parlamentosu'nun bir temsilcisi olarak bu şehre gelmesi ve Yunan askerlerinin yakalamak için çaba gösterdiği Haydar Rüştü'yle görüşme yapması onun siyasi faaliyetlerini daha da değerli kılmaktadır.

Bu çalışmada Yunanistan'daki Türk azınlığın siyasi temsil süreci, 1915-1922 yılları arasında milletvekilliği kesintisiz devam eden bir siyasetçinin faaliyetleri üzerinden değerlendirilecektir. Kemalettin Salih Bey'in siyasi kimliği ve faaliyetleri; Yunan parlamento kayıtları, arşiv belgeleri, kendisine ait tasfiye talepnamesi, başta Balkanlar gazetesi olmak üzere dönemin süreli yayınları ve Haydar Rüştü Öktem'in anıları ışığında analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yunanistan, I. Dünya Savaşı, Yunan Parlamentosu, Millî Mücadele, Azınlık Temsili.

* Arş. Gör. Dr., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskişehir/TÜRKİYE, muratkaya1283@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-2976-849X

A Turk in the Greek Parliament: The Political Activities of Kemalettin Salih Bey (1915-1922)

Abstract

Kemalettin Salih Bey was a figure who, through his dual identity as a journalist and politician, sought to address the problems faced by the Muslim minority in Greece. Before entering active politics, he worked as a journalist in Thessaloniki. In the final years of Ottoman rule over the city, he published the Newspaper Yıldırım. After Thessaloniki came under Greek control, he began publishing the Newspaper Balkanlar. Through his newspaper, he made persistent efforts to offer solutions to the difficulties experienced by Muslims. The articles published in Balkanlar aimed to help preserve the national consciousness of the Turks who had become Greek subjects. In addition to his services in the field of journalism, he joined the royalist party led by Gounaris and stood as a candidate for parliament from Drama in the elections held on 31 May (13 June) 1915. Although his party was defeated nationwide, it achieved success in the Macedonian region, which enabled Kemalettin Salih Bey to enter the Greek Parliament.

His first entry into parliament coincided with a major political crisis in Greece that would result in a period of National Schism. The conflict between Prime Minister Venizelos and King Constantine led to Venizelos's resignation and his boycott of the new elections held in December 1915. In these elections, Kemalettin Salih Bey was once again elected as a deputy from Drama. By 1920, he had gained the right to serve as a deputy representing the Thessaloniki region. What distinguishes him from the other Turkish/Muslim members of parliament of the period is that he was the only one to serve uninterruptedly between 1915 and 1922. Furthermore, his arrival in the city as a representative of the Greek Parliament following the occupation of İzmir and his meeting with Haydar Rüştü -whom Greek soldiers were attempting to capture- render his political activities even more significant.

In this study, the political representation process of the Turkish minority in Greece will be evaluated through the activities of a politician whose parliamentary tenure continued uninterruptedly between 1915 and 1922. The political identity and activities of Kemalettin Salih Bey will be analyzed in light of Greek parliamentary records, archival documents, his personal liquidation petition, periodicals of the era -most notably Balkanlar newspaper- and the memoirs of Haydar Rüştü Öktem.

Keywords: Greece, World War I, Greek Parliament, National Struggle, Minority Representation.

Sultan II. Abdülhamid Devri'nde Turist Rehberliği: Temsil Sorunu ve Kurumsallaşma Süreci

Uğur Akbulut*

Özet

XVIII. yüzyılda yaşanan Avrupa merkezli gelişmeler, küresel ölçekte değişime öncülük etmiş ve takip eden yüzyılda seyahat olgusu adeta yeniden tanımlanmıştır. Demiryolları, buharlı gemiler ve telgraf gibi teknolojik araçlar, seyahati daha erişilebilir ve daha sistemli hâle getirmiştir.

İstanbul hem tarihî mirası hem de Doğu-Batı arasında üstlendiği köprü rolüyle Avrupalı turistlerin en çok rağbet ettiği yerlerin başında gelmektedir. Bu seyahat hareketliliği, İstanbul'da yeni ihtiyaçları ve kurumları beraberinde getirmiştir. Oteller, lokantalar, kafeler ve müzeler bu ihtiyacın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Turistlerin talep ettiği hizmetlerin başında rehberlik faaliyetleri gelmektedir. Bu dönemde rehberlik, henüz kurumsal bir meslek hâline gelmemiştir. Turistlere eşlik eden kişiler çoğunlukla yerli gayrimüslimler veya yabancılar olmuştur. Bu kişiler aracılığıyla aktarılan bilgiler ise çoğu zaman keyfi, taraflı ve ticari amaçlı olmuş; bu da Osmanlı Devleti'nin kültürel temsilini zedeleyici bir sorun olarak ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda rehberler, sadece turistik bilgi aktaran kişiler değil, aynı zamanda Osmanlı kültürünü ve tarihini temsil eden aracılar hâline gelmişlerdir. Ancak rehberlerin yeterince nitelikli olmamaları, bazı ticarethanelerle çıkar ilişkileri kurarak turistleri yanıltmaları ve özellikle Türk kültürü ve tarihi hakkında yanlış veya aşağılayıcı bilgiler aktarmaları, devlet nezdinde ciddi bir rahatsızlık yaratmış, bir temsil sorunu doğurmuştur. Oysa Avrupa'da turist rehberliği aynı dönemde kurumsallaşmaya başlamış, rehberlerin eğitim almaları ve lisans sahibi olmaları gibi düzenlemelerle mesleğin kalitesi ve güvenilirliği artırılmıştı. Bu çerçevede Osmanlı Devleti de rehberlik mesleğini kurumsallaştırmak amacıyla harekete geçmiştir. Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde rehberlik mesleğinin standartlarının belirlenmesi amacıyla hukuki düzenlemeler yapılmıştır.

Bu bildiride artan turist sayısına paralel olarak ortaya çıkan rehberlik mesleği Avrupa örnekleri ile kıyaslanıp meslekle ilgili yaşanan sorunlar ile bu sorunlara karşı alınan tedbirler ve Osmanlı Devleti'nin son döneminde mesleğin kurumsallaşma süreci arşiv belgeleri, Düstur, gazeteler, mecmualar, seyahatnameler ve hatıralar çerçevesinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Seyahat, Turist Rehberliği, II. Abdülhamid, Temsil Sorunu, İstanbul.

* Prof. Dr., Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE
uakbulut@erzurum.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-6567-3375

Tourist Guiding During the Reign of Sultan Abdulhamid II: The Problem of Representation and the Process of Institutionalization

Abstract

The Europe-centred developments of the 18th century led to global transformations and effectively redefined the phenomenon of travel in the following century. Technological innovations such as railways, steamships, and the telegraph rendered travel both more accessible and more systematized.

Istanbul, due to its rich historical heritage and its role as a bridge between East and West, emerged as one of the most favoured destinations among European tourists. This surge in travel activity generated new demands and institutions in Istanbul. Hotels, restaurants, cafés, and museums arose as a response to these evolving needs.

Among the services most demanded by tourists was guiding. However, during this period, guiding had yet to develop into an institutionalized profession. Those accompanying tourists were predominantly non-Muslim locals or foreigners. The information they conveyed was often arbitrary, biased, and commercially motivated, thereby posing a problem that undermined the cultural representation of the Ottoman Empire. In this context, guides were not merely conveyors of tourist information but also intermediaries representing Ottoman culture and history. Nonetheless, the guides' insufficient qualifications, their entanglements with certain commercial enterprises resulting in misleading tourists, and especially their dissemination of incorrect or disparaging information about Turkish culture and history provoked serious concern within the state, giving rise to a problem of representation. Conversely, in Europe, tourist guiding had begun to become institutionalized during the same period, with regulations such as mandatory training and licensing aimed at improving the quality and reliability of the profession. Within this framework, the Ottoman State also initiated efforts to institutionalize the guiding profession. During the reign of Sultan Abdülhamid II, legal regulations were enacted to establish standards for the guiding profession.

This paper compares the tourism industry, which has grown in parallel with the increase in tourist numbers, with examples from Europe, and examines the problems encountered in the industry and the measures taken to address these problems, as well as the institutionalization process of the industry in the late Ottoman period, based on archival documents, the Düstur, newspapers, magazines, travelogues, and memoirs.

Keywords: Travel, Tourist Guiding, Abdulhamid II, Problem of Representation, Istanbul.

Osmanlı Devleti'nde Posta Güvenliği ve Soygunculuk Vakaları (1846-1912)

Özge Togral Akiniz*

Özet

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti, kurumsal iletişim ağını geliştirmek ve sistemleştirmek amacıyla önemli adımlar atmıştır. Özellikle Sultan II. Mahmud döneminde, sivil halkın da yararlanabilmesi amacıyla İstanbul-İzmit arasına posta yolu açılmıştır.1840 yılında Postane-i Âmire Nezareti'nin kurulmasıyla birlikte modern posta teşkilatının temelleri atılmıştır. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren posta sisteminin yaygınlaşarak kırsal alanlara ulaşması, özellikle taşra yollarında posta arabalarının yağmalanmasına, gasp edilmesine ve postacıların zaman zaman silahlı saldırılara maruz kalmasına yol açmıştır. Dolayısıyla posta yollarının genişlediği bu dönemde hem iletişim güvenliği hem de geniş ulaşım ağındaki posta yollarının korunması önemli bir mesele hâline gelmiştir.

Yapılan incelemeler sırasında Osmanlı arşiv belgelerinde yoğunlukla 1846 ve 1912 tarihlerinde posta soygunlarına sıklıkla karşılaşılmaktadır. Söz konusu dönemde yaşanan posta soygunlarında mekânsal dağılım ve soygunları gerçekleştiren faillerin profili de ön plana çıkmaktadır. Nitekim soygunları gerçekleştirenler bireysel hareket etmemişlerdir. Gasplar bir soyguncu reisi liderliğinde organize şekilde gerçekleşmiştir. Bu hususta özellikle postacıların geçtiği ulaşım ağında güvenlik sorununa yol açan aşiretler ve eşkıyalar da dikkat çekmektedir. Bu sebeple konu faillerin profili bağlamında ele alınacaktır. Posta soygunculuğu, Osmanlı sınırları dahilinde doğudan batıya kırsal yol güzergâhlarında ve dağlık arazilerde yoğunlaşmış; bazı durumlarda eşkıya gruplarıyla bağlantılı olarak sistematik hale gelmiştir. Devlet bu tehdide karşı özel zaptiye birlikleri ve kolluk kuvvetlerini görevlendirerek, istihbarat raporları ve bazen yerel ahaliden devşirme haber alma ağları yoluyla önlemler almıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Posta Sistemi, Soygunculuk, Eşkıya, Güvenlik.

* Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Karabük/TÜRKİYE, ozgetogral@karabuk.edu.tr https://orcid.org/0000-0003-1778-3817

Postal Security and Robbery Cases in the Ottoman Empire (1846-1912)

Abstract

In the XIXth century, the Ottoman Empire took significant steps to develop and systematize its institutional communication network. Particularly during the reign of Sultan Mahmud II, a postal route was established between Istanbul and Izmit to allow civilian use as well. With the establishment of the Post Office Ministry (Postane-i Âmire Nezareti) in 1840, the foundations of a modern postal organization were laid. From the second half of the XIXth century onwards, the expansion of the postal system into rural areas led to the looting and robbery of mail coaches, especially on provincial roads, while postal workers were occasionally subjected to armed attacks. Consequently, as postal routes expanded during this period, both communication security and the protection of postal routes within the broader transportation network became important issues.

During the course of this study, Ottoman archival documents contain numerous references to incidents of postal robbery, particularly between 1846 and 1912. The spatial distribution of these incidents and the profiles of the perpetrators also stand out as significant aspects of postal robberies during this period. Indeed, the perpetrators did not act individually. Rather, the robberies were carried out in an organized manner under the leadership of a chief robber. In this context, tribal groups and bandits that created security issues along transportation routes used by postal couriers are particularly noteworthy. Therefore, this study examines the subject in terms of the profiles of the perpetrators. Postal robberies were concentrated along rural routes and in mountainous areas stretching from east to west within the Ottoman territories; in some cases, they became systematic through connections with bandit groups. In response to this threat, the state deployed special gendarmerie units and law enforcement forces and took measures on the basis of intelligence reports and, at times, locally established intelligence networks drawing on the local population.

Keywords: Ottoman State, Postal System, Robbery, Bandit, Security.

Egemenliğin Pulları: Osmanlı Kudüs'ü Posta Tarihi Bağlamında Alman İmparatorluk Sembolizmi

Oral Avcı*

Özet

Bu makale, Alman İmparatorluğu'nun Osmanlı Kudüs'ündeki varlığını posta tarihi merceğinden incelemekte; pul, zarf, iptal damgası ve anma amacıyla basılmış posta materyallerinin, özgün ve yeterince değerlendirilmemiş bir tarihsel kaynak grubu oluşturduğunu ileri sürmektedir. Geleneksel arşivler çoğunlukla resmî yazışmalar ve devletler arası diplomasiye odaklanırken, filatelik belgeler İmparatorluğun sahadaki işleyişine, simgesel mesajlarına ve maddi kültürüne dair paralel bir anlatıyı gözler önüne serer.

Çalışma, Alman posta sisteminin Osmanlı Levantı'ndaki faaliyetlerine, özellikle de 1900 yılından I. Dünya Savaşı'nın başlangıcına dek Kudüs'teki uygulamalarına odaklanmakta ve bu yapıyı Osmanlı Devleti tarafından tanınan kapitülasyon imtiyazları bağlamında konumlandırmaktadır. Yöntem olarak, görsel analiz, mekânsal siyaset ve maddi kültür yaklaşımları bir araya getirilerek, posta hizmetlerinin imparatorluk söylemi ve meşruiyet üretimindeki işlevi araştırılmaktadır.

Söz konusu posta altyapısı, diplomatik ve ticari hedeflerin ötesinde, 1880'lerden itibaren Kudüs'te yerleşik hâle gelen Alman nüfusunun, yerleşimciler, dinî kurumlar ve kültürel oluşumlar, haberleşme gereksinimlerine de yanıt vermiştir. Bu toplulukların oluşturduğu yoğun posta trafiği, Alman posta idaresi tarafından Osmanlı para birimleri (para ve kuruş) üzerinden değer taşımak üzere üretilmiş Almanya menşeli pullarla yürütülmüştür. Bu pullar, Alman posta hizmetlerinin Osmanlı Levantı genelinde benimsenen uygulamalarına dâhildir ve bölgesel ağlara uyumun bir göstergesidir.

Merkezî bir örnek olarak, II. Wilhelm'in 1898 Kudüs ziyareti vesilesiyle üretilen filatelik malzemeye odaklanılmaktadır. Bu olay üzerine pek çok koleksiyon ve akademik çalışma bulunmakla birlikte, bu makale yazarın özel koleksiyonunda yer alan on nadir anma kartı üzerinden, tören diplomasisinin posta yoluyla nasıl simgeselleştirildiğini ve Alman imparatorluk varlığının Kudüs'teki mekânsal temsilini analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Alman İmparatorluğu, Kudüs, Posta Tarihi, Filateli, II. Wilhelm, Kültürel Diplomasi.

* Bağımsız Araştırmacı, Osmanlı Posta Tarihi Araştırma Derneği, İstanbul/TÜRKİYE, oavci60@gmail.com https://orcid.org/0009-0008-9396-9043

Stamps of Sovereignty: German Imperial Symbolism in the Postal History of Ottoman Jerusalem

Abstract

This article delves into the German Empire's presence in Ottoman Jerusalem through the lens of postal history, positing that stamps, covers, cancellations, and commemorative postal materials represent a unique and underutilized form of historical evidence. While traditional archives primarily focus on official correspondence and state diplomacy, philatelic artifacts unveil a parallel narrative that highlights operational practices, symbolic messaging, and the material culture of the Empire on the ground.

Focusing on the German postal system in the Ottoman Levant, particularly its activities in Jerusalem from 1900 until the outbreak of the World War I, the study places the German postal organization within the context of the capitulatory privileges granted by the Ottoman state. Methodologically, it combines visual analysis, spatial politics, and material culture approaches to explore how postal services functioned as instruments of imperial projection and legitimacy.

This postal infrastructure not only supported diplomatic and commercial ambitions but also catered to the growing German population in Jerusalem, which by the 1880s included settlers, religious institutions, and cultural organizations. These communities generated significant postal traffic consisting of letters, dispatches, and official communications which the Jerusalem post office facilitated through the use of German definitive stamps overprinted with Ottoman currency denominations in paras and piastres. These stamps, introduced for use across the Ottoman Levant, showcased Germany's adaptation to local monetary norms and integration into regional networks.

A key case examined is the philatelic material produced during Kaiser Wilhelm II's visit to Jerusalem in 1898. While numerous studies and collections have addressed this event, the article draws on ten rare commemorative postcards preserved in the author's private collection. These materials exemplify how ceremonial diplomacy was woven into mail and reflect the symbolic geography of German imperial presence in Ottoman Jerusalem.

Keywords: Ottoman Empire, German Empire, Jerusalem, Postal History, Philately, Kaiser Wilhelm II, Cultural Diplomacy.

Modern Osmanlı Toplumunda Cesetlere ve Mezarlara Yönelik Saldırılar

Emre Çelik*

Özet

XIX. yüzyılda Osmanlı topraklarında cesetlere ve mezarlara yönelik saldırılar kamu sağlığı ve siyasi açılardan müdahale edilmesi gereken sorunlar olarak giderek önem kazanmıştır. Etnik ve dini çatışmaların giderek kronikleştiği Osmanlı İmparatorluğu'nda cesetlerin ve mezarların şiddet eylemlerinin hedefi hâline gelmesi cemaatler arası çatışma riskini arttırmaktaydı. Hristiyan Osmanlı vatandaşlarının yanı sıra yabancı ülke vatandaşlarının naaşlarının mezarlarından çıkarılması ve teşhir edilmesi gibi fiiller tıbbi kaygıları ikincil planda bırakan idari ve diplomatik sorunlara yol açmaktaydı.

Yerel cemaat ilişkilerinin kırılganlaştığı Osmanlı Balkanlarında cesetleri ve mezarları hedef alan şiddet, İstanbul'un kurgulamak istediği bütünleştirici vatandaşlık anlayışının ölümden sonra da silikleştiğini hissettirmekteydi. Osmanlı Devleti'nin modern yüzü, denetimini güçlendirdiği topraklardan cesetlerin kaçırılmasını, kefenlerin çalınmasını ve naaşların mezarlarından çıkarılarak intikam amacıyla teşhirini engellemek ve vatandaşlarını yaşamları sonrasında da korumakla kendini mükellef görmekteydi. Osmanlı makamlarının ölülerin defnedilmesi ve defin işlemi sonrası mezarların saldırıya uğramamasına yönelik resmi politika oluşturma çabaları, cemaatler arası ilişkilere daha fazla müdahil olmasını ve yabancı kamuoyunu ikna etmek üzere yeni politikalar üretmesini gerektirmiştir.

Bu çalışma, Osmanlı devlet adamlarının farklı dinî cemaatler arasında barış ortamını sağlamak için politika arayışında oldukları bir dönemde, cesetlere ve mezarlara yönelik saldırıları toplumlar arası ilişkiler ve milliyetçilik bağlamında incelemektedir. Yabancı ülke vatandaşlarının naaşlarını ve mezarlarını koruyabilmenin Osmanlı Devleti'nin medeni bir devlet olma yetisinin test edildiği bir alan olarak öne çıkması ise bölgesel ve uluslararası kaygı ve uygulamaları karşılaştırmalı olarak inceleyebilmeye imkân tanımaktadır. Böylece milliyetçi tarihyazımının imparatorluğun son döneminde Osmanlı milletleri arasındaki ilişkilere yönelik çatışmayı öne çıkaran bakış açısı ve uluslararası rekabet ortamı ölü bedenler ve mezarlar üzerinden sorgulanabilir. Milliyetçiliğin cemaatler arası ilişkilerde kendisini yoğun hissettirdiği Balkanlara ve yabancı ülke vatandaşlarını örneklem olarak alan çalışma, Osmanlı arşiv kaynaklarını, yabancı basını ve hatıratları kullanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ceset, Mezarlık, Balkanlar, Saldırı, Yabancı.

* Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Trabzon/TÜRKİYE, emrecelik13@ktu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-9871-0814

Attacks on Corpses and Graves in Modern Ottoman Society

Abstract

In the XIXth century, attacks on corpses and graves in Ottoman lands gained increasing significance as problems requiring intervention from both public health and political perspectives. In the Ottoman Empire, where ethnic and religious conflicts were becoming increasingly chronic, the targeting of corpses and graves in acts of violence heightened the risk of inter-communal conflict. Acts such as the exhumation and public display of the remains of non-Muslim Ottoman subjects as well as foreign nationals spawned administrative and diplomatic crises that overshadowed purely medical concerns.

In the Ottoman Balkans, where local inter-communal relations had grown fragile, violence targeting corpses and graves underscored how the integrative notion of citizenship that Istanbul sought to construct dissolved even beyond death. The modern face of the Ottoman Empire considered itself obligated to protect its citizens after their deaths, actively seeking to prevent the desecration of graves, the theft of shrouds, and the retaliatory exhumation and display of bodies within its territories. The efforts of Ottoman authorities to formulate an official policy regarding burial procedures and the post-burial protection of graves necessitated greater state involvement in inter-communal dynamics, as well as the implementation of new policies to reassure foreign public opinion.

This study examines attacks on corpses and graves in the context of inter-communal relations and nationalism during a period when Ottoman statesmen were actively seeking policies to maintain peace among different religious communities. The imperative to protect the remains and graves of foreign nationals emerged as a testing ground for the Ottoman Empire's standing as a civilized state, thereby allowing for a comparative analysis of regional and international concerns and practices. Consequently, this focus on dead bodies and graves provides a vantage point to challenge both the conflict-driven perspective of nationalist historiography regarding inter-communal relations in the late empire and the broader dynamics of international competition. Focusing on the Balkans where nationalism profoundly affected inter-communal relations and centering on foreign nationals as its primary sample, the study draws upon Ottoman archival sources, the foreign press, and memoirs.

Keywords: Corpse, Graveyard, Balkans, Attack, Foreigner.

Millî Mücadele Yıllarında Faaliyet Gösteren İstiklal Mahkemelerince Yayınlanan Beyannamelerdeki Tehdit Dili

Osman Akandere*

Özet

Bilindiği gibi İstiklâl Mahkemelerini ortaya çıkaran başlıca etken, Mondros Mütarekesi'nden sonra ülkenin anarşi ve otorite boşluğuna düşmesidir. İstanbul'un resmen işgalinin ardından Ankara'da ülkenin kurtuluşu için çalışmalara başlayan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti, öncelikle ülke içinde otoriteyi eline almak ve güvenliği sağlamak amacıyla 29 Nisan 1336 (1920) tarihinde Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nu kabul etti. Kanun saltanat ve hilafet makamı ile ülkeyi düşman istilasından kurtarmak üzere kurulmuş bulunan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin meşruiyetine karşı her türlü sözlü, yazılı ve fiili muhalefette bulunmayı ve halkı isyana teşvik etmeyi vatana ihanet sayıyor, bu suçları işleyenlerin idamla cezalandırılmalarını öngörüyordu.

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun dört aylık uygulamasından beklenen sonuç alınamadı. Asker kaçaklarına cephe gerisinde hayat hakkı tanımayacak etkili bir gücün varlığına ihtiyaç vardı. Bu amaçla daha hızlı çalışan, çabuk karar verip hemen uygulayan mahkemelerin kurulması kararlaştırıldı ve Firariler Hakkında Kanun kabul edildi. Askerden kaçanlarla onlara yardım ve yataklık edenleri yargılamak üzere Büyük Millet Meclisi üyelerinden oluşacak İstiklal Mahkemelerinin kurulacağı ifade ediliyordu.

Firariler Hakkında Kanun henüz yürürlüğe girmeden yapılan bir değişiklikle kanunun kapsamı genişletildi. Asker kaçaklarıyla birlikte Hıyanet-i Vataniye Kanunu kapsamına giren suçlarla askeri ve siyasi casusluk suçlarına da İstiklal Mahkemelerinin bakması kabul edildi. Hükûmetin teklifi doğrultusunda yedi bölgede İstiklâl mahkemesi kurularak meclis tarafından üyelerinin seçimi yapıldı. Buna göre Eskişehir, Isparta, Konya, Sivas, Kastamonu, Pozantı, Ankara'da İstiklal Mahkemeleri kuruldu.

Asker kaçaklarına isyan çıkaranlara, casusluk, bozgunculuk, soygunculuk yapanlara, görevini kötüye kullananlara karşı başarılı çalışmalar yapan İstiklal Mahkemeleri, ülkede Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin otoritesini kurarak asayişi sağlamıştır.

Mahkemeler kurulduktan sonra görev bölgesine yönelik olarak beyannameler yayınlamışlardır. Bu beyannamelerde bakmakla yükümlü oldukları konuları belirtmişler ve suç işleyenlerin sert şekilde cezalandırılacaklarını dile getirmişlerdir. İstiklal Mahkemelerince yayınlanan beyannamelerde kullanılan üslup adeta bir tehdit ve gözdağı verme amacına yöneliktir. Beyannamelerde adeta bir tehdit dili kullanılmıştır.

Bu çalışmalarda beyannamelerdeki tehdit dili, mahkemelerin görev bölgeleri ve baktıkları suçlar da göz önünde tutularak incelenecek, ayrışan ve ortak olan yönleri belirtilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele, İstiklal Mahkemeleri, Beyannameler, Tehdit Dili.

* Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi, Konya/TÜRKİYE, oakandere@erbakan.edu.tr
https://orcid.org/0000-0001-7875-4214

The Threatening Language in the Proclamations Published by the Independence Tribunals Operating During the Years of National Struggle

Abstract

As is well known, the principal factor that led to the emergence of the Independence Tribunals was the state of anarchy and the vacuum of authority that the country experienced following the Armistice of Mudros. After the official occupation of Istanbul, the Government of the Grand National Assembly, which had begun its efforts in Ankara to secure the liberation of the country, first sought to assume authority within the country and ensure public order. For this purpose, on 29 April 1336 (1920) it enacted the Law on Treason to the Nation (Hıyanet-i Vataniye Kanunu). The law defined as treason any verbal, written, or physical opposition against the legitimacy of the Grand National Assembly—established to save the country from enemy occupation together with the institutions of the sultanate and the caliphate—and any attempt to incite the public to rebellion. It also stipulated the death penalty for those committing such offenses.

The expected result could not be achieved during the four-month implementation of the Law on Treason to the Nation. There was a need for an effective force that would leave no room for deserters to survive behind the front lines. For this purpose, it was decided to establish courts that could operate more rapidly, deliver swift decisions, and implement them immediately, and the Law on Deserters (Firariler Hakkında Kanun) was enacted. It was stated that Independence Tribunals, composed of members of the Grand National Assembly, would be established to try military deserters and those who assisted and harbored them.

Before the Law on Deserters came into force, its scope was broadened through an amendment. In addition to military deserters, it was accepted that the Independence Tribunals would also hear cases falling within the scope of the Law on Treason to the Nation, as well as military and political espionage crimes. In line with the government's proposal, seven Independence Tribunals were established, and their members were elected by the assembly. Accordingly, Independence Tribunals were established in Eskişehir, Isparta, Konya, Sivas, Kastamonu, Pozantı, and Ankara.

The Independence Tribunals, carrying out successful operations against military deserters, rebels, spies, agitators, robbers, and those who abused their duties, established the authority of the Grand National Assembly of Türkiye in the country and ensured public order.

After being established, the tribunals published proclamations aimed at their areas of responsibility. In these proclamations, they specified the matters they were assigned to handle and expressed that those who committed crimes would be severely punished. The tone used in the proclamations published by the Independence Tribunals was almost aimed at threatening and intimidating. A threatening language was virtually used in the proclamations.

In this study, the threatening language in the proclamations will be examined by taking into account the tribunals' areas of responsibility and the crimes they handled, and an effort will be made to specify their divergent and common aspects.

Keywords: National Struggle, Independence Tribunals, Proclamations, Threatening Language.

Sebîlürreşâd'ın Millî Mücadele'ye Bakışı

Oktay Bozan*

Özet

Millî Mücadele dönemi, yalnızca askerî bir direniş süreci olmayıp aynı zamanda fikri, ahlaki ve dinî boyutları bulunan kapsamlı bir seferberliği ifade etmektedir. Bu süreçte basın, halkın bilinçlendirilmesi ve toplumsal moralin canlı tutulması bakımından önemli bir işlev üstlenmiştir. Millî Mücadele'yi destekleyen pek çok gazete ve dergi bulunmakla birlikte, Sebîlürreşâd dergisi bu yayınlar arasında özel ve belirgin bir konuma sahiptir. Millî Mücadele yıllarında İstanbul basınının büyük bir kısmı işgal kuvvetlerinin baskısı altında suskun ya da uyumlu bir tutum sergilerken, Sebîlürreşâd Anadolu'daki direnişi açık ve kararlı bir biçimde desteklemiştir. Dergi, Millî Mücadele'yi "millî mücâdele" ve "İslâm'ın büyük ve mukaddes cihadı" olarak tanımlamış ve bu mücadeleyi yalnızca bir vatan savunması olarak değil, aynı zamanda yerine getirilmesi gereken bir dinî vecibe olarak değerlendirmiştir. Bu çerçevede Millî Mücadele, "din ve namus davası" şeklinde ele alınmış; Ankara Hükûmeti ise meşru İslâmî otorite olarak kabul edilmiştir. Sebîlürreşâd'ın Millî Mücadele'ye bakışı, özellikle İzmir'in Yunan kuvvetleri tarafından işgali karşısındaki tutumunda açık biçimde ortaya konulmuştur. Dergiye göre İzmir'in işgali, basit bir toprak kaybı olmayıp Osmanlı toplumunun haysiyetine, tarihî mevcudiyetine ve İslami bütünlüğüne yönelmiş ağır bir saldırı niteliği taşımaktadır. Bu anlayış doğrultusunda dergide yer alan vaazlar, hutbeler ve beyannameler, milletin manevî direncini besleyen temel araçlar olarak öne çıkmıştır. Sebîlürreşâd'ın Millî Mücadele sürecindeki etkisi, özellikle Mehmed Akif Ersoy'un Balıkesir Zağanos Camii ve Kastamonu Nasrullah Paşa Camii'nde irad ettiği vaazlarda somut bir şekilde görülmektedir. Akif'in bu vaazlarında birlik, sabır ve ümit vurgusu ön plandadır. Şeyh Ahmed Senûsî ile Ali Şükrü Bey'in hutbeleri de Millî Mücadele'yi yerel bir savunma hareketinin ötesine taşıyarak, bütün İslâm âlemini ilgilendiren tarihî bir direniş olarak sunmuştur. Dergide yayımlanan makaleler, vaazlar ve yorumlar, Anadolu'nun işgal ve dağınıklık ortamında nasıl yeniden bir istikamet aradığını ve toplumsal moralin hangi dinamikler üzerinden canlı tutulduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda İslami ve millî değerlerin Millî Mücadele sürecinde nasıl harekete geçirildiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele, Sebîlürreşâd, Mehmed Âkif Ersoy, Eşref Edip, Şeyh Ahmed Senûsî.

* Prof. Dr., Dicle Üniversitesi, Sezai Karakoç Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Diyarbakır/TÜRKİYE, oktaybozan210@gmail.com https://orcid.org/0000-0003-0485-556X

Sebîlürreşâd's Perspective on the National Struggle

Abstract

The period of the National Struggle (Millî Mücadele) represents not only a process of military resistance but also a comprehensive mobilization encompassing intellectual, moral, and religious dimensions. During this period, the press played a significant role in raising public awareness and sustaining social morale. Although many newspapers and journals supported the National Struggle, the journal Sebîlürreşâd occupied a distinctive and prominent position among these publications. While a large part of the Istanbul press remained silent or adopted a compliant attitude under the pressure of the occupying forces during the years of the National Struggle, Sebîlürreşâd openly and resolutely supported the resistance in Anatolia. It defined the National Struggle as a "National Struggle" (Millî Mücâdele) and as the "great and sacred jihad of Islam," interpreting it not merely as a defense of the homeland but also as a religious duty that had to be fulfilled. Within this framework, the National Struggle was presented as a "cause of religion and honor," and the Ankara Government was regarded as the legitimate Islamic authority. Sebîlürreşâd's perspective on the National Struggle became particularly evident in its response to the occupation of İzmir by Greek forces. According to the journal, the occupation of İzmir did not constitute a simple territorial loss but rather a grave assault directed at the dignity, historical existence, and Islamic integrity of Ottoman society. In line with this understanding, sermons, khutbas, and declarations published in the journal emerged as fundamental instruments for strengthening the nation's spiritual resistance. The influence of Sebîlürreşâd during the National Struggle is concretely observed in the sermons delivered by Mehmed Âkif Ersoy at Balıkesir Zağanos Mosque and Kastamonu Nasrullah Paşa Mosque. In these sermons, Âkif placed particular emphasis on unity, patience, and hope. Likewise, the sermons of Shaykh Ahmed Senûsî and Ali Şükrü Bey elevated the National Struggle beyond a local defense movement and presented it as a historic resistance concerning the entire Islamic world. The articles, sermons, and commentaries published in the journal reveal how Anatolia sought a renewed direction amid occupation and disintegration, how social morale was sustained through various dynamics, and how Islamic and national values were mobilized throughout the National Struggle.

Keywords: National Struggle, Sebîlürreşâd, Mehmed Âkif Ersoy, Eşref Edip, Shaykh Ahmed Senûsî.

Millî Mücadele'nin Bilinmeyen Bir Gazetesi: *Anadolu'da İnkılab*

Mevlüt Çelebi*

Özet

Türk milletinin Anadolu'da Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde işgalcilere karşı verdiği mücadele sadece silahla yapılmamıştır. Çünkü başta Yunanistan olmak üzere işgalci devletler de sadece silah kullanmamış, propagandanın her türlüsünü yapmışlardır.

Anadolu halkının mücadelesinin haklılığının savunulmasında, Türk ve dünya kamuoyuna duyurulmasında basın büyük rol oynamıştır. İstiklal Savaşı'nda basın söz konusu olduğunda mücadeleye destek veren *Akşam, İleri, Tasvir-i Efkâr, Vakit ve İkdam* gibi İstanbul gazeteleriyle Mustafa Kemal Paşa'nın talimatıyla çıkarılan Sivas'taki İrade-i Milliye (14 Eylül 1919) ile Ankara'da yarı resmî mahiyetteki *Hâkimiyet-i Milliye* (10 Ocak 1920) gazeteleri ilk akla gelenlerdendir. Basının etkisini ve propaganda gücünü çok iyi bilen Mustafa Kemal Paşa'nın direktifleriyle Türk bağımsızlık savaşını dünya kamuoyuna doğru bilgilerle duyurmak için 6 Nisan 1920'de kurulan Anadolu Ajansı takdire değer çabalar göstermiştir.

İstanbul'daki ulusal basının bir kısmı ve Ankara'da yürütülen bu çabalarla birlikte Anadolu'nun değişik yerlerinde yayımlanan yerel gazeteler de Millî Mücadele'ye büyük hizmetler sundular. Erzurum'da *Albayrak,* Trabzon'da *İstikbal*, Antalya'da *Anadolu*, Balıkesir'de *İzmir'e Doğru*, Konya'da *Öğüt* ve Kastamonu'da *Açık Söz* gibi gazeteler mücadelenin halk tarafından takibinde ve destek sağlanmasında silahsız kuvvetler olarak çalıştılar.

Millî Mücadele'ye destek veren gazetelerden birisi de 1921'de Muğla'da yayımlanan *Anadolu'da İnkılab* gazetesidir. Ancak bu gazete hakkında şimdiye kadarki bilgilerimiz hemen hemen yok derecesindedir. Ünal Türkeş'in Kurtuluş Savaşı'nda Muğla başlıklı kıymetli çalışmasında da adı geçen gazete hakkında tatmin edici bilgi yoktur. Gazetenin hangi tarihler arasında yayımlandığını tam olarak bilmiyoruz. Gazetenin adı Millî Mücadele basını hakkındaki çalışmalarda geçmediği gibi herhangi bir sayısına da sahip değiliz. Biz Anadolu'da İnkılab gazetesinin bazı sayılarına İtalya'da Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Tarihi Arşivi'nde rastladık. Yerel bir gazete olarak şimdiye kadar tam tarihi tespit edilememiş Muğla'nın İtalyanlar tarafından tahliyesi gibi önemli olaylara ışık tutacak bilgiler içerdiğini tespit ettik.

Bildirimizde elimizdeki sayılardan hareketle Anadolu'da İnkılab gazetesinin Türk kamuoyuna tanıtılması sağlanacak ve böylece Millî Mücadele ve Muğla tarihine önemli katkılar yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Basını, Millî Mücadele Basını, Muğla Basını, Anadolu'da İnkılab.

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İzmir/TÜRKİYE, mevlutcelebi@yahoo.com https://orcid.org/0000-0001-8244-661X

An Unknown Newspaper of the Natıonal Struggle: *Anadolu'da İnkılab*

Abstract

The struggle of the Turkish nation against the occupiers in Anatolia under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk was not fought solely with weapons. Because, the occupying states, particularly Greece, utilized not only military force but also extensive propaganda.

The press played a crucial role in defending the legitimacy of the Anatolian people's struggle and in broadcasting it to both Turkish and international public opinion. When considering the press during the War of Independence, Istanbul newspapers supporting the struggle, such as *Akşam*, *İleri, Tasvir-i Efkâr, Vakit*, and *İkdam*, alongside *İrade-i Milliye* (September 14, 1919) in Sivas, established upon the instructions of Mustafa Kemal Pasha, and the semi-official *Hâkimiyet-i Milliye* (January 10, 1920) in Ankara, are among the first to come to mind. Well aware of the influence and propaganda power of the press, Mustafa Kemal Pasha directed the establishment of the Anadolu Agency on April 6, 1920, to convey accurate information regarding the Turkish War of Independence to world public opinion, which demonstrated admirable efforts.

Alongside these endeavors by the national press in Istanbul and Ankara, local newspapers published across Anatolia also rendered significant services to the National Struggle. Newspapers such as *Albayrak* in Erzurum, *İstikbal* in Trabzon, *Anadolu* in Antalya, *İzmir'e Doğru* in Balıkesir, *Öğüt* in Konya, and *Açık Söz* in Kastamonu served as non-military forces in enabling the public to follow the resistance and securing their support.

Among the newspapers supporting the National Struggle was *Anadolu'da İnkılab,* published in Muğla in 1921. However, current knowledge regarding this publication remains virtually non-existent. Even in Ünal Türkeş's valuable work titled Kurtuluş Savaşı'nda Muğla (Muğla in the War of Independence), where the newspaper is mentioned, satisfactory information is lacking, and its exact publication dates remain unknown. The newspaper is absent from broader studies on the National Struggle press, and no issues were previously known to exist in national archives. We located several issues of Anadolu'da İnkılab in the Historical Archive of the Italian Ministry of Foreign Affairs. As a local newspaper, it contains vital information shedding light on significant events such as the exact timeline of the Italian evacuation of Muğla, which had hitherto remained unconfirmed.

Based on these newly discovered issues, this paper introduces Anadolu'da İnkılab to the Turkish academic community, thereby providing significant contributions to the history of the Turkish War of Independence and the local history of Muğla.

Keywords: Turkish Press, The National Struggle Press, Mugla Press, Anadolu'da İnkılab (Revolution in Anatolia).

İstiklal Mahkemelerinin Yozgat'taki İzleri: Akdağmadeni Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme

Lütfi Arslan*

Özet

TBMM Arşivindeki Ankara İstiklal Mahkemeleri 1, 2-T-2 ve T-3 kataloğu kayıtları, İstiklal Mahkemelerinin Yozgat'taki yargı faaliyetlerine ışık tutmaktadır. Özellikle Akdağmadeni Kazası mahkemenin yoğun olarak faaliyet gösterdiği yerleşimlerden biri olmuştur. Mahkeme kayıtlarında, başta asker kaçaklığı olmak üzere yağma, gasp ve isyana iştirak, şekavet, casusluk, hıyanet-i vataniyede bulunmak, usatın âmâlini tervic eylemek, rüşvet, Türklük aleyhinde propaganda yaparak Yunan âmâline hizmet eder erbab-ı fesaddan bulunmak, teba-i Devlet-i Osmaniye'den olduğu halde Yunan ordusuna iltihakla hükûmet-i metbuasına karşı istimal-i silah eylemek, kısm-ı seferberlikte davet-i kanuniyeye adem-i icabette bulunmak ve katl gibi suçlar öne çıkmaktadır. Tüm suçlardan ceza alan kişi sayısı 371'dir. Akdağmadeni'nde mahkemenin firar suçluları için verdiği cezalar arasında; "Yetmiş değnek darbıyla amele taburlarından birinde istihdam, değnek darbıyla eşya-yı miriyeden noksanı var ise kendisinden tazminiyle lüzum olan cepheye sevk; hidemat-ı şakka, idam" bulunmaktadır. "Rüşvet, Türklük aleyhine işlenen suçlar, Yunan ordusuna katılmak" suçları için idam veya başka bir ilde zorunlu ikamet ile bir sene hapis cezaları verilmiştir. Şekavet, usata iştirak suçlarında ise Yozgat İstiklal Mahkemesine sevk uygulaması yapılmıştır. Mahkemenin vatana ihanet suçlarına karşı tavizsiz tutumu dikkat çekmektedir. Bölgedeki demografik yapı (Ermeni ve Rum nüfusun varlığı), casusluk ve düşmanla iş birliği suçlarının öne çıkmasında etkili olmuştur. Ancak mahkeme, bu tür suçlarda öteki mahkemelere kıyasla hafif cezalar vermeyi tercih etmiştir. 5 ile 15 yıl "kürek cezası" uygulanmış, idam kararları istisnai durumlara saklanmıştır. Seferberlik çağrısına icabet etmeyenler için en az altı ay olmak üzere hapis cezası verilmesi gerekli zamanlarda asker toplama işini kolaylaştırmıştır. Bu veriler, İstiklal Mahkemelerinin bölgede hem adaleti tesis etme hem de Millî Mücadele'ye destek sağlama çabalarını yansıtmaktadır. Akdağmadeni özelinde yapılan bu inceleme, mahkemenin yerel dinamiklerle şekillenen yargı politikalarını anlamak açısından önemli ipuçları sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akdağmadeni, Asker Kaçaklığı, Millî Mücadele, Vatana İhanet Suçları, Yozgat İstiklal Mahkemeleri.

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Yozgat/TÜRKİYE, lutfiarslan1979@hotmail.com
https://orcid.org/0000-0002-5844-7732

The Traces of the Independence Tribunals in Yozgat: An Evaluation Through the Case of Akdağmadeni

Abstract

The records of the Ankara Independence Tribunals Catalogs 1, 2-T-2, and T-3 in the Grand National Assembly of Türkiye Archives shed light on the judicial activities of the Independence Tribunals in Yozgat. In particular, the district of Akdağmadeni was one of the settlements where the tribunal operated intensively. Court records highlight crimes such as desertion, looting, extortion, participation in rebellion, banditry, espionage, treason, promoting the aims of rebels, bribery, engaging in anti-Turkish propaganda as instigators serving Greek interests, joining the Greek army while being an Ottoman subject and taking up arms against their sovereign government, failure to comply with conscription calls during mobilization, and murder. The total number of individuals punished for all crimes was 371. In Akdağmadeni, the penalties imposed by the tribunal for deserters included: 'employment in one of the labor battalions after seventy lashes; dispatch to the required front along with lashes and compensation for any missing government property; hard labor; and execution.' For crimes such as bribery, offenses against Turkishness, and joining the Greek army, punishments ranged from execution to compulsory residence in another province or one year of imprisonment. For banditry and participation in rebellion, cases were referred to the Yozgat Independence Tribunal. The tribunal's uncompromising stance against crimes of treason is noteworthy. The demographic structure of the region (the presence of Armenian and Greek populations) contributed to the prominence of espionage and collaboration with the enemy. However, compared to other tribunals, this court preferred to issue more lenient sentences for such crimes. Typically, penal servitude for 5 to 15 years was imposed, while death sentences were reserved for exceptional cases. Imposing prison sentences of at least six months for those failing to respond to conscription calls facilitated military recruitment when necessary. These data reflect the efforts of the Independence Tribunals to both administer justice and support the National Struggle in the region. This case study focusing on Akdağmadeni provides important insights into understanding the tribunal's judicial policies shaped by local dynamics.

Keywords: Akdağmadeni, Desertion, National Struggle, Crimes of Treason, Yozgat Independence Tribunals.

Osmanlı Döneminde Cezayir Eyaleti'ne Yerleşen Türk Yeniçerilerinin Kökenleri ve Memleketleriyle İlişkileri Üzerine Toplu Bir Değerlendirme (1519-1830)

Chakib Benafri*

Özet

Barbaros Hayreddin Paşa dönemi ve XVI. yüzyılda Cezayir Ocağı'nın kuruluşundan itibaren, Anadolu ve Ege bölgesinden Türk yeniçerileri ve leventleri Cezayir'e ilk kez gelmiş ve yerleşmişlerdir. XVI. ve XVII. yüzyıllarda, Batı Akdeniz'de kendisini zorlu bir Osmanlı eyaleti olarak kabul ettirmiş olan Cezayir Ocakları, İzmir'de kurulan Cezayir Hanı'nın idaresi altında Türk kökenli binlerce gönüllü askeri (yoldaş) sistemli bir şekilde Cezayir Eyaleti'ne devşirmiş ve sevk etmiştir. Cezayir Ulusal Arşivleri belgelerine dayanan bu çalışma, Cezayir'e göç eden Türk askerlerinin kökenlerini tespit etmekte, Anadolu ve Ege bölgesinde belirli kasaba ve köylerdeki kökenlerini belirlemektedir. Bu Türk askeri sınıfının üyelerinin çoğu Cezayir Eyaleti'ne kalıcı olarak yerleşmiş, yerel kadınlarla evlenmiş ve burayı yeni vatanları olarak benimseyerek yaşamlarını orada sürdürmüşlerdir. Bu çalışma, söz konusu askerlerin Anadolu'daki asıl aileleri ve doğdukları topraklarla bağlarını koruyup korumadıklarını ya da tam bir kopuş yaşayıp yaşamadıklarını araştırmakta ve yanıtlamaktadır. Bu bağlamda, günümüz Cezayir'indeki Türk soylu ailelerin varlığı ve yaşadıkları şehirler derinlemesine incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cezayir Ocağı, Türk Yeniçeriler (Yoldaş), İzmir Cezayir Hanı, Anadolu, Cezayir Milli Arşivi, XVI ve XVII. Yüzyıl.

* Prof. Dr., Cezayir 2 Üniversitesi, Cezayir Osmanlı Mirası Araştırma Merkezi, chaki.benafri@yahoo.fr https://orcid.org/0009-0007-5217-4511

A Collective Evaluation on the Origins and Relations with the Homeland of Turkish Janissaries Settling in the Regency of Algiers During the Ottoman Era (1519-1830)

Abstract

Since the reign of Barbaros Hayreddin Pasha and the establishment of the Regency of Algiers in the XVIth century, when the Turkish Janissaries and levends from Anatolia and the Aegean region first arrived and settled in Algeria. During the XVIth and XVIIth centuries, the Algerian Regiments, which had established itself as a formidable Ottoman province in the western Mediterranean, systematically recruited and dispatched thousands of volunteer soldiers (yoldaş) of Turkish origin to the Province of Algeria under the administration of the Algerian House (Cezayir Hanı) established in Izmir. Based on documents from the National Archives of Algeria, this paper identifies the origins of the Turkish soldiers who migrated to Algeria, determining the specific towns and villages in Anatolia and the Aegean region from which they originated. Most members of this Turkish military class settled permanently in the Regency of Algiers, married local women, and continued their lives there, adopting it as their new homeland. This study investigates and answers whether these soldiers-maintained ties with their original families and native lands in Anatolia or experienced complete severance. In this context, the presence of families of Turkish descent in present-day Algeria and the cities where they reside are thoroughly examined.

Keywords: Regency of Algiers, Turkish Janissaries (Yoldaş), Izmir Algerian House, Anatolia, National Archives of Algeria, XVIth and XVIIth Centuries.

XVIII. Yüzyıl Başlarında Timara Nizam Vermek: Timarlı Asker Celbinde Yeni Bir Deneme

Bünyamin Punar*

Özet

II. Viyana Kuşatması ve ardından gelen savaşlarla birlikte düşünüldüğünde Karlofça dönemi Osmanlı tarihinde önemli bir aşamayı temsil eder. Bu yıllarda Osmanlıların yaşadığı idari, ekonomik, askerî, sosyal ve zihinsel kırılmaların izleri tarihî kayıtlardan takip edilebilmektedir. Vergi, asker toplama, borçlanma gibi konularda o ana dek görülmemiş ölçekte değişiklikler gündeme gelmiştir. Literatür tarafından çoğu yönüyle incelenen ani dönüşümlerin timar yönü gözlerden kaçmıştır. Hâlbuki İmparatorluğun kadim kurumlarından olup askerî ve mali sahalarda kök salan timar sistemi de devrin keskin geçişlerinden kendine düşen payı almış görünmektedir. Kutsal ittifak savaşları devam ederken yeni bir defter tipi olan "derdest"ler büyük bir seri hâlinde tutulmuş ve Karlofça Savaşı'nın kayıplarını telafi için yapılan yeni savaşlar sırasında yeni bir timar dağıtım mekanizması gündeme alınmıştır. Sonucu açısından kısa ömürlü olan bu uygulamanın ortaya çıkış ve kaldırılış şeklinin, kendi döneminin tarihi açısından önemli olmakla beraber, klasik dönem sonrası timarın geçirdiği dönüşüm hakkında da önemi ipuçlarını barındırdığı düşünülmektedir.

Bu bildiride, Peter-Varadin ve Mora seferleri arifesinde (1714 yılında) uygulamaya konulup 1716 yılında kaldırılan yeni bir timar usulü değerlendirilecektir. Daha önce kimsenin değerini takdir etmediği ferman, berat, mühimme ve şeriye sicili kayıtları üzerinden 1716 tarihli bir ibtida defterinin tanıtımı yapılmak suretiyle şu sorulara cevap üretilmektedir: timar hakkında yürürlüğe giren yeni usulle neler hedeflendi; hedefler sahada nasıl karşılık buldu; uygulamanın serencamı klasik dönem sonrası timarın genel tarihi içerisinde nereye oturur; timar ibtida defteri nedir; burada incelenen defteri diğer ibtida defterlerinden ayıran özellikler nelerdir; devrin mali ve askerî uygulamalarıyla bu uygulama arasındaki paralellikler nelerdir; bu denemenin dönemin askerî ve mali tarihindeki değeri nedir ve bu uygulama neden rafa kaldırılmıştır?

Anahtar Kelimeler: Timar, Osmanlı Ordusu, İbtida Defteri, Ferman, Mora, Varadin.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Sakarya/TÜRKİYE, bunyaminpunar@gmail.com https://orcid.org/0000-0003-0116-0009

Regulating Timar at the Beginning of the XVIIIth Century: A New Trial in Timariot Conscription

Abstract

When evaluated in conjunction with the II. Siege of Vienna and the subsequent wars, the Karlowitz period represents a crucial milestone in Ottoman history. The traces of administrative, economic, military, social, and intellectual ruptures experienced by the Ottomans during these years can be traced through historical records. Unprecedented changes emerged in areas such as taxation, troop recruitment, and state borrowing. While most dimensions of these sudden transformations have been extensively studied in the existing literature, the timar aspect has largely been overlooked. However, the timar system one of the Empire's core institutions deeply rooted in both military and financial realms seems to have taken its share of the period's sharp transitions. While the War of the Holy League continued, a new type of register, known as derdest registers, was compiled in a massive series, and during the new wars fought to compensate for the losses of the Karlowitz War, a new timar distribution mechanism was introduced. Although short-lived in its results, the emergence and abolition of this practice is not only significant for the history of its own period, but also provides vital clues regarding the transformation of the timar system following the classical era.

This paper evaluates a new timar procedure introduced on the eve of the Morea and Petervaradin campaigns (in 1714) and subsequently abolished in 1716. By introducing an ibtida register dated 1716 alongside previously undervalued imperial edicts (fermans), patents (berats), registers of important affairs (mühimme defterleri), and court records (şer'iye sicilleri), this study addresses the following questions: What was targeted with the new procedure enacted regarding the timar system; how did these objectives translate into practice in the field; where does the trajectory of this application fit within the general post-classical history of the timar system; what is a timar ibtida register; what distinguishes the register examined here from other ibtida registers; what parallels exist between this practice and the financial and military measures of the era; what is the significance of this experiment in the military and financial history of the period; and why was this practice ultimately shelved?

Keywords: Timar, Ottoman Army, İbtida Register, Firman, Morea, Varadin.

Muhteşem Süleyman'ın Macaristan Seferinin Sebeplerine Dair

Sándor Papp*

Özet

Ernest Charrière'in meşhur eseri *Négociations de la France dans le Levant*'ın ilk cildinin neşredilmesinden (1848) itibaren pek çok tarihçi, Fransa Kralı I. François'nın Kanunî Sultan Süleyman'ın 1526 yılındaki Macaristan Seferi ile doğrudan alakadar olduğunu savunmuştur. Ancak bu yaklaşım bilhassa Batı akademik muhitlerinde yankı bulmuştur; zira dönemin en muteber Osmanlı vekayinâmelerinden biri olan Kemâlpaşazâde'nin Mohaçnâme adlı eserinde dahi padişahın Macaristan Seferi'nin Fransız-Osmanlı münasebetleriyle irtibatı açıkça zikredilmiştir.

Bu meseleden en doğrudan etkilenen Macar tarihyazımı ise son yıllarda Fransız dış politikasının Mohaç Meydan Muharebesi ve Macaristan Seferi ile herhangi bir doğrudan bağlantısı bulunduğu tezini reddetme eğilimine girmiştir. Nitekim yakın tarihli bir çalışmada sultan ile Fransız kralı arasındaki mektuplaşmalar tahlil edilmiş, ancak bu diplomatik trafiğin Macaristan Seferi üzerinde hakiki bir tesir doğurmadığı iddia edilmiştir. Oysa 1533 yılındaki Habsburg-Osmanlı barış müzakerelerinde Sadrazam İbrahim Paşa'nın da 1526 seferinin başlangıç noktasını, Fransız kralının annesinin Pavia Muharebesi sonrasında V. Karl (Charles) tarafından esir alınan oğluna imdat talep eden mektubuna (24 Şubat 1525) dayandırdığı bilinmektedir. İbrahim Paşa'nın XIX. yüzyılın başlarında Macar arşivci Antal Gévay tarafından Viyana'da yayınlanan bu açıklamaları, yine de birçok modern akademisyen tarafından asılsız sayılarak reddedilmiştir.

Yakın dönemde gün yüzüne çıkarılan yeni bir Türkçe belge; Osmanlı padişahı ile I. François arasındaki diplomatik münasebetler, ittifak görüşmeleri ve müşterek askerî planlar hakkında son derece kıymetli yeni veriler sunmaktadır. Bu vesika, 1526 tarihindeki Fransız-Osmanlı ilişkilerini mevcut bilgiler ışığında yeniden değerlendirmeyi ve Kanunî Sultan Süleyman'ın Mohaç Seferi'nin diplomatik arka planını yeni bir bakış açısıyla yorumlamayı zorunlu kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kanunî Sultan Süleyman, Macaristan Seferi, Mohaç Meydan Muharebesi, I. François, İbrahim Paşa, Fransız-Osmanlı İttifakı, XVI. ve XIX. Yüzyıl.

* Prof. Dr., Szeged Üniversitesi, Beşerî ve Toplumsal Bilimler Fakültesi, Orta Çağ ve Erken Yeni Çağ Macar Tarihi Bölümü, Szeged/MACARİSTAN, papps@hist.u-szeged.hu
https://orcid.org/0000-0002-7445-1096

On the Reasons for Suleiman the Magnificent's Hungarian Campaign

Abstract

Ever since the publication of the first volume of Ernest Charrière's renowned work *Négociations de la France dans le Levant* (1848), numerous historians have argued that King François I of France was directly linked to Suleiman the Magnificent's 1526 campaign in Hungary. However, this view primarily influenced Western historiography; indeed, even one of the most reliable contemporary Ottoman chronicles, Kemalpaşazade's *Mohaçname,* explicitly connected the Sultan's Hungarian campaign to French-Ottoman diplomatic relations.

Hungarian historiography, which was most directly concerned with this issue, has in recent years largely rejected any direct connection between French foreign policy and the Battle of Mohács or the assault on Hungary. A recent study meticulously examined the correspondence between the Sultan and the French King, concluding that these exchanges exerted no genuine impact on the campaign against Hungary. Yet, during the Habsburg-Ottoman peace negotiations of 1533, Grand Vizier Ibrahim Pasha likewise explained that the 1526 campaign was initiated in response to the letter from the French King's mother pleading for assistance after François I was captured by Emperor Charles V at the Battle of Pavia (24 February 1525). Ibrahim Pasha's statements published in the early XIXth century by the Hungarian archivist Antal Gévay in Vienna have nevertheless been dismissed as unfounded by many modern scholars.

A recently discovered Turkish archival document sheds substantial new light on the diplomatic relations, alliance negotiations, and coordinated military plans between the Ottoman Sultan and François I. This discovery necessitates a comprehensive re-evaluation of French-Ottoman relations in 1526 and offers a fresh perspective on the broader diplomatic background of Suleiman the Magnificent's Mohács campaign.

Keywords: Suleiman the Magnificent, Hungarian Campaign, Battle of Mohács, François I, Ibrahim Pasha, French-Ottoman Alliance, XVIth and XIXth Centuries.

Ceneviz Arşiv Belgelerine Göre Malta Kuşatması Hakkında Bazı Notlar

Selim Parlaz*

Özet

Osmanlı tarihi araştırmaları açısından Avrupa arşivleri son derece önemli bilgileri ihtiva etmektedir. Söz konusu arşivlerden biri de Cenova şehrinde bulunan Devlet Arşivi'dir (Archivio di Stato di Genova). Mezkûr arşive ait belge ve bilgilerin üzerinde durduğu hususlardan biri de Osmanlı'nın Akdeniz politikası ve hakimiyeti anlamında son derece mühim bir yeri olan Malta kuşatması üzerinedir. Osmanlı Devleti'nin kaybettiği bir mücadele olması nedeniyle yerli literatürde yapılan çalışmalar konunun farklı boyutlarını ele almaya çalışmışlardır. Malta kuşatması hakkında yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde, Osmanlı'nın Akdeniz'in ortasında yer alan bu adayı ele geçirmeyi istemesinin ve kuşatmanın başarısızlıkla sonuçlanmasının gerekçeleri hakkında birçok farklı görüş öne sürüldüğü görülmektedir. Bu çalışmada dönemin Akdeniz devletleri arasında önemli bir yeri olan Cenevizlerin, Malta kuşatması, muhasara için yapılan hazırlıklar ve kuşatma sonucunda yaşanan yenilginin gerekçeleri ile ilgili verdikleri bilgiler incelenmeye ve irdelenmeye çalışılacaktır. Söz konusu devletin kayıtlarından hareket ederek konu ile ilgili resmin bütününü aydınlatan hususlar üzerinden bir değerlendirme yapılacaktır. Çalışmamızın temel kaynağını Cenova Devlet Arşivi'ne ait elçilik ve konsolos mektupları, raporları ve Sakız adası noterlerinin kayıtları (atti rogati) teşkil edecektir. Özellikle XVI. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'da bulunan Battista Ferraro ve Galata'daki Ceneviz Elçisi Ambroxio Giudisse'nin merkez Cenova'yı bilgilendirdikleri yazışmalardan istifade edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Malta Kuşatması, Ceneviz, Osmanlı Devleti, Saint John Şövalyeleri, Turgut Reis.

* Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Denizli/TÜRKİYE, sparlaz@pau.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-1636-5261

Some Notes About the Siege of Malta According to Genoese Archive Documents

Abstract

European archives contain extremely important information in terms of Ottoman historical research. One of the archives in question is the State Archives in the city of Genoa. (Archivio di Stato di Genova) One of the issues that the documents and information in the archive focus on is the siege of Malta, which has an extremely important place in terms of the Ottoman's Mediterranean policy and dominance. Since the Siege of Malta was a conflict lost by the Ottoman Empire, studies in the existing literature have sought to address the subject from various perspectives. When the studies on the siege of Malta are examined, it is seen that many different views have been put forward about the reasons why the Ottomans wanted to seize this island located in the middle of the Mediterranean and why the siege failed. This study aims to examine and analyze the information provided by the Genoese, who occupied an important position among the Mediterranean states of the period, concerning the Siege of Malta, the preparations for the siege, and the reasons for the defeat that followed. An evaluation will be made based on the records of the state in question and on the issues that shed light on the whole picture regarding the subject. The primary sources of this study will consist of diplomatic and consular letters and reports held in the State Archives of Genoa, as well as the records of the notaries of the island of Chios *(atti rogati)*. Particular use will be made of the correspondence of Battista Ferraro, who was based in Istanbul during the second half of the XVIth century, and Ambroxio Giudisse, the Genoese ambassador in Galata, through which they informed the central authorities in Genoa about developments.

Keywords: The Siege of Malta, Genoese, Ottoman State, The Order of Saint John, Dragut Reis.

I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne Yönelik Münferit Sulh Teklifleri: Pilling ve Mizrahi'nin Girişimleri

Tuncay Öğün*

Özet

I. Dünya Savaşı, yalnızca cephelerdeki askerî mücadelelerle değil, aynı zamanda devletler arası gizli diplomasi ve müzakerelerle de şekillenmiştir. Bu çalışma, 1917 baharında İngiltere ve Fransa tarafından yürütülen münferit barış girişimlerini -sırasıyla John Robert Pilling ve Victor Mizrahi aracılığıyla- mercek altına almaktadır. Bu girişimler, Osmanlı Devleti'ni İttifak blokundan koparak yalnızlaştırmayı hedeflemiş ve özellikle Basra, Suriye ve Filistin gibi stratejik bölgeler üzerinde nüfuz tesis etme amaçları taşımıştır.

Arşiv belgeleri, diplomatik yazışmalar ve dönemin basını üzerinden yapılan analiz, Osmanlı Hükûmeti'nin bu girişimlere karşı sergilediği stratejik tutumu ortaya koymaktadır. Bern Sefiri Fuat Selim Bey'in aracılığıyla yürütülen temaslarda, Osmanlı, müttefiklerine sadakatini korurken aynı zamanda diplomatik ihtiyatı elden bırakmamıştır. Teklifler dikkatle dinlenmiş, diplomatik nezaket çerçevesinde yanıt verilmiş, ancak resmî bir kabul veya bağlayıcı taahhüt söz konusu olmamıştır.

Bu çalışma, münferit barış girişimlerini Osmanlı'nın ittifak sadakati, stratejik öncelikleri ve uluslararası güç dengeleri bağlamında karşılaştırmalı olarak değerlendirmeyi ve literatürdeki boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, Osmanlı diplomasisinin savaş koşullarında sergilediği çok boyutlu stratejik ihtiyat politikasını ortaya koyarken, İtilaf Devletleri'nin hedef ve sınırlılıklarını da açıklığa kavuşturarak I. Dünya Savaşı'nın diplomatik boyutuna dair daha bütünlüklü ve açıklayıcı bir perspektif sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: I. Dünya Savaşı, Münferit Sulh, Osmanlı Diplomasisi, John Robert Pilling, Victor Mizrahi.

* Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Muğla/TÜRKİYE, tuncayogun@hotmail.com https://orcid.org/0000-0001-5962-4983

Separate Peace Proposals Directed at the Ottoman Empire During World War I: The Initiatives of Pilling and Mizrahi

Abstract

The World War I was shaped not only by military confrontations on the battlefield, but also by secret diplomacy and interstate negotiations. This study examines the separate peace initiatives undertaken by Britain and France in the spring of 1917 through John Robert Pilling and Victor Mizrahi, respectively. These initiatives sought to isolate the Ottoman Empire by detaching it from the Central Powers bloc and were particularly aimed at establishing influence over strategically important regions such as Basra, Syria, and Palestine.

Drawing on archival documents, diplomatic correspondence, and contemporary newspapers, the analysis reveals the strategic stance adopted by the Ottoman Government in response to these initiatives. During the negotiations conducted through Fuat Selim Bey, the Ottoman Ambassador to Bern, the Ottoman Empire maintained its loyalty to its allies while simultaneously exercising diplomatic caution. The proposals were carefully considered and answered within the framework of diplomatic courtesy; however, they did not result in any formal acceptance or binding commitment.

This study aims to evaluate these separate peace initiatives comparatively within the framework of the Ottoman Empire's alliance loyalty, strategic priorities, and the international balance of power, thereby addressing a gap in the existing literature. In this framework, it demonstrates the multidimensional policy of strategic caution pursued by Ottoman diplomacy under wartime conditions while also clarifying the objectives and limitations of the Entente Powers. Consequently, it offers a more comprehensive and explanatory perspective on the diplomatic dimension of the World War I.

Keywords: World War I, Seperate Peace, Ottoman Diplomacy, John Robert Pilling, Victor Mizrahi.

I. Dünya Savaşı'nda Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu

Erwin A. Schmidl*

Özet

Güneydoğu Avrupa'da uzun süre rakip olmalarına rağmen Habsburg ve Osmanlı İmparatorlukları, Avusturya-Macaristan'ın Ağustos 1914'te gizli Alman-Osmanlı ittifak antlaşmasına katılmasıyla kendilerini I. Dünya Savaşı'nda müttefik olarak bulmuşlardır. 1915'ten itibaren Avusturya-Macaristan; Yakın Doğu'daki savaşa topçu, ulaştırma ve çeşitli destek birlikleriyle katkıda bulunmuştur: Ağır topçu birlikleri Çanakkale Cephesi'nin son aşamasında ve daha sonra kıyı savunmasında hizmet verirken, dağ topçusu Filistin'deki Osmanlı kuvvetlerini desteklemiştir. Avusturya-Macaristan ulaştırma birlikleri, Toros Dağları'ndan geçişte ve Bağdat Demiryolu'nun son hattında Alman birliklerini takviye etmiştir. 1915 ile 1918 yılları arasında bu harekât alanında görev yapan Avusturyalı ve Macar askerlerin toplam sayısının 10.000'e kadar ulaştığı tahmin edilmektedir. Buna karşılık Osmanlı İmparatorluğu da 1916'dan itibaren Galiçya, Romanya ve Selanik'teki Makedonya Cephesi'nde savaşan İttifak Devletlerine tahminen 60.000 ve hatta belki daha fazlaya ulaşan sayıda önemli kuvvetler sağlamıştır.

İki ülke arasında savaş döneminde artan ilişkiler, ekonomik girişimleri ve Avusturya'daki Türk öğrenciler için sağlanan eğitimi de kapsamıştır. Bu bildiri; her iki ortağın savaş dönemi katkılarına, bunların arka planına ve sonuçlarına genel bir bakış sunmayı amaçlamaktadır. Sunumun son kısmında ise bu konuyla ilgili Avusturya'daki araştırmaların mevcut durumuna değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Avusturya-Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu, I. Dünya Savaşı, İttifak Devletleri, Askerî İş Birliği, Çanakkale Cephesi, Galiçya Cephesi.

* Prof. Dr., Avusturya Ulusal Savunma Akademisi, Strateji ve Güvenlik Politikası Enstitüsü, Viyana/AVUSTURYA, erwin.schmidl@univie.ac.at https://orcid.org/0000-0001-8661-9581

Austria-Hungary and the Ottoman Empire in World War I

Abstract

Although rivals in Southeastern Europe for a long time, the Habsburg and the Ottoman Empire found themselves as allies in the Great War, when Austria-Hungary acceded to the secret German-Ottoman alliance treaty in August 1914. From 1915 on, Austria-Hungary contributed artillery, transport and various support units to the war in the Near East: Heavy artillery served during the final phase of the Gallipoli campaign and later for coast defence, while mountain artillery supported the Ottoman forces in Palestine. Austro-Hungarian transport units augmented German units for the passage over the Taurus mountains and at the end of the Bagdad railway. The total number of Austrian and Hungarian soldiers who served in this theatre between 1915 and 1918 is estimated at up to 10,000. In its turn, the Ottoman Empire contributed significant forces estimates go to 60,000 or perhaps even more to the Central Powers fighting in Galicia, Romania and on the Saloniki Front from 1916 on.

The increased wartime relations between the two countries also included economic efforts and the training for Turkish students in Austria. This paper aims to provide an overview of the wartime contributions of both partners, and their background and consequences. The last part of the presentation will mention the state of research on this subject in Austria.

Keywords: Austria-Hungary, Ottoman Empire, World War I, Central Powers, Military Cooperation, Gallipoli Campaign, Galicia Front.

Mondros Mütarekesi: Savaşın Başka Yollarla Devamı

Sir Hew Strachan*

Özet

Mütareke veya ateşkes, bir barış antlaşması değildir. Barış antlaşması üzerinde uzlaşılana kadar yenilenmesi gereken, çatışmalara verilmiş geçici bir aradır. I. Dünya Savaşı'nın sonunda imzalanan diğer mütarekeler gibi İngilizler ile Osmanlı İmparatorluğu arasında kararlaştırılan mütareke de şayet barış tesis edilemezse iki taraf arasındaki düşmanlıkların yeniden başlamasını engellemek üzere tasarlanmıştır. Daha da önemlisi, henüz savaş hâlinde oldukları Almanya'ya karşı İngiliz ve Fransızların daha iyi mücadele etmelerini ve onu mağlup etmelerini sağlamak hedeflenmiştir. Her ikisi için de Doğu Akdeniz, Karadeniz ve bu denizlerin kıyı şeritleri aktif harekât alanları olmayı sürdürmüştür.

Anahtar Kelimeler: Mütareke, Barış, İttifaklar, Strateji.

* Prof. Dr., St Andrews Üniversitesi, Sanat Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, St Andrews/BİRLEŞİK KRALLIK, hew.strachan@all-souls.ox.ac.uk https://orcid.org/0000-0002-2836-4135

The Armistice of Mudros: The Continuation of War by Other Means

Abstract

An armistice or cease fire is not a peace treaty. It is a temporary pause in the fighting, which has to be renewed until a peace treaty is agreed. Like the other armistices signed at the end of the World War I, that agreed between the British and the Ottoman Empire was designed to prevent the renewal of hostilities between the two if they could not conclude a peace. More importantly, it was also intended to enable the British and French better to fight and defeat Germany, with whom they were still at war. For both of them, the eastern Mediterranean, the Black Sea and their coastlines remained active areas of operations.

Keywords: Armistice, Peace, Alliances, Strategy.

İstanbul'u Yeniden Kazanmak, Viyana'yı Kaybetmek: İki Savaş Arası Döneme Mikro-Tarihsel Bir Yaklaşım

Benjamin C. Fortna*

Özet

Osmanlı İmparatorluğu topraklarında, çok etnik gruptan oluşan yapıdan ulus-devlet hakimiyetine geçişte yaşanan çalkantı özellikle travmatik olmuştur. İki savaş arası dönemde ortaya çıkan "ulusal" kültürler, en kötü halleriyle farklılığa tahammül edememe konusunda dogmatik bir tutum sergilemişlerdir. En iyi hallerinde ise savaş öncesi toplumun çok kültürlü dokusunu bastıran politikalar izlerken, sunmakta zorlansalar da ulusal özgürleşme vaadinde bulunmuşlardır. Mikro-tarihsel yaklaşım, bu büyük ölçekli değişimlerin bireysel düzeyde nasıl hissedildiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Milliyetçi söylemin coşkusuna rağmen, yeni ilan edilen vatandaşlar, "doğal" vatanlarıyla sınırlandırılmış olmayı, bunu kamuoyuna açıkça söyleyebilmeleri pek mümkün olmasa da milliyetçi tahayyülün övgüye değer tepe noktası olarak değil, aksine bir kırıklık olarak deneyimlemişlerdir. Bazıları için, özellikle de Mostafa Minawi'nin Losing Istanbul adlı eserinde, "imparatorluğun gezgin küresel elitlerinin küçük dünyasında" (24) yaşayanlar olarak tanımladığı kimseler için, ulusal vatandaşlık, onlarca yıldır içinde bulundukları mekanlardan ve ilişkilerden sarsıcı bir dışlanma gibi hissettirmiştir.

Bu çalışma, geç dönem Osmanlı askerî ve devlet adamı Bağdatlı Mehmed Hâdî Paşa'nın soyundan gelenlerin aile arşivinde bulunan daha önce incelenmemiş belgelere ve Osmanlı nüfus kayıtlarına dayanarak, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşına dönüşen İsmail Ferruh (d. 1905) adlı, yakın zamanda yerinden edilmiş bir Osmanlı tebaasının duygusal tepkisini incelemektedir. Viyana'dan İstanbul'a oldukça belirsiz nedenlerle dönmek zorunda kalan Ferruh, yeni çevresinin kültürel sınırlılıklarına hayıflanmakta ve yazışmalar, yayınlar ve fotoğraflar aracılığıyla eski eviyle bağlantılarını sürdürmeye çalışmaktadır. Neredeyse anonim bir figür olan İsmail Ferruh örneği, makro ve mikro-tarihsel eğilimler arasındaki yan yana gelişe dair varsayımlarımızı sarsarak imparatorluk sonrası yerinden edilme anlatılarına büyüleyici bir karşıt nokta sunmaktadır. İsmail Ferruh için en rahatsız edici görünen şey, yeni edindiği ulusal tabiiyetinin soyut meselesi ya da yeni rejim tarafından sürgüne zorlanan Mehmed Hâdî Paşa ve diğerlerini harekete geçiren yüksek riskli siyasi meseleler değil; yeni çevresinin onun sosyal hayatına getirdiği daha sıradan, fakat en azından onun için daha az önemli olmayan sınırlamalardı.

Anahtar Kelimeler: Mikro-Tarih, Milli Aidiyet, Vatandaşlık, Türkiye Cumhuriyeti, İsmail Ferruh, Viyana, Sürgün, I. Dünya Savaşı.

* Prof. Dr., Arizona Üniversitesi, Orta Doğu ve Kuzey Afrika Çalışmaları Bölümü (MENAS), Tucson/AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ, bfortna@arizona.edu
https://orcid.org/0000-0002-5431-3665

Regaining Istanbul, Losing Vienna: A Micro-Historical Approach to the Interwar Period

Abstract

In the lands of the Ottoman Empire, the upheaval from multi-ethnic empire to nation-state domination was particularly traumatic. The "national" cultures that emerged in the interwar period were at their worst dogmatic in their inability to tolerate difference. At their best they promised, although struggled to deliver, national liberation as they pursued policies that suppressed the multicultural fabric of prewar society. The micro-historical approach helps us to understand what these large-scale changes felt like on the individual level. Despite the zeal of nationalist discourse, the newly anointed citizens often experienced being confined to their "natural" homelands not as the laudatory apotheosis of nationalist imagining, but rather as disappointment, even if they rarely could say so publicly. For some, especially, those whom Mostafa Minawi refers to in Losing Istanbul as inhabiting "the small world of itinerant global elites of empire" (24), national citizenship felt like a shattering exclusion from the places and relationships they had inhabited for decades.

Drawing on previously unexamined documents held in the family archive of the descendants of the late-Ottoman military officer and statesman Bağdatlı Mehmed Hâdî Pasha and Ottoman census records, this contribution explores the emotional response of a recently displaced Ottoman subject turned Turkish Republican citizen named İsmail Ferruh (b. 1905). Forced by rather opaque reasons to return to Istanbul from Vienna, he laments the cultural limitations of his new surroundings and seeks to retain connections through correspondence, publications, and photographs, with his former home. The case of the almost anonymous İsmail Ferruh serves as a fascinating counterpoint to narratives of post-imperial displacement by troubling our assumptions about the juxtaposition between macro- and micro-historical trends. What seemed most galling for İsmail Ferruh was not the abstract question of his newfound national subjecthood or the high-stakes political questions that animated Mehmed Hâdî Pasha and others forced into exile by the new regime, but rather the more mundane but to him at least no less momentous limitations his new environment placed on his social life.

Keywords: Micro-History, National Affiliation, Citizenship, Turkish Republic, İsmail Ferruh, Vienna, Exile, World War I.

Ermenilerin Kafkasya Tarihindeki Yeri

İbrahim Tellioğlu*

Özet

Ermeniler günümüzde Kafkasya'da yaşayan topluluklardan birisidir. Bölgede pek çok örneği görüleceği üzere Ermeni tarihçileri de kendilerini bu coğrafyanın yerli halklarından birisi olarak göstermeye çalışırlar. Özellikle de Ermenileri Urartuları bağlayan görüşler oldukça yaygındır. XIX. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan araştırmacılar bu kaynakların çevirisini yaparken onlardaki bilgileri arkeolojik ya da diğer tarihi belgelerle karşılaştırmadığı için Orta Çağ Ermeni tarihçilerin iddiaları günümüze kadar ulaşmıştır.

Ermeni tarih yazıcılığında Hazar Denizi ile Fırat Nehri arasındaki bölgenin onların ana yurdu olduğu fikri çok yaygındır. Hazırladıkları şecerelerde kendilerinin Hz. Nuh'un torunu Hayk zamanından beri burada bulundukları kaydedilir. Haliyle o dönemden sonra bölgeye yerleşen her topluluğa Ermeni topraklarını ele geçiren işgalciler olarak görmeye başlarlar. Aynı şekilde kendilerini Kafkasya'nın en eski Hristiyan topluluğu olarak takdim ederler. Dünyanın farklı yerlerine dağılmış farklı kültür grupları içerisinde hayatını sürdüren Ermenilerin en büyük ortak noktalarından birisi bu esaslar üzerine kurgulanmış tarih anlayışıdır.

Ermenilerin Kafkasya'nın otokton halkı olduğu arkeolojik açıdan günümüze kadar doğrulanamayan bir iddiadır. Bölgede yapılan kazılarda elde edilen buluntular tarih boyunca çeşitli toplulukların bölgede yaşadığına dair somut kanıtlar sunar ancak bunların XIX. yüzyıl öncesine ait olanlarda Ermenilere ait olan yok denecek kadar azdır. Tarihi bakımdan ise Asur, Urartu, Med, Pers, Sasani gibi büyük medeniyetleri yok sayarak kendilerini Güney Kafkasya'nın yerlisi ilan etmelerinin herhangi bir temeli yoktur. Yaklaşık 1,5 asır boyunca etkili olan Ermenilerin Urartulardan geldiği iddiası da Urartucanın çözülmeye başlamasıyla etkisini yitirmiştir. Zira Urartu dilinin Ermenilerin dahil olduğu Hind-Avrupa dil ailesinden değil Ural-Altay gurubuna ait olduğu ortaya çıktı. XIX. yüzyılın yarısına kadar Türklerin yoğun olarak yaşadığı Revan Eyaleti'ne göç ettirilen Ermeniler, Rusların da desteğiyle bölge halkını göç etmek zorunda bırakarak çoğunluğu elde etmişlerdi. 28 Mayıs 1918'de ise bağımsızlıklarını ilan ederek günümüze kadar yaşayan devletlerinin temelini atmışlardı. Resmi tarih anlayışında bugün yaşadıkları yerlerin en eskisi olmaya çalışsalar da bu görüşün tarihi temeli bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ermeniler, Kafkasya, Ermenistan, Tarih, Arkeoloji, Tarih Yazıcılığı.

* Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Samsun/TÜRKİYE, telliogluibrahim@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-6211-8114

The Position of Armenians in Caucasian History

Abstract

Armenians constitute one of the contemporary communities residing in the Caucasus. As observed in various regional examples, Armenian historiography often seeks to establish the group as one of the indigenous peoples of this geography. In particular, perspectives linking Armenians to the Urartian civilisation are notably prevalent. During the XIXth century, European researchers, whilst translating relevant sources, frequently omitted a comparative analysis of this information against archaeological or other historical records. Consequently, the assertions made by medieval Armenian historians have persisted into the modern era.

In Armenian historiography, the notion that the region situated between the Caspian Sea and the Euphrates River represents their ancestral homeland is widely held. Within their genealogical records, it is maintained that they have inhabited this territory since the era of Hayk, the grandson of Noah. Accordingly, subsequent communities that settled in the region after that period are often characterised as invaders occupying Armenian lands. Similarly, they present themselves as the oldest Christian community in the Caucasus. A central tenet among Armenians who comprise various cultural groups dispersed globally is a historical consciousness constructed upon these foundational premises.

The assertion that Armenians are the indigenous people of the Caucasus has yet to be archaeologically substantiated. Findings yielded by excavations conducted across the region provide concrete evidence of the diverse communities that have inhabited the area throughout history; however, prior to the XIXth century, findings attributable specifically to Armenians are effectively negligible. From a historical perspective, there appears to be little basis for designating them as the natives of the South Caucasus while disregarding the influence of major civilisations such as the Assyrian, Urartian, Median, Persian, and Sasanian. The claim that Armenians who have held regional influence for approximately one and a half centuries are descended from the Urartians lost its scholarly impetus as the Urartian language began to be deciphered. Research revealed that the Urartian language pertains to the Ural-Altaic group, rather than the Indo-European language family to which Armenian belongs. Until the mid-XIXth century, the relocation of Armenians to the Erivan Province a region previously characterised by a significant Turkish population resulted in a demographic shift facilitated by Russian support. On 28 May 1918, they declared their independence, establishing the foundations of the contemporary state. Although official historical narratives attempt to present them as the most ancient inhabitants of their present-day territories, this view lacks any historical basis.

Keywords: Armenians, Caucasus, Armenia, History, Archaeology, Historiography.

Ersuhi Savaşı

Shirinbey Aliyev*

Özet

Bu çalışma, 1104 yılında meydana gelen Ersuhi Savaş'nı müstakil bir araştırma konusu olarak ele alarak Güney Kafkasya tarihinin önemli ancak literatürde yeterince incelenmemiş bir olayını yeniden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Mevcut araştırmalarda genellikle Gürcü Çarı IV. David'in askerî başarıları veya Selçuklu-Gürcü ilişkileri bağlamında sınırlı biçimde ele alınan Ersuhi Savaşı, bu çalışmada siyasi, askerî ve bölgesel sonuçlarıyla birlikte kapsamlı olarak incelenmiştir. Araştırmanın özgün yönlerinden biri, Gürcü, Azerbaycan, Rus, Türk ve diğer uluslararası kaynakların karşılaştırmalı olarak kullanılması ve farklı tarihyazımı geleneklerinde yer alan bilgilerin birlikte değerlendirilmesidir. Çalışmada yalnızca savaşın seyri değil aynı zamanda Şeki/Hereti-Kaheti Devleti'nin tasfiyesi, Selçuklu nüfuzunun bölgedeki gerilemesi ve Gürcü Çarlığı'nın doğuya doğru genişleme süreci de analiz edilmektedir. Bunun yanı sıra, savaşın gerçekleştiği coğrafya, tarafların siyasi konumları ve kaynaklarda yer alan tartışmalı hususlar yeniden yorumlanarak literatüre yeni değerlendirmeler sunulmuştur. Bu yönleriyle çalışma, Ersuhi Savaşı'na ilişkin mevcut bilgi birikimini genişletmekte ve Güney Kafkasya'nın XII. yüzyıl başlarındaki siyasi dönüşümünü anlamaya katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu'nun Gerilemesi, Selçuklu Sultanlığı, Gürcü Krallığı, Kurucu David (veya Kral David), Gence Atabeyi, Şeki ve Curzan, Savaş, Feodaller.

* Prof. Dr., Azerbaycan Devlet Kültür ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, Kalite Güvencesi ve Stratejik Planlama Dairesi Başkanlığı, Bakü/AZERBAYCAN, shirinbeyeliyev@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-1235-3634

The Battle of Ersukhi

Abstract

This study examines the Battle of Ersuxi (1104) as an independent subject of historical inquiry and aims to reassess a significant yet understudied event in the history of the South Caucasus. In existing scholarship, the Battle of Ersukhi has generally been addressed only briefly within the context of the military achievements of Georgian King David IV or Seljuk-Georgian relations. This study, however, examines the battle comprehensively, taking into account its political, military, and regional consequences. The originality of this research lies in its comparative use of Georgian, Azerbaijani, Russian, Turkish, and other international sources, enabling a multidimensional evaluation of the event through different historiographical traditions. Beyond reconstructing the course of the battle, the study investigates its political and military consequences, including the decline of Seljuk influence in the region, the incorporation of the Sheki/Hereti-Kakheti polity into the Georgian Kingdom, and the transformation of regional power relations in the South Caucasus. Furthermore, the geography in which the battle took place, the political positions of the parties involved, and the disputed issues found in the sources have been reinterpreted, offering new assessments to the existing literature. In these respects, the study expands the existing body of knowledge on the Battle of Ersukhi and contributes to a better understanding of the political transformation of the South Caucasus at the beginning of the XIIth century.

Keywords: Decline of the Seljuks, Seljuk Sultanate, Georgian Kingdom, David the Builder (or King David), Atabeg of Ganja, Shaki and Curzan, War, Feudal Lords.

Moğol Topraklarında Mançu Hâkimiyetinin Kuruluşu ve Genişlemesi

Samet Kalyoncu*

Özet

Tarih boyunca büyük devletlerin ve hanedanların uyguladıkları yönetim sistemleri, hüküm sürdükleri dönemin siyasal, toplumsal ve ekonomik dinamiklerini anlamak açısından sosyal bilimler için önemli ve kapsamlı bir araştırma sahası oluşturmuştur. Moğol topraklarında (İç Moğolistan ve Dış Moğolistan) Mançu hâkimiyetinin kuruluşu ve genişlemesi bağlamında, tarih sahnesinde güçlü hanedanlardan biri olarak çıkan Mançu Çing Hanedanı'nın bu coğrafyada siyasi otoriteyi nasıl tesis ettiği ve egemenliğini geniş alanda kalıcı kılmayı nasıl başardığı meselesinin incelenmesi, sürecin daha derinlikli biçimde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Mançu hükümdarlarının uygulamaya koyduğu politikalar, askerî, idari ve toplumsal işlevleri bir araya getirerek Mançuların hem yayılma sürecinde hem de yönetim mekanizmasının tesisi ve sürdürülebilirliğinde temel rol oynamıştır. 1630'lu yıllarda İç Moğolistan'ın Mançu denetimine girmesi ve 1636 Mukden Kurultayı, Moğol kağanlık modelinin fiilen sona erdiği ve İç Moğol aristokrasisinin imparatorluk sistemine entegre edildiği bir dönüm noktası olmuştur. Ayrıca batıya yönelik fetih hareketlerinin bir uzantısı olarak günümüz Dış Moğolistan coğrafyasında yaşayan ve Moğolların en kalabalık halkı olan Halha Moğollarının 1691 yılında Mançu idaresini kabul etmesi, Mançuların yayılma süreci ve çok katmanlı idari yapısının şekillenmesi açısından kayda değerdir. Mançular, Nurhaç döneminde kurulan ve Hong Taiji döneminde imparatorluk ölçeğine taşınan Sekiz Sancak Sistemi sayesinde disiplinli bir askerî-idari organizasyon geliştirmiştir. Bu kurumsal yapı, Moğol dünyasındaki dağınık güç dengesi karşısında belirleyici bir üstünlük sağlamıştır. Sonuç olarak Mançu hâkimiyeti, salt askerî fetih değil diplomatik müzakere, kurumsal yeniden yapılanma ve yerel siyasal geleneklerin imparatorluk çerçevesinde yeniden tanımlanması sürecidir. Bu model, çok etnik yapılı bir imparatorluğun sınır bölgelerinde kalıcı hâkimiyet kurma stratejisinin dikkat çekici bir örneğini sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mançu, Çing, Halha, İç Moğolistan, Dış Moğolistan.

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, Ulanbatur/MOĞOLİSTAN, sametkalyoncu61@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-6963-9131

The Foundation and Expansion of Manchu Rule in Mongolian Territories

Abstract

Throughout history, the administrative systems implemented by major states and dynasties have constituted a significant and comprehensive field of inquiry within the social sciences, as they provide critical insight into the political, social, and economic dynamics of the periods in which they exercised authority. In the context of the establishment and expansion of Manchu rule over Mongolian territories (Inner Mongolia and Outer Mongolia), examining how the Manchu Qing dynasty, as one of the powerful ruling houses in history, consolidated its political authority in this region and succeeded in rendering its sovereignty enduring across a vast area will contribute to a more nuanced and in-depth understanding of this historical process. The policies implemented by the Manchu rulers, by integrating military, administrative, and social functions, played a foundational role both in the process of territorial expansion and in the establishment and long-term sustainability of the governing apparatus. The incorporation of Inner Mongolia into Manchu control in the 1630s, together with the Mukden Assembly of 1636, constituted a decisive turning point, marking the effective dissolution of the Mongol khanate model and the integration of the Inner Mongolian aristocracy into the imperial system. Moreover, as an extension of the westward campaigns, the acceptance of Manchu rule in 1691 by the Khalkha Mongols who constituted the most populous Mongol group inhabiting the territory of present-day Outer Mongolia represents a pivotal development in the trajectory of Manchu expansion and in the formation of their multi-layered administrative structure. The Manchus developed a disciplined military-administrative organization through the Eight Banners System, which was established during the reign of Nurhaci and subsequently elevated to an imperial-scale structure under Hong Taiji. This institutional framework provided a decisive strategic advantage over the fragmented and decentralized power configuration of the Mongol world. In conclusion, Manchu rule cannot be reduced to a mere process of military conquest; rather, it represents a complex trajectory shaped by diplomatic negotiation, institutional reconfiguration, and the redefinition of local political traditions within an imperial framework. This model offers a compelling example of how a multi-ethnic empire established durable authority in its frontier regions through adaptive and integrative governance strategies.

Keywords: Manchu, Qing, Khalkha, Inner Mongolia, Outer Mongolia.

Kaşkay Türklerinin Kültür ve Tarihi Hakkında Bazı Eserler

Ali Temizel*

Özet

İran'da yaşayan Kaşkay Türkleri yüzyıllardır kendi kültür, tarih, sanat ve edebiyatını oluşturan, koruyarak geliştirmesini başaran toplumlardan birdir. Günümüzde yaklaşık iki milyon nüfusa sahip olan Kaşkay Türkleri, İran'ın güneyinde başta Fars Eyaleti'nin merkezi Şiraz şehri çevresinde ve Isfahan, Çehar Mahal-e Bahtiyarî, Huzistan, Kehkiluye ve Buyer Ahmed, Buşehr, Kirman, Hormuzgan gibi eyaletlerde dağınık olarak yaşamakta ve hala ağırlıklı olarak göçebe olan bir Türk boyudur. Kaşkay Türkleri, Azerbaycan ve Türkmen Türklerinden sonra İran'daki en kalabalık Türk grubudur. İran'da yaşayan Kaşkay Türkleri, Kaşkay Türk tarihinin, sosyo-kültürel değerlerinin ve edebi ürünlerinin geçmiş hafızasını ve devamlılığını korunmada önemli rol oynamaktadırlar. Bu bildiride, Kaşkay Türkleri tarafından kaleme alınan Kaşkay Türk kültür, tarih ve edebiyatına ait bazı eserler hakkında bilgi verilecektir. Bu eserler, genelde İran'da yaşayan Kaşkay Türkü'nün tarihi, kültürü ve edebiyatı alanında uzman ve araştırmacı olan entelektüel çevreler tarafından Farsça olarak kaleme alınmış ve İran'da basılmış kitaplardır. Söz konusu eserler incelenirken şu yol takip edilecektir: Önce eserin Farsça orijinal adı Arap harfleriyle yazılacaktır. Arkasından aynı eserin adının okunuşu Latin harfleriyle verilecektir. Daha sonra eserin adı Türkçeye tercüme edilecek, basım yeri, yılı ve hacmi hakkında bilgi verilecektir. En sonunda eserin yazarı hakkında kısa bir açıklama yapılacaktır. Eser hakkında bilgi verilirken içeriği hakkında daha fazla açıklama yapmak önem arz etmektedir. Bunun için eserde yer alan herhangi bir konunun bir paragrafı veya küçük bir bölümü Türkçeye tercüme edilecek ve bildiri metninde sunulacaktır. Bu bildirinin amacı İran'da yaşayan Kaşkay Türkleri tarafından hazırlanan Kaşkay Türk kültürü, tarihi ve edebiyatı ile ilgili bazı eserleri Türk bilim ve akademik çevrelerine ve genç araştırmacılara hatırlatmaktır. Ayrıca bu bildiride Kaşkay Türklerinin sanatı, yaşadığı bölgenin tarihi, coğrafyası, sosyal yapısı hakkında bazı açıklamalar yapılacaktadır.

Anahtar Kelimeler: İran, Kaşkay Türkleri, İran Türkleri, Türk Kültürü, Farsça Literatür, Şiraz.

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü, Konya/TÜRKİYE, atemizel@selcuk.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-8110-1230

Some Works on the Culture and History of the Qashqai Turks

Abstract

The Qashqai Turks living in Iran are one of the societies that have succeeded in creating, preserving, and developing their own culture, history, art, and literature for centuries. Today, the Qashqai Turks, with a population of approximately two million, live scattered mainly around the city of Shiraz, the center of the Fars Province in southern Iran, as well as in provinces such as Isfahan, Chaharmahal and Bakhtiari, Khuzestan, Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad, Bushehr, Kerman, and Hormozgan, and they are a Turkish tribe that is still predominantly nomadic. The Qashqai Turks are the most populous Turkish group in Iran after the Azerbaijani and Turkmen Turks. The Qashqai Turks living in Iran play an important role in preserving the memory of the past and the continuity of Qashqai Turkish history, socio-cultural values, and literary works. In this paper, information will be provided on certain works written by Qashqai Turks relating to Qashqai Turkish culture, history, and literature. These works are, in general, books written in Persian by intellectual circles who are experts and researchers in the field of the history, culture, and literature of the Qashqai Turks living in Iran, and published in Iran. In examining these works, the following path will be followed: First, the original Persian title of the work will be written in Arabic script. Following that, the pronunciation of the title of the same work will be given in Latin script. Then, the title of the work will be translated into Turkish, and information regarding its place of publication, year, and volume/extent will be provided. Finally, a brief explanation about the author of the work will be made. While providing information about the work, it is of importance to make further explanations regarding its content. For this purpose, a paragraph or a short section of any subject included in the work will be translated into Turkish and presented in the paper text. The purpose of this paper is to remind Turkish scientific and academic circles and young researchers of some works related to Qashqai Turkish culture, history, and literature prepared by the Qashqai Turks living in Iran. In addition, in this paper, some explanations will be made about the art of the Qashqai Turks, and the history, geography, and social structure of the region in which they live.

Keywords: Iran, Qashqai Turks, Iranian Turks, Turkic Culture, Persian Literature, Shiraz.

II. Abdülhamid Dönemi'nde İstanbul ve Çevresinde Yangınların Önlenmesine Yönelik Alınan Tedbirler

İbrahim Yılmazçelik* Özcan Tatar**

Özet

1453 yılında İstanbul'un fethedilmesinden sonraki dönemlerde, İstanbul ve çevresinde büyük yıkımlara sebep olan birçok yangın meydana gelmiştir. Bu yangınların tahribatları çok büyük olmuş ve neredeyse İstanbul'un yarısı bu yangınlarda zarar görmüştür. Yangınlar, XIX. yüzyıl boyunca da sık sık devam etmiştir. Bu yangınların engellenmesi ve ortaya çıkardığı yıkımın en düşük düzeyde tutulabilmesi için bu dönemde çeşitli tedbirler alınmaya çalışılmış ve uygulanmak istenmişse de sonuçları felaket olarak tanımlanabilecek yangınlar ve tahribatlarının önü alınamamıştır. Tebliğde; II. Abdülhamid Dönemi'nde İstanbul ve çevresinde oluşması muhtemel yangınların engellenmesi, bu olmazsa da tahribatlarının en alt seviyeye düşürülmesi için alınan tedbirleri incelenmiştir. Bu çerçevede olmak üzere yangınlara karşı ahşap yerine kargir binaların yapılması, dar sokakların genişletilmesi, bitişik binalar yerine aralarında yüksek yangın duvarları olan ayrışık binalar yapılması ve yeni imar planlarının uygulanmaya çalışılması bu konudaki en önemli çalışmalardır. Bunlara ilave olarak, itfaiye teşkilatının geliştirilmesi, yangın havuzları ve musluklarının etkinliği ve sayılarının artırılması da yapılmaya çalışılan faaliyetlerden bazılarıdır. Yangınların ortaya çıkmasından sonraki aşamada, bunun söndürülmesi için gerekli teçhizat ve malzemelerle ilgili uluslararası gelişmeler de bu dönemde takip edilmeye çalışılmıştır. Bu yöndeki yenilikler ile ilgili fuar ve sergilere inceleme heyetleri gönderilerek, gerekli raporlar, bizzat II. Abdülhamid'e sunulmuştur. Bunun yanı sıra yangın söndürmede yeni buluş ve teknikler geliştirdiğini iddia eden yabancı ve yerli kişilerin buluşlarına yönelik uygulama ve incelemelerle ilgili raporlar da II. Abdülhamid'e iletilmiş ve bunlardan ne şekilde istifade edilebileceği üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Konu, Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivinde bulunan belgelerin döneme ait olanların tamamının taranması ile ortaya konulmuştur. Buna ilave olarak diğer arşiv kaynakları ve konu ile ilgili eserlerden de istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: II. Abdülhamid, İstanbul, Osmanlı, Yangın, Çevre.

* Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Elazığ/TÜRKİYE, iycelik@hotmail.com https://orcid.org/0000-0002-7849-7390

** Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Elazığ/TÜRKİYE, otatar@firat.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-9213-3350

Measures Taken to Prevent Fires in Istanbul and its Surroundings During the Reign of Abdulhamid II

Abstract

In the periods after the conquest of Istanbul in 1453, many fires occurred in Istanbul and its surroundings, causing great destruction. The destruction of these fires was great and almost half of Istanbul was damaged in these fires. Fires continued frequently throughout the XIXth century. Although various measures were tried to be taken and implemented during this period in order to prevent these fires and keep the destruction they caused at a minimum level, the fires and their destruction, the consequences of which could be described as catastrophic, could not be prevented. In the notification; The measures taken during the reign of. Abdulhamid II. to prevent possible fires in Istanbul and its surroundings and, if not, to minimize their destruction, were examined. In this context; The most important works in this regard are the construction of masonry buildings instead of wooden buildings against fires, the widening of narrow streets, the construction of separate buildings with high fire walls between them instead of adjacent buildings, and the implementation of new zoning plans. In addition to these, developing the fire brigade and increasing the efficiency and number of fire pools and hydrants are some of the activities being attempted. In the next stage after the fires broke out, international developments regarding the equipment and materials required to extinguish them were also tried to be followed during this period. Inspection committees were sent to fairs and exhibitions regarding innovations in this direction, and the necessary reports were submitted It was submitted to Abdulhamid II. in writing for review. In addition, reports on the applications and investigations of the inventions of foreign and local people who claimed to have developed new inventions and techniques in fire extinguishing were also published in World War they were conveyed to Abdulhamid II. and studies were carried out on how to benefit from them. The subject was revealed by scanning all the documents belonging to the period in the State Archives Ottoman Archives. In addition, other archive sources and works related to the subject were also used.

Keywords: Abdulhamid II, Istanbul, Ottoman, Fire, Environment.

Ankara/Tahtakale Yangını (18-19 Temmuz 1929)

Melek Öksüz*

Özet

Erken Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan ve yıkıcı etkisi yüksek olan yangınlardan biri 18 Temmuz 1929 tarihinde Ankara'da gerçekleşen Tahtakale yangınıdır. 18 Temmuz gecesi Tahtakale'de Hafız Rıza Bey'in kereste deposunda başlayan yangın Postane civarı, İtfaiye karakolu ve Balık Pazarı'na doğru olmak üzere üç koldan ilerlemiştir. 8 saatten fazla devam eden yangında pek çok dükkânla birlikte han, hamam, ev, cami, fırın yanmış ve önemli ölçüde maddi zarar meydana gelmiştir.

Bu yangının önemli yanı, olayı haber alır almaz Gazi Mustafa Kemal'in kurmaylarıyla birlikte olay mahalline gelerek yangının söndürülmesini bizzat sevk ve idare etmesiydi. Yangın tamamen söndürülünceye kadar bölgeden ayrılmayan Gazi Mustafa Kemal, verdiği talimatlarla yangının daha geniş alana yayılmasını önlemiştir. Bu süreçte cansiperane görev yapan Mehmetçikleri takdir ve teşvik ederken maddi kayıp yaşayan esnafı da teselli etmiştir. Böylece sadece savaş meydanlarında değil olağanüstü durumlarda da soğukkanlı ve yerinde müdahalelerle afet yönetiminin nasıl yapılacağını "emsalsiz devlet reisi" sıfatıyla göstermiştir.

Bu yangınla ilgili önemli bir husus yanan yerlerin daha çok eski binalarının bulunduğu Ankara çarşısının konuşlandığı mıntıka olmasıydı. Yangının akabinde Gazi Mustafa Kemal, "yanan köhne barakaların yerine Ankara'ya layık bir mamure vücuda geleceğine eminim" diyerek yenilikçi ve gelişmeci bakış açısını ortaya koymuş ve başkentin daha modern ve çağdaş bir çarşıya kavuşturulması gereğine vurgu yapmıştır. Yangının söndürülmesinin ardından bu doğrultuda önemli adımların atılmasını sağlamıştır.

Yangınlar şehirler için önemli ölçüde maddi kayıplara neden olurken mekânsal dönüşümün sağlanması için de hızlandırıcı rol oynarlar. Bu açıdan bakıldığında Tahtakale yangınının kentsel dönüşüm için Ankara'da önemli bir başlangıç teşkil ettiği söylenebilir.

Bu çalışmada 1929 tarihli Ankara'daki Tahtakale yangınının ayrıntıları Cumhuriyet Arşivindeki belgeler ile dönemin gazetelerinden Hâkimiyeti Milliye, Cumhuriyet, Milliyet, Vakit ve Son Saat'e dayanılarak ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Tahtakale, Yangın, Gazi Mustafa Kemal, Basın.

* Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Trabzon/TÜRKİYE, moksuz@ktu.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-0307-7076

Ankara/Tahtakale Fire (July 18-19, 1929)

Abstract

Of the great destructive fires that occurred in the early Republican period, the Tahtakale fire that broke out in Ankara on July 18, 1929, was especially notable. The fire started in Hafız Rıza Bey's lumberyard in Tahtakale on the night of July 18 and spread in three directions, toward the Post Office, the Fire Station, and the Fish Market. Continuing for more than eight hours, the fire burned down an inn, a bathhouse, houses, a mosque, a bakery, and numerous shops, causing significant material damage.

A significant aspect of this fire was that Gazi Mustafa Kemal arrived at the scene with his staff officers as soon as he received news of the incident and personally supervised and directed the firefighting efforts. Remaining in the area until the fire was completely extinguished, Gazi Mustafa Kemal helped prevent it from spreading over a wider area through his instructions. During this process, he praised and encouraged the soldiers (Mehmetçik) who served selflessly, while also offering solace to the tradesmen who suffered financial losses. In this manner, in his capacity as an "unparalleled head of state", he demonstrated how disaster management could be conducted with calm and timely interventions not only on the battlefield but also in extraordinary situations.

Another important feature of this fire was that most of the burned areas belonged to the Ankara bazaar, where old buildings were concentrated. Following the fire, Gazi Mustafa Kemal highlighted his innovative and progressive perspective by emphasizing the necessity of providing the capital with a more modern marketplace, stating: "I am sure that a reconstructed area worthy of Ankara will emerge in place of the burned, dilapidated barracks". Following the extinguishing of the fire, significant steps were taken in line with this vision.

While fires cause substantial financial losses for cities, they also serve as an accelerator for spatial transformation. From this perspective, the Tahtakale fire constituted an important turning point for urban transformation in Ankara.

In this study, the details of the 1929 Tahtakale fire in Ankara will be revealed based on documents from the Republican Archives and period newspapers, including Hâkimiyeti Milliye, Cumhuriyet, Milliyet, Vakit, and Son Saat.

Keywords: Ankara, Tahtakale, Fire, Gazi Mustafa Kemal, Press.

1930'lu Yıllarda Türkiye'de Devletçiliğin Zirai, Sanayi ve Ticari İşlevselliğinde Okaliptüs Yetiştiriciliğinin Önemi

Okan Ceylan*

Özet

Bu çalışma, 1929 Dünya İktisadi Buhranı sonrasında Türkiye'de uygulanan devletçilik politikalarını okaliptüs yetiştiriciliği üzerinden inceleyerek erken Cumhuriyet döneminin iktisadi kalkınma sürecini tarım, ormancılık, halk sağlığı, sanayi ve ulaşımı kapsayan bütüncül ve çok disiplinli bir perspektifle ele almaktadır. Buhranla birlikte derinleşen iktisadi daralma, tasarruf ve kendi kendine yeterlilik arayışları, devletin ekonomide doğrudan müdahaleci rolünü güçlendirmiş; planlı sanayileşme, milli ekonomi ve altyapı yatırımları devletçilik politikasının temel unsurları hâline gelmiştir. Ancak literatürde bu politikaların ekolojik ve biyolojik dayanakları çoğunlukla göz ardı edilmiştir. Çalışmanın temel iddiası, erken Cumhuriyet dönemindeki iktisadi dönüşümün yalnızca insan merkezli kararlarla değil, insan ile doğa arasındaki karşılıklı bağımlılık ve iş birliği çerçevesinde şekillendiğidir. Bu bağlamda anavatanı Avustralya olan okaliptüs, Osmanlı'nın son dönemlerinden Cumhuriyet'e uzanan bir süreklilik içinde Türkiye'ye dâhil olmuş; güçlü adaptasyon yeteneği sayesinde özellikle Çukurova, Ege ve Akdeniz sahil kuşağında yaygınlaşmıştır. Literatürde çoğunlukla bataklıkların kurutulması ve sıtma ile mücadeleyle ilişkilendirilen okaliptüs, bu çalışmada zirai üretimin artırılması, kamu sağlığının korunması ve nüfusun iskânı bağlamında devletçilik politikasının biyopolitik ve çevresel boyutlarını görünür kılan stratejik bir unsur olarak ele alınmaktadır. 1930'lu yıllarda okaliptüs yetiştiriciliği, bataklık alanların ıslahı yoluyla tarım arazilerinin genişletilmesine ve sağlıklı işgücünün sürekliliğine katkı sağlamış; demiryolu traversleri, maden direkleri ve sanayi hammaddesi üretimi aracılığıyla sanayi ve ulaşım yatırımlarını desteklemiştir. Metodolojik olarak çalışma, Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, ulusal basın ve ikincil literatürün analizi üzerine kurulmuştur. Sonuç olarak çalışma, okaliptüs yetiştiriciliğinin erken Cumhuriyet Türkiyesinde ekolojik-biyopolitik bir kalkınma anlayışının somut bir örneğini sunduğunu ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Okaliptüs, Devletçilik, Üretim, Ziraat, Sanayi, Toprak Islahı.

* Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Rektörlük, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü, İzmir/TÜRKİYE, okan.ceylan@ege.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-6867-6726

The Importance of Eucalyptus Cultivation in the Agricultural, Industrial, and Commercial Functionality of Statism in Türkiye in the 1930s

Abstract

This study examines the statist economic policies implemented in Türkiye following the 1929 Great Depression through the lens of eucalyptus cultivation, offering a holistic and multidisciplinary analysis of the early Republican economic development process encompassing agriculture, forestry, public health, industry, and transportation. The economic contraction that deepened with the Depression, alongside efforts toward thrift and economic self-sufficiency, reinforced the state's direct interventionist role in the economy; consequently, planned industrialization, national economy initiatives, and infrastructure investments became the core components of statist policy. However, the ecological and biological foundations of these policies have largely been overlooked in existing scholarship. The central argument of this study is that the economic transformation of the early Republican era was shaped not solely by human-centered decisions, but through relations of mutual dependency and cooperation between humans and nature. In this context, eucalyptus, native to Australia, was incorporated into Türkiye within a historical continuity extending from the late Ottoman period into the Republic, and owing to its strong adaptive capacity, became widespread particularly in the Çukurova region as well as along the Aegean and Mediterranean coastal belts. While existing literature has primarily associated eucalyptus with swamp drainage and anti-malaria campaigns, this study conceptualizes the tree as a strategic element that rendered visible the biopolitical and environmental dimensions of statist policy in terms of increasing agricultural production, safeguarding public health, and facilitating population settlement. During the 1930s, eucalyptus cultivation contributed to the expansion of arable land through wetland reclamation and sustained a healthy labor force; it supported industrial and transportation investments by supplying railway ties, mining timber, and industrial raw materials. Methodologically, the study relies on the analysis of the Parliamentary Minutes of the Grand National Assembly of Türkiye, the Turkish Presidential State Archives, the national press, and secondary literature. Ultimately, it contends that eucalyptus cultivation constituted a concrete manifestation of an ecological-biopolitical development model in early Republican Türkiye.

Keywords: Eucalyptus, Statism, Production, Agriculture, Industry, Soil Improvement.

Rockefeller Vakfının Türkiye'deki Tarım Yatırımları: Buğday Araştırma ve Eğitim Projesi Üzerinden Eleştirel Bir Değerlendirme

Zeynep Kayhan*

Özet

Bu çalışma, Rockefeller Vakfının 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'de yürüttüğü Buğday Araştırma ve Eğitim Projesi'ni inceleyerek vakfın ülkenin tarımsal modernizasyon sürecine etkisini analiz etmektedir. Proje, yüksek verimli ve kısa saplı Meksika buğdayı çeşitlerinin Türkiye'ye tanıtılması yoluyla verim artışını hedeflemiş, bu süreçte Tarım Bakanlığı ile iş birliği içinde çiftçi eğitimi, gübre ve tohum temini, yayım hizmetleri ve tohum sertifikasyon sistemlerinin geliştirilmesi gibi alanlarda kapsamlı uygulamalar gerçekleştirilmiştir. 1969 yılında resmen başlatılan projede, özellikle kış buğdayı ıslah çalışmalarına ağırlık verilmiş, International Maize and Wheat Improvement Center (CIMMYT) ve Oregon Eyalet Üniversitesi (OSU) gibi uluslararası araştırma kurumlarıyla teknik iş birlikleri kurulmuştur.

Ancak bu başarı anlatısı, projenin uzun vadeli sosyo-ekonomik ve çevresel etkileri bağlamında eleştirilmektedir. Yeni teknolojiler ve girdiler, özellikle orta ve büyük ölçekli işletmelere avantaj sağlamış ve küçük üreticiler krediye erişimde yaşanan yapısal engeller nedeniyle dışlanmıştır. Genetik çeşitliliğin azalması, kimyasal kullanımının artışı ve yerli tohumların terk edilmesi gibi sorunlar ekolojik sürdürülebilirliği tehdit etmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin bugün buğday ithalatçısı bir ülke konumunda olması, projenin ulusal tarımsal bağımsızlığı sağlamada yetersiz kaldığını göstermektedir.

Bu bağlamda çalışma, Yeşil Devrim'in Türkiye'de uygulanma biçimini, dış destekli kalkınma modellerinin bağımlılık ilişkilerini yeniden üreten yapısı üzerinden tartışmakta ve bilimsel modernizasyon söyleminin yerel bilgi ve tarım kültürleri üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rockefeller Vakfı, Yeşil Devrim, Türkiye Tarımı, Buğday Araştırma ve Eğitim Projesi, Tarımsal Modernizasyon, CIMMYT, Tarımsal Bağımlılık, Kırsal Eşitsizlik.

* Öğr. Gör. Dr., Erciyes Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü, Kayseri/TÜRKİYE, zeynepkayhan@erciyes.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-7205-5129

The Rockefeller Foundation's Agricultural Investment in Türkiye: A Critical Assessment of the Wheat Research and Education Project

Abstract

This study examines the Wheat Research and Extension Project conducted by the Rockefeller Foundation in Türkiye from the 1960s onwards and analyzes the foundation's impact on the country's agricultural modernization process. The project aimed to boost yields through the introduction of high-yielding, semi-dwarf Mexican wheat varieties to Türkiye. In cooperation with the Ministry of Agriculture, comprehensive applications were implemented in areas such as farmer training, fertilizer and seed supply, agricultural extension services, and the development of seed certification systems. Officially launched in 1969, the project focused particularly on winter wheat breeding efforts and established technical collaborations with international research institutions such as the International Maize and Wheat Improvement Center (CIMMYT) and Oregon State University (OSU).

However, this narrative of success is criticized in light of the project's long-term socio-economic and environmental impacts. The new technologies and inputs primarily benefited medium- and large-scale agricultural enterprises, while smallholders were marginalized due to structural barriers in accessing credit. Issues such as the erosion of genetic diversity, increased chemical use, and the abandonment of landraces directly threatened ecological sustainability. Furthermore, Türkiye's current status as a net wheat importer indicates that the project ultimately fell short of securing national agricultural self-sufficiency.

In this context, the study discusses the implementation of the Green Revolution in Türkiye through the framework of externally supported development models that reproduce relations of dependency, while focusing on the impacts of the scientific modernization discourse on local knowledge and traditional agricultural practices.

Keywords: Rockefeller Foundation, Green Revolution, Turkish Agriculture, Wheat Research and Education Project, Agricultural Modernization, CIMMYT, Agricultural Dependency, Rural Inequality.

NOTLAR - NOTES

NOTLAR - NOTES

NOTLAR - NOTES

Program Kitapçığı için okutunuz.

Özet Kitapçığı için okutunuz.